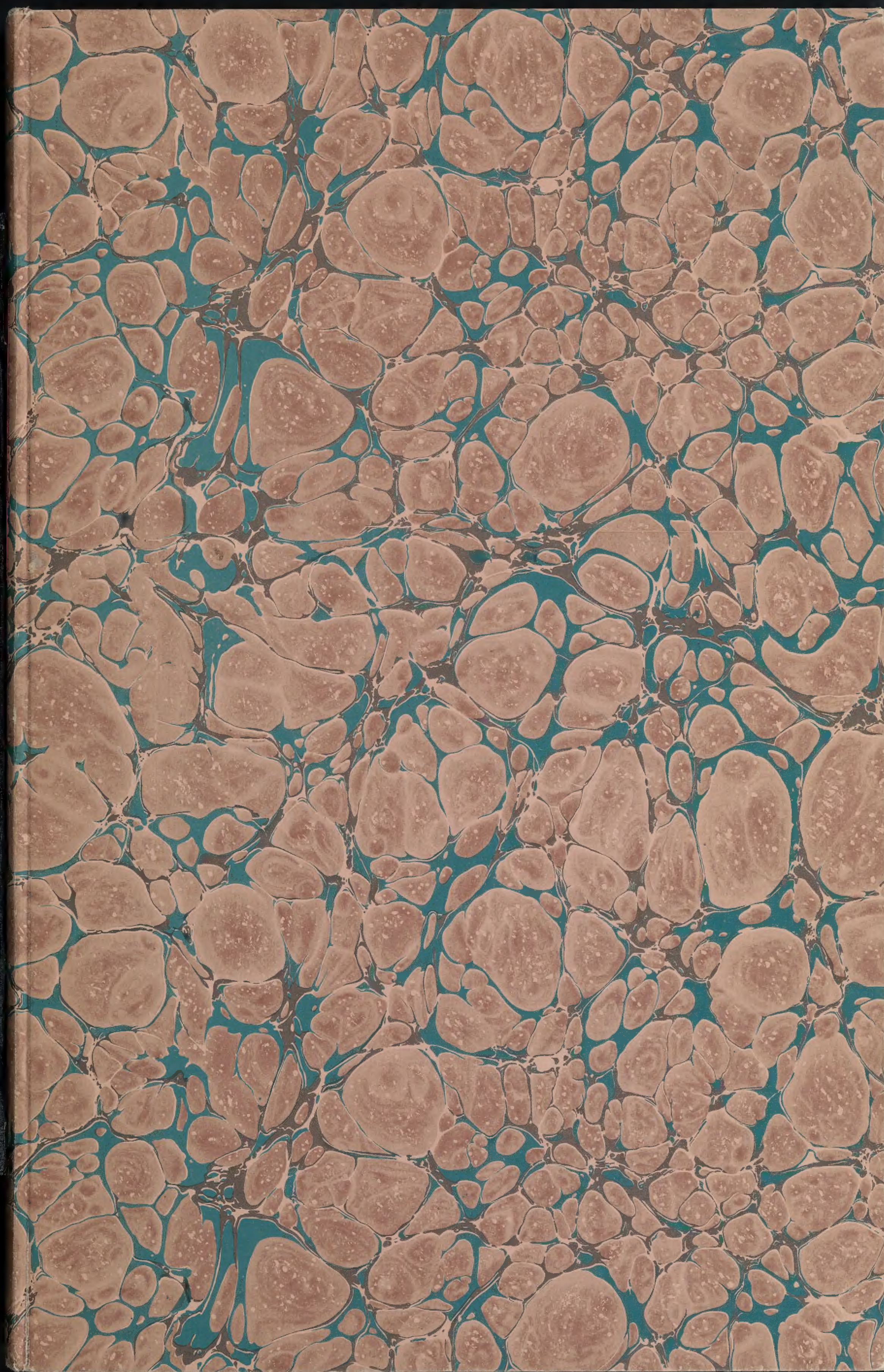

POGGII BRACCIOLINI,

Florentini,

HISTORIÆ FLORENTINÆ,

LIBRI OCTO:

Primum à

JOANNE BAPTISTA RECANATO,

Patritio Veneto, Academico Florentino in lucem editi, notiſque, & Auctoris vita illuſtrati.

Editio Noviſſima, auctior & emendatior.

LUGDUNI BATAVORUM,
Sumptibus PETRI VANDER Aa,
Bibliopolæ, & Typographi Academiæ atque Civitatis.

(Leiden)

ILLUSTRISSIMO EXCELLENTISSIMO PRUDENTISSIMO

VIRO

D. D. ISAACO VAN HOORNBEEK

SUPREMO

HOLLANDIÆ AC WESTFRISIÆ

SYNDICO

JURIS RERUMQUE CIVILIUM PATRIÆ PERITISSIMO

IN REBUS GERENDIS INDUSTRIO INDEFESSO

HANC

TYPIS DE NOVO DESCRIPTAM

POGGII BRACCIOLINI

HISTORIÆ FLORENTINÆ

NOTIS ET AUCTORIS VITA ILLUSTRATÆ

EDITIONEM

CUM OMNI OBSERVANTIA ET CULTU

DICAT ET INSCRIBIT

DEVOTUS CLIENS

PETRUS VANDER Aa.

*

NOVÆ HUJUS EDITIONIS

AD LECTOREM PRÆFATIO.

Viris eruditis, & Reipublicæ literatæ ſtudentibus ſæpius inſtigatus, ut *Hiſtoriam Florentinam* à POGGIO Latino ſermone conſcriptam, ac ab orbe erudito valde deſideratam imprimi curarem, multum temporis eam indagando contriveram, ſed tamen oleum & operam perdebam: ita ut jam deſperarem, voti mei compotem fieri, niſi hanc Hiſtoriam a *Jacobo Poggii* filio in *Etruſcam* linguam converſam iterum ex *Etruſca*, *Latinam* facerem. Hoc animo verſanti & non exſpectanti Editio *Joannis Baptiſtæ Recanati* Viri Nobiliſſimi Patritii *Veneti*, Anno MDCCXV. apud *Joan. Gabrielem Hertz. Venetiis* excuſa offertur, cui hic Vir Doctiſſimus magnam ſane operam & curam impendit, cujus quoque editionem in repetendo ſecutus ſum. Multa autem hic de utilitate, neceſſitate, ac jucunditate Hiſtoriarum proferre, Rempublicam *Florentinam* tum temporis florentiſſimam, cujus res hic agitur, magnis laudibus in cœlum uſque evehere, & denique Auctoris famam multis verbis ornare, eſſet modo *Æthiopem lavare*. Nam quod attinet ad Hiſtoriam, illius commodum & fructum *Jacobus Poggius* in

ſua Præfatione, patris Hiſtoriæ præmiſſa, ſatis luculenter deſcribit, ad quam *Benevolum Lectorem* ablego. Quinam autem ſtatus Reipublicæ *Florentinæ* tum temporis fuerit, quaſque res geſſerit, ſatis ſuperque ex Hiſtoria ipſa conſtat. Quanta denique *Poggius* auctoritate non ſolum apud Reges & Pontifices ſed etiam privatos homines maxime autem eruditos valuerit, cupidus hujus rei lector tam ex allatis à me Doctorum Virorum teſtimoniis, quam ex *Poggii* vita à viro Doctiſſimo Domino *Recanato* huic Hiſtoriæ præfixa ſenſibus haurire poteſt. His itaque omnibus omiſſis, non ſiniſtre capies, ſi ſolummodo breviter indico, quod cura ac diligentia mea in repetendo hos *Hiſtoriarum Florentinarum* libros præſtitit. Cum enim vidi prædictum *Recanatum* Illuſtrium Virorum judicia de noſtro Auctore referentem, Elogia *Jac. Phil. Bergomatis*, *P. Jovii* & *G. J. Voſſii* paucis modo attingere, operæ pretium eſſe duxi, eorum Teſtimonia & Elogia de noſtro *Poggio* hic afferre, quæ igitur Præfationi novæ hujus Editionis ſtatim ſubjunxi, ſimulque Lapidem monumentalem inſcriptione tamen a *Recanato* allata nitide ac ſcite inſculptum ex *Monumentis Illuſtrium Virorum* produxi. Deinde cum jam in eo eſſet, ut finis huic operi imponeretur, ex improviſo in *Stephanum Baluzium* incidi, & ſtatim ſeſe oculis meis offerebat Oratio à *Poggio* noſtro in funere *Leonardi Aretini* habita, quam ſi tractatui noſtro adjungerem, non inconſultum

tum fore, arbitratus ſum: Cui etiam annexi duas literas, alteram a *Poggio* ad *Guarinum*, alteram *Barbari* ad *Poggium*, quæ dignæ ut legantur. Dictæ vero Orationi funebri Effigiem & Epitaphium *Aretini* ex *Jovio* & *Elogiis Illuſtrium Virorum* mutuatum & ad veritatem inciſum appoſui. Præterea cum res præclaræ ſine Viris Illuſtribus geri non poſſunt, idcirco eorum multi in hac hiſtoria occurrunt, quare quorundam ex his imagines partim ad famam poſteritati propagandam, partim librum noſtrum ornandi gratia huic operi interſevi. Denique omnia nomina propria characteribus *curſivis* (ut ita loqui liceat) excudi curavi, ut ea ſtatim ſub aſpectum Lectoris venirent. Tandem & poſtremo mendas in priori editione negligentia librariorum commiſſas ſuſtuli. Hæc B. L. ſi omnia hilari fronte ſis accepturus, ſtimulum, ejuſmodi plura proferendi, addes. Interim ut his bonis avibus utaris & fruaris, ex animo opto. Vale faveque.

TESTIMONIA AC ELOGIA DOCTORUM VIRORUM.

Ex Lib. XIV. Supplementi Chronicorum JOH. PHIL. BERGOMATIS.

A

POggius Florentinus *orator facundissimus, & literarum Apostolicarum scriptor disertissimus, Græcæ Latinæque linguæ eruditissimus, hisdem temporibus, & ipse ob singularem doctrinam, & singularem dicendi leporem, tum* Romæ, *túmque* Constantiæ, *ubi concilium habebatur, atque aliis plurimis in locis maximo fuit habitus in pretio. Eo maxime quòd in concilio existens*, Quintilianum *omnino deperditum & obliteratum depravatùmque, in monasterio quodam latitantem invenit, quem postea (ut prædictum est)* Gasparinus Bergomas *noster, multo labore emendavit. Hunc etiam* Florentini *propter ingenii & eloquentiæ ipsius claritatem, cum per quadraginta annos in curia* Romana *scriptoris officium exercuisset, ad se vocatum, summo honore exceperunt coluerúntque & honoraverunt, ac ab omni onere civitatis immunem fecerunt. Composuit autem hic* funebres Orationes *plurimas, & librum* Facetiarum *pulcherrimum, ac* Epistolarum *multarum librum elegantem. Et è Græco* Dionysium Siculum, *& alios multos Latinos fecit. Et* de Situ Indiæ *libellum composuit. Et alia multa.*

Ex Elogiis Doctorum Virorum PAULI JOVII.

B

POggius è Terranova *Florentinæ* ditionis oppido, in hac luce *Romani* cœli optimis literis ingenium ita expolivit, ut Pontificiis scriniis sub *Eugenio* & *Nicolao* præficeretur, æquatus scilicet honore summis viris, qui in eo munere fidelis, eruditique ingenii operam præstitissent. In his fuêre *Leonardus Aretinus. Maphæus Vegius*, & *Joann. Aurispa.* Erat consilio gravis, & quum luberet, facetiarum sale perurbanus: ita ut mira, & sæpe subita varietate ad ciendum risum modò prætextatis verbis uteretur, modò gravibus & malignis scommatibus alienæ famæ nomen perstringeret. Sed amarulento libello in *Vallam* importunè invectus, ab eodem pessimè audiendo cumulatas maledicentiæ suæ pœnas luit. quum *Valla* suo felle turgidus, & *Facium*, & *Panormitam*, & *Raudensem* probrosis voluminibus jugulasset. Erat quoque *Poggius* adeò intemperans objurgator, ut quum in *Theatro Pompei*, loco & die celebri, ubi bullatorum diplomatum censura habebatur, *Georgio Trapezuntio* male-diceret, ab eo acriter duplici colapho cæderetur. Transtulit demum è Græco *Diodorum Siculum*: sed & nobiles aliquot libellos de *infelicitate Principum*, *varietateque Fortunæ*, & de *avaritiæ peste*, *orationes* item plures composuit tanta ingenii fœcunditate, ut *facetias* etiam ad excitandam hilaritatem ægris animis expetendas conscriberet. Sed quod gratum & utile posteris fuit, Ciceronis *libros de Finibus*, & *de Legibus* à se in *Germania* descriptos, in

C

Italiam primus attulit: ita ut & ei quoque *Quintilianum* in salsamentarii taberna repertum debere fateamur. Novissimè ex multa peregrinatione, *Romanaque* aula exactæ ætatis senex *Florentiam* reversus, consummato oratore, ac optimo cive dignam patriæ operam præstitit, conscripta Latinè historia *populi Florentini*, quæ à *Jacobo* demum filio in *Etruscum* sermonem versa legitur. Hic jam defuncto patre ex *Pactiano* scelere strangulatus, in prætorii fenestra cum cæteris pependit.

MYRTEI.

Olim Pierides, olim Florentia mater,
Vivente risit Poggio.
Nunc tumulum hunc adit, & donum pro carmine flores
Fert, proque risu lachrymas:
Quæ nisi pro vera sint pietate, rogabit
Arnus ministret ut suas.

ACTII SYNCERI.

Dum patriam laudat, damnat dum Poggius hostem,
Nec malus est civis, nec bonus historicus.

LATOMI.

A gravibus potui studiis qui clarus haberi,
Corrupi ingenium plus satis ipse meum.
Converti ad rixas animum, nugasque facetas,
Sed Cato quas nolit, quasque Sabina legi.
Hac ego quæsivi vitam male sanus in herba.
Heu facit ad vitam sed nihil ista seges.
Vivo tamen: sed non aliter quàm Herostratus ille,
Quæsita, & parta est crimine vita meo.
Vos moneo, ingenio quicunque & ab arte valetis.
A solidis vitæ quærite rebus opem.

Ex GER. JOH. VOSSIO de Hist. Latin. Lib. III. Cap. 5.

D

POggius Brandolinus *uti vocat Possevinus* in Apparatu sacro: *vel* Brandolinus, *ut nuncupat* Franciscus Albertinus a, *civis* Poggii, *vel* Bracciolinus, *Florentinus originem debet* Terrænovæ, *agri Aretini oppido. Fuit hic, ut de eo Jovius in elogiis inquit*, Pontificiis scriniis sub Eugenio, & Nicolao, præfectus: æquatus scilicet honore summis vi-

a Orat. II. ad Julium II. de laudibus civitatis Florentinæ, & Saonensis.

viris, qui in eo munere fidelis eruditique ingenii operam præstitissent: in his fuere Leonardus Aretinus, Maphæus, & Joannis Aurispa. *Invectiva secunda in Vallam* [1] *gloriatur*, *quod* quinquaginta fere ita sit versatus in Curia, ut absque alterius offensione charus: octo Pontificibus continuo in honore & dignitate fuerit: quadraginta ferme secretarius. *Vide an Poggii liber de varietate Fortunæ non historicus sit. Sanè plusculas historias inde adducit Felinus libro de regibus Siciliæ, & Arragoniæ. Cum penè omnem ætatem in Romana curia consumsisset, anno ætatis* LXXII *Florentiam accitus est, ut Reip. patriæ à secretis foret. Vir omnino erat gravis consilii, & facetus: sed, ut apud Jovium inibi legas*, erat adeò intemperans objurgator, ut cum in theatro Pompeji, loco & die celebri, ubi bullatorum diplomatum censura habebatur, Georgio Trapezuntio malediceret, ab eo acriter duplici colapho cæderetur. *Jure igitur de illo Ugolinus Verrius lib.* II. *Italiæ illustratæ:*

--- nimis ah rabidas exarsit in iras.

Ubi alioquin illum insigni elogio ornat. Nam ei dicitur fuisse

--- Nulli splendore secundus
Eloquii.

Græcè didicit ab Emanuele Chrysolora, ut Philippus Bergomas ait ad annum ClƆ CCC XCVIII. *Historiam scripsit Florentinam: in qua hoc à Machiavello merito culpatur, quòd pleraque ea omiserit, quæ ad civiles discordias pertinerent. Nimis & patriæ favet: quò respexit Actius Syncerus epigrammate istoc*,

Dum patriam laudat, damnat dum Poggius hostem:
Nec malus est civis, nec bonus historicus.

Ex Possevino cognosco, & alia multa scripsisse, interque ea librum unum de situ regionis Indiæ: cujus initium sit, Scribendi Indiæ historiam. *Præterea translulit Xenophontis Cyri-pædiam. Ejusdem nomen præfert vetus translatio quinque librorum Diodori Siculi. Atque arbitror, hoc opus signari ab Ugolino Verino lib.* II. *Florentiæ illustratæ cùm de Poggii scriptis loquens, ait*,

Barbara traduxit veterum miracula regum.

Sed fortasse eorum interpres est Jo. Phreas, Britannus, Balliolensis collegii socius, qui medicinam Ferrariæ, aut Patavii docuit. Nam, ut Brianus Twynus ait lib. III. *de antiquitate Academiæ Oxoniensis* [2], exstat adhuc archetypon in bibliotheca Collegii Balliolensis, ipsius (Jo. Phreæ) manuscriptum, multò antequam Poggii nomine divulgaretur. *Sed argumentum infirmum. Diu enim fortasse Poggius verterat antequam divulgaret. Erasmi de Poggio judicium est istiusmodi in Ciceroniano suo:* Naturæ satis erat, artis & eruditionis non ita multum; interim impuro sermonis fluxu, si Laurentio Vallæ credimus. *Est adversus fœdissimos ejus mores* VII. *Satyra lib.* V. *Hecatostichorum Francisci Philelphi, & Sat.* X. *lib.* VI, *& lib.* VIII. *hecatost.* V. *Interim Poggii hujus laus est, quòd, ut Rap. Volaterranus testatur lib.* XXI, *Quinctilianum, & Asconium, invenerit in concilio Constantinensi; quod celebratum anno* ClƆ CCCCXV, *& sequentibus duobus. Ac Quinctilianum quidem in salsamentarii taberna reperit: ut est apud Jovium in elogiis. Illud verò alibi me legisse non recordor, unà cum Asconii parte invenisse Argonauticorum Valerii Flacci librum* I, II, III, *& partem quarti. Quod cognoscere est è codice MSo clarissimi, & ob eximiam eruditionem, atque humanitatem mihi carissimi viri, Laurentii Pignorii. Eo in codice hæc leguntur:*

C. Valerii Flacci Argonauticon. Hoc fragmentum repertum est in monasterio S. Galli prope Constantiam XX. millibus passuum, unà cum parte Q. Asconii Pediani. Deus concedat alteri, ut utrumque opus reperiat perfectum. Nos, quod potuimus, egimus.

POGGIUS FLORENTINUS.

Nec pervulgatum illud, Silium quoque Italicum eidem deberi: uti Scriverio nostro observatum ex versibus istis Ugolini Verini lib. II. *de viris illustribus Urbis Florentinæ:*

Quin etiam sollers Germanis eruit antris
In Latium altiloqui divina volumine Silî,
Integer Orator nobis, Fabiusque relatus, *&c.*

Quod autem de integro Oratore ait, exinde lucem capit, quòd Ciceronis libros de Finibus, & de Legibus, à se in Germania descriptos, in Italiam primus attulit: *ut est apud Jovium in elogiis. Plura ibidem de Poggio vide: uti & apud Bergomatem in Chr. Suppl. ad an.* ClƆ CCCC XVI. *Sed quod hic facetiarum ejus librum vocat pulcherrimum, qui non inficetissimus modò, sed etiam impurissimus & planè flammis dignus est: sanè rem facit ordini suo Eremitico, quem profitebatur, indignam.*

[1] Fol. 86.

[2] pag. 371.

JO. BAPT. RECANATI
PRÆFATIO.

QUOTIES reputo, *Poggii* diligentia factum esse, ut sexdecim ferme Latinos Scriptores haberemus, qui ceteroquin pulvere situque obsiti perpetuo latuissent, vel tardius multo in lucem venissent, ea me cogitatio vehementer afficit, ac incendit, ut aliquam viro meritissimo gratiam dicendo, scribendove rependam. Æquum enim profectò est, ut quemadmodum illi *Venetus* civis *Franciscus Barbarus* suasor in primis, & auctor fuit, ut curam hanc laboremque susciperet, ita non desit ex eadem civitate qui hac æta-

ætate literis deditiſſima tanti beneficii memoriam renovet, totique poſteritati publica grati animi teſtificatione commendet. Id vero cum multis rationibus fieri poterat, tum nulla certe opportunius, quam ſi *Florentinam* Hiſtoriam a *Poggio* ſcriptam aliquando inveniſſem, e tenebris duxiſſem, & in omnem ſæculorum memoriam typorum opera propagaſſem. Res plane ex ſententia ſucceſſit: jamque voti damnatus inibi eram ut *Poggianam* Hiſtoriam ederem, cum Italicam *Jacobi* filii verſionem obtrudere mihi quidam cæperunt, & a propoſito deterrere. Hæſi equidem tantiſper animi dubius, nequid ſupervacaneum afferrem, actumque agerem; ſed ea me denique cogitatio confirmavit, quod & pauciſſimæ ſint de *Florentinis* rebus *Latinæ* Hiſtoriæ, nec ea ipſa, quam *Jacobus* Italicam edidit, hujus noſtræ fidem, & gravitatem aſſequatur. Non mihi ſane propoſitum eſt, *Jacobi* laudem imminuere, cui præſertim librorum Epitomas debeo, veruntamen ea eſt hujuſmodi lucubrationum natura, ut quantumvis diligentiſſime elaboratæ, multo tamen infra *Latina* exempla ſemper conſiſtant. De notis porro noſtris quid dicam? Me ſcilicet illas ad rerum fidem & confirmationem, non ad ingenii oſtentationem appoſuiſſe. Itaque non modo ceteris ſcriptoribus, ſed ne *Poggio* quidem ipſi peperci, ubi conſtans aliorum conſenſus cum ratione conjunctus ita poſtulare viſus eſt. Illud expetendum denique erat, quod hujus ætatis editiones plurimum ornare ſolet magna codicum copia, unde non parva ortographiæ, aliqua etiam fortaſſe ſenſui lux acceſſiſſet: ſed non omnia uni contingunt uno tempore. Interim vero ſi curæ hujus, ac laboris mei ratio conſtabit, nova inſuper diligentia publicæ utilitati conſulam, & multa præterea hujus hominis πολυγραφωτάτȣ in medium proferam, quæ non ſine aliquo literarum detrimento in privatis bibliothecis recondita, atque adeo ſepulta marceſcunt. Vale.

INDEX CAPITUM
IN POGGII VITAM.

POGGII VITA.

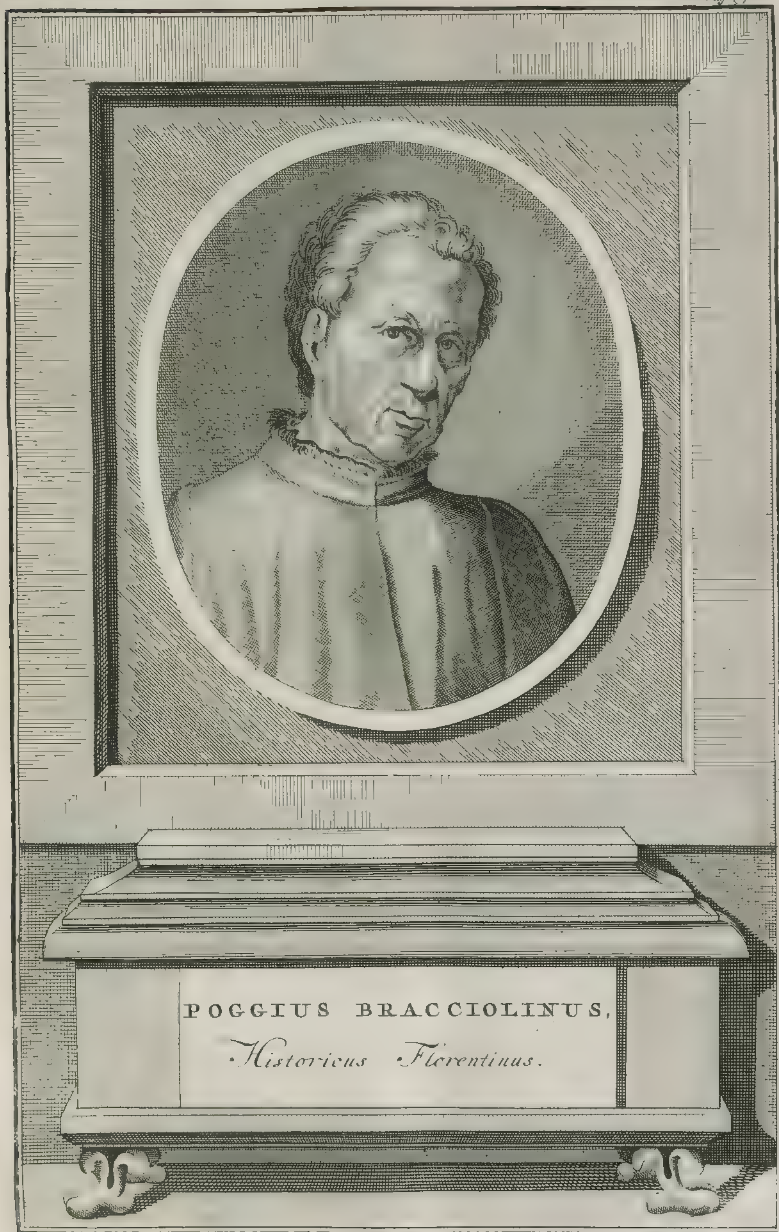
Caput I.
Poggii origo, patria, ac parentes.

EX *Terranova Florentinæ* ditionis oppido prope *Aretium* originem duxit *Poggius*, vir eo ingenio, & doctrina, ut quamvis obſcuro loco natus, præclariſſimas tamen dignitates conſecutus ſit, ſummamque ſibi, & patriæ ſuæ nobilitatem pepererit. *Poggius* ab avi nomine dictus eſt, patremque habuit *Guccium*, quem fortaſſe ab imminuto, vitiatoque *Arriguccii* nomine ita appellarunt. Familiam hanc ab avo primum *Terranovam* deductam fuiſſe ex epiſtola [1] quadam

B compertum habeo, quæ *Benedicto* de *Bondelmontibus* ab Antiquario neſcio quo ſcribitur; conſtatque ex *Lanceolina* juxta *Terranovam* majores ejus propagatos, ibique notarii munere functos. Porro Epiſtolæ auctor ex eo ſententiam ſuam confirmat, quod gentilitia *Poggii* inſignia, hoc eſt lilia, & brachium dimidia parte rubrum, dimidia album parvam lanceam tenens loco natali adhuc conſpiciantur. *Terranovanum Poggium* jam omnes fatemur, ex eo præcipue, quod ipſemet hoc afferat. [2] *Quo primum anno Nicolaus Pontifex V. peſtis cauſſa Fabrianum Piceni oppidum ſeceſſit, cum me Terranovam natalem Patriam* C *cum familia contuliſſem*, &c. [3] *Blondus* quoque *Flavius* ubi ad *Etruriæ* urbes, & pagos ſermonem convertit, ait. *Et Terranovam Poggii viri* elo-

1. Ex Biblioth. Strozz. Cod. D X. 992. a 116.
2. Hiſt. 1. Hiſt. Tripartitæ Edit. Baſil.
3. Blond. Flav. Ital. Illuſt. ubi de Etr.

POGGIUS BRACCIOLINUS,
Historicus Florentinus.

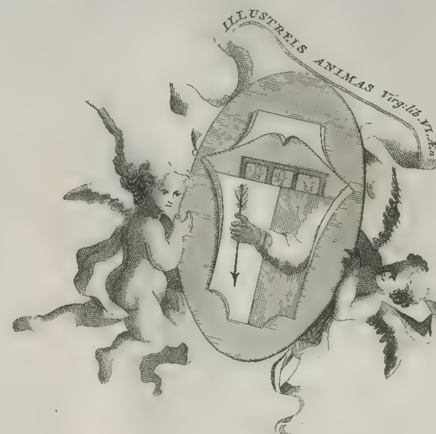

BRACCIOLINI *de Terranova.*

Cives Florentini: de Quarterio S. Ioannis sub Vexillo Clavium et de Quarterio S. Crucis sub Vexillo Carri.

PODIUS

Vulgo Poggius.

GUCCIUS

N

Masculus cuius nomen ignoratur.

POGGIUS *n. an. 1380*

Notarius. Doctor. et Advocatus.

Quatuor Romanorum Pontificum, a Bonif. IX. ad Alexand. V. Literarum Apostolicar. Scriptor. et Abbreviator

Sex itidem Pontificum ab Ioan. XXIII. ad Pium II Secretarius.

Reip. Florent. Cancellarius an. 1453. Unus ex Prioribus Libertatis an. 1455.

Historicus Celeberrimus Uxorem duxit an. 1453 Vaggiam Ghini Manentis de Bondelmontibus.

Obiit an. 1459.

CATHARINA

Nupsit an. 1410 Chello Dini de Troiana a quo D.D. Comites del Maestro.

Bartholomæa *n. an. 1425.*

Lucretius *n. an. 1428.*

Guccius *n. an. 1429.*

Omnes Naturales.

F. PETRUS PAULUS

n. an. 1438 Ord. Prædicatorum an. 1457. Ob. an. 1464 Prior S. Mariæ Supra Minervam Romæ.

IO. BAPTISTA

n. an. 1439. Decret. Doctor Historicus Canonicus Flor. an. 1449 Canonicus Aretinus Prior Castri Montis Varchii Plebanus Castri Laterinæ Acolitus D. Papæ. Cameræ Apostol. Clericus obiit an. 1470.

PHILIPPUS

n. an. 1450. Canonicus Florentinus an. 1470. Uxorem deinde duxit Alexandram Felicis Dei del Beccuto

LUCRETIA

Nupsit an. 1456. Francisco Nicolai Cocchi Donati.

IACOBUS

n. an. 1441. Historicus ob. an. 1478.

IO. FRANCISCUS

n. an 1447. I.C. Canonicus flor. an. 1471. Plebanus Castri Laterinæ Cubicularius D. Papæ. Literarum Apostolicar. Abbreviator. Ob. an. 1522.

VAGGIA

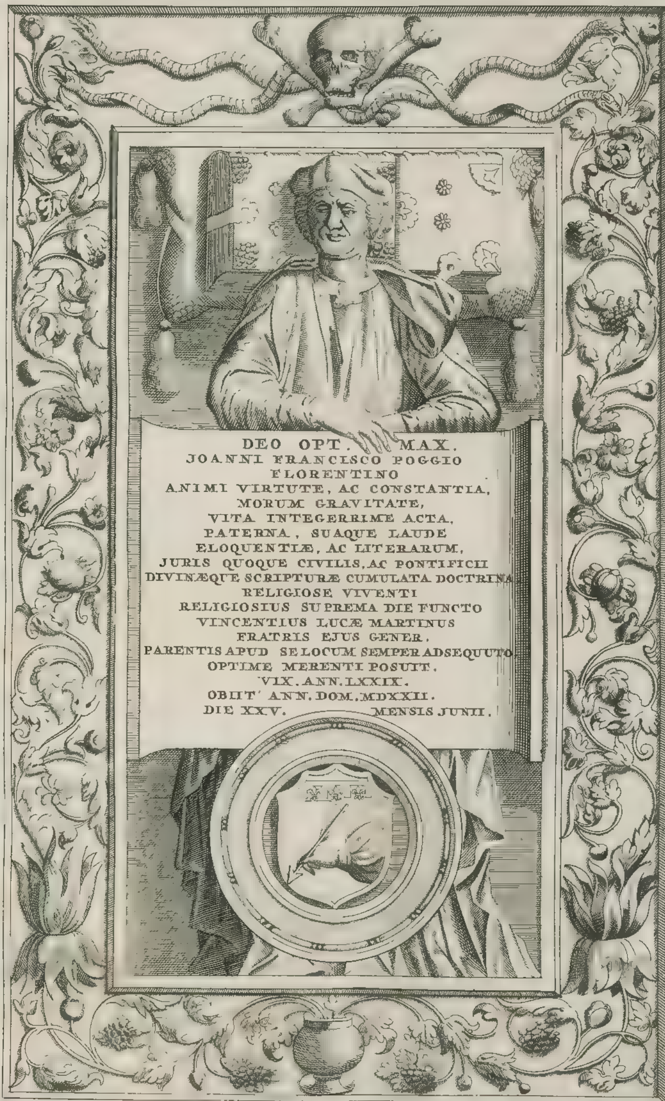
Nupsit an. 1495 Ioanni Lucæ Ser Ioannis Martini.

MARIA

Nupsit an. 1504 Ioanni Fran. Borgianni.

MAGDALENA

Nupsit an. 1506 Vincentio Lucæ Ser Ioannis Martini.

EPITAPHIUM
JOANN. FRANCISC. POGGII.
Romæ in Templo S. Gregorii.

eloquentissimi, *& aliquot editis operibus clari patriam Guido Petramalensis*, *Aretinus Episcopus*, *muro*, *quem nunc habet*, *cinxit*.

CAPUT II.
Variæ de ejus nomine sententiæ.

Non una est de ejus nomine sententia. *Jacobum* appellat Thomas Dempsterus Scotus *lib. VIII.*[4] *de Etruria Regali* quæ *Cosmo II.* Magno *Etruriæ* Duci dicata est, Ubi illustres viros recensens hæc habet. *Jacobus Bracciolinus*, *cognomento Poggius mendacii*, *ac parum probatæ fidei a Jacobo Sannazario tractatus..* Additque *Sannazarii* distichon, quod in *Poggium* historicum scriptum fuisse omnibus notum est. Neque vero *Dempstero* satis fuit, *Poggio* patri nomen filii tribuisse, sed ætatem quoque tribuit, dum ann. MCDLXXVIII. defunctum asserit. [5] Alii *Johannem Baptistam*, alii *Joannem Franciscum*, quæ itidem filiorum ejus fuere nomina, nuncuparunt. *Carolum* quoque [6] Abbas *Michael Justinianus* appellat, *Caroli Aretini Poggii* amicissimi nomine, eo in errorem inductus, quod *Platinam* doctorum virorum nomina qui a secretis *Eugenii IV.* fuerunt, referentem non bene perpenderit, ubi inquit, *Leonardum Aretinum*, *Carolum*, *Poggium*, *Aurispam*, *Trapezuntium*, *Blondum viros doctissimos secretis suis admisit*. Itaque *Carolum Poggii* nomen fuisse putavit, unumque e duobus fecit, cum legenti pateat, *Carolum* a *Platina* relatum non alium esse quam *Aretinum*. Sed *Poggii* nomen huic viro fuisse & coævi scriptores, & ipsa ejus opera tum edita, tum ἀνέκδοτα testantur. *Leonardus Aretinus* [7] *Corvino* scribens; *Illud* inquit *me quoque plurimum movet*, *quod ab egregio adolescente Poggio Terranovano familiarissimo & amantissimo meo dudum percepi*, *quanto honore ipsum*, *cum ad vos accessisset*, *vel solo meo nomine fueris prosecutus*. [8] Ipse de se Poggius: *Rogo te*, *sapientissime Pater*, *ut memineris Poggii tui*, *qui tot annis*, *tanto tempore*, *tanta familiaritate fuit tuæ virtuti deditissimus*. Ad hæc addes, eodem a patre suo nomine appellatum ea in Epistola, quæ [9] *Poggio Adolescenti* inscribitur. [10] Quod ad gentilitium nomen spectat, e *Bracciolina* gente fuisse haud potest dubitari. Sed nominis utriusque certissimam fidem facit *Florentinus Priorista*, ubi cum de *Poggio* fit mentio, hæc habet. *D. Poggius Guccii Poggii Bracciolini*. Sed fortasse qua ex gente fuerit, etiam ex *Brachiolo* quod est in gentilitiis ejus insignibus conjicere licet. *Poggium* autem procul dubio a *Podio* dictum fuisse crediderim, quo nomine inter *Florentinos* Episcopos colitur *S. Podius*.

CAPUT III.
An fratres habuerit.

Poggio fratres nemo tribuit, licet in dedicatione operis ad *Petrum Columnam* Cardinalem hæc ipse de se scribat. [11] *Non enim potui non angi animo*, *non & dolore aliquando*, *cum viderem me natu majorem ita adhuc tenui esse censu*, *ut cogerer questui potius operam*, *quam ingenio dare*. Nec se natu majorem sorori comparatum appellat, sed fratri; conquerens enim cum amicissimo Nicolao Nicoli, *Ego premor*, inquit, *undique angustiis*, *& jam a domo mater postulat argentum*, *suffectus est alter in locum demortui patris*, *frater scilicet*, *qui nil agendo*, *& sudore meo velit vivere*. Et inferius; *videbar requiem habiturus a patria*, *ecce nunc exsurrexit frater*, *qui me affligit*. De hujus vero nomine; nulla nec in editis, nec quæ mihi aliisque meis videre contigerit, in manuscriptis operibus mentio incidit. De ejus sorore peculiariter *Leonardus Aretinus*, ubi *Poggio* scribens; [12] *Deflexi*, inquit, *in patriam tuam*, *ibique parentes tuos vidi*, *utrosque sane incolumes*; *de sorore autem tua nuper nupta*; *itemque de ceteris prospera mihi retulerunt*. Nupta autem fuit Chello Dini, vulgo *della Trojana*; a quo Comites *del Maestro*; quorum gens temporibus quoque nostris tum bello tum literis clara avitam gloriam tuetur & auget. Nam tum Comes *Laurentius Ferdinandi II.* Imperatoris equitum supremus ductor anno MDCXLIII. tum *Franciscus* pro *Veneta* Republica in *Forojuliensi* bello ann. MDCXVIII. claruere; *Ferdinandus* vero *Florentinæ* Academiæ Consul fieri meruit anno MDCLV. dignus quidem, ut a Clarissimo viro Abbate *Salvinio* in Consularibus ejusdem Academiæ Fastis, quos jamdiu literati viri desiderant, recenseatur.

CAPUT IV.
Ejus Studia, *& Adolescentia.*

Florentiam decimo octavo ætatis anno, hoc est anno MCCCXCVIII. se contulit, ut literis operam daret, quarum prima, ut ita dicam, rudimenta a *Joanne Ravennate* hausit, [13] *Qui licet nil quod sciamus* (ut ipsa *Blondi Flavii* verba usurpem) *a se scriptum reliquit*, *attamen suopte ingenio*, *& quodam Dei munere*, *sicut fuit solitus dicere Leonardus*, *eum*, *Petrum*, *Paulumque Vergerium*, *Omnebonum Scolam Patavinum*, *Robertum Rossum*, *& Jacobum Angeli filium Florentinos*, Poggiumque, *Guarinum Veronensem*, *Victorinum Feltrensem*, *ac alios qui minus profecerunt auditores suos*, *si non satis*, *quod plene nesciebat*, *docere potuit*, *in bonum*, *ut dicebat literarum amorem*, *Ciceronisque imitationem inflammabat*. Obiter hic animadverte, nonnulla *Joannis Ravennatis* opera extare *Patavii*, eaque a *Philippo Thomasino* referri in Biblioth. *Patavin.* MSS. Non diu eo præceptore *Florentiæ* usus Græcæ literaturæ se tradidit sub *Emmanuele Chrysolora*, *Qui*, ut ait Jovius, [14] *Græcarum literarum studium excitavit* (intellige in Italia) *tanta felicitate*, *ut ex ejus schola summa*, *nec ideo interitura laudis ingenia prodierint*, *in queis fuere Leonardus Aretinus*, *Franciscus Barbarus*, *Philelphus*, *& Poggius*. Hebraicis quoque literis studuit, ut ipse significat. [15] *Dicebam multa de literis Hebraicis*, *quibus operam dabam*. Hinc *Huetii*, multorumque præterea arguitur opinio, qui Hebraicas literas neque eo sæculo, neque posteriori autumant in *Italia* floruisse.

CA-

4. MS. apud Clar. vir. Abb. Salvinum Salvinium.
5. Jovius, Freherus, & Aicher.
6. Abb. Michael Just. Januensis lib. de Nobilit. Abellini, 1637.
7. Ep. ad Corvinum Edit. Brix.
8. Orat. Nicolao V. dicata.
9. Ep. MS. Guccii Bracciolini apud me in Cod. 138.
10. Vid. Diarium Literatorum Ven. To. IX.
11. Præf. Hist. Tripart.
12. Lib. III. Ep. Edit. Brix.
13. Blond. Flav. Ital. Illustr. ubi de Romandiola.
14. Jovius in Elogio Emman. Chrysol.
15. Epist. ad Nicolaum, ubi de Balneis 2. lib. 1.

CAPUT V.
Ejus Romam profectio.

HIs instructus studiis, queis inter ceteros ejus ætatis viros eminebat, [16] *Romam* profectus est. *Accidit interea*, ait ipse, *ut ego ad Romanam Curiam proficiscerer, Bonifacio IX. Pontifice, fieremque paulo post quam accesseram, literarum Apostolicarum scriptor; quod officium, & utile est, & honestati, dignitatique conjunctum.* Eo prorsus tempore, quo exscribendis epistolis vacabat *Poggius*, *Leonardus Aretinus* Pontificis a secretis erat, ut innuit publicum documentum, [17] quo ambo procuratores cujusdam actus effecti sunt; nempe *D. Leonardus de Aretio Secretarius Domini Papæ, & Magister Poggius Guccii de Terranova Scriptor Apostolicus.* Non tamen exscribendis epistolis semper vacavit, sed ad eandem, ad quam *Aretinus*, dignitatem pervenisse ex ejus Historia habetur. [18] *Ego autem qui Romæ ad Secreta Johannis XXIII. eram, verum testimonium ferre possum.* Itaque decem ferme annos literas exscripsit, & quadraginta fuit a secretis; quod idem innuit referens se quinquaginta annis ita versatum in Curia, *ut sine alterius offensione carus octo Pontificibus continuo in honore, & dignitate fuerit, quadraginta annis ferme secretarius*; quo tempore *Guccius* ejus pater *Florentiæ* occubuit.

CAPUT VI.
Ejus iter Constantiam, & antiqui scriptores ibi reperti.

ROmanæ inserviens Curiæ ad *Constantiense* Concilium [19] una cum *Bartholomæo* de *Monte Politiano* missus fuit anno MCDXIV. ut colligitur ex Epistola [20] *Leonardi Aretini* eidem scripta quarto nonas Januarias MCDXV. qua alteri respondet a *Poggio* superiori anno scriptæ, dum *Constantiæ* degebat, aliisque insuper ab eodem *Poggio* scriptis, quarum in una *Hieronymi Pragensis* Hæretici supplicium accuratissime refert; *sed nimio fortasse affectu, quam deceat*, ut cum *Leonardo* loquar, *Catholicum virum.* Miror equidem, quod *Constantiensis* Concilii historiæ recens [21] auctor, qui ab instituto digredi videtur, ut eruditionem in *Poggii* vita narranda ostentet, ignoret, neque se ignorare diffiteatur, quonam titulo *Poggius Constantiam* se contulerit, cum alioquin luce magis clarum sit, ad libros exquirendos missum fuisse. [22] *Quia te, & Bartholomæum ad hoc munus obeundum summi, & honestissimi Romanæ Ecclesiæ Principes, delectos publice dimiserunt.* At quoniam *Barbari* epistola edita non est *, parcamus homini: non tamen parcet, qui reputabit id satis ex *Blondo Flavio* intelligi posse [23]. *Interea Emanuel Chrysolora Constantinopolitanus vir doctrina, & omni virtute excellentissimus cum se in Italiam contulisset, partim Venetiis, partim Florentiæ, partim in Curia, quam secutus est, Romana prædictos pene omnes Johannis Ravennatis auditores literas docuit Græcas, effecitque ejus doctrina, paucis tamen continuata annis, ut qui Græcas nescirent literas, latinis viderentur indoctiores, & cum magnus bene di-* A *scendi ardor multos in Italia apprehendisset, Conciliumque apud Constantiam Germaniæ ab universo populo Christiano haberetur, quærere ibi, & investigare cæperunt ex nostratibus multi, si quos Germaniæ loca Constantiæ proxima ex deperditis Romanorum, & Italiæ olim libris in Monasteriorum latebris occultarent. Quintilianusque integer repertus a Poggio primum transcriptus in Italiam venit.* Quin etiam ipse Poggius ubi Nicolaum Nicolum colloquentem inducit, hæc illi verba accommodat de se loquenti, caussamque Constantiensis itineris enarranti. [24] *Suscepit hic me intuens olim diligentiam, & laborem peragrandæ Alamaniæ* B *librorum perquirendorum gratia, qui in ergastulis apud illos inclusi detinentur.* Tres tantum auctores repertos a *Poggio* enumerat [25] *Jacobus Lenfant*, nempe *Quintilianum* †, *Asconium Pædianum*, & *Verrium Flaccum*, immo potius *Valerium Flaccum*, nec alios refert, cum amplius sexdecim fuerint, quod clarum fiet infra. Hinc miseram *Italorum* conditionem doleamus necesse est, quorum laudes magna scriptorum incuria, ne dicam malitia, aliquando silentur, aliquando minuuntur: immo ipsi *Italorum* nostrorum vultus ad Transalpina lineamenta sæpe traducuntur, vel pictoris arbitrio temere formandi permittuntur, ut in *Poggii* effigie C ab eodem *Jacobo* [26] *Lenfant* exposita conspicere est, quæ tantum ab ea distat, quam nos ex Magni *Etruriæ* Ducis Museo hic apponendam accepimus, quantum æra lupinis.

Constantiæ degens *Poggius* plures reperit auctores ex obscura erutos vetustate, eorumque indice ad *Franciscum Barbarum* misso, adeo affectus est vir literarum amantissimus, ut gratulatoriam epistolam, atque adeo panegyricum ad eum scripserit. [27] *Tu Tertullianum, tu Marcum Fabium Quintilianum, tu Quintum Asconium Pædianum, tu Lucretium, Silium Italicum, Marcellinum, Nonium Marcellum, tu Manilium Astronomum, L.* D *Septimium, Valerium Flaccum, tu Caprum, Eutychium, Probum Grammaticum, tu complures alios, Bartholomæo collega tuo adjutore, vel fato functos, vel longo (ut ajunt) postliminio in Latium deduxisti.* Collegam adjutoremque *Poggii Bartholomæum* de *Monte Politiano* fuisse antea dixi, neque temere, ejusdem præsertim *Barbari* auctoritate fultus, qui dum inventa opera inventorum nomine denominanda refert, hæc habet. *Et quemadmodum mala ab Appio e Claudia gente Appiana, & pyra a Manlio Manliana cognominata sunt, sic hæc literarum semina, quæ vestra ope, & opera e Germania in Italiam deferetis, aliquando &* E *Poggiana, & Montepolitiana vocabuntur.* Majorem vero gloriæ partem in libris conquirendis *Poggio* deferendam *Barbarus* ipse merito existimavit, tantaque spe proposita ad alios inveniendos *Bartholomæo* ægrotante hortatur. *Nam hi labores quietem, & hæc impensa gloriam, ac fortunæ tuæ fructum quam amplissimum reddent, quod eo diligentius tibi faciundum est, quo invaletudo Bartholomæi nostri hoc tibi munus magis necessarium efficit.* Nonnullos alios innuit *Barbarus* a *Poggio* repertos, quos esse crediderim [28] *Ciceronis* libros de Finibus, & de Legibus, & ejusdem Orationes pro *Cæcinna*, de Lege Agraria, contra *Rullum*,

---

16 Orat. Funeb. Leon. Aret. in Miscell. Ballut.
17. Rogitum Notariale Bartoli Donati Janini Arch. Gen. ann. 1408.
18. Lib. 2. Hist. Flor.
19. Oecumenicum XVI.
20. Epistolarum libro Edit. Brix.
21. Jacques Lenfant. To. I. lib. IV.
22. Ep Francisci Barbari MS. apud Clar. vir. Jacobum Facciolatum, scripta prid. non. Jul. 1417.

F

* Sed jam est edita & à nobis operi in fine addita.
23. Blond. Flav. ubi de Romandiola. p. 340. edit. Basil.
24. Disceptatio de Infelicit. Principum.
25. Hist. Concil. Const. T. I. lib. IV.
† Hoc etiam videre licet ex Epist. Poggii ad Guarinum, huic Editioni a nobis affixa.
26. Ibid.
27. In præcitata Barbari Ep.
28. MS. ex Biblioth. Abbat. Flor. ut Montfaucon Diar. Ital. p. 374.

lum, ad populum contra Legem Agrariam, in *Lucium Pisonem*, pro *C. Rabirio* perduellionis reo, & pro *Roscio Comœdo*. His addes partem *Columellæ*, [29] *multosque præterea, quos e Germanorum, Gallorumque ergastulis* (nempe e Monasterio S. Galli) *mea* (ut ipse ait) *diligentia eripui, atque in lucem extuli Nicolai suasu, impulsu, exhortatione, & pene verborum molestia, esse latinis literis restitutos.* Animadvertendum vero, *Quintiliani* opera tunc primum a *Poggio* non adinventa, cum jam ex iis aliqua in eruditorum manibus versarentur; sed *Quintiliani* codicem ceterorum uberrimum, tametsi quibusdam in locis deficientem, ut ad *Poggium* ipsum scribit *Leonardus Aretinus* [30]. *Quintilianus tuus laboriosissime emendatur, permulta sunt enim in nostro vetusto codice, quæ addenda tuo videantur.* Sic non totum *Lucretium*, sed partem, neque integrum *Valerium Flaccum*, sed tres tantum priores libros luce donavit. Auctoribus a *Poggio* repertis addendus etiam *Frontinus de Aquæductibus*, cujus libellos ipse eruit e latebris *Montis Cassini*, ut narrat [31] in descriptione ruinarum urbis *Romæ*; quo in Monasterio ad hæc usque tempora, si *Mabillonio* [32] viro diligentissimo credimus, idem ille codex est, quem *Poggius* invenit, & unde cetera exempla ducta sunt. Quoniam vero de auctoribus a *Poggio* repertis sermo est, non abs re erit addere, quibus e tenebris, sordibusque eruti publicis manibus auctores hi fuerint restituti, ut hujus diligentiæ æmulandæ studium nostris etiam temporibus excitetur. *Quintilianum* in salsamentarii officina repertum narrat *Jovius*, & ex eo [33] *Vossius*; licet una cum *Silio Italico* in *Germania* adinventum referat [34] *Ugolinus Verrinus*.

Quin etiam solers Germanis eruit antris
In Latium altiloqui divina volumina Sili.
Integer, illius nobis virtute, relatus
In lucem est Fabius, nostro qui tempore longum
Exul, & ignotus peregrinis torpuit oris.

Silium Italicum in quadam turri simul cum aliis latitasse codicibus refert [35] *Colomesius*. Tres primos *Valerii Flacci* libros, partemque quarti in monasterio *S. Galli* procul a *Constantia* viginti passuum millibus, fuisse refert [36] *Laurentius Pignorius*. Ibidem *Marcus Manilius* Poeta inventus est, quem primo a *Poggio* editum asserit [37] *Albertus Fabricius* anno MCDLXXIV. Pace vero ejus dictum velim; hac in re aliquantulum vir omni alioquin exceptione major defecit, meque ad eum commonendum ipsemet excitavit, [38] cum *Christiano Junkero*, & *Joanni Gottlieb Krausio* gratias retulit, quod ipsum de nonnullis etiam publice monere (ut ejus verba apponam) sunt dignati. Nec mirum quod in tantam optimarum rerum copiam error quispiam irrepserit. Primam *Manilii* editionem ad eundem annum refert etiam [39] *Cornelius Braughem*, nulla *Poggii* mentione facta. Sed nec eo anno inventum, nec editum fuisse, ex eo patet, quod anno MCDLIX. XXX. mensis Octobris e vita decessit, ut *Joannes Gobellinus* coævus testis, qui idem est ac *Pius II.* nec non [40] *Ni-* A *colaus Rodulphus* tradiderunt. Accedit certissimum testimonium publicarum tabularum *Florentinæ* civitatis, in quas *Poggii* mors eo anno, ac die relata est, quod in [41] Archivo Florentino *Reformationum libro Novembris, & Decembris anni MCDLIX.* animadvertit Clarissimus, mihique amicissimus vir Abbas *Joannes Baptista Casottus*, sacræ prophanæque Historiæ *Florentino* in Lyceo professor, cui quam plurima ad *Poggium* spectantia me debere omnibus compertum velim. Jam vero quid dicam de laboribus ab eo susceptis pro tanto hoc reipublicæ literariæ negotio? Siquidem teste [42] Francisco Barbaro, *Non vis hyemis,* B *non nives, non longitudo itineris, non asperitas viarum, ut monumenta litterarum e tenebris in lucem erueret, retardavit.* Hinc orta magnanima illa tum *Poggii*, tum etiam multorum ejus æqualium indignatio adversus eos, qui veterum sapientum libros occultantes publica bona interciperent, & in privatos usus converterent. [43] *Hujusmodi homines teneri crimine expilatæ hæreditatis* ajebat *Nicolaus Nicolus.* Uberrimam tamen laborum suorum mercedem consecutus est *Poggius* tum præclari facti conscientia, tum gratulationibus, quas pro ea literarum caritate, quæ doctos viros mutua necessitudine conjungit, ab illis accepit. Au- C di jam [44] *Leonardum Aretinum* hæc referentem: *At Quintilianus rhethoricæ pater, & oratoriæ magister ejusmodi est: cum tu illum diuturno, ac ferreo barbarorum carcere liberatum huc miseris, omnes Etruriæ populi gratulatum concurrere debebant. O lucrum magnum, o gaudium insperatum!* Quid de repetitis ab eodem *Aretino* gratulationibus dicam? quid de laudibus? quid de pecunia suppeditata? Ait enim: [45] *Utque Camillus secundus a Romulo conditor dictus est, quoniam ille statuit urbem, hic amissam restituit; sic tu omnium, quæ jam amissa, tua virtute, ac diligentia nobis restituta fuerint, secundus auctor merito nuncupabere.* Et infra: *Neque ab hoc* D *opere discedas, sed erigas te, atque insistas; nam rei pecuniariæ tenuitas ne tibi impedimento sit, nostra jam providentia erit.* Felicia profecto tempora illa, quibus literatis viris non studia tantum, sed opes ipsæ communes, in eo præcipue, cum de reipublicæ literariæ incremento ageretur. Audi [46] *Barbarum* nihil *Aretino* liberalitate cedentem. *Quod si fortunarum tuarum ratio impedimento sit, hujus impensæ partem in me, & alios qui veteris sanctimoniæ vestigia colimus, arbitratu tuo conferes. Tibi enim non modo veluti censori parendum statui, sed extra ordinem munus hoc sine provocatione decrevi.* Inter omnes vero auctores, qui E *Poggii* opera famæ, gloriæque, & vitæ, ut ita dicam, sunt restituti, *Ammianum Marcellinum* in primis nobis redditum gaudendum cum ipso *Poggio* est [47]. *Jure quidem merito*, inquit, *Ammianum Marcellinum ego latinis literis restitui, cum illum eruissem ex bibliothecis, ne dicam ergastulis Germanorum. Cardinalis de Columna habet eum codicem quem portavi literis antiquis, sed ita mendosum, ut nil corruptius esse possit. Nicolaus Nicolus illum manu sua transcripsit in cartis papyri. Is est in*

29. Orat Funebr. Nicol Nicoli Edit. Basil.
30. Epist lib. 4.
31. Descrip. Ruin urbis Romæ p. 336. edit. Basil.
32. Mabill. T. I Musei Ital. p. 133.
33. Voss. de Hist. Lat. p. 550.
34. Ugol. Verr de Viris Illust. Florent. lib. 2.
35. Colom. ad Gyrald. Dial. 9.
36. Laur. Pign. apud Voss. p. 550. ubi de Viris Illust.
37. Biblioth lat. Hamburgi, 1712.
38. Præf. Supplementi ad Biblioth. lat.
39. Incunab. Typograph., p. 90.
40. Memor. Hist. Nic. Rodulphi ab urbis initio usque ad ann. 1600.
41. Archiv. Reformat. civ. Flor. MS. Cod. 1211. p. 219. Vide etiam Dominicum Boninsegn. Hist. Flor. ab anno 1410. usque ad 1460. p. 126.
F 42. Francisci Barbari Patr. Ven Epist. pro inventis Codd. collaudatio, & ad rimandos ceteros exhortatio. Vide hanc in fine nostræ Editioni adjectam.
43. Orat. Fun. Nic. Nic. edit. Basil.
44. Ep. ad Poggium lib. 4. ann. 1416. edit. Brix.
45. Ibid.
46. Franc. Barb. Epist. sup. cit. 1417. pridie non. Jul. Hanc epistolam in fine operis adjeci ultimæ Editioni.
47. Epist. ad Franciscum Accoltum Aretinum J.C.

A *in bibliotheca* Coſmi Medicei. *Potes agere cum Carolo Aretino, ut vel tranſcribi faciat tuo nomine, vel codicem mittat; nam niſi a docto ſcribatur, non hiſtoria, ſed ſomnium videretur.* Nulla profecto in *Marcellini* editionibus, neque in *Pariſienſi* a *Friderico Lindembrogio*, & *Valeſiis*, neque in altera *Lugduni Batavorum* a *Gronovio* recognita, ut alias omittam, *Poggio* laus ob *Ammianum* reſtitutum defertur; licet & *Gronovius*, & *Valeſii Florentini* codicis auxilio uſi ſint: quem profecto codicem eum eſſe crediderim, qui a *Nicolao Nicolo* deſcriptus, ac (ut ſupra dixit *Poggius*) in *Coſmi Medicei* bibliotheca poſitus ad hodiernum diem B in ampliſſimo Magni *Etruriæ* Ducis muſeo ſervatur.

CAPUT VII.
Varia ejus itinera.

A *Conſtantienſi* reverſus Concilio anno MCDXVIII. cujus [48] ultima ſeſſio die vigeſima ſecunda Aprilis habita eſt, in *Angliam* ſe contulit, [49] *cum primum Pontifex* (nempe *Martinus* V.) *Mantuam veniſſet.* De hoc porro in *Britanniam* itinere dubitare non poſſumus, niſi de ipſius teſtimonio dubitemus. [50] *Vidi ego, cum ex Britannia* C *redirem, Maranum oppidum* &c. *ſubita vi fluminis deletum.* Et infra: *Cum eſſem in Britannia, miſerabilem antea caſum fuiſſe cognovi. Anglicanum* iter una fortaſſe cum Cardinali *Vintonenſi* ab eo ſuſceptum ſuſpicari licet, vel ſaltem ibidem cum eo degiſſe; ſæpius enim in [51] epiſtolis in *Anglia* ſcriptis ait, *Dominus meus Cardinalis &c.* Requirendis codicibus ea quoque in regione operam dedit, monaſteria præſertim inviſens, quam plurimum *Londini* moratus. Res tamen ex votis, ut *Conſtantiæ*, non ceſſit. Nondum enim *Italiæ* noſtræ opimis, ut nunc temporis, ſpoliis ditata erat urbs illa ampliſſima, nec ea librorum, ut D ita dicam, erat intemperantia, & bibliothecarum laſciviens cura, quæ nunc plurimos manuſcriptis codicibus, ac antiquarum editionum libris perquirendis ad *Italiam* peragrandam, immo pro viribus depopulandam excitat.

Legatum in *Hungariam* a Pontifice miſſum nonnulli ſcribunt; diu etiam *Ferrariæ*, & *Bononiæ* fuiſſe; ſed ad Curiam denique rediiſſe, eo forte anno, *quo* (ut ipſe ait) [52] *cæpi cum doctis viris, Carolo Aretino, & Coſmo de Medicis paulum de temporum conditione communique calamitate, tum vero etiam mea, qui paulo antea e prædonum manibus evaſiſſem, queri, ceterorum vitam noſtræ* E *præferens, qui* Scytharum *more ſemper inſtabiles vagaremur; mutare enim regiones cogimur, nec datur in eodem loco diutius reſidere.*

CAPUT VIII.
De ejus matrimonio.

TOt fatigatus periculis, tranſactæ pertæſus vitæ, certum ſtatum deligere decrevit. Tres jam filios, cum clericus adhuc eſſet, ex fœmina quadam ſuſceperat, de quibus ad *Julianum* Cardinalem *S. Angeli* ita ſcribit [53]. *Aſſeris me habere filios, quod clerico non licet; ſine uxore, quod* F *laicum non decet. Poſſum reſpondere habere filios me, quod laicis expedit, & ſine uxore, qui eſt mos clericorum ab orbis exordio obſervatus; ſed nolo errata mea ulla excuſatione tueri.* Horum nomina decerpſimus ex [54] Archivo, ubi *Poggii* manu exſtant exarata, ac ſtemmati apponenda curavimus. Ætate jam ingraveſcente, hoc eſt annos natus quinquagintaquatuor, ut eſt in ejus *epiſt. ad Franciſcum Aretinum*, uxorem duxit *Vaggiam*, ſeu *Selvaggiam Ghini Manentis* de *Bondelmontibus*, ea ex gente, quæ tum divitiis, tum honorum gloria illuſtris ad hodiernam quoque diem inter principes ejus urbis recenſetur. Incidit hoc in annum MCDXXXV. ut colligitur ex ipſius Manentis Diario *Cod.* 1237. p. 97. *Stroz.* ubi ait, ſe *Poggio Vaggiam* dediſſe nuptum, & florenos ſexcentos dotis nomine. De ſua uxore loquens mirum in modum lætus ait, [55] ſe ætate jam declivi elegiſſe adoleſcentulam non ſolum forma egregiam, ſed etiam virtutibus, quæ in mulieribus laudantur, præſtantem. Plurimis in locis [56] non ſine facetiis, & jocis matrimonium ſuum memorat, ſed obiter. Soli *Juliano S. Angeli* Cardinali integras de hac re literas dedit, in quibus ſe illi obtemperaſſe ait, qui ad certum vitæ ſtatum deligendum erat hortatus, ſeu ſacerdotii, ſeu matrimonii; cumque natura ſua ad ſacerdotium minime factus videretur, iis præſertim difficultatibus deterritus, quæ recte illud obeuntibus occurrunt, ad conjugium animum applicuiſſe. *Itaque* (ejus verba referam) *cum ad ſæcularem vitam animum induxiſſem, in ducenda uxore id conſilium præcipue ſecutus ſum, quod maxime a doctis, & ſapientibus viris laudari ſolet: non enim divitias, quæ plurimos obcæcant, in deligenda uxore perquiſivi, non ſtatum civitatis, ad quem multi anhelant, non potentiorum ſuſtentacula, quibus permulti inhærent, appetivi; ſed honeſtatem, probitatem, virtutem, quam maximam omnium dotem, quæ a parentibus tradi queat, ſapientiſſimi tradiderunt. Cum ergo nota, & perſpecta mihi eſſet adoleſcentis cujuſdam ex nobili familia, quæ nondum decimumoctavum annum exceſſerat, egregia indoles, pudicitia, atque eæ virtutes, quæ in optima, & probatiſſima juvene requirantur, mores autem ſpectatiſſimi probarentur ab omnibus, ratus hanc eſſe dotem omnium pulcherrimam, quamvis formoſior eſſet, quam ætas mea poſtularet; tamen cum ſcirem ita educatam, atque inſtitutam eſſe a teneris annis, ut formam honeſtas, ſpeciem pudor, pulchritudinem virtutes plurimæ antecellerent, duxi eam uxorem, & quidem ex animi mei ſententia, in qua ita conſolor, atque ita acquieſco in diem magis, ut Deo gratias agam continue, qui cum ſemper antea mihi plus tribuit, quam delicta mea paterentur, tum vero in hac uxore ita conſuluit quieti meæ, ita egregie ſatisfecit, ut nihil penitus ſit quod in ea amplius requiram.*

CAPUT IX.
Romam redit, & pluribus Pontificibus operam navat.

INde *Romam* cum uxore ſe contulit, ibique filios omnes, excepta *Lucretia*, ſuſcepit. Amicum ſuum *Carolum Aretinum Florentiæ* degentem de filio *Romæ* ſibi nato certiorem reddit, ſibique quodammodo plaudit, dum ait: *Septuageſimum ætatis annum, mi Carole, ingreſſus Calendis Maji filium ſuſcepi, ceteris quos mihi largi-*

48. Philipp. Labb. To. 12. Concil. ad ann. Chriſti MCDXVIII. p 294. edit. Pariſ.
49. Epiſt. ad Archiep. Cæſarauguſtanum edit. Baſil.
50. Lib. I. de Miſeria conditionis humanæ.
51. Epiſt. ad Benedictum Buondelmont. Cod. D. X 992. p. 116. Biblioth. Strozz.
52. Lib. de Infelicitate Principum.
53. Epiſt. MS. apud me.
54. Archiv. Decimarum Flor. ſub ann. 1430.
55. Epiſt. ad Bildeſt. Archid. edit. Baſil.
56. In Poggii Epiſtolis ἀνεκδότοις, quæ plures apud me amicorum meorum gratia ſunt, præcipue vero Clar. Viri Jacobi Facciolati, qui Poggii Vitam ſcribere molientem & epiſtolis, & aliis notitiis ad ſummum devinxit.

gitus est Deus, pulchriorem, ac majorem. Quem non alium, quam *Philippum*, ex temporis nota epistolæ inserta fuisse judico. Filiorum haud mediocri numero auctus, defunctoque *Laurentio Mediceo*, qui [57] suam (ut sæpe fatetur) egestatem pecunia sublevabat, a *Nicolao V.* Pontifice opem his verbis petiit [58]. *Sum jam veteranus in curia miles, ut qui eam annos quadraginta fuerim secutus, & certe cum minori emolumento, quam deceat eum, qui non omnino fuit alienus a virtute, & studiis humanitatis. Jam emeritis stipendiis, in Coloniam priscorum more sum ad quietem corporis, ad laborem animi destinandus.* Et revera non ætate tantum, sed laboribus etiam fatigatum fuisse credendum est, cum a secretis fuerit non solum *Innocentii VII.* sed *Gregorii XII. Alexandri V. Joannis XXIII. Martini III.* seu *V. Eugenii IV. Nicolai V.* & *Calisti III.*

Magnum, & singulare præconium, [59] ait Gobellinus de Ænea Sylvio loquens, *nec scio an alteri unquam contigerit, eo gratia Dei unum efferri hominem, ut apud duos Romanos Pontifices, unum Imperatorem, & unum Antipapam secretariatu potiri possit.* Quod si hæc de *Sylvio Gobellinus*, quid mihi de *Poggio* dicendum est, qui *Quinquaginta annis* (ut de se prædicat) ita versatus in Curia est, ut absque ullius offensione carus octo Pontificibus continuo in honore, ac dignitate fuerit? Hoc titulo, quo tot annis usus fuit, reliquo etiam ætatis tempore licet Reipublicæ *Florentinæ* Cancellarius censeri voluit. Legitur enim in [60] actis, quibus emancipat *Petrum Paulum* filium suum die decima Decembris MCDLV. *Egregius & eloquentissimus vir D. Poggius olim Guccii de Terranova*, Secretarius Apostolicus, *& Cancellarius Florentinus constitutus &c. emancipat Petrum Paulum ejus filium legitimum & naturalem majorem annorum decem & septem, sed minorem decem & octo* [61]. Sic paulo infra: *In domo egregii viri D. Poggii Secretarii Apostolici, & Cancellarii Dominorum Priorum.* Præ ceteris tamen, quibus inserviit, Pontificibus, *Nicolaum V.* commendat, qui sua beneficentia fecit ut temporum injurias ferre posset; sed cum multis rebus pro tanta filiorum copia indigeret, nec certum aliquem censum haberet, sibi aliunde consulendum esse duxit.

CAPUT X.

Florentiam repetit, ubi & Cancellarius fit, & inter Priores Artium cooptatur.

Romanam Curiam non sine magna animi molestia reliquit, ut colligitur ex ejus [62] epistola ad *Franc.* Marescalcum *Ferr.* Reliquit tamen anno [63] MCDLIII. ætatis suæ LXXII. mense Junio. Id satis confirmatur tum ex ejus epistola *Nicolao V.* hac de re scripta die XXI. Junii, tum ex libro tertio *Scrutinii* artis sericæ, portæ S. Mariæ, ubi hæc habentur. *D. Poggius ol. Guccii Poggii de Bracciolinis de Terranova civis Florentinus, Doctor egregius, ac Doctor famosissimus, & ad præsens* (nempe anno MCDLIII.) *benemerito Cancellarius Florentinus.* Eo porro in munere Carolo Aretino suffectus est Poggius, quod & Prioristæ, & Pii II. testimonio confirmatur. Ita enim inquit doctissimus Pontifex: *Nos tres in ea urbe* (hoc est Florentiæ) *cognovimus literis Græcis, & Latinis, & conditorum operum fama illustres, qui Cancellariam alius post alium tenuere, Leonardum, & Carolum Aretinos, & Poggium ejusdem Reipublicæ civem.* Satis hinc patet *Poggium Florentina* civitate donatum: id vero contigit anno MCDXIV. ut ipse testatur [64]. *Leonardus**(nempe Aretinus) *civitate, & certa quantitate, quæ in filios manaret, donatus est. Eadem immunitas & Carolo quoque Aretino summa eloquentia, atque sapientia prædito postmodum concessa: postremo quoque & mihi licet in doctorum, aut eloquentium numero minime sim censendus.* Ex his facile intelliges, quam longe illi aberrent a vero, qui *Poggium Florentina* civitate anno tantum MCDLIII. donatum fuisse arbitrantur. Sed ego ad eruditionem potius, quam ad narrandarum rerum confirmationem tum documentum afferam, [65] in quo ann. MCDXIV. hæc habentur: *Pro parte Poggii Guccii de Terranova civis, & notarii Florentini exponitur, quod ipse seorsim a D. Guccio patre suo habitavit, fere sunt anni XXV. vel circa, & gravedines supportavit in vestra civitate*; quas ob res civis effectus est juxta *Florentinam* sanctionem: [66] tum privilegium subjiciam latum die octavo kalendas Novembris ann. MCDXXXIV. Indict. XIII. quod debeo clarissimo viro, neque satis unquam laudato civi meo Apostolo *Zeno*, quo sæpe pro mutua inter nos amoris necessitudine usus sum in hac Vita conscribenda. En ipsa documenti verba: *Intellecta expositione coram eis facta pro parte D. Poggii de Terranova Florentini civis, quemadmodum triginta annis fuerit absens a patria, sequens Romanam Curiam, & cuperet jam eo senescente redire ad patriam, literis operam dare, & ibi quiescere, & cum hæc fieri non possint, si subiret onera, ut alii cives, qui ex mercatura aliisque exercitiis, officiisque publicis lucra, & emolumenta percipiunt, cum velit se literarum studiis totum tradere, & in eis senectutem ducere, concedimus &c.* Ut hoc illi *Florentini* cives indulgerent, auctor in primis fuit *Cosmus Medices Joannis* filius, *qui eruditos viros* (ut ait Benedictus Accoltus Aretinus [67]) *semper opibus, & benevolentia prosequutus est, quos inter Nicolaum Nicolum, Leonardum, & Carolum Aretinos, & Poggium viros doctissimos, & eloquentiæ lumina præcipue coluit, & protinus effecit, ut honores in civitate maximos, immunitates non paucas assequerentur.* Et profecto quid majus deferri *Poggio* potuit, quam ea dignitas, quæ ex præcipuis urbis habetur? Unus ex *Prioribus Artium*, seu ut postea dicti sunt *Libertatis*, renunciatus est sub vexillo Carri, omnibus ultro eam dignitatem deferentibus, qua mirifice functus est. Nec mirandum quod *de Quarterio Sanctæ Crucis sub vexillo Carri* electus fuerit. Licet enim ex *Catastico* anni MCDLXIX. p. 414. constet ejus filios domum habuisse in Quarterio *S. Joannis* sub vexillo Clavis, quam sibi habitandam 490. florenis *Poggius* emerat anno MCDLI. tamen fieri potest, ut ea relicta, in Quarterium S. Crucis transierit.

CAPUT XI.

Poggii Opera.

Cum tanta honorum ac dignitatum parem literarum gloriam *Poggius* conjunxit. Itaque &

57. In Orat. Laur. Medic. edit. Basil.
58. Orat. ad Nic. V. Pontif. Ibid.
59. Joann. Gobell. Comment. Pii II. lib. I.
60 Arch. Gen. Protocol. Ser Andreæ Ser Angeli de Terranova.
61. Ibid.
62 MS. apud C. V. Abbatem Salvinium.
63. Diarium litterat. Ital T. 9. & 10.
64. Orat. Fun. Leon. Aret. Miscell. Ballutii To. III. Totam vide in fine nostræ Editionis.
65. Liber Reformationum B. 1415. p. 64. Flor.
66. Vid. Diar. literat. Ital. T. IX art. 3.
67. Dialog. de Præstantia virorum sui ævi.

& multa Latine scripsit, & Græca multa *Latio* donavit. Ex his habemus Xenophontem *de Vita Cyri* [68], *Alphonsi Siciliæ* Regis jussu translatum, *Luciani Sirii* Comædiam cui titulus *Asinus*, quinque *Diodori Siculi* libros, queis suum nomen inscripsit, & *Nicolao* Pontifici dicavit ea Præfatione, cui initium: *Nullus antea quamvis præclarus.* Adeo vero exarsit in hoc studium, ut *Nicolo* ita scripserit: *Si autem, quod præ ceteris cupio, Guarinus noster istuc venerit hac futura hyeme, vobiscum ero posthabita Curia, ut vacem literis Græcis, quorum desiderio ardeo in diem magis.* Sed Latina ejus opera plura sunt. Epistolas quidem ad omnes fere ejus ætatis doctissimos viros scripsit [69], quarum non paucæ in unum volumen redactæ publici juris factæ sunt, aliæ latent adhuc in MSS. Opuscula itidem quædam edidit, *Præfationem in Luciani Asinum aureum*, *Dialogum adversus Hippocritas*, *libellos de situ Indiæ*, *de officio Principis*, & *de Principum infelicitate*, *Declamationem in detractores*, ac *quinque funebres Orationes* de *Laurentio Mediceo*, de *Nicolao Nicolo*, de *Leonardo Aretino* *, de *Pontifice Nicolao V.* ac demum de *Francisco Zabarella Cardinali Florentino* habitas. Meminit quoque *Raphael Volaterranus* Orationis, qua a *Poggio* ejus discipulo in funere laudatus est *Emmanuel Chrysoloras*, qui *Constantiæ* obiit extremum diem: at falsi *Volaterranum* arguit ipse *Poggius* [70] Epistola ad *Guarinum*, qua hoc supremum grati animi officium magistro optimo ab *Andrea Juliano* Patritio *Veneto* persolutum fuisse narrat. En ipsa verba: *Andreas vero Julianus summe a nobis collaudandus, qui cernens ignaviam nostram, qui nullam ne mortuo quidem pro suis in nos singularibus meritis gratiam referimus, sua opera, suo studio nobis operam navavit, & tarditatem nostram sua diligentia sublevavit. Ergo nomine meo verbis amplissimis gratias agas, & quidem ingentes pro hoc labore, quem suscepit in Manuelis memoria celebranda.*

Alia præter jam dicta nobis reliquit *Poggius*, in quibus admiranda dicendi vis elucet: ejusmodi sunt liber *de Vera Nobilitate*, cui acriter respondit *Laurus Quirinus* Patr. Ven. nec non *Leonardus Chiensis* [71]. Justa profecto *Quirini* fuit in *Poggium* indignatio, ut qui in libro de Nobilitate nimis acriter in *Venetos* feratur. Ceterum *Poggius* in epistola ad *Thomasium Venetum* philosophum ac medicum, suæ hujus mordacitatis caussam in Nobiles quosdam *Venetos* confert, quorum opera *Italicum* bellum excitatum putabat: professus ceteroquin non adversam *Venetis* voluntatem in eadem epistola [72], cujus hæc verba sunt: *Cupiebam civis vester fieri, & domum apud vos parare, quæ filiorum meorum in vestra Republica quies, & receptaculum esse possit. Quod ut assequerer facilius, statueram conscribere. Historiam vestram, & ex antiquis Annalibus eruere memoriam priscarum rerum, ut apud nos fierent recentiores. Sed posteaquam in patriam sum vocatus, & in dignitate atque honore constitutus, illa cogitatio effluxit ex animo, & ad alia mentem converti. Historias convivales* quoque scripsit, pulchrum *de Varietate fortunæ opus*, parvam quandam *Historiam de Avaritia ad Franciscum Barbarum*, Tractatum *de humanæ conditionis miseria*, *Descriptionem Romanæ urbis*, *Quæstionem, an seni sit uxor ducenda*, Librum *de miseria conditionis humanæ*, & *Florentini populi Historiam.* Omnibus his quæ vel impressa, vel manuscripta habentur, adjicies Tractatum *de imaginibus virorum illustrium gentis de* [73] *Bondelmontibus*, quem jam evulgatum esse *Laurentius* ipse *de Bondelmontibus* quodam in Codice sua manu exarato testatur, nec non Clarissimus vir *Joannes Baptista Casottus* [74], sed fortasse periit præclarum hoc opus injuria temporum; quod & accidisse dolendum est præclaris ejus operibus, quæ adversus Concilium *Basileense* conscripsit. *Alberto* enim *Parisio Bononiensi* hæc ab eo flagitanti respondet: *Ego dudum, dum Eugenius vixit, multa scripsi ad varios Principes contra detestandam Basileensium perversitatem. Sed cum ad Rempublicam spectarent, nihil eorum penes me reservavi.*

Ingenii præterea stimulos acuit in *Laurentium Vallam* quinque Declamationibus, quarum quartam in omnibus editionibus omissam, MS. habet Clar. vir *Justus Fontaninus* [75]. Ea potissimum de caussa *Vallam* aggressus est, quod cum plures Epistolas amicorum suasione in unum volumen redegisset, eæque (ut ipse ait) *in manus levissimi, atque petulantissimi hominis Laurentii Vallæ incidissent, multis in locis illas carpens, pro earum vitiis suam ignorantiam expressit.* In *Philelphum* quoque pari labore, sed nimia profecto mordacitate se exercuit, nisi quod provocatus fuit, quod ejus temporis consuetudini, ac fato veluti cuidam tribuendum duxerim; notum enim abunde est, non unum hac in re *Poggium* peccasse, sed omnes illi coævos scriptores eruditis disputationibus non facetiarum sales, sed probra, injurias, & ut plurimum turpissimas calumnias immiscuisse. *Nicolaum Perottum*, qui prior *Poggium* lacesserat, non mitius petiit, & provocatus in arenam descendere non recusavit; quo in prælio cui majoris dicacitatis præmium debeatur, judicium ferre illorum sit, quibus eas declamationes videre contigit, quarum prima *Nicolai Perotti* in *Poggium Florentinum* apud Clar. virum [76] *Renatum Moreau*, altera *Poggii* in Bibliotheca viri memoriæ nunquam interituræ *Antonii Magliabechi* servabatur. Odii hujusce caussam fuisse memorat [77] *Nicodemus*, quod *Poggius Laurentium Vallam Perotti* amicissimum aggressus fuisset. Acerbius etiam exagitavit *Felicem* Antipapam, *Amedeum* scilicet, jam *Sabaudiæ* Ducem: adeo vero in maledicendo fines omnes videtur esse prætergressus, ut [78] *Verrinus* post expositas illius laudes exclamet:

Nimis ab rabidas exarsit in iras.

Neque a jurgiis temperavit, quamvis a *Georgio Trapezuntio* graviter castigatus, qui eum in Theatro *Pompeji*, loco, & die celebri, ubi bullatorum diplomatum censura habetur, sibi maledicentem bis colapho percussit. *Poggii* facetias *Volaterranus* & cum eo *Trithemius*, *Gesnerus*, *Vossius*, & *Erasmus* graviter incusant, opus id igne dignum censentes, quos secutus est præcitatus Historiæ Concilii *Constantiensis* recens auctor [79]. Harum tamen non paucas, & fortasse turpissimas *Poggio* injuria tributas censeo, quod duobus in Co-

68. Panormitanus in Vita Alph. Siciliæ Regis.
69. Edit. Basil.
* Quam nos calci nostræ editionis affiximus.
70. Epist. ad Guarinum MS. in meo codice miscell. 138.
71. Leon. Chiensis in tractatu Apologetico de Vera Nobilit. MS. apud Clar. Vir. Jacobum Facciolatum.
72. Epist MS. apud Clar. Viros Abb. Salvinos.
73. Laur. Bondel. in memoriis suæ domus, Cod. MS. Flor. apud ejus hæredes.
74. Notizie Istoriche della B. Vergine dell'Impruneta. p. 75.
75. Invectiva in Vallam.
76. Cod. Ren. Moreau a P. Labbeo relatus N. B. MS. lib. 6. p. 233.
77. Nicod. l. 1. p. 183.
78. Ugol. Verr. de Illustr. Flor. lib. 2.
79 Jacques l'enfant Hist. Conc. Const. lib. 4.

80. E.

Codicibus MSS. accuratissime evolutis eas non invenerim. Ceterum adeo excelluit *Poggius* nativo Latinæ linguæ nitore, mira explicandarum rerum facilitate, & ea quam sermonis evidentiam vocant, ut & brevissima oratione multa comprehendat, & copiæ tamen laude non careat: de quo proinde Guarinus [80]: *In quo renascentis, & pristini sæculi floret, & viget eloquentia, virtutisque thesaurus.* Omnem autem Latinæ linguæ venustatem se *Ciceroni* debere testatur ea in Epistola quæ *Dominico Sabino* inscribitur. *Novi vires meas, & quam tenues sint, atque imbecilles, in dies magis, cum eas experior, cognosco; quidquid tamen in me est, hoc totum acceptum refero Ciceroni.*

CAPUT XII.

Illustrium virorum de Poggio judicia.

Superest, ut quid de eo eruditi viri senserint, ejusdemque cum iis amoris necessitudinem explicem; neque enim eadem usus mordacitate in omnes, sed & inimicos habuit, & amicos. Floruit *Poggius* eo sæculo, quo nullum doctis viris fuit magis refertum, ut ea viderentur renovata tempora, quæ aurea adhuc vocantur, & queis fane aureos auctores debemus. *Et ut intelligas* (juvat [81] *Benedicti Aretini* verba huc afferre) *tempestate illa non defuisse ingenia, si judiciale dicendi genus exerceretur, recordare a multis citra annis quot eximii Rhetoricæ artis præceptores per Italiam fuerint, & ejusdem viros doctissimos, qui divina eloquentia Orationes, Epistolas innumeras, & libros plures scripserunt, & Græcorum volumina venustissime in latinam verterunt linguam. An tibi videntur Leonardus, & Carolus Aretini, Robertus Rufus, Veronensis Guarinus, Poggius, Jannoctius Manettus, Ambrosius Monachus, & alii multi, quos fere omnes vidimus, non supremi extitisse, seu eloquentiæ, seu literarum, sive philosophiæ moralis præcipue peritiam consideres? quorum aliqui ita historias conscripserunt, ut Livio, ac Salustio exceptis, nulli veterum sint, quibus illi non pares, aut superiores fuisse recte existimentur.* Præter relatos a *Benedicto Aretino* viros, constat tum floruisse *Porcellum Neapolitanum*, *Bartholomæum Facium*, *Fernandum Cordubensem*, *Antonium Panormitam*, *Franciscum Barbarum*, *Joannem Aurispam*, & *Colutium Salutatum*, qui a *Poggio* communis omnium doctorum parens nominatur. His addendi *Leodrisius Cribellus*, *Matthæus Palmerius*, *Leonardus Justinianus*, *Nicolaus*, & *Antonius Luscus*, *Ludovicus Ortanus*, *Andreas Constantinopolitanus*, & *Laurentius de Medicis*, qui omnes quanto *Poggium* amore, ac studio prosecuti fuerint, ex ejus aliorumque epistolis facillime dignoscetur.

Omittendos esse non reor, quos sub [82] *Joanne Ravennate* condiscipulos habuit, nempe *Petrum Paulum Vergerium*, *Omnebonum Scolam*, *Leonardum Aretinum*, *Robertum Rossum*, *Jacobum Angeli* filium, *Nicolaum Nicolum*, & *Victorinum Feltrensem*. *Petrum Candidum* Decembrium non studiorum socium, sed a secretis collegam habuit. Cum *Philelpho*, *Guarino Veronensi*, *Laurentio Valla*, & *Thoma Reatino* perpetuæ non fuere simultates, neque ullæ fuissent, nisi eum illi priores A lacessissent. *Nunquam enim* [83] (inquit) *quicquam egi mea sponte, quod merito cuiquam displicere posset, nihil unquam scripsi contra quempiam nisi lacessitus, & in meam defensionem, quod non solum in hominibus, sed etiam in belluis videmus inesse, ut natura injuriam propulsent.* Extinctis vero caussis cito & ira deferbuit. [84] *Neque enim*, inquit, *disjunctio sententiarum debet animos disjungere, cum liceat diversa sentire salvo jure amicitiæ.* Hinc in epistolis suis excusat omnibus nimiam mordacitatem, cupitque omnia silentio involvi. Ea de caussa *Guarinum* jam hostem suum, sed sibi reconciliatum, a quodam tribuli suo *Veronensi* B appetitum bono animo esse jubet, seque pro illo in arenam descensurum promittit [85]. *Habes* (ait) *præterea me vel clientem, vel patronum, qui caussæ tuæ non deesset, in ea præsertim quæ ad famam, aut honorem minuendum spectaret, ut aliis literis ad te scripsi.* Maxima plurimis cum Cardinalibus *Poggio* intercessit amicitia, quos inter Cardinalis *Bessario* toto orbe clarissimus singulari illum amore complexus est. His addes *Æneam Silvium*, cui per literas Cardinalatum est gratulatus, atque is est, qui Pontifex deinde *Pius II.* voluit appellari; & Cardinalem Dominicum *Capranicensem*, quem [86] *Baptista Poggius* refert in Secretariorum C numero a Pontifice *Martino* collocatum fuisse, collegamque factum *Leonardi Aretini*, *Cincii Romani*, *Antonii Luschi*, parentisque sui *Poggii Florentini*. Mutua autem consuetudine adeo crevit inter ipsos benevolentia, ut *Poggio* vita functo, *Capranicensis Baptistam* ejus filium in patris locum suffici curaverit, eique hac de re literas Apostolicas impetraverit. *Tanta*, [87] inquit Baptista, *affectione complexus est parentem meum, eumque is omni vita coluit.* Sanctissimum quoque virum *Nicolaum Albergatum Bononiensem* Cardinalem Sanctæ Crucis, observavit, ejusque in obitu perelegantem habuit Orationem. Non paucis etiam D gratus, acceptusque Pontificibus, quorum ab epistolis fuit; ab eorum vero nescio quo missus est in *Hungariam* Legatus, si epistolæ [88] cuidam fides habenda est, quæ *Benedicto Bondelmontio* ab ejus ævi literato viro scripta est. *Nicolaus Quintus* tantopere *Poggium* dilexit, ut ei palam dicere non dubitaverit: *Rogo ut illi tui amici prisci, quos inter me unum esse profiteor, non excidant e memoria.* Præcipuum tamen apud ipsum tenuit benevolentiæ locum *Leonardus Aretinus*, in cujus obitu, ut jam dixi [89], Orationem pulcherrimam habuit anno MCDXLIII. ex qua, ut cetera omittam, hæc tantum verba mutuæ ipsorum benevo- E lentiæ argumentum referam; *Quamvis ejus virtus nullius externa laudationis opera egeat ad se ornandum, quippe qui sibi vivens laudem peperit immortalem; tamen præstandum est a nobis debitum amicitiæ nostræ officium, quæ jam amplius annis quatuor & quadraginta inter nos similium studiorum cursu cœpta semper viguit sanctissime absque ulla querela, aut benevolentiæ intermissione.* Et paulo infra: *Sed nostra inviolata permansit animorum conjunctio; & jure quidem inter nos id contigit, ea namque vera, & stabilis amicitia, quam optimarum artium studium, & bonorum morum similitudo contraxit, quæ quoniam mutua benevolentia, & officiis fovetur, necesse est, ut ita sit firma, & diutur-*

80. Epist. Egreg. Viro Poggio Flor. 26. Maji 1455.
81. Benedict. Accoltus Aret. in Dial. de Præst. virorum sui ævi.
82. Blond. Flav. Ital. Illust. de Romand. p. 346. edit. Basil.
83. Epist. ad Albert. Parisium MS.
84. Epist. Poggii p. 353 edit. Basil.
85. Epist. Poggii inedita apud me, Constantiæ Idibus F Martiis.
86. Joannes Baptista Poggius in Orat. Card. Capranicæ Miscell. Ballutii Tom. 3.
87. Ibid.
88. Cod. D. X. sub num. 992. a 6. Biblioth. Strozziana.
89. Miscell. Ballutii To. 3. p. 348. Paris. 1680. Sed nos eam totam huic Editioni subjunximus.

90. Te-

turna. Quanti vero *Leonardus Poggium* fecerit, A patet legenti epistolam quartam libri quarti supra allatam, in qua eum ad librorum investigationem hortatur, laudatque feliciter locatam ab illo operam: quod etiam egit *Franciscus Barbarus* ejusdem sæculi eruditissimus vir, quo cum *Poggius* non solum studia, sed cogitationes quoque communicare consueverat, judicemque designaverat cujusdam Apologiæ in *Guarinum*, quam illi una cum *Guarini* Invectiva Oratione miserat judicandam.

Eruditos hactenus viros, quos singulari benevolentia est complexus, referre placuit, uno tantum ultro omisso, quem scilicet non ut amicum, B sed ut patronum, & parentem semper coluit, cui nos quoque quam plurimum ideo debere necesse est, quod ejus hortatu, & auxilio vetusta literarum monumenta perquisierit, & in publicam lucem emiserit. Huic se præ ceteris debere fatetur. *Quem enim*, ait, *patrem habui, cui plus debeam, quam Nicolao?* (Nicoli.) *Hic mihi parens ab adolescentia, hic postmodum amicus, hic studiorum meorum adjutor, atque hortator fuit, hic consilio, libris, opibus semper ut filium, ut amicum fovit, atque adjuvit, hic me ad virtutem, hic ad literarum doctrinam, hic ad bonarum artium studia semper incitavit, denique nihil* C *erga me omisit eorum, quæ vel ab indulgentissimis parentibus filiis, vel a carissimis amicis mutuo amori tribui solent. Quod si humanitas ferret, dicerem me plus Nicolao quodammodo debere, quam iis qui me procrearunt; illi enim ignarum omnium genuere, hic reddidit sua opera doctiorem; illi ut essem effecerunt, hic ut essem cum honore, & dignitate; illi alimenta corporis præbuere, hic animum virtutibus formavit, & recte vivendi institutis: ut quantum ceteri parentibus atque educatoribus suis debent lege naturæ, tantum ego Nicolao nostro, & ejus nomini jure humanitatis pro suis erga me meritis me debere profitear.* *Nicolai* in Pog- D gium benevolentiæ illud quoque argumento est, quod inter illustres viros, quorum fidei testamenti sui curam commisit, *Poggius* quoque adscitus est, ut ab ipso testamento colligitur [90]. *Omnes libros suos, tam sacros, quam gentiles, & tam græcos quam latinos, aut barbaros, quos undique magna industria, diligentia, studio ab adolescentia nullum laborem subterfugiendo, nullis impensis parcendo coegit, reliquit, & legavit in illis locis, & penes quos, & eo modo, & forma, & prout, & qualiter admodum infrascriptis honorandis & sapientibus viris videbitur, & placebit.* Enumeratis hic aliquot ex sexdecim, quorum pri- E mus fuit *Ambrosius Camaldolensis*, sexto loco ponit *Eloquentissimum virum D. Poggium Guccii Poggii de Terranova summi Pontificis Secretarium, Civem & Advocatum Florentinum.* Libros autem *Nicolai* donatos refert [91] Leopoldus del Migliore Dominicanæ Bibliothecæ S. Marci; quod fortasse *Poggii* opera factum est, cujus filius Dominicanæ familiæ nomen dederat. Hic obiter animadverte, perperam a *Leopoldo* duos tantum *Nicoliani* testamenti curatores afferri, cum sexdecim fuerint, quemadmodum constat ex iis, quæ diximus. Quid quod etiam Regibus *Poggii* doctrina & eloquentia admirationem movere po- F tuit? Audi [92] *Bartholomæum Facium*, qui ejus epistolam *Alphonso Neapolitano* Regi cum legisset, ita scribit: *Legi ac pronunciavi eam in magno cœtu summorum virorum elata voce, a capite ad calcem, tanta Regis attentione, ut nec oculos a me unquam recitante dimoverit, nec ab aucupibus, qui apparere nescio quas aves clamitabant, quamvis ejusmodi re præter modum delectetur (ut scis) distrahi potuerit. Admirabatur inter audiendum locos, quos ad gloriam optimos excogitasti, & tuam illam tum rerum, tum verborum admirabilem copiam variis exornationibus, quasi luminibus distinctam.* Quid ergo mirum, si quem tanti Pontifices Regesque faciebant, privati homines admirarentur, summisque laudibus efferrent? Audi *Porcellum Neapolitanum* [93].

Plaude legens Musas, Orator Maxime Poggi,
Quo duce vel doctis omnibus ore legar.
Te duce Pierius, duce te mihi sermo solutus,
Et duce te pedibus, te duce liber aro.
Te duce vela dabit, duce te ratis ire per altum
Discat, & in tutos vela referre sinus.
Sume tubam, nostramque velis animare carinam;
Libera seu veniat, seu pede, sume tubam.

Ab illius quoque tanquam numinis sibi propitii invocatione Carolus Aretinus carmen de Nobilitate [94] sic auspicatur.

Quid sit nobilitas, scribere liberis
Tempus quid pedibus, tollere dum cupis
Errores hominum? Nunc ego carmine,
Poggi magna tui gloria sæculi,
Ludam si potero, tum cytharæ modis
Aptabo levior, tu calamo gravi
Personisque libens hinc studiosius
Cures hæc eadem reddere posteris.

Sed ne justo longior sim, tantorum virorum agmen claudam epistola *Donati Acciajoli*, qui suam in literarum studia voluntatem *Poggio* se debere fatetur. Itaque sub finem inquit: *Ego igitur cum in hanc literarum cupiditatem opera tua me videam perductum, non dubitabo te exorare, ut deinceps etiam monitis præceptisque tuis quibuscumque rebus poteris (poteris autem plurimis) juves studium meum.* Et paulo infra: *Ego te ducem ex omni copia doctorum hominum solum potissimumque delegi, quem mihi ad imitandum proponerem.* Et revera licet nostris temporibus excultior Latini sermonis usus videatur, non ideo debita laude illi fraudandi sunt, qui opera laboreque suo effecerunt ut excultiores essemus. Renascentis linguæ primordia eo sæculo debemus & *Poggio* præsertim, qui tum ipso ingenio suo, tum veterum auctorum imitatione se aliis quoque imitandum reddidit. Divus certe *Antoninus*, & *Baptista Sacchius* vulgo *Platina* tanti hunc hominem fecerunt, ut non sensa modo *Poggii*, sed verba ipsa descripserint, sibique usurpaverint, desperantes, ut opinor, de iisdem rebus scribi posse elegantius. Non huc afferenda sunt omnia, multo vero minus comparanda; sed si quis tamen consulet D. Antoninum *P. 3. tit. 22. cap. 6.* & Platinam *Hist. Mantuanæ l. 6.* facile cognoscet, alterum ex *Poggianæ* Historiæ libro quinto, alterum ex septimo & octavo plurima corrasisse. Neque vero *Poggius* ipse plagii postulandus, qui & ante *Platinam* scripsit, & eo scripsit Latini sermonis nitore, qui ab aspero & salebroso *D. Antonini* stilo facile dignoscitur. Sed de *Poggii* stilo audiamus Alamanum Rinuccinum [95]. *Primus autem Colutius Salutatus paulum se erexit, & elegantius quoddam dicendi genus adumbravit, qui multum profecto laudis meruit, quod tam longis temporibus* præ-

90 Testamentum Nicolai Nicoli ann. 1436. die 22. Januarii.
91. Leop. del Migliore Flor. Illustr.
92. Barth. Facii ad Pogg. Epist.
93. MS. apud Clar. vir. Abb. Salvinos.
94. MS Biblioth. Strozz.
95. Epist. MS. apud me.

præclusum aditum ad eloquentiam patefecerit, & posteris viam, qua gradiendum esset, ostenderit. Hunc secuti Poggius, & Leonardus Aretinus intermissam, & pene abolitam eloquentiam in lucem revocarunt, qui cum epistolis, tum orationibus, & dialogis scribendis Ciceronianum dicendi characterem sunt imitati.

CAPUT XIII.
De ejus Museo, & Academia.

EAndem, qua in veterum rimandis libris cupiditate solertiaque fuit, ad alia quoque vetustatis monumenta transtulit, variisque undique conquisitis, capitibus scilicet marmoreis, signis, numismatibus, museum construere meditabatur. *Habeo* [96] (inquit) *cubiculum refertum capitibus marmoreis, inter quæ unum est elegans, integrum, alia truncis naribus, sed quæ vel bonum artificem delectent. His, & nonnullis signis quæ procuro, ornare volo Academiam meam* [97] *Valdarninam, quo in loco quiescere animus est.* Non paucis cubiculo huic exornanndo antiquitatis vestigiis adjuvisset *Franciscus Barbarus*, ni pretiosissima quæque ad *Poggium* missa, intercepta fuissent, præcipuisque *Florentiæ* civibus vendita, aut donata, ut ipse conqueritur in epistola ad eundem *Barbarum*. Nec marmoreis tantum signis, aliisque antiquitatis vestigiis, sed plurimis Græcis Latinisque codicibus refertam Academiam ornavit. Ibi scriptores ab antiquitatis ruderibus, ac situ, opera sua erutos collocaverat, fatoque meliori restitutos legebat & osculabatur; ibi & Græcos codices, quos Dominicanæ S. Marci Bibliothecæ supremis tabulis legavit.

Quamplurimum rure delectabatur, cujus in laudem epistolam, seu potius Dissertationem conscripsit. Sæpius illuc, æstivo præsertim tempore, se conferebat, quo Pontifices ipsi, ut intolerandos *Romæ* calores, effugerent migrare solebant, magnamque curarum molem tantisper deponere. *Historiam* [98] ibi *Convivalem* composuit, ubi plures doctos viros colloquentes inducit, qui id temporis prope *Aretium* valetudinis gratia, quod *Florentiæ* pestis grassaretur, se contulerant. Id *Nicolao V.* Pontifice contigisse puto. Inquit enim Poggius [99] *Quo primum anno Nicolaus Quintus pestis caussa Fabrianum Piceni oppidum secessit, cum me ad Terramnovam natalem patriam contulissem, &c.* Patriam suam appellat *Terramnovam*, quantumvis jam *Florentina* civitate donatus. Atque equidem suæ in illam benevolentiæ perpetuum extare monumentum voluit, extructa dicataque *S. Mariæ* Annunciatæ ara in Communis *Terranovani* templo, eique plurimis bonis legatis, quæ multi deinceps meritissimi viri, nunc vero Cardinalis *Franciscus Martellus* Rectoris titulo possidet.

CAPUT XIV.
Poggii mors, & honores mortuo decreti.

F*Lorentiam*, morbi sublato metu, reversus ut studiis vacaret, nec ruris solatio privaretur (longe enim villa ejus aberat) suburbanum prædium emit. *Ego omni negotio vacuus dedo me literis, & rei rusticæ. Emi enim prædium urbi quatuor millibus passuum propinquum, in quo colendo* A *multum operis laborisque impertior magna cum animi voluptate.* Ibi in hoc conscribendæ historiæ opus præsertim incubuisse credibile est. Studia enim hæc animi quietem, tranquillitatemque desiderant. Paucos feliciter transegit annos, queis nec urbi, nec studio, nec ruri defuit donec septuagesimum octavum ingressus annum naturali morbo nonnulla fortasse uxoris caussa, cui magis, quam senem decet, deditus erat, *quæque illo non invito* [100], ut fatetur, *plurimum temporis sibi vindicabat*, *Florentiæ* occubuit anno MCDLIX. tertio kal. Novembris vir sane immortalitate dignus, quam sibi virtute, & conditorum B operum fama comparavit. Et profecto sæculo præstantissimis ingeniis claro, & ad priscam literarum felicitatem proxime accedente *Poggius* vixit, nec ulli in tanta illustrium virorum copia, aut ingenio, aut scribendi elegantia fuit secundus. Tumulatus est *Poggius* pone Chorum Ecclesiæ Sanctæ Cruci dicatæ, ut constat ex *Florentino* Priorista [1] nec non ex memoriis historicis *Florentinæ* urbis a *Nicolao Rodulpho* contextis, licet *Dominicus* [2] *Buoninsegnius Poggii* mortem in vigesimum Octobris diem referat; sed hunc errorem Typographis potius, quam Auctori tribuendum censuerim, cum nota barbara 30. facile Operarum C negligentia in aliam hanc 20. mutari queat. Ceterum vel ex hoc intelligi potest, die XXX. Octobris illum obiisse; quod secundo Novembris sepultus est, quo die in libro [3] Reformationum Dominorum Novembris & Decembris hæc habentur. *Concesserunt licentiam filiis, & hæredibus venerandæ memoriæ Poggii Judicis, & Doctoris præmortui honorandi exequias ejusdem, & faciendi funeris impensas de Torchiis, Drappis super Bara, & aliis de quibus, & prout dictis suis filiis, & hæredibus videbitur licite, & impune, solvendo Cameræ Armorum Communis Florentiæ florenum unum, & solidos decem cum dimi-* D *dio pro taxa.* Defuncto sepultoque *Poggio*, ejus filiis concessum est, ut patris effigiem in publico spectabilique loco ponerent [4]. *Deliberaverunt, quod filii, & hæredes Domini Poggii olim Cancellarii Florentini, & Dominationis prædictæ præmortui possint, eisque liceat pingi facere in Saletta Palatii Dominorum in loco ibi vacuo memoriam, idest figuram, & imaginem dicti olim Domini Poggii olim Cancellarii præfati recordationem, & exaltationem suorum bene gestorum.* [5] His vero adeo curæ paterna memoria fuit, ut singulari [6] *Antonii del Pollaivolo* penicillo *Poggium* immortalem reddere studuerint, apparetque adhuc illius imago eo in lo- E co, ubi id temporis ad jus reddendum de Judicibus, Doctoribus, & Notariis sedendi Proconsuli mos erat unde il Proconsolo a *Florentinis* locus ille nominatus. Qamplurimas Clarissimorum virorum effigies non vulgari artificio pictas eo in loco fuisse testatur *Georgius Vasarius*, quæ nostris quoque temporibus superessent, nisi ad temporis injurias incuria quoque hominum accessisset. Sed *Poggii* gloriæ statua quoque consultum est, eaque & præterea multis Metropolitanæ Ecclesiæ Sanctæ *Mariæ* a *Flore* externa facies, in *Marcellorum* vias spectat, ornata est. Illic diu permansit, donec *Francisco* Magno *Etruriæ* Duci vete- F rem Ecclesiæ faciem in meliorem formam redigere in animo fuit anno MDLX. sed cum res ne-

96. Epist. Roma scripta.
97. Vulgo *Valdarno*, ex quo villam suam Valdarninam Academiam Tulliano more appellat.
98 Edit. Basil.
99. Hist. 1. Historiæ Tripartitæ.
100. Epist. ad Leon Aret.
1. Priorista a Florentia condita usque ad annum 1600.
2. Dominic. Buoninsegn. Hist. Flor. p. 126. edit. Flor.
3. Cod. MS. 1211. à 219. Archiv. Flor.
4. Arch. civ. Flor. Lib. Reformationum.
5. Ibid.
6. Franciscus Bocchius, & Cinellus de Pulchrit. Flor. p. 388. edit. Flor. 1677.

nescio quonam fato ex voto non cessisset, veteri spoliata est decore, nec novo aucta [7]. Marmoreis vero figuris varia sors contigit. Quatuor Evangelistarum signa *Donati* opus, in ea, quæ propius distant ab ara Maxima, sacella translata sunt. Quæ *Davidis*, & *Ezechiæ* Prophetarum fuerant, facta sunt duorum Apostolorum simulacra inter eas, quæ ad latera sunt, januas collocata. Simili, sed magis mira mutatione factum est, ut item in duorum Apostolorum signa converterentur, quæ erant statuæ *Poggii*, *Jannoctii*que *Manetti*. Hæc ad januas, quibus prope Maximam utrinque est in Templum aditus, posita; quodque olim *Poggii* simulacrum fuit, nunc etiam in Septemtrionali parte conspicitur. His honoribus caritate civium, filiorumque pietate cumulatus est.

Caput XV.
De Poggii Filiis.

Quinque *Poggius* suscepit liberos, mares omnes, ætate in senium vergente, *Joannem Baptistam*, *Joannem Franciscum*, *Philippum*, *Petrum Paulum*, & *Jacobum* eruditos omnes sane viros, qui paternam gloriam auxere gloria sua, & patris nomen in totam posteritatem propagantes familiæ cognomen esse voluerunt. Duos tantum filios habuisse literis ornatos memorat *Gaddius*, [8] *Jacobum* scilicet, & *Joannem Baptistam*, sed quanta injuria hos tantum enumeret, infra palam fiet.

Unus *Jacobus* sacris initiatus non fuit, hac una in re fratrum exempla non sequutus, quibus licet ætate, nihil tamen cessit aut ingenio, aut rerum scriptarum gloria. Paternam historiam in *Etruscam* linguam convertit, dicavitque *Federico Feltrio Urbini* Comiti. Item *Vitam Cyri Persarum* Regis, quam pater ex Græca Latinam fecerat, ipse deinde *Italicam* factam *Ferdinando Neapolitano* Regi nuncupavit. [9] *Non enim*, ait ipse, *melius evenire poterat, quod cum Alphonsi patris tui jussu pater meus Latinam ex græco hanc fecerit, ego de latino in Etruscum sermonem commutatam, ut patris mei hæres eam tibi, ut Alphonsi digno successori dicarem.*

Quatuor quoque *Romanorum* Imperatorum vitas *Italicæ* linguæ donavit. [10] *Antonini Pii* XVI. *Marci Antonini* Philosophi XVII. ex *Julio Capitolino*, *Alexandri Severi* XXIV. ex *Ælio Lampridio*, & *Ælii Adriani* ex *Ælio Spartiano*. Neque tantum aliorum laboribus vertendis operam navavit, sed sua quoque edidit; ut [11] commentariolum in Triumphum Famæ *Francisci Petrarchæ*, *Laurentio Medices* dicatum, [12] Opusculum de *Origine belli inter Gallos*, & *Anglos*; & *Philippi Scolarii* vulgo *Piponis Spani vitam* Latine scriptam. Hanc quodam amoris gloriæque stimulo edidit, cum ejus mater ex *Bondelmontibus* fuerit, eademque *Scolariorum* sit familia juxta illud [13]

Prisca Bonimontis Soboles, Scolarius idem
Sanguis, & ex uno descendit uterque parente.

Jacobi etiam Cardinalis *Riarii* fuit ab Epistolis, quoad *Pactiani* (non *Bactriani*, ut male scribit *Freherus* [14]) conscius sceleris ex Prætorii fenestra cum ceteris pependit anno MCDLXXVIII. De hoc *Politianus* [15] ait, ejus præcipuam in maledi-

A cendo virtutem fuisse, in qua vel patrem maledicentissimum hominem referebat. Alia quoque de ejus moribus, vitaque iniquiora addit, jure vero, an injuria aliis liceat judicium ferre. Huic [16] *Gaddius Joannem Baptistam* addit, qui juris utriusque doctor, & Canonicus *Florentinus* fuit anno MCDXLIX. deinde Canonicus *Aretinus*, & *Laterinensis* Plebanus, Pontificis *Acolytus*, & assistens Cameræ Clericus. *Nicolai Piccinini* inclyti ejus tempestatis ducis vitam, nec non [17] *Dominici Capranicæ* Cardinalis Firmiani Latine laboravit, in qua se *Poggii* filium sæpius vocat. Occubuit anno MCDLXX.

B His duobus addam ego *Joannem Franciscum*, qui *Florentinus* itidem Canonicus, & *Laterinensis* Plebanus *Romam* se contulit, ibique Pontificis Cubicularius, & Apostolicarum literarum abbreviator, Canonici Juris peritissimus fuit, ut ex tractatu *de Potestate Papæ*, & *Concilii* ab illo edito colligi potest. Summo in honore apud *Leonem X.* fuit, & illius etiam a Secretis, qua in dignitate mortuus est *Romæ* anno MDXXII. die XXV. mensis Julii, post patris obitum anno sexagesimo tertio, cumulatusque fuit in Ecclesia Sancti *Gregorii* in Cœlio, ubi ejusdem inscriptio
C legitur a [18] *Scradero* relata. Decipitur hic *Jovius* qui eundem etiam in errorem inducit [19] *Freherum*, aliosque nostrarum rerum non adeo peritos, ut [20] *Sweertium*, & [21] *Aicherum*, *Joannem Franciscum* parentis sui *Poggii* loco sumentes, cum alioquin ex ipsa inscriptione clarissime pateat error, ubi incisum est anno MDXXII. occubuisse, cum *Poggius* pater ante annos tres, & sexaginta decessisset, nempe anno MCDLXIX. ut supra dictum est. Errori caussam præbuit *Poggii* nomen quod cognominis loco cum ceteris ejus Filiis usurpavit *Joannes Franciscus*, cujus inscriptionem inter illas habemus, quæ a *Carolo Strozzio* sub
D initium sæculi proxime elapsi collectæ servantur in luculentissima *Strozziana* Bibliotheca.

JOANNI FRANCISCO POGGIO
FLORENTINO
ANIMI VIRTUTE, AC CONSTANTIA,
MORUM GRAVITATE,
VITA INTEGERRIME ACTA,
PATERNA, SUAQUE LAUDE
ELOQUENTIÆ, AC LITERARUM,
JURIS QUOQUE CIVILIS, AC PONTIFICII
DIVINÆQUE SCRIPTURÆ CUMULATA DOCTRINA,
RELIGIOSE VIVENTI
E RELIGIOSIUS SUPREMA DIE FUNCTO
VINCENTIUS LUCÆ MARTINUS
FRATRIS EJUS GENER,
PARENTIS APUD SE LOCUM SEMPER ADSEQUUTO,
OPTIME MERENTI POSUIT.
VIX. ANN. LXXIX.
OBIIT ANN. DOM. MDXXII.
DIE XXV. MENSIS JUNII.

Laudatur hac inscriptione *Joannes Franciscus Paterna suaque laude Eloquentiæ*, quod sane de *Poggio* dici non posset sine mendacio, qui sua tantum-

F
7. Ex sepultuario Florentino a Stephano Francisci Rosselli exarato usque ad ann. 1657. p. 251. ubi de exteriori facie S. Mariæ a Flore apud Franciscum Rosellium ejusdem filium; ex hoc Leopoldus Melioris in sua Florentia illustrata omnia decerpit, licet aliqua, nescio qua de caussa reticeat.
8. Gaddius de Script. Lugd. p. 215.
9. Biblioth. Strozz. Cod. 331. F.
10. MS. in Biblioth. Gadd.
11. Jacob. Gadd. de Script. To. 2.
12. MS. Strozz. Cod. 67. 4.
13. Ugol. Verinus de Illustr. Flor.
14. Paulus Freherus in Theatro virorum eruditione clarorum Norimberg. p. 1424.
15. Angelus Polit. in parva Hist. de Pactiana Conjurat. ejus Operibus addita. Basil. 1553.
16. Gadd. de Script. To. 2. Lugd, p. 215.
17. Steph. Baluzii Miscell. To. 3. Parif. p. 263.
18. Monum. Ital. lib. 2. p. 130.
19. Freher. Theat. Vir. Illust.
20. Sweertius in Deliciis Europæ.
21. Aicher. Theat. Epitaph.

22. Chron.

tummodo claruit eloquentiæ laude, nulla vero Patris, quem nullo alio præterquam Notarii munere functum constat, neque ullam literis operam dedisse. Intelligenda igitur Epitaphii verba de Joanne Francisco, qui *paterna*, hoc est Parentis sui *Poggii*, *suaque laude eloquentiæ* floruit. Hinc corruit illorum sententia, qui temere *Poggio* inscriptionem hanc positam arbitrantur. Hunc errorem illa quoque verba arguunt: *Vincentius Lucæ Martinus Fratris ejus Gener* &c. Notum enim est, Fratrem *Poggii* nunquam uxorem duxisse, ut docet appositum gentis *Poggianæ* stemma, quod ad nos liberaliter transmisit Clariss. vir Abbas *Salvinus Salvinius*. Hic igitur *Vincentius Lucæ Martinus* Fratris Gener appellatur, hoc est *Philippi* gener, qui *Poggii* filius fuit, *Jo. Francisci* frater, & pater *Helenæ*, quæ *Vincentio* nupsit. *Florentinum* Canonicatum ad annum obtinuit *Philippus*, sed in eam dignitatem sequenti anno *Joanne Francisco* fratre suffecto, nupsit *Alexandræ Dei del Beccuto* ex nobilissima tum illius, tum hujus ætatis gente. Ex hac tres filias suscepit. Harum duæ duobus fratribus, nempe *Vaggia Joanni*, *Helena Vincentio Lucæ*, *Martinis* desponsatæ. Ex altera hac *Lucas* ille *Martinus* natus est, qui ex primis Academicis *Florentinis* fuit, & *Benedicto Varchio* adeo familiaris, ut ei lectionem suam de Pictura, & Sculptura dicaverit. *Maria Joanni Francisco Borgizno* tradita. His in Fœminis gens *Poggii* exstincta est. Cum enim reliqui *Poggii* filii, *Jacobo* excepto, sacris se addixissent, posteritati consulere non potuerunt. Neque omittendus hic videtur *Petrus Paulus* ipse quoque *Poggii* filius, qui Dominicanæ Familiæ adscriptus S. *Mariæ* ad *Minervam* Prior factus est, quam dignitatem non nisi probatissimi ejus Religionis viri assequi solent. Huic laudando ea tantum referam, quæ ex [22] Chronico MS. PP. Dominicanorum excerpta ad nos humanissime misit nunquam satis laudatus D. Abbas *Salvinus Salvinius*. Adnotata ibi Professionis die, nec non ejus *Romam* itinere, & Prioratu ad *Minervam*, ait. *Tandem die VI. Septembris MCDLXIV. defunctus est, qui animam suam posuit pro fratribus suis, nam cum Fratres peste percussos nimia charitate succensus viseret, gubernaret, & solaretur, ipse morbo eodem sauciatus interiit. Magnum utique sibi lucrum dum vadit ad Christum, Ordini vero, & Fratribus dum ejus privantur solatio, ope, atque consilio, magnum comparans detrimentum. Hic filius extitit illius eruditissimi viri, qui & Scriba Dominationis fuit, & D. PP. Secretarius, quique Doctrinæ, & ingenii sui monumenta plura reliquit.*

Poggius igitur quinque filiorum numero, & splendore auctus neminem tamen ex tanta, & tam præclara stirpe Nepotem habuit, qui gentem hanc, gentilque gloriam propagaret, quod iis rebus contingere plerumque solet, quæ nimia celeritate creverunt. Ego interim, etsi *Poggii* fama nulla externæ laudationis ope indigeat, nihilominus eruditissimo viro officium hoc persolvendum duxi, non ut illum ornarem, sed ut Historiam hanc lecturis, facem veluti quandam præferrem. In quo quidem de mea cura, atque opera nihil dico, quæ nec tanta est, ut multis verbis sit explicanda, & si qua est, malim ut aliis, quam mihi, probata videatur.

22. Chron. MS. PP. Dominic. S. Marci ad Necrologium.

JACOBI POGGII
Florentini,

IN LIBROS HISTORIARUM POPULI FLORENTINI, AD FEDERICUM COMITEM URBINATEM

PRÆFATIO.

Lexandrum Macedonem Philippi *filium ferunt, invictissime Princeps, cum in* Sigeum *ad* Achillis *tumulum venisset, ingemuisse, quod illa qua is esset ætate, multa præclara facinora peregisset: quodque egregium virtutum, ac laudum suarum præconium nactus esset; quibus rebus ita suam ignaviam incusare visus est, ut nullo unquam tempore postmodum quieverit, donec non modo illius, sed omnium* Græcorum *gloriam superaret. C. quoque Cæsarem multis post seculis imagine* Alexandri *perspecta ad majora quædam incensum affirmant. Quod si* Achillis *monumentum, & inanis imago tantum roboris, ac virium habuere, ut illos ad maximam gloriam perducerent: quid existimare debemus, eorum quos viderunt, præclaros excellentesque viros facta in animis eorum valuisse? Certe id arbitror, sicuti facta dictis anteponenda sunt, & quæ cernuntur magis movent, quam quæ audimus, aut aliorum scriptis percipimus; sic quæ fieri a præstantibus ingenio viris videmus, multo magis nos acuunt, & ad omnem laudem ut expergiscamur, quibusdam quasi stimulis admonent. Verum cum ita comparatum natura sit, ut suæ tantum tempestatis homines cernere, & intueri oculis liceat, summorum virorum ingenio inventum, & perfectum est, ut literis mandando res gestas, quæ diversis in locis longa rerum serie evenerint, perspici possit. Hinc quantum utilitatis generi humano historia fidissima rerum custos afferat, quantumque omnes, qui haud in obscuro egere, illi debeant, cum ea sola præsentes nobis illos semper faciat, intelligi potest, cujus e cognitione clarissimorum facinorum memoria ad immortalitatis studium excitemur, atque ex aliorum operibus, & uniuscujusque vita, consilia, mores, fortunæ varietates, & incertos bellorum eventus cognoscamus. Quid enim per immortalem Deum* Nino, Semiramidi, Cyro, *ut ab antiquissimis incipiam, tot bella, tot labores, tot exercitus, tot subacti Reges, & Provinciæ profuissent, nisi a scriptoribus eorum gesta essent literis decantata? Quid* Soloni, *&* Lycurgo *leges?* Miltiadi, Themistocli, Aristidi, Lysandro, Agesilao, Epaminondæ *pro patria innumerabiles angustiæ, nisi extarent, qui scriptis ea omnia illustrassent? Quid* Hamilcar, Hannibal, Camilli, Fabii, Scipiones, Catones, Bruti, *ut ceteros prætersam, tot pericula subiissent, si iisdem ea limitibus, quibus vitam suam, terminatum iri existimassent? Nunquam profecto se tantis vitæ laboribus implicassent, si una cum corpore omnia simul interitura credidissent. Verum cum re ipsa cognoscerent scriptorum virtute & industria omnes, qui multo antea vixerant,* vi-

vigere, & in omnium ore versari, bonos extolli, ac laudari, malos, & de hominum genere pessime meritos deprimi, & exagitari; id egerunt, ut patriam, & se ipsos ab interitu vindicarent. Neque contenti ceteris scribendi materiam præstare, summopere contenderunt, ut doctrina, & dicendi copia excellerent, commentariosque rerum suarum posteris traderent, ne scriptoribus deficientibus non esset unde eorum præclarissima facta intelligerentur. Unde Xenophontem, Herodotum, Thucydidem, Timotheum, Hannibalem, egregios duces, historias scripsisse apparet; Q. Fabium Pictorem militari disciplina posthabita ad scribendum se contulisse; M. Portium Catonem, L. Syllam, L. Lucullum, Julium Cæsarem, Asinium Pollionem de victis superatisque hostibus historias edidisse; Divum præterea Augustum, Hadrianum, Gordianum seniorem rerum potitos, Romani populi gesta eleganti stylo composuisse. Videbant enim summi illi viri id unum esse perfugium vivendi, & proferendæ vitæ modum, si memoriam sui æternam efficerent, animumque immortalem immortali gloria donarent. Quod studium si principibus, & qui a Theodosio regnarunt, fuisset, & plurimi bello viri iis pares, quos antiquitas celebrat, viverent, & nos illorum rebus cognitis meliores evaderemus. Tulere enim hæc tempora & rei bellicæ scientia, & literis quamplures summos viros, qui si disertissimorum hominum ingenia sortiti essent, unde omnium virtutum exempla sumerentur, non deessent. Nam ut reliquos omittam, nonne Albertus Magnus, Thomas, Ægidius, Scotus, Pythagoræ, Zenoni, Chrysippo, & Aristoteli in philosophia pares esse possunt? Gufridus Bolionus maxima Asiæ parte debellata, ac primus Palestinæ, & Judeæ Rex dictus, Tamberlanus potentissimus Asiæ Rex, Federicus Barbarossa, pluresque alii & rerum gestarum gloria, & exercitus copia, & regionum varietate quas occuparunt, Nino, Cyro & Xerxi sunt comparandi? Quis Braccium Sfortiam, Franciscum ejus filium Mediolani Principem, Carminiolam, Nicolaum Piccininum, Philippum Hispanum, Johannem Vaivodam, si Athenis, aut Spartæ nati essent, non Leonidæ, Pausaniæ, Pelopidæ, & summis quibusque imperatoribus coæquasset? Certe in tam corruptis moribus, in tanta rerum omnium perversitate conducto milite, & mercenariis equitibus, cum pro aliorum augendo imperio decertaverint, quid existimamus fuisse facturos, si pro civibus, pro gloria, pro libertate patriæ, pro liberis, divinis denique humanisque rebus omnibus dimicassent? Absit invidia, & livor, hæc nostra quæ præcessit ætas eloquentiam cum re militari ita conjunxit, ut vere affirmare ausim priscæ illi minime fuisse cessuram, si idem exercitationis genus, & eadem præmia artibus fuissent. Quis enim Dantem, Petrarcham, Boccacium, Leonardum, Poggium, Ambrosium indignos judicet qui Ciceronis seculo conferantur, si in Romana Republica nasci contigisset? Vigebat forum, judicia, Senatus, erat usus dicendi varius, quo ingenium natura optimum expolire potuissent; his omnibus sublatis, quod tantum profecerint mirandum maxime est, solaque bonitate naturæ, & ingenii ubertate id assecutos esse, quod præmiis maximis, gloria, & frequenti exercitatione illi consequebantur. Non minori profecto existimatione apud nos essent, quam illi ipsi quos tantopere admiramur, si digna præmia suis virtutibus accepti forent; nam cum virtus tantum laudetur, & deserta jaceat, deterrentur homines, laboremque extremum sine aliquo emolumento fugiunt, qui si Mæcenates nonnullos, ut poeta inquit, cernerent, tanquam e somno excitati emergerent, & ad summam dicendo laudem pervenirent. Conjecturam facere licet his proximis annis in Alphonso Rege, divinoque Principe Nicolao Quinto Pontifice Maximo doctorum omnium parente, qui cum unicum receptaculum illustrium virorum esset, illosque in honore, ac pretio haberet, id sua liberalitate, & industria effecit, ut omnes ad scribendi studium propositis præmiis se conferrent, longoque postliminio Græca lingua in Italiam reducta, multa nobis legenda traderentur. Cum quo sanctissimo, ac sapientissimo homine Latinas simul & Græcas litteras periisse merito dicere non dubitarem; nisi tu post supremum illius diem bonis omnibus deflendum unus extitisses, qui præstanti ingenio viros tuis opibus sustentares, dispersosque, ac tanti viri morte pene attonitos tuis verbis, & cohortationibus bene sperare, ac bono esse animo juberes. Itaque, Illustrissime Princeps Federice, cum solus hac nostra ætate sis, qui non modo ingeniis faveas, verum etiam ad rei militaris scientiam, eloquentiam & dicendi copiam addideris, in philosophia tantum profeceris quantum otioso homini vix conceditur, assidueque domi, ac militiæ aliquid scribas, aut legas, historias vero præteritorum temporum ita teneas, ut nihil tibi incognitum esse constet: nequid omnino novum animo tuo sit, optimi parentis vigilias, quibus proximæ ætatis per Italiam res gestæ continentur, ad te mittere decrevi. Cui enim illas potius dedicarem, quam ei, qui & familiaritate secum junctus fuit, & doctus ipse doctos colit, & observat? Poggius enim ingravescente ætate tanquam emeritis stipendiis, cum Roma, ubi magna cum laude vixerat, venia a Pontifice impetrata in patriam revertisset, ut memoriæ tantæ urbis consuleret, inter privata, publicaque negotia, commentaria rerum Florentinarum a primo bello cum Johanne Mediolanensi Archiepiscopo, usque ad pacem cum Alphonso per Nicolaum Pontificem factam morte præventus reliquit.

Mihi vero ut primum per ætatem licuit, ne nostræ Reipublicæ, plurimorumque clarorum virorum memoria deperiret, nihil fuit potius, quam omnia in octo digesta libros summa cum diligentia in unum corpus redigere, ac legenda posteris tradere; quod opus undique absolutum, ac perfectum cum in manibus versaretur, multaque inessent incognita, ac memoratu digna, scripta præsertim ab homine suæ ætatis eloquentissimo, volveremque animo, ac cogitarem ad quem potissimum hos labores destinarem, tu unus occurristi, qui & rerum gestarum magnitudine, & gloria par illis sis, quibuscum toties a nostris est de imperio certatum. Cumque hoc anno tua virtute Volaterrani, antiquissima Etruriæ civitas, montis asperitate, & loci natura freti imperio nostro rebelles sub jugum venerint, tuque industria tua naturam, & difficultates omnes superaris tanta celeritate, ut triumpho, qui tibi ob res bello bene gestas paratus a Senatu nostro est, verissime id adscribi potuerit, ut primum veneris, videris te vicisse, patriamque nostram periculosissimo tempore devictis hostibus quietam reddideris, eaque per te suam dignitatem contra omnium opinionem recuperarit, urbsque inimica, quæ biennio a Syllano exercitu post civilem victoriam obsessa, pactione in Romanorum potestatem devenerit, paucos infra dies colla submittere in urgente coacta sit, Senatus populusque omnium consensu, & una voce in Rempublicam acceperit, ac civitate donarit, laureaque, & ceteris militaribus insignibus decorarit, nemo vero tam ingratus in patriam Civis fuerit qui non tibi se plurimum debere existimaret: ego quoque pro viribus meis aliquo virtutem tuam munere honestare cupiens, ut testimonium meæ in te, & in patriam observantiæ extaret, hanc Historiam tuo nomini dicare institui, quam urbi nostræ, & Auctori laudem non vulgarem apud posteros allaturam esse pro certo existimo. Eam cum leges, majores tuos, te ipsum denique intueri licebit, cujus auspiciis plurima summa cum laude gesta esse comperies.

POG-

POGGII BRACCIOLINI,
Florentini,
HISTORIARUM FLORENTINI POPULI LIBRI PRIMI EPITOME.

Florentiæ *Urbis*, *Vicecomitum Gentis*; Guelfæ *factionis*, & Ghibellinæ *Origo*. *Vicecomites* Mediolanum *habent*. Mediolanensis *Archiepiscopus* Florentinis *bellum indicit*; & *post varios eventus pax jungitur*. *Archiepiscopus moritur*. Florentini *cum* Pisanis *bellum gerunt*: *multisque prœlis superiores sunt*. *Pax fit*. Caroli *Imperatoris in* Italiam *adventus*. Florentini S. Miniatum *obsidione premunt*; *in suam redigunt potestatem*. *Cum Pontifice fœdere inito Vicecomitibus bellum movent*: *iterum post varios belli eventus pax conficitur*.

LIBER PRIMUS.

EA scripturus bella, quæ *Florentinus* Populus cum Vicecomitum [1] familia, quæve cum cæteris ad hæc usque tempora paulo centum amplius annos vario marte gessit, operæ pretium fore putavi, initia, variumque urbis nostræ statum usque ad primum cum Archiepiscopo bellum recensere paucis, tum adjicere ejus familiæ primordia, quæ pollens potensque viris, & imperio præ cæteris *Italiæ* principibus fuit. *Florentinum* urbem satis constat initium traxisse a *Romanis* [2] ex ea civium colonia, quam [3] *Lucius Sylla* post civilem victoriam *Fesulas* divisis viritim agris misit. *(Ant. Christ. nativ. Anno 40.)* Hi montium asperitatem fugientes in plano consedere juxta fluentem *Arnum*, a quo, & *Fluentiam* primum [4], ut *Plinio* placet, positam dixere. Id mihi similius videtur vero, quam quod *Leonardus* [5] *Aretinus* scriptum suis in historiis reliquit, existimans, quoniam inter duo fluenta *Arnum*, & *Munionem* locata esset, *Fluentiam* appellatam. Sed magis *Plinio*, qui hujus urbis origini proximus ætate fuit, & *Munionem* non fluentem, sed torrentem vado sæpius æstate arido appellari docet, credendum videtur. Posteri deinde *Florentiam* paucis, ut fit quandoque, mutatis literis appellarunt. Prioris urbis [6] perpauca supersunt vestigia, ut thermarum rudera quædam novis ædificiis inserta, a quibus & hodie propinquus vicus [7] *Thermæ* vocitatur. [8] Aquæductus quoque lapideus, cujus extra urbem nonnulli arcus apparent, ac templum [9] superstat nobile, quod *Marti* gentilitas dicavit, nunc *Johanni Baptistæ* sacratum; nomen & Capitolii, [10] & propinqui fori instar urbis *Romæ* ad hanc diem perseverat. Ea civibus, opibusque plurimum aucta *Romano* Imperio usque ad *Totilam* [11] *Gothorum* Regem paruit, a quo sexcentesimo [12] fere post eam conditam anno, [13] captam, & eversam tradunt: *(Post Christ. nat. ann. 552.)* trecentos deinde circiter annos deserta culto- *(ann. 100.)*

1. *Vicecomitum* familiam a Vicecomitum dignitate denominatam putat *Bernardinus Corius* Hist. Med. Part. 1. Vicecomites autem dicti, qui Comitis vicem gerebant. Hos eligendi Imperatores, & Arhiepiscopi jus habebant. Sed & Mediolanensis populus Vicecomitem suum elegit anno MCXCVIII. Plura, sed incerta de Vicecomitum origine refert Georg. Merula. *Antiq. Vicec. lib. V.*

2. *Initium traxisse a Romanis.* Romanos Florentiam condidisse quis neget? nec audiendus Joannes Villanus, qui *lib. I. cap.* 38. à Florino conditam dicit, & nominatam. V. notam seq.

3. *Colonia quam L. Sylla.* Leonardum Aretinum sequitur Poggius, & ambo Ciceronem, qui de Catilinæ conjuratione sic habet. *Catilinæ studium eis in coloniis sibi conciliandis positum, quæ a L. Sylla prope Fesulas institutæ fuerant.* Nulla hic Florentiæ mentio. Neque verisimile Coloniam Florentiam a Sylla deductam, cum eandem sub hasta venditam ab ipso Sylla referat Florus *lib. III. cap.* 21. Sed nec à Sylla deductam, nec ab eo venditam satis probat Vincentius Borghinus *de Origine Florentiæ.* Triumviros coloniam Florentiam deduxisse volunt Angel. Polit. *lib. I. Ep. ad Petrum Med.* & Vincentius Borghin. hocque a Julio Frontino *lib. de agrorum mensuris accepere*, ubi ait, *Florentia Colonia a Triumviris deducta, adsignata lege Julia Centuriis.* Hi vero fuere C. Cæsar, M. Antonius, & M. Lepidus. In hanc sententiam ego quoque feror, propterea quia hic duntaxat expressum Florentiæ nomen habetur. Vid. Borg. *de Orig. Flor.* ubi sepulchrali lapide hoc comprobat. Deducta autem colonia est post victoriam Philippicam ann. Romæ DCCXII. ante Christum natum XL.

4. *Fluentiam primum.* Fluentiam aperte vult Plinius antiquitus denominatam fuisse; lego enim in MS. Codice optimæ notæ apud me *lib. III. Cap.* 5. quod est in editis *Caput* 8. hæc verba. FLUENTINI, NUNC FLORENTINI DICTI, PROFLUENTI ARNO APPOSITI. utcunque legerit & senserit P. Harduinus. Accedit Decretum Desiderii Longobardorum Regis apud Grut. in quo antiquum Fluentinorum nomen positum videmus illis verbis, *Palantes FLUENTINOS collegimus*, quod ad Florentinos P. *Harduinus* ipse refert.

5. *Leonardus Aretinus. lib. I. Historia Florentinæ.*

6. *Prioris urbis.* Ædificiorum scilicet antiquorum, cum Urbis facies hoc tempore alia sit, & ab antiqua illa valde diversa.

7. *Thermæ.* Ab antiquis Thermis, seu balneis, licet Thermarum nomine quandoque Ædificiorum ingentes moles sumantur.

8. *Aquæductus.* Hunc Macrinus Romanus Senator construendum curavit, ut aquam ex loco septem pass. millia distante in urbem deduceret. Caput aquæ quod corrupto nomine Cappacia nuncupatur, in Therma Vico. Id Joannis quoque Villani tempore extabat, & aquarum collectioni usui fuisse probabile est.

9. *Templum*, Tempore Octaviani Augusti extructum in Camartis loco, Martique sacrum. Ut Ugol. Ver. *de Illustr. Flor. lib. II.*

Nec procul a primis erexit mœnibus ædem
Mavorti, quæ post cessit sacrata Joanni.

Joanni vero sacratum Constantino imperante in Pontificatu Sylvestri.

10. *Capitolii.* Romæ parvulæ nomen inditum Florentiæ, quod similitudine quadam Romæ fuerit ædificata. Vid. Joann. Vill. *lib. I. cap.* 38.

11. *Totilam.* Inepte quidem tum Malespinus *Hist. Flor. cap. XXII.* tum Joann. Vill. *lib. III. Cap.* 1. aliique Totilam cum Attila confundunt, qui centum ante Totilam annos occubuit.

12. *Sexcentesimo &c.* Ante diximus a Triumviris Florentiam Coloniam deductam anno ante Christum natum XL. Hoc igitur convenit temporibus Totilæ, qui cum post Christum ann. DXLII. regnarit, DC. fere anni præterierunt.

13. *Captam & eversam tradunt.* Captam fuisse bene tradunt, non autem eversam, quod aperte negat *Vincentius Borghinus part. II.* qui de Florentiæ eversione fuse disputat p. 252. 260. Quid enim Narseti opus fuerat cum tot arma-

toribus [14], demum a *Carolo Magno* post adeptum A
imperium [15] restituta. Civibus variis in locis a
fortuna dispersis receptaculum fuit. Ad avitam
urbem reliquiæ civium reversæ brevi tempore
admodum coaluerunt. Duos initio Consules,
& centum patres, qui Reipublicæ præessent Se-
natum sibi crearunt. Variis cum *Fesulanorum* no-
væ urbi invidentium, tum aliorum finitimorum
bellis lacessiti sub Imperatoribus qui post [16] *Caro-
lum* regnarunt, a quorum prætoribus regebantur,
parvos intra fines coacti se suaque egregie defen-
dentes vixere. *Otho primus* Imperator [17] fines eo-
rum, quos Comitatum appellavit, ad sex passuum
millia protendit, anno restitutæ urbis trigesimo B
nono. Imperitantium deinde iniquitas magis ty-
rannorum, quam bonorum Principum more va-
riis urbem injuriis vexantium ad capessendam li-
1080 bertatem coegit. Prima illorum defectio cul-
pa [18] *Henrici Quarti* orta est *Romano* [19] Pontifici,
cui *Florentini* favebant, hostis, centum fere post
Othonem annis, Salutis vero octuaginta supra
mille, qui tamen haud multo [20] post ob auxilia
1095 sibi a *Florentinis* in expeditionem adversus *Sarace-
nos* missa; fines eorum ad decimum lapidem pro-
tulit. [21] Suffulta civibus, ac viribus urbe, in-
que Tribus quatuor divisa, cuique Tribui con-
sul, [22] qui jus diceret, tributus est; pauloque post C
duæ additæ, quæ & ipsæ suum consulem sunt
sortitæ. Cum vero tum precibus, tum factione
civium parum justitiæ loci esset, hominumque
plus, quam legum imperia possent, externum
[23] Magistratum, quem Potestatem appellarunt,
ut jus populi redderet accersiverunt, [24] pauloque
post nobilium [25] exagitati injuriis [26] Capitaneum
sibi populus, & duodecim seniores, ac vexilife-
ros [27] viginti, quorum consilio Respublica admi-
nistraretur, instituunt. Diversis deinde bellis ci-
vilibus, partim fatigatis, partim pulsis civibus,

ac multorum direptis factionum culpa bonis, Prio-
res [28] artium, qui Rempublicam regerent, anno
Christi secundo, & octuagesimo post mille du- 1282
centos creati sunt. Hic ordo, licet varie, &
numero, dignitate immutatus, ad hanc diem per-
severat. Nam ad Priores, [29] qui sex numero e- 1292
rant, decennio post [30] Vexillifer justitiæ, trigesi-
moque deinde anno duodecim viri, qui Boni ap- 1322
pellantur electi, & numerus viginti Vexillifero-
rum ad sexdecim redactus, & duo [31] Priores ad-
jecti, & Civitas in quatuor partes divisa. Insti-
tuta præterea Consilia, ut appellant, duo, alte-
rum populi in quo magna ex parte plebeji ma-
gistratus inessent; alterum Communis, in quo vi-
ri electiores continerentur, quorum suffragiis de-
cernerentur singula, tum publica, tum privata,
quæ graviori judicio egere viderentur. Primæ
urbis mœnia, ut [32] initio tenui omnia ferme ma-
jora constant, parvo ambitu fuere. Secunda
majorem circuitum sunt complexa. Tertii dein- 1299
de ambitus decimo septimo [33] post primos Priores
anno ampliori spatio fundamenta, ut quæ quin-
que passuum millia occupent, jacta sunt. Anno
quinto ac vigesimo supra mille trecentos sua
sponte [34] quod semel tantum accidit, libertatem
amisit: diutino etenim bello fessa, ad *Robertum
Siciliæ* Regem, quocum fœdere juncti erant con-
fugiens, ad imperium urbis filium ejus *Carolum
Calabriæ* Ducem in decennium evocavit. Post
octo [35] paulo amplius annos cum libertatem resti-
tuisset civibus, *Gualterius* [36] qui cum eo *Floren-* 1326
tiam concesserat *Athenarum* dux, quorundam ci-
vium consilio, ac dolis urbis tyrannidem [37] occu-
pavit, quo post decem menses pulso, libertatem 1343
sibi consciverunt. Hic status erat rerum *Floren-
tini* Populi, tum [38] armis foris, tum [39] domi sedi- 1350
tionibus inquieti usque ad annos mille trecentos
quinquaginta: cum *Johannes* Vicecomes Archie-
pisco-

---

armatorum millibus ad eam accedere, si mœnibus dirutis D
eversa fuisset?

14. *Cultoribus*, qui propinquas in urbes confugerant.

15. *Restituta*, seu iterum ædificata, ut vult Malespinus *Hist. Flor.* & Joann. Vill. *lib. II. cap.* 23. qui addit Florentinos novam ædificationem a Carolo Magno Romæ degente petiisse, & ab eo exercitu adjutos; quod itidem negat præcitatus *Borghinus*. Mirum quidem Malespinum *Cap. XLV.* asserere ann. DCCCV. Carolum paschalem diem Florentiæ celebrasse, cum ann. DCCC. Italia excesserit, neque amplius reversus fuerit.

16. *Qui post Carolum.* Septem novit Francos Imperatores ante Arnulphum.

17. *Imperator.* Primus hic ex Germanis Italiæ imperavit.

18. *Henrici Quarti.* Henricus hujus nominis Gallorum Rex quartus, Romanorum Imperator tertius.

19. *Pontifici.* Gregorio VII. cui Florentini erant addicti, injustè arma intulerat Henricus anno Christi MLXXVIII. E Florentini ab eo descivere ann. MLXXX.

20. *Haud multo post*, hoc est anno MLXXXIX. sic credimus *Joanni Vill.*, qui ab Urbano eo tempore concilium ad Clarum Montem celebratum fuisse narrat. Sed Concilium hoc *Sethus Calvisius p.* 642. nec non *Baronius* celebratum asserunt anno MXCV. & in eo expeditionem adversus Saracenos decretam. In qua

Florentina phalanx gessit felicia bella,
Alta Palæstina transcendit mœnia Sion,
Primaque post Regem muris Victricia signa
Imposuit, meruitque auratæ dona coronæ

Ugol. Ver. *de Illustr. Flor. lib.* 1.

21. *Civibus.* Fesulanis præcipue civitate donatis, cujus Patriam funditus everterant Florentini *Ammirat. lib. I.*

22. *Consul.* Quatuor consules,, dum quatuor portas Urbs habuit. Ad sex portas extensa, & in sex tribus divisa, sex F quoque habuit Consules.

23. *Externum Magistratum.* In pluribus Italiæ urbibus usus hic invaluit. Cort. *Hist. Veron.* Bonif. *Hist. Tarv.* & alii alibi.

24. *Accersiverunt* Gualfredotum Grasellium Mediolanensem. Ammirat. *lib. I. p.* 68. *Malespinus* vero, & cum eo Jo Vill. *lib. V. Cap.* 32. Gualfredotum Mediolanensem

25. *Nobilium* Ubertorum familiæ aliorumque nobilium.

26. *Capitaneum* Ubertum Lucensem.

27. XX *Vexilliferos* sub quibus armatus coiret populus. Horum vexilla refert Jo. Vill. *lib. VI. cap.* 40.

28. *Priores artium.* Primam Priorum creationem non bene assignat *Poggius* anno MCCLXXXII. cum anno MCCIV. jam hæc dignitas tribus delata fuisset Latino, Janibono, & Guadagnio. Negari tamen non potest anno tantum MCCLXXXII. eos dignitate, ac autoritate mirifice auctos fuisse. *Scip. Ammirat. lib. I.*

29. *Hic ordo.* Ex hoc ordine Poggium ipsum fuisse, in ejus Vita ostendi.

30. *Vexillifer.* Primus Ubaldus Ruffolus.

31. *Duo*, ut in Anglia, & Gallia.

32. *Initio tenui.* Sic Livius *de Roma. Quæ ab exiguis profecta initiis adeo crevit, ut jam magnitudine laboret sua.*

33. *Decimo septimo post primos Priores anno.* Hoc est anno MCCXIC. cum primi Priores anno MCCLXXXII. Magistratum obtinuerint secundum opinionem Poggii.

34. *Quod semel tantum accidit.* Tametsi enim Carolum Ludovici Galliæ Regis fratrem anno MCCLXVII. & Robertum Siciliæ Regem anno MCCCXIII. accivit, non ideo libertatem amisit. Eorum siquidem patrocinio potius, quam imperio usa est.

35. *Post octo paulo &c.* Vel sic intelligendus est Poggius, ut Carolus post annos octo libertatem urbi restituerit, quod sustineri non potest, cum vix tres annos regnaverit, hoc est ab anno MCCCXXV. ad annum MCCCXXVII. Vel ita explicandus est, ut Gualterius post annos octo tyrannidem occupaverit: sed hoc ipsum falsum est, cum occuparit anno MCCCXLII. hoc est quatuordecim post annis.

36. *Cum eo Florentiam concesserat.* Melius *pro eo.* nam ante suum adventum a Carolo pro Vicario Florentiam missum Gualterium constat anno MCCCXXV. mense Majo; Carolum advenisse ann. MCCCXXVI. mense Julio. Joann. Vill. *lib. II.* Ammirat. *lib. VI. p.* 327.

37. *Occupavit.* Delatum illi urbis Imperium refert Ammiratus a Populo, quem sibi Dux conciliaverat, anno MCCCXLII. mense Sept. pulsus vero est MCCCXLIII. mense Julio.

38. *Tum armis.* Nil memoria dignum actum est. Duo tantum oppida, Colle, & Sanctum Geminianum capta. Plura tamen fœdera cum Senensibus, Perusinis, aliisque inita.

39. *Tum seditionibus.* Andreas Strozzius urbis tyrannidem occupare molitus fuerat. Pulsis nobilibus Populus sibi urbis imperium adscivit. Ubaldini Florentiam revocati nova tentabant.

40. *Mul-*

piſcopus *Mediolanenſis* ſuæ urbis, multarumque [40]
1350 præterea imperio potitus a *Jacobo Pepolo Bononiam* CC. millibus aureis emit, quæ res virum ambitioſum, & dominandi cupidum ad majora impulit, animumque incendit ad appetendum imperium *Etruſcorum*, quorum magna pars factionum, quæ in *Italia* vigebant, cauſa cum eo ſentiebat, unde & bellum deſcendit. Nam cum in *Italia* eſſent ſectæ duæ *Guelforum* ſcilicet, & *Ghibellinorum* poſterioris partes Vicecomites ſibi tutandas ſuſcepere. De quibus priuſquam ulterius progrediar pauca videntur dicenda. Hanc familiam perantiquam ſane, ac nobilem fuiſſe conſtat, multiſque rebus domi militiæque geſtis præclaram. Ea primum originem traxit ab his locis, quæ ſunt apud *Verbanum* lacum [41] ubi diutius inter primores claruit. Vulgo ferunt ſtrenuum ex ea gente virum ſerpentem magnitudinis miræ infantem parvulum deglutientem occidiſſe, ſignumque militare ob gloriam geſtæ rei ſerpentem puerulum vorantem ſibi ſumpſiſſe. Poſt *Mediolanum* a *Federico* [42] primo funditus everſam, cum cives, qui cladi ſuperfuerant urbem inſtaurarent, ejus familiæ Principes *Mediolanum* honoris ampliandi gratia commigrarunt; [43] e veſtigioque partis, quæ *Ghibellina* dicebatur, fautores ſummum tenuerunt apud cives locum. Erat antea *Mediolani* antiqua; ac præpotens familia eorum, qui *de Turre* [44] cognominabantur, princeps factionis quam appellant *Guelfam*: harum [45] partium initia ſupra trecenteſimum annum tempore *Corradi Secundi* ortum duxere. Nam cum *Henricus* ejus filius, *Vilfoque Bavariæ* Dux acie dimicaſſent, victoriaque penes *Henricum* ſtetiſſet; qui *Henrico* adfuere, a vico juxta quem pugnatum eſt *Vibellini*; qui *Vilfoni* ab eo ſunt *Velfi* appellati. Quoniam vero *Corradus Henricuſque* infenſi Pontificibus fuere, eos, qui pro Imperatoribus ſteterant, *Ghibellinos*, a *Vilfone*; qui Pontifici hærebat, *Guelfos* poſteritas dixit; quæ factio e veſtigio in *Italiam* tranſgreſſa, tamquam peſtilens incendium eam infinitis pene cladibus vaſtavit. *Ghibellinorum* [46] ſectam Vicecomites ſecuti ejuſque defenſione ſuſcepta e civitate opera *Ghuidotti de Turre* pulſi [47] ſunt; pauloque [48] poſt *Henrici Tertii Ghibellinis* faventis opera reſtituti, quo be-

A neficio in ſuas partes magis incubuere. Ejecta 1350
deinde ex urbe adverſæ factionis [49] gente omni, civitatem ſuo nutu regebant, paulatimque imperandi conſuetudine urbis Tyrannidem ob favorem partium occuparunt. *Maffeo* [50] ſeniore mortuo ſolus *Johannes* Archiepiſcopus [51] frater regnavit; multaſque præterea urbes ſuo adjecit imperio, *Papiam*, *Placentiam*, *Brixiam*, *Cremonam*, *Laudum*, *Bergomum*, *Comum*, *Vercellas*, *Novariam*, *Aſti*, *Alexandriam*, *Terdonam*. Occupata *Bononia*, cum omnia ejus conſilia eo ſpectarent, ut fines proferret; occaſione movendi *Florentinis* belli ex partium defenſione, quarum ſe acerrimum propu-
B gnatorem præbebat, ſumpta; *Florentiam* urbem inimicis [52] ſuis faventem, & tanquam ſuas partes oppugnantium ſedem ſibi opprimendam ſtatuit, quo latius evagari imperandi cupido poſſet, movendo quoque bello, ut aliquam juſtam cauſam præferret, litteris *Bononiam* a *Florentinis* quorundam [53] civium opera ad deſciſcendum ſollicitatam queſtus eſt. Ut vero quod animo conceperat, ex voto ſuccederet, *Ghibellinæ* ſectæ capita, quæ plurima in *Tuſcia* erant, in primis ſibi conciliavit. Tantas Archiepiſcopi vires veriti *Florentini*, *Pratum* [54] oppidum opulentum, ne ex incolarum diſſenſionibus facultas daretur ad Archiepiſcopum
C deficiendi, valido comparato exercitu compulerunt, [55] ut ſuis militibus receptis ejus cuſtodiendi curam ſibi permitterent. Deinde cum propter dubiam oppidanorum fidem parum ſibi cautum eſſe ſentirent, a *Ludovico Siciliæ* Rege [56] *Johannaque* Regina Ducis *Calabriæ*, cujus ditionis id oppidum fuerat, hæredibus opera *Nicolæ Acciajoli Florentini*, cujus [57] opes apud Reginam plurimum poterant pretio emptum, dominandi po- 1351
teſtate conceſſa, pro ſuo deinceps tenuere. Pulſis deinde urbe *Piſtorio Guelfis* cum timerent, ne qui *Piſtorii* erant, exulum metu Archiepiſcopo ſe dederent, e veſtigio exercitu ſcripto, in quo ad
D quindecim equitum; peditumque millia cenſebantur; urbem obſidione cinxere, quæ paucis poſt diebus deſperato auxilio recepta eſt. [58] Obſtabant hæc Archiepiſcopi conſiliis, cum videret augeri *Florentinorum* adverſæ factionis opes. Accitis igitur *Mediolanum Hetruriæ* omnis, ac *Flamminiæ Ghibellinarum* partium principibus, [59] longiori

40. *Multarumque.* Eo enim tempore viginti duæ urbes in ejus ditione erant, quibus, pulſo Joanne Pepolo, Bononia adjuncta.

41. *Verbanum.* Lacus Inſubriæ vulgo Lacus major, per quem Ticinus triginta millium paſſuum itinere fluit, diſtat Mediolano millibus paſſ. 17.

42. *Funditus everſum.* Ann. MCLXII. ſolum aratro ſubactum, & ſale ſparſum *Ann. Suec.* & Triſtan. Calcus *Hiſt. lib. X. Corius* addit XXVI. Martii MCLXII. id contigiſſe.

43. *Commigrarunt.* Vicecomites tunc non commigrarunt primo, ſed iterum, expulſi enim aliis cum civibus ante everſionem fuerant, nam conſtat Othonem Vicecomitem apud Conradum Friderici Imperatoris fratrem pro patriæ incolumitate orationem habuiſſe.

44. *De Turre.* De hujus familiæ origine, nobilitate, Corius. *Hiſt. Med. part. I.* Mediolanum familiam tranſtulit ex Valſaſina Paganus Turrianus a Mediolanenſi Populo Dux electus ann. MCCXL. *Idem Corius.*

45. *De Guelphæ & Ghibellinæ* factionis origine autores varii, varia narrant. Vid Bartolum *in tractatu de Guelph. & Ghibell.* qui dicit Ghibellinos a Friderici Ghibelli cognomine nomen ſumpſiſſe. Alii eos Piſtorii ortum traxiſſe a duabus familiis, alii a duobus fratribus Guelpho, & Ghibello, inter quos graviſſimæ erant inimicitiæ.

46. *Ghibellinorum ſectam.* Ut principem in ea locum tenerent, nam Guelpham Turriani tuebantur.

47. *Pulſi ſunt* ann. MCCCII. opera Guidoti, deinde vero publica autoritate exilio mulctati.

48. *Pauloque poſt.* Poſt novem annos Matthæum Vicecomitem de exilio reduxit Henricus VII. Mediolanum profectus ann. MCCCXI. Vide Merulam *Antiq. Vicec. lib. VI.*

49. *Adverſæ factionis.* Guido Turrianus pulſus eſt ann. MCCCXI. Menſe Februario, & ann. MCCCXVII. Matthæus Vicecomes Imperialis Vicarius Principis nomen uſurpavit. *Merula* ibid.

E 50. *Maffeo.* Scribentis errorem puto, nam Jacobus qui hiſtoriam hanc Italice reddidit, & omnes coævi Scriptores, *Corio* excepto, Matthæum appellavere.

51. *Joannes Archiepiſcopus.* Ann. MCCCL. rerum ſacrarum adminiſtrationem cum civitatis adminiſtratione conjunxit.

52. *Inimicis ſuis.* Eo confugerant Mediolano pulſi.

53. *Quorundam civium.* Inter hos Jacobus Pepolus, qui Bononiam Archiepiſcopo venditam, rurſus vendere moliebatur, non tamen Florentinis ſollicitantibus.

54. *Pratum.* Hetruriæ oppidum medium inter Florentiam ad ortum, & Piſtorium ad occaſum. Nunc Civitas.

55. *Compulerunt.* Anno MCCCL. coacto exercitu ex improviſo Pratum occupant Florentini.

56. *Hæredibus.* Sponſo ſuo Andreæ Ungariæ Regi mortis illatæ crimine abſoluta à Clemente Pontif. & Card. Calabriæ hæres declarata Joanna, nec non quorundam in Hetruria oppidorum, inter quæ Pratum, quod a Florentinis
F Nicolai Acciajoli opera emptum eſt 17500. aureorum pretio. Matth. Vill. *lib. I. cap. 7.*

57. *Cujus opes.* Non tam opes apud Joannam, quam ejus conſilia valebant, quibus Joannæ Regnum ſervatum eſt adverſus conatus fratris Andreæ Ungariæ Regis demortui. Matth Palmerius *in vita ejuſd. Nic. p.* 155.

58. *Recepta eſt.* anno MCCCLI. Menſe Aprili.

59. *Principibus.* Ubaldinis, Interminellis, Ubertinis, Pactiis, Comitibus a S. Flore, Carolino Piſtorienſi, aliiſque quorum nomina apud Matth. Vill. *lib. II.*

1351 giori oratione suasit *sedem hostium suorum, & tanquam fomentum malorum omnium delendam esse; nullam esse in Italia præter Florentiam Guelforum spem præsidiumque, a qua omnis eorum protectio defensioque oriretur: hanc solam urbem obstare fortunis suis, quæ satis dubiæ essent, nisi ejus civitatis vires deprimerentur. Illam perfugium subsidiumque eorum omnium esse, qui a suis partibus dissentirent, a quibus nulla pax, nulla certa conditio dici posset, quibus de statu suo tuti forent. Providendum esse rebus suis in tempore cum facultas daretur, quoniam sera pœnitentia nihil esset profutura. Delendum* [60] *vel subjiciendum cum locum, qui suis partibus præ cæteris obesset: nunquam Italiam quieturam, dum vigerent, quorum consilio, opibusque cæteri niterentur; semper eam Rempublicam favisse illis, qui contra se armis certassent: nunquam bellorum causam defuturam, donec hi vigerent, in quibus adversariorum consisteret robur: nemini autem fore dubium* [61]. *quin capite deleto Guelforum membra omnia facile deficerent: si se Ducem sequi vellent, cito futurum, ut in tuto res eorum staret. Non esse cunctandum, si* [62] *viri, & qua necessitas cogeret mente forent: sibi in animo esse Florentinorum potentiam bello contere re; fore procul dubio ut tot hostium vi belloque undique circumventi vexatique facile subjiciantur, & exulibus (hi plurimi domo pulsi erant) detur redeundi locus. Vel solum se satis videri, ut illos opprimat; quod si eorum, qui plurimi, & prævalidi sunt, vires accedant, nemini dubium fore, quin victoria potiantur: irent igitur, & se auctore* [63] *præsenti animo bellum pararent, ut uno tempore imparatos variis locis aggrediantur.* Ejusmodi hortationibus incensi omnes, Archiepiscopi consilia sequenda decrevere. Huic concilio cum capita factionis, tum eorum, qui adesse non poterant Oratores, & in his *Ubaldini*: *Castrutii* [64] filii: *Lucenses*: *Pistorienses*: *Florentinique* exules affuere. Inito inter eos belli gerendi fœdere, & ut quisque qua regione *Florentinis* propinquus erat, statuto tempore bellum excitaret, quo facilius variis in locis lacessiti, animis viribusque deficerent, domum redire, & copias parare jussit. Universæ ferme *Hetruriæ Ghibellinarum* partium duces præter *Pisanos* (hi pacem [65] servarunt) ad arma concitanda convenere. His constitutis e vestigio Archiepiscopus equites suos peditesque *Bononiæ* convenire jubet: Ducem exercitus *Johannem Aulegium* [66] Vicecomitem, quem nonnulli filium ejus asseverabant, bellum *Pistoriensibus* primum inferre mandat, si quo modo exules in patriam per illos restitui possent. Id quo facilius fieret, arcem *Sambucæ*, quæ *Bononiam Pistoriumque* interjacet, ut inde exercitui commeatus subveheretur, rebus usui belloque necessariis communit. Tum mense Julio celerius omnium opinione cum omnibus copiis dux in agrum *Pistoriensem* profectus quarto ab urbe lapide castra locat. 1351 Biduo tamen *Pistorium* a *Florentinis*, ut urbi præsidio essent equites peditesque ad mille missi. Tentata per hostes oppidi (cujus potiundi per quosdam cives spes oblata erat) expugnatione turpiter rejecti [67] retrocessere. Per idem tempus *Ubaldini* interrupta, quam cum *Florentinis* firmaverant pace, *Florentiolam* nondum muro cinctam occupant: inde ad castellum [68] *Coloreti* profecti, minis, ac terrore arcis [69] custodem, qui *Florentinus* erat, ad deditionem compulerunt, qui cum *Florentiam* rediisset, quo cæteri a simili facinore deterrerentur, capite pœnas dedit. *Petrus* insuper *Sacconus* cum omni *Tarlatorum* gente, quæ *Aretii* principatum tenuerat, multisque oppidis imperabat: ac *Pactii* familia nobilis ac potens in *Valle* superiore *Arni* eas oras, quæ propinquæ *Florentinis* aut parebant, aut fœdere junctæ erant, crebris excursionibus populantur. Magnum hæc tanta belli moles, tam diversis excitata locis terrorem incussit. Comparatis itaque pro temporis angustiis subitariis militibus, qui hostium agmen, si qua incederet, carperent, injuriasque propulsarent, legationem ad *Aulegium* decernunt, quæ diceret: *mirari se summopere nullam ob justam causam, nullamve suam adversus eum, aut Archiepiscopum injuriam, tanquam hostes armis oppugnari, præsertim minime indicto (ut mos est jure gentium) bello. Sed paucis tantum verbis scriptum* [70] *id fieri ob non servatam ab eis pacem: quod cum iniquum videretur (non enim ipsos propriæ causæ arbitros esse debere) petere se, ut abiret finibus suis, bellumque injuste motum juste revocaret.* Responsum est redditum superbia, & contumelia plenum: *ideo arma adversus eos per Archiepiscopum sumpta, quia Hetruriæ pacem, quam ipsi turbarent, appeteret: tum ut æquius, ac justius suis civibus imperarent; non enim æquum esse bonos, & bene de republica meritos cives urbe per factionem* [71] *inimicorum pelli: neque tam avare, tamque impotenter tum cives, tum socios tractari: abirent, & Legatis iram Archiepiscopi, dum veniæ locus esset, placarent: quod maxime fieri posse confidebat: si ei urbem sponte darent, id sibi videri satius, tutiusque fore, quam si inviti facere cogerentur: se enim ad id eos, si recusarent, populationibus, igni, ferro, cladibus compulsurum:* multaque in eam sententiam dixit, quæ magis audacem, ac temerarium, quam aut prudentem, aut temperatum virum decerent. Re infecta cum Oratores [72] rediissent, indignatione tam improbi responsi Civitas commota bellum decernit, militesque ad arcendos, qui undique imminebant, hostes parat. Qui prope *Pistorium* castra posuerant, desperata urbis victoria [73] post Legatorum discessum in agrum *Florentinum* adeo inexpectati usque ad quartum ab urbe lapidem descendunt, ut

60. *Delendum &c.* Huic orationi similem habet *Livius lib. XXVI.* in qua Scipio Carthaginem aggredi parans ait: *Oppugnabitis enim vere mœnia unius urbis, sed in una urbe universam ceperitis Hispaniam. Hæc illis arx, hoc horreum, ærarium, armamentarium, hoc omnium rerum receptaculum est*

61. *Capite deleto.* Comparatio metaphorica. Florentia scilicet Guelphorum capite deleto, membra omnia, aliæ nempe civitates deficient.

62. *Si viri.* Sic Livius *lib. II. in Orat. Actii Julii* Volscos in Romanos excitantis, ait: *bellum urbis indictum est magno illorum malo, si viri estis.* .....

63. *Se auctore.* Ut *in Salust.* videre est, Catilina fautores suos alloquente. *Vel Imperatore, vel milite me utemini.* Nec dissimiliter Tacitus *lib. I. Hist. in Orat. Othonis* ad milites: *Vobis arma, & animus sit, mihi consilium, & virtutis vestræ regimen relinquite.*

64. *Castrutii filii.* Hoc est Castrutii Interminelli.

65. *Hi pacem servarunt.* Eo quia Gambacurtæ Pisarum Domini mercaturam exercentes Florentinorum amicitiam colebant, utpote illis profuturam. Matth. Vill. *cap. 4. lib. VII.*

66. *Aulegium.* Florentinorum acerrimum hostem, captus enim Lucensi bello injuriam ulcisci cupiebat.

67. *Rejecti.* Anno MCCCLI. prid. Kal. Iunias.

68. *Coloreti.* Seu Montis Coloreti â Florentiola parum distantis.

69. *Custodem.* Custos Jacobus à Ciurianis, qui arcem hostibus ea se conditione traditurum promiserat, nisi in triduum auxilia advenissent, obsidemque fratrem dederat. Adveniente vero auxilio, fratri timens, cui capitis pœna ab hostibus indicta fuerat, ab arce Florentinos rejecit, hostesque admisit: unde merito capite multatus. Matth. Vill. *lib. II. cap. 6.*

70. *Scriptum id fieri.* Aulegius Pistorio propinquus per epistolam Florentinis bellum indixerat, causatus quod pacem fregissent, forte quia Pistorio potiti fuerant, vel quia illos Bononiæ defectionem molitos putabat.

71. *Per factionem.* Per oppositam Guelphorum factionem Ghibellinos pelli.

72. *Oratores rediissent.* Florentiam redire coacti fuere, nam cum Archiepiscopum convenire vellent, ab Aulegio itineris venia denegata. Matth. Vill. *lib. II. cap. 8.*

73. *Desperata urbis victoria.* Octo diebus obsessæ.

74. *Vi-*

1351 ut prius hostilem calamitatem senserint, quam venturos arbitrarentur: vicos, [74] *Campi* ac *Peretola*, veluti civitatis suburbia, omnemque propinquam regionem agricolis refertam populantur. Paucis cum liberis, & conjugibus, fortunis suis omnibus adversariorum libidini relictis, militarem impetum effugere concessum. Turba agrestium in urbe confluens magnum tumultum ex insperato excivit, trepidatumque est magis interiori, nequa seditio ex repentino hostium adventu oriretur, quam externo metu. Itaque in primis conciliatis invicem [75] Civium animis, armis sumptis populus omnis patriæ saluti incubuit. Hostes omnis generis præda parta, cum *Pistoriensi* obsidione, labore, atque inopia rerum defessi aliquandiu his in locis quotidie populabundi ad urbis usque mœnia incursantes castra habuissent, ex summa copia in maximam inopiam devenere. Per luxum etenim (ut fit in secundis rebus) commeatu, quem in villis invenerant absumpto, rerum omnium penuria [76] premebantur. Itaque motis castris: cum propius urbem juxta *Bisentium* amnem consedissent, simulantes, ne eorum consiliis obviam iri posset, se ad *Salvianum* Monasterium iter facturos, causam innuere *Florentinis*, ut ad avertendum eo proposito hostem imposito arci *Fesulanæ* præsidio, a subjectis collibus ad mœnia usque urbis fossam mille passuum ducerent. At illi retroversi *Calenzanum* [77] parvum nondum cinctum muris oppidum, nonnullaque alia castella nequaquam munita a se capta incendunt. Inde per *Marinæ* vallem in *Mugellum* [78] proficiscuntur: quo in loco facile impediri transitus potuisset, si nostris idem animus, qui in obsidendo itinere fuerat, permansisset. Sed ducis [79] ignavia liberi saltus hosti patuere, a quo *Barbarinum* [80] proditione paucorum captum, *Gallianum* quoque, ac *Villanova*, plurimaque finitima loca desperata tutela se hosti tradiderunt. Ibi pluribus diebus ad reficienda corpora cum castra haberent, *Tanus* Montis *Carelli* Comes sperans rem Archiepiscopi superiorem fore, cum a *Florentinis* descivisset, arcem Montis *Vivani* dolo [81] cepit. Hæc nuntiata *Florentinis* impulerunt ad oppidum *Scarpariæ* muniendum, antequam ab hoste cingeretur: quod e vestigio equitum ala, ac peditum [82] cohorte missa valido præsidio firmarunt: aliisque locis, quibus periculum imminebat, extemplo summa diligentia providerunt. Varios insuper equitum præfectos, ut hosti pares essent, ac castra castris conferrent, scripserunt. *Aulegius* ad *Scarpariam* castrametatus, cum pollicitationibus ad deditionem oppidanos cohortatus parum profecisset, minas addidit, præmonens, ne calamitates, quæ expugnatis imminent, experiri vellent: *considerare* ad monet *bonorum direptionem, suam liberorumque captivitatem: mulierum, ac uxorum ignominiam: verbera, vulnera, cædem, quæ omnia victos fortuna subire cogat. Satius esse salva patria gaudere, quam ea amissa extorres, atque inopes miseram vitam ducere: illis eas haud esse vires, ut tanto exercitui resisti queat; conducere suis rebus, ut potius pacato, quam infesto hoste uti malint, neve experiri cupiant, quid libido, atque ira militaris possit.* Responsum ab oppidanis est, ut triennio post redirent, tunc [83] de deditione consulturos. Jam multi in auxilium *Florentinorum* convenerant: castellumque *Spugnolæ* ac *Montis Jovis* tamquam propugnacula adversus hostes ad reprimendas eorum incursiones, utque adjiceretur obsessis animus, & simul quo tutior redderetur ora omnis, quæ citra flumen *Sevæ* [84] est, communita erant: cum his præsidiis confirmati omnium animi, diu noctuque castra hostium lacessebant. *Politianum* [85] erat in ea regione præsidio haud satis firmo; quod cum *Ubaldinis* innotuisset, coactis ad mille peditibus oppidum expugnare adoriuntur. Inde cum ignominia repulsi cum iterum rediissent, tentata expugnatione, multis acceptis vulneribus, incensis, quæ circum sitæ erant casis abiere. Dum hæc in *Mugello* summis utrinque viribus aguntur, *Petrus Sacconus* cæterique *Ghibellinarum* partium duces [86], ut qui *Florentinam* Rempublilam perditum iri vellent, contractis undique copiis *Vallem Ambræ* hostiliter ingressi eo consilio, ut *Fighinum* præcipue cæteraque *Vallis Arni* Castella expugnarent; cum intelligerent *Florentinos* mature milites apud *Varicum* [87] scripsisse, ducemque eorum una cum *Aretinorum* [88] cohorte *Albertaccium Ricasolanum* declarasse, ut illis apud *Ambram* occurrerent, silentio [89] motis castris, saluti suæ consulentes per varia loca dissipantur. Archiepiscopus interim non contentus tot bellis, quibus *Florentinos* lacessierat, arbitratus undique hostibus circumventos, tantam belli circum urgentis molem diutius ferre non posse, *Pisanos* ad defectionem, & movenda arma sollicitabat. At illi familiæ *Gambacurtæ* opera, quæ factionis *Guelfæ* erat, & præpotens [90] in Civitate *Florentinorum* partibus favebat, *Mediolanensis* postulatis rejectis, ne tantum Principem omnino contemnere viderentur, legatos e vestigio ad eum mittunt, mandantque, ut tempus verbis terentes, dubitando, ac cunctando animum ejus distineant. Qua re animadversa, vir ad omnia prudens Archiepiscopus existimans plebem omnem in suam sententiam concessuram, iterum *Pisas*, qui populi concionem petant, [91] mittit; quo impetrato Oratores bellorum omnium culpam in *Florentinorum* superbiam rejicientes; *Nullam Pisanis adversam fortunam accidisse multis exemplis ostenderunt, cujus origo non ducta esset a* [92] *Florentinis; oppida ab eis*

---

74. *Vicos &c.* Campi scilicet, & Peretola, qui vici erant

75. *Invicem civium animis. Externus enim timor maximum concordiæ vinculum quamvis suspectos infensosque inter se jungebat animos.* Sic Liv. *lib. II. Dec. I.*

76. *Rerum omnium penuria.* Salis & frumenti præcipue; nam commeatus Bononia missi a Pistoriensibus equitibus intercepti fuerant.

77. *Calenzanum.* Ibi enim frumenti aliquantum erat.

78. *Mugellum.* Oppidum, unde Valli nomen.

79. *Ducis ignavia.* Nempe cujusdam ex Medicea familia, cui saltus tuendi cura a Jacobo a Flore demandata fuerat. *Ammir. lib.* X.

80. *Barbarinum* Proditum a Nicolao Barbarino ejus castelli præside. Matth. Vill. *lib. II. cap.* 21.

81. *Dolo cepit.* Expulso plebejo quodam loci custode filio Petri a Papa, introductisque CC. militibus *Vill. Ibid.*

82. *Peditum cohorte.* Equites centum & quinquaginta, pedites trecenti, duce Jacobo a Flore Germano.

83. Illusoria responsio.

84. *Sevæ.* Seva flumen Mugellanæ valli propinquum rivulorum influentium aquis auctum vix Arno cedit, inque eum exoneratur.

85. *Politianum*, seu Mons Politianus oppidum est amœnum in colle situm, Angeli Politiani, & Card. Bellarmini patria.

86. *Cæterique Duces.* Pactii Vallis Arni, Episcopus Aretinus, Urbini Comites, & Ubertini.

87. *Varicum. Monte Varchi.*

88. *Aretinorum cohorte.* Aretina 150. equitum cohors quingentis militibus Ricasolani adjecta.

89. *Silentio motis.* Et favore Ricasolani Florentinorum Ducis, qui Saccono cognatione junctus intercludi hostes noluit, ut est apud Matth. Vill. *cap.* 18. *lib. II. Ammiratus* vero *lib X.* mala fide hoc actum negat.

90. *Præpotens.* Postea Princeps. Jam dixi mercaturæ, & partium causa Florentinis favisse. Cor. *Hist. Med. p. III.*

91. *Mittit.* Id temporis hostes per legatos populum publice alloquebantur: quod non erat e Rep. Plebs enim novarum rerum cupida, & nobilibus aversa facile in oppositum mutabatur.

92. *A Florentinis.* Sed a Pisanis Arcadiæ Populis, ut *Strabo*, & *Solinus.*

 93. *Ci-*

eis capta, agros vaſtatos, bona direpta, cives[93] *eorum captos multo ſermone, commemorarunt. Si tute vivere, ſi ſecuri eſſe cuperent, funditus evellendam eſſe ſuarum calamitatum radicem. Id eos facillime conſequi poſſe, ſi cum Florentia tot variis hoſtibus opprimatur, ipſi quoque arma ſecum jungentes ea loca aggrediantur, quæ ſola*[94] *tuta a bello relicta ſint Florentinis, qui Piſanorum re magis, quam verbis, hoſtes libertatem tyrannide deteriorem ſint abſque dubio admiſſuri: benevolentiam præterea, quæ inter eos, & majores ſuos earundem qua ipſi partium viros longo tempore viguerit, addiderunt. Merita inſuper in cives Piſanos, quorum memoria non eſſet obliteranda, enarrarunt.* Quamvis plures ea oratio moverit, tamen omnium conſenſu, cum nihil à *Florentinis* adverſus ſe perpetratum eſſet, quod violandæ pacis cauſam præberet, pacem ſervandam eſſe reſpondent. Non tantum icti fœderis, aut ſociorum ſalutis gratia, quam quod maxime addubitabant imperandi libidinem, & hominum[95] cupiditatem animo verſantes, ne illis devictis ipſi quoque in diſcrimen libertatis venirent. Propter antiquum tamen fœdus, quod *Piſanis* cum Archiepiſcopo erat, ne ſpreta omnino ejus poſtulatio videretur, alam ei equitum[96], qui cuſtodiæ *Mediolani* eſſent, mittunt; Legatique è veſtigio eo indignati reſponſo, omnique ſpe movendi belli præciſa, domum revertuntur. Oppugnabatur interim continuis præliis, tum machinis, ac balliſtis[97] *Scarparia*[98], multaque intus ædificia collapſa erant: cum oppidani vigiliis, laboribus, & continua oppugnatione feſſi ad *Florentinos* mittunt[99], qui auxilium petant, denuntientque obſidionem diutius tolerari non poſſe, ni ſubſidium mature ſubmittatur. Erat conſilium *Florentinis* comparato exercitu, in quo ad duo equitum, peditum vero quatuor millia cenſebantur, milites inſuper octingenti[100] a *Senenſibus* miſſi, cum primum ſexcenti equites a *Peruſinis* advenirent, caſtra hoſtibus opponere, ac ſignis collatis fortunam belli tentare. Verum cum intellexiſſent tribus paſſuum millibus prope *Aretium*, loco qui *Ulmus* dicitur[1], *Sacconi* dolis, atque inſidiis, cui alæ equitum duæ ab Archiepiſcopo miſſæ erant, eos nihil hoſtile timentes interceptos, atque armis equiſque amiſſis magna accepta ſtrage *Peruſium* rediiſſe, ſententiam mutare ac alia ratione bellum gerere coguntur. Ea res primum verſabat animos, eaque cura mentem inceſſerat, ut obſeſſis ſuccurrerent, ac præſidium intromitterent: quæ res cum difficiliis admodum manifeſtique periculi videretur, *Johannes* Vicedomini, magni vir animi, & bellis aſſuetus, per hoſtium caſtra cum triginta militibus oppidum ingreſſus eſt; quo percepto *Aulegius* vigiliis duplicatis, ne cui eſſet deinceps facultas introeundi, caſtra ſumma cura obſervari præcepit. Cum vero haud ſatis firmo præſidio *Scarparia* eſſet, continuiſque vexaretur præliis, *Johannes Medices* egregii animi, & militaris diſciplinæ haud ignarus, operam ſuam in ferendo oppidanis auxilio ultro pollicitus, centum ſelectis ſuo arbitrio peditibus, cum mœnibus propinquaret,[2] re hoſtibus palam facta, ferro viam faciens, viginti amiſſis[3] in oppidum penetravit. Jam menſis Octobris principium aderat, cum diffiſi victoria hoſtes varia conſilia ineunt. Nam, & finis ſtipendiorum, quibus militabant, inſtabat; plures quoque; quamvis ſuppuderet tam inanis diuturnæque obſidionis apud id oppidum nequicquam factæ, abeundum cenſebant. Tentanda tamen prius omnia rati, ſi quo modo daretur admiſſum[4] dedecus abolere, extremis viribus expugnationem aggredi parant. Igitur omni conatu machinis, ac ſagittariis undique diſpoſitis, admotis ſcalis, oppidum ingenti clamore, ad hæc horrendo tubarum ſonitu adoriuntur. Inde fœde repulſi, poſtridie acto cuniculo ingreſſum tentant; ad cujus tutelam turrem ligneam, tamquam propugnaculum erigunt, ad muroſque producunt, quo facilius, ac tutius cuniculus[5] ageretur. Animadverſa re oppidani, & ipſi ex adverſum ducto cuniculo repertos hoſtes pellunt, turrique incenſa vim a mœnibus multis illatis vulneribus propulſant. Tertio fortuna oppugnandi tentata, cum foſſas arboribus compleſſent, multiſque fabricatis turribus ex propinquo muros invaſiſſent, majori iterum jactura cædeque ſuorum accepta a prælio deſtitere. Ita[6] ſpe omni recipiendi oppidi abjecta, cibique, ac potus penuria premente, cum inſtaret hyems poſt ſexageſimum oppugnationis diem *Bononiam Aulegius*[7] exercitum reducit. Soluta obſidione, oppidanis conceſſa immunitas, & militibus duplex ſtipendium datum; *Johannes* quoque, & *Silveſter Medices* ob egregiam eorum in tuendo oppido navatam operam equeſtris ordinis dignitate[8] donati. Eodem fere tempore cum belli ſemina in *Hetruria* relicta eſſent, *Sacconuſque* Archiepiſcopi armis ſuffultus in *Peruſinos* delatus plura de illis caſtella[9] ultro ſe *Mediolanenſibus* militibus dedentia recepiſſet, ex *Tifernati* agro, dum ingenti parta præda ſe recipit, a *Florentinorum* copiis, quæ ad ferendam ſociis opem proficiſcebantur, commiſſa pugna, multis captis, atque occiſis funditur, ac fuga ſibi conſulere cogitur. Eodem anno inter *Florentinos*, *Senenſes*, *Aretinos*, *Peruſinos* decreto equitum peditumque numero, quem ſinguli pro communibus fortunis defendendis præſtare deberent, adverſus Archiepiſcopum fœdus eſt initum. Major

93. *Cives eorum captos.* Una cum urbe Florentinis a plebe prodita. Priſtinæ vero libertati a Carolo VIII. Galliæ Rege reſtituta.

94. *Sola tuta a bello*, hoc eſt ſine præſidio, nulla cum eſſet a Piſanis ſuſpicio.

95. *Hominum cupiditatem.* Vicecomitum, qui arma poſituri non erant, niſi illis etiam ſubactis.

96. *Alam equitum.* Quæ tamen in Florentinos non pergeret.

97. *Balliſtis.* Antiquum bellicum tormentum ad mœnia quatienda. Vide Lipſium *de Mil. Rom.*

98. *Scarparia.* Oppidum ſic dictum eo quod in montis pede, vulgo *Scarpa*, ſit poſitum.

99. *Mittunt.* Florentinos facile monere poterant per Germanos milites præſidiarios, qui aliquando cum obſeſſoribus itidem Germanis commiſcebantur. Matth. Vill. *cap.* 21. *lib. II.*

100. *Octingenti.* CC. a Senenſibus miſſos refert *Villanus ibid.*

1. *Sacconi dolis.* Qui montem Ulmo propinquum occupans in caſtris degentes adortus eſt. Parum abfuit quin caperetur, niſi ab Aretinis proditoribus adjutus fuiſſet.

2. *Propinquaret.* Ex Alpium parte, quæ ut impervia ab hoſtibus haud tenebatur.

3. *Amiſſis.* Fuga enim dilapſi erant: Matth. Vill. *lib. II. cap.* 23.

4. *Admiſſum dedecus.* Quod tamdiu in oppugnatione morati fuiſſent.

5. *Cuniculus*, ſubterranea excavatio per quam hoſtes obſeſſas urbes ingrediebantur.

6. *Spe &c. abjecta.* Nam cum Germani milites rurſus ſpe duplicis ſtipendii ducti oppugnationem tentaſſent, noctu ſcalis admotis, & fœde repulſi fuiſſent, recedendum eſſe duxit die XVI. Octobris. Ammirat. *lib. X. p.* 535.

7. *Exercitum reduxit.* In verſione Italica Jacobi habetur, Aulegium Bononiam regreſſum cum XV. militum millibus, quod noſtro in Codice non apparet.

8. *Donati.* Non tantum equeſtri dignitate, ſed etiam quingentis aureis. Adde his Jacobum a Flore eodem præmio donatum.

9. *Caſtella* Burgum ſancti Sepulchri Arrighetti opera ſcalis appoſitis occupatum, Englarium, oppidum S. Stephani, Peruſinum, &c. Matth. Vill. *lib. II. cap.* 42.

10. *Pe-*

1351 jor tamen cum belli moles *Florentinis* immineret, ut in quorum cervices præcipue bellum eſſet motum, augendis vectigalibus dedita opera magnam [10] pecuniæ vim in uſus bellorum congregant. Reverſo *Meaiolanum* cum exercitu *Aulegio*, cum ægre ferret Archiepiſcopus non ſucceſſiſſe quod ſperabat, majoribus viribus bellum inſtaurare parat. Ad ſumptus miniſtrandos durius tributum a ſubditis exactum, ita grave fuit, ut plurimi ex
1352 nobilitate multique præterea negotiatores rebus ſuis ſublatis alio migrare cogerentur; quam rem minime probans magno natu quidam nobilis *Brixienſis*, cum propter familiaritatem, quæ ei cum Archiepiſcopo erat, variis rationibus ſuaderet, ut a *Florentinorum* bello abſtineret, aſſerens neminem ad eam uſque diem contra eos proſpere moviſſe arma, in iram verſus Archiepiſcopus, virum egregium, ſanique conſilii auctorem capite truncari in limine domus juſſit: mali exempli res, & plus quam tyrannica: docuit ſuo damno vir bonus, quanto cum periculo dentur tyrannis, ac principibus ſana conſilia. Vulgato qui per hoſtem fiebat belli apparatu, nonnulla *Florentini* caſtella [11] in *Mugello*, ne hoſtium ſedes fierent, demoliti ſunt. *Scarparia* ampliatis foſſis, muriſque inſtauratis, validoque firmata præſidio *Ubaldinorum* pene dolis, atque inſidiis capta eſt; nam pro operariis, qui munitionibus [12] intendebant, peditibus intromiſſis, deteⅽtaque fraude multis occiſis, aut captis, re infecta abierunt. Interea *Florentini* ſociique [13], non ſatis ſuis opibus freti, conſilio inito, ut *Carolum* [14] *Boemiæ* Regem, Imperatorem *Romanorum* deſignatum, in eorum ſubſidium evocent, Oratores [15] ad eum mittunt, qui his conditionibus fœdus cum eo percutiant, ut ducentis aureorum millibus [16] acceptis in *Italiam* ad compeſcendos Archiepiſcopi conatus quamprimum tranſcendat. Memores vero injuriarum, quas a *Saccono*, cæteriſque *Ghibellinarum* partium fautoribus acceperant, coactis in unum militibus, adverſariorum agros late populati ſunt, levibuſque quibuſdam præliis ſuperatis hoſtibus præterita damna ulti ad ſua tutanda revertuntur. A *Lucenſibus* interim, ac *Piſanis* in Archiepiſcopi gratiam mutatis animis, violato pacis fœdere bellum contra *Florentinos* eſt motum, factiſque in eorum agris incurſionibus, cum major belli metus ingrueret, Oratores ad Imperatorem [17] magnis itineribus ire juſſi, ut ſuperatis extemplo Alpibus eum in *Italiam* deducerent. Ea æſtate ad duo millia equitum, pedi-

A tumque, qui *Cortonæ* [18] urbe *Florentinis* inimica 1352
reſidebant, agros invadunt *Peruſinos*, *Bettoniumque* per proditionem de improviſo capiunt: quo facto moti *Peruſini* accitis *Florentinorum* auxiliis oppidum cingunt, eoque paulo poſt, licet Archiepiſcopi milites nequicquam ferre obſeſſis opem tentaſſent, potiuntur [19]. Simili fortuna *Florentinorum* exercitus *Lucenſes Bargam* [20] obſidentes prælio commiſſo obſidionem relinquere, ac turpiter fugere coegit. At *Sacconus* per exploratores certior factus *Florentinorum* copias ad *Bargam* profectas, junctis Archiepiſcopi ſuarumque partium militibus omni ſuperioris *Arni* ora pervaſtata
B *Fighinum* cum ſummis viribus fruſtra oppugnaſſet, expugnato, direptoque, quod *Tartalieſe* [21] dicitur, duobus paſſuum millibus propinquo, præda onuſtus ad ſuos revertitur. Archiepiſcopus vir ſagax, & prudens expertus res *Hetruriæ* haud ſa-
tis ex animo ſuccedere, *Caroli* quoque adventum 1353
contra ſe ſollicitari pro explorato habens, ut hoſtes ab ea ſententia revocaret, rebuſque ſuis conſuleret, omnem belli curam diſſimulans pacem cum *Florentinis*, ſociiſque per *Lottum Gambacurtam Piſanum Florentinis* amicum [22] æquis conditionibus firmat. Non multo tamen poſt tempore cum *Genuenſes* civilibus agitati diſcordiis (gens eſt mobi-
C lis, & novarum rerum cupida, & præ cæteris quietis [23] impatiens) ſe ſuaque libere Archiepiſcopo dedidiſſent, mutata ex fortunæ indulgentia mente, cauſam belli movendi quærens, pacem a *Florentinis* non ſervatam criminando, omnia bel-
lo neceſſaria ſumma induſtria parat. Mors per- 1354
opportuna inanes curas illius, & dominandi appetitum diremit; ex peſtilentia enim anno quarto, & quinquageſimo ſupra mille trecentos [24] triduo defunctus eſt: ex quo quies *Italiæ* paulum eſt a bellis data. Nepotes reliquit tres, *Maffeum*, *Bernabovem*, *Galeatium*, qui communi
D voluntate patrui imperium ita partiti ſunt, ut *Genuæ* ac *Mediolano* æque omnes imperarent. *Maffeo Laudum*, *Bononia*, *Placentia*; *Bernabovi Cremona*, *Brixia*, *Bergamum*; *Galeatio Comum*, *Vercellæ*, *Novaria*, *Aſti*, *Dertona*, *Alexandria* ſorte cederent. *Johannes Aulegius*, cum *Bononiam* pro *Maffeo* regeret, ac ſimultate [25] orta, non multo poſt Archiepiſcopi mortem, urbem ſuo ſubjeciſſet [26] imperio, quinto anno a *Bernabove* obſeſſus *Firmum Piceni* urbem ſibi concedi a Pontifice, qui tum *Avinione* reſidebat, pactus, *Urbani Quinti* Pontificis Maximi Legato eam tradidit. [27] Erat initio ſumma inter eos concordia,

E
10. *Pecuniæ vim.* Publici reditus ad C. aureorum millia aucti, ſingulis & univerſis in commune conferentibus. Vill. *lib. II.*

11. *Caſtella.* Barberinum, Gallianum, & Marcojanum civili magis odio, quam rebus ita poſtulantibus diruta. *Id.* Vill. *lib II. cap.* 54.

12. *Munitionibus.* Oppido nempe muniendo.

13. *Sociique.* Senenſes, & Peruſini paulo ante fœdere juncti.

14. *Carolum Boemiæ Regem.* Ludovici Bavari animum tentaſſe prius Florentinos Joannis Boccatii legatione narrat Ammirat. *lib. X p.* 537. Sed ingentia poſtulans rejectus fuit, & Carolus advocatus.

15. *Oratores.* Quinque, Thomam Corſinum, Pinum de Rubeis, Gerardum Boldonum, Philippum Magalottum, & Ugoccionem Riccium.

F
16. *Aureorum millibus.* Ad annua ſtipendia præter decem aureorum millia Carolo donata Aquilejæ.

17. *Imperatorem.* Carolum IV. Boemiæ Regem, ut dictum eſt, & Romanorum Imperatorem.

18. *Cortonæ.* Corrona, ſeu Corytona inter Aretium 15. & Peruſium 25. mill. paſſ. poſita, a lacu Traſimeno 4. mill. paſſ. diſtat.

19 *Potiuntur*, & ad terrorem reliquis incutiendum funditus evertunt, civibus omnibus Peruſium miſſis. *Matth. Vill. lib. III.*

20. *Bargam.* Montem non procul a Sercio Flumine.

21. *Tartalieſe.* Fighini vicus appellatus, eo quod parum ab illo diſtet. Hunc a Petro Saccono noctu incenſum narrat Matth. Vill. *lib. III. cap.* 38.

22. *Æquis conditionibus.* Prid. Kal. Aprilis pax Serezanæ firmata Hujus conditiones vid. in Ammirat *lib. X. p* 553. & in Matth. Vill. *Cap.* 59. *lib III.* Cives Florentini in patriam reſtituti, & ſua cuique reddita.

23. *Quietis impatiens.* A Venetis Genuenſes ad Lungherium in Calaritano ſinu profligatos, ne hoſtibus parere cogerentur, ſe Archiepiſcopo dediſſe refert Matth. Vill. *lib. III. cap.* 86. Sed *Ubert Folieta lib. VII.* civilibus ait agitatos diſcordiis ne ſibi invicem cederent, externum dominum, nempe Archiepiſcopum adſciviſſe ann. MCCCLIV. Vid. Plat. *in Vita Innoc. VI.* & Merulam *Antiq. Vicec. lib. VI.*

24. *Triduo defunctus.* Hoc eſt tribus diebus ejus exequiis datis, non autem trium dierum morbo defunctus, ut ait Matth. Vill. *lib. IV. cap* 23. Nam ab Auguſto Menſe uſque ad Octobrem morbus protractus. In templo Sanctæ Mariæ Majoris conditus Mediolani. Ejus ſepulcrale elogium refert *Bernard. Cor. p.* 3.

25. *Simultate orta.* Eo quod Maphæus Aulegium Galeatio fratri magis faventem ſuſpicaretur.

26. *Subjeciſſet Imperio.* Ann. MCCCLV. XX. Aprilis die urbe potitus, cum arcis cuſtodi, qui pro Maphæo erat, filii cædem minitatus fuiſſet, niſi ultro cederet. Vill. *lib. V. cap.* 22.

27. *Legato eam tradidit.* Irius Florentinis oblatam, ab illis

1359 dia, tum *Venetorum*, quos inter & *Genuenses* acre
bellum erat, tum Imperatoris, quem fama ad *I-
taliam* venturum ferebat, metu. Paulo post Ar-
chiepiscopi supremum diem belli *Pisani* incen-
1360 dium ab eis excitatum est: cui fomentum *Berna-
bos* præbuit, magis in *Florentinos* occulto odio,
quam aperto. Stimulabat magni animi virum,
tum cupido immoderata dominandi, tum etiam
Ghibellinarum partium favor, quarum robur, &
augmentum per *Florentinorum* calamitatem puta-
bat fore. Hujus Principis pollicitationibus, o-
peque elati *Pisanorum* animi variis injuriis, con-
tumeliisque, quibus lacessebant *Florentinos*, occa-
sionem bello movendo quærebant. In primis quo
negotiandi facultas (eo in primis exercitio Civi-
tas regebatur) adimeretur, immunitates omnes
antea concessas abrogarunt, tum nova mercatu-
ris vectigalia, quibus omnis spes lucri aufereba-
tur, addiderunt. Eo decreto compulsi *Floren-
tini Thelamonis* [28] portum cum *Senensibus* pa-
cti sedem mercaturarum sibi in annos decem de-
legere, edicto publico omnibus civibus *Pisas*
adire negotiandi gratia prohibitis: nec ullis de-
inceps oblationibus, quæ plurimæ a *Pisanis* fa-
ctæ sunt, adduci potuerunt, ut decretum id
aboleretur. Ob eam rem commoti *Pisani*, mo-
vendi belli causam quærentes, dolo, fraudeque
cives quosdam sibi fidos proscribebant, [29] qui
in *Florentinorum* propinqua oppida per speciem
metus, & in *Pisanos* odii confugiebant. Op-
portunitate deinde capta, diripienda per prodi-
tionem oppida, tenendaque *Pisanis* tradebant,
a quibus in agros pacatos prædonum more in-
1362 cursiones fiebant. Id cum animadvertissent *Flo-
rentini*, & ipsi quoque iisdem [30] artibus castel-
lum *Petræ Bonæ* de *Pisanis* ceperunt, unde
ad bellum apertum deventum est anno salutis
secundo, ac sexagesimo post mille trecen-
tos. Suscepta belli cura, septem millium equi-
tum, peditumque exercitu comparato, *Bonifa-
cium* [31] *Lupum* Ducem belli declarant: qui acce-
ptis, [32] copiis, populato *Pisanorum* agro, omni-
que pecorum genere abacto ad triginta duo oppi-
da, partim vi, partim deditione de *Pisanis* cepit.
Redolfus [33] deinde *Varanius Camertes*, vir suæ æ-
tatis, & pace & bello clarus illi suffectus, cum
omni exercitu ad mœnia usque urbis profectus
haud procul [34] mille ab urbe passibus castra locat.
Inde populata omni finitima ora, plures post dies
cum omni exercitu ad oppida expugnanda con-

A versus *Pecciolum* primo, haud contemnendum op- 1362
pidum, deinde nonnulla castella, & in his *Toja-
num*, unde campana advecta in palatioque locata
[35], hodie quoque loci nomen servat, expugna-
ta sunt. Sex interim triremes tum ad *Thelamonis*
portum tuendum, tum ad *Pisanum* littus infestan-
dum paratæ, *Gilii* [36] insula capta, *Pisanum* por-
tum ingressæ, direptis nonnullis, incensisque na-
vibus; sublatis quæ eum muniebant catenis, *Flo-
rentiamque* delatis, ac in victoriæ signum ante
templi fores, quod *Johanni* [37] dedicatum est, su-
spensis, turres ad illius custodiam fabricatas de-
molitæ sunt. Fama vulgata erat *Redolfum* satis
B ignave, remisseque [38] bellum administrare. Ideo
successor ei datus *Petrus Farnesius* imperio acce-
pto cum mille quingentis electis equitibus in a-
grum *Pisanum* transiit, hostesque, qui ei occur-
rerant, commissa pugna, superavit: ducem quo-
que [39] belli, ac multos præterea captos insignes
viros *Florentiam* victoriæ testes duxit. Deinde
ad exercitum reversus tribus castellis ad oppugna-
tionem *Bargæ*, quæ *Pisanus* in diversis locis e-
rexerat, captis, omnes qui oppidum obsidebant
profligavit. Hunc præclarum belli artibus du-
cem eadem æstate [40] pestilens [41] morbus absum-
psit. Funus magna pompa celebratum sepultum-
C que: ob rerum bene gestarum memoriam in *Re-
paratæ* templo statua equestri supra portam posi-
ta. In ejus locum *Renerius* [42] frater dissimilis 1363
moribus, & virtute suffectus est. *Pisani*, cum
Florentinorum copiæ in stativis essent, *Britannis*,
qui transacto inter *Gallorum*, & *Britanniæ* Reges
bello in *Italiam* transcenderant ad tria millia (ii
erant probati bello viri) pretio [43] conductis, ad-
ditis præterea militibus aliis, adeo ut speciem
exercitus conficerent, agrum *Pistoriensem* nullo
impediente populantur. Inde ad secundum a *Flo-
rentia* lapidem infesto agmine profecti omnia late
præda, atque incendiis miscent: trajectoque *Ar-
D no* flumine *Emporium* [44] petentes omni ea ora u-
bere sane, ac referta incolis vastata, multis mor-
talibus occisis, aut captis, *Pisas* [45] revertuntur.
Rursus exercitu *Florentiam* versus misso, per su-
periorem *Arnum* descendentes *Fighinum* expu-
gnant, incolisque in captivitatem abductis dire-
ptum oppidum incendunt. *Florentini*, & ducis
virtute, & militum numero impares, ut qui ma-
jori ex parte externo equite constarent, duce *Re-
nerio* ad *Lancisam* hostibus obviam, ne ad urbem
redirent, profecti, suasore *Pandulfo Malatesta*
(vi-

---

lis vero ne pax violaretur rejectam. Recepta est a Legato ann. MCCCLX. post annos decem ab ejus defectione.

28. *Thelamonis portum.* Thelamon oppidulum in maritima parte Senensis agri in Hetruria cum portu ad oram maris Tyrrheni a Thelamone Trojano conditum, seu ut aliis placet, a Thelamone Argonauta.

29. *Proscribebant.* Ex composito cives exulatum abire jubebant, ut a Florentinis in oppido recepti pro temporis opportunitate in eos arma sumerent.

30. *Iisdem artibus.* Joannis Saxi opera qui Florentinorum hostem se dictitabat.

31. *Bonifacium Lupum.* Parmensem.

32. *Acceptis copiis.* Cum veteri superstitione augures consuluissent, die Lunæ XX. Junii, hora XII. tanquam felicissima, Duci signa tradidere. Præceps exercitus se se extra urbis mœnia proripuit, ne hora illa, re infecta, dilaberetur; nec ut alias per Sanctæ Mariæ Portam egressus, quod cunctæ ejus expeditiones per hanc factæ adversæ fuerant, sed per portam Rubeam. Matth. Vill. *lib. II. cap.* 3.

33. *Rodulphus.* Bonifacio suffectus. Florentini cives Bonifacii justam & tenacem propositi mentem indignati, publicam utilitatem privata invidia oppugnarunt.

34. *Haud procul mille &c.* Quingentis tantum passibus asserit Matth. Vill *lib. II. cap.* 17. a Pisarum urbe Rodulphum consedisse, & equorum ludum in hostium contemptum celebrasse.

35. *In Palatioque locata.* In Palatio Priorum, ut mercatoribus meridianæ horæ signo pulsata inserviret. Vill. *ibid. cap.* 20.

E

36. *Gilii Insula capta.* Duce Petro Grimaldo Genuensi.

37. *Quod Johanni dedicatum est, catenis suspensis.* Antiquo more, qui etiam nunc viget, hostilia arma, spoliaque Deorum templis affigendi, ut sæpius in *Virgilio*, ac *Homero*.

38. *Ignave bellum administrasse.* Petiolo potiri poterat, Pisasque propius urgere, ni fœminis tempus & operam dedisset.

39. *Ducem quoque belli* Raynerium de Baschis una cum CL. hostibus cepit Farnesius, qui lauream coronam a Florentinis oblatam magna animi moderatione recusavit. Matth. Vill. *lib. II. cap.* 51.

40. *Eadem æstate.* Ann. MCCCLXIII. XIX. Junii morbo inguinis correptus dum ad S. Miniatum pergeret, nocte occubuit; delatusque Florentiam in S. Reparatæ templo sepultus est.

F

41. *Pestilens morbus.* Morbus inguinis, qui in Veneta, Illyrica, & Florentina ditione grassabatur. Hoc eodem morbo Matthæus Villanus qui hæc de Farnesio narravit absumptus, cujus desiderium minuit Philippus paternarum virtutum hæres.

42. *Renerius Farnesius.* In grati animi signum fratri suffectus.

43. *Pretio conductis.* De Britannis conducendis Florentinos monuerat Petrus Farnesius, & quidem minori pretio, quam a Pisanis conducti fuerant: sed civium animos amovit Justitiæ Vexillifer. Matth Vill. *lib. II. cap.* 48.

44. *Emporium.* Vulgo *Empoli.*

45. *Pisas revertuntur.* Die XVIII. Julii MCCCLXIII. Alberto Germano Duce.

46. *Pi-*

1364 (viro fidei, ut postea traditum est, dubiæ) castra latiori campo, quam numerus militum pateretur metati sunt. Nota *Florentini* exercitus paucitate, *Pisanorum* [46] dux confisus, ad hæc proditione *Germanorum* equitum alæ, quæ duce *Artimano* [47] simulato timore aufugerat, aggressus castra superior pugna fuit. Quadringenti eo prælio interfecti: dux belli, multique præterea strenui viri [48] capti, impedimenta omnia amissa: *Lancisa* [49] in potestatem hostium radacta, atque incensa. *Britanni* ad duo millia prædandi gratia tribus ab urbe millibus passuum profecti, populatis agris villisque incensis *Fighinum* redeunt. Poterat expugnari facile hostis, si fide integra dux *Pandulfus*, qui capto *Renerio* successerat, fuisset; sed ut compertum est, fallaci spe ductus imperio urbis inhiabat, quod per incommoda civium, & adversa prælia haud dubie sperabat fore. *Pisanorum* milites agrum *Aretinum Casentinatem*que crebris incursionibus infestantes, opulenti præda, qua venerant via *Pisas* concessere. Diminutis *Florentinorum* adverso prælio militibus, cum de supplemento consultarent, exulibus omnibus, qui variis de causis extorres patria erant, Senatus consulto venia data est, si certo tempore propriis sumptibus pro Republica militassent. Ad centum quinquaginta fuere, quorum opera admodum civibus utilis fuit. Exulum ductor fuit *Benghius Bondelmontes* nobilissimo genere natus [50], qui defensioni *Bargæ* intentus, comparatis nonnullis præter eos peditibus castella omnia per *Pisanos* denuo in expugnationem ejus oppidi erecta, captis omnibus, qui custodiæ præerant, incendit. Additis deinde sibi incolis, qui tuto oppidum relinquere poterant, *Britannos* suis opem ferentes commissa pugna superavit. In eo certamine multi capti, interempti vero ad ducenti, & quinquaginta: qua victoria præmia *Benghio* [51] data, & in annum dux exulum factus Altero dehinc anno *Johannes* [52] *Augutus*, rei militaris scientia clarus, & bello assuetus, cum *Britannorum* exercitu a *Pisanis* mercede paratus, primo impetu *Vallem Nebulæ* ingressus, magna potitus præda in agrum *Pratensem* transiit, omnibusque circum populatis agris, omnique regione qua transierat vastata, multis tamen equitibus [53] amissis *Pisas* repetit. *Bernabos* interim Vicecomes occultus *Florentinorum* hostis, sperans eo nutriendo bello aliquem sibi aditum in *Hetruriam* dari, quo suæ opes augerentur, cujus pollicitationibus freti *Pisani* bellum moverant, tria equitum millia in eorum subsidium misit, eo nomine, ut diceret illos *Pisanorum* pecunia corruptos ad inferendum *Florentinis* bellum: quæ res *Pisanis* tamquam explorata victoria auxit animos, bellique reddidit cupidiores. Simulabant tamen per fraudem, quo spe pacis injecta *Florentinos* negligentiores redderent, se quietis avidos esse. Itaque per Legatum [54] *Urbani* Pontificis tentata pax, *Pisanis* consulto iniquas conditiones petentibus, irrita fuit. Non tamen remiserant *Florentini* belli curam, quod petitæ pacis simulatione imminere apparebat; sed exercitu decem millium electorum equitum comparato consilia hostium expectabant. Pace infecta, cum *Britannis*, præsidiisque a *Bernabove* missis, eæ [55] copiæ validum exercitum confecerant, in agrum *Pistoriensem*, *Pratensemque* per *Vallem Nebulæ* prædatum venere, tum per marinam in *Mugellum* progressi præda omnis generis parta, aliquot diebus in ea regione commorati sunt. Missi ad ejus oræ custodiam duo mille equites, majori ex parte *Germani*: cum levibus commissis [56] præliis, quibus victores discessere, docuissent *Britannos* certamine vinci posse, hostes considerantes, & inutilem & minime salutarem in eis locis moram, in agrum *Pistoriensem* redire necessario coegerunt: quo ex loco *Florentiam* versus profecti per oram [57] agri *Fesulani*, quæ urbem respicit, *Ravezanum* usque venere, locisque circum omnibus, cæde, incendio, rapinis pervastatis, *Florentiam* reversi, propius urbem castris positis, propugnacula quædam extra *Bononiensem* [58] portam oppugnavere. Postridie transjecto *Arno* in regiones *Senæ* propinquas, nulla belli crudelitate omissa prædatum profecti, ubi paucos dies ad curandos saucios, qui vulneribus ex variis castellorum oppugnationibus acceptis ad duo millia erant, commorati, *Vallem Arni* superiorem petunt, frustraque tentatis nonnullis prælio oppidis, *Aretino*, *Cortonensi*, *Senensique* agro populato, in *Pisanorum* fines, qua venerant via revertuntur, ultra sexcentos ex suis ea expeditione desideratis. Interim *Florentinorum* summa diligentia congregatæ apud *Miniate* oppidum copiæ, prope *Pisas* ad *Gradus* [59] posuere castra. Ingressi urbem milites ex citeriori *Gallia* a *Bernabove* missi, cum popularium animos auxissent, *Florentinorum* copias vinci posse arbitrati, *Mediolanensis* viribus maxime freti, castra hostium magno impetu, veluti ex improviso aggressi, cum Ducis prudentia ad subitos intenta casus, ita acies dispositas appareret, ut signis collatis, si res exigeret, ad dimicandum præparati viderentur, tumultu verius quam pugna excitato, ad suos se recipere coguntur. Cum in urbem *Pisani* rediissent, exercitus *Floretninorum Liburnum*, [60] tamquam portus custodem concessit, expugnatumque incendit. Inde cum fama esset *Pisanorum* copias, quæ ex illorum agro onustæ præda redibant, jam in proximo esse, ne interclusus distine- 1364

46. *Pisanorum Dux.* Manettus Lamodajesi filius.

47. *Artimano.* Germano Comite.

48. *Viri capti.* Cum Raynerio Farnesio Joannes Obicius, Joannes Mangiadorus, & Bartholomæus Portigianus capti.

49. *Lancisa.* Seu Incisa Francisci Petrarchæ origine clara.

50. *Genere natus.* De hac præclara familia, quæ his quoque temporibus floret, multa refert Joann. Baptista Casottus *in hist. Deiparæ ab Impruneta*, & Ugol. Verrinus *de Illustr. Urb. Flor.*

Prisca Bonimontis soboles, Scolarius idem
Sanguis, & ex uno descendit uterque parente.
Cum peteret Thuscas Virgo Saluclia sedes,
Sanguine Regali gemines enixa resedit,
Unde genus clarum gemini traxere nepotes.

51. *Benghio data.* Ob bene navatam operam, vexillum enim Pisanum una cum aliis XIII. captum Florentiam miserat. Philipp. Vill. *lib. XI. cap.* 57.

52. *Johannes Augutus.* Anglus eo sermone *Kauchowole* appellatus, quod idem ac *Silvestris accipiter*, eo quod eum mater in silva inter accipitrum venationem genuerit. Amirat. *lib. XII. p.* 633.

53. *Equitibus amissis.* Tercentis, ut Philipp. Vill. *lib. XI. cap.* 81.

54. *Per Legatum.* Marcum a Viterbio Fratrum Minorum Generalem Florentiam missum.

55. *Eæ copiæ.* Sex millium veteranorum militum.

56. *Commissis Præliis.* Quorum uno triginta Germani milites Duce Henrico Monteforti centum Anglos profligavere. Philip. Vill. *lib. XI. cap.* 85.

57. *Per oram agri Fesulani.* Hoc est per agros Fesulanos Florentiæ propinquos. Fesulæ procul a Florentia 4. pass. mill. Urbs est Episcopalis a Florentinis eversa ann. MXXIV. Colonia perantiqua.

58. *Bononiensem portam.* Per quam ad Bononiam iter, aliter *S. Galli* porta nuncupata.

59. *Ad Gradus.* Nempe ad Sanctum Petrum in Grado.

60. *Liburnum tanquam &c.* Sumit Liburnum pro arce quæ Pisanum portum tuebatur, nunc Liburni nomine, tum arx, tum portus intelligitur; Qui intra paludes prope Montem Nigrum, inter Pisas 13. & Vada Volaterrana ad ortum 20. pass. mille positus est.

1364 neretur, *Volaterras* proficiſcitur; *Britanni*, *Germanique* nonnulli corrupti pecunia, cujus avida gens eſt, derelictis *Piſanis* agrum *Senenſem* hoſtili more ingrediuntur. Deerat dux belli *Florentinis*, qui exercitui, in quo ad ſexdecim millia hominum cenſebantur, præeſſet; nam antea *Pandulfus* minime Civitati gratus miſſionem poſtulaverat. Itaque accitum *Galeottum Malateſtam* virum ſpectatæ virtutis, artibuſque imperatoriis inſignem exercitui præficiunt. Iis acceptis copiis *Caſcinam Piſanorum* oppidum ſeptem millia paſſuum urbi propinquum perrexit. Erat dux ſenex admodum, ac valetudinarius, in quo magis animi vires, quam corporis vigerent. Nequid ergo detrimenti caperetur, exercitus curam *Manno Donato Florentino*, viro impigro, bellicisque rebus exercitato demandavit, tribus additis Præfectis, quorum conſilio, atque opera ſaluti caſtrorum provideretur. *Mannus* præ cæteris egregii Ducis conſilio uſus, qua ex parte caſtra debiliora videbantur, munitionibus, ſtationibuſque militum firmiora reddidit. Sparſa per urbem fama, qua majora veris afferebantur, caſtra hoſtium laxiori aſſervari cura, quam diſciplina militaris requirat, milites palatos, vagoſque ferri, omniaque remiſſe, ac diſſolute agi, *Piſanos* ad caſtra quam primum expugnanda movit. *Johannes Augutus* dux ſagax, quotidie tentari caſtra laceſſentium more juſſit, quo in futurum negligentiores fierent, cum totis viribus pugnaretur. Ubi vero poſt ejuſmodi frequentes congreſſiones tempus [61] adeſſe viſum eſt, præſenti animo *Britanni*, *Piſanique* cum omnibus copiis hoſtium caſtra ſumma vi adoriuntur. Primo congreſſu *Mannus* [62] vir ſtrenuus cum quinque cohortibus, & ala equitum facta eruptione a latere hoſtes invadit, quem cæteri duces remotis caſtrorum munitionibus magno impetu ſequuntur. Acriter, ac diu utrimque pugnatum eſt. *Britanni* prioribus victoriis elati forti animo certabant; noſtri vero, ut acceptas injurias ultum irent, inflammati pœnas ab hoſtibus expetebant. Clamor ingens utrimque increbuerat, utrinque gladii micabant, ſumma vi, aſperoque marte cominus collato pede certabatur. Multi cadebant, plures vulnerabantur. Tamen cum aliquot horis pugnatum eſſet, inclinata hoſtium acie vincuntur. Longo feſſi prælio *Piſani*, omneſque in fugam verſi, dux cum paucis ad *Sabinum* oppidum, ubi equos reliquerat, effugit. Ad mille homines eo prælio deſiderati, duo millia capti; externi milites majori ex parte dimiſſi ſunt. *Piſani* ad unum in cuſtodiis habiti. Cenſebant plures, ſi e veſtigio oppugnatum *Piſas* iretur, facile fore, ut in tam trepidis rebus, ubi nullus locus conſilii eſſet, in tanta tum captorum, tum interfectorum civium mœſtitia, urbs imparata primo impetu caperetur. Raro in tanto terrore conſilia expedita eſſe ſolere, mœſtitiam debilitare animos, tanta præſertim clade perculſos. Alii non [63] temere agendum affirmabant, munitam eſſe urbem, multoſque ex acie equites, ac pedites, qui in urbem confugiſſent ſupereſſe, tutiora conſilia dubiis eſſe præponenda. Itaque cum urbis portis obequitaſſent, atque in tantæ cladis memoriam *Galeottus* nonnullos cives, & in his *Lottum* [64] *Caſtellanum* equeſtri donaſſet dignitate, ad *Miniate* revertitur miſſis *Florentiam* cum captivis vilioribus, curribus quatuor & quadraginta; digniores equis ſunt advecti, quibus omnibus, quamvis acerrimi hoſtes eſſent, tamen benigne etiam a mulieribus cibus abunde datus. Ob hanc inſignem victoriam ſtatutum eſt, ut quo die, is ſancti Victoris fuit, *Piſani* ſuperati victique fuerant, equorum curſu quotannis victori pallium ſericium præmio daretur. In agrum deinde *Piſanum* exercitus ductus magnis calamitatibus urbem afflixit, quæ res eos pacem petere coegit, quæ licet ab omnibus civibus improbaretur, ut qui urbem inimicam, & imperii æmulam expugnare, & in ſervitutem redigere in animo haberent, idque non multo tempore ſe aſſecuturos confiderent; tamen cum novum fœdus inire eos cum *Bernabove* omnes prædicarent, illique jam oppidum *Petræ Sanctæ* [65] traditum eſſe appareret, quo *Florentinis* bellum inferret, majores motus veriti, Oratores quinque *Piſciam* [66] miſerunt, qui his conditionibus pacem dixerunt, ut *Petræ Bonæ* [67] caſtellum, quod belli cauſa fuerat, *Florentinis* traderetur, nonnullaque oppida *Piſani* in finibus eorum ſita demolirentur. Inſuper centum aureorum millia in decem annos æquis penſionibus ſolverent, utque priores immunitates *Florentinis*, qui negotiandi cauſa *Piſas* ſe contuliſſent, reſtituerent. Ita ſecundo poſt cœptum bellum anno, quarto vero, & ſexageſimo ſupra mille trecentos pax [68] conſtituta eſt; quinquennioque poſt *Bernabovis* bellum exortum, cujus initia paulo altius videntur repetenda. Confecta pace, *Johannes Agnellus Piſanus Ghibellinæ* factionis princeps, qui *Bernabovis* auxilio, conſilioque, dum *Piſciæ* de pace ageretur, urbis tyrannidem occuparat, [69] haud multo poſt cum *Lucam* ad *Carolum Quartum* Imperatorem *Urbani* Pontificis exhortatione in *Italiam* reverſum veniſſet, caſuque quodam prolapſus coxam [70] fregiſſet, in exilium a civibus, tumultu populi excitato, ut primum rumor *Piſas* delatus eſt, agitur, *Petruſque Gambacurta* diverſarum partium in patriam ſuorum favore receptus Reipublicæ gubernationem ſuſcepit. *Lucæ* pro Imperatore erat Patriarcha [71] *Aquilejenſis*, natione *Germanus*, qui oppidum *Miniate*, quod ſe *Carolo* ſponte dederat, Imperii nomine occupans, vicina *Florentinorum* loca novo bello hoſtiliter invaſit, ea mente, ut *Florentinos*, ſicuti poſtmodum accidit, ad redimendam ab Imperatore pacem impelleret; quæ paulo poſt cum Imperator, qui *Romam* ad Pontificem ierat, *Lucam* rediiſſet, datis Impera- 1364

to-

61. *Tempus adeſſe viſum eſt.* Tempus expectaverat Augutus, quo ſol in hoſtium faciem vergeret, ventuſque meridianus pulverem in eorum oculos conjiceret. Philip. Vill. *lib. XI. cap.* 97.

62. *Mannus* Donatus Florentinus, cui poſt Galleottum belli cura demandata erat

63. *Alii non temere agendum.* Galleottus Malateſta felicem belli exitum inimicorum fraudi committere noluit; ob ſuorum enim imperitiam timebat, ne inſidiis deprehenderetur.

64. *Lottum Caſtellanum.* Una cum Petro Ciacciono a S. Miniate, & Boſtolino Aretino, uti affirmat Philip. Vill. *lib. XI. c.* 97.

65. *Petræ Sanctæ.* Oppidum in ora maris Tyrrheni poſitum, olim Feroniæ fanum, a Deſiderio Longobardorum Rege Petra ſancta dictum ad abolendam prophanæ Deæ memoriam. Briet. *lib. VI. p.* 2. *Italiæ.*

66. *Piſciam.* Urbecula vulgo Piſcia, a qua fluviolus Piſcia S. Petri Patrimonium ab agro Senenſi dirimens.

67. *Petræ Bonæ Caſtellum.* Piſanis ablatum per Florentinos par pari rependentes; cujus cauſſa ad arma utrinque deventum an. MDLXII.

68. *Pax conſtituta.* MCCCLXIV. Pridie Kal. Septembris pax firmata, poſteriore die Florentiæ publicata.

69. *Occuparat.* Vide Philipp. Vill. *lib. XI. cap.* 10. Truncium *Ann. Piſ.*

70. *Coxam fregiſſet.* Dum ſuper male contextos trabes Imperatoris mimum intentus audiret, diſſoluta machina in præceps actus eſt. *Ann. Piſ.* & Corius *p. III. Hiſt. Med.*

71. *Patriarcha Aquilejenſis.* Caroli IV. Imperatoris frater Nicolaus appellatus. Vide Raynald. *Ann. Eccl.* & Matth. Vill. *lib. V. cap.* 20. Decipitur *Truncius in Piſanis Annalibus*, qui huic Aquilejenſi Patriarchæ Marquardi nomen tribuit, deceptus fortaſſe Marquardi Auguſtani Epiſcopi nomi-

tori aureorum [72] millibus quinquaginta, secuta est. Non destitit tamen Patriarcha, quin incursiones denuo faceret in agrum *Florentinum* prædandi gratia: & quia jam facta pace Imperatoris nomine nequibat; cum signis militaribus Eccle-
1368 siæ *Romanæ Florentinos* populabatur, ob eamque causam (& id Pontifex [73] cupiebat) Legatum *Romanæ* sedis Cardinalem [74] *Bononiensem* ex *Gallia* oriundum suo nomine Imperator, antequam in *Germaniam* regrederetur, *Senis*, quamvis libertatem adscivissent, ac *Miniati Lucæque* præfecit. Ægre *Florentini* ferebant *Miniatenses* relicto priore cum eis fœdere, Imperatoris ducem, ac milites contra se recepisse. Tentarunt primo eorum animos, si quo modo ad priora fœdera, rejecta Legati potestate, redirent. Ubi ea res nequaquam successit, obsidione oppidum expugnare adorti, tum suis, oppidanorumque exulum, tum sociorum auxiliis oppidum circumsedere. Inclusis opem ferebat Pontificis, qui *Lucæ* morabatur, Legatus, ut qui Imperatoris voluntate id facere præleferret. *Bernabovem* præterea *Florentinorum* hostem ad defendendum oppidum excivit, qui contra [75] fœdus antea cum *Florentinis* contractum, quo cavebatur, ut Vicecomites *Hetruria*,
1369 ipsi *Lombardia* abstinerent, milites subsidio obsessis mittere decrevit: ut tamen injuriæ honestam aliquam præferret causam, litteris *Florentinos* monuit, ut obsidionem relinquerent, utque castella de *Miniatensibus* capta restituerent. Id ne injustum omnino videretur, falso Imperatoris [76] nomine tutabatur, cujus jussu necesse sibi fore affirmabat arma adversus eos sumere, qui illum suaque oppugnarent. Non destitere tamen ab incepto *Florentini*, sed obsidioni intentiori cura incubuerunt, missisque [77] *Viterbium* ad *Urbanum* Pontificem Oratoribus, cum eo contra *Bernabovem*, quem nulla pacta servaturum constabat, fædus iniere [78], cui *Bononienses*, *Lucenses*, *Pisani*, *Patavinus* [79]; ac *Mantuanus* [80], *Ferrariensisque* [81] Princeps socii accessere. *Bernabos* interim cum *Miniatenses* sua opera defendendos recepisset, primum pedites intromisit, tum *Augutum* a se pretio conductum cum exercitu ad liberandum obsidione oppidum ire jussit, qui castra hostium expugnare diffisus, apud [82] *Cascinam* consedit. *Florentini* præ metu illos castra locasse arbitrati, ducibus, qui exercitui præerant mandarunt, ut *Britannos*, quos paucos esse popularis rumor ferebat, e vestigio aggrederentur. Videbatur id consilium fore admodum periculosum, ideoque certamine abstinebant; at sæpius a sum-

A mo Magistratu acriter timoris, ac negligentiæ, 1369
quod tamquam segnes in castris otiosi sederent, castigati, certam quodammodo victoriam fortunæ arbitrio commiserunt. Temerarium consilium malus eventus secutus est. Inita cum parte exercitus (nam reliqui in obsidione relicti erant) cum hostibus, qui procul a castris aberant, pugna, cum illi timorem cedendo simulassent, nostros effusius sequentes in insidias deduxerunt. Tum *Florentinus* undique circumventus, reintegrata pugna, Duce [83] exercitus, multisque præterea viris fortibus captis, *Auguto* victoriam concessit. Elati victoria hostes *Florentiam* versus pro-
B fecti, late circum populatis agris, ad portas usque excurrentium more progressi ad quartum [84] lapidem castra posuerunt. Nequaquam adversa pugna territus *Florentinus*, majoribus viribus, nec minori cura obsidioni imminebat, novisque militibus missis, qui oppidum acrius premerent, omnibus rebus postpositis oppugnationem inceptam prosequitur. *Britanni* cum spoliato late *Florentino* agro ad *Miniate* redirent, quidam obscuræ famæ vir *Luparellus* nomine ad ducem [85] exercitus (is *Robertus* erat Comes *Battifollis*) clanculum noctu venit, pollicitus se aditum illis in oppidum daturum: ejus domus cum pro muro esset oppi-
C di, hunc se nocte proxima, cum creta compactus esset, effracturum spondet. Verum ut oppidani ab omni ejusmodi suspicione, curaque averterentur, ab adversa oppidi parte scalas diluculo admoveri, oppugnarique eum locum summis viribus jubet. Ut erat constitutum, ad murum sublato clamore cum accessissent, oppidanis, militibusque ad defendendum oppidum intentis, demolito domus [86] muro *Luparellus Florentinos* admittit, qui ut in forum pervenere, excitato tumultu omnia terrore miscent. Tandem multa utrinque patrata cæde oppido potiuntur. Multi ex *Bernabovis* equitibus viri nobiles [87] capti, re-
D liqui *Lucam* confugere. Recuperato *Miniate* salutis anno [88] millesimo trecentesimo supra sexagesimum nonum, Pontificis Legatus *Lucensibus*, *Florentinorum* exhortationibus proximo anno acceptis aureis, quos *Florentini* mutuo dedere, ad millia vigintiquinque, libertatem [89] restituit. Amisso *Miniate*, *Bernabos*, cum æstuaret animo, veritus ne in *Galliam* a Fœderatis adversus se bellum transferretur (jam enim *Bononiæ* equitum, peditumque cohortes plurimæ convenerant) copias suas in *Hetruriam* traduxit, spe certa proditione *Agnellum* in Tyrannidem restituendum: quæ res secreto cognita *Florentinos* movit, ut trecen-

mine, qui & ipse a Carolo Imperatore Thusciæ præfectus fuit.

72. *Aureorum* 50. & insuper quatuor aureorum millia singulis annis Carolo persoluta Matth. Vill. *lib. IV. cap.* 76. Pax vero XXI. Martii MCCCLXIV. secuta, magnis lætitiæ signis publice datis, sed civibus privatim mœrentibus, quippe pecunia exhaustis.

73. *Pontifex cupiebat.* Urbanus V. Caroli amicus.

74. *Cardinalem Bononiensem.* Guidonem de Bononia Episcopum Portuensem Carolus Roma post coronam acceptam decedens ann. MCCCLXVIII. Vicarium constituit, & Lucæ residere jussit. Bosq. *de Gest. Urb.* V. apud Rayn. *Ann. Eccl. T.* 16.

75. *Contra Fœdus.* Ann. MCCCLX. percussum. Oblitus Florentinorum benevolentiam, qui Imperatori in eum molienti auxilium denegaverant. Leon. Aret. *Hist. Flor. lib. VIII.* Matth. Vill. *lib. IV. cap.* 81.

76. *Falso Imperatoris nomine.* Se enim ab Imperatore Vicarium constitutum ostentabat.

77. *Missisque Viterbium &c.* Non Viterbium, sed Romam Oratores missi Alexander ab Antella, Ugoccio Riccius, Blasius Guasconus, qui cum Arnoldo Cardinali Urbani Legato fœdus inirent. Ammirat. *lib. XIII. p.* 671.

78. *Fœdus iniere.* Ann. MCCCLXIX. XX. Novembris.

79. *Patavinus.* Franciscus Carrariensis.

80. *Mantuanus.* Ludovicus Gonzaga.

81. *Ferrariensis.* Nicolaus Estensis. Quibus additi Feltri-
E nus Gonzaga Regii Lepidi Vicarius, Nobiles Corriggienses, & Aretini. *Ammirat. p.* 671.

82. *Apud Cascinam.* Pisano in agro decem passuum millibus a Florentinorum exercitu consedit Augutus. Leon. Aret. *lib. VIII.*

83. *Duce exercitus.* Joanne Regiensi; qui Miniatensi obsidioni intentus cum hoste congredi negabat, sed ignaviæ a Florentinis accusatus *Eamus*, ait, *quo inexpertium virorum stultitia nos trahit, sicuti animus non deest, ita nec consilium defuisse constabit.* Leon. Aret. *Hist. Flor. lib. VIII.*

84. *Ad quartum lapidem.* Ut præ metu a Florentinis exercitus revocaretur, Miniateque obsidio tolleretur.

85. *Ad Ducem exercitus.* Duo exercitus Duces erant, quorum altero capto, alter oppugnationem persecutus est.

86. *Domus muro.* Vid. Corium *p. III.* Leon. Aret. *lib.* 8. & præ omnibus Ammiratum *lib. XIII. p.* 673.

F 87. *Viri nobiles capti.* Principes defectionis autores, Ludovicus, & Blasius de Ciccionibus, & Philippus de Lazerinis, qui Florentiam ducti, & ab irata plebe pene oppressi, capite tandem mulctati perduellionis pœnas dedere. *Leon. Aret.* & *Amm. ibid.*

88. *Anno.* Non MCCCLXIX. Sed MCCCLXX. ab ejus defectione a Florentinis ad Imperatorem XVI. transactis annis, defecerat enim ann. MCCCLIV. Matth. Vill. *lib. IV. cap.* 69.

89. *Libertatem restituit.* Detectis Bernabovis insidiis, qui

P. Bracciolinus. B 2 Al-

1370 centos sagittarios, qui saluti illius urbis provide- A
rent, *Gambacurtæ* mitterent, quorum opera consi-
lia omnia, & hostium conatus frustra fuere. Nam
cum [90] proditorum industria *Bernabovis* pedites
jam *Pisana* conscendissent mœnia, a præsidio
Florentinorum re detecta e muro dejiciuntur. Ex-
clusi vana spe milites, cum agrum *Pisanum* de-
prædarentur, missis a *Florentia* equitibus retro pri-
mum *Serezanam*, tum in patriam cessere. Pulsis
Hetruria hostibus, *Florentinorum* [91] copiæ, duce
Manno Donato, qui in bellis suæ Reipublicæ sum-
ma cum laude versatus erat, in auxilium Ponti-
ficis adversus *Bernabovem* proficiscuntur. Cum *Mu-
tinam* venissent, *Bernabovis* exercitus *Regium Le-* B
pidum obsidebat, castellis [92] quibusdam ad obsi-
dionem urbis erectis. *Johannes Augutus* dux co-
piarum *Bernabovis*, prædæ cupidus, relictis cum
præsidio castellis, in agrum *Bononiensem* transgre-
ditur populandi gratia: oblata occasione *Mannus*
una cum *Feltrino* [93] *Regii* tyranno castella ho-
stium, superatis, qui in castra remanserant, ex-
pugnat: quo ex labore adeo defatigatus est, ut
contracto morbo paucos intra dies expirarit, cu-
jus imaginem *Patavinus Franciscus* [94] senior, ob
ejus res & pace, & bello egregie gestas, in *Re-
gia* inter illustres viros egregia pictura locari cu-
ravit. Victoria parta, sociorum omnium copiæ, C
Florentinorum duce *Rosso Riccio* in *Manni* locum,
suffecto in agrum *Parmensem*, ubi *Bernabos* erat,
prædatum transiere. Agebantur in ejus fere con-
spectu hostium spolia, pecora, captivique utrius-
que sexus abducebantur: nullum aberat calamita-
tum genus, quas militaris insolentia patrare con-
suevit; quapropter mentione pacis injecta eam
æquis legibus componi posse in spem ventum est.
At *Rossus*, sociique tentandum aliquid laude di-
gnum antequam ab armis discederent, rati, spe se-
ducti *Bargæ*, per proditionem recipiundi, cum
ad oppidum pervenissent, vana spe lusi in insi-
dias redeundo præcipitarunt. Capti *Riccius*, soci- D
que, ut paci faciendæ assentiretur, Legatum
adegerunt: quæ *Bononiæ* ea in primis conditione,
ut captivi ab utrisque dimitterentur, anno supra
mille trecentos septuagesimo, quo & *Urbanus* [95]
Pontifex diem obiit, firmata est. Electus in
Pontificem *Gregorius* [96] *Undecimus* cum *Florenti-
nis*, *Lucensibus*, *Pisanis*, *Senensibus*, *Aretinis* fœ-
dus renovavit. Eodem anno missus *Bononiam* Le-
gatus Cardinalis *Bituricensis Augutum* paulo post 1370
suum adventum ea mente, ut *Mediolanensi* bel-
lum inferret, conduxit [97], *Galeotti Malatestæ Ita-
lorum*, qui sub Legato militabant ducis consilio
usus, qui terram hostilem armis quamprimum
invadendam esse decrevit, ut Vicecomites po-
tius de suorum salute, quam de inferendo cæte-
ris bello animo agitarent. Parato valido exerci-
tu, Legatus fusis primo impetu hostibus oppi-
dum *Johannis* prope *Placentiam* de *Bernabove* vi
cepit. Sequenti anno *Sancti Angeli* [98] Cardina- 1371
lis, revocato *Bituricensi* [99] cum *Bononiam* Legatus
venisset, bellum prosequitur, prælioque apud
Brixiam [100] cum hostibus commisso, *Galeotti* con-
silio illos fundit, fugatque. *Johannes Galeatius
Virtutum* [1] Comes, *Bernabovis* nepos, *Francisci
Estensis Ferrariensis* Principis virtute, qui captus
fuit, defensus hostium manus evasit. Inde vi-
ctor exercitus, cujus Dux [2] *Gallus* erat, urbem
Vercellas [3] cum centum ferme oppidis pugnando
in deditionem recepit. His malis, ac novo me- 1372
tu compulsus *Bernabos Avinionem* Oratores [4] mi-
sit, pacem a Pontifice quacunque conditione re-
demturus. Et quamvis bello Legatus superior 1374
esset, pecunia tamen, atque amicorum preces
adeo valuere, ut induciæ darentur, quas sibi redi-
mendas quocunque pretio *Mediolanensis* censebat,
tum ut bellum a se averteret, tum quoniam exi-
stimabat equites, peditesque Pontificis stipendio
privatos necessario prædandi causa in *Hetruriam*
transituros; quæ opinio virum prudentem mini-
me fefellit. Nam publicatis [5] induciis, suasu quo-
que Legati, iter in *Tusciam* vertere. Erat enim,
& Legati [6], & Pontificis consilium *Florentiam* 1375
imparatam armis, inopia præterea frumenti, quæ
maxima erat, urgente, urbi fame belloque op-
pressæ facile libertatem adimi posse. Qua inani
spe ductus Legatus cum id sæpe ab eo postula-
tum esset, & ad Pontificem usque missum pro
frumento subministrando, ne quid commeatus ad
illos importaretur, mandarat: cumque omnia
illorum causa Legatus, & Pontifex se facturos
publice prædicarent, frumentumque missuros,
tamen secreto summa cum diligentia, ne ad eos
deferretur, providebant. Existimabat enim ho-
mo levitatis *Gallicæ* populum, fame cogente, ar-
ma adversus civitatis principes sumpturum, &
eam fore causam, ut bello etiam, ac seditione
fa-

Alderici Interminelli opera Lucam occupare moliebatur, cumque sibi & urbi timeret Legatus, acceptis 25. aureorum millibus civibus libertatem restituit, quam anno MCCCXIV. amiserant. Corius *p. III.* Leon. Aret. *lib. VIII.* qui addit Florentinos Lucam ad Rempublicam firmandam missos.

90. *Proditorum industria.* Quos inter præcipui Marcus Travalda Pisanus, & Neapolitanus quidam, qui variis cruciatibus affecti, capite demum mulctati sunt. *Ann. Pis. ad ann. MCCCLXX.*

91. *Florentinorum copiæ.* Bononiam Ægidio Tusculani Episcopo juxta sancitum cum Pontifice fœdus octingenti equites auxilio missi. Leon Aret *lib. VIII.*

92. *Castellis quibusdam.* Ligneis, e quibus ignis saxaque in urbem conjicebantur.

93. *Feltrino.* Gonzaga Ludovici Mantuæ Principis fratre Rayn. *Ann. Eccles. ann. MCCCLXX. To. XVI. Col.*

94. *Franciscus.* Carrariensis Mannum qui curandæ valetudinis causa Patavium se contulerat, ibique obierat, summo honore est prosequutus. Leon. Aret *lib. VIII. Hist. Flor.*

95. *Urbanus Pontifex.* Patria Lemovicensis, Guillielmus Grisant antea vocatus, octavo Pontificatus anno, mense 4. dum in Galliam proficisceretur mortuus est. Plat. *de Vit. Pont.* & Mass. *in Urb. Vita.*

96. *Gregorius XI.* die penultima Decembris ann. MCCCLXX. ut ex ejus litteris. Vid. *Greg. ann. 6 ep. cur. p. 17.* Hunc Lemovicensi Patria fuisse nonnulli asserunt. Petrum Belfortem appellatum vult Plat. sed alius ejusdem vitæ auctor Petrum Rogerii vocatum affirmat, cujus Pater Guillielmus Comes Bellifortis, ex quo in errorem inductus forte fuit Platina, ab oppido ejus ditionis familiæ cognomen deducens. vid Rayn. *Ann. Eccl. To. XVI.* Ita ipse *Baptista Sacchius* a Vico Platina, *Platina* denominatus.

E 97. *Conduxit.* Descivit a Bernabove Augutus ob imminuta stipendia, cum falsò a Galeatio ejus filio accusatus fuisset, quod in Astæ prælio officio defuisset.

98. *Sancti Angeli Cardinalis.* Guillelmus de Novelleto.

99. *Bituricensi.* Petrus appellatus tit. S. Mariæ Transtiberim. Rayn. *To.* 16.

100. *Apud Brixiam.* Scilicet ad Ruberiam. Rub. *Hist. Rav. lib. VI*

1. *Virtutum Comes.* Sic dictus a Comitatu Virtutum, quem dotis nomine una cum quingentis aureorum millibus illi dederat Isabella Caroli V. Soror. Pigna *Hist. Princip. Atest. lib V.*

2. *Cuius Dux Gallus erat.* Hunc Hahuvevod fuisse adnotat Pigna *Hist. Princ. Atest. p.* 319. sed idem est ac Augutus.

3 *Vercellas cum centum &c.* Vercellæ Episcopi Othonis Flisci opera a Bernabove defecerunt. Cor. *p. III.* Ipse Gregorius Philippo Constantinopolitano Imperatori scribens *To. 3. ep. secr. pag.* 58. apud Rayn. *infra duos menses* (inquit) *ultra centum castra per rebellionem, & alios modos dictorum perfidorum* (scilicet Vicecomitum) *tyrannidi subtracta.*

F 4. *Oratores.* Tres, quorum princeps Paulus Christianus.

5 *Publicatis induciis.* Bononiæ a Guillielmo S. Angeli Cardinali, cui auctoritas concessa fuerat. Rubeus *Hist. Raven. lib. VI. To. 4. Epist. secr. p.* 160. apud Raynaud.

6. *Et Legati, & Pontificis consilium.* Suspicati sunt Florentini ex composito Augutum dimissum, ut eorum agros popularetur, & jam laborantibus fame venturæ segetis spem auferret. Sic Leon. Aret. *lib. VIII. Hist. Flor.* Cor. *Hist. Med. p.* 3. Addit præterea *Aretinus*, & Plat. *in vita Greg. XI.*

1375 fatigata urbs in ditionem suam veniret. Sed civium [7] prudentia occultorum hostium nequitiam superavit: quorum tanta fuerat, non solum spes, sed stultitia, Legati præsertim, ut nonnullos architectos *Florentiam* mitteret, qui locum condenA dæ arci ad continendam in fide urbem designarent: quibus rebus permoti omnes una mente ad tuendam libertatem, insanæque cupiditati obsistendum vehementius exarsere. 1375

XI. in Pontificem commotos Florentinos eo quod Pratenses ad desciscendum impulisset, quod diluit Rayn. *To. XVI. epistola Greg. XI. Senensibus scripta*, & aliis insuper quas Gregorius Lucensibus, & ipsis Florentinis scripsit, quarum prima prid. *Idus Apr. ann. V. Avin. 2. apud Villanovam Avin. Diœcesis eodem anno.*

7. *Civium prudentia, occultorum hostium.* Nempe Pontificis & Legati qui occulte cum Joanne Auguto ad Florentini agri devastationem convenerant. Florentini cum vim vi repellere non possent, pecunia Augutum ex hoste amicum fecerunt. Vid. Leon. Aret. *Hist. Flor. lib. VIII.*

POGGII BRACCIOLINI,

Florentini,

HISTORIARUM FLORENTINI POPULI LIBRI SECUNDI EPITOME.

Florentini, *fœderis conditionibus a Legato violatis, Vicecomitis auxilium contra Pontificem implorant.* Bononia, *multaque præterea oppida ad* Florentinos *deficiunt: unde excommunicationis sententia in eos lata. Duo* Florentini *milites Britones duos singulari certamine prosternunt. Oppugnatur* Bononia, *non tamen expugnatur.* Cæsena *barbare & crudeliter diripi-* B *tur.* Vulscinenses *Pontificis imperium abjiciunt; sed eorum oppidum proditione captum igne ferroque vastatur. Pontificis in* Italiam *adventus, qui post varios eventus occumbit.* Urbanus Sextus *in Pontificem electus a censuris* Florentinos *solvit, pacemque æquis conditionibus facit.*

LIBER SECUNDUS.

BELLUM inde difficile, ac periculosum anno quinto, ac septuagesimo supra mille trecentos secutum est, triennio ferme inter *Florentinos*, & præsides *Gregorii* Pontificis gestum, quod ab immensa, immoderataque aliena occupandi, tum Pontificis, tum Legati [1] qui *Bononiæ* præerat, ambitione profectum est. Erat *Florentiæ*, qualis nunquam antea, frumenti caritas: quod sciens Legatus, cum interdixisset, nequid annonæ ex *Flaminia*, *Bononiensique* agro ad *Florentinos* comportaretur, speransque, ut fames, & bellum (duo ingentia mala) cives ad deditionem compellerent, tentata prius oppidi *Prati*, [2] proditione, eo *Augutum* exercitus Ducem, tamquam emeritis stipendiis liberum, ad capiendum oppidum misit. At ejus opera qui *Florentinis* occulte [3] favebat, & Pontificis Præfectis ob eorum dolos erat infestus, re detecta, proditores [4] supplicio affecti sunt. Fuerat præterea illi mandatum, ut agrum *Florentinum* ad annonam intercipiendam (& jam messis instabat tempus) longe lateque vastaret, quo majori fame populus vexaretur. Abbas [5] insuper *Montis Majoris*, qui *Perusiam* pro Pontifice tenebat, orta inter *Senenses*, C & *Cionum Salimbenum* eorum civem nonnullis oppidis, quibus imperabat fidentem, discordia, contra *Senenses* auxilia equitum peditumque subministravit, fretus cum vires eorum contritæ essent, se ejus urbis imperio potiturum; quod procul dubio accidisset, nisi *Florentini* animadverso Abbatis consilio rem *Senensem* defendissent. Timebant enim, ne cum *Senas* expugnasset, Legati consilia imitaretur. Intenta ne quid Respublica detrimenti caperet civitate, cum suis diffideret opibus, erat primorum consilium, tentandum *Bernabovis* esse animum [6], in amicitiamque, ac fœdus recipiendum, si quo modo id fieri posse D spes daretur; quod facile factu esse existimabant, cum semper Legati vires minuendi desiderium præsetulisset, induciasque pretio impetratas haud satis firmas esse crederet, arbitrantes quoque, etiamsi nihil auxilii in eo poneretur, tamen aliquid profuturam ad opinionem belli, ejus Principis societatem. Missis præterea ad Legatum Oratoribus, qui de injuriis expostularent, pluribus verbis: *Se indignos esse, cum semper Patribus Ecclesiæ favissent, ut iniquo bello appeterentur*, docuerunt. *Nullam esse causam, cur amici, & paulo ante [7] juncti fœdere, armis oppugnarentur, ne mi-* E *nima quidem injuria ab eis orta, quæ Pontificis erga se*

1. *Legati.* Nempe Guillielmi S. Angeli Cardinalis, ut dictum est.

2. *Prati proditione.* Petri Puccii a Caneto, & cujusdam Monachi opera. Ammirat. *lib. XIII. p. 693.*

3. *Occulte favebat.* Pecunia emptus Augutus Florentinis Prati proditionem detexit.

4. *Proditores.* Supradicti. Sed Petrus a Caneto, ut primus proditionis auctor ferreis catenis currui alligatus, candenti forcipe percussus, inverso capite ad genua usque terra obrutus est. Id constat ex processu qui in Fiscali camera habetur, cujus exemplum in Strozziana *L.* 1210. *a* 132. Ex quo non Presbyterum, ut Ammiratus, sed Notarium Petrum fuisse colligitur.

5. *Abbas Montis Majoris.* Gerardus natione Gallus, Pellinus *Hist. Per. p. 1. lib. VIII. p.* 1113.

6. *Animum.* Donato Barbadoro, Philippo Bastario, Nardo Andreæ, Simone Ritafè, & Ugolino Lapi Oratoribus missis. Amm. *lib. XIII. p. 693.*

7. *Juncti fœdere.* In Bernabovem ann. MCCCLXXI.

1375 *ſe animum alienum reddere a priori amicitia deberet. Rogare, atque obſecrare, ut milites revocet, neque ſinat populum bene de ſe meritum oppugnari. Sperare Florentinos, parata eis fore Pontificis auxilia, ſi adverſus aliorum injurias opus eſſet: ſuadere, ut potius veteres amicos ſervaret, quam novos hoſtes quæreret. Id facile eſſe, ſi Johannem cum exercitu revocet, populationeſque inhibeat.* At ille, *Nullum imperium ſe in eos habere*, reſpondit: *gentem eſſe liberam ſuique juris, nulli obnoxiam*, & *aliena rapiendi cupidine flagrantem: illos miſſionem poſtulaſſe, neque ſtipendia a ſe amplius mereri: ſe volente agerent, quæ rebus ſuis conducere judicarent.* Quo reſponſo Oratores tabulis obſignatis, quibus ei commeatum dabat, ab Legato receptis, extemplo ad *Augutum* miſere, iiſque lectis, tamquam ſoluta fide liber, ſtatim fœdus, ad id antea [8] præparato animo, cum *Florentinis* iniit. Legatus pœnitentia ductus, eorum quæ ſcripſerat contraria prioribus litteris e veſtigio dedit, quibus ad proſequendam expeditionem hominem monebat. At Dux prudens, cum prioribus acceptis litteris Legati venia ſolutus, novo cum *Florentinis* fœdere aſtrictus foret, ſuamque fidem alteri datam eſſe reſpondiſſet, centum triginta millibus aureis acceptis, pacato ſimilis in agrum *Senenſem* profectus eſt. Dubia, ac ſuſpenſa in rebus trepidis urbe, diverſa civium animos conſilia verſabant, bellumne adverſus Pontificis Legatos pro libertate [9] ſuſcipiendum eſſet; an ineundum cum *Bernabove* pro ſalute patriæ fœdus. Difficile videbatur contra illos arma ſumere, quorum partes ſæpius defendiſſent. Verebantur plures pro veteri amicitia novum odium oſtendere. Urgebat patriæ charitas, quæ ut ſe defenderet hortabatur, dolebantque plurimi oppugnari ſe per eorum ſuperbiam, atque ambitionem, qui dominandi cupiditate omnia divina, humanaque jura perverterent. Religionis timorem ponendum eſſe cenſebant, ubi is officeret libertati; neque Cenſuras in perfidis hominibus verendas eſſe, qui omnibus, quæ Deo dicatos decent, abjectis, aliena rapiendi ſtudio flagrarent; ſuperſtitioſos animos deponendos, cunctaque ſine ullo diſcrimine pro libertate ſervanda, agendaque. *Gallicam* [10] in *Italia* ſuperbiam atque avaritiam, communem turbare pacem, ſingulaque ab illis tentari quo ſuis cupiditatibus obſequantur. Sacerdotum vitia enumerabantur, & quam intolerabilis eorum faſtus eſſet, quam abominanda ſervitus, palam cives fremebant: nulla ex cauſa eos, qui Pontificibus ſemper faviſſent, iniquo bello ad ſervitutem peti; non cum *Romana* Eccleſia bellandum eſſe, ſed faſtui injuriæque malorum Præſulum reſiſtendum. Videbatur prudentioribus, quibus cordi eſſet patriæ ſalus, externas in auxilium vires eſſe advocandas, ſed maxime *Bernabovem* eſſe aſciſcendum ad belli ſocietatem: exulceratum illius odio in [11] Sacerdotes animum Pontificique infeſtum, facile impelli poſſe; ut ſocia arma jungat; 1375
etiamſi cætera deeſſent, famam fœderis admodum profuturam, & ad firmandas exiſtimatione hominum civitatis opes, & ad excitandas populorum Eccleſiæ mentes ad defectionem, cum nemo eſſet, cui non *Gallorum* ſuperbia infenſa foret. Cum hæc per urbem jactarentur, nonnulli (quibus mos eſt publicam rem in privatam vertere, quique aliorum laudi invidentes, omnia perditum iri, quam ſana conſilia ſequi malunt, quorum ipſi non ſint auctores) religionis ſpecie prælata, huic ſententiæ obtrectabant, bellum diſſuadentes, & infidam Tyranni [12] ſocietatem. Variis ſententiis diſtracta urbe, placuit electorum civium (is major ſolito numerus fuit) quorum auctoritate de bello, aut pace agi poſſet, ſententias exquirere. Advocata igitur concione, cum diverſi, ut quemque privatum trahebat ſtudium, diverſa ſentirent, vir eloquens [13] Patriæ ſalutem rebus omnibus præferens, & Rempublicam, quibus poterat artibus defendens, in hæc fere verba locutus eſt. *Scire vos arbitror, præſtantiſſimi cives, non ſolum hominibus, ſed & omnibus animantibus natura inſitum eſſe, ut libertatem appetant, & procurent, proque ea adipiſcenda conſervandaque omnibus viribus enitantur, odioque habeant illos, a quibus libertatis periculum imminere conſpiciant; eſt quippe commune belluis, quæ ratione carent, ut naturali cogente appetitu ſolutæ vinculis, tamquam vagandi conceſſa libertate lætari, & geſtire videantur. Quod ſi in brutis, quæ tantum ſenſu moventur, hunc naturalem animi motum ad appetendam libertatem ineſſe videmus, quanto nos magis, quos Deus ratione, prudentia, intellectu reliquis animantibus præſtare voluit, naturam ducem ſequi, & libertatem, qua nihil inter mortales eſt præſtantius, nihil jucundius, nihil optabilius, a majoribus noſtris ſummo labore partam* [14] *tueri debemus? Etenim cum plurima bona nobis rerum parens natura conceſſerit, nihil tamen generi hominum libertate melius, nihil utilius elargita eſt. Cari liberi, cari parentes, fortunæ, opes, domicilia nobis eſſe debent; at hæc omnia cariora, ac jucundiora libertas facit, in qua eſt, ut vita noſtra animi quiete, ac voluptate fruatur. Quid enim hæc fortunæ bona vitæ mortalium prodeſſe in ſervitute videntur, quam boni, ac præſtantes viri malis omnibus fœdiorem putavere. Etenim, cum animo, & corpore conſtemus, ut noſtis: alterum ita liberum eſt, ut nullo pacto invitus ad ſerviendum compelli queat, alterum ſervitio aptum, animo in quo ratio eſt, ſervire, & obſequi debet. Quæ igitur pars excellentior habetur, libertatis cupiditatem ingenitam ſecum ferens, ſi ſuo munere fungi poſſet, morti profecto eam præferret, quam ut ſervarent, non ſolum ſingulos Romanos* [15], *ſed &* [16] *legiones ad certam mortem profectas legimus, interitumque ſervituti prætuliſſe. At ſunt quidam, qui nullo illius deſiderio ducantur, cum ſemper aut vixerint ſub tyrannis, aut ingenio ſint ſtupido, ut natu-*

8. *Præparato animo.* Nam Pontificis Præfectis infeſtus erat, & pecunia Florentinis obſtrictus, 130. aureorum millibus jam acceptis. *Leon. Aret. lib. VIII.*

9. *Pro libertate.* Notum erat Legatum occulte Florentiam architectum miſiſſe Matthæum Gattapanum, qui arcis condendæ locum deſignaret. Ammirat *lib. XIII. p.* 693.

10. *Gallicam in Italia ſuperbiam.* De Pontificis Præfectis ſermo eſt.

11. *Odio in Sacerdotes.* Adeo in Sacerdotes ferebatur, ut Ambroſii Ortulani Præpoſiti Monaſterii S. Barnabæ equuleo exanimati corpus currui impoſitum in triumphi ſpeciem per urbem ad ſuſpendii locum deportari juſſerit; Simonem præterea de Caſtillione Primicerium; Martinum de Rubeis, Præpoſitum Domus Orientalis portæ, Brancam de Curinis, Jannolum de Cuticis, Canonicos, excruciari; & Primicerium impoſita papyracea mitra ſimul cum aliis equorum caudis alligatos per urbem trahi. Joannem Abbatem Monaſterii Sancti Petri de Climate una cum aliis Monachis ſe præſente juſſit interfici. Sed fuſius ejus crudelitatem in Sacerdotes narrat Rayn. *in Ann. Eccl. To. XVII. ann. MCCCLXXIII.* ob quam ſententia in Bernabovem lata *Avin. in palat. Apoſt.* VII. Idus Jan. Pontif. Greg. ann. III.

12. *Tyranni.* Bernabovis, cujus fœdifragus animus omnibus innotuerat.

13. *Vir eloquens.* Aloyſius Aldobrandinus Confalonerius. Ammirat. *lib XIII. p.* 693.

14. *Summo labore partam.* Excuſſo Imperatorum jugo ſub Henrico Quarto, ann. MCLXXX. & Gualterio Athenarum Duce, qui urbis imperium occuparat, expulſo.

15. *Singulos Romanos.* Ut Curiatios, Decios, Fabios, & Brutum, qui filios ſuos pro Patriæ libertate ſervanda capite plecti juſſit.

16. *Et legiones.* Ut Virg.
Æneadæ in ferrum pro libertate ruebant.

17. *Mul-*

1375 *tura ipsa illos ad serviendum genuisse videatur; quibus magis satiandi ventris, quam ornandi animi cura est, qui non in hominum, sed in pecudum numero sunt rejiciendi; nos vero quorum majores propter egregiam animi virtutem, Imperantium servitutem excusserunt, quique per varia discrimina, periculaque, ac labores libertatem hereditariam, tamquam hujus Civitatis alumnam nobis reliquerunt, omni ope conari, enitique oportet, ne veluti abjecto animo mente debilitati, libertate neglecta, adeo a virtute majorum degenerasse videamur, ut quod illi contra multorum* [17] *Imperatorum potentiam tenuerunt, nos contra quorundam Sacerdotum libidinem tueri minime valeamus. Prisci Romani, a quibus hæc urbs* [18] *primum constituta est, cum ducentos* [19] *& quinquaginta ferme annos sub Regibus vixissent, Tarquinii superbiam non ferentes liberam civitatem a dominatu regio reddidere. Nos qui quadringentos ferme annos liberi viximus, nunc gustata tanto tempore dulcedine libertatis, superbam Sacerdotum tyrannidem æquo animo feremus? & cum illi rejectis Regibus libertatem adsciverint; nos qui tanto tempore liberi viximus, nunc ea relicta novis dominis serviemus? Multæ quondam defatigatæ victæque, bello invectæ & malo domitæ libertatem amisere urbes; omnia tamen priusquam hosti cederent expertæ sunt, ut inopiam, famem, vastitatem, obsidionem ferendo, libertatem tuerentur. Nos qui jam tot annos cum variis hostibus pro libertate bellum gessimus, quibus non modo non diminutæ, sed auctæ bello vires sunt, nunc deficiemus animo, cum opibus nostris & hostium cupiditati obviam ire, & nova auxilia comparare possimus? Sciunt* [20] *omnes jure gentium, & lege naturæ vim vi repellere, & injuriam propulsare licere, quæ si alia ratione nequimus, ad bellum est confugiendum, quod justissimum ferunt omnes, cum pro libertate, & fugiendo aliorum imperio suscipitur. Id vero, quod me maxime ad victoriam hortatur, odium est singulorum ferme, qui Pontifici parent, adversus superbam insolentemque, ac exsecrandam Gallorum dominationem, & avaritiam plusquam tyrannicam, qua locorum Præsides abutuntur: simul enim, ut bellum susceptum senserint, omnes libertatis desiderio ab eis deficient. Neque vero parvi existimandum puto, quod socia Bernabovis nobiscum arma jungendi facultas est, quæ res, quo fiat animo, nequaquam quærendum videtur. Scio illum plus sua, quam nostra causa sollicitum esse: sed magis quid agat, quid nobis conducat, quam qua ab eo id mente fiat, animo advertendum est; quamquam certus sum vires Sacerdotum sibi esse suspectas, odio habet Gallorum potentiam, qui in Italia tyrannidem exercent. Infensus* [21] *est eorum opibus, quas non augeri per nostrum incommodum, sed suis sumptibus minui cupit. Itaque, & bellum adversus, non Pontificem, sed tyrannum vos absorbere cupientem gerendum, & ad-*

A *jungendas nobis hujus Principis vires, si salvi esse volumus, censeo. Sunt nobis comparanda hujus suffragia, cujus magis quam nostra interest debilitari in Italia Pontificis vires. Multum nobis, tum ad belli gerendi famam, quæ plurimum in bellis valet, tum ad perturbandum Ecclesiæ statum, & populos ad rebellionem excitandos, quibus nostis superbe, avareque a Gallis Præsidibus imperari, hæc societas conferet.* In hanc sententiam cum ab omnibus ferme itum esset, tuendam libertatem decrevere, & octo [22] summæ auctoritatis viri, qui absque provocatione [23] bello administrando præessent, creati; & de fœdere cum *Bernabove* his conditionibus conclusum [24]: Ut quatuor ipse, *Florentini* trium B millium peditum, equitumque copias, quibus hostium impetus reprimeretur compararent [25]: Octoviris Magistratum ineuntibus, in primis cum pollicitationibus, tum auxiliis mittendis, qui populos in Pontificis ditione erant, sollicitandos visum est; quod facile factu fore videbatur, cum omnium animi *Gallorum* fastidio omnia perpeti, quam illorum imperium mallent. Primi *Tifernates* [26] pellendos tyrannos, libertatem adsciscendam armis sumptis, ingenti tumultu clamitantes, partem præsidii, quod in urbe erat, interficiunt. Reliqui cum in arcem fugissent, ac diutius ne-
C quicquam oppugnarentur; tandem continuis malis domiti, misso a *Florentinis* adversus eos auxilio, se se civibus, arcemque dedidere. Hos secuti auctore *Johanne* [27] urbis Præfecto *Viterbienses* rebellarunt: cujus factio, cum in oppido prævaleret, illius beneficio tyrannidem occupat; quorum virtutem *Flasconis* [28] urbs vicina imitata, arce capta, & ipsa ex servitute se exemit. Audita tot [29] populorum uno tempore libertatem appetentium defectione, qui *Perusiæ* præerat Abbas [30], duplici quas munierat confisus arce, *Johannem Augutum*, qui palam [31] Legati partes sequebatur, cum parte copiarum, quæ *Perusii* con-
D federant ad recipiendum *Tifernum* (ea propinquior urbs erat) misit: quem cum profectum esse constaret, *Perusini Gallorum* exosi superbiam, in libertatem se vindicarunt. Nam sublato clamore, quo tyranni ad mortem deposcebantur, concursuque populi in forum facto, copias Abbatis, quæ in urbe resederant atroci superatas pugna, in arcem compulere, ubi obsessi undique, omni spe subsidii ablata, cum nulla quies a prælio daretur inclusis, arcem post menses aliquot, eo pacto, ut sine injuria abire liceret, civibus tradiderunt. Eodem tempore *Eugubium*, *Spoletum*, *Tudertum*, *Forumlivii*, *Asculum*, *Gregorii*
E spreto imperio defecere. *Forumlivii* in potestatem *Baldassaris* [32] *Ordelaffi*, cujus pater in ea urbe Princeps fuerat, pervenit; quam postmodum *Ber-* 1375

17. *Multorum Imperatorum.* Præcipue Henrici IV. & Caroli IV.

18. *Urbs primum constituta.* Jam satis diximus initio lib. 1. cum a Triumviris deducta colonia fuit.

19. *Ducentos & quinquaginta.* Annis tantum CCXLIV. Romani sub Regibus fuisse asserit Livius *lib. I. Dec. 1.*

20. *Sciunt omnes &c. Ratio doctis, necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, ut omnem semper vim quacunque ope possent, a corpore, a capite, a vita sua propulsarent.* Cic. pro Ann. Mil.

21. *Infensus est eorum opibus.* Quas ut illis adimeret, villas, possessiones, reditus, nec non jura ditionesque Ecclesiarum, occupavit detinuitque. Rayn. *Ann. Eccles. To. XVI.*

22. *Octo summæ auctoritatis viri.* Nempe octovirum Magistratus, vulgo *di Balia.* Hi vero *otto Santi* communiter appellati; fuere autem Alexander de Bardis, Joannes Magalottus, Thomas Strozzius, Guccius Gucci, Matthæus Soldus, Joannes de Monis, Joannes de Dinis, & Andreas Salviatus.

23. *Absque Provocatione.* Cum summo imperio.

24. *Conclusum,* ann. MCCCLXXV. mense Septembri. Cor. *p. III.*

25. Notandum Florentinos duo signa militaria extulisse, unum Communitatis, alterum in quo aureis characteribus speciosum libertatis nomen erat inscriptum. S. Antonin. *tit.* 22. *cap.* 9. §. 1. & Rayn. *Ann. Eccl. To. XVI. ann. MCCCLXXVI.*

26. *Tifernates.* Aliter *Castellani*, quia a Civitate Castelli.

27. *Johanne Urbis præfecto.* Franciscum e Vico Viterbii Præfectum fuisse narrat Rayn. *Ann. Eccl. To. XVI.*

28. *Flasconis*, vulgo *Montefiascone.*

F 29. *Tot populorum.* Fulginates etiam Trincio Pontificis Præfecto trucidato libertatem adscivere. S. Ant. *p. III. tit.* 22. C. 1. §. 6.

30. *Qui Perusiæ præerat Abbas.* Montis Majoris, de quo superius dictum.

31. *Palam Legati partes &c.* Occulte vero Florentinorum ob pecuniam amicus.

32. *Baldassaris Ordelaffi.* Cum Poggio consentit etiam Ammirat. *lib. XIII. p.* 695. Sigism. vero Marchesius, *Hist. Forolxv.* & cum eo Platina *in Vita Greg. XI.* nullatenus Baldassaris nomen apponunt, sed ajunt Civitate libertati restituta, appellatum Sinibaldum, Ciccum, & Thebaldum, Francisci filios, ut eorum auxilio, ac prudentia gubernaretur.

33. *Go-*

1375 *Bernabovis*, ac *Florentinorum* auxilio, quorum favore præsidiisque omnes hæ civitates servitutem rejecerant, tenuit. Arx *Asculana*, cui *Gometius*[33] *Hispanus*, urbique præerat, quamvis summa vi oppugnaretur, tamen, quia haud parvo præsidio, frumentoque munita erat, ad decem menses obsidionem pertulit. Ei cum *Johanna*[34] Regina, in gratiam Pontificis, auxilium tulisset, superati ab ea missi equites domum rediere, tandem arce reddita, obsessis cum rebus suis abire permissum est. Mirum videbatur, adeo o-
1376 mnium quibus Pontifex imperabat populorum, ob impotentem dominatum, immensamque Præsulum avaritiam, unum animum, unamque esse mentem, ut vel perire, quam subjici eis mallent: & cum singulæ[35] urbes ac provinciæ ad defectionem spectarent, non tamen omnibus, licet idem optantibus, eadem deficiendi dabatur occasio. Parvo tamen tempore universorum animi ad capessendam libertatem conversi sunt. Videns *Gregorius* Pontifex omnia *Florentinis* secunda esse, nec prudentiam a fortuna sejunctam, veritus ne *Bononienses* aliorum exempla imitarentur, *Britonum* ad decem millia equitum, peditumque, qui vagi, absque stipendio in *Gallia* populabundi in armis erant, conduxit[36]. Hos sua consuetudine, fortitudinisque jactantia, ac propriis viribus fretos omnia pollicentes, cum ex eis peterent, an *Florentiam* ingredi sperarent, superbe nimium respondisse ferunt, non dubitare se, quin quo sol ingrederetur, & ipsis quoque penetrandi facultas esset. *Gallica* profecto arrogantia, & fastu plena, in *Alexandro* aut Cæsare non ferenda. At ii cum postmodum Alpes transissent, ne agrum quidem[37] nostrum conspexere. *Florentiam* deinde Pontifex Oratores[38] misit, pacem pollicitus, & *Perusii*, *Tifernique* libertatem, modo ab armis, sollicitandisque populis abstinerent. Verum cum variæ Senatum distinerent sententiæ, diemque ex die respondendo ducerent, *Granaroli*[39] *Bononiensis* agri oppidi, defectio Legato nuntiatur; ad quod recuperandum, dum *Augutus* cum suis proficiscitur copiis, *Bononienses*[40] a Legato *Florentinorum* opera descifcunt: quibus cognitis Oratores re infecta *Avinionem* redeunt. *Augutus*, cum nec oppidum summis viribus oppugnatum recipere potuisset, *Bononiam* vero redeundi nulla spes foret, *Faventiam*[41] Pontificis oppidum nil tale veritum occupat: hostilemque in modum direptum, ac civibus fortunisque omnibus spoliatum *Nicolao Estensi* Principi *Ferrariensi*[42] tradit, qui dirutam urbem (cujus imperio *Astorgius Manfredus Florentinorum* opera postmodum potitus est) paulum instauravit. *Florentini Bononiensium* rebellionis culpam, ac doli crimen non evitarunt. Nam cum pax offerretur, & urbium nonnullarum libertas, rectius, tutiusque videbatur honestæ pacis, quam inutilis belli consilia sequi. Fraus præterea visa est, ac dolus, cum de pace ageretur, tantam urbem ad defectionem sollicitare: sed plus ad salutem[43] amissa *Bononia*, quam oblata pax nonnullis, quibus natura insitum est, ut privata studia publicæ utilitati prævertant, conducere visa est. Hinc indignatio Pontificis se delusum existimantis, iraque in *Florentinos* incensa est, qua motus, & *Britones*, gentem natura immitem, ac crudelem, in *Italiam* adversus *Florentinos* transcendere jussit, & jure Pontificio contra ipsos censuit agendum. Moris est *Romanorum* Pontificum, cum in quempiam ob commissum facinus animadvertere volunt, ut eum per Viatorem, ad criminis defensionem vocent. Fisci Procurator in[44] publico in frequenti Cardinalium senatu, circumstante undique densissima ex omni hominum genere corona, illius injurias, & delicta, in quem sententia sit ferenda exponit. Tum petit, ut lectis ad id Judicibus causa discutienda mandetur; deinde ut citetur reus, ut causam dicat, quæ omnia a Pontifice sunt[45] servata. Nam & ejus in *Florentinos* enumerata[46] sunt beneficia, & multis capitibus, de injuriis in Pontificem disputatum. Decreta citatio, in qua omnes ferme Magistratus nominabantur, omnes insuper narrabantur cives, qui belli auctores fuissent, quique ad id favorem, auxiliumque præstitissent, præscripto tempore, quo ad se defendendos venirent, *Florentiam* delata est. Magnum ea res in populo motum fecit, variusque sermo ferebatur, tum contra Pontificis Præsides, tum adversus cives, qui bellum paci prætulissent; tandem multis disceptationibus habitis placuit Oratores duos ad Pontificem, qui causam Civitatis tuerentur, mitti. Ii fuerunt *Donatus Barbadorus*[47] Jurisconsultorum eloquentissimus, & *Scriba Dominicus Sylve-*

33. *Gometius Hispanus.* De Bernotiis, vel potius de Albernotiis, Princeps Spoletani Ducatus, arcisque Asculanæ, quæ ab eo defecit anno MCCCLXXV. mense Febr. Ipse in arce obsessus eam Decembri Florentinis cessit. Cor. *p. III. Hist. Med.*

34. *Johanna Regina.* Siciliæ utriusque.

35. *Singulæ Urbes.* Ortona, Narnia, Civitas Vetus, Urbinum, Firmium &c. Cor. *Hist. Med. p. III.*

36. *Conduxit.* Duce Roberto Gebennensi, Genevensis Comitis fratre, Basilicæ XII. Apost. Card. Flaminiæ, Piceni, aliarumque Provinciarum Legato. Rayn. *To. XVI. Ann. Eccles.* Hunc infra Antipapam videbimus Clementis nomine.

37. *Ne agrum quidem &c.* Cum enim Bononia eo tempore defecisset, ad sua recuperanda intentus Legatus, in Florentinos se ferre non potuit.

38 *Oratores misit.* Nicolam Spinellum, a Juvenatio, Senescalcum Provinciæ, & Bartholomæum Jacobi, Januensem J. C. Ammirat. *lib. XIII. ad ann. MCCCLXXV.* & Matthæus Vaira *de Vita, & Gestis Nic. Spinelli p. I lib.* 1.

39. *Granaroli Bononiensis agri.* Agri Faventini Castellum fuisse ait Platina *in Vita Greg. XI.* Pertinere ad Ravennatem Ecclesiam refert Rub. *Hist. Rav. lib. VI.* & a Lugo Ravennatis Ecclesiæ oppido millia ferme passuum abesse. Hujus defectio Astorgii Manfredi Faventini Reguli opera secuta est. Ex quo Faventinæ ditionis fuisse puto. Vid. Rub. *Hist. Rav. lib VI.*

40. *Bononienses a Legato &c. descifcunt.* Florentinis suadentibus, & auxiliantibus: nam duo equitum millia, & quingentos pedites una cum libertatis vexillo misere. Girard. *Hist. Bon. lib. XXV.*

41. *Faventiam Pontificis oppidum.* Augutus cum Bononiam regredi nequiret, unde ut Granarolum recuperaret discesserat, Faventiam ingressus, iram in Pontifici fideles populos evomuit. Leon. Aret *lib. VIII. Hist. Flor.* & Rub. *Hist. Rav. lib. VI.* Addit vero ab Episcopo Ostiensi, urbis præside verito ne aliarum exemplo Faventia quoque deficeret, Augutum appellatum Britonesque intromissos templa domosque diripuisse.

42. *Ferrariensi tradit.* Quadraginta, vel ut alii, quos inter Plat *in Vita Greg. XI.* viginti ducatorum millibus acceptis.

43. *Ad salutem.* Florentiæ.

44. *Fisci Procurator.* Vulgo Fiscalis, qui tunc temporis erat Jacobus Cecca, Florentinis infensissimus. Ammirat. *Hist. Flor. To. 2. lib. XIII p.* 697.

45. *Omnia a Pontifice sunt servata.* Nam Petro tit. S. Laur. in Lucina Presb. Card. cura, ut de re inquireret, fuit demandata; ac Pontificiis litteris Florentinorum Magistratus, omnesque, qui operam suam contra Pontificem navarant, frustra jam admonitos ad Avinionensia subsellia compelleret, die ultima Martii caussæ dicendæ constituta Rain. *Ann. Eccl. T. XVI.*

46. *Enumerata sunt beneficia.* inter quæ præcipuum, quod eis Carolum IV. multa benevolentia, & sollicitudine conciliasset. *Vid Rayn. ibid.*

47 *Donatus Barbadorus.* Cum Donato Barbadoro Alexandrum ab Antella conjungit Leon. Aret. *lib. VIII. Hist. Fl.* Sed nulla apud illum de Scriba mentio. Discrepantiam vero Aretini, & Poggii tollit Junior Ammiratus *lib. XIII. p.* 697. inquiens Legatos fuisse Donatum Barbadorum, & Alexandrum ab Antella, iisque additum Dominicum Sylvestri, quasi in consilium.

48. *A-*

1376 *vestri* filius, qui cum *Avinionem* [48] appulissent, tandem data publice loquendi potestate, *Donatus* apud Pontificem, & *Romanæ* Ecclesiæ primores, qui ad audiendum convenerant hujusmodi orationem dicitur habuisse. *Si æquis auribus (neque jam ut videor, præjudicata re [49] nos auditurus esses) Beatissime Pater, aut æquo jure disceptari liceret, non minore virtute animi, nec minore legum fiducia meorum civium causam tuerer, quam ipsi libertatem suam fortitudine, & prudentia defenderunt. Nam facilis esset defensio, quæ divino, & humano jure nititur, nisi plures cupiditate [50], quam ratione ducerentur. Testarer [51] quippe nullam belli gerendi justiorem videri causam, quam ea, quæ sumitur pro repellendis injuriis, & libertate servanda; dicerem magis in culpa esse, magisque a recta via declinare, qui alteri inferunt injuriam, quam qui propulsant illatam; dicerem justissimam illorum esse rationem, qui pro suæ libertatis, pro sui status tutela, pro patria defendenda arma suscipere cogerentur, iniquissimam vero eorum, qui pro rerum alienarum appetitu, pro imperii cupiditate socios, atque amicos iniquo lacesserent bello. Verum quoniam tempora [52] nobis sunt, & apud multorum infestos animos mihi dicendum est, utar ea defensione, quam ipsum Deum primo, tum omnes homines, in quibus modo recta insit ratio, comprobaturos esse confido. Neminem sanæ mentis esse arbitror, Sanctissime Pater, quin libertatem natura appetat: qui partam, & tuendam sibi, & conservandam patet: quin illam existimet omnibus, quæ homini fortuna bona dederit, præferendam: quæ si dulcis, si jucunda, si exoptanda cuiquam videri debet, illis jucundior, dulcior, optabilior sit necesse est, qui diutina in libertate vixerunt. Nos annos paulo minus quadringentos libertate potiti sumus; quæ ita nobis natura jam insita est, & infixa cordi, ut pro illa servanda, si opus sit, noster populus mortem appetere sit paratus. Imitari enim conantur cives nostri Romanorum in ea re virtutem, a quibus originem traxere, quos legimus pro communi libertate sæpius summa cum gloria occubuisse. Hujus retinendæ voluntas nos compulit, ut quod natura ipsa suadet, vim vi repellentes, servitutem rejiceremus, rem nostris moribus maxime adversantem. Quod si belluis ratione carentibus a natura concessum videmus, ut corporis salutem, qua possint re tueantur, servitutemque naturali quodam munere horreant; quanto magis viris, ratione, & animi præstantia præditis infixa salutis, libertatisque debet esse cupido? Et his præcipue, qui longo tempore in libertate consenuerunt. Sua cuique salus cara esse consuevit, at libertas debet esse carissima, sine qua ne vita quidem videtur esse viris bonis, & fortibus expetenda. Etenim cum pluribus de causis bella suscipi soleant, nulla tamen justiora, nulla probabiliora esse possunt, quam quæ geruntur pro defendenda patriæ libertate, in qua domus, liberi, uxores, fortunæ, templa, divina, & humana omnia continentur. Itaque si ad tuendam adversus appetitum tyrannicum tot seculis possessam libertatem, non voluntas, sed necessitas nos coegit, non a tua sapientia accusandi videmur, sed laudandi; non a te oppugnandi, sed defendendi sumus; non odio a te aut malevolentia, sed amore, & caritate tractandi. Id enim egimus, quod ad viros fortes, & patriæ amatores pertinere sapientes volunt. Id quæsivimus, ad quod consuetudo, leges, jus gentium, ipsa naturæ vis, amor patriæ nos hortari, & impellere videbatur. Non arma contra tuum statum movimus, sed repulimus contra nos mota: non lacessivimus bello tuos, sed obstitimus lacessenti. Multis injuriis provocati, multis tentati [53] dolis salutem nostram tutati sumus: & id quod etiam bestiis est innatum, vitæ discrimen aufugimus, & miseram servitutem. Tulit anno præterito temporum conditio, ut fame premeretur populus noster: ad hanc sublevandam Legatum tuum Bononiensem, tamquam benevolum nobis, & amicum, sicuti palam ostentabat, summis precibus oravimus, ut ex agro Bononiensi, ex Flaminia, quæ loca frumento referta dicebantur, annonam ad nos devehi pateretur. At ea res, quæ illum ad pietatem, ad misericordiam, ad subveniendum necessitatibus nostris impellere debuisset, ad crudelitatem, ambitionem, impietatemque provocavit. Nam cum palam, quæ postulata erant, promisisset, occulte gravi edicto prohibuit aliquod egestati nostræ subsidium ferri: malis usus consultoribus, inanique spe motus e vestigio adjecit animum per famis occasionem posse populum nostrum, si quo insuper bello urgeretur, ad urbem ei tradendam compelli. Quod nos suspicantes, hoc ipsum suppliciter a Sanctitate tua petivimus; idque facile impetratum est. At bona verba malum opus est consecutum, & oblata a te spes in desperationem versa. Tu ipse optimus es testis, literis te mandasse Legato, ut nostrum populum annona mittenda sublevaret. At is spe nostræ civitatis subjiciundæ, pro frumenti subsidio armatos in nos misit: pro veteri amicitia nova inimicitia ostentata est: pro copia rerum, quæ sperabatur, summa nos inopia affligere curavit. Exercitum duce Auguto in agrum Pratensem, cum spes esset ejus oppidi per proditionem recipiundi, ire jussit, & simul mandatum, ut segetem omnem ex agris nostris raperet, ac pervastaret, quo majori fame populus urgeretur; ut merito dicere possimus nos ab eo pro amore odium reportasse. Non erat hæc spes nostrorum civium, ut eorum libertas fame urgente appeteretur: non eorum erga Romanam Ecclesiam merita postulabant, ut pro beneficiis, quæ multa in Pontifices extiterunt, eis maleficia redderentur. Nam quæ major crudelitas, quæ major immanitas esse potest, quam fame, re omnium crudelissima urgere homines ad servitutem? Misericordia, & pietate digni sunt famelici, non impietate, ac crudelitate, etiam adversus belluas improbanda. Feræ bestiæ, & immanis asperitas fame domari consuevit: liberi vero populi servitus nequaquam fame est appetenda. Quod si quos misericordia, & pietate uti decet, ad illos potissimum id opus spectat, quos Deus ministros, & opifices misericordiæ instituit, qui astringuntur arctius ad obtemperandum summi Dei præceptis majori ex parte in caritatis beneficio constitutis: omnia Dei mandata sunt salutaria, sed nullum tantopere servari jussit, quam caritatem, in qua & misericordia, & legis mandata omnia continentur. Quod est autem majus misericordiæ officium, quam cibo famem sedare? Humiliter petentibus cibum dare? Ipsa nos hortatur natura, atque impellit ad beneficentiam, & humanitatem, & ad communem vitam animantium conservandam. Ea efficit, ut non solum deprecantibus hominibus, sed canibus etiam gestu blandientibus præbeatur cibus. Petet aliquis forsan, nunquid a nobis aliqua in re offensus, numquid ullo errato nostro, nunquid nostra culpa irritatus contra nos esset Legati a-* 1376

48. *Avinionem appulissent.* Prid. Kal. Apr. hæc enim præscripta citationis dies fuerat.
49. *Præjudicata re.* Hoc est animo occupato, & in contrariam partem inclinante.
50. *Cupiditate* ulciscendi. Referendum hoc ad Cardinalem Bituricensem, & Card. S. Angeli.
51. Ab honestate causæ.
52. *Tempora nobis sunt.* Intelligendum infesta, seu contraria.
53. *Multis tentati dolis.* A Guillielmo Cardinali S. Angeli, Bononiæ Legato, qui Augutum occulte ad Florentinum agrum populandum miserat, Pratumque ad defectionem sollicitaverat, quod non fine noxa fieri potuit. Leon. Aret. *lib. VIII. Hist. Flor.*

1376

animus? nihil minus: summa vigebat inter nos concordia [54], *summa animorum conjunctio videbatur, summa ostendebatur benevolentia, neque ulla minor in nos suspicio descendere poterat, quam nostram civitatem ab eo tam iniquis facinoribus esse oppugnandam: primum annona concessa verbo, re denegata est, ut fame destineremur: tum exercitus in nos velut hostis traductus est: oppidi* [55] *proditio tentata, postremo militibus mandatum, ut messis, quæ adhuc in agris erat, corrumperetur, quæ eo spectabant, ut tamquam jumenta fame domita servitutis jugum subiremus. Hæc tanta pericula cum nobis imminerent, quid agere debuimus Pater Sancte? an cervices præbere nos jugulare cupienti? quod tu nobis, si te consuluissemus, tamquam universorum Patrem, consilium dedisses? Quam nobis salutis ostendisses viam? fame urgetur civitas Florentina, subsidium in te denegatur: ab his quos minime oportuit oppugnamur. Crudele id etiam in hoste esset, ne dum in eo, qui se amicum profitetur. Exercitus contra nos destinatur; idest contra eos, qui minime tantum facinus suspicabantur. Hæc immanitas non ferenda. Proditione tentantur oppida nostra, ut propinquo bello defatigaremur. Quæ omnia cum hostis crudelissimi opera existant, nulli dubium est, quin arma pro salute propria sumere cogeremur. Iniqua sunt hæc, quæ retuli, & præter officium Deo dicati. Sed quod sequitur multo iniquius. Mandatur duci exercitus* [56], *ut frumenta ex agris rapiat, ut segetem omnem perdat, quo famis malo coacti Legatum nobis dominum constitueremus. At hæc, tot tantaque etiam adversus barbaros Christi hostes acerrimos essent penitus improbanda. Num hæc igitur adversus nos molita, aut dissimulanda, aut patienda videbantur? non a te Pastore Ovium Christi potius vindicanda? Tu Legati tui cupiditatem in sanam, tu dominandi libidinem immoderatam comprimere, tu ignem excitatum extinguere, tu filiorum tuorum libertatem tueri, tu beneficiorum* [57] *erga Pontifices nostrorum memoriam sumere, tu causam eorum vel solus defendere debuisti. Num igitur nos, quos quies, ac libertas a tuo Legato lacessita, appetita, & procurata est, subimus belli culpam, cum certemus pro patria, pro uxoribus, pro liberis, pro libertate; an tuus* [58] *Legatus, a quo malorum omnium initium est profectum? Certe Sanctissime Pater, si recte advertere, si Vicarii Christi mentem, aut officium sumere voles, nullam hujus belli in nos culpam referes, nullum nostrum delictum judicabis. Nos quippe paruimus necessitati, quæ etiam desides excitat, atque ignavos; arma extorsimus de manu odientium nos, ne periclitaremur. At multi ab Ecclesia defecerunt: fatendum idem; sed superbia id tuorum præsidum, & avaritia, qui provinciis imperabant, quibus nihil nefas esse videtur, contigit. Neque ii a te, sed a ministris iniquis desciverunt; quibus si ad nos miseria sublevandos paulum favimus, nequaquam videmur errasse: nisi forsan, qui ultro porrigendum caput censet cum gladio occursanti, aut minitanti ferro tradendam sponte libertatem. Nihil nos contra tuam dignitatem, nihil contra auctoritatem egimus, Pater sancte, nihil contra Romanam Ecclesiam moliti sumus. Tollere quærentibus salutem nostram, auferre libertatem volentibus, veluti fræna conjecimus, quibus eorum impetus tardaretur. Suscipe nos igitur tuendos, ut filios, Pater sancte, & tuæ pristinæ pietatis in mentem veniat. Recordare miserationum, quæ in Pontifice esse debent. Subeat memoria, nos olim contra Imperatores, contra Reges, contra Tyrannos arma cepisse, quibus Romanam Ecclesiam tueremur, & Romanorum Pontificum status a viribus impugnantium validior redderetur. Tibi vero persuadeas oro, nos invitos ad hoc bellum descendisse, in quo sola libertatis tutandæ ratio quæsita est, idque solum actum, ut patriam defenderemus. Quod si qua nos graviori censura, prout adversarii nostri quærunt, ac dictitant, notari voles, feremus æqua mente, quoad facultas erit, & ad illius auxilium confugiemus, qui non deserit* [59] *in se sperantes, quique oppressorum causas tamquam justus patronus suscipere consuevit.* His dictis varium murmur inter adstantes exortum est, partim adversantium [60], partim faventium *Florentinis*; multi tamen ex majoribus animum Pontificis incendebant, qui cum turbatus indignitate pristina, se contra eos jure acturum respondisset, tum versus ad Christi simulacrum, quod cruci affixum pendebat, *Donatus* [61], *Provoco ad te*, inquit, *omnium Pater omnipotens, qui rectus es judex, nec falli potes, postquam humana desunt suffragia, testorque nos immeritos iniquo judicio opprimi. Sed tu veram in extremo judicio sententiam feres.* Multas tandem post disceptationes [62] damnati [63] *Florentini*, ac extra Christianorum consortium ejecti, interdictumque aqua, & igni, ipsi quoque, & eorum bona in servitutem, & prædam condonata: qua ex gravi censura id *Florentina* Respublica consequuta est, ut maximo rerum suarum incommodo, omissis mercaturis quas variis in Regnis exercebant, multisque deperditis [64] bonis, redire omnes in patriam compulsi sint, & multorum amplæ fortunæ amissæ. *Avinione* insuper, in qua *Florentini* ultra quingentos negotiandi gratia erant, certa præscripta die jussu Pontificis pulsi. *Britones* interim a Pontifice conducti, Transalpinæ *Genuæ* Cardinali [65] duce, Alpes trangressi, in agrum *Astensem* descendunt. In-

---

54. *Inter nos concordia.* Confœderati enim cum Pontifice fuerant Florentini in Bernabovem, ut jam vidimus in primo libro.

55. *Oppidi.* Nempe Prati.

56. *Duci exercitus.* Joanni Auguto.

57. *Beneficiorum erga Pontifices.* Fuse Leon. Aret. *lib. VIII. Hist. Flor.* beneficia enumerat: Florentinos scilicet a Friderico Primo, & Henrico ejus filio armis appetitos, eo quod pro Pontificibus starent. Idem passos a Friderico II. qui Romam nunquam reversuros Pontifices dixit, quandiu illis Florentinorum deesset auxilium. Manfridum Siciliæ Regem a Florentinis cæsum ad Beneventum, & hinc Ecclesiæ pacem restitutam. Addit insuper Ludovico Bavaro Romam vexanti solos pene ex omni Italia Florentinos obstitisse, ejusque Antipapam Petrum de Corbaria rejecisse, Joannique firmiter adhæsisse. Vide insuper Ammirat. *To. II. lib. XIII. p.* 697. & Ugol. Ver. *lib. I. de Illust. Flor.*

Sæpeque Sarmatici contempsit Cæsaris arma,
Pontificum dum Sacra piorum, arasque tuetur
Theutonicis obsessa diu Florentia turmis,
Exitium frustra minitantem sprevit Othonem.
Compulit infectis discedere rebus utrumque;
Sic primum, & pariter Federicum invicta secundum
Ausoniæ cladem Tuscis dejecit ab oris.

58. *Tuus Legatus.* Guillielmus Card. S. Angeli, ut supra.

59. *Non deserit in se sperantes.* Juxta illud: *Sperantes autem in Domino misericordia circundabit.*

60. *Adversantium, partim faventium.* Adversabantur Galli, favebant Itali omnes, nonnullosque ex adstantibus ad lacrymas Florentinorum oratio compulit.

61. *Donatus.* Barbadorus coram Pontifice Orationem his verbis clausit: *Respiciat me Deus salutaris meus, adjutor meus esto, ne derelinquas me, quoniam Pater meus, & Mater mea dereliquerunt me.* Ad quæ conversi Gallorum nonnulli ridentes, pedibus tanquam stultum petere ausi sunt. Ammirat. Junior. *To. 2. primæ partis lib. XIII. p.* 699.

62. *Post disceptationes.* Pontificis Donato respondentis, ut videre est in Leon. Aret. *lib. VIII. Hist. Flor.*

63. *Damnati Florentini.* Fusius Rayn. *Annal. Eccl. To.* 16. Leon. Aret. *lib. VIII.* Ammir. *To. 2. lib. XIII.* Briet *Annal. Mundi p. III. To.* 2.

64. *Deperditis bonis.* Florentinorum damna refert vitæ Gregorii scriptor. *Gest. Greg. XI.* apud Bosq. relatus a Rayn. *To.* 16. *Ann. Eccl.* Walsinghamus *Hist. Angl.* addit Florentinos in Gallia non solum bonis spoliatos, sed Turcarum more in servitutem redactos.

65. *Cardinali Duce.* Roberto Gebennensi, Genevæ Comitis fratre, de quo supra.

66. *Haud*

1376 Inde *Alexandriam*, *Terdonam*que petentes, *Ferrariam* veniunt, ut magnis itineribus confecti milites curatis corporibus, quæ ad bellum necessaria essent providerent. At *Florentini*, cum pro explorato haberent, Cardinalis consilium esse *Bononiam* obsidione cingere, milites haud parvo [66] numero, duce *Rodolpho Camerte* [67], eo mittunt: qui urbem ingressus, re frumentaria, ac omnibus quæ ad defendendam urbem necessaria videbantur, comparatis, loca quæ facilem in *Etruriam* aditum hostibus præbere possent, summa ope intercisis itineribus munit. Frumenta ex agris, villisque in oppida comportari jubet. Publicata [68] *Florentiæ* tam acri Pontificis censura, populorum omnium consuetudine, magis de pace, quam de bello sollicita Civitas ad eam procurandam ad *Galliæ* [69], *Pannoniæ*que Regia *Gallorum* [70] stirpe oriundum, Reges, tum ad *Johannam Siciliæ* Reginam Legatos [71] misere. *Britones* vero, cum *Bononiam* circumsedissent, sacerdotis unius proditione *Montis* [72] *Georgii* castellum capiunt, ac diripiunt: & quo terror cæteris injiceretur, oppidanos omnes, nulla sexus, aut ætatis habita ratione, ad unum interficiunt. Capto oppido, dum apud *Bononiam* essent, *Galli* duo data fide in urbem profecti, cum in cœtu militum jactabundi in *Florentinos*, ut ignavos imbellesque, & in nullius rei usum verbis admodum contumeliosis asperius invecti essent, orta cum adstantibus verborum concertatione, multo insolentius sunt locuti ad provocationem usque desilientes, si qui respondere vellent. Tum *Bettus Biffolus Florentinus*, & *Guido* [73] *Astianensis* fraterna juncti amicitia in medium prodeuntes se ob honorem, decusque patriæ contra provocantes certaturos profitentur. Die præstituta cum extra urbem ambo in campum descendissent, tandem in aciem prodeunt, in Legati [74], totiusque exercitus conspectu. *Biffolus Britonem* adversarium ex equo dejicit: inde pedestri marte ad terram prostratum superat. Legato victi vitam postulanti donat. Idem & *Guidonis* decus fuit; nam superatum *Gallum* concessa vita tamquam victoriæ munus Legato largitur. Qua ex re præter verborum actas gratias, dona quoque a Legato egregia, & equi armaque eorum, qui victi erant, data. Ita insolentia hostium repressa, & *Florentinorum* animi in spem erecti. Hoc duellum *Rodolphi* secutum est prudens responsum: nam cum hostes proditione potius, quam prælio urbem tentarent, *Rodolphus* ad omnia pericula propulsanda sollicitus, timensque *Bononiensium*, quorum animi sunt natura mobiles, parum tutam fidem, intra mœnia se continebat, intentus diurnis, nocturnisque vigiliis, ne qua intestina conjuratio, cujus fama occulta ferebatur, incautum opprimeret. Grave videbatur Legato sua consilia incassum verti; per caduceatorem igitur *Rodolphum* interrogavit, *cur tamdiu otiosus portas non egrederetur:* Cui *Rodolphus* suo nomine renuntiari jussit, *ideo eum non egredi urbem, ne ipse ingrediatur.* Conjuratione [75] autem per unum ex consciis detecta, defectionis auctores capitis supplicio mulctati. Spe omni per fraudem recipiendæ urbis præcisa, *Bononiam* ab Legato Oratores missi, qui deditionem populo suaderent, pollicerenturque data publica fide, omnium quæ hactenus patrassent veniam: quod magis ad irritandos animos popularium est actum, quam ut speraret, id quod petebat persuaderi civibus posse. Auditis Oratoribus, tantus amor libertatis retinendæ fuit, ut contempta eorum oratione, quæcunque indigna se passuros potius affirmarent, quam in eorum ditionem redirent, quorum insolentiam, avaritiam, fastidium, arrogantiam, superbiam diutius experti forent. Eo responso indignatus Cardinalis, se non inde antea abiturum minatus est, quam eorum sanguine & manus, & pedes lavisset. Quæ verba etiam in *Phalaride* tyranno, aut quovis immani barbaro execranda, & digna odio extitissent. Irritati, offensique his dictis *Bononiensium* animi acrius, diligentiusque tuendæ libertati incubuere. Ita potiundæ urbis desperatione Legatus permotus, ab ea quoque spe dejectus posse se in *Florentinorum* agrum prædatum transire, saltus [76] enim undique fossis, armatisque occupati erant, cumque instaret hyems, exercitum in hiberna *Cesenam* deduxit, expectaturus rei gerendæ tempus, & Pontificis voluntatem. Ibi facinus infandum, & in *Nerone* horrendum Legati scelere commissum est: ut nequaquam mirum videatur, oppida Pontifici subjecta a suorum Præsidum crudelitate descivisse. *Britones Cesenam* ingressi, tamquam in urbe ex hostibus vi capta, omnia sacra, profanaque pro libidine diripiunt. Non virginum pudicitia a militari luxuria tuta erat. Nullus pudori locus, nullum ætatis, aut sexus discrimen, nulla pietas, nulla venia. Omnia militari crudelitate, & avaritia agebantur. Neque hæc, cum cives apud Legatum quererentur, ullo jure coërcebantur, sed in dies major sceleribus dabatur licentia. Tandem cum sæva tyrannide oppressa civitas grassantium militum acerbitatem ferre nequiret, sumptis armis, commissoque certamine, *Britones* [77] magna cum cæde urbe ejecit. Deinde cum ultionem veriti cives in armis essent, suasione *Galeotti Malatestæ*, jurejurando quoque Legati confisi, pollicentis se omnis injuriæ oblitum eis ex animo parcere, cædisque culpam in suos rejicere affirmantis, arma deposuere. At is, cui ca- 1376

66. *Haud parvo numero.* Duo equitum millia, & quingentos pedites missos asserit Girardacius *Hist. Bonon. lib. XXV.* Duo millia equitum, quorum quingenti a Bernabove (Comite Lucio ejus Genero Duce) Bononiam missos refert Cor. *p. III. Hist. Med.*

67 *Rodulpho Camerte.* Varano.

68. *Publicata Florentiæ tam acri censura.* Mense Aprili qua urbs a Sacris interdicta fuit, bona civium occupantibus concessa, personæ capientibus jure servitutis traditæ, aliaque, quæ videre erit in Rayn. *Ann. Eccl. To.* 16.

69. *Galliæ Rex.* Tum Carolus V.

70. *Gallorum stirpe oriundum.* Ludovicus I. Ungariæ prius, dein Pannoniæ Rex, Caroli Martelli Galliæ Regis ex patre nepos. Abraham Barschai *Chron. de Reg. Hungaricis p.* 915.

71. *Legatos misere.* Horum nomina non apponit Ammiratus, addit vero ad Pontificem rursus Legatos missos qui pacem quocunque modo inirent; sed Pontificis explorato infenso animo, re infecta rediisse. Hi autem fuerunt Pacinus Strozzius Eques, Alexander ab Antella, Michael Castellanus. Ammirat. *lib. XIII. p.* 699.

72. *Montis Georgii Castellum.* Bononia 15. pass. mill. distantis.

73. *Guido Astianensis.* Senensis, & Bettus Biffolus Florentinus jactis in terram galeis, quod Britones antea fecerant, quisque adversario galeam imposuit, quod pro statuti certaminis signo habitum fuit. Ammirat. *To. 2. lib. XIII. p.* 701.

74. *In Legati &c. conspectu.* Legatum increpat S. Antoninus *p. 3. tit. 22. cap. 1. §. 4. cum duellum*, inquit, *sit prohibitum lege non solum Canonica, sed etiam Divina, quia hoc est Deum tentare, ut dicitur* 2. q. V. Monomachiam; *non catholice, nec juste Legatus permisit ipsum Duellum, & præsens adstitit.*

75. *Conjuratione &c. detecta.* Die XII. Sept. MCCCLXXVI. & quinque ex conjuratis, qui portam Cardinali tradere moliti fuerant, Bononiensibus ipsis annuentibus, capite mulctati. Ammirat. *lib. XIII. T. 2. p.* 703.

76. *Saltus &c. occupati erant.* Timentes enim Britonum adventum octoviri exercitum 1400. lanceis, 200. equitibus, 1000. peditibus auxere; corruperant insuper auro Joannem Malastrettam, & Franciscum Budam Legati Duces, ne in Florentinorum agrum descenderent.

77. *Magna cum cæde.* Octingentis obtruncatis.

1376 cariora omnia, quam fides, & jusjurandum erant, milites in urbem jussit irrumpere, pœnamque de sociis inique trucidatis a civibus sumi. Hi improviso oppidum nil minus veritum, sed promissis, sacramentoque Legati fretum ingressi, omnia crudeli, ac miserrima cæde complent; a nulla [78] crudelitate temperatum est. Viri pariter, ac mulieres, pueri, & infantes in cunis reperti cæduntur, in vicis, in plateis, in domiciliis, in templis sævitum. Sanguis indigna cæde peremptorum manabat undique. Virgines quoque Deo dicatæ ad supplicium raptæ; matres parvulos complexæ filios una cum liberis stratæ conspiciebantur, etiam super altaribus pueruli, qui eo confugerant, interempti. Non *Sagunti* [79] excidium crudelius fuit: ad unum omnes, nisi qui in primo [80] tumultu ex urbe effugerant, fœda morte perierunt. Occisorum [81] numerus ad quinque millia traditur fuisse. Legati quos ad Pontificem missos retulimus, infecta pace redierunt, minante Pontifice se ad eos castigandos in *Italiam* venturum, sumpturumque de hostibus supplicium, qui tam inique *Romanam* Ecclesiam propria hereditate spoliassent. Necessaria Reipublicæ defensio cum civibus videretur, prorogatum [82] Octoviris imperium est, jussique, ut e Republica censerent, forti animo de pace belloque agerent: qui cognito rursus infesto Pontificis ad bellum animo, signis militaribus constitutis, in quibus ad communem exhortationem omnium, qui se dignos libertate judicarent, libertatis nomen inscriptum erat, ea *Rodolpho* duci, cujus opera [83] egregia ante fuerat, summo populi consensu dedere. Pontifex interea mentem in *Florentinos* hostilem gerens, mare ingressus [84] classe, quæ adverso vento in varia loca dispersa est, post quartum ex quo *Massilia* solverat mensem *Corne-*
1377 *tum* [85] appulit. Inde per ostia [86] *Tiberis* in urbem invectus est. Eo rursus Oratores [87] a *Florentinis* ad componendam pacem missi, cum frustra omnia tentata renuntiassent, summis utrinque viribus necessaria ad bellum parantur. *Vulsinienses* [88] primi post adventum Pontificis, signum libertatis secuti opera *Johannis* Præfecti urbis rebellarunt. *Augutus* interea cum quatuor millibus hominum cum *Florentinorum*, ac *Bernabovis* pollicitationibus, tum pecuniis [89] allectus ad eorum partes transiit, ex quo sociorum opes adauctæ sunt. 1377 *Rodolphus* [90] vero, qui exercitui præerat, vir, ut ipsemet fatebatur, mobilis animi, *Fabriani* oppidi recipiendi spe injecta transitionem fecit. Qua ex re, ut moris est eorum, qui fidem frangunt, capite inverso *Florentiæ* publicis in locis depictus [91] est. Is sumptis a Pontifice *Britonibus*, in *Piceno* eos, qui *Florentinorum* partibus favebant, persecutus est. Ad ea loca missus *Lucius Germanus* Comes, ut sociis opem ferret, acie instructa *Rodolphum* superavit, qui victus salutem fuga petens, ferme solus *Tolentinum* [92] pervenit. Capti ex ejus exercitu ad mille hominum sunt: ducenti interfecti. Signa militaria complura ex hostibus capta, *Florentiam* delata. *Gregorius*, quod viribus, aut consilio desperabat, assequi astu, calliditateque se consecuturum putans, *Florentiam* Oratores [93] misit, tentatum si quo modo posset, quod vi nequiverat, civili fieri dissensione. Quo postquam venere, cum sibi mandatum dicerent, ut ad Populum verba facerent, data magistratuum omnium, & primorum, qui plurimi convenerant, concione, longo sermone paternam benevolentiam, singularemque caritatem, quam Pontifex in *Florentinum* populum habuisset, explicarunt, quem certe nosset nunquam declinasse a summorum Pontificum voluntate: *Scire se non civitatis culpa quod vigeret, bellum exortum esse, sed quorundam* [94] *opera, quibus magis discordia externa, quam pax, & quies civium quæstui esset; non publicam, sed privatam quæri utilitatem, & qui bello gerendo præfecti essent, ab his bellum per privatum commodum trahi, impedirique pacem, quæ facile componi posset, si per illos liceat, qui libertatem verbo præseferentes revera in servitute cives tenere velint: nunquam defuturam bellorum materiam, dum suas opes ex aliorum calamitate augerent: multos esse, qui libertatis specie, quæ dictu pulcherrima videatur, non liberos, sed servos esse cupiant cives suos: non bellum, non arma, non seditionem, non eorum servitutem a Pontifice quæri, sed pacem, concordiam, otium, cum his præsertim, quos non voluntas, sed potentiorum timor invitos ad arma compulisset: cupere-*

---

78. *A nulla crudelitate &c.* De qua S. Antonius *p. III. tit.* 22. *nedum Prælatum Ecclesiasticum vices tenentem Vicarii Jesu Christi, sed Herodem, & Neronem dedecuisset tam sæva, scelestaque vindicta.*

79. *Sagunti excidium.* Ab Annibale dirutum, incolis omnibus igne ferroque absumptis. Tit. Liv. *Dec.* 3. *lib. I.*

80. *Primo tumultu effugerant.* Angli rapinæ potius quam cædis cupidi Cæsenates ut se a Britonum ira eriperent, hortati sunt. S. Ant. *p. III. tit.* 22. *cap.* 1. §. 4.

81. *Occisorum numerus &c.* Tantæ cædis culpa Galeotto Malatestæ etiam inferenda; sperans etenim se urbe civibus vacua facilius (ut accidit) potiturum, milites continere noluit. *S. Anton. ibid.*

82. *Prorogatum Octoviris imperium.* Qui vulgo *gli Otto Santi* appellabantur.

83. *Opera fuerat ante egregia.* Nempe in Bononia defendenda.

84. *Mare ingressus Pontifex.* Paratis in Rhodano una & viginti triremibus, alio iter simulans, ne a Gallis (queis Pontificis curia emolumento erat) detineretur, die XIII. Sept. MCCCLXXVI. Avinione discessit, Januamque appulit XVIII. Octobris. *Plat. Ammirat.* & Ubert. Fol *Hist. Gen. lib. VIII* ubi etiam ejus navigatio describitur fœda tempestate, multorumque naufragio miseranda. Itinerarium Greg. fusius descripsit *Petrus Amelius Alectensis Episcop. Senogal.* & Rayn. *Ann. Eccl. To.* 16.

85. *Cornetum appulit.* Post quartum. quo Massilia solverat, mensem, & Natalis Domini festum ibi celebravit. Sic *Rain. ibid* Anconam appulisse, non vero Cornetum nonnulli referunt, quos confutat *P. Eldovinus.* Inde erratum existimo, quod Pontifex triremem Anconitanam conscenderit, ut scribit Julianus Saracinus *Histor. Anc. p. II. l.* 9.

86. *Per ostia Tiberis.* Corneto solvit Pontifex XIII. Januarii MCCCLXXVII. Ostiamque delatus per Tiberis alveum XVII. ejusdem Mensis Romam Pontificiam sedem retulit post ann. LXX. & duobus mensibus queis in Gallia exularat. Ciaccon. *in Greg. XI.* Romam ingredientis pompam accuratis sed incomptis versibus describit *Petrus Amelius*, seu *Æmilius Alectensis Senog. Ep.* apud Masson. *de Rom. Pont. lib. VI.* & apud Rayn. *To.* 16. *Ann. Eccl. p.* 551.

87. *Oratores.* Pacinus Strozzius, Alexander ab Antella, & Michael Castellanus, qui Avinionem eum adierant.

88. *Vulsinienses.* Vulgo *Popoli di Bolsena.* Vulsinium urbs est ex 12. primis Thuscorum Coloniis. Cum in Pontificiam ditionem concessisset, patrimonio Sancti Petri addita est. Brietius Paral. *Geog. append. ad To.* 2. & de his populis *Juven. Sat.* 3.

Aut positis nemorosa inter juga Volsiniis, aut
Simplicibus Gabiis, aut proni Tiburis arce.

89. *Tum pecuniis allectus.* Stipendia enim 250. Florenorum millia a Florentinis oblata.

90. *Rodolphus vero.* Varanus Camertes a Florentinis ad Pontificem defecit. Ad hoc forte inductus, quod cum Fabrianum cepisset, privatique juris facere vellet, Florentini prohibuerunt, ut refert Leon. Aret. *Hist. Flor. lib. VIII.* Vel ex eo motus ad desciscendum, quod Florentini Augutum ad sua stipendia evocassent, eique magis blandirentur, unde invidiæ caussa. Sic Scipio Ammir. *lib. XIII. Hist. Flor. p.* 705. Aurum quoque Pontificis plurimum apud illum valuisse credendum.

91. *Depictus.* Et Civitate qua donatus fuerat, privatus. Leon. Aret. *lib. VIII.* Ammirat. *p. I. Tom.* 2. *p.* 705.

92. *Tolentinum.* Urbem Piceni, nunc Marchiæ Anconitanæ.

93. *Oratores.* Religiosos Viros, quorum unus ex S. Augustini, alter ex Fratrum Minorum familia. Ammirat. *p. I. To.* 2. *l. XIII.*

94. *Sed quorundam opera.* Nempe Octovirum *di Balia.*

95. Per

1377 *re Pontificem, ut qui materiam bello subministrent, ad sanam redeant mentem, & ut civium saluti quandoque consulant: offerre se pacem quacunque velint conditione; proinde uterentur in decernendo illa, pro qua se pugnare dicerent libertate: & ad Parentem, qui passis manibus, & grato animo eos sit recepturus, redire velint, & pace oblata frui: belli suasores ab eis esse rejiciendos, neque permittendum, ut per continuationem* [95] *magistratus potentiorum animi irritentur ad opprimendum Populi libertatem; eo enim modo facile in tyrannidem, ut sæpius multis contigit, descendi posse, quam non solum non cupiat, sed maxime horreat Pontifex.* His dictis decreto publico responsum est Oratoribus: *Florentinos semper summa fide erga Romanos Pontifices extitisse, observantiam eorum in Romanam Ecclesiam nunquam sua culpa ad eam diem intermissam. Beneficia variis in rebus, & tempestatibus in illos collata commemorata sunt: belli culpa in suos relata Præsules, qui ad Italiam missi ambitione, & tyrannide æstuarent. Iniquitas eorum, cupidoque dominandi insana, & simul illorum injuriæ ad id tempus explicatæ. Ingratus illorum animus etiam patefactus est, qui tot immemores beneficiorum, per simulationem, ac dissimulationem Florentinos velle pessundare manifesto sint deprehensi. Necessario eos pluribus injuriis, dolisque* [96] *provocatos ad Rempublicam defendendam cepisse arma, id absque eorum damno, qui bellum excitarint, haudquaquam fieri potuisse: quæ res si molesta Pontifici foret, non sua qui pacem semper appetissent, ac postulassent, sed suorum Præfectorum causa accidisse. Rogare eos, deprecarique, ut Pontificem ad pacem hortarentur, quam, si æqua daretur, nunquam recusaturos testati sunt.* Reversis *Romam* Legatis, quæque egerant expositis, irritatus Pontifex, cui minime ejusmodi consilium [97] cessisset, quotidie indignationis animi edebat signa, tum sententias in *Florentinos* populorum auribus replicando, tum movendo, ac sollicitando *Italiæ* urbes, ut publice eorum cives expellerent; quarum plurimæ suis decretis, quoniam iniqua videbantur, minime paruerunt. *Vulsinienses* interim, qui post defectionem in societatem venerant, quorundam oppidanorum proditione a *Britonibus* capti, omnis generis præda in avaritiam militum concessa, magis quam hostili odio cruciantur. Stupratæ mulieres virginesque, viri in captivitatem ducti, ædificia incensa, mœnia eversa sunt. At in *Gallia Galeatius Bernabovis* frater, urbem *Vercellas* [98], quam in Pontificis potestatem ante bellum redactam scripsimus, a *Gregorio* data pecunia recepit; quod in *Bernabovis* contumeliam propter fœdus cum *Florentinis* initum, factum esse omnes arbitrati sunt. Pontificis in *Italiam* adventu non solum non auctæ sunt, sed ejus diminutæ vires. Crudelitas *Britonum*, quorum barbaries sanguine humano grassabatur, multos ad defectionem in *Piceno* excitavit. Ad has *Florentinorum* ulciscendas injurias Pontifex *Ramundum* nepotem contra eos cum parte exercitus per agrum *Senensem* maritimum ire jussit, qui castris positis *Grossetum*, quod præsidio valido tenebatur, diutius oppugnavit. Verum cum *Augutum* auxilio illi adventare præsensisset, tanti Ducis timore motus, relicta oppugnatione, retrocedens ex *Senensium* finibus discessit. *Augutus* vero *Perusiam* cum exercitu contendens, agros propinquos hostili more populatur. Inter hæc *Ananiam* urbem *Campaniæ* ad Pontificem tertio Legati missi, quærentes si quo modo cum eo de pace agi posset: cum multis dictis, tentatisque, re infecta reversi *Florentiam*, retulissent, mentem Pontificis a pace aversam, intentamque bello; communi consilio obsistere tam iniquo hosti decernunt. Octoviris in annum pacis, bellique gerendi imperium prorogant, stipendio [99] insuper, & supplemento exercitus summo studio intendunt. Cum infensa Pontificis mens acriter nimium *Florentinos* persequeretur, observatæ autem ad eam [100] diem ejus essent censuræ, sententia omnium fuit, ut nulla auctoritate ejusmodi haberentur Interdicta, sed palam omnibus in locis sacris cerimoniarum pristinus servaretur cultus. Tepescere enim erga Deum pietas videbatur, si supplicationes, & sacra negligerentur; neque iniquas sententias adeo verendas dicebant, ut Christi fides ablegari ex hominum mentibus videretur: parendum esse Pontificum censuris, cum illius præcepta, ac vestigia sequerentur, cujus in terris Vicarios esse profiterentur. Non enim de Religione, sed perfidia injuriisque Pastorum Ecclesiæ certamen esse. His rebus cognitis Pontifex, cum victoriam desperasset, remissa paulum acerbitate animi in mitiorem sententiam conversus, paci quærendæ animum adjecit, missoque Oratore *Florentiam Urbinate* Episcopo, se ejus componendæ arbitrum lecturum ait *Bernabovem* eorum socium. Non caruit ea *Bernabovis* nominatio suspicione fraudis doliquè, qui subesse videbatur. Multi periculosum putabant fore tantam rem credi homini ambitioso, & nuper hosti, quem non erga ipsos benevolentia, sed odium in Pontifices ad coeundam cum *Florentinis* societatem coegisset. Dubitabatur, ne & Pontificis gratiam vel iniqua pace inire, & *Florentinorum* opes debilitari, ut suæ augerentur, vellet. Multi quoque in posterum providentes suspicabantur, non pacis cupiditate, sed ut *Bernabovis* voluntatem sibi conciliaret, eum virum belli componendi auctorem lectum, & videbatur haud dubia suspicio apud illos qui habebantur prudentiores. Sed cum veluti certa spes pacis fesso bellis populo ostenderetur, & *Bononienses* [1], quorum gratia magna ex parte trahebatur bellum, armis positis in gratiam Pontificis rediissent, omnium animi [2] in ejus quoque modo quærendæ curam conversi sunt. Igi- 1377

95. *Per continuationem Magistratus.* Octovirum, quibus toties prorogatum imperium fuerat. Scip. Ammirat. *To.* 2. *lib. XIII. p.* 706.

96. *Dolisque provocatos.* Ut sæpius diximus a Guillielmo Cardinali S. Angeli, Bononiæ Legato, qui frumenti inopia laborantes, tametsi antea promisisset, non sublevavit, sed in eos dolose Augutum ad messis devastationem misit.

97. *Ejusmodi consilium cessisset.* Discordias ferendi populumque in Octoviros irritandi.

98. *Vercellas &c. data pecunia recepit.* Nullatenus pecuniam dedisse Galeatium ait Corius *p. III. p.* 194. sed cum Vercellis potiri Sabaudiæ Comes tentasset, Joanne Flisco Vercellensi Episcopo per fraudem in vincula conjecto, indignantes cives Galeatium ad urbis imperium advocasse.

99 *Stipendio insuper &c.* Pecunia exhaustos Florentinos a Clero Civitatis, Diœcesisque Florentinæ auri vim magnam extorsisse, & Ecclesiasticorum bona publicasse, ut bellum in Pontificem gererent, refert Rayn. *Ann. Eccl. To.* 16. *p.* 543. Sacros etiam apparatus venditos addit Corius *p. III.*

100. *Ad eam diem.* Ad menses decem, & septem censurarum jura inviolata fuerant. Sed XXII. Octobris die Ecclesiasticis omnibus indictum, ut priori intenderent cultui, pœnaque pecuniariæ absentibus Episcopis intentatæ. Scip. Amm. *Hist. Flor. p. I. To.* 2. *p.* 709.

1. *Bononienses &c.* Primores Raspantis factionis Pontifici infensos Bononiensis Populus ad concordiam evocatos partim ferro absumit, partim in vinculis habet. Inde Joannem de Lignanis, Ugolinum Gallucium, & Sanctum Danetium una cum Francisco Foscarara mercatore ad Pontificem de pace mittunt, quæ Guidonis Monachi opera constituta est. Gerardacius *Hist. Bon. lib. XXV. p.* 363.

2. *Omnium animi.* Mirum quidem ad id inductos in Pontificem adeo efferatos animos, ut B. Catharinam Senensem pacem cum Pontifice jam suadentem pene obruerint, gladium ignemque minitati, licet pro Florentinis ad Pontificis animum leniendum Avinionem usque pergere non recu-

1377 Igitur missi ad *Bernabovem* Legati, qui peterent, ut ejus statuendæ auctor esse vellet, *Serezanum* [3] eum perduxerunt, quo, & Cardinalis [4] *Ambianensis* appulerat Pontificis Legatus. Convenerunt eo *Gallorum* Regis, ac *Johannæ* Reginæ, *Venetorum*que, ac *Florentinorum* concordiæ firmandæ gratia Oratores. Pacis conditionum, quæ *Florentinis* graves admodum videbantur, & bello deteriores, auctor *Bernabos* dicebatur, ut sociorum damno receptum ad Pontificis gratiam, cujus antea hostis fuisset, haberet. Petebantur inter cætera octingenta florenorum millia, quæ ob sumptus in id bellum factos Pontifici darentur; horum altera pars a *Florentinis*, altera a sociis danda erat. Multa præterea adjiciebant, quibus palam erat *Bernabovis* animum haud recta sentientem partibus Pontificis favere, quæ quamvis aspera, ac difficilia civibus essent, pacem tamen bello & iniquis conditionibus præferendam plures censebant. Erant frequentes excubiæ, dum hæc agerentur, ad portam [5] civitatis *Pisanam*, expectantes noctu si quid ab Oratoribus afferretur. Ad sextum ka-
1378 lendas Aprilis anni octavi, & septuagesimi supra mille trecentos, hora noctis secunda, pulsata [6] magno impetu porta, cum peteretur, & quis esset, & quidnam afferret novi; ut aperirent quam primum respondit, quoniam civitati salutaria, & olivum victoriæ insigne deferret. Reserata statim porta, vigiles inter se vociferantes prospera allata, olivum advectum, pacem factam esse; neminem qui id dixerit invenerunt. Hæc verba paulatim per loca portæ propinqua, deinde per urbem confestim vulgata: adeo mentes hominum excitarunt, ut domo exeuntes, congratulantesque invicem pacem firmatam, accensis in signum lætitiæ ignibus, nullo certo auctore moti festam noctem agerent. Ibant plurimi ad summum magistratum sciscitantes nunquidnam advenisset certi, & unde hæc prodiisset fama; nullo nuntio præter verba portam percutientis invento, domum quisque, spei tamen plenus rediit. Eadem postmodum [7] hora, dieque compertum est, *Gregorium* excessisse e vita, cujus mortem pax subsecuta est. Hoc, quod loco miraculi habetur, sæpius accidisse, ex antiquis historiis compertum est. Ego autem [8], qui *Romæ* ad secreta *Joannis* XXIII. Pontificis eram, idem contigisse verum testimonium ferre possum. Bellum vigebat [9] inter ipsum, & *Ladislaum Apuliæ* Regem, miseratque suas, tum equitum, tum peditum copias cum *Ludovico Andegaviæ* Duce, quem *Siciliæ* Regem declararat, contra *Ladislaum*; 1378
quæ cum flumen [10] *Lyrim* (id eo loci Pontificis terras a regno dirimit) transissent, castraque prope Pontem curvum in *Aquinatis* agri finibus posuissent: *Ladislaus* vero cum exercitu obviam profectus castra ex propinquo metatus esset, commissa postridie ante meridiem pugna, *Ladislaus* magna suorum strage pluribus amissis, aut captis, victus fugatusque [11] est: quæ victoria eadem hora Pontifici *Romæ* nuntiata est. Nam cum pranderet, secretiorisque cubiculi porta gravi ictu sæpius percussa esset, admiratus vero Pontifex hominis temeritatem, quisnam esset, petitum misisset, apertis foribus, humana effigie vir adstans *Johanni* referri jussit *Ladislaum* victum, fusum, ac fugatum esse. Re ad Pontificem delata, jussusque intromittere hominem, cum ad portam rediisset, neminem comperit; petens nominatim ex janitoribus, qui ædium fores observant, quisnam ingressus esset, neminem omnino se vidisse responderunt. Illa & postridie hora certior Pontifex factus est suos commisso prælio victoria potitos. Triduo post diffusam pacis famam *Gregorii* morbus vesicæ [12] dolore contractus literis nuntiatus, primum ut Oratoribus mandaretur, effecit, ne pacem firmarent, verbisque tempus protraherent: quod *Bernabovis* animum maxime ad iram promptum propemodum incendit; tum illius obitus significatus, *Bernabovem*, cæterosque [13] ad proprios quemque lares re infecta redire coëgit. Electus in Pontificem *Urbanus* [14] *Sextus*, nullo odio in *Florentinos* usus. Sublatis *Gregorii* [15] censuris, solutioneque [16] non parva pecuniæ infra certum tempus promissa, qua postmodum *Alexander* [17] *Quintus* Pontifex in *Pisano* Concilio illos donavit, pacem eis æquis conditionibus dedit. Quieta ab externis bellis civitate, pax in dissensiones domesticas versa est. Nam civiles discordiæ e vestigio civitatem invasere: quæ pestis omni externo bello perniciosior est; inde enim & Rerumpublicarum interitus, & urbium sequitur eversio. Ferebatur a multis id divino judicio fieri, quo civitas hostis Pontificum, & belli impii auctores plecterentur. Alii Rerumpublicarum mores, naturamque asserebant, ut civili quandoque dissidio vexentur: ne-

cusaverit. S. Anton. *p. III. tit.* 23. *p.* 24. §. 16. Rayn. *To.* 16.

3. *Serezanum.* Urbs in limine Liguriæ prope ostia Macræ fluvii, quæ Bernabovi parebat.

4. *Cardinalis Ambianensis.* Otho Brunisincensis. Cor. *p. III.*

5. *Portam Civitatis Pisanam.* Unde Pisam iter, sancti Friani aliter appellata.

6. *Pulsata magno impetu porta.* Hoc ab antiquo historico confictum suspicatur, nec immerito Scipio Ammirat. *To.* 2. *lib. XIII. Hist. Flor.* atque ex eo arguit, quod ille referat eodem die XXVII. Martii urbis portam pulsatam, Avinione Pontificium Palatium pene medium combustum, a mercatoribus Florentinos de Gregorii morte admonitos; sed postea sui immemor secum ipse pugnet, narretque Pontificem die VIII. Aprilis decessisse.

7. *Eadem postmodum hora dieque, &c.* Nempe ad sextum kal. Aprilis. sic Briet. *Ann. Mundi part. III. To.* 2. Plat. *in Vita Greg.* quinto kal. ejusdem mensis. Alii vero pene omnes auctores die XXVII. Martii occubuisse testantur. Sic *Ciacon. Panvin Girardacius, Seth. Calv.* & *Rayn. To.* 16. qui nonnullos alios id sentientes adnotat.

8. *Ego autem qui Romæ ad secreta &c.* In Poggii vita quadraginta annis Pontificum a secretis Poggium fuisse diximus, ut & ipse *Invect.* 3 *contra Philelph.*

9. *Bellum vigebat.* Ann. MCDXI. in Ladislaum, quem uti Angeli Corrarii fautorem Joannes XXIII. Siciliæ Regno privarat. Rayn. *Ann. Eccl. To.* 17. & Theod. Niemus *in vita Joannis XIII.*

10. *Flumen Lyrim.* Campaniæ, juxta cujus ripas Ladislai copiæ profligatæ.

11. *Fugatusque est.* Et pene captus, ni fuga Rocasiccam vicinum castrum altissima in rupe positum pervenisset. Leon. Aret. *lib. VIII. Hist. Flor.* Collen. *Hist. Neap. lib. V.*

12. *Vesicæ dolore.* Seu *male di Pietra*, ut Leon. Aret. *lib. VIII. Hist. Flor.*

13. *Cæterosque ad proprios quemque lares.* Quos inter Cardinalis Ambianensis una cum Narbonensi Episcopo Pontificis consanguineo, qui Serezanæ de pace acturi convenerant, Romam ad novi Pontificis electionem se contulerunt.

14. *Urbanus Sextus.* Antea Bartholomæus Butillus Archiep. Barensis Neapolitanus. Briet. *Ann. Mundi par. III. To.* 2. Plat. *de Vit. Pontif.* Rayn. *To.* 17. *Ann. Eccles.* Scip. Ammirat. *p. I. To.* 2. *lib. XIII.* additque fuisse Bartholomæum a Perignano, ita nuncupatum ab oppido Perignano Pisanæ ditionis, unde ejus avus originem duxerat.

15. *Sublatis Gregorii censuris.* Legatos sex veniam petentes Romam ad Urbanum miserant Florentini; Pontifex vero Simeoni Volaterranensi Episcopo, & Francisco ab Herbano ex S. Augustini familia censuræ tollendæ facultatem dedit, de quo gratiæ Deo actæ Florentiæ die XXIX. Octobris. *Ammirat. ibid.* Prædictam fuisse a Christo S. Catharinæ pacem, illique inhibitum ne Florentia, pace infecta, discederet, refert *Raymundus Capuanus* in ejus Vita.

16. *Solutioneque non parva pecuniæ.* 150. Florenorum millibus Florentini mulctati, ut Ammirat. *lib. XIV.*

17. *Alexander Quintus.* Ex eo putandum Florentinos solutione liberatos, sive quod pro Pontifice in Ladislaum arma laturos se promisissent: sive quod armis suis Paulo Ursino conjunctis Romam Alexandro restituissent. Ammirat. *Hist. Flor. part. I. To.* 2. *lib. XVII.* Rayn. *Ann. Eccl. To.* 17.

18. *Ma-*

1379 neque mirandum eſſe, id *Florentinam* urbem paſ-
ſam, quod maximis [18] quondam Rebuſpublicis
accidiſſet. Duodecim [19] ferme anni inter *Grego-
rii* mortem, & initium primi belli, quod cum
Johanne Galeatio Virtutum Comite geſtum eſt, in-
terceſſere: in quibus raro ab inteſtinis diſcordiis
ceſſatum eſt. Quatuor ferme annos vario Rei-
publicæ ſtatu cives conflictati ſunt, multaque [20]
cum cæde civium, tum exilio [21] res tranſacta.
Nam tum optimates [22], tum plebs infima, tum
mixti ex omni civitatis ordine urbem regebant:
donec compoſito in melius rerum ſtatu civitas
certo regendi ordine quievit. Illud vero animad-
verſum memoratu dignum, ſeu juſtum, ſeu inju-
ſtum cum *Gregorio* bellum ſuſceptum fuerit, O-
ctoviros, qui bello gerendo præfuerunt, parvum
infra tempus poſt illius mortem defunctos [23] eſſe
omnes, genuſque eorum [24] majori ex parte dele-
tum. Convenerant poſt factam pacem in *Um-
bria*, *Piceno*que agro ad ſex millia hominum mi-
litarium, in quis *Carolus* [25] *Bernabovis* filius, &
Antonius [26] *Scala*, pulſi patria erant, ad belli ſo-
cietatem egeſtate compulſi, qui ex bellis præte-
ritis otioſi ſupererant, prædæ, & latrociniis in-
tenti. Hi communes omnium hoſtes, cum ſin-
gulis civitatibus adverſarentur, *Peruſinos*, *Corto-
nenſes*, *Senenſes* populati ad redimendam [27] pacem 1385
compulere. Data eſt quoque a *Florentinis* haud
parva pecunia, ne ſuos fines vaſtarent. Verum
cum gravius inſtarent, multoſque in dies terre-
rent minis, inter *Galeatium* [28], *Florentinos*, *Bo-
nonienſes*, *Lucenſes*, *Senenſes*, *Peruſinos* pro com-
muni adverſus hos prædones ſalute novum fœdus
eſt initum, edito decreto, quibus ſumptibus,
quibuſve copiis imperium tutarentur. Exercitus
dux *Bartholomæus* [29] *Severinas* vir prudens, & rei
bellicæ expertus declaratus eſt: militaria exerci-
tus ſigna anno ſexto, & octuageſimo poſt mille 1386
trecentos nomen [30] pacis literis aureis in vexillis
ſcriptum eſſe voluerunt.

18. *Maximis quondam Rebuſpublicis.* Romanæ præſertim, quæ civilibus diſcordiis tandem everſa.

19. *Duodecim ferme anni a morte Gregorii.* Mors Gregorii incidit in annum MCCCLXXVIII. bellum cum Virtutum Comite inceptum MCCCLXXXX.

20. *Multaque cum cæde civium.* Horum præcipui capite mulctati fuere, Petrus de Albiciis, Jacobus Sachettus, Cyprianus Mangionus, Bartholomæus Siminettus, & Donatus Barbadorus, cujus in Florentinos merita ſuperius narravimus. Scip. Ammir. *lib. XIV p.* 747. Quibus adjunctos fuiſſe Thomam Strozzium, & Benedictum de Albertis aſſerit Leon. Aret. *lib. IX. Hiſt. Flor.* Philippum vero de Coſis, Rubeum Riccium, Gregorium de Cardinalibus alioſque nobiles plebejo impetu occiſos.

21. *Tum exilio.* 31. cives ab urbe dimiſſi, aliique 36. abſentes ad judicium vocati; ſed cum minime paruiſſent, bonis ſpoliati & in exilium miſſi ſunt. Ammirat. *lib. XIV. p.* 733. Melchior Stephanus 76. civium nomina enumerat, quorum 53. Florentia pulſi, cæteri pecunia mulctati.

22. *Tum optimates, tum plebs infima.* Sortis ultimæ Confalonerius electus Michael Lando. Priores vero Joannes Capponius lanarius, Leonardus Franciſcus, Silveſter Campiobeſus, Joannes Bartolus, Silveſter Joannis, aliique ab Ammirato relati artifices ſellularii. Creati deinde a populo 64. equites ex optimatibus, duobus tantum plebejis immixtis. Ammirat. *lib. XIV.*

23. *Defunctos eſſe omnes.* Quid mirum, cum pene omnes ſenes eſſent?

24. *Genuſque eorum majori ex parte deletum.* Joannes Magalottus ann. MCCCLXXVII. ſine filiis defunctus. *Ut Joann. Baptiſta Ciai. in ſuo M. S.* Andreas Salviatus anno circiter MCCCLXXXVIII. extinctus, ejuſque familia cum eo collapſa. *Iſtor. Geneal. fam. Salv. MS.* apud Can. Thomam Salviatum. Joannes de Mone ab exulibus Florentinis Aretii occiſus, ſucceſſoribus caruit. Mem. hiſt. *Nicolai Rodulph. MS.* apud Can. Ghirardinum. Andreæ de Bardis incertus exitus; certum tamen, illum ſine prole deceſſiſſe. *Nic. Rodulph. ibid.* Simon Perrucius Magalotto ſuffectus (qui ann. MCCCLXXVII. occubuerat) nec ex ſe, neque ex fratre maſculam prolem reliquit. Alb. *Geneal. Bern. Benr. Arch. Segr. Hetruriæ Principis.* Reliquorum familiæ, nempe Guccii Guccii, Matthæi Soldi, Joannis Dini, & Thomæ Strozzi diu perdurarunt, quorum aliquæ noſtra quoque ætate florent.

25. *Carolus Bernabovis filius.* Bernabove a Galeatio in captivitatem redacto, Carolus, Crema, Parma, aliiſque quæ illi paterna diviſione obvenerant locis ſpoliatus, Mediolano quoque pulſus fuit. Angeli *Hiſt. Parm. lib. II. p.* 201.

26. *Antonius Scala.* A Franciſco Carrarienſi una cum Brunoro captus, ac in Montis Silicis arcem cuſtodiendus miſſus fugam arripuit, ac patria exul latronum more in omnium agros irruit. Hieron. Corte *To. 2. lib. XIII. p.* 248.

27. *Ad redimendam pacem.* Octo florenorum millibus. Ammirat. *To. 2. lib. XV.*

28. *Inter Galeatium &c.* Kal. Septembris in Vico Lignani Mediolanenſis ditionis ad quinquennium fœdus firmatum. Fœderis conditiones videre eſt apud Malavolt. *lib. IX. Hiſt. Sen.* Gerard. *Hiſt. Bon. To. 2. lib. XXV.* & Ammir. *To. 2. lib. XV. p.* 775.

29. *Bartholomæus Severinas.* Hoc eſt Bartholomæus Smeduccius a Sanſeverino. Pompejus Pellinus *Hiſt. Per. p. I. lib. IX.*

30. *Nomen pacis &c.* Non libertatis, ut in bello contra Gregorium XI.

POG-

POGGII BRACCIOLINI,

Florentini,

HISTORIARUM FLORENTINI POPULI LIBRI TERTII EPITOME.

Joannes Galeatius *Vicecomes* Bernabovem *patruum dolo circumventum veneno absumit*, Mediolanique *dominatum occupat.* Veronensem, *ac* Patavinam *ditionem, dominis expulsis, suo adjungit imperio. Orto* Florentinos *inter*, & Senenses *bello, his favens* Galeatius *in* Florentinos *arma convertit; sed ab iis repulsus sua defendere cogitur, magnisque modo adversæ, modo variantis fortunæ casibus agitatur.* Genuensis *Ducis opera pax conficitur. Novum postmodum insurgit bellum,* Mantuanoque *in agro pessime Vicecomes habetur. Cum* Florentinis Veneti *fœdus ineunt, quorum opera induciæ cum Vicecomite in decem annos factæ.* Pisæ *a* Galeatio *magna auri vi emptæ.* Perusia Senæque *ab eo cum multis* Hetruriæ *locis occupatæ.* Robertus *Imperator in* Italiam *a* Florentinis *evocatur, qui adversa fortuna usus in* Germaniam *revertitur.*

LIBER TERTIUS.

1386 UIETIS tum [1] a bello, tum a civili dissensione [2] civibus, Reiquepublicæ statu rite composito, pacem totius ferme *Italiæ* *Johannes Galeatius* turbavit, qui tum *Virtutum* Comes, tum Tyrannus appellabatur, quoniam nullo jure *Mediolani*, cæterarumque *Galliæ* urbium, quas Vicecomitum familiæ paulo ante possederat, imperium tenebat: hujus ambitio nimia, & imperandi libido bellum contra *Florentinos* excivit gravissimum omnium, quæ civitas antea pro libertate susceperit. Nam & cum tyranno præpotente res ei fuit, & in duodecim [3] annos summis utrinque viribus bellum potractum. Urbs quoque id temporis florebat viris egregiis, opibusque, neque in gerendo bello animus, aut consilium, aut pecunia deerat; de quo priusquam scribere aggrediar, paulum ab instituto digrediendum videtur, quo vita moresque *Johannis* usque ad belli primordia recenseantur. Solus cum [4] *Bernabove* patruo *Mediolanum* tenebat *Galeatius*, urbesque omnes a patre relictas. Timebat autem illius potentiam, filiorumque [5], qui plurimi erant ætate adulta, & paternas urbes regebant. Quapropter suspicionem ampliora cupiendi simulato metu fugiens [6], tamquam rerum humanarum pertæsus humilitate vitæ, rerum comtemptu, veste vili, victu haud sumptuoso, boni viri, & fortunæ bona contemnentis famam quærebat. Quo vero ab insidiis, quæ suæ vitæ parari in diem dicebantur, tutiorem redderet vitam, uxorem duxit *Bernabovis* [7] filiam, tamquam salutis pignus firmum, ac stabile, & ab insidiis tutum. Summa benevolentia, & humanitate in omnes erat, semper patruum ore habens, & ad eum rejiciens, si qua in regenda urbe graviori consilio egerent. Sed vir callidus, majora quam quæ ostentarentur agitabat animo, quod postea suo tempore patefactum est. His anxius curis *Galeatius*, cum referretur sibi insidias veneno parari; sive verum id erat, seu ad tegendum scelus confictum, & ipse Socerum dolo capere statuit. Finxerat antea quandam vitæ religionem, qua parvi facere, quæ cœteri appetunt, existimaretur, & apud vulgus sanctitatis cujusdam contraxerat fidem: regimen *Mediolani*, quod commune erat Patruo, quem semper patrem appellare solitus erat, *Papia* [8] sibi urbe ad habitandum electa, permiserat. Cum tempus [9] rei gerendæ constituisset, simulavit voti solvendi gratia se ad certum Religionis templum [10], id est ultra *Mediolanum*, velle proficisci, & cum prope mœnia transiturus esset, *Bernabovem* rogavit, cum illius videndi esset cupidissimus, ut sibi obvius procederet. Ille nil mali veritus, cum duobus [11] majoribus natu filiis, magnoque civium numero extra urbem Nepoti [12] occurrit, cujus jussu (ita enim composita res erat) ab ala equitum, ad id tectis armis parata, circumventus cum filio [13] majori (nam alter inter tu- 1386

1 *Quietis tum a bello.* Quod ad Aretium recuperandum gesserant Florentini, ut Leon. Aret. *Hist. Flor. lib. IX.* recuperatum autem est 40. millibus aureis Conciaco solutis. Ammirat. *To. 2. lib. XV.*

2. *Tum a civili dissensione.* Plebeja enim factio vulgo *de Ciompi*, quæ adeo urbem ab ann. MCCCLXXVIII. usque ad ann. MCCCLXXXIII. vexaverat, penitus eversa.

3. *In duodecim annos.* Nempe ab ann. MCCCXC usque ad ann. MCDII.

4. *Solus cum Bernabove patruo.* Nam Actius Joannis Galeatii frater occubuerat ann. MCCCLXXXI. Campi *lib. III. Hist. Crem.*

5. *Filiorumque, qui plurimi erant.* Quinque *Corius p. III.* enumerat, Marcum, Ludovicum, Carolum, Rodulphum, & Mastinum ex Regina Scaligera ejus uxore susceptos, queis si fœminas, & liberos aliunde susceptos adjicias, 32. invenies secundum *Ammiratum.*

6. *Fugiens.* Papiam profectus est Galeatius, Mediolano patrui curæ concredito. Jacobus Poggius *in hujus Hist. versione.*

7. *Bernabovis filiam.* Nempe Catharinam secundis nuptiis ascivit post Isabellæ primæ uxoris obitum. Cor. *p. III.* Campi *Hist. Crem. lib. IV. p* 90.

8. *Papia.* Olim Ticinum a Ticino fluvio urbis mœnia prætergrediente, a Liguribus, Levis, & Maricis ante Mediolanum ædificata, a quo in Austrum distat 20. mill. pass. *Strabo* autem *lib. V. Geograph.* ab Umbris Ticinum ædificatum asserit.

9. *Cum tempus &c.* Ad Idus Majas.

10. *Ad certum Religionis Templum.* Deiparæ dicatum in Varesii vico.

11. *Duobus majoribus natu filiis.* Ludovico, & Rodulpho.

12. *Nepoti occurrit.* Usque ad Hospitale S. Ambrosii. Cor. *p. III.* Pellin. *Hist. Per. T. 1. lib. IX.*

13. *Cum filio majori.* Cum duobus filiis captum testantur Corius *p. III.* Ammirat. *To. 2. lib. XV.* Non ideo tamen Poggius castigandus. Potuit enim primum cum Bernabove major filius capi, deinde vero aliquo post tempore etiam Rodulphus. Constat enim ex iisdem scriptoribus, duos præterea

1386 tumultum evaserat) capitur, inque castellum, A
quod portæ urbis imminet, perductus in carcerem [14] conjectus est. Reliqui filii, qui plures erant, in suam quisque [15] urbem diffugere. Prædictum ei fuerat, comitatum Nepotis nil minus redolere, quam religionem, cum plurimus esset, & armatus. At ille nil adversi ab nepote metuens, fatis volentibus [16] præteritæ vitæ (admodum enim crudelis, & impotens moribus fuerat) pœnas dedit. Ob hoc tam subitum, tamque atrox facinus, haud parvo in urbe tumultu oborto, atque ad rei novitatem singulis animo suspensis, *Johannes* ad sedandam aliquo plebem pabulo,
domum [17], reliquaque tum *Bernabovis*, tum filiorum quæ in ædibus erant, fortunas omnes populo concessit, qua præda favorem popularium sibi conciliavit. Utque vero futuras tolleret se- B
1387 ditiones, patrem, filiumque [18] veneno sustulisse dicitur. His & sororis mortem [19] pro marito, qui patrui filius erat, lacrymis orantis, ut se ab ea molestia eximeret, adjecit. Omnes deinde urbes ad quas *Bernabovis* liberi confugerant, illis pulsis recepit, quorum pauci mortem evasere. Ita trium [20] potentia ad unum redacta est. His regnandi initiis secunda fortuna usus *Galeatius*, e vestigio majora secum agitare cœpit, & ætate,
majorumque gloria animum imperandi cupidine C
æstuantem in dies stimulante, non contentus urbibus, quas nullo jure tenebat, cum animo concepisset *Patavini* [21], ac *Veronensis* [22] Principum discordia facile eorum urbes suo subsidere imperio, posse, id vero aperto marte multis de causis assequi desperaret, mentem ad dolos, & pristinas calliditates convertit. Cumque inter eos summa pax vigeret, ac concordia: legatis ad utrunque clam mittendis, serendisque invicem calumniis, ac maledictis, præterita quoque odia refricando, asserendoque alterum alteri insidias occulte moliri: brevi perfecit, primum ut simultas oriretur,
deinde aperto odio utrinque incensis animis ad D
arma, & bellum ambo Principes, ignari quem finem datura essent fata, prosilirent; & cum diutino, quod a *Galeatio* nutriebatur bello nunc hortando, nunc subsidia seorsum pollicendo defessi essent, ambos bello fatigatos, pecuniisque, 1387
ac viribus exhaustos oppressit: primo *Veronam Antonio* [23] *Scala* Principe in exilium, ne in manus hostium perveniret, profecto: tum *Patavium*, capto *Francisco* [24] *Carrario* seniore (quem in carcerem, ubi & mortuus est, tradit) in potestatem redegit. Mirantibus vero cunctis *Italiæ* populis, querentibusque harum opulentissimarum urbium expugnationem, haud injuste id bellum *Galeatius* a se susceptum asserebat, proculque ab se omnem injuriæ ambitionisque culpam rejiciebat, pacem præseferens, & in illa asserens se permansurum. Quo vero magis sua occultarentur consilia, utque omnem regnandi cupiditatem dissimularet, majorem natu [25] filium *Florentinos* sacro de fonte, ut moris est, levare voluit: quæ res singulis persuasit *Galeatium* sibi finem statuisse cupiditatis, & id tamquam novum fœdus pacis servandæ fore. Omnia ab eo agebantur, quibus suspicionem ampliora petendi ex animis hominum amoveret, persuaderetque se otium cupere, & quietem, sed unum volvebat lingua, alterum pectore versabat. Orta, ut fit, ex *Florentinorum* rebus secundis invidia, *Senenses* ad odium post captum *Aretium* excitavit, æstimantes quantum sociorum opibus adjiceretur, tantum detrahi viribus suis, quod multarum calamitatum causam præbuit, & belli futuri semen. Anno ante *Bernabovis* obitum, qui fuit quartus, & octuagesimus supra mille trecentos, urbem *Aretinam* ceperant *Florentini*, cujus agri jurisque erat *Lucinianum*, a *Senensibus Aretinorum* bellis civilibus antea occupatum: quod oppidum *Florentini*, ut suæ ditionis cum repeterent, *Senenses* vero se reddituros negarent, integram rem omnem *Bononiensibus* judicandam permittunt; qui auditis Oratoribus, restituendum esse, pecunia [26] a *Florentinis* recepta, decernunt. At illi eo judicio [27] minime paruerunt, ex quo occulta eorum odia in *Florentinos* cœpere, quæ tandem apertum bellum inter *Galeatium*, & *Florentinos* excitarunt. Sumpta est belli gerendi occasio a *Politiano*, quod ob injurias a *Senensibus* illatas ultro ab eodem fœdere deficiens, sponte postmodum in populi *Florentini* po-

---

terea ejus nothos Sacramorum, & Galleotum, non tamen eodem die, captos fuisse. *Pellinus ibid.* Campius *lib. III.* Girardaccius *lib. XXV.*

14. *In carcerem conjectus est.* Perductus postea cum Ludovico Tretium ad Abduam munitissimum oppidum, quod ab illo conditum fuerat ann. MCCCLXX. *ut* Briet. *Parall. Geog. in append. ad Tom.* 2. & Rodulphus in S. Columbani oppido clausus. E

15. *In suam quisque urbem.* Hoc est in eam, quam quisque a patre acceperat.

16. *Fatis volentibus.* Plura in superstitionem accepta narrat Petrus Azarius Novariensis Notarius *in codice MS.* apud me, observatque in domo Geminorum eo tempore, quo Bernabos captus fuit, Saturnum, Jovem, & Martem conjunctos fuisse. Addit Corius *p. III.* Lapideum anguem in Rodulphi domus culmine positum ictu fulminis collapsum octo circiter ante diebus, & per idem pene tempus Vercellinam portam comitantibus filiis Bernabove ingresso ligneum pontem, vix illis præteritis, dissolutum, magna sequentium equitum clade.

17. *Domum reliquaque, &c.* Non tamen hæc populo diripienda concessit, quin prius cælati argenti sex currus, aureorumque septuaginta millia sibi reservasset.

18. *Patrem filiumque.* Bernabovem, & Ludovicum veneno epulis infectis. Cognita illapsi veneni vi, Bernabovem tanta pœnitentia ductum testantur, ut ne lacrymis quidem efferatus cœteroquin animus pepercerit. Cor. *par. III.* & Girard. *Hist. Bonon. lib. XXV.* F

19. *Et sororis mortem.* Violantidis quam primum Leonoro, seu Leonello Clarentiæ Duci, Britanniæ Regis filio desponsatam refert Comes Blandrates Eques Hierosol. *Hist. Marchionum Principumque Montisfer.* Inde a Leonello relictam Joannis Montisferrati Marchionis filio nupsisse. Hoc vero a domestico quodam interfecto, tertio conjugii vinculo patruelis sui Bernabovis filio colligata est; Ut *Donatus Acciajolus* Florentinus testatur, utcunque sentiat Campi *Hist. Cremonæ lib. III. p.* 73. Viridis alterius sororis nomen pro Violantide perperam usurpans.

20. *Ita trium potentia.* Nempe Matthæi, Bernabovis, & Galeatii, quos inter defuncto Joanne Archiepiscopo divisum Imperium fuit.

21. *Patavini.* Francisci Carrariensis.

22. *Veronensis.* Antonii Scaligeri

23. *Antonio Scala, &c.* Sibi timens Antonius navim conscendit, quam ad omnes eventus paratam prope oppidum habebat, & una cum filiis, & uxore per Athesim Venetias petiit anno ætatis suæ 25. duodecimo vero ejus imperii. Corte *Hist. Ver. To.* 2. *lib. II. p.* 207.

24. *Capto Francisco Carrario seniore.* Senior dictus, quod filium haberet ejusdem nominis Dum, ut Galeatium adiret, Mediolanum versus iter faceret; Comensi in urbe captus, ac in Meodoviæ oppidum conjectus excessit anno MCCCXCV. Scardeonius *lib. III. Classe XIII. de Patavinis pace, vel bello claris p.* 285. *& lib. II. Class. IX.*

25. *Majorem natu filium.* Cui Joanni Mariæ nomen ex voto imposuerat. Natus est non. Sept. MCCCLXXXVIII. Abbiatæ, ut *Corius p. III.* prope finem.

26. *Pecunia a Florentinis recepta.* Octo aureorum millibus, quæ a Raynaldo Jansiliatio Bononiæ persoluta. Malavolt. *p. II. lib. IX. p.* 159. *Hist. Sen.*

27. *At illi eo judicio minime paruerunt.* Temere hoc Poggius refert, ut ex aliis scriptoribus constat, aliæque, & satis notæ fuere belli caussæ. Bononiensium judicio paruisse Senenses, asserunt Leon. Aret. *lib. IX. Hist. Flor.* Pellinus *Hist. Perus. lib. IX.* Malavoltus *Hist. Senen. p. II. lib. IV.* quin immo Scipio Ammiratus *p. I. Tom.* 2. *lib. XV.* asserit anno MCCCLXXXVII. mense Decembri, Confallonerio Petro Oricellario, Lucinianum Raynaldo Jansiliatio equiti traditum Florentinorum nomine.

1387 potestatem concessit. Ejus oppidi incolæ, ut sui
arbitrii homines, aliquandiu *Senensibus* tamquam
Patronis hæserant, ut eorum auctoritate ab *Are-*
tinis, cæterisque finitimis populis tutiores essent.
Verum cum *Senenses* [28] ultra quæ fœdere permit-
teretur, in eos juris sibi vindicassent, superbe ni-
mis, contumelioseque imperabant: quo factum
est, ut cum sæpius *Florentinorum* opera initæ in-
ter eos conventiones minime a *Senensibus* servaren-
tur, avareque præterea, ac injuste in illos impe-
ria exercerentur, fœdere, & societate eorum
posthabita, se, suaque libere *Florentinis* dederent.
Recusata [29] tunc est ab eis ea deditio, paci socio-
rum, & concordiæ consulentibus, Oratoribus-
que ad utrosque missis, componendis [30] discordiis
operam impendunt. At *Senenses* arbitrantes iis-
dem auctoribus omnia excitata; tamquam bellum
ultro appetentes, Legatis irarum pleni, *Medio-*
*lanensis*que promissis ad *Tusciæ* imperium anhelantis
onerati, contumeliosius respondent, missaque [31]
extemplo legatione, fœdus cum eo conditioni-
bus [32] admodum homini acceptissimis, ut *Floren-*
1389 *tinis* bellum inferat, ineunt. Hac re *Florentinis*
nota, Oratores denuo *Senas* missi, si quo modo
possent illorum animi ab ea cogitatione averti.
Verum arrogantius quam antea responso dato,
non esse sui juris aliquid cum *Florentinis* pacisci,
cum se jam in *Galeatii* clientelam contulissent, re
infecta reversi sunt. Comes veluti ejusmodi re-
rum inscius *Florentinis* obtulit de compositione
acturum se, & si opus foret, auxilio futurum.
Testatus [33] quoque palam est, neque deditionem
ullam fecisse *Senenses*, neque etiam, si eam obtu-
lissent, ne bello cum *Florentinis* antiquis sociis de-
cernere cogeretur, accepturum fuisse. Hortaba-
tur vero, ut *Politiano* [34] abstinerent, quo in po-
testatem *Senensium* rediret: quæ res cum agitare-
tur, adeo duræ fœderis leges imponebantur,
ut tamquam iniqua servitus recusarentur: quo ac-
cidit, ut incursiones crebræ, populationesque
(jam enim equites [35], peditesque permulti *Senas*
convenerant) in agrum *Politianensem* hostili more
fierent. Interea *Bononienses*, *Pisani*que, qui socii
erant, prospicientes quantum incendium excita-
tura esset futuri belli flamma, ad quam augendam

A haud parvum a *Galeatio* fomentum subministratum 1389
iri homines, sicuti postmodum fecit, arbitraban-
tur (jam enim belli materiam quærens, equites
[36] sexcentos *Senensibus*, veluti mercede ab iis
conductos, ut propriæ saluti consulerent, mise-
rat) *Florentinos*, ut una suos quoque Oratores pro
pace inter eos, & *Politianenses* reintegranda *Senas*
proficisci vellent, per Legatos hortantur: quo
impetrato, *Senas* mature profecti pacem [37] æquis
legibus faciunt. At *Galeatius*, cum pacis cupi-
ditatem præsetulisset, tandem ardore belli geren-
di victus, *Florentinos* omnes rupto [38] fœdere, eam
præferens causam, quod tamquam exploratores
B sua consilia exteris nota facerent, quodque suos
hostes pecunia juvissent, suis [39] finibus abire jus-
sit; a quibus contrarium edictum manavit: pu-
blice namque decretum est, ut in septennium o-
mnibus, qui illius imperio parerent, *Florentiam*,
ad aliasque eorum urbes, & loca libere veniendi,
morandique data immunitate, jus potestasque es-
set. *Petrus* vero *Gambacurta*, qui *Pisis* præerat,
vir prudens, & pacis cupidus, belli pericula ani-
madvertens, concordiæ [40] curam suscepit, acci-
tisque dissidentium [41] Legatis inter *Galeatium*,
Senenses, ac *Malatestas*, *Florentinos* vero ac *Bono-*
nienses, ea lege novum ad triennium fœdus com-
C posuit, ut neque *Mediolanensis* in *Tuscia*, neque
reliqui in *Gallia* quicquam novi juris, aut imperii
sibi quærerent, aut vendicarent; additumque ut
ex eo nihil priori fœderi, in quo *Pisani*, *Perusi-*
*ni*que [42] socii ascripti erant, derogaretur. Jusse-
rat, dum hæc agerentur, *Galeatius* contra jus
gentium, & datam fidem, *Johannem Actium U-*
baldinum egregium ea tempestate belli ducem
cum mille equitibus *Senas* ire, tamquam id po-
stulantibus sociis ad tutandos eorum, si qua in
re opus esset, fines: qui cum per *Flaminiam* iter
faceret, *Perusiam* veniens, eam auctore *Biordo*
[43], qui illius tyrannidem usurparat, a *Florentino-*
D *rum* societate avertit. *Senas* inde profectus, ac
Dux belli factus, quæ ad ejus curam pertinerent
paratis diligenter, agrum *Politianensem* adversus
[44] contractæ pacis leges populabundus ingredi-
tur. Multa itaque in dies, cum conspicerentur
a *Galeatio* fieri, tentarique, quibus manifesto
com-

---

28. *Cum Senenses*, &c. Nulla Senensium injuria Politianenses ad defectionem compulsos testatur Malavoltus *Hist. Sen. lib IX p. II.* & Spinellus *Hist. Politiani lib. III.* sed ex civili discordia inter duos de Pecora, quorum in partes divisi confluxerant oppidani. Potior pars Joannem secuta Girardum ejecit; advenientemque ad res componendas Senensium Legatum armis excepere. Pœnitentia autem ducti, ne pœnas luerent, Florentinis per Legatos se dedere.

29. *Recusata est ab eis deditio.* Amice nimis egerunt Florentini, poterat enim inviolato fœdere Politianum ultro se dedens retineri. Sic Romani, etsi Campanis in Samnites auxilium petentibus denegassent, cum Samnitibus enim fœdere conjuncti erant, Campanos tamen se dedentes acceperunt, & contra Samnites Valerium, & Cornelium Consules cum exercitu misere. *Livius lib. VII.*

30. *Componendis discordiis.* Concordiam inter Senenses, ac oppidanos a Florentinis conciliatam die XXIX. Octobris MCCCLXXXVII. asserit Ammirat. *p. I. Tom. 2. p.* 756

31. *Missaque extemplo legatione.* Quinque Senenses Mediolanum missi, quorum princeps Orlandus Malavoltus. Malavolt. *Hist. Sen. lib. IX p. II. p.* 163.

32. *Conditionibus homini acceptissimis.* Fœdus iniere die XXII. Septembris, & Galeatio jus belli pacisque datum, quod quidem nonnisi illi acceptissimum esse poterat.

33. *Testatus* &c. Carrariensi bello Vicecomes implicitus, ne a Florentinis mora illi injiceretur, Senensibus se minime adhæsurum pollicitus est, eorumque Legatos qui apud eum convenerant, non alia de causa quam firmandæ cum Florentinis pacis detineri ostentabat.

34. *Politiano abstinerent.* Politianenses a Senensibus ad Florentinos rursus defecerunt, ditionique Florentinorum Politianum in Camerali libro adscripserunt: vigebat enim lex, ne nisi totius populi consensu ea alienare liceret, quæ in hoc libro descripta fuerant. Leon. Aret. *Hist. Flor. lib. IX.* S. Antonin. *tit.* 22. *cap.* 3. §. 20.

35. *Equites*, &c. A Vicecomite Paulus Savellus cum trecentis militibus missus. *Corius p. III.*

36. *Equites sexcentos.* Joanne Ubaldino Duce. Girardaccius *p. II. lib. XXVI.*

E 37. *Pacem æquis legibus faciunt.* Nemini magis quam Bononiensibus pax hæc curæ erat? Vicecomite enim Bononiam magno cum exercitu adventante, verebantur, ne memoria veteris dominii excitus ad sua repetenda animum intenderet.

38. *Rupto fœdere.* Justa de causa ruptum fœdus. Florentini enim Franciscum Carrariensem Vicecomitis captivum Astæ detentum ad fugam excitaverant, inque urbem receptum opibus adjuverant. Ammiratus *p. I. To. 2. lib. XV.*

39. *Suis finibus abire.* Octo dierum spatio.

40. *Concordiæ curam suscepit.* Cujus firmandæ gratia, Florentiam primum, deinde Mediolanum profectus Joannem Galeatium suam in sententiam perduxit. Pellinus *Hist. Per. p. I. lib. IX.* Truncius *Ann. Pis. p.* 169.

41. *Dissidentium Legatis.* Horum nomina apud Malavolt. *Hist. Sen. p. II. lib. IX. p.* 165.

F 42. *Perusinique socii.* Nullo a scriptore hoc in fœdere Perusinos commemoratos asserit Pellinus *Hist. Perus. p. I. lib. IX.* licet Leon. Aret. *lib. IX. Hist. Flor.* Malavolt. *Hist. Sen. p. II. lib. IX.* & Ammirat. *p. I. To. 2. lib XV.* oppositum referant.

43. *Biordo qui illius tyrannidem occuparat.* Biordus, seu Bigordus Michellotus Tuderti, Ascisii, aliarumque urbium Dominus, Perusium quoque ab Ecclesia deficiens sibi adscivit, cujus postea, pace facta, Vicarius a Pontifice electus est. S. Antonin. *p. III. Tit.* 22. & Cæsar Crispoltus Perusinus *lib. III. p.* 287.

44. *Adversus contractæ pacis leges.* Quas inter, ne nihil in Tuscia hostile ageret, ut supra.

45. *Pe-*

1389 comprehenderetur illius animum ad fallendum, & bellum gerendum promptum esse, pararique audirentur majores, quam ratio pacis requireret, equitum copiæ, varia civium sententia animos futuri incertos versabat. Prudentiorum tamen erant consilia, bellum cum tyranno quamprimum suscipiendum esse: facilius coalescentes vires conteri posse, quam cum robustiores factæ essent. Tutius videri teneris adhuc tyranni opibus obsistere, quam inveteratis: ardere illius animum imperandi cupiditate. Jam *Senensium* patrocinium, vel potius imperium contra jus fœderis usurpasse: jam *Perusinos* ex amicis hostes reddidisse: jam in *Etruria* præter conventa, quæ nunquam servarit, suas vires protulisse, omniaque illi fide & jurejurando esse potiora: jam multos pecunia [45], promissis stipendiis corrupisse: non esse expectandum adeo illum potentem reddi, ut eis, quod jam cupiat, leges, ut victis imponat: Forti & elato animo obstandum tyranno, libertatemque tuendam: imploranda cæterorum auxilia, quibus eadem belli pericula imminere videantur: scribendos novos milites, exercitum parandum, quo & sua defendi, & aliena oppugnari queant: fauturum Deum justæ causæ, & populum a servitute tyrannica exempturum: animi tantummodo adsint, consilia, & vires non defuturas. Concio post hæc electorum [46] civium habita, in qua aliquibus dictis sententiis *Johannes Riccius* Jurisconsultus in hunc modum orationem habuit, egregiam, & Reipublicæ salutarem. *Si quis forte vestrum dubitet præclarissimi cives, qua mente sit erga nos Johannes Galeatius Virtutum Comes, is profecto omnem abjiciat dubitationem necesse est, si illius ad hanc diem vitam considerabit: ea enim mentis, & animi ejus verum testimonium præbet. Verum, ut quæ occultiora sunt, forsan multis tamquam oculorum conspectui subjiciantur, evolvenda paucis nobis est ejus præterita vita, & ex ea futurorum conjectura capienda. Scitis olim hunc hominem cum quandam sanctitatis speciem verbis, & habitu vestium præsetulisset, primum ejus pietatis opus ob insanam dominandi cupiditatem in capiendo, necandoque Bernabove extitisse: & quem ipsa naturæ lex, & vis sanguinis ad amorem, ac pietatem, & decus tantæ familiæ impellere debuisset, hunc ambitio res pessima inter mortales ad impietatem compulit, & crudelitatem. Et nedum patrui, sed ne sororis [47] quidem pro viro deprecantis misertus est, illorumque funera morte sua cumulavit, patruique filios præter unum omnes sustulit, ne qui superessent paternæ cædis ultores. Neque his contentus, cum trium fratrum [48] imperium ad se redegisset, majori quam antea siti flagrans dominandi superioribus flagitiis alia addidit minime contemnenda. Veronæ, ac Patavii Principes, serendis occulte, nutriendisque per internuncios discordiis, dolo, & inanibus pollicitationibus deceptos ad inimica arma compulit: & cum seorsum utrique favere se simularet, adeo vires eorum diutino bello contritæ sunt, ut ipse utrunque novis armis facile debilitatum superarit. Hac fide, atque adeo summa perfidia amborum Principum urbes in suam ditionem parvo negotio redegit. Sed quo pluribus dominabatur, eo major incesserat imperandi appetitus: & cum non essent finitimi, adversus quos auderet armis [49] certare, animum ad Etruriam adjecit, expectans si qua ex tempore novandi occasio daretur. Ecce Senensium levitas est exorta, quæ tamquam ansam dedit illi ad arma in Etruriam promovendi, quam ille e vestigio nonnullis levibus innixus causis, sed quæ facillime confutarentur, contra jus gentium violato fœdere arripuit. Quid enim rei est sibi in Etruria a suis finibus admodum remota? quid est illi negotii pro Senensibus quos nemo lacessit, contra socios suos arma sumere, cum nulla in re a nobis fuerint violati? Sed eum immoderata dominandi libido præcipitem agit, ut nullum fœdus, nullam fidem, nullum jusjurandum, nullam societatem sibi, modo imperium augeat, servandam ducat, & quod jure nequit, vi, atque injuria consequatur. Quibus artibus, quibus calliditatibus, quo astu usus sit, ut nos imparatissimos opprimat, considerate. Primum Senensium animos contra nos irritavit, atque incendit; conceptam malevolentiam multis promissis fovit, si bellum excitaretur: fœdus deinde cum eis iniit, in quo id primum ejus opera est adscriptum, ut bellum nobis inferret: deinde ad sopiendas mentes nostras tamquam pacis cupidus de concordia cum Senensibus se acturum spopondit, missisque Oratoribus, non pacem, sed belli semina dispersit. Quo secutum est, ut ei Senenses ultro se se dederint: quod cum vobis permolestum esse, & præter fidem ostenderetis, literisque id graviter ferre videremini, ille suis utens artibus aperte negavit ullam per Senenses factam deditionem, & si quam facerent, se irritam habiturum. Missi deinde Senas equites sexcenti, tamquam eorum fines tutiores reddituri: quæ res supervacanea visa est, cum nondum ulla arma essent mota. Sed cui nota erant consilia sua, cuncta, quæ ad prolatandum imperium utilia sibi existimabat, præparabat. Facta est insuper per Petrum Gambacurtam inter Comitem [50], Senenses, ac Malatestas idem sentientes, ac nobiscum, & cum Bononiensibus nova pax jurejurando firmata: quam ille nequaquam servavit, sed ardore nobiscum decertandi, iniquo edicto Florentinis omnibus suo imperio interdixit: pauloque post Johannem Actium Ubaldinum virum bello insignem cum equitibus mille Senas ire jussit: qui ut primum Perusiam pervenit, urbem amicam, & nobiscum fœdere junctam fide posthabita secum sentire [51] persuasit. Senas cum appulisset, in agrum Politianensem incursiones fecit. At ille quæ gesta erant se inscio facta asseverans, singula ejus consilia ad nos fallendos dirigit. Quid igitur amplius expectamus viri prudentissimi? Quid fidem ejus amplius experiundam ducimus, quæ nulla neque literis, neque verbis, neque Oratoribus est habenda? Ludus jam est ei dolis, & perfidia nos fallere. Plura insidiis ab eo, quam aperto marte videtis agi: & non quid loquatur, sed quid moliatur est advertendum. Itaque abjiciendas moras omnes inutiles censeo, & spem omnem servandæ ab eo pacis desperandam. Satis diu ab eo delusi sumus: prædicat pacem, bellum tractat. Viribus igitur Galeatii fraudibus, & iniquæ ambitioni obviam est eundum, parandaque singula ad arma, & defensionem spectantia. Adsunt nobis vires, adsunt consilia, omnia, modo adsit voluntas vestra, & consensus omnium, ad Rempublicam conservandam abunde nobis sunt. Multa dies afferet, quibus poterit hic ambitionis impetus tardari: sperandumque Deum optimum maximum rupti fœderis [52] vindicem affuturum, victoriamque justissima, & pro tuenda libertate gerentibus bella daturum.* 1389

His

45. *Pecunia.* Joannem Bonacursium Florentiæ Confalonerium scutatorum millibus a Galeatio corruptum constat. Quo cognito fugientem Florentini proditionis ignominia notarunt, ac publice pingi jusserunt.

46. *Electorum civium.* Seu in concilio electorum civium, vulgo *de Richiesti.*

47. *Ne sororis quidem.* Violantidis Bernabovis filii uxoris.

48. *Trium fratrum.* Matthæi, Bernabovis, & Galeatii.

49. *Adversus quos auderet armis certare.* Venetos enim extimescebat.

50. *Inter Comitem.* Galeatium, qui Virtutum Comes etiam appellabatur.

51. *Sentire persuasit.* Auctore, ut dictum est, Biordo.

52. *Rupti fœderis.* Per Petrum Gambacurtam Pisarum Dominum firmati.

1389 His multorumque adhortationibus civitate commota, omnium consensu bellum suscipiendum esse decernitur: Decemvirique [53] sine provocatione, quibus cura belli demandatur, creantur. Qui cum Magistratum iniissent, magno animo, nec minori prudentia exercitum summo studio comparant, Legatosque [54] quatuor in ulteriorem *Galliam*, qui auxilium a Rege petant, mittunt: quorum duo in itinere positis insidiis deprehensi sunt, jussuque *Galeatii* contra jus gentium in carcerem trusi: reliqui ad Regem [55] perveniunt. Eodem ferme tempore per *Johannem Ubaldinum Miniatis* proditio tentata est, cujus nonnulli oppidani præmiorum spe corrupti auctores erant. Sed ea per conscios [56] detecta, sontes supplicio affecti sunt: multa insuper castella [57] *Senensibus* finitima, ut ab iis, qui jam cogitationes omnes ad bellum destinassent, variis nequicquam tentata dolis. *Mediolanensis* vero, ut a se omnem belli culpam averteret, eamque in *Florentinos* rejiceret, palam questus est se ab eis [58] veneno appetitum, inque suam necem conspiratum esse. *Bernabovis* [59] quoque filios adversus sollicitatos: ignominiæ præterea causa, ut infidum, & fraudulentum in concionibus, *Riccii* [60] præsertim oratione notatum: quæ cum variis [61] literis, ac sermonibus divulgasset, singula optimis argumentis, & epistolis, & verbis confutata sunt, ita ut palam esset diverticula ab eo ad subterfugiendam belli per injuriam illati infamiam quæri. Ad *Florentinos* [62] quoque literas dedit, quibus tamquam pacis cupidus bellum indixit, & veluti invitus ad suscipiendum bellum coactus, quæ eodem pacto ut mendaces ejus opera reprobatæ sunt. Ut vero *Pisanos* in suam societatem traheret, Oratoribus ad eos missis, confictis mendaciis quo procul a belli culpa videretur, non servari a *Florentinis* pacem criminabatur, & simul ut secum sentirent postulabat. At illi [63] in fide perstantes nunquam se pacis violandæ auctores futuros respondent. Varii qui per hostem fiebant belli apparatus *Florentinos* compulere, ut & ipsi omni ope necessaria ad bellum pararent: neque solum, ut vim vi repellerent, sed ut ultro armis extra *Hetruriæ* fines hostem lacesserent. Itaque *Augutum* ex [64] *Apulia* accitum, mortuo in itinere, dum ad exercitum veniret, *Renaldo Ursino* [65] belli duce, cum sex equitum millibus in *Galliam* contra *Galeatium* mittunt, ut tecta uri, populationes agrorum fieri, incendiis omnia fumare, defectiones populorum, cæterasque belli clades, castra hostium *Mediolani* portis potius imminere videat, quam insatiabili imperandi cupidine *Hetruriam* semper armis sollicitam reddat. *Loysium* [66] vero *Capuanum* in *Senensium* agros adversus *Ubaldinum* decernunt; solique nullis externis viribus præterquam *Bononiensium* freti, qui pro communi defendenda salute sumptus suppeditarunt, & *Cortonensium*, qui in amicitia perseverarunt, bellum omnium maximum, quod ad eam diem gesserint, suscipiunt: cum diversæ factionis Principem *Perusini*, *Senenses*, *Malatestæ*, *Ferrariensis*, *Pupii*que Comes, ac plures alii sequerentur. *Galeatius* contra se exercitum proficisci animadvertens (nam *Augutus* cum suis copiis *Bononiam* [67] missus erat, cumque eo *Carolus Bernabovis* filius, & *Luchinus* patrio pulsi imperio) *Ubaldino*, apud quem plurimi equites *Senis* convenerant, mandat bello quam posset aspero *Florentinos* incesseret, ut potius se, suaque a propinquo validoque hoste tueri, quam de transferendo in *Galliam* bello cogitare cogerentur. *Senenses* e vestigio in proximam regionem, quæ *Chiantia* appellatur, excursiones fecere, prædaque abacta confestim, ut *Florentinorum* milites propinquos jam adesse intellexerunt, abiere. Eodem tempre *Politianum* ultro se dedens receptum est. Duæ in eo [68] factiones erant: cum ad arma ventum esset, quæ *Senensibus* [69] favebat pulsa, *Senas* profecta odia eorum in *Politianenses* renovavit; altera [70] factio missis Legatis se dederat *Florentinis*. Eo plures equites missi sunt, ut *Senensium* agros vastarent: est enim oppidum inter hostes situm, ex quo usque ad propinqua *Senensibus* loca incursiones fieri, prædæque abduci possunt. His itaque initiis nonagesimo post mille trecentos anno, cum bellum, quod in duodecim annos protractum est, cœptum esset, variis vero utrinque præliis, ac rapinis animi irritati, belloque intenti essent, dux *Senensium* [71] cum tribus equitum millibus, peditibus mille in *Vallem Arni* superiorem transcendit, nonnullorum spe, promissisque, qui *Johannis* [72] oppidum ei,

1390 (left margin, beside "parant, Legatosque"); 1390 (right margin, beside "Renaldo Ursino")

53. *Decemvirique.* Creati mense Octobri. adi Ammirat. *To. 2. lib. XV.*

54. *Legatosque quatuor.* Plures a Florentinis Legatos missos testatur S. Anton. *Tit* 22. & Leon. Aret. *lib. IX.* sed nomina silent, non sic alii Scriptores, qui Philippum Adimarium, Philippum Corsinum, Cristophorum Spinum, & Matthæum Arrighium commemorant, quorum duo a Galeatio intercepti non nisi post pacem Pisis firmatam patriæ restituti. Nullo autem fundamento hoc asseri testatur solers Ammirat. *p. I. To. 2. lib. XV. p.* 796. qui publicas scripturas perlustrans nullam nisi de Adimario mentionem factam testatur.

55. *Reliqui ad Regem.* Galliarum Carolum VI.

56. *Per conscios detecta.* Per Bernardum, & Ludovicum de Guizzis.

57. *Castella.* Quæ inter Anglarium, ut S. Anton. *p. III. Tit. 22. cap. 3.*

58. *Ab eis veneno appetitum.* De Florentinis hoc suspicatus fuerat, quod jam de Antonio Scaligero innotuerat. Deprehensus enim Placentiæ Antonius quidam Ortonensis ob venena, quæ secum deferebat, tormentis adactus, ea se parasse jussu Scaligeri fassus est, ut Galeatii puteum inficeret. Cor. *p. III.*

59. *Bernabovis quoque filios, &c.* Carolum, & Luchinum qui Florentinorum stipendiis militabant.

60. *Riccii præsertim.* Joannis Riccii oratione, in qua Galeatium dicebat, *Aliud fronte simulare, aliud corde sentire.*

61. *Cum variis literis divulgasset.* Venetis, Januensibus, Pisanisque scripsit; sed omnia a Florentinis refutata sunt. S. Anton. *Hist Flor. P. III. Tit. 22. cap. 3. §. 4.*

62. *Ad Florentinos.* Diffidatoriam, ut appellant, Florentinis scriptam videre est in *Leon. Aret.* in fine *lib. IX.* adjecta etiam Florentinorum responsione.

63. *In fide perstantes.* Non fidem tantum servarunt Pisani, sed a bello Galeatium amovere conati sunt, Legatumque Joannem de Lanfranchis Equitem ad Florentinos miserunt, qui eos de omnibus certiores redderet. Truncius *Ann. Pis.* & Ammirat. *To. 2. lib. XV. p.* 800.

64. *Ex Apulia.* Melius ex Campania: Cajetam enim Campaniæ urbem esse, tum ex *Baudrando*, tum ex Brietio *To. 3. Parall. Geog.* satis constat. Cajetæ degentem Augutum, indeque accersitum asserit Amm. *lib. XV.*

65. *Mortuo Renaldo Ursino.* Aquilæ ejus ditionis urbe in Regno Neapolitano. Ab iis ipsis, quos beneficiis cumulaverat, Ursinus occiditur, dum Florentinis opem ferre cum quadringentis militibus moliretur. *Leon. Aret. lib. X.*

66. *Loysium vero Capuanum.* Sibi fidum eum esse putantes Florentini, quod Florentinam matrem, Nicolai Acciajoli sororem habuisset.

67. *Bononiam missus erat.* Bononiam missus Augutus ut sociis auxiliaretur, in quos a Galeatio Jacobus Vermius cum septem millibus, & octingentis militibus missus erat, cui adhæserant Albertus Gallujus, Gens de Pepolis, & de Panico. Girardaccius *Hist. Bon. To. 2. lib. XXVI.*

68. *Duæ in eo factiones.* Una uni, altera alteri fratri faventes.

69. *Quæ favebat Senensibus.* Duce Girardo de Pecora.

70. *Altera factio.* Duce Joanne de Pecora Girardi fratre Vide Spinellum Bencium *Hist. Montispolitiani lib. III. p.* 34.

71. *Dux Senensium.* Actius Ubaldinus.

72. *Johannis oppidum.* Nempe Joannis Tedeschi oppidum, Principis nomine nuncupatum, quo expulsus a Florentinis in bello Aretinensi, nunc Ubaldino favente per amicorum proditionem recuperari posse sperabat. Leon. Aret. *lib. X.*

73. *Die*

1390 ei, si circa ortum solis die proposita [73] advenisset, se prodituros polliciti fuerant. Hi pridie quam tempus statutum erat, oppidum (nam noti, domesticique erant) absque suspicione ingressi, sibi portæ unius postridie (& jam hostium timor incesserat) custodiam poposcerunt, qua impetrata (nihil enim inesse doli suspicari poterant) intenti mane expectabant hostes. Saluti fuit eorum adventus tardior quam compositum fuerat. Nam cum custodes, tamquam suspensi animo muros, turrimque sæpius ascenderent, speculantes nunquid hostes adventarent, & ob id nonnulla in eis fraudis signa conspicerentur, orta palam suspicione oppido pulsi sunt. Dux paulo post cum equitatu adveniens, re palam facta, ab oppugnatione destitit. Incursionibus tamen late longeque in vicina regione [74] nil hostile timente factis, ac subito incursu captis pluribus, magna parta præda *Senas* rediit. Constans fama est, idque ab omnibus dictum audivi, si paulo ante patefactum dolum accessisset hostis, eum procul dubio incolis nil mali suspicantibus oppido fuisse potiturum. Rei [75] proditionis exilio mulctati, publiceque in foro ad ignominiam sceleris depicti. Favit in ea re fortuna admodum *Florentinis*; nam si ea successisset fraus, facile futurum erat, ut hostis *Aretio* potiretur. Interscepta enim erat via qua illi urbi succurri posset, & *Johannes* cognomento *Tedescus* ex familia *Petramalæ*, quæ *Ghibellinæ* factioni favebat, tamquam hereditariæ [76] urbis imperium affectabat. Quod haud magno negotio in oppido undique hostibus clauso, & adhuc partium [77] memoria recenti eventurum fuisse putabant. Cum hæc parum processisset, alterius oppidi proditio & tentata, & perfecta est. *Lucinianum* diximus antea *Aretini* agri *Bononiensium* sententia *Florentinis* adjudicatum, ac vi recuperatum esse. Quidam ejus loci incolæ pretio corrupti, quorum domus pro muro oppidi erant, re antea composita noctu effracto muro *Ubaldinum* [78] cum equitibus admittunt, oppidumque *Senensibus* restituunt. Oppidani consciis proditionis exceptis ad unum omnes spoliantur. Ita dolo [79], fraudeque *Senenses Lucinianum* usurpant. Inde in *Politianenses*, *Aretinos*que excursiones quotidie factæ, & segetum corruptio secuta, ut magis quam hostili furore, suasione *Senensium* in hostium fines militaris licentia grassaretur. Cum plura deinceps loca, partim frustra oppugnata, partim vi proditioneque, in quibus arx [80] *Baptifollis* tribus passuum millibus *Aretio* propinqua, & *Sancti Justi*, *Pancratii*que [81] castella fuere, ab hostibus capta forent, *Senas* dux [82] reversus in morbum incidit, ex quo & defunctus est, magnoque honore, & pompa funus [83] celebratum. Vir nobilitate generis clarus, & scientia rei militaris suæ ætatis peritissimus, ut qui ab *Auguto* cæteris *Italiæ* ducibus prudentia, & bellicis artibus præferretur. Huic suffectus *Johannes Tedescus* dux belli egregius, magnique animi, & partium studio *Florentinis* hostis acerrimus, acceptis a *Senensibus* copiis *Marcianum*, incolarum defectione, & simul præsidium, quod in eo erat, cepit: Custos [84] arcis ad dolos parum cautus, & ipse fraude arcem amisit, ex quo postmodum capite punitus est. *Michelottus* [85] vero *Perusinus* factione pulsus domestica sub *Florentinis* cum sexcentis equitibus stipendia faciens in *Perusinos* profectus, cum capto castello, quod *Rutinam* dicunt, noctu cum paucis urbem data a multis fide, qui ad se descituros polliciti erant, ingressus esset, tandem majora viribus ausus, cum omni ope destitueretur sociis omnibus ad unum desideratis interficitur [86]. Dum hæc in *Etruria* geruntur, *Augutus* ex *Bononiensi* agro cum parte exercitus in *Mutinenses* profectus omnis generis præda parta, equitibusque ad urbis custodiam missis, qui ei occurrerant, aut cæsis, aut captis, militem onustum in castra reducit. *Franciscus* quoque *Carrarius*, illius filius, quem amisso *Patavio Galeatius* in carcere tenebat, *Florentinorum* [87] auxiliis, ad quos capto patre confugerat, fretus, ad mille hominibus coactis ex improviso, conspirantibus in hoc civibus, urbem paternam [88] recuperavit, cunctaque ditionis *Patavii* oppida, atque ipsam urbis arcem [89] admodum munitam vi recepit: omnibus, qui illius præsidio erant, quoniam ita in deditione convenerat, dimissis: quæ res, & *Venetis* vicinum *Galeatium* timentibus, & *Florentinis* summo gaudio fuit. Horum exemplum secuti *Veronenses*, sed non eandem fortunam experti ab eo desciverunt. Discordia namque [90] post defectionem inter cives orta, partim antiquam li- 1390

73. *Die proposita.* XXV. Aprilis.

74. *In vicina regione.* Nempe in Aretina, & in Valle Ambræ.

75. *Rei proditionis.* Antonius ab oppido S. Joannis antea Dominicanæ familiæ adscriptus, tunc vero Ubaldini Cancellarius; & Ciampolus Ricasolanus, ut Ammirat. *p. I. To. 2. lib. XV.*

76. *Tamquam hereditariæ urbis.* Non enim alii quam sibi, quippe nepoti Petri Sacconi, olim Aretii Domini, urbem illam deberi asserebat.

77. *Partium memoria.* Ghibellinæ sibi faventis.

78. *Ubaldinum.* Non Ubaldinum, sed Joannem Tedescum admissum vult *Ammir.* ut in sequenti annotatione.

79. *Ita dolo fraudeque.* Joanne Tedesco de Petramala curante, qui ab oppidanis auro corruptis admissus mille peditibus, & 300. equitibus Luciniano potitus fuit. Ammirat. *p. I. To. 2. lib. XV.* Aliter rem narrat Malavolt. *Hist. Sen. p. II. lib. IX.* qui Lucinianum in Senensium deditionem ultro venisse narrat, Legatorumque nomina Senas profectorum addit.

80. *Arx Baptifollis.* Egressis oppidanis ad messem colligendam Presbyter quidam arcis custodem ad epulas accitum comprehendit, hostesque introduxit. S. Antonin. *p. II. Tit. 22. cap. 3. §. 7.*

81. *Pancratii Castellum.* Ab oppidanis Senensibus proditum una cum 30. Florentinis militibus, qui præsidio erant.

82. *Senas dux reversus in morbum incidit.* Joannes Actius Ubaldinus obsidendo S. Justi oppido, quod est juxta Arbiam fluvium, in morbum incidit; Senasque profectus die XXV. Junii defunctus est, non sine veneni suspitione, ut ait Malavolt. *Hist. Sen. lib. IX. p. II.* & *S. Antoninus.*

83. *Funus celebratum.* In Cathedrali Ecclesia, in qua tumulatus. *Malavolt. ibid.*

84. *Custos arcis.* Cum oppidanos omnes in Florentinos milites conversos vidisset, eos in arcem una cum Nerio ab Auguto Florentino cive recepit. Qui custodem pavidum agnoscens, arcemque haud defendi posse dictitans, eam hostibus vendidit, custodique retulit, se cum Angelo Salimbeno hostium duce pactum vitam resque omnes liberas fore, si arx ei traderetur. Sibi timens custos, Senenses in arcem admisit. Fusius Ammirat. *lib. XV. To. 2. p.* 807.

85. *Michelottus.* De Michelottis factionis *de Raspanti* appellatæ Princeps ab aliis adversæ factionis civibus jam ejectus. Pellin. *Hist. Per. p. II. lib. X.*

86. *Interficitur.* Non pugnando interfectus, sed quadam in domo, ubi se abdiderat, inventus, populari impetu dilaniatus est. *Pellin. ibid.*

87. *Florentinorum auxiliis.* Nec non Venetorum, qui clam a Piceni Regulis auxilia illi impetrarunt. Scardeon. *lib. III. Class. 13. de Pat. pace, & bello claris.*

88. *Urbem paternam recuperavit.* Patavium aggressus, juxta Monasterium Carmelitarum intra prima mœnia sub ponte Bovetæ vi irrumpens, eo potitus est ann. MCCCXC. XIII. kal. Jul. *Scardeon. ibid.*

89. *Arcem vi recepit.* Decem, & octo diebus post urbis ingressum, totidemque mensibus post ejus ab ea discessum transactis. *Scard. ibid.*

90. *Discordia namque.* Populi consensu Florentiam missum ad revocandum Antonium Scaligerum, cujus morte cognita, Canem Franciscum ejusdem filium quinque annorum puerum Venetiis degentem postulaverant, sed illo a curatoribus (non satis enim firma spes videbatur) denegato, infelici eventu perterriti inter se de urbis regimine agentes discordiam excitarunt. Vid. Hieron. a Corte *p. II. lib. XIII. p.* 214.

1390 libertatem repetentium, partim *Antonium* Principem postulantium, tempus, facultatemque ad urbem recuperandam hosti præbuere. Nam cum *Ugolottus Blanciardus* [91] unus ex belli ducibus, vir pace, ac bello prudentiæ singularis cum exercitu appropinquasset urbi, alterius, quæ intestina dissensione antea exacta erat, factionis [92] ope urbem ingressus, pulsis, aut captis diversarum partium viris, nobilem, atque opulentam urbem nullius partis respectu habito in prædam militibus concessit, quæ civium omnium fortunis direptis, cum viris, tum bonis, tum omni ornamento spoliata, militum [93] arbitrio, impudentiæque subjecta diutius permansit. Recepta *Verona* Dux arbitratus, proditione, aut negligentia civium facile se ea urbe potiturum, cum omnibus copiis, e vestigio *Patavium* contendit: sed nulla ibi, aut seditio, aut desidia *Francisci* virtute, quæ hostium consilia præverterat, reperta est. Excubiæ opportunis in locis, diu noctuque agebantur, una eademque omnium civium mens ad defensionem prompta vigebat. Mille præterea *Germanorum* equitum egregia opera, qui *Florentinorum* mercede parati sub *Francisco* militabant, fretus, & patriam servavit, & impetum hostium repressit. Inter hæc *Stephanus* [94] *Bavariæ* Dux magnis opibus ex *Germania* a *Florentinis* vocatus, ut *Mediolanensi* bellum inferret, in *Italiam* venit: qui cum sex exquitum millibus *Patavium* profectus primo adventu haud segniter bellum gerens, cum crebris incursionibus *Galeatii* omnia infesta redderet, hominem sibi, ac rebus suis timentem, maximam copiarum partem, ad patriam, *Galliæ*que imperium tuendum ex *Etruria* revocare coëgit. Adveniente vero fine anni, quo *Stephanus* conductus erat, cum otiose nimium, ac remisse cuncta administrare videretur, corruptusque [95], ut ajebant, pretio parum infestus hosti esset, non absque proditionis nota in *Germaniam* revertitur. *Henricus Montisfortis* Comes, qui cum Duce venerat, sinceræ vir fidei, & cui Ducis consilia haudquaquam probarentur, accepto stipendio cum mille, & sexcentis equitibus *Patavii* remansit. *Augutus* in agrum *Mutinensem*, *Reginum*, *Parmensem*, excursionibus sæpius factis, magnaque hominum, ac omnis generis pecorum præda *Bononiam* abducta, cum *Patavium* cum exercitu, ut hostibus esset propinquior, petiisset, cum decem peditum, equitumque millibus *Atesim* vado, mense Januario, loco qui dicitur *Porta Ritia* [96], ubi
1391 *Carrarii* castellum erat, trajecit, vastatisque hostium propinquis agris, cum suos tentari proditione sensisset, *Patavium* regreditur. Dux quo-

A que *Patavii Franciscus* magno, ut opus erat, apparatu regionem [97] sibi proximam *Ferrariensis*, junctis ad id pontibus, ob frequentes paludes, invasit; cumque nonnulla [98] castella subito adventu cepisset, omnis ejus oræ incolas nil hostile, ob multiplices aquas veritos, pecorum quoque, quæ eo, ut in asylum confugerant, genus omne *Patavium* traduxit, quo gravi damno affectus *Ferrariensis*, cum re ipsa expertus esset pluris propinquum hostem, quam longinquam amicitiam æstimandam esse, recuperatis [99] amissis omnibus, una cum *Mantuano* abrogatis [100] *Galeatii* partibus, ad *Florentinos* [1] descivit. Majorem quam putarat belli molem subiturus *Mediolanensis*, B omnes ferme pedites, equitesque qui in *Etruria* erant, redire jussit, quorum ope destitutos *Senenses*, bello acrius urgendi *Florentinis* facultas est data. Tribus exercitibus eodem tempore res gerebatur. *Franciscus Carrarius* egregiis copiis *Veronam*, omnemque vicinam oram continenter populabatur. *Augutus* quoque rei bellicæ peritissimus, excursionibus factis, cuncta *Galeatii* oppida, nulla militibus quiete data, solicitabat, hostesque ad pugnam provocabat. *Loisius* vero *Capuanus* haud ignobilis militaris scientiæ artifex vastatis *Senensium* agris, circumactoque per illorum fines ad urbem usque ipsam exercitu, suos C ingenti præda oneratos quotidie reducebat. *Lucinianum* [2] quoque, pluraque, quæ *Aretinorum* castella fuerant, vi expugnata, ac recepta sunt. Cum gravi premerentur *Senenses* bello, seditione orta inter cives, partim improbantes, partim comprobantes susceptum bellum, nobiles [3] familiæ pelluntur urbe, quæ omnes cum suis castellis (ea permulta [4] erant) hærentes *Florentinis*, multum terroris, damnique civibus intulerunt. Erat futura superior admodum eo bello *Florentina* Respublica, nisi eorum consiliis fortuna obstitisset; nam dum hæc in *Etruria Gallia*que aguntur, Oratores duo *Renaldus Gianfiliatius* equestris D ordinis, & *Johannes Riccius* in *Transalpinam Galliam*, ut retulimus missi, cum audissent *Jacobum Armeniacum* Comitem cum duodecim equitum, peditumque millibus otiosum in provincia *Narbonensi* vagari; promisso stipendio, cujus post descensum in *Italiam* initium erat, suaserunt, ut contra *Galeatium* arma sumeret. Ille tum pecuniæ magnitudine, tum dominandi cupidine ductus, multa enim promissa fuerant post adeptam victoriam: icto fœdere se in *Italiam* venturum promisit; jurequejurando cautum est, quo tempore bellum moturus esset, quantamque, & quibus in locis pecuniam recepturus. Ea mens *Florentinis* erat, sociisque, ut non *Senenses* solum 1391

op-

91. *Ugolottus Blanciardus.* Seu de Blanchis Parmensis, in quo omnes fere illius temporis Scriptores conveniunt, excepto *Antonio Campi*, qui eum putat Cremonensem. *lib. III. Hist. Cremon.*

92. *Factionis ope.* Accitus a primoribus civitatis Galeatio adhærentibus. Alii a populo appellatum volunt, ut defectionis venia obtineretur. Plat. *in vita Bonif. IX.* Alii ope militum qui Mediolanensem arcem tenebant, per portam arcis admissum asserunt. Sic Corius *p. III.* Hieron. Corte *part. II. lib. XIII.* Poggii vero sententiam confirmat Leon. Aret. *Hist. Flor. lib. X.* S. Antonin. *p. III. Tit.* 22. §. 8. Sabellicus *Enn. IX. lib. IX*

93. *Militum arbitrio.* Ad quinque dies, nec a depopulatione cessatum foret, nisi Catharinæ Galeatii uxoris ex Veronensi Scaligerorum gente auctoritas intervenisset. Cort. *p. II. lib. XIII.*

94. *Stephanus Bavariæ Dux.* In Italiam venit una cum Joanne filio, Ratisbonæ Episcopo.

95. *Corruptusque, &c.* Nec vana suspitio, nam pacem cum Vicecomite suadebat.

96. *Porta Ritia.* Locus quo Augutus Atesim fluvium trajecit. Pecilem Leon. Aret. appellat. *lib. X. Hist. Flor.*

97. *Regionem sibi proximam Ferrariensis.* Policinium scilicet E Rhodiginum. S. Anton. *p. III. Tit.* 22. *cap.* 3. §. 9.

98. *Nonnulla castella.* Et in his Abbatiam, & Lendinariam non contemnenda oppida. Pigna *lib. V. Hist. Princip. Atest.*

99. *Recuperatis amissis omnibus.* Carrariensis Marchioni promiserat, se omnia restituturum, dummodo a Vicecomite recederet.

100. *Abrogatis Galeatii partibus.* Prius tamen ad Galeatium Legatis missis, qui nunciarent, se propinquis hostibus Florentino, & Carrariensi utrinque obsessum in ejus amicitia haud posse perseverare.

1. *Ad Florentinos descivit.* Tractatus hic Venetiis inceptus, sed Galeatii amicis obstantibus haud perfectus, Ferrariæ tandem absolutus est.

2. *Lucinianum.* Jam Florentinis a Bononiensibus adjudicatum, ut supra.

F 3. *Nobiles familiæ.* Decem ex nobilibus familiis Senis pulsis nominat Leon. Aret. *lib. X.*

4. *Ea permulta erant.* Cum decem castellis Orlandus Malavoltus ad Florentinos descivit. Volaterr. *lib. V. Geog.* Alia adjecerunt Jacobus Salimbenius, & Marchio a Monte. Ammirat. *lib. XV.*

5. Al.

1391 opprimerent, quippe parva belli portio ea urbs fuisset, sed ut tyranni opes debilitarent: quod, ut facilius posset perfici, decrevere, ut *Augutus* cum omnibus copiis *Armeniaco* jungeretur, communique consilio administrarent bellum: confidebant enim, alterius ducis [5] prudentia, alterius viribus facile *Mediolanensem* debellari posse. Itaque & *Augutus* cum exercitu in *Galliam* ire jussus, & literis, Oratoribusque *Armeniacus* ad transitum solicitatus. Egerat Tyrannus cum Principibus *Galliæ*, prece, ac præmio corruptis, ut illum ab incæpto detraherent: quod multis verbis efficere conati sunt. At ille in fide data perseverans, omnes hujusmodi suasiones rejecit, testatus, tum omnibus, tum maxime Principibus fidem servandam esse. Præfectum vero ex suis, cui ala equitum commissa erat, ab eo deficientem, ex itinere retractum securi percussit, servatoque fœdere vir egregius præstituto tempore Alpes transcendit. *Augutus* interim cum omni sociorum exercitu (ii sex electorum equitum millia, peditum mille erant, absque impedimentis) *Vicentiam*, *Veronam*que prætervehens mense Majo *Atesim*, loco quo antea, transit; positisque castris, vicos, oppidaque, securus ferme prædabatur: cumque incertus, ubinam locorum *Armeniacus* foret, in ea loca exercitum aliquandiu tenuisset, ad mille tyranni [6] equites tutandæ regionis causa relictos, cum obviam occurrissent, multis occisis, pluribus captis, profligavit. Inde securus ab hoste, *Mincium* ea parte, quam vulgo *Molendinum* dicunt, vado transiit, relictaque a dextris *Brixia*, *Ollium* prope *Soncinum* trajecit: per agrum deinde *Bergomensem* profectus prope flumen *Abduam*, infra [7] vigesimum a *Mediolano* lapidem castra locavit: ubi diutius stativa habuit, populandoque vicinas regiones *Armeniacum* expectabat. Vastabat vero longe, lateque oras omnes per quas transierat, abducta omnis generis præda, repugnante nullo, cum tantum militum in eis locis relictum esset, quantum satis visum est ad urbium tutelam: eo enim sub adventum *Gallorum* copiæ omnes tyranni convenerant, unde majus periculum imminebat. Nam omnia *Galeatii* oppida, singulæque regiones ad adventum *Armeniaci*, quem magno cum exercitu (ut vulgo in rebus fit dubiis) adventare rumor erat, suspensæ, fortunam secuturæ videbantur. Equites interea peditesque *Florentinorum*, qui ad *Volaterras*, & *Colle* erant, loca maritima *Senensium* invasere, ingentique præda parta *Volaterras* revertuntur. Oppidum insuper *Regiolum* [8] in *Casentinati*, quod secundo belli anno ad Tyrannum desciverat, firma e vestigio obsidione cinctum quarto mense expugnatum, incensumque est [9]. Auctores defectionis viginti laqueo pœnam dedere, reliqui [10] in carcerem trusi. Interea a *Bononiensibus Florentiam* Oratores missi Senatum adeunt. Quo in statu res eorum sint docent: tantos belli sumptus se diutius non posse ferre demonstrant: aut minuendos eos esse, aut quærendam necessario ab eis pacem. Nihil alienius visum est *Florentinis*, quam eo tempore duarum gravissimarum rerum injectam mentionem, nec periculosius quicquam ferri in consultationem posse. Ideo responsum est, se quoque ultra facultates in varios belli usus tributo vexari: agros insuper suos ab hoste populatos: sed omnia pro libertate ferenda, patiendaque esse: nullam in hoste habendam fidem, quam in suos *Patavinum*que, ac *Veronensem* esset expertus. Supprimendas eas esse voces, ne qua hostis resciceret; hæc enim factura tyranno animos: bello omnibus viribus incumbendum: victoriam in manibus versari. *Patavium* recuperatum esse, advenisse in eorum præsidium [11] *Germanos*: *Gallos* [12] prope diem in *Galeatii* provinciam affuturos, quorum opera aut opprimeretur hostis, aut pacem essent tutam habituri: redirent itaque, ac populum suum bono animo esse juberent, & ad prosequendum bellum hortarentur. Inter hæc frequentibus literis, nuntiisque *Armeniacus* ab *Auguto* solicitabatur, ut nulla interposita mora Alpes superaret, & in *Italiam* transcendere maturaret: monebat vero præcipue, ne quam belli fortunam, quæcunque etiam se prospera offerret, priusquam secum jungeretur, tentaret. Noverat enim *Gallorum* [13] naturam pronam ad certamen esse, sæpiusque impetu quodam præcipiti, quam ratione ad pugnandum ferri. Quod (ut postmodum contigit) veritus prohibebat ullo pacto fortunæ arbitrium, quæ plurimum in bellis posset, subire. Idemque illud & Legati [14] *Florentini*, qui cum eo erant, suadebant. At ille plus viribus, quam consilio fretus (& ætate [15] erat florida) cum primum ex Alpibus descendit, non exploratis hostium viribus, non expectato *Auguto*, nulla periculi ratione habita, temere in totius fortunæ discrimen descendit: & cum plura castella *Alexandriæ* urbi, quæ *Galeatio* parebat, propinqua partim vi, partim timore cepisset, tandem oppidum ipsum, oblitus sani consilii antea per *Augutum*, & legatos dati, atque inscius, quæ hostium copiæ in eo laterent, pedestri acie oppugnat. Igitur ante meridiem (& æstatis [16] tempus erat, & increbuerat æstus) relictis [17] seorsum majori ex parte equis, pedibus, ut mos *Gallorum* est, urbem aggreditur. At hostium magno numero equites electi, qui eo, inscio *Armeniaco*, antea convenerant, duce *Jacobo Vermio*, portis egressi de improviso [18] magno impetu pugnantes adoriuntur. Et quod consilium haudqua-

5. *Alterius ducis prudentia.* Nempe Auguti. *alterius viribus*, nempe Comitis Jacobi Armeniaci.

6. *Ad mille tyranni equites.* Thaddæo Veruccio Duce, Auguti exercitum infestantes.

7. *Infra vigesimum.* Infra decimum sextum a Mediolano lapidem refert *S. Anton.* & XV. juxta *Leon. Aret. lib. X.* Ibi diutius stativa habente exercitu, Florentini Legati qui apud Augutum erant, equorum ludum die XXIV. Junii, quo die Florentiæ celebrabatur, ipsi quoque celebrarunt, ab altera Abduæ ripa spectantibus hostibus.

8. *Regiolum quod ad tyrannum desciverat.* Joannis Todeschi opera.

9. *Incensum est.* Milites, qui in oppido erant, ut abirent incolumes, pacti, oppidum & oppidanos Florentinis tradidere.

10. *Reliqui in carcerem trusi.* Qui proximo Augusti mense Florentinorum pietate libertati restituti. Ammirat. *To. 2. lib. XV.*

11. *Germanos.* Henrico a Monteforte duce.

12. *Gallos.* Sub Comite Armeniaco.

13. *Gallorum naturam, &c. impetu quodam præcipiti.* Sic Cæsar lib. III. de Bell. Gall. *Nam ut* (de Gallis loquens) *ad bella suscipienda alacer, & promptus est animus, sic mollis, ac minime resistens ad calamitates perferendas mens eorum est.* Vid. Liv. lib. X. & Brietium *Ann. Mundi, ad ann.* 1391. ubi hæc habet. *Armeniacensis &c. dum in obsidione fortius agit, Francorum more, quam prudentius, interemptus copias perdidit.*

14. *Legati Florentini.* Raynaldus Gianfiliatius, & Joannes Riccius, qui apud eum erant.

15. *Ætate erat florida.* Nondum enim vigesimum octavum annum compleverat. Ammirat. *p. I. To. 2. lib. XV.*

16. *Æstatis tempus erat.* Sub finem mensis Julii. Corius *p. III.*

17. *Relictis seorsum majori ex parte equis.* Itinere, levibusque pugnis equos defatigatos reliquerat, eo insuper consilio, ut omnis fugæ spes auferretur. Amm. *To. 2. lib. XV.*

18. *De improviso, &c.* Mille equites sibi reservaverat Vermius, queis dum pugna increbuerat, nil tale veritum Armeniacum adortus est. *Ammirat. ibid.*

19. *Equos*

1391 quaquam eos feſellit, primum equos [19] ſeſſoribus vacuos, nullo negotio capiunt: deinde *Armeniacos* pedeſtres a fronte, & a tergo aggreſſi, tum lanceis, tum equorum incurſu diſſipant. Tribus horis aſpere pugnatum eſt: *Gallis* præſenti animo certantibus, neque cedentibus adverſariis, illis magis a labore recentibus, magiſque equorum, quam ſuis viribus confiſis: tandem cum diſpares equitibus pedites eſſent, *Galli* viribus equorum, velocitateque impares, certandi labore defatigati, ſiti æſtuque, ac vulneribus confecti ſuperantur [20]. Multi utrinque in acie cæſi: dux ipſe parvo vulnere accepto in urbem [21] ductus laſſitudine, æſtuque expiravit, ſuoque docuit exemplo, plus momenti in belli victoria conſilium præbere, quam vires. Magna pars exercitus in prælio capta: quidam per agros diſperſi non evaſerunt aut inſequentium equitum, aut agreſtium manus: paucis fuga ſaluti fuit. Ita nobilis exercitus unico prælio, ducis temeritate periit. *Florentinorum* inſuper Oratores capti ſunt, magnoque poſtmodum pretio [22] redempti. Præda omnis, pecuniaque, quæ plurima ab Oratoribus in ſtipendium allata erat, inter victores diviſa. Hac præter ſpem tam inſigni victoria potitus hoſtis, confeſtim ad circumveniendum *Augutum* profectus prope ipſum [23] caſtrametatus eſt. Fama tam adverſæ pugnæ vulgo ſparſa (nam itinera cuſtodiis ſepta erant) ad eum dubium, ſuſpenſumque animo pervenit, quam vero ſimilem, & pene certam, conſpecti in propinquo hoſtes fecere. Qua re admodum commotus Dux, pauciſque præfectos, ac primores equitum ad bonam ſpem hortatus, *firmo animo eſſe jubet: ſe duce omnia evaſuros pericula affirmat, modo viri eſſent, neque inani metu deficerent; omnia tuta viris fortibus eſſe.* Pluribus in eam ſententiam dictis, retro paulum *Cremonam* verſus cum exercitu ceſſit, & apud vicum quendam *Cremonenſem* (*Paternum* appellant) conſedit. Quem hoſtes ſecuti paulo amplius mille paſſibus longe ab eo poſuerunt caſtra. Erat inter duos exercitus pratum ingens, inque ejus medio aquæ rivulus decurrens frequentibus cinctus ſepibus, ad quem quotidie hoſtes decurrentes *Auguti* milites ad pugnam provocabant. At ille magis aſtu quam viribus utendum ratus, ſuos intra munitiones ſe continere jubet: quos pluribus [24] diebus hoſtes crebris incurſionibus ad pugnam elicere conati, cum iis quieſcentibus hoſtium animi creviſſent, atque ultra rivulum obequitantes propius caſtra adverſarios, ut ignavos, timidos, ac remiſſos incuſarent, nulloque ſervato ordine paſſim, tamquam explorata victoria, *Auguti* caſtris inſultarent, *Augutus* ſequenti die eadem incuria hoſtes redituros ſperans, ſuos ad pugnam paratos inſtructoſque in equis ſtare jubet. Cum illi majori numero, tamquam caſtra oppugnaturi poſtera die rediiſſent, eruptione facta hoſtes invadit, magnoque impetu certamen aggreſſus, fudit [25] omnes, & uſque ad caſtra proſequitur: multiſque occiſis, ad mille ſexcentos equites, & in his aliquot præfectos magno cum hoſtium dedecore cepit. Ea victoria paulum ſuperbia hoſtium contuſa eſt, neque auſi amplius quenquam ad certamen provocare, caſtriſque tamquam victores inſultare. Quieſcentibus utrinque omnibus, dux hoſtium *Jacobus Vermius* illudens *Auguto* vulpem cavea incluſam ei dono dicitur miſiſſe, callidum, & aſtutum ducem veluti cavea incluſum demonſtrans. At ille vultu hilari ſuſcepto munere *Jacobo* referri juſſit, vulpi callem eſſe notum, quo ſit egreſſura. Angebant præſtantiſſimum ducem pericula multa quæ undique imminebant. Hinc validior hoſtis, cui vires in diem creſcerent, qui quocunque ſe vergerent impediendo iter, aut carperet poſtremum agmen, aut cogeret ad pugnandum: hinc amnis [26] trajiciendus erat, quæ ſola ſalus reſtabat, & vadum [27] qua tranſierat repetendum. Mora longior erat periculi plena, commeatuumque inopia diſcedere cogebat. Itaque neque morari, cum non eſſet unde frumentum ſupportari poſſet, neque abire ſine periculo poterat, cum hoſtes perſecuturi, & iter turbaturi eſſent. Quod ſolum reſtabat, ad artes, & calliditates priſtinas converſus, docuit plus ingenium in bellis, quam vires poſſe. Conſilio uſus imperatoris prudentiſſimi, primum hoſtes in poſterum diem ad certamen provocans, adæquatis locis omnibus quibus dimicandum erat, ſpeciem futuræ pugnæ palam oſtentavit. Inde in proceris arboribus vexilla nonnulla, & militaria ſigna, quæ ex hoſtium caſtris conſpici poſſent, erexit: tum tibicines, qui noctu, maneque etiam poſt ſolis ortum bellicum canerent, diſpoſuit: quæ omnia præberent exercitus præſentis ſigna. Præterea viliora impedimenta, & clitellas ſtraminibus plenas, opimam oſtentantes prædam, quo hoſtes rapiendi curæ intenti ab inſequendis militibus retardarentur, in caſtris reliquit. Inde ſilentio ſecunda noctis vigilia caſtris motis tutus ad *Ollium* pervenit. Suſpicatus autem hoſtes, re cognita, proſecuturos, poſtremam aciem robuſtiſſimis equitibus, qui hoſtium impetum exciperent, firmavit. Et jam exercitus ferme omnis flumen tranſierat, cum hoſtes eluſi arte militari ſupervenere, inſecuti tardius, tum ſpe futuræ pugnæ, tum inani præda decepti. Hic dux cautus, ad omniaque intentus pericula, in ulteriori fluminis ripa, ſagittarios equeſtres ad quadringentos ex *Britannia* diſpoſuit, qui & ſuos tutarentur, & adverſarios a tranſitu fluminis prohiberent. Ad extremam aciem tutandam qui relicti erant, cum diutius prælium ſuſtinuiſſent, ſagittariorum præſidio flumen abſque diſcrimine emerſi, una cum illis ſuos ſunt inſecuti. Deinceps pacato, haud [28] inſequente hoſte, cum ad *Min-* 1391

19. *Equos ſeſſoribus vacuos.* Quos ſeorſum reliquerat, ut ſupra dictum eſt, fugatis cuſtodibus.

20. *Superantur.* Fuſe rem narrat Areoſtus *lib. XXXIII.*

Scender da Monti un Capitano Gallo
E romper guerra a i gran Viſconti illuſtri,
E con gente Franceſca a piè, e cavallo
Par ch' Aleſſandria intorno cinga, e luſtri,
E che il Duca il Preſidio dentro poſto,
E fuor abbia l' aguato un po diſcoſto.
E la gente di Francia male accorta
Tratta con arte ove la rete è teſa
Col Conte d' Armeniaco, la cui ſcorta
L' avea condotta all' infelice impreſa,
Giacia per tutta la campagna morta,

21. *In urbem ductus expiravit.* Armeniacus Alexandriam ductus non ſine veneni ſuſpicione mortuus eſt, ut *Ammirat.* ex antiquo chronico collectum refert. *lib. XV.* Huic tamen non adhæret idem Ammiratus, inſcio enim Galeatio hoc Veruccius haud egiſſe poterat; mortuum fuiſſe putat Sabellicus *Enn. 9. l. IX.* tum ex vulnere, tum vero maxime ex infelici pugnæ exitu.

22. *Pretio redempti.* Raynaldus Gianfiliatius quam citiſſime liberatus duobus aureorum millibus & quingentis. Joannes Riccius diu in carcere detentus, ſeptem millibus tandem redemptus eſt. S. Antonin. *p. II. Tit. 22. cap. 3.* §. 1. Idcirco autem Riccius pejori conditione uſus eſt, quod belli in Galeatium auctor fuiſſet.

23. *Prope ipſum caſtrametatus eſt.* Ad mille quingentos paſſus. Leon. Aret. *lib. X.*

24. *Pluribus diebus.* Ad quatuor dies, ut S. Anton. *p. III. Tit.* 22.

25. *Fudit omnes.* Tanquam levis momenti victoriam pertranſit Bernardinus Corius *Hiſt. Med.*

26. *Amnis trajiciendus erat.* Nempe Ollium.

27. *Vadum qua tranſierat.* Prope Soncinum, ut ſupra.

28. *Haud inſequente hoſte.* Ollium enim flumen medium interjacebat.

29. *So-*

1391 *Mincium* perveniſſet, ſolito vado exercitu [29] traducto, caſtriſque ad *Ateſim* motis, prope amnem decem millibus paſſuum conſedit. Ibi maximum omnium periculum adiit: ex tyranni enim præcepto dirutis, ſummotiſque *Ateſis* aggeribus, qui excreſcentes, propter liquefactas in montibus æſtate nives, aquas comprimunt, tanta inundatio per univerſam planitiem facta eſt, ut pene omnes mergerentur. Media nox erat, & ſopiti ferme omnes, cum aquarum impetum ſenſere: experrecti e veſtigio, quod unum perfugium fuit, equis aſcenſis ſtantes vim fluminis ſuſtinuerunt. Diluculo relictis impedimentis, quæ aqua demerſa fere corrupta erant, proficiſci equites tardo gradu (ut quorum equos umbilico tenus aqua impediret) cæpere. Sero magna cum difficultate iter diei emenſi, ſuperatis aquis, ad *Baldum* [30] *Patavini* agri oppidum pervenere. Debiliores equi, qui labantes, neque ſeſſorem pati, neque vim aquarum ferre poterant, proſtrati ad terram defecerunt. Peditum magna pars, cum majori ex parte corpus aqua occupati, frigore inſuper, & labore continuo fatigati, corpore, animoque debilitati eſſent, fœde perierunt: plures caudis equorum, qui validiores erant, innixi labores itineris facilius tolerarunt: equites quoque permulti confectis equis abſumpti ſunt. Hos inſecuti hoſtes, ut primum campos late ſtagnantes excreſcentibus aquis conſpexerunt, arbitrati exercitum periiſſe retro abiere. Conſtans fama eſt, neminem alium belli ducem, tot difficultates, tot pericula ſuperare potuiſſe: cujus dicta, factaque inter priſcorum oratorum, ac ducum vafra videntur enumeranda; omnia enim pericula conſilio vicit, & calliditate, qui cum in intima hoſtium loca cum parvo [31] exercitu penetraſſet, ſuos incolumes ſine incommodo, præter ea, quæ aquarum calamitate accidere, quibus nullo conſilio obſiſti poterat, reduxit. In agro [32] ſociorum conſtitutus, reficiendo exercitui intentus erat, ex hoſtium motu & ipſe conſilia ſumpturus. Dum hæc in *Gallia Tranſpadana* geruntur, videbantur regiones citra *Padum* malorum belli expertes eſſe. Itaque excogitata ratio eſt, qua hoſtis pluribus in locis expugnaretur. Pons ſupra *Padum* a loco, quem *Burgumfortem* dicunt, ad aliam ripam, *Placentiam* verſus firmiſſimis trabibus, ingenti mole magnoque labore, majore *Florentinorum* ſumptu fabricatus eſt, tum ut eorum copiæ quæ *Mantuæ* [33] urbe eis ſocia erant, agrum *Placentinum*, omneſque propinquas oras excurſionibus infeſtas reddere, prædarique, tum ut auxilia *Mantuano* facilius ſubminiſtrari poſſent. Multum id contulit ad diſtrahendas tyranni vires, & ad poſtulandam pacem, cum undique ejus imperium gravi premeretur bello, nullaque pars ditionis ejus expers eſſet malorum. Quapropter deſperata victoria, cum ſe undique bello urgeri, vaſtari agros, prædas captivoſque ab hoſtibus agi cerneret, *Florentinorum* vero urbem, ejuſque regiones omnes, præter eas, quæ *Senenſem* agrum attingunt, procul a bellorum calamitate, quiete, & otio frui; periculaque quæ adiſſet ſecum reputans, & fortunam belli communem: ſuas [34] omnes copias *Lucam* convenire juſſit, eo conſilio, ut ſubito tumultu in agrum *Florentinum* irrumpens urbis mœnia ad terrorem incutiendum obequitaret. His præparatis, de pace cogitare cœpit, ſperans quacunque conditione *Florentinos* illam appetituros, cum hoſtilia arma prope ex ipſis mœnibus viderent. Eam vero per *Antonium* [35] *Adornum Genuæ* Ducem, virum ſibi amiciſſimum occulte, tamquam id ſua ſponte quæreret, tentavit: qui extemplo *Florentinos* literis hortatus eſt, ut ad ſe legatos mitterent: pro certo habere *Galeatii* mentem a pace haud alienam: ſperare facile omnia, dummodo æqua poſtulentur, conventura. Quare confeſtim eo *Philippus* [36] *Adimarius*, *Ludovicus Albergottus* juriſconſultus *Aretinus*, & *Guido* [37] *Thomaſius* vir optimus ex primoribus civitatis miſſi: a *Bononienſibus* quoque, cæteriſque ſociis Oratores decreti, ut una [38] cum *Rhodii* Hoſpitalis *Magiſtro*, *Bonifacii* Pontificis, *Italiæ* otium, ac quietem exoptantis, Legato de pace agerent. Inter hæc, cum *Florentini Mediolanenſis* exercitum in agro *Lucenſi* conventurum præſenſiſſent, & ipſi *Augutum* cum exercitu ex *Gallia* avocarunt: qui relicto ibi præſidio, cum *Bononiam* veniſſet, ſuperato *Apennino* in agrum *Piſtorienſem* cum exercitu deſcendens, apud *Miniate* locum caſtris cepit, ex itinere hoſtium rebus gerendis conſulturus. At illi cum in agro *Piſano* aliquandiu *Senenſium* copias expectaſſent; eæ autem metu hoſtium territæ intra fines ſuos ſe continerent, tandem obviam illis apud *Caſolum* in *Senenſium* agro *Jacobus Vermius* proficiſcitur, ibique junctis copiis, quæ millia equitum decem, quinque peditum cenſebantur, retroverſus *Certaldum* [39] petiit. Inde motis caſtris per *Vallem Helſæ* ad oſtium fluminis prope *Miniate* deſcendit. *Augutus* audita hoſtium profectione, ipſe ad *Bonitium*, ut iter *Florentiam* eundi hoſtibus intercluderet, pergit, eoſque in itinere laceſſens, proſecutuſque abeuntes, apud *Emporium* caſtra poſuit. Hoſtis parvulo capto, direptoque [40] oppido quod prope *Miniate* erat, ad *Fucechium* primo pervenit. Inde agrum *Piſtorienſem* ingreſſus locum, qui *Cajanus* dicitur, petit. *Augutus* in agro *Pratenſi* prope hoſtem duobus millibus paſſuum locavit caſtra: cumque ejus exercitus auxiliariis [41] copiis quæ a *Florentinis* in diem ſubminiſtrabantur, augeretur, aditus omnes, quibus hoſtes prodire poſſent præoccupavit. Ea ſpe freti legati *Florentini* [42] duo, qui in caſtris erant, nomine Decemvirum ſuadebant, volebantque 1391

29. *Solito exercitu traducto.* Mincium lintribus, cymbiſque trajecit.

30. *Ad Baldum.* Seu ad Oppidum Baldum, quod Patavinam ditionem a Ferrarienſi dividebat.

31 *Cum parvo exercitu.* Et adverſa Armeniaci pugna territo, ut addit *Jacobus* in Italica verſione.

32. *In agro ſociorum.* Carrarienſis & Ateſtini.

33. *Mantuæ urbe eis ſocia* Ad Florentinos deſciverat Franciſcus Gonzaga, ut ejus dolos ulciſceretur, queis motus Agnetem Uxorem ſuſtulerat. Monuerat enim Galeatius Franciſcum, ut ab uxore caveret, quæ Caroli Vicecomitis fratris impulſu eum occidere ſtatuerat, qua de re Caroli litteras, in uxoris cubiculo latentes indicaverat. His a Franciſco repertis, nihil de Galeatii fide dubitante, qui eas confinxerat, & in intimo penetrali reponi curaverat, uxorem occidit. Qua defuncta Galeatii fraudes innotuere. Scipio Agnellus *Maffei Hiſt. Mantuæ lib. X. cap.* 5.

34. *Suas omnes copias.* 20. millia militum. *Corius p. III.*

35. *Antonium Adornum.* Alii Antoniottum, ut Plat. *in Vita Bonif. IX.* & Ubertus Folieta *Hiſt. Gen. lib. IX.*

36. *Philippus Adimarius.* Eques.

37. *Guido Thomaſius.* A Palatio, vir ingenio, & ſanctitate eximius, ut *Jacobus Poggius* in Italica verſione. *Leon. Aret. lib. X.* non Guidonem Thomaſium, ſed Guidonem Palatium Thomaſii filium appellat. Huic & Beatus Joannes a Cellis, Monachus Valliſumbroſæ, & S. Catharina Senenſis litteras ſcripſerunt.

38. *Una cum Rhodii Hoſpitalis Magiſtro.* Riccardus Caracciolus, Hieroſolymitanæ militiæ Magnus Magiſter, a Bonifacio IX. Legatus Januam de pace miſſus. S. Antonin. *p. III. lib. XXII.*

39. *Certaldum.* Joannis Boccacii natale ſolum.

40. *Direptoque oppido.* Canneti.

41. *Auxiliariis copiis.* Ad decem millia militum miſſos aſſerit Ammirat. *To. 2. lib. XV.*

42. *Legati Florentini duo.* Robertus Aldobrandinus, & Andreas Victorius. Leon. Aret. *lib. X.*

que penitus, ut cum hostibus confligeret. At dux ad belli officia prudentissimus tutiora consilia secutus Legatorum contempsit verba. Hostis animadvertens, & adversariorum vires auctas, & *Auguti* prudentiam[43] formidans, *Lucam*, unde primo profectus erat, repetere statuit, instructoque exercitu iter ingressus extremam aciem equitum firmo præsidio munivit. Nuntiatum *Auguto* est hostes fugere, qua ex re quidam equitum præfecti, abeuntes ut persequi possent, a duce postulabant. At ille haud inscius nusquam minus, quam in bello eventus respondere; suos intra vallum continuit, asserens satis esse hostes pro victis abire; nunquam enim eos qui fugerent vicisse. Duo tamen ex his, contempto ducis præcepto hostes consecuti, pauci à multis victi plurimis amissis equitibus rediere. Erat ducis ad omnia sagacissimi mens incolumem ab hoste reddere patriam, neque cum validioribus certare. Satis officio suo factum iri putans, si salvam Rempublicam præstitisset, si neque præda auctos, neque ulla memorabili re gesta abire inglorios coëgisset. Ne tamen aliqua victoriola hostes gloriari possent, e vestigio firmiores copias ad persequendos eos præmittit: ipse cum reliquis subsequitur. Qui ex hostibus in extremo agmine locati erant, victoria[44] priori elati, pugna commissa majori ex parte nonnullis[45] desideratis capti sunt, *Thaddæus*que[46] *Vermius*, *Gentilis Camertes*, *Johannes Appianus* equitum præfecti haud vulgares in captivitatem abducti; quo tumultu hostes perterriti magnis itineribus ad mediam ferme noctem ad *Carolum*[47] *Lucensis* agri oppidum pervenere. Postridie motis ante lucem castris, *Lucam* transgressi in *Auxeris Valle* ditionis *Pisanæ* castrametati sunt, ubi timore simul, & labore itineris fatigati reficiuntur. *Augutus* eos usque ad *Carolum* persecutus, multa impedimenta, relictasque tardius sequentes machinas, & imbelliores equites de via fessos comprehendit. Biduo quieti dato, ad hostes pergens, postquam ita munita castra reperit, ut difficilis eorum expugnatio videretur, retro ad *Miniate* revertitur, expectaturus, an *Senensium* copiæ domum redirent. Ut autem tutior ab hostium populationibus ea regio redderetur, fossam pedes viginti latam, profundam quindecim a *Toporio* ad *Arnum* usque, duobus millibus passuum duxit, cujus in principio turrim ingentem erexit, quæ hodie *Turris fossæ* appellatur, ut esset tamquam specula, ex qua insidiis hostium a longe conspectis, incursiones facilius evitari possent. Cum spes hostis irrita evasisset, magnique belli apparatus, neque gloriæ, neque usui fuissent, dolore simul, ac pudore motus *Vermio* mandat, ut ad impediendas mercaturas, commeatusque, qui a *Pisano* portu *Florentiam* comportabantur, viam, qua *Pisis Florentiam* itur, cum exercitu obsideret, sperans maris usu prohibitos *Florentinos* ad meliores pacis conditiones descensuros: quibus rebus cognitis, *Augutus* (jam enim ad *Cascinam*; *Florentiam* versus hostes castra posuerant) apud *Miniate* hostium consilia expectaturus perstabat. Ejus loci mora cum gravis hostibus videretur, pactus[48] *Jacobus* cum *Pisanis*, ne quid *Florentiam* deferri paterentur, retro in *Galliam* se cum exercitu iturum spopondit. Per idem tempus *Genuensium* Dux, socius, & amicus tyranni, apud quem de pace agebatur, duas longas naves, *Florentinorum* bona prædatum misit, a quibus multa direpta, & vi capta sunt. Venit præterea *Pisas* a *Galeatio* missus *Jacobus*[49] *Appianus*, petiturus, quo meliorem pacem assequerentur, tum ne quas mercaturas *Florentiam* usque ad Aprilem mensem mitti finerent, tum de ineundo cum eo fœdere. Utrunque servandæ pacis gratia negatum est. Ut autem tutiores *Florentinorum* res maritimæ redderentur, & ipsi triremes[50] quatuor parant, quæ *Pisanum*[51] portum ingressæ, repertam navem onerariam, in qua erepta inerant, cepere. Bona majori[52] ex parte recuperata, navis dimissa, ne cum *Genuensi* aliqua belli causa oriretur. Iterum cum ejus[53] triremes portum intrassent, expugnaturæ *Florentinas* naves frumento onustas, commisso certamine multis interfectis[54] superantur. Hæc eo tempore mari gesta. At ex parte altera *Cortonæ* Princeps,[55], *Florentinorum* eo bello socius, coactis pluribus militibus, agrum *Perusinum* late populatus est, magno tum hominum, tum pecorum numero abducto, adeoque *Perusinorum* oppida prædatus est, ut eos sæpius suscepti belli pœniteret: sed exulum metu factio, quæ urbem tenebat, aspera quæque patiebatur. *Pisas* interim, tum ut *Florentinorum* mercaturæ per multos, tum ut magna frumenti vis ad urbem tuto deferri posset, equites sexcenti, qui venientibus præsidio essent, mittuntur. Quingenti fuere muli rebus onerati variis, qui *Pisis* egressi, nilque adversi suspicantes in hostes inciderunt. Ad duo millia equitum in itinere a duce[56] in insidiis dispositi erant, quem *Appianus Florentinis* modum adversus, de profectione, & præsidio ad custodiam misso, & loco insidiis opportuno certiorem fecerat. Magnum ab initio, inter præsidium, & hostes certamen fuit, & aspero utrinque marte pugnatum: cum vero longe numero superiores hostes essent, victoria[57] potiti majori ex parte mulos, & sarcinas maximo *Florentinorum* damno cepere: qua ex re tum *Pisani* tyranno faventes, tum *Senenses* ad levem auram mobiles præter modum lætati sunt. Sed eorum inanem lætitiam haud diuturnam *Loysius Capuanus* reddidit, qui pluribus excursionibus ad portas usque urbis factis, omnia la-

43. *Prudentiam formidans.* Ex penuria impediti commeatus abire coactus fuit. S. Antonin. *p. II. Tit.* 22. §. 13.

44. *Victoria priori elati.* Qua duos equitum præfectos profligaverant.

45. *Nonnullis desideratis capti sunt.* Tercenti pedites occisi, captique ducenti. Leon Aret. *lib. X.* quanquam *Ammiratus* ad duo millia peditum desideratos, captosque mille glorietur. *To. 2. lib. V.*

46. *Thaddæusque Vermius.* Veronensis, Jacobi Vermii Ducis nepos, Gentilis Varranus Camertes, & Joannes, seu Vannes Appianensis Pisanus Florentinorum captivi. Truncius *Ann. Pis. ad ann. MCCCXCI.*

47. *Ad Carolum* Seu Montem Carolum.

48. *Pactus Jacobus cum Pisanis.* Nempe cum Petro Gambacurta, qui ut Jacobum a sua ditione amoveret, XV. dierum spatio se nihil Florentiam missurum spopondit; de quo cum questi fuissent Florentini, se illis non minus, quam sibi consuluisse respondit, hostes longe summovendo. Truncius *Ann. Pis. p.* 471.

49. *Jacobus Appianus.* Pisanus, Joannis Appiani per Florentinos capti Pater.

50. *Et ipsi triremes quatuor parant.* Duce Andrea Gargiola, Florentino exule Siculi maris Pyrata, qui ad patriam revocatus quatuor triremibus, quarum duæ mercede conductæ erant, capta ab hostibus recuperavit, & ob bene navatam operam civitati restitutus est. Ammirat. *To. 2. lib. XV.*

51. *Pisanum portum.* Liburnum, tum Pisanæ ditionis.

52. *Majori ex parte recuperata.* Duodecim florenorum millia recensebantur.

53. *Ejus triremes.* Nempe Galeatii.

54. *Multis interfectis.* Ad quadraginta interfecti, quorum præcipuus Triremis Tetrarcha, & 150. vulnerati, Gargiola duce.

55. *Cortonæ Princeps.* Ugo de Casalibus, ut Pellinus *Hist. Per. lib. XI.*

56. *A Duce.* Jacobo Vermio.

57. *Victoria potiti.* Joannes Beltotus Anglus vix conspectis hostibus fugam arripuit, unde Ugo Montisfortis Comes licet strenue pugnans, impari admodum numero, captus fuit. Ammiratus *Hist. Flor. To. 2. lib. XV. p.* 848.

58. *Da-*

1391 late populatus est: aquæductum insuper, qui fontem in platea efficit, demolitus, itaque ut aqua nequicquam in urbem influeret: pluraque damna intulit, quibus illorum inanis jactantia repressa est. Agitabatur inter hæc *Genuæ* de pace, ut diximus; cumque *Mediolanensis* postulata, *Patavium* restitui in primis petentis, iniqua viderentur, visum est satius esse, ut per amicos, atque arbitros res transigeretur, quæ Ducis *Genuensis* [58], Populique, ac Magistri arbitrio deferri petebatur. Res dubia visa est, neque omnibus credenda, in qua *Florentinorum* status, sociorumque verteretur. Tyrannus vero facile voluntatis [59] *Genuensis* securus assentiebatur, cujus animus palam illius commodo inserviebat. *Florentini* sociique (modo exploratum, cautumque etiam ipsorum, quibus commissum erat, chirographo foret, quid decreturi essent) minime id recusabant. Hoc impetrato libera potestas tradita est eis pacis conditiones dicendi: eæ multæ, ac præter pacta, & datam fidem fuere; primum, uti *Patavium Francisco* ea lege cederet, ut decem aureorum millia in quinquaginta annos *Galeatio* penderet, omnibusque belli [60] tempore proscriptis, non tamen præter voluntatem civium, in urbem redeundi potestas esset: ablata utrinque post cæptum bellum castella, quæ quidem extarent, restituerentur: *Lucinianum* [61] ad *Senenses* spectaret. Cum sermo a *Galeatii* oratoribus injectus esset, & quisnam servandæ pacis sponsor foret: *Guido* [62] *Florentinus* sententiam protulit e vestigio priscis *Romanis* dignam. *Ensis erit*, inquit, *utriusque nostrum vires expertus*. Quamvis iniqua nonnulla, & præter interpositam fidem viderentur: tamen diuturnitate belli fatigata civitas, immensa pecuniarum vi profusa, una cum sociis, anni primi, & nonagesimi supra mille trecentos extrema parte pacem [63] recepit. Ad minuendos deinde sumptus, & levanda onera conversa, equites, peditesque mercede paratos, nisi quos tutela Reipublicæ retinendos suasit, dimittit. *Loysio Capuano* sua sponte missionem postulanti, in patriam, ut ad suos redeat, militiæ veniam concedit. *Augutum* expertæ virtutis, & fidei, cum militibus mille retinet. Insequentis anni principio propter
1392 inquietum *Galeatii* animum, cujus ambitio magis in dies imperandi cupiditate æstuabat, inter *Florentinos*, *Bononienses*, *Ferrariensem*, *Mantuanum*, ac *Patavinum*, *Ravennæ*, *Faventiæ*, *Imolæque* Principes, fœdus renovatum est: decretumque quæ quisque auxilia in communem defensionem conferret: cui haud multo post *Forilivii*, & *Malatestæ* Domini ascripti, ac in societatem recepti: quare veritus ille, ne quid novi adversus se socii, fœderatique tentarent, summa diligentia rerum suarum saluti prospiciebat. Eodem anno *Jacobus Appianus* auxilio [64] *Mediolanensis* innixus *Petrum Gambacurtam*, virum egregium, pacisque [65] cupidum, a quo loco filii (quippe cui singula secretiora consilia crederentur) educatus, atque [66] ex minimo (nam antea Notarius admodum tenuis erat) ad magnum statum perductus, proditione interfecit; duos quoque [67] filios, qui in tumultu effugerant, cum retracti essent, occidendos curavit: detestandum scelus, & in antiquis *Siciliæ* tyrannis execrandum. Relatum [68] *Gambacurtæ* sæpius fuerat, *Jacobum* malo in se animo esse, machinarique, ut eum e summo rerum fastigio dejiceret, suadente præsertim *Mediolanensi*, qui urbis imperio aspiraret: multa perfidiæ ac fraudis [69] signa manifesta ostendi, quibus facile appareret insidias illi parari. Sed vir bonus, qui cæteros ex suo ingenio fingeret, minime adduci potuit, ut crederet virum a se a puero nutritum domi, divitiisque potentem factum, & dignitate [70] ornatum, tam nefandum facinus perpetraturum. At *Appianus*, ut primum tempus [71] opportunum fuit, hominem cum filiis, & amicis aufert; ac omni pene factione *Guelfa*, cujus sectam *Gambacurtæ* præseferebant, in exilium acta, urbis tyrannidem occupat; cumque ad arma conclamatum esset, mercaturæ & *Florentinorum* res omnes, quas in urbe habebant, eo tumultu violato fœdere quod cum *Pisanis* vigebat, præda populi fuere: quapropter cum *Lucenses* postmodum tyranno auctore a *Pisanis* [72] equitibus premerentur, auxilia [73] his subministrata sunt, fœdusque renovatum. Pax foris parta seditiones domesticas *Florentiæ* eo, qui secutus est, anno excitavit: ut 1393
sit in populis, qui nullum statum rerum æquo animo ferre sciunt, tam belli, quam pacis impatientes. Discordia [74] inter cives orta, aliqui cives gladio perempti, plures ex *Albertis*, familia nobili, & majorum imaginibus clara, in exilium acti. Sedata tamen civitas est paucorum tum

58. *Ducis Genuensis, &c.* Firmandæ pacis facultas data Riccardo Caracciolo Hierosolymitano Magistro, Legatoque Pontificis, & Antoniotto Adorno, Genuensi Duci, cui additus honoris gratia Genuensis Populus, cujus in urbe hæc agebantur, pro una tantum persona, ut S. Antonin. *p. III Tit.* 22. Leon Aret. *lib. X.*

59. *Voluntatis Genuensis securus.* Innotuerat enim Genuensem Ducem, socerum suum Avronnem Doriam, ad Petrum Gambacurtam misisse, ut eum ad fœdus cum Galeatio ineundum hortaretur. Ammirat. *To.* 2. *lib. XV.* Adde, Galeatium ab eodem Duce duas triremes adversus Florentinos impetrasse, ut supra diximus.

60. *Belli tempore proscriptis.* Seu exulibus.

61. *Lucinianum ad Senenses spectaret.* Quinam futuri essent Luciniani, & Valiani domini, non judicatum asserunt Leon. Aret. *lib.* X. Ammirat. *To.* 2. *lib. XV.* & S. Antoninus *p. III. Tit.* 22. §. 14.

62. *Guido.* A Palatio Thomæ filius.

63. *Pacem recepit.* Hoc anno, sed publicata anno posteriore, mense Februario, die Purificationis B. Virginis.

64. *Auxilio Mediolanensis innixus.* A quo Joannes ejus filius a Florentinis captus, redemptus fuit, Pisasque cum tercentis equitibus, nonnullisque Ghibellinæ factionis principibus missus. Corius *p. III.* & Truncius *Ann. Pis. ad ann. MCCCXCII.*

65. *Pacisque cupidum.* Per eum enim pax anno MCCCXC. firmata fuerat.

66. *Atque ex minimo ad magnum statum.* Pisam delatus Appiani pater ignobili Florentinæ ditionis loco natus, dum Gambacurtis fideliter serviret, ab Imperatore Carolo IV. capite damnatus, Principum suorum infortunium secutus est. Recuperata deinde a Gambacurtis Pisarum ditione, ob paterna merita Jacobus ejusdem filius ad primum dignitatis gradum evectus est. Ammirat. *To.* 2. *lib. XV.*

67 *Duos quoque filios.* Benedictum, & Laurentium. *Ann. Pis. ad ann. MCCCXCII.*

68. *Relatum Gambacurtæ, &c.* Strozzius de Strozzis Pisam a Florentinis missus ann MCCCLXXXVIII. qui Gambacurtam moneret, ut sibi ab Appiano caveret. Non cavit tamen, ideoque anno MCCCXCII. dum equum conscenderet, per insidias ab eo interfectus est. *Ann. Pis.* Truncii sub eodem anno.

69. *Fraudis signa manifesta ostendi.* Nam vires ab Appiano comparabantur, cujus rei a Vallis Nebulæ Florentino Vicario rursus monitus fuerat. Ammirat. *To.* 2. *lib. XVI.*

70. *Dignitate ornatum.* A secretis.

71. *Tempus opportunum fuit.* Mense Octobri MCCCXCII.

72. *A Pisanis equitibus.* Appiano Duce Lucensis ager direptus. Corius *Initio primæ partis* Ammirat. vero *To.* 2. *lib. XVI.* narrat, Lucenses latronum incursionibus vexatos fuisse, multisque rebus spoliatos, Appiano suadente, iterque concedente per pontem in Arnum facto.

73. *Auxilia his subministrata.* Tercenti milites auxilio missi, fœdusque renovatum die XIX. Julii anni MCCCXCV.

74. *Discordia inter cives orta.* Mense Novembri, Maso de Albizis Confalonerio auctore, Petri illius nepote, qui Benedicto Alberto suadente capite mulctatus fuit anno MCCCLXXIX. Jamdiu quæsitam ejus ulciscendæ necis occasionem nactus, Cyprianum, Albertum Neruccium, Joannem, & Petrum, ut proditionis reos urbe ejecit, ex quo populus diversis agitatus studiis arma sumpsit. Ammirat. *To.* 2. *lib. XVI. p.* 841.

1393 tum exilio [75], tum capitis pœna, & res in prio-
rem pacem redactæ: extremaque anni parte, præ-
clarissimi omnium ætatis suæ ducis *Johannis Au-*
guti mors [76] secuta est; cujus funus [77] ingenti
1394 pompa, totius [78] civitatis mœstitia celebratum
est: corpusque in *Reparatæ* [79] templo, eque-
stri [80] a populo statua posita, sepultum. Audie-
bant in diem magis *Florentini* invalescentem *Ga-*
leatii famam, occulta illius consilia, ac cogita-
tiones omnes ad bellum spectare: equites ab eo,
præfectosque [81] nobiliores quosque parvo pretio
in spem futuri stipendii conduci, quo paratiores
belli tempore forent. Multos præterea cum ex
sociis, tum ex amicis secretis colloquiis, variis-
que promissis ad defectionem [82] solicitari; mul-
taque agi, pararique, quibus constare promptio-
rem hominis animum ad renovandum bellum,
quam servandam pacem esse. His moti *Florenti-*
1395 *ni*, Legatos [83] ad *Galeatium*, qui petant, bello-
ne, an paci consultum vellet, mittunt. Ille cal-
lidis interrogatiunculis rem in dies protrahendo,
cum nil certi respondisset, Oratores tandem ait,
se *Florentiam* destinaturum, qui de his, quæ po-
stulassent, deque fœdere cum eis incundo age-
rent. At *Florentini* cum pro explorato haberent,
illius mentem longe ab firmando fœdere alienam,
remque diuturni temporis proposuisse, ut per Le-
gatos, quos ad eos missurum se dixerat, eorum
consilia exquireret, certiorque fieret, quo maxi-
me modo oppugnari possent, calliditate hominis
1396 animadversa, ne Oratores suos tantum ignomi-
nia notatos queri posset, nec in se quicquam aspe-
rum factum more suo prædicaret; decernunt, ut
Legati omnes (plures enim e sociis spe concor-
diæ convenerant) quam primum in patriam quis-
que suam re infecta redeant, omnibusque se ad-
eundi vias præcidunt. *Galeatius* interea, cum
regiones, urbesque a suis per tyrannidem antea
occupatas nullo jure teneret imperii: etenim *Ro-*
manæ ditionis sunt: missis ad *Vinceslaum Boëmiæ*
Regem, qui ad Imperium electus fuerat, virum
nunquam [84] sobrium, & Veneri deditum; lega-
tis, multis [85] donis, promissisque oneratum in-
duxit, ut se Ducem *Mediolani*, multis ejus titu-

A lo [86] urbibus subjectis, crearet: quæ res a Re- 1396
ge [87] impetrata, magno apparatu, magnaque re-
rum pompa per Oratores [88] illius, pluribus actis
diebus festis, facta est; *Florentinorum*que [89], &
omnium ferme *Italiæ* Oratores, nobilioresque vi-
ri, ac Principes *Mediolanum* evocati. Hoc no-
men adeptus, Dux postmodum ipse, filiique ap-
pellati: Aucta dignitate & cupiditas quoque do-
minandi crevit. Sed incumbebat ejus animus in
eam maxime cogitationem, ut vel precibus,
vel vi *Mantuanus* ad se deficeret. Quo metu
permoti *Florentini*, equites mille *Mantuam*,
ne aliquo subito periculo implicaretur, mit-
B tunt. Haud obscura Ducis cupiditas, & belli
apparatus erant, & animum pacis insolentes au-
xerat mors *Gambacurtæ*, cujus ipse auctor exti-
terat. *Pisis* enim [90] tyrannus nequissimus ambi-
tioni Ducis obsecuturus imperabat, quæ res
maxime illum ad movendum bellum exagitavit.
Itaque cum jam mens ejus omnibus nota esset,
quosdam vero ex sociis denuo ab eo solicitatos
constaret, palamque esset, *Perusii*, *Senis*, *Pisis*,
equitum [91], peditumque numerum augeri, &
haud incerta futuri belli signa videri, *Florenti-*
ni, ne imparati opprimerentur, creatis Decem-
viris, & equites denuo conducunt, & *Bernardo-*
C *nem* [92] *Aquitanum*, virum strenuum, qui cum
Gregorio Undecimo Pontifice in *Italiam* venerat,
belli ducem declarant. Is cum in ea *Etruriæ* par-
te, quæ Patrimonium dicitur, non parvo cum
Britonum exercitu esset, secutusque primum *Cle-*
mentis [93], tum *Benedicti* adulterinorum Pontifi-
cum partes, plurima oppida, castellaque expu-
gnata diripienda militibus concessisset, *Florentino-*
rum opera, consilioque accepta a *Bonifacio* pecu-
nia, castellisque quæ in potestate erant redditis,
desideratus a civibus, ut qui ab *Auguto* post *Jo-*
hannis Actii mortem reliquis *Italiæ* ducibus ante-
ferretur, *Florentiam* venit. In *Galliam* quoque
D *Transalpinam* Legati [94] missi, a Regeque in ami-
citiam, societatemque recepti, ac fœdus in mu-
tuam tutelam factum ea lege, ut in *Etruria* belli
tempore capta fœderatis, cætera [95] per *Italiam*
Regi cederent. Dum hæc aguntur, *Galeatius*
Pi-

75. *Tum exilio, tum capitis pœna.* Trium popularium, tum, quod magis interfuit Reipublicæ, trium millium aureorum solutione ab Albertis, & a Paulo Miniscalco facta. Ammir. *lib. XVI. To. 2.*

76. *Mors Auguti secuta.* Anno MCCCXCIII. ab Incarnatione, die XVI. mensis Martii, prope Florentiam in loco qui dicitur *Pulverosa.* Si *Ammirato*, & *Sancto Antonino* fides habenda.

E 77. *Cujus funus ingenti pompa.* Primoribus urbis feretrum auro gemmisque distinctum ferentibus, equis auro tectis, vexilla aliaque militaria insignia sequentibus, totoque populo comitante. Ammirat. *To. 2. lib. XVI.*

78. *Totius civitatis mœstitia.* Adeo ut matronæ ipsæ a lacrymis haud temperarent. *Ammir. ibid.*

79. *In Reparatæ templo.* Prius S. Salvatoris, deinde S. Mariæ a Flore, tum S. Reparatæ dicto Pontificis Zozimi jussu ob Victoriam ex Radagasio die Divæ Reparatæ dicato reportatam, ut P. Michael Pocciantus *in Vit. Septem Beatorum Florent.*

80. *Equestri a populo statua posita.* Non statua, sed equestri imagine a Paulo Uccellio picta, ut *Bochius*, & *Ginelius* in libro, cui titulus *Bellezze di Firenze p. 51.*

81. *Præfectosque nobiliores*, Joannem, & Albericum de Barbiano.

F 82. *Ad defectionem solicitari.* Præcipue Ferrariæ Marchio, Galeatii nepte ei in uxorem proposita.

83. *Legatos ad Galeatium.* Donatus Acciaiolus, Joannes Riccius, & Guido a Palatio missi. Ammirat. *To. II. lib. XVI. p.* 847.

84. *Nunquam sobrium, & Veneri deditum.* Non solum voluptatibus impotenter indulgebat, sed ita superbe & crudeliter imperabat, ut ter in carcerem a primoribus regni conjectus fuerit, unde tamen elapsus regnum jam receperat. Dubr. *apud Seth. Calv.*

85. *Multis donis.* Centum aureorum millibus Venceslao datis, Dux ab illo creatur, invitis Electoribus, qua de re Francofurti eorum in concilio accusatus Imperium abdicare coactus est, Trith. *apud Seth. Calvis.* & Avent. *Ann. Bojorum.*

86. *Multis ejus titulo urbibus.* 33. urbes enumerat *Corius* initio *p. III.* præter oppida; minoraque loca. Hunc consule.

87. *A Rege impetrata.* Et Rex Bohemiæ, & Imperator Venceslaus appellabatur.

E 88. *Per Oratores illius.* Unum tantum Venceslai Oratorem nominat *Corius p. III.* Benesium scilicet Cusiaci Comitem.

89. *Florentinorumque, &c.* Aliorum Oratores referre non est operæ pretium. pro Florentinis adfuere Masus de Albizis, Christophorus de Spinis, Baldus Catalanus, & Franciscus Oricellarius. Ammirat. *lib. XVI. p.* 489.

90. *Pisis enim tyrannus nequissimus.* Jacobus Appianensis.

91. *Equitum peditumque.* Ad sex millia equitum Pisis, Lucæque convenisse innotuerat. Ammirat. *To. 2. lib. XVI.*

92. *Bernardonem Aquitanum.* Seu Bernardonem de Serris ab Aquitania.

93. *Clementis, tum Benedicti adulterinorum Pontificum.* Clementis VII. nomen sibi adsciverat Robertus Gebennensis Cardinalis, Petri Comitis Genuensis Frater, & Benedicti XIII. nomen usurpaverat Petrus de Luna Card. quos adulF terinos Pontifices vocat, quia prior Urbano VI. posterior Bonifacio IX. veris Pontificibus oppositi erant.

94. *Legati missi.* Masus de Albizis Eques, & Bonacursius de Pittis ad Regem Carolum VI. qui cum eo ad quinquennium fœdus iniere, ut Ammirat. *To. 2. lib. XVI. p.* 853. Gallorum Regem ea potissimum de causa bellum Vicecomiti movisse putat *Corius p. IV.* quod cum Januæ potiundæ irrita spes cecidisset, in ipsum facti caussam retulit.

95. *Cætera per Italiam Regi cederent.* Excepto Bassano, Belluno, Feltria, quæ Carrariensis; Monteclaro, Asula, Ostia, quæ Mantuani; Saxulo, & Compita quæ Atestini futura erant, ut Ammirat. *par. I. Tom. 2. lib. XVI. pag.* 853.

96. *Flo-*

IOHANNES AUGUTUS,
Britannorum exercitus Præfectus.

1396 *Pisas Albericum Barbiani* Comitem, *Johannem*que fratrem cum quinque millibus equitum proficisci jubet, eo nomine, ut *Appiano* adversus *Montis Scudarii* Comites, qui pro reprimenda *Pisanorum* insolentia plures equitum turmas in illos duxerant, auxilium ferret; quæ res Decemviros movit, ut paratis copiis adversarii consilia expectarent: interim darent operam, si quo modo suscitatum incendium extingui posset: quod parvo tempore, rebus rite compositis illorum opera sedatum est. Pedites interea omnes, equitesque Ducis, qui circa *Pisas* erant, in agrum *Lucensem* profecti *Florentinis* suspicionem injecere, ne *Pistorium* pergerent. Itaque *Bernardo* relicto, ut hostes cupiebant, *Miniate*, apud quod consederat, in *Vallem Nebulæ* cum suis copiis descendit. Interim proditione per *Appianum* in eo oppido facta, *Benedictus Mangiadorus*, haud ignobilis ejus loci vir, cum viginti sociis, in crepusculo noctis, nil mali suspicantibus oppidanis, *Miniate* ingressus, *Florentini*[96] Prætoris ædes petiit, occisoque eo, tumultu excitato, cum oppidani omnes pro *Florentinis* starent, pugnarentque, multis acceptis vulneribus, postico ædium, quæ juxta muros sitæ sunt, oppido egressus *Pisas* re infecta rediit. Nonnulli ex sociis conjuratisque
1397 capti pœnas meritas dedere. His rebus incitati animi, anno septimo ac nonagesimo supra mille trecentos, sexto vero post pacem *Genuæ* factam, secundum cum *Galeatio* bellum secutum est, cujus præcipua cura erat, eaque maxime res animum stimulabat, ut Principem *Mantuanum*, a quo plurima discrimina imminebant, quique sibi multorum fomentum malorum, ut in medio[97] suarum urbium situs extitisset, tum pollicitationibus, tum muneribus ad suas partes traduceret; quod cum consilio, astuque nequiret: fides enim, & jusjurandum *Mantuano* potiora cæteris rebus erant: viribus aggredi, & ne a *Florentinis* auxilia subministrari possent, eos suo bello implicitos distinere statuit. Hanc ob rem *Senas* convenire maximas copias jussit, quibus ager *Florentinus* infestior redderetur, tum expugnare *Mantuam*, & navibus per *Padum* missis, & terrestribus copiis, quas multas undique comparaverat, decrevit. *Albericus* cum exercitu quatuordecim[98] millium equitum, qui in agro *Senensi* convenerat, nullo indicto bello *Florentinos* invadens, incendiis, rapinisque loca omnia quibus transiit, hostili more vastat. *Panzanum* capit, spoliatque; inde ad ostentationem virium, & famam belli aucupandam, populabundus *Florentiam* petit, ad secundum lapidem excursionibus[99] prope urbem factis; *Signiam* septem millibus passuum propinquam biduo oppugnat, unde cum ignominia amissis pluribus militaribus signis, multisque in ea oppugnatione desideratis turpiter rejectus est. Fœminarum præcipua enituit virtus, quarum potissimum opera, non tela, non vulnera timentium, oppidum, viris, vulneribus, ac labore confectis, defensum est. *Bernardo*, cum mille ferme equitibus pro mœnibus se continebat, levibus præliis incursantium more cum hoste factis. Imparati enim ad tantam belli molem *Flo-*

A *rentini* erant, ut qui exercitus partem *Mantuam* misissent, partem per[100] vicina oppida distribuissent: haud existimantes præterea, *Mediolanensem* nullis provocatum injuriis, tam aperte nullo indicto bello, rupto fœdere, contra se arma moturum. Consulebat solum Dux Reipublicæ saluti, ad evitanda futura pericula intentus, sperans commeatus defectu, haud diu hostem in his locis commoraturum, cujus consilium eum minime fefellit. Nam post diem quartum quam advenerant hostes, rerum omnium inopia retro castra vertere, nullaque re memorabili gesta, *Senas* quamprimum redire coëgit. *Florentini*, ut
B parem hosti gratiam referrent, *Ochiellum* opulentum oppidum de *Senensibus* cepere, quo ex loco finitimus ager, regioque omnis quæ *Senas* respicit, præda captivisque abductis vastata est. Dux[1] quoque *Florentinorum*, qui *Collem*, oppidum duodecim milliaribus *Senis* propinquum, profectus erat, usque ad portas infesto agmine ferro, & igni omnia prosternit. Inde *Volaterras* profectus, *Grossetum*, maritimam *Senensium* urbem, invasit, magnaque pecoris, & captivorum copia abacta *Volaterras* se recepit. *Cervasium*[2] insuper de *Pisanis* vi captum est, omnisque vicina ora spoliata. Hostium copiæ iterum *Florenti-*
C *norum* agrum ingressæ, *Stagiam*, *Rencinam*que finitima *Senensi* agro castella summa vi oppugnant. Inde rejecti timore equitum, qui subsidio veniebant, *Senas* revertuntur. Præfecti insuper quidam *Florentinorum*, cum ferretur, prope *Liburnium*, *Pisanorum* portum multa animalia, ut in locum tutum redacta, eo profecti pecus omne repertum prædati sunt. Dum hæc aguntur, *Galeatius* pluribus ex *Etruria*, ut qui nil dignum laude agerent, evocatis equitibus, magno exercitu coacto, *Mantuam* castris positis obsedit: utque subsidium pontis[3] super *Padum* juncti (quod magno labore, maximis[4] sumpti-
D bus factum fuerat) intercluderetur, navibus ad id paratis incendere illum tentavit. Centum ad eam rem onerarias naves, quas galeones appellant (ampla enim fluminis latitudo est) in alveo fluminis statuit, quæ aquarum impetu delatæ, sarmentis, aliaque materia, quæ facile ignem excitat, impositis incensisque, ac deorsum secundo vento dimissis, ponti ignem inferrent. Magnus terror ex hoc apparatu *Mantuano* incessit, cum terrestri navalique bello sibi cum hoste eodem tempore pugnandum videret. Sed prudentia *Caroli Malatestæ*, qui eo cum quatuor equitum millibus a *Florentinis* missus erat, huic
E tanto discrimini obviam itum, apparatusque summa celeritate fracti, quibus vis ignis submoveretur. Primum longiores conti non parvæ crassitudinis, in quibus naves longius a ponte hærerent, in aqua paulo supra pontem sunt affixi. Tum si naves proprius, fractis contis ferrentur, magno numero[5] vegetes tum lapidibus, tum aqua repletæ in ponte dispositæ sunt, quæ in advenientes naves desuper immissæ, tum pondere confringerent, mergerentque illas, tum ignem restinguerent, pontemque redderent ab incendio tutum. Terrebant omnes, advenientes passim nul-

96. *Florentini Prætoris.* Davanzati de Davanzatis, quo occiso, & ex fenestris dejecto, tumultum excitare molitus est. Truncius *Annal. Pis. ad ann. MCCCXCVI.*

97. *In medio urbium suarum situs.* Mantua enim Galeatii urbes media interjacebat, Cremonam, Veronam, Placentiam, Parmam, Laudem Pompejam, &c.

98. *Quatuordecim millia equitum.* Peditum vero major numerus, in quibus exulum latronum, & facinorosorum permagnæ erant catervæ. S. Antonin. *p. III. Tit. 22. cap. 3. §. 24.*

99. *Excursionibus prope urbem factis.* Panzolaticum usque,
F & Certosam. Leon. Aret. *Hist. Flor lib. XI.*

100. *Per vicina oppida.* Aretio præcipue militibus repleto.

1. *Dux.* Bernardo a Serris ad Senarum portas profectus die VII. Maji.

2. *Cervasium insuper.* Nec non Montichiellum duobus millibus aureis ab arcis custode emptum. Ammir. *lib. XVI.*

3. *Pontis.* Burgi fortis appellati.

4. *Maximis sumptibus.* Non Mantuani solum Principis, sed fœderatorum pecunia perfectum anno MCCCXCIII. ut Agnell. Maffei *Annal. Mant. lib. X. cap. 10.*

5. *Vegetes.* Seu *dolia*, ut *Jacob.* in Ital. vers.

 6. *Ven-*

1397 nullo rectore ardentes naves. Magnus erat flammæ impetus, quam ventus [6] ad id expectatus aſperiorem, vehementioremque reddebat: major erat iis, qui pontem tuebantur, mentis conſternatio, cum paucis conſtaret animus ad flammarum periculum expectandum. Non enim, ponte incenſo, fugæ locus erat, cum ibidem aut pereundum, aut ignis, quod dubium videbatur, reſtinguendus foret. Sed ducis cohortatio augebat animos, & multitudo vegetum, lapideſque ingentes dejecti, aut comprimebant ignem, aut mergebant pondere effractas naves: irrito hoſtis conſilio, licet nonnullis in locis igne corruptus, majori tamen ex parte pons ſervatus eſt. Ita hoc in tumultu *Caroli* virtus plurimum enituit, qui cum in ea parte eſſet, quæ ad hoſtes ſpectabat, diſturbato ponte, ita ut redeundi ſpes præciſa videretur, cum ſolum tignum pontem continuaſſet, præmiſſis antea, qui cum eo erant, militibus, ipſe poſtremus [7] corpore reptans magno cum diſcrimine vitæ ad ſuos pervenit. Hac ſpe deſtitutus *Mediolanenſis*, alia ratione expugnare, ac tollere pontem, quem jam ſumma cura inſtauraverant, adortus eſt. Totidem denuo naves machinis, turribuſque deſuper fabricatis, quæ altitudinem illius excederent, in flumine parat, multiſque militibus, & omni telorum, ac tormentorum genere impoſitis ad expugnandum pontem mittit. At *Carolus*, cujus egregia opera pons antea defenſus fuerat, tigna oblonga, craſſiora, præacuta cuſpide hoſtibus oppoſita, quæ naves a ponte arcerent, radicibus pontis, quem magnis trabibus firmarat, defigit. Deinde totidem ferme onerarias naves admodum munitas, præſidio pontis in flumine collocat. Pontem inſuper electis militibus, ac vario telorum, miſſiliumque genere munit. Frequentes inſuper ſtationes, ac propugnacula ſupra pontem erigit: tum caſtella a lateribus, quibus vires hoſtium contunderentur, diſponit. Advenientes turritæ hoſtium naves a *Mantuanis* haudquaquam pugnam detrectantibus excipiuntur; cum iis, qui in turribus, quique in ponte erant, aſperum certamen committitur. Multis horis acerrimo prælio bellatum eſt, multoque ſanguine, cum utrique pro victoria pugnarent, neque locus fugæ eſſet, ea dimicatio eſt tranſacta. Tandem *Mediolanenſi* claſſe ſuperata, victoria penes [8] *Mantuanos* ſtetit. Hoſtes victi, multis interfectis, pluribus vulneratis nonnullis amiſſis navibus, relicto ponte, abiere. Navali bello re male geſta, *Mediolanenſis* cum acceptum dedecus ulciſci in animo haberet, coacto in unum ex omnibus locis exercitu, *Mantuanum* oppugnare adortus, caſtra propius urbem locat. At *Carolus* poſt navalem victoriam in urbem reverſus, communicato cum præfectis equitum conſilio, pridie kalendas Septembris partem [9] alteram exercitus hoſtium, qui binis caſtris diviſus erat, invaſit; priorumque caſtrorum, antequam cæteri id reſcirent, ſubito inſultu devictis copiis, reliqua caſtra eodem impetu aggreſſus ſuperavit. Diſſipati utrinque, fugatique ſunt hoſtes: ad ſex hominum, & duo millia equorum capta. Omnia [10] inſuper impedimenta, machinæque, ac bellica ad urbium expugnationem inſtrumenta, quæ plurima comportata fuerant, in poteſtatem redacta. Nulli dubium fuit, quin *Brixia* [11] vicina urbs debellari potuerit, in tanto præſertim rerum metu, ac deſperatione, ſi equitum præfecti victoriam ſequi voluiſſent. Sed quidam *Galeatii* [12] rebus faventes, aliamque ex alia cauſa moram ſubjicientes occaſionem rei bene gerendæ omiſerunt: expugnanda eſſe propinqua nonnulla [13] oppida, ad urbis ſalutem magis conducere aſſeverantes; quæ res tempus hoſti exercitum inſtaurandi, muniendique *Mantuæ* finitimas urbes præbuit. Hac accepta clade *Galeatius Albericum* cum exercitu ex *Etruria* advocavit, qui aliquot equitum alis in *Senenſium* agro ad tuendam urbem relictis, in *Galliam* proficiſcitur. Imminutis magna ex parte copiis, quibus in *Etruriam* venerat, cum *Cecolinus Peruſinus Biordi* [14] fratris ſuaſu ad *Florentinos* deſciviſſet, & *Johannes Barbiani* Comes *Bononienſibus* hortantibus in *Flaminiam* conceſſiſſet. 1398 *Florentini* detractis hoſti copiis, ad hæc parta victoria freti, cum faciliorem belli molem imminere judicarent, exiſtimantes præterea hoſtem tanto perculſum damno *Mantuæ* oppugnandæ curam depoſuiſſe, exercitum omnem in *Etruriam* revocant. At *Albericus* poſt eorum diſceſſum contracto in unum diſſipato ob acceptam cladem exercitu, claſſeque [15] ad invadendum *Mantuanum* inſtructa, ſummis viribus undique *Mantuam* iterum aggreſſus, plurima illata clade, parta hominum, pecorumque omnis generis haud parva præda, in locis pacatis relicto *Mantuano* agro, quievit. Inter hæc Præfectus [16] equitum, quem *Senenſi* bello præfecerat *Albericus*, *Civitellam*, [17] *Aretini* agri oppidum, a familia *Petramalæ* ædificatum, paucorum proditione capit, Prætore *Florentino*, omnibuſque ferme incolis interfectis. *Bernardonis* interim opera plures in agrum *Piſanum* excurſiones diverſis in locis, & uſque ad urbis portas factæ ſunt, militeſque onuſti præda reducti. Cum vero per quendam *Barbiallæ* [18] incolam *Appiano* oppidum illi conceſſurum ſpes data eſſet, tyrannus vero ea pollicitatione confiſus, magis nocendi cupidus, quam ad præcavendas inſidias aptus, fidem homini habuiſſet, militeſque ad caſtellum recipiendum miſiſſet, omnes (ferme

6. *Ventus ad id expectatus.* Quaſi de induſtria a ſeptentrione ad occidentem vertente, nequid felicitati hoſtium deeſſet. Baptiſta Sacchius *Hiſt. Mant. lib. IV.*

7. *Ipſe poſtremus ad ſuos reptans.* Horatii Coclitis exemplo, qui de ſuis magis, quam de ſe ſolicitus ſolus caſuro in ponte ſubſtitit. De quo Livius *Dec. 1. lib. II. rem auſus plus famæ habituram ad poſteros, quam fidei.*

8. *Victoria penes Mantuanos ſtetit.* Venetorum præcipue opera, qui 30. triremibus Mantuano opem tulere. Ut Scip. Agnellus Maff. *Ann. Mant. lib. X. cap.* 5. licet Ammirat. *lib. XVI.* duodecim tantum miſſas affirmet, ductu Franciſci Bembi.

9. *Partem alteram exercitus.* Nempe terreſtrem citra Padum cui Vermius imperabat, ut maritimæ Ugolottus Blancardus

10 *Omnia inſuper impedimenta.* Inter quæ tercentæ bombardæ. Ut Boninſegnius *Hiſt. Flor. lib. IV.* Cor. *p. IV.* Pigna *Hiſt. Ateſt. lib. V.*

11. *Quin Brixia, &c.* Hanc ſi exercitus urbi appropinquaſſet, ſe traditurum Jacobus Avogadrius promiſerat. Ammirat. *p. I. To. 2. lib. XVI.*

12. *Galeatii rebus faventes.* Proditionis nota Barbiani, & Carrariæ Comitibus inuſta: teſtante Agnell. Maff. *Hiſt. Mant. lib. X.*

13. *Nonnulla oppida.* Melariam, & Hoſtiliam.

14. *Biordi fratris ſuaſu.* Licet Biordi Michelotti fratrem Galeatii partibus ſemper adhæſiſſe teſtetur Pellinus *Hiſt. Per. lib. X.* attamen libentius *Corio* crediderim *par. IV.* & Leon. Aret. *lib. XI.* qui Poggii ſententiam confirmat.

15. *Claſſeque ad invadendum Mantuanum.* 32. Triremium. De hoc bello vide Platinam *Hiſt. Mant. lib. V.* Cor. *p. IV.* Pign. *lib. V.* quamvis cum *Æquicola*, & *Aliprando* Agnellus Maffejus *Ann. Mant. lib. X.* nullam Galeatio victoriam tribuat, fortaſſe ne priori de Galeatio relatæ detraheret.

16. *Præfectus equitum.* Brolea centum & ſexaginta equitum ductor.

17. *Civitellam.* In Valle Ambræ poſitam capit, favente Philippo Brucianenſi ejus oppidi cuſtode, cui duo aureorum millia enumerata. Ammirat. *lib. XVI. To. 2.*

18. *Barbiallæ oppidum.* In Valle Egolæ ſitum, Samminiatenſis ditionis.

19. *Ca-*

1398 me ad ſeptingentos hi erant) capti [19] ſunt, & incolæ [20] præmia perſoluta; pauloque poſt *Civitella* ejuſdem opera, cum plures equitum, peditumque copiæ ad illius obſidionem acceleraſſent, recepta eſt, hoſtes qui intus erant in captivitatem ducti. Dum hæc utrinque aguntur, *Galeatio* verbis pacem quærente, re animoque agitante bellum, Pontificis, *Venetorum*que oratores *Imolæ Mediolanenſis* ſuaſu de pace agere cœperunt. Eo & *Florentinorum*, & ſociorum legati acceſſere; ſed illius ambitione, iniqua poſtulantis, bellumque exoptantis, res fruſtra tentata eſt. Oratores domum quiſque ſuam reverſi. At *Veneti* timentes, ne nimiæ Ducis opes in ſuum damnum amplificarentur, neve proximum incendium ſe ſuaque conflagraret, pacem ſummopere componi appetebant; nequaquam enim fidebant illius fidei, quam ſemper pro ſuo emolumento penſitaſſet: neque arbitrabantur, ſi ſuperaſſet *Florentinos*, ſe, Rempublicam, & libertatem tueri poſſe: tanti Principis cupiditatem ad regnum *Italiæ* aſpirantem videbant: neque dubium erat debellatis *Florentinis* quin facile voto poti-retur. Itaque, veluti pacis admodum cupidi, a Duce, & *Florentinis* petunt, ad ſe Oratores mitterent, ut rurſus de pace ageretur. *Florentini*, ſociique [21] legatis miſſis, pacis, & fœderis conditiones *Venetorum* arbitrio permiſere, orantes, ut ſi *Galeatii* culpa impediretur pax, ipſi pro communi libertate ſecum fœdus inirent, hoc enim maxime modo & reprimi cupiditatem illius, & *Italiam* a ſervitute defendi poſſe. Cum Ducis voluntas tergiverſari, & aliena videretur a pace, novo [22] fœdere cum *Florentinis*, & ſociis juncti ſunt, ea lege, ut ipſis ſolis jus faſque [23] eſſet pacem quibus modis, & quo vellent tempore, cum hoſte ſtatuendi. Quod ut primum *Galeatius* intellexit, veritus *Venetorum* vires rejecta pace, quinto idus Maji quo de quadringenteſimo ſupra milleſimum anno, inducias in decem annos, ea tamen conditione, ut oppida omnia de *Mantuano* per Ducem capta redderentur, conceſſit. *Florentinorum* dux, reliquique equitum, ac peditum præfecti ab eis eo pacto dimiſſi ſunt, ut annuo accepto ſtipendio, ad ſe, cum opus fore cenſerent, ſacramento adacti redirent. Paulo poſt [24] inducias cum *Jacobus Appianus* diem ſuum obiiſſet, *Gerardus*que filius, cum ſuis diffidens viribus, tum ſuaſionibus *Galeatii* impulſus, de vendenda patria cum ejus oratoribus agitaret, extemplo legati ad eum a *Florentinis* mittuntur, qui pluribus rationibus maximo ſuo damno id futurum oſtenderent, hominemque ab ea ſententia averterent. Quæ legatio cum fruſtra fuiſſet, cives ſui magno numero tyrannum adeunt, utque patriæ priſtinam libertatem reſtituat deprecantur: *ſe enim eodem pretio* (erant enim aureorum ducenta millia) *majorique ſi vellet, libertatem ſuam redempturos pollicentur: iniquum eſſe eos qui tanto tempore antea liberi vixiſſent, veluti ſervos venundari, & Principum ſubjici cupiditati, apud quos plus voluntas quam ratio, plus vis quam jura valerent. Se patri ſuo urbis imperium ſponte tradidiſſe, eadem voluntate erga filium fore, ſi civitatem regere velit; ſi vero dominandi laborem declinet, accepta quam magna velit pecunia, obſecrare ſe, ut eam liberam, & ſui juris eſſe velit. Eo enim modo urbem, ac cives non conſervari ſolum, ſed augeri poſſe; quod ſi in unius externi poteſtatem deveniat, cito illam præcipitem occaſuram.* Reſponſum redditum a tyranno (qui jam Ducis [25] milites in urbem admiſerat, armatoſque diſpoſuerat ad comprimendos cives, obſiſtendumque, ſi qui novi motus fierent) ſibi fidem datam ſervare in animo eſſe. Itaque haud multo [26] poſt retento ex fœdere *Plumbino*, *Ilva*que inſula, ac nonnullis caſtellis, pecunia inſuper accepta, *Galeatii* [27] legato urbem, oppida, arces, cunctaque, quæ *Piſanorum* ad eam diem fuerant, libere conceſſit. Recepta urbe, *Florentinis* [28] legatus ſcripſit, *Piſas* ſub imperio Ducis eſſe, a quo ſibi mandatum foret, ut cum eis amicitiam ſervaret: quod, & ſe facturum ſpopondit. Paulo antea *Robertus Pappii*, cæterique vicini [29] Comites *Flaminiam* verſus, *Andreinus* quoque *Ubertinus*, Ducis partes ſecuti a *Florentinis* deſciverunt, utque ei poſt receptas *Piſas* gratificarentur, agrum *Florentinorum* eis vicinum, ut novum belli incendium excitarent, crebris incurſionibus ſequentis anni principio infeſtant. Ad repellendas tantum injurias data opera, prohibitis *Florentinorum* militibus, oppidaniſque (ne Dux queri poſſet, ullam ab eis cauſam novi belli motam) hoſtium fines prædandi, nocendive cauſa intrare. Haud ab re erit huic operi inſerere rem, non bello, ſed pace aptam, admodum memoratu dignam. Emerſit hoc tempore nova quædam Religio, quæ multum contulit ad populorum pacem, orta ex [30] *Gallia Ciſalpina*, in finibus Alpium, [31] ea parte quæ Duci *Sabaudiæ* paret. Veſtiebantur viri, mulieresque, nulla excepta ætate, veſte alba, nudiſque pedibus, novem diebus extra patrium ſolum mendicantes, jejuniis, & ſupplicationibus intenti vitam ducebant. Hi ſub dio dormiebant, neque enim fas erat ſub tecto, aut cooperto loco his diebus eſſe: fatebantur ſinguli ante aſſum-

(margin: 1398; 1399 beside "ſe. Itaque haud multo poſt retento ex fœdere")

19. *Capti ſunt.* A Bernardone in inſidiis deliteſcente, quos inter Florentinorum aliquot rebelles, qui pœnas capite perſolverunt. Ammirat. *lib. XVI. p.* 867.

20. *Incolæ præmia perſoluta.* Qui Florentinos de re bene gerenda commonuit, nepoſque, quem Appiano obſidem dederat, aliis captivis permutatus, & illi redditus. Trunc. *Ann. Piſ. ad ann. MCCCXCVIII.*

21. *Sociique.* Bononienſes, Ateſtinus, Gonzaga, Malateſta, & Carrarienſis.

22. *Novo fœdere, &c.* Venetiis initum fœdus in domo Carrarienſis die XX. Martii, ad annos quatuor.

23. *Ut ipſis ſolis jus faſque, &c.* Hinc non Venetorum modo opes, ſed famam probitatis conjicere facile eſt, queis omnes Italiæ populi ultro ſe, ſuaque deferrent.

24. *Paulo poſt inducias.* Induciæ Papiæ V. non. Majas a Petro Cornelio, & Michaele Steno, D. Marci Procuratore, Venetorum legatis, pro ſociis etiam agentibus factæ; Carolo Malateſta, pro Pontifice; Petro, Novarienſi Epiſcopo, & Jacobo, Vermio, pro Vicecomite, legatis. Malavolt. *Hiſt. Sen. lib. X. p. II.* & Pigna *Hiſt. Ateſt. lib. V.*

25. *Ducis milites in urbem admiſerat.* Quatuor millia ad cives comprimendos. Gerardum Appiani filium ad urbem vendendam ductum fuiſſe ex eo refert Sabell. *Enn. 9. lib. IX.* quia ob civiles diſcordias, quæ Florentinorum opera in dies magis invaleſcebant, ſe haud diu eam retenturum timebat. Sic etiam Plat. *in Vita Bonif. IX.*

26. *Haud multo poſt.* In ſequentis anni initio.

27. *Galeatii Legato.* Nempe Antonio Porro Polentiano Comiti. *Corius p. IV.*

28. *Florentinis legatus ſcripſit, &c.* Ut illorum operam, qui fruſtra adverſati fuerant, illuderet.

29. *Vicini Comites.* Comitem Balnei, & Antonium a Palatio. Leon. Aret. *lib. XI.* & Ammirat. *lib. XVI.*

30. *Orta ex Gallia Ciſalpina.* De ejus ortu nunquam conſtaſſe referunt Ammirat. *lib. XVI* & S. Antonin. *p. III. Tit. 22. cap. 3 §. 31.*

31. *In finibus Alpium.* Sic etiam *Baptiſta Sacchius*, vulgo Platina, *Hiſt. Mant. lib. IV.* & *in Vita Bonif. IX.* duce Sacerdote, qui Pontificatum appetens, ea ſtipatus caterva Romam petebat, tanquam loca ſacra viſurus; ſed Bonifacius ejus fraude per præconem publicata (tormentis enim adactus omnia confeſſus fuerat) vivum flammis abſumpſit; multitudo vero illa unius hominis ſupplicio exanimata eſt, atque diſperſa. Sacerdotem hunc e pago Paterno fuiſſe tradit Sigonius *de Epiſcop. Bon. lib. III. in Coſm.* apud Rayn. *Ann. Eccl. Tom.* 17. Vide Theodoricum Niem. *lib. II.* & Pignam *Hiſt. Princip. Ateſt. lib. V.*

32. *Ad*

1399 sumptam vestem peccata Sacerdotibus præteritæ vitæ pœnitentiam professi, remittebantur injuriæ utrinque omnes abolita præteritarum offensionum memoria. Primi *Lucenses Florentiam*, Christi simulacro cruci suffixo præeunte, numero quatuor millia venere, quibus publice datus est cibus. *Pistorienses* deinde, *Pratenses*que advenere. Hos imitati *Florentini* albam sumpsere vestem, adeoque increbuit bonorum operum fama, ut digito notaretur, si quis eam contempsisset religionem. Pax constituebatur inter homicidas, dicta, actaque per injuriam condonabantur, remittebatur errato culpa. Omnium præteritorum temporum fraudes, dolique obliterabantur, adeo omnium mens bonis operibus intenta erat. Tanta animorum mutatio, ac novæ religionis hic cultus, qui universam *Italiam* peragravit, nulla ex parte *Galeatii* cupidinem minuit, quin toto animo, menteque *Florentinæ* urbis imperium ambiret, quæreretque quo maxime modo suæ ambitioni obsequeretur. Adjecit ergo animum ad urbem [32] *Perusinam*, & quamvis ditionis *Romani* Pontificis esset, eo tamen contempto, cum primoribus [33] civitatis exules admodum metuentibus tum muneribus, tum promissis effecit, ut sibi ejus urbis imperium traderent. Existimabat enim hac accessione *Florentinos* ferme urbibus si-
1400 bi parentibus circumvallatos (nam *Pisas*, *Senas*, *Perusium* tenebat) facile in potestatem venturos. Inter hæc *Venetorum* legati, quibus solis pacis componendæ, quibus vellent conditionibus arbitrium ex fœdere permissum erat, *Papiam*, insciis *Florentinis*, illius procurandæ gratia profecti inter *Mediolanensem*, eosque, ac socios concordiam firmant: cumque omnia in *Galia* bello capta essent restituenda, per Ducem, in *Etruria* recepta ei condonarentur, aliæ quoque graviores pacis essent conditiones; eas omnes, licet graviter id ferrent, inviti tamen, ne *Venetos* a se alienarent *Florentini*, sociique accepere. Anno postmodum *Johannes* [34] *Bentivolius*, magni vir animi, & haud spernendi consilii, *Galeatii* auxilio *Bononiæ* tyrannidem occupavit. Eo missi à *Florentinis* [35] oratores, qui & gratularentur ob sumptum imperium, & de fœdere agerent. Quod ille haudquaquam [36] abnuit, sed distulit in posterum, ne offensum sibi redderet animum ejus, cujus opera regnaret. Idem & Dux quæsierat ab eo, sed parum ille fidei habendum esse Ducis fœderi, aliorum periculo didicerat. Sciebat enim, quamvis amplæ pollicitationes ostentarentur, tamen ex tempore promissa servare solitum, & quod bello nequiverat, sperare se confecta pace consecuturum. Nunquam enim aperto marte ne i-
A gnobile quidem oppidum in *Etruria* assecutus est. 1400
Senensibus, ac *Perusinis*, pacatis *Italiæ* rebus omnibus, cum antea socii essent, libertatem ademit. *Pisas*, non vi, sed pecuniis promissisque quietis tempore [37] in suam redegit potestatem. Eodem pacto *Mantuanum* maximis sumptibus a *Florentinis* defensum, post compositam pacem, donis, promissisque oneratum ad suas [38] traduxit partes, quo liberius a vicinis securus, vires omnes suas in *Etruriam* transferret. Solus [39] *Patavinus* nullis hostis pactionibus, quæ plurima ab hoste afferebantur, credens, in fide permansit. Varii, qui per *Mediolanensem* fiebant, apparatus
B belli *Florentinos* impulere ad creandos Decemviros, [40] & majoribus copiis rempublicam defendendam. Erat suspicio [41] (haudquaquam parva, *Guccium Cortonæ* Principem, Ducem secuturum: ut ab ea cogitatione averteretur, *Montaninam* arcem urbi propinquam capiunt, quo timore perculsus ille nil novi molitus est. Cum vero adeo adversarii vires, opesque auctas cernerent, ut ad se tuendum externo auxilio opus esse judicarent, *Robertus*que *Bavariæ* Dux infensus admodum *Mediolanensi*, privato [42] ob suam ignaviam *Vincislao Boemiæ* Rege, ad imperium electus esset; optimum factu reputantes animo, illum e *Ger-*
C *mania* tum adversus Ducem, tum ad sumendam de more Imperii coronam advocare, extemplo ad eum Legatum *Bonacursium Pittum* mittunt, qui eum ad transeundum in *Italiam* contra *Galeatium* fœdere oblato hortaretur, honorisque, & dignitatis suæ esse diceret, nullo jure [43] urbes Imperi possessas, ut plures superioribus temporibus Imperatores fecissent, in suam ditionem redigere. Ad eam rem & pecunias quas vellet, & e-
quitum auxilia promitteret. Ejus oratione, quæ 1401
accurata, & plena gravitatis fuit, motus *Robertus* fœdere icto, cum viginti [44] equitum millibus, ut *Mediolanensi* bellum inferret, in *Italiam*
D se descensurum, fide interposita, pollicitus est. Altero dehinc anno, mense Septembri, superatis Alpibus relictoque *Tridento*, in agro *Brixiensi* castra posuit, quo *Patavinus*, cum tribus equitum millibus a *Florentinis* missus venit, & ad eum, ut convenerant, per oratores ducenta aureorum millia comportata sunt. Non tamen [45] omnia persoluta, cum parvo tempore in hostili agro resedisset. Ea res miranda omnibus visa est, tantam simul auri congeriem una in civitate tam subito repertam, cujus collatio nulli gravis fuit: sed & alia quoque ducenta millia promissa post quatuor menses, quam in Ducis agro perstitisset.
E Hæc omnis pecunia una nocte libentibus animis decreta est: tanta civibus cura inerat libertatis tuen-

---

32. *Ad urbem Perusinam.* Biordo de Michelottis interfecto. Pomp. Pellinus *Hist Per. p. II. lib. XI.* Girardaccius *Hist. Bonon. p. II. lib. XXVII.*

33. *Primoribus civitatis.* Cecolini de Michelottis opera urbis imperium Petro Sermigerio Vicecomitis Vicario traditum ann. MCD. vigesima Januarii die.

34. *Johannes Bentivolius.* Vide Girard. *Hist. Bon. p. II. lib. XXVIII.* Cor. *p. IV.*

35. *A Florentinis oratores.* Thomas Sacchettus Eques, Bernardus a Mezola, & Spinus. Ammirat. *lib. XVI.*

36. *Haudquaquam abnuit.* Suadente Antonio Guidotto summæ apud eum auctoritatis, cui a Florentinis quatuor florenorum millia data, ut conciliator fœderis foret. Girardaccius *Hist. Bon. p. II. lib. XXVIII.* & Corius *p. IV.*

37. *Quietis tempore.* Nempe post pacem factam.

38. *Ad suas traduxit partes.* Franciscus Gonzaga prius a Carolo Ariminensi, dein a Jacobo Vermio sollicitatus ad Galeatium descivit, Papiamque delatus summis a Vicecomite honoribus exceptus est. Platina *Hist. Mant. lib IV.*

39. *Solus Patavinus.* Franciscus Carrariensis, qui Galeatii dolos in se patremque suum necatum expertus fuerat, pro Florentinis stetit.

40. *Decemviros.* Hos enumerat Ammir. *To. 2. lib. XVI.*

41. *Erat suspitio, &c.* Nonnulla inimicitiæ signa ediderat Guccius de Casalibus; frumenta enim Montis Politiani a Cortonensi ditione averterat, positis in fluvio ligneis impedimentis, ut Spinellus in *Hist. Montis Politiani lib. III. p. 67.*

42. *Privato ob suam ignaviam Vinceslao.* Omnes in Vinceslaum accusationes, ut falsas rejicit *Corius p. IV.* non alia enim de caussa a Bonifacio IX. Imperio spoliatum putat, quam quod Pseudopontificem defendisset. Sed præter ea, ejus ignaviam, & avaritiam, qua centum aureorum millibus, inconsultis Electoribus, Mediolanensem Ducatum Galeatio vendiderat, videre est in Treb. *To. 2 Rerum Germ. p. II.* Briet. *Ann. Mundi ad ann. MCD.* Trith. *apud Calvis.* Improbos ejus mores, ebrietatem præcipue refert Chroni-
F con Belgicum. Æn. Sylv. *Hist. Bohem. cap.* 35. & Rayn. *Ann. Eccl. To.* 17.

43. *Nullo jure urbes, &c.* Non enim Vinceslao eas alienandi sine Electorum consensu jus fuerat.

44. *Cum 20. millibus equitum.* Fidem autem non servavit; cum quindecim tantum millia equitum Tridentum duxerit. ut Amirat. *To. 2. lib. XVI.*

45 *Non tamen omnia persoluta.* Centum & decem millia tantum. *Ammirat. ibid.*

46. *At*

1401 tuendæ. Qua ex re quantæ civitatis vires forent, perſpici poteſt: nam licet diutino bello pluribus annis cum *Galeatio* geſto defeſſi, exhauſtique pecuniis cives viderentur, tantæ tamen in ea opes erant, ut præter maxima militum ſtipendia, unico decreto ducenta aureorum millia tam parvo tempore cogerentur. Tanta enim patriæ caritas, tantum tyrannidis odium animos civium inceſſerat, ut omnia quantumvis gravia, ac difficillima, levia, & facilia præ ſervitute ducerent. At hodie, [46] eo redacta civitas eſt, ut cum viginti, aut triginta aureorum millia cogenda ſunt, aut verſura comparetur pecunia, aut ad extraordinaria tributa recurrant, quod iniquum eſt, peſſimumque exigendæ pecuniæ genus, & abominandum, atque ab his excitatum, quibus potior eſt res privata, quam publica, quique opes ſibi vendicant per aliorum calamitatem, ipſi omni ejuſmodi tributi onere expertes. Tantam belli futuri molem adverſus ſe comparatam conſpiciens hoſtis, & ipſe quæ ad reſiſtendum pertinebant, ſummo ſtudio diligentiaque adminiſtrat. Primum equites, peditesque ad quindecim millia conducit: tum peritiſſimos belli duces, *Jacobum Vermium*, *Albericum Barbianenſem*, *Mantuanum*, *Othonem Tertium*, *Faginum Canem*, *Pandulfum Malateſtam*, pluresque alios viros ea tempeſtate uſu, & arte militari inſignes exercitui præficit, copiaſque omnes *Brixiam* ire, hoſtique, qui intra decimum lapidem caſtra locaverat, opponi jubet. Nulli dubium videbatur, quin Ducis exercitus, numero, & viribus inferior *Germanis*, & *Italis* qui cum *Patavino* erant, foret, modo conſilium par viribus extitiſſet. Sed cum incautius, negligentiuſque impetu quodam, ſuperbiaque elati *Germani* abſque ordine, aut militari diſciplina vagarentur, plures equitum [47] alæ a *Mediolanenſis* ducibus miſſæ *Germanos* invaſerunt, a quibus victi, ſuperatique multis [48] amiſſis in caſtra compulſi ſunt. Tantus vero pavor ex inſperata re animos *Germanorum* oppreſſit, adeo eſt ab omnibus trepidatum, ut ſi univerſus *Galeatii* exercitus eo veniſſet, procul dubio *Roberti* copiæ omnes ſuperatæ, ac profligatæ concidiſſent. Sed *Roberti* fortuna, paucis exceptis, exercitum ſervavit, ex illoque tempore magis de fuga, quam de ulciſcendo hoſte agitatum eſt. Primus *Colonienſis* Archiepiſcopus, tum *Leopoldus* [49] *Auſtriæ* Dux, non abſque animi corrupti ſuſpicione, relicto *Roberto*, domum rediere: qui a ſuis præter datam fidem cernens ſe diſtitutum, veritus, ne ad dimicandi neceſſitatem adductus, turpiter ab hoſte ſuperaretur, cum vires ſuæ diminutæ admodum illorum diſceſſu, ſuorum vero animi remiſſiores facti eſſent, motis caſtris prope *Tridentum* loco tuto conſedit; cumque animo parum valido deliberabundus, inter ſpem, metumque dubius ſtaret, *Franciſci Carrarienſis* exhortationibus *Patavium*, cum quinque [50] millibus equitum, reliquis [51] dimiſſis, venit: qua ex re *Mediolanenſis* animus elatus, cum ſe haud contemnendum periculum evaſiſſe, & electiores totius *Italiæ* equites, duceſque penes ſe eſſe arbitraretur: *Florentinos* vero contra, ut primum adverſam pugnæ fortunam intellexerunt, mœror, & gravis cura exagitabat. Nam & tantam impenſam fruſtra factam cernebant, & verebantur, ne ſtatim hoſtilis exercitus, depoſito *Germanorum* metu, in *Etruriam* tranſiret. Remiſſus eſt tamen paulo poſt timor audito *Roberti* ad urbem *Patavium* adventu, ſalvis præſertim *Italis* militibus, qui cum *Patavino* profecti erant: hos impedimento fore hoſti credebant, quominus omnes ejus copiæ in *Etruriam* migrarent, nondum penitus remiſſo *Galeatii* metu: tamen & novi equites confeſtim ſcripti ſunt & ad *Robertum* oratores [52] miſſi cum duabus [53] electorum equitum turmis, qui eum ad meliorem rerum ſpem hortarentur, & profectionem diſuaderent. Exiſtimabant enim ejus mora *Mediolanenſem* regii exercitus timore ſuas copias omnes in *Gallia* retenturum. Multa ab illo petebantur admodum difficilia. Nam & pecuniarum vim permagnam poſtulabat, ſi eum in *Italia* morari cuperent, & ut *Veneti*, ac Pontifex ſecum in belli ſocietatem coirent. Hæc *Florentiam* [54] delata omnium mentes maxime debilitarunt, cum neque retineri, niſi infinita pecunia poſſet, neque ſi abiret, ſecuros ſe fore arbitrarentur, quin hoſtis *Etruriam* armis pervaderet. Legatis itaque mandarunt, ut impetrata aliquot menſium mora, pecuniam daturos, & cum Pontifice, & *Venetis* de fœdere acturos pollicerentur, & nova inſuper auxilia ad eum primo tempore miſſuros. Poſt varias collocutiones diſceptationeſque, *Robertus* [55] *Venetias* 1402
petiit, queſtus non ſervari ſibi a *Florentinis* in ſolvendis nummis promiſſa. Oratores [56] contra nulla in re violatas eſſe pactiones oſtenderunt. *Venetorum* [57] tandem opera, haud parvo [58] pretio cum *Patavium* in hyberna profectus eſſet, menſe Aprili in *Germaniam* conceſſit.

46. *At hodie.* Nempe anno circiter MCDLV. quo tempore Poggius hiſtoriam ſcribebat.

47. *Plures equitum alæ.* Othone Tertio, ſeu Bontertio; & Fagino Cane ducibus. Ammirat. *lib. XVI.*

48. *Multis amiſſis.* Quos inter imperialis exercitus primus Proviſor. Corius *par. IV.*

49. *Tum Leopoldus Auſtriæ dux.* Sic S. Antonin. & Leon. Aret. *lib. XII.* Leopoldum vocant. Joannes vero Aventinus *Ann. Bojorum lib. 7.* de Roberti in Italiam adventu hæc habet. *Cum eo* (nempe Roberto) *Stephanus Angiloſtadienſis, Erneſtus Auſtriacus Imp. Caroli Maximi, & Ferdinandi Auſtriæ Reguli proficiſcuntur.*

50. *Cum quinque millibus equitum* Itali erant pene omnes. Patavium ingreſſus Robertus die XVIII. Novembris MCDI. *Pittus* ab Ammirato relatus *ibid.*

51. *Reliquis dimiſſis.* Ut Vinceſlao ejus hoſti in Germania ob ejus diſceſſum ſuperbienti obſtarent: nunquam enim Cæſaris inſignia licet exauctoratus depoſuerat, ſed & Principum, & civitatum aliquot favore fruebatur. Emund. *apud Chronic. Belg.*

52. *Oratores miſſi.* Raynaldus Gianfiliatius, Philippus Corſinus; Maſus de Albizis, & Thomas Sacchettus.

53. *Cum duabus equitum turmis.* Quibus præerant Sfortia, & Balthaſſar Mutinenſis. S. Antonin. *p. III. Tit.* 22. *cap.* 3. §. 35.

54. *Hæc Florentiam delata.* A Maſo Albizio, & Andrea Victorio, qui apud Imperatorem legati fuerant. *S. Ant. ibid.*

55. *Robertus Venetias.* Ut ſuas in partes Venetos traduceret; verius, ut eorum opera a Florentinis nummos repeteret, quos contra conventa detineri querebatur. Petrus Juſtin. *lib. VI. Hiſt. Ven.*

56. *Oratores.* Nempe Philippus Corſinus, & Raynaldus Gianfiliatius.

57. *Venetorum tandem opera.* Ab itinere revocatus; Cravolam enim profectus fuerat, ut in Germaniam ſe conferret. Mora igitur aliquot menſium in Italia ab eo impetrata, ut ejus timore Galeatius ſuis ſe finibus contineret, quod Florentini vehementer cupiebant. S. Antonin. *p. III. Tit* 22. *cap.* 3. Ammir. *lib. XVI. To.* 2.

58. *Haud parvo pretio.* Sexaginta quinque aureorum millibus. Sic Veneti (quorum arbitrio res delata) cenſuerunt.

POGGII BRACCIOLINI,
Florentini,

HISTORIARUM FLORENTINI POPULI LIBRI QUARTI EPITOME.

Florentinos *tanquam fœderis violatores coram* Venetis Galeatius *accusat. Dein* Bononia *potitur. Cum Pontifice* Florentini *junguntur. Vicecomes moritur. Pontifici* Perusiam *occupare conanti spes incisa. Vicecomitis potentia in plures divisa discordiarum origo.* Pisas Florentini *emunt, arcemque accipiunt.* Pisani Florentinis *ejectis, arcem evertunt.* Pisæ *a* Florentinis *obsessæ, in deditionem veniunt. Ecclesia Schismate turbatur.* Ladislaus Siciliæ *Rex bellum* Senensibus, Florentinis, *ac Pontifici indicit.* Cortonam *deditione capit.* Florentinis *eam cedit veluti pacis pretium. Pontificem*, Florentinosque *nil tale timentes contra jus fœderis aggredi parat, sed belli molem ejus mors avertit.*

LIBER QUARTUS.

1402 POST *Roberti* [1] discessum missi a *Galeatio* ad *Venetos* legati tres, multa coram summo Magistratu, & Oratoribus *Florentinis* contra jura fœderis ab illis facta questi sunt: In primis, verbis pluribus reprehenderunt *inducias, quarum* [2] *ipsi auctores fuerint, minime ab eis servatas, fidem, ac jus jurandum, quæ apud omnes sancta esse consueverint, ab illis violata, nunquam ab eis servatam pacem, quam licet verbis se petere simulent, tamen a concordia, & quiete animo semper fuisse alieno: Seri ab ipsis bellorum quotidie semina, quibus vicini a se opprimerentur; nullum finitimum populum ab eorum cupiditate tutum esse posse, nihil Florentinis antiquius, quam ut eorum insidiis vexaretur Italia, ad quam lacerandam, & in servitutem redigendam, jam bis* [3] *externas gentes, & barbaras Itali nominis hostes acerrimos magna impensa contra se accersitas, a quibus si superatus fuisset, reliquam Italiam in eorum ditionem concessuram fuisse haud dubium esset; consuevisse* [4] *vero Italos ejusmodi gentes arcere ab Italia, & quæ venissent omni conatu repellere, ut libertate fruerentur, degenerasse plurimum ab eis Florentinum populum, qui toties diversos* [5] *hostes ad Imperium Italiæ advocasset; cæci profecto qui non viderent, se devicto eos quoque servitutis jugum subituros fuisse. Ob hæc non esse mirandum, si dux consuleret rebus suis, & ad arma licet invitus descenderet, quibus certam, ac firmam pacem consequi posset.* His dictis ex Oratoribus unus petita de more dicendi [6] venia, *mirari se* ait, *tantam Legatorum Ducis impudentiam, qui ita aperte contra veritatem locuti sua mendacia verbis improbis ornassent, tanquam existimarent ullam præstandam ipsorum orationi fidem: scire eos a se dicta procul a vero esse, palamque perspici non convenire Florentinis semper pacis cupidis quæ ab eis dicerentur, sed Galeatio a quo semper pro suo commodo fœderibus servatis bellorum omnium initia prodiissent; non enim a se, sed ab illo inducias, & pacem violatam esse, quam nunquam ex animo, aut otii quærendi, sed belli gerendi gratia sanxisset: omnibus enim notum esse, Ducem e vestigio publicatis induciis milites, tanquam a se dimissos in Etruriam adversus Florentinos misisse, qui sociorum* [7] *agros longe, ac late populati Senas, tanquam in tutum portum se cum omnis generis præda contulissent, ubi publice & partita, & vendita nostrorum spolia fuere: non servatam vero a Florentinis pacem ridiculum videri ab eo præsertim objici, qui nulla pacis jura unquam novit, qui majori ex parte quæ possideret per dolum, & fraudem occupasset: genus* [8] *suum præcipue; & Veronensem, Patavinumque Principes patrio per fraudem pulsos imperio, optimos suæ fidei sponsores esse posse: qua vero religione ab eo fœdera serventur, Senenses, ac Perusinos quos ex sociis servos reddiderit rogandos esse: testem esse Petrum Gambacurtam, qui Ducis consiliis,* [9] *favoreque occisus esset, quo civitas Pisana in suam ditionem veniret.* Multis utrinque dictis, quibus haud obscurum *Venetis* fieret, malorum omnium culpam a *Mediolanensis* ambitione manasse, ita discessum est, ut mentem *Galeatii* ad bellum inferendum pronam constaret. *Johannes* [10] interea, quem *Bononiæ* tyrannidem occupasse diximus, cum *Mediolanensis* amicitia parum sibi fida videretur, in amicitiam, societatemque a *Florentinis* receptus, ratus *Galeatium* parta victoria contra se arma moturum, ut audivit *Albericum* in *Bononiensium* fines una cum exulibus adventasse, a *Florentinis* petiit, ut præter equites, quos ad se pridem miserant, ducem quoque *Bernardonem* cum sociali exercitu ad se ire ju- 1402

1. *Post Roberti discessum.* Ut in fine superioris libri ann. MCDII XVI. mensis Aprilis secutum.
2. *Quarum ipsi auctores.* Venetos induciarum auctores vocant, nam penes eos belli pacisque arbitrium.
3. *Bis externas gentes, & barbaras.* Nempe primo Armeniaci Comitem ex Gallia, deinde Robertum ex Germania evocatos.
4. *Consuevisse, &c.* Cimbros, & Theutones Italiam invadentes expulere, Gallosque maximis præliis fregere.
5. *Diversos hostes.* Carolum Calabriæ Carolum Austriæ Duces, Carolum IV. Galliæ Regem, & Robertum Imperatorem prius evocatos.
6. *Dicendi venia.* Dicendi facultate a Duce, Venetoque Senatu impetrata.
7. *Sociorum agros.* Socios vocat Lucenses, Volaterranos, Samminiatenses, & Collenses. Leon. Aret. *lib. XII. Hist. Flor.*
8. *Genus suum.* Scilicet Patruum suum Bernabovem.
9. *Ducis consiliis.* Appiano Gambacurtæ Consiliario pecunia corrupto.
10. *Johannes interea.* Bentivoleus, de quo in superiori libro, in amicitiam receptus die XX. Martii. Ammirat. *lib. XVI.*

11. *Du-*

1402 juberent, quo facilius ſe ſuaque defenſarent. Is Decemvirum decreto, cum tribus equitum millibus *Bononiam* profectus eſt. *Johannis* ſuſpicionem haudquaquam *Mediolanenſis* animus feſellit; nam ſub recentis victoriæ terrorem, potiundæ *Bononiæ* occaſionem ſibi datam ratus, jamque a *Germano* ſecurus, duces cum exercitu [11] in agrum *Bononienſem*, per ſpeciem reſtituendorum exulum, proditionis [12] ſpe oblata ire juſſit. Cum hoſtium exercitus appropinquaret urbi, veritus *Johannes*, ne fluvius *Rhenus* urbem interfluens, civibus maxime neceſſarius, cum propter molas, tum quia ea tantum aqua ad victum utuntur, illorum opera derivaretur, apud *Caſalechium* ad tertium ab urbe lapidem (& jam *Patavinus* audita hoſtium profectione, eo mille equites filiis [13] Ducibus miſerat) cum omnibus ſociorum copiis, (eæ ſex equitum millia conficiebant) conſidere voluit. At Dux [14] prudentiſſimus, cum numero, & militum virtute, tum Præfectorum ingenio, & ſolertia imparem ſe hoſtibus cognoſceret, victoriamque deſperaret, quin potius adverſam belli fortunam ominaretur, ac profligato exercitu urbis captivitatem, ſi in certamen, quod neceſſario ſubeundum erat deſcenderetur; tutius [15], conſultiuſque putabat copias in urbe contineri, quam armis decernere: non enim poſſe aut ſe tuto in caſtris eſſe, aut hoſtem urbe ſervata diutius in eis locis morari: ſatius videri ad præſens tueri civitatem, proinde ex tempore conſilium capturos: quod ſi hoſtes obſidionem pararent, ſe crebris eam eruptionibus impediturum: Satis copiarum eſſe, & ad urbis defenſionem, & coercendos hoſtes, ne latius populabundi vagarentur. Sanum, tutumque id conſilium ferme omnibus videbatur, quo conſuleretur & exercitus, & Urbis ſaluti. *Johannes* vero, majoris, quam ſuæ paterentur vires animi, Ducem timoris increpitans, *ipſum infra mœnia* [16] *quietem agere poſſe, ſi vellet*, ait; *ſe certe foras iturum, & pro illo exercitum ducturum eſſe vociferabatur: non enim tantum dedecoris ſubiturum ſe, ut tot copiis, tanquam cavea incluſis timens, aut otio marceſcere, aut pavere diceretur.* Tum, *ne me timoris arguere poſſis* (Dux reſpondens) *pa rebo*, inquit, *voluntati tuæ: ſed hoc ſcias velim ſaluti tuæ conferre, tibique longe utilius fore, ut nimi im timidus quam parum prudens videri queas, fors judicabit uter noſtrum rectius ſenſerit: id certe dicam majori tum tuo, quam meo damno, quæ melior fuerit ſententia, me periculum facturum, exitumque judicem utriuſque futurum opinionis.* Cum [17] locum, ubi caſtra poſita ſunt quoad poterat pro loci natura muniſſet, ſuſpenſus in horam adventum hoſtium expectabat, victi potius, quam victoris ſpecie ante oculos obverſante: cernebat enim ſe multo copiis inferiorem hoſtibus, nec dubitabat, ſi ad pugnam deventum eſſet, quin ſuperaretur: diſcedere, præ pudore, ne puſilli animi judicaretur, turpe ducebat. *Florentiam* tamen imminens periculum, quove res eorum in ſtatu ſitæ eſſent ſignificavit, monuitque, ut ſe ad redintegrandum exercitum præpararent, utque ſi quid adverſi accidiſſet ſe omnis culpæ exſortem judicarent. His anxium curis, equiteſque in armis habentem, ne imparatus inveniretur, hoſtes inſtructis aciebus, pluribus ex locis, utpote caſtris in plano conſtitutis aggrediuntur. Acri certamine diutius utrinque pugnatum eſt, tandemque ſuperante [18] hoſtili multitudine, quæ duodecim millium equitum cenſebatur, profligati, Duce, & *Patavini* [19] filiis, plurimiſque [20] illuſtribus viris captis magna ſtrage edita victoriam [21] hoſti conceſſere. Hac victoria territis civibus (pauci enim equites in urbem confugerant) exiſtimantes hoſtes Civitatis occupandæ facultatem conceſſam, eamque, ut veriſimile erat, metu conſternatam, fortunam, victoremque ſecuturam, mœnibus urbis propinquant: cognati amicique eorum, qui per ſuſpicionem civitate ejecti fuerant, de prodendo *Johanne* conſilio inito, civem non [22] dubiæ apud tyrannum fidei, obque ſpectatum ſibi animum portam unam aſſervantem, promiſſis oneratum inducunt, ut illa patefacta hoſtes admittat, qui magno numero ingeſſi, cæde, ac rapinis omnia miſcuerunt, *Johannemque* cum reliquiis exercitus, ac civium factione obviam factum fundunt, fugantque, qui latebra [23] ſalutem quærens a civibus eſt interfectus: Tandem vero kalendis Julii ſecundo poſt mille quadringentos anno, captis *Nicolao Uzano*, & *Bardo* [24] *Rectafide Florentinorum* Legatis, ac una cum 1402

11. *Duces cum exercitu.* Hi fuerunt Comes Albericus, Franciſcus Mantuæ Princeps Mediolanenſi conciliatus, Pandulphus Malateſta, Octobonus Parmenſis. S. Antonin. *Tit.* 22. *cap.* 3. §. 38. Queis addendi Jacobus Vermius, Princeps Mirandulanus, Saxoferrati, Spoleti, Fabriani Principes, Comes Urbinas, Paulus Sabellus, Faginus Canes, Polentanus Princeps, & Bartholomæus Cremonenſis.

12. *Proditionis ſpe oblata.* Ab Antonio a S. Lucia Lamariæ Portæ cuſtode, qui Alberico per eam ingreſſum promiſerat. Girardaccius *Hiſt. Bon. p. II. lib. XXVIII.*

13. *Filiis Ducibus.* Nempe Jacobo, & Franciſco Tertio.

14. *Dux.* Bernardus a Serris Florentinorum Dux.

15. *Tutius, conſultiuſque, &c.* Perſimilem huic eventum refert Livius *Dec.* 3 *lib. II.* ubi Q. Fabius Dictator maluit in caſtris milites continere, quam cum Annibale agros depopulante congredi. Minutius vero equitum Magiſter ferocioris, quam ratio pateretur, animi ne ab hoſtibus timoris argueretur, cum illis congreſſus victus fuit. Sic Bernardonis prudentiam Bentivolei temeritas in extremum rerum di crimen adduxit.

16. *Infra mœnia quietem agere.* Eadem contumelia Rodulphus Varanus Camertes a ſuis militibus affectus, dum Bononiæ incluſus a Cardinali Gebennenſi obſideretur. Ipſe vero percontantibus, quanam de cauſa nunquam in hoſtem egrederetur, ne hoſtis, inquit, ingrediatur.

17. *Cum locum.* Caſalechium.

18. *Superante hoſtili multitudine.* Adeo vehementem hoſtium impetum fuiſſe aſſerit S. Antoninus *p. III. Tit.* 22. *cap.* 3. §. 38. ut pontem dejectis Florentinis occuparent, & ad intima caſtra penetrarent.

19. *Et Patavini filiis.* Duos licet Patavini filios captos una cum Poggio aſſerant *S. Antoninus*, *Corius*, *Leon. Aret.*, & *Scip. Ammirat.* unum ſolummodo captum ex eo colligo, quod Jacobus die prima Junii Bononiam cum tercentis militibus miſſus, inde a Patre revocatus Patavium venit die XV. ejuſdem menſis, ut cum Mantuani Principis filia nuptias celebraret, ſive ut Pigna *Hiſt. Eſten. lib. V.* cum Pandulphi Camertis filia. Franciſcus vero diſcedente Jacobo, in locum fratris ſuffectus imperium militum habuit. Sic Girardac. *Hiſt Bon. p. II. lib. XXVIII.* cujus ſententiam confirmat. Plat. *Hiſt. Mant. lib. IV.* in hoc tantum diſcrepans, quod Franciſcum, non Jacobum Mantuanæ maritum aſſerit, dum refert Mantuanum Principem Jacobi Carrarienſis cuſtodiam a Vicecomite petiiſſe, Genero ſuo Franciſco Carrarienſi ipſius Jacobi fratri rem gratam facturum. Ergo Mantuani Generum haud captivum fuiſſe credendum, nam Generum potius quam ejus fratrem a Vicecomite petiiſſet Mantuanus. Sive igitur Jacobus, ut *Platina* ſentit, ſive Franciſcus, ut alii putant, captivus fuerit, certe non ambo.

20. *Plurimiſque illuſtribus viris captis.* Bernardum Tartaleam, Sfortiam Attendolum, & Nicolaum Danzanum, ſeu Uzzanum enumerat *Corius p. IV.* cui *Ammiratus lib. XVI.* addit Bardum Rittafium.

21. *Victoriam hoſti conceſſere.* XXVI. Junii die Lunæ.

22. *Civem non dubiæ apud tyrannum fidei.* Landus Ambroſii a Beccajo cui a Bentivoleo Portæ Sanctæ Mamæ cuſtodia demandata fuerat.

23. *Latebra ſalutem quærens.* In cujuſdam fœminæ domo prope S. Archangeli pontem mutata veſte ſe abdiderat, a qua ſpe lucri proditus, poſtero die in plateam deductus a militibus aliiſque dilaniatus eſt. Girard. *Hiſt. Bon. p. II. lib. XXVIII.* licet nonnulli (ut ait) Scriptores adverſentur, qui Bentivoleum pugnantem, dum vivus capi nequiret, occiſum fuiſſe aſſerunt.

24. *Bardo Rectafide.* Hunc ad Galeatium vel non miſſum, vel in itinere non periiſſe arguo ex *S. Antonino*, qui habet in tumultu captæ urbis vulneratum paulo poſt interiiſſe. S. Ant. *p. III. Tit.* 22. *cap.* 3. §. 38.

1402 cum *Bernardone* ad *Galeatium* missis, urbe potiuntur, in qua plurimis occupatis ædificiis, ut facilius eam ab populi inconstantia ad levem auram mobilis in potestate retinerent, amplissimæ arcis [25] fundamenta jacta sunt, omni prorsus libertate civibus sublata. Amissa *Bononia*, multi contra *Florentinos* insurrexere, quos postea a fortuna destitutos incepti pœnituit. *Ubaldini* assumptis ab hoste equitibus, peditibusque, nonnulla Montana castella, quæ quondam suæ gentis fuerant, recuperaverunt: quædam antea demolita, vallo, & propugnaculis, magno cum finitimorum terrore instauraverunt. Obsidionem præterea *Florentiolæ* paraverunt, deductis eo instrumentis, machinisque bellicis, quo facilius oppidum expugnaretur. His tot adversis rebus territi *Florentini*, quotidie consultabant, quibus viribus quorumve præsidio libertatem tuerentur; undique enim circumsessi videbantur, ut nullum daretur iter tutum, quo secure aut abire extra patriam, aut suas Mercaturas ad diversas regiones mittere, aut in urbem invehere possent. Omnia tamen prius agenda, quam rerum desperatione relinquendam defensionem arbitrati, Pontificem *Bonifacium* tentandum censebant, si quo pacto adduci posset, ut [26] urbes a *Galeatio* occupatas bello repetere vellet, & in amicitiam, societatemque venire. Alii *Ladislaum Apuliæ* Regem, cujus ope *Mediolanensis* fortuna reprimeretur, quocumque præmio, promissisque accersendum putabant: sed satius visum est *Bonifacii*, qui propinquior erat auxilium quærere, & simul persuadere jam tempus esse, quo de tyranni manibus suæ urbes eruerentur. Tam favens, propitiaque *Galeatii* fortuna, tam votis, cœptisque ejus prospera, animum gloriæ cupidum incenderat, ut *Italiæ* Regnum sibi persuaserit: & cum jam *Florentiæ* sibi imperium animo despondisset, coronam, cœteraque Regum insignia præparaverat [27], quibus Reges uti consuevere. Sed divino numine, inanes ejus cogitationes redditæ sunt; mors enim sua consilia dissolvit, ostenditque, tot curas, apparatusque nequicquam ab eo irrito labore susceptos. Ea æstate, qua *Bononiam* usurpavit, pestis *Mediolanum* invaserat, quam vitare cupiens, *Marignanum* Castellum a suis voluptatis causa ædificatum concessit: diem profectionis, horamque præfixerant Astrologi, quorum consiliis, & pacis, & belli tempore parebat, multaque quo die discessit observata sunt, quibus prædictum erat, illum procul dubio Regem *Italiæ* reversurum. At vero paulo post, quam in oppidum venit, in febrem [28] incidit, ex qua & defunctus est. Ejus mors creditur [29] per Cometem (qui ingens, ac fulgidus mense Martio ante apparuerat, ac quinque horis post Solis occasum palam conspiciebatur) significata, quo exorto, dicitur de vita paulum dubitasse. Testamento,

A ejus natorum maximus *Johannes Maria*, *Mediolani* retento Ducis nomine imperitabat, *Bononia*, *Sena*, *Perusia*, *Assisio* additis. *Philippo Mariæ*, *Papia*, *Verona*, *Vincentia*, plurimaque præterea oppida cessere. *Gabrieli* [30] filio naturali *Pisæ* relictæ sunt; quæ Imperii divisio magna ex parte a sapientibus viris, ut a Principe minime prudente, & nimium fortunæ blanditiis dedito facta, culpatur. Nunquid enim vir, ad cætera egregius, liberalis, ac prudens, ita rerum ignarus erat, ita fortunæ fidens favoribus, ut quæ per vim, dolumve de alienis ceperat, permansura diutius penes filios existimaret? Ut reliquos omittam, an B Pontifices omnes *Romanos* ita ignavos, insulsosque putabat fore, ut quæ summo jure ad Ecclesiam pertinerent, diutine a tyrannis possideri paterentur? & patrimonium tanto tempore possessum, tanto impendio sæpius ab Imperatoribus tyrannisque recuperatum, auferri sibi per ignaviam æquo animo ferrent? parum sapienter profecto fortunam secundam perpetuo sibi suisque desponderat. Atqui ea brevi ostendit, quam vana ejus consilia extitissent. Princeps fuit perliberalis, magnique animi, ad Regios mores se componens, alieni tamen cupidus, & animo ad imperandum propenso. Id in eo culpatur, quod C fidem, & promissa ex utilitate traditur servasse, quod vitium commune cum multis egregiis bello ducibus fuit: sed ea laudanda præ cæteris est virtus, quod omnium [31] doctrinarum, artiumque viros eximios, ad se, tamquam egregiorum hominum receptaculum vocavit, summoque in honore habuit. Nuntiata [32] *Florentiæ* Ducis mors, magna lætitia populum exhilaravit, ut qui ex serpentis faucibus evulsam libertatem, jam in tuto consistere judicaret: diesque plures festi, ludis solemni pompa celebratis, magna civium voluptate acti sunt. Oratores [33] ad Pontificem antea missi, licet diu nutantem *Galeatii* metu, D cunctantemque, tandem fœdus cum *Florentinis* faciendum, haud multo ante *Mediolanensis* obitum, spe victoriæ impulere: his conditionibus, ut pro communi tutela, proque urbium amissarum recuperatione, Pontifex quinque equitum millia, sex *Florentini* alerent. Id maxime movit ad ineundum fœdus Pontificem, quod parum tutus in urbe videbatur, cum *Romam* ipsam Ducis dolo sollicitari intelligeret. Itaque ad recipiendam *Perusiam Johannello* [34] fratre misso, *Florentinorum* equitum præsidio, atque exulum [35] beneficio, plurima de *Perusinis* oppida, tum vi, tum factionum gratia in suam potestatem redegit: ad E oppugnandam deinde urbem profectus, brevi tempore, adeo calamitatibus civium bona afflixit, ut se in *Bonifacii* potestate futuros dicerent, modo exules in urbem non redirent: verum, cum fidem servandam esse responderet, his præsertim, quorum opera tot castella recepta forent, preme- 1402

25. *Fundamenta jacta sunt.* Die XXV. Augusti, Marchione Leonardo de Malaspinis Gubernatore curante.

26. *Urbes a Galeatio occupatas.* Nempe Perusiam, & Bononiam Pontificiæ ditionis urbes.

27. *Præparaverat.* In Merignano oppido.

28. *In febrem incidit.* Pestilenti febre absumptum Joannem Galeatium die tertia Septembris ann. MCDII. cum annum ageret quinquagesimum quintum, omnes auctores F asserunt, licet Donatus Bossius *Hist. Med.* die III. Maji mortuum affirmet, quod facile refellitur decreto ab eo facto Merignani die XXVIII. Augusti, ut Campi *Hist. Cremon. lib. III.*

29. *Ejus mors creditur per Cometem, &c.* De hoc Comete multa refert Theodoricus Niemius *lib. II. c. 19.* caput ejus Italiam versus, & caudam ad Occidentem protensam: Apparuisse autem Quadragesimali tempore, ann. XIII. Pontificatus Bonifacii. Vide *Walsinghamum, in Henr.* & alios.

30. *Gabrieli filio naturali.* Is ex Agnete Mantegaccia susceptus est, sed jure legitimi filii donatus.

31. *Omnium doctrinarum viros eximios.* Nam Baldum Perusinum, Petrum Candianum (qui Pontifex fuit) Guillielmum Cremonensem, Christophorum Piscarum, Emanuelem Gravium, Crysoloram, Marsilium a Sancta Sophia, Jacobum Insulanum, aliosque ad sua stipendia vocavit. Vid. *Corium p. IV.*

32. *Nuntiata, &c.* A Paulo Guinisio Lucensium Principe Galeatii mors nunciata. Leon. Aret. *lib. XII.* prope finem *Hist. Flor.*

33. *Oratores ad Pontificem antea missi.* Quorum primus Jacobus a Vineis, qui fœdus cum Pontifice die XIX. Octobris percussit. Ammirat. *Hist. Flor. lib. XVI.*

34. *Johannello.* Tomacello Neapolitano, Bonifacii IX. fratre, una cum Petro Ursino, & Carrariensi, ut Pellinus *Hist. Perus. p. II. lib. XI.*

35. *Exulum beneficio.* Opera præcipue Brachii Fortebrachii ad viginti oppida capta. *Pell. ibid.*

36. *Bal-*

1402 merenturque magis in dies, procul dubio in Pontificis ditionem venturi erant, ni Ducis imbellis, abjectique animi pavore obsidio foret intermissa. Nam cum a novo *Mediolani* Duce *Johanne Maria Otto Tertius* cum tribus equitum millibus ad liberandam obsidione urbem ex *Bononia* venisset, tantus *Johannellum* timor occupavit, ut non expectatis hostibus, quibus superior erat, & numero militum, & virtute, relictis omnibus, cum suis copiis, magno Pontificis, sociorumque dedecore *Tudertum* peteret: exules tamen, quæque cum illo erant *Florentinorum* copiæ oppida recepta diutius defensarunt. Dum hæc apud *Perusiam* aguntur, qui *Senis*, *Pisis*que resederant *Galeatii* equites, peditesque frequentibus excursionibus *Florentinorum* loca infestabant: a nostris quoque idem factitabatur, multaque præda onerati milites redibant, adeo ut bellum quod confectum putabant instauratum videretur: qua ex causa novi Decemviri creati sunt, quibus optimum factu visum est *Etruscum* bellum in *Flaminiam*
1403 transferri, hostilemque agrum potius quam proprium vastari armis. Igitur *Bonifacio* suadente, ut creato Legato *Balthassare* [36] Sancti *Eustachii* Cardinale, qui postmodum mortuo *Alexandro quinto Johannes XXIII.* Pontifex factus est, exercitum ad *Bononiam* recipiendam mittat. Is accepto a Pontifice, *Florentinis*que exercitu, cui Dux *Carolus* [37] erat *Malatesta* vir suæ ætatis belli peritissimus, mense Junio, cum omnes copiæ prope *Bononiam* convenissent, excursionibus in *Parmensium* fines late factis, ingentique omnis generis præda abducta militem reduxit, expectaturus, si qui novi [38] motus in urbe (erat enim incerta spes proditionis) orirentur. Quiescentibus [39] civibus, Legatus ne frustra tempus ibi tereret, *Mediolanum* versus cum exercitu proficisci decrevit, Ducemque bello tandiu urgere, donec vi, aut sponte *Bononia* reciperetur; quod consilium, data rei ex voto bene gerendæ occasione fortuna adjuvit: Orta namque haud parva inter primores Ducis Senatus dissensio trahentibus singulis rem communem in privatam, offensionesque invicem pristinas renovantibus, primum ad simultatem, deinde ad aperta odia, atque arma omnia convertit. Capita factionis erant *Franciscus Barbavarus*, qui primum inter omnes locum penes *Galeatium* tenuerat, & *Antonius* Vicecomes, quo cum omnes Nobiles sentiebant, qui populi tumultu excitato, domum *Francisci* occidendi ejus causa profectus, cum ille in castellum [40] ubi Dux, materque erant profugisset, spoliata domo fratrem, [41] plurimosque ex ami-

A cis interfecit. Inde ejus opera cives quidam per populum electi, quorum consilio dux (is adolescentior erat) regeretur, magna in discordia diutius Civitatem tenuere, cum privatum commodum cuique potius esset adolescentis Ducis statu, aut quiete publica. Vulgato civili *Mediolanensium* pene bello, *Ugolinus* [42] ex familia nobili *Cavalcabovis*, *Cremonæ* tumultu excitato, ac Ducis Magistratu urbe pulso, urbis imperium occupat. *Laudenses* præterea *Ghibellinorum* quæ ante cæteros depresserat factione ejecta, & ipsi sibi tyrannum *Johannem* [43] *Vinialem* eorum civem creant: hos secuti *Brixienses*, *Bergamenses*que, ac *Placentini*, auxilio Legati *Caroli*que belli Ducis, qui & ad defectionem hortabantur, & rebellantibus auxilia mittebant, a Duce desciverunt. *Brixiam Franciscus Carrarius* dedentem se, præter arcem, cepit, per quam paulo post intromissi [44] equites illum urbe ejecerunt. Erant Ducis res omnes in occasum, interitumque tendentes, cum domi civium seditiones, foris defectiones urbium vigerent; Cum *Franciscus Mantuæ* Princeps, cujus auctoritas plurimum [45] apud Ducem poterat, & *Carolus Malatesta*, cujus ex familia [46] uxor Ducis erat, hujus adversam fortunam conspicientes, cum Legato, inscio *Vanne* [47] *Castellano*, *Florentinorum* oratore, Ducis nomine fœdus percusserunt, his conditionibus, ut quæ de Pontifice occuparet restituerentur: *Florentini*, *Etrusca*que res silentio præterita: quod cum periniquum, ac contra omnia Divina, humanaque jura factum quererentur, omnis ejusmodi quæstio, quæ ad *Etruriam* spectaret in Pontificem rejecta. Inter Legatum, & Ducem publicata pace, *Bononienses*, ut Pontificis gratiam promererentur, urbemque eorum beneficio potius quam Ducis reciperet, armis sumptis, impetuque in illius milites facto, acri certamine profligato, ejectoque [48] præsidio, Legato se dedere. *Perusini* quoque, ne exules reciperent [49] pacti *Johannello* urbem restituere. *Florentini* interim a *Bonifacio* petunt, ut fœdera quibus cavebatur, ne pax nisi communi voluntate fieri posset, utque omnium opibus administraretur bellum, servaret. At ille utilitatem honestati præferens, receptis amissis urbibus, licet multis antea simulatis, ac dissimulatis rebus, revocato legato, ac exercitu in pace perseveravit. Quod ne dum in tanta dignitate cujus maxime interest servare fidem, sed in privato etiam viro culpandum foret, cum turpissimum videatur, detestandum, tum in civitatibus, quæ libertatem asserunt, tum maxime in Principibus, non servari pacta, jusjurandum, Re-

36. *Balthassare.* Coscia Neapolitano, antea Bononiensi legato.

37. *Dux Carolus Malatesta.* Non diu summa Imperii auctoritas penes Malatestam fuit, nam, seu æmulatione inter ipsum, & Comitem Albericum qui a Vicecomite defecerat, orta, seu Pontificis opera rebus suis studentis, Nicolaus Estensis exercitus Imperator electus. Vide Girardaccium *Hist. Bon. p. II. lib. XXVIII.* Corium *Hist. Med. p. IV.* Pign. *lib. V.* Gyrald. *de Princip. Atest. in Vita Nicolai II.*

38. *Si qui novi motus.* Rubeis auctoribus excitarentur, a quibus spes oblata fuerat. Angelus *Hist. Parm.*

39. *Quiescentibus civibus.* Cautum fuerat a Malaspina urbis quieti; Fagino Cane ad cives compescendos ex oppido Petri evocato. Girard. *Hist. Bon. p. II. lib. XXVIII.*

40. *In castellum.* Portæ Joviæ.

41. *Fratrem.* Manfredum, nec non. S. Ambrosii Abbatem Barbavari amicum interfecit, & Monasterium populo diripiendum concessit. *Corius p. IV.*

42. *Ugolinus.* Marchio Viadanæ, una cum Joanne Ponzono Cremonam ingressi Guelphæ, & Maltraversæ factionis ope urbe potiuntur, Joanne Castillioneo Mediolanensi, Ducali Vicario expulso Ant. Campi *Hist. Cremon. lib. III.*

43. *Johannem Vinialem*, seu Vignatam, ut *Campi ibid.* & Plat. *Hist. Mant. lib. IV.*

44. *Intromissi equites.* Faginus Canis per arcem nondum Carrariensi subjectam, civitatem multis equitibus ingressus eam Vicecomiti restituit. S. Anton. *Tit.* 22. *cap.* 3. §. 41.

45. *Plurimum apud Ducem poterat.* A Galeatio Franciscum filiorum Tutorem relictum asserit *Æquicola*; idque ex *Donato Prelo* confirmat.

46. *Cujus ex familia uxor Ducis erat.* Nempe Antonia Malatestæ Ariminensis Principis filia. Campi *Hist. Cremon. lib. IV.* Ducis nomine intelligendus Joannes Maria Vicecomes, non Franciscus Mantuanus, qui licet Carolo Malatestæ affinis esset, ut asserit. Joann. Gobell. *Comm. Pii II. lib. II.* non tamen ducis titulo gaudebat, quem ejus successores obtinuere.

47. *Inscio Vanne Castellano.* Florentinorum oratore, licet eo præsente pax cum Legato facta fuerit, quod fraudulenter actum Florentinis fœderatis non admonitis, damnat S. Antoninus *Tit.* 22. *cap.* 3. §. 41. & Boninsegn. *Hist. Flor. lib. IV.*

48. *Ejectoque præsidio.* Fagino Cane expulso, Legatum per Pratellam Portam introduxere mense Septembri. Fusius apud auctores *Hist. Bonon.*

49. *Ne exules reciperent pacti.* Et insuper ne tributa imponerentur, Ecclesiastica Beneficia spoliatis redderentur, aliaque insuper quæ in Pellino *Hist. Perus. lib. XI. par. II.* Rayn. *Ann. Eccl. To.* 17. ubi Pontificium Breve exponitur.

 50. *Ugo-*

1403 A Religionem contemni, violari fidem datam, omnia pro arbitrio, & voluntate fide posthabita pro commodo habere. Non tamen Pontificis ope destituti *Florentini* animos submiserunt, sed audentius bellum prosecuti, *Ugolino Cavalcabovi* [50] mille, & ducentos equites misere, quibus, eisque, quos paraverat fulctus *Mediolanensem* agrum adeo infestum reddebat, ut populus ad arma sumenda pro tumultu sæpius commoveretur. *Petro* insuper *Rosso Parmensi*, cujus opera *Parma* a Duce defecerat, auxilia, & pecuniæ missæ. Lacerabatur undique Ducis status, & magna calamitas urbes omnes adeo pervaserat, ut sua sponte nullo B impulsore *Ghibellinorum*, *Guelforum*que factio exasperatis odio animis mutua cæde grassaretur. [51] Conspecta *Florentinus* Populus tam adversa Adolescentis Ducis fortuna, ut cujus urbes a se tum deficerent, tum discordiis, & intestino odio periclitarentur, bellum nulla facta pace remiserunt: satis in tuto res suas fore rati, cum hosti, nedum aliena invadendi, sed ne tuendi quidem paterna, ulla potestas reliqua videretur; turbata etenim adeo erant omnia, ut civitas ipsa *Mediolanensis* nequaquam ei pro voluntate pareret; Reliquæ urbes majori ex parte in aliorum arbitrium devenissent. *Comum* [52] intestina seditione modo harum, modo C illarum partium urbe civibus pulsis militaris libido hostili furore diripuit: *Alexandria*, *Vercellæ*, *Novaria* a *Montis Ferrati* Principe occupatæ: *Papia* [53] domestico odio lacerata est a *Fagino Cane* possessa, direptis omnibus factionis *Guelfæ* bonis: *Placentia* [54] ob domesticas seditiones sæpe a militibus direpta, quam a Concilio *Constantiensi* rediens desertam fere habitatoribus inveni: raræ ejus regionis urbes iram, avaritiamque militum effugerunt. *Brixiam* [55] *Pandulfus Malatesta* occupavit. *Faginus* præter *Papiam*, *Alexandriam*, *Terdonam*, multaque [56] præterea sibi subegit. *Otho* postmodum *Tertius Placentiam*, *Parmam*, *Regium* D *Lepidi*, pulsis prioribus [57] dominis, ut tyrannus tenuit. *Verona* [58] quoque ad antiquos *Scalæ* Principes, quamvis paucis diebus [59] regnarint, defecit, quæ mala omnia a factione *Mediolani* inter Senatus Principes exorta originem traxere. Nam & [60] *Antonius Porrus*, & plures alii diversa cæde perierunt. Ipsa [61] Ducis Mater veneno sublata est. Dux adolescens, crudelis, immanis, ferus, ut non procul esset ab insania plurimos jussit occidi: 1403
ipse nonnullos vivos lacerandos canibus, edendosque objecit, adeoque illius dementia humanum sitiebat sanguinem, adeo efferatis erat moribus, ut a domesticis, cum sibi quisque timeret, interficeretur [62]. Ob hanc tantam *Cisalpinæ Galliæ* cladem, *Florentini* ab inferendo bello cessarunt, satis esse ducentes eas regiones clade domestica afflictas. Audita *Philippus* [63] fratris nece *Mediolanum* pergit, superatisque, qui sibi urbis imperium usurpaverant, urbem ingressus fratris imperio successit, qui postmodum recuperatis amissis urbibus pacem cum *Florentinis* firmavit. Interea cum variis casibus confligaretur *Gallia*, *Florentini*, ut acceptas injurias ulciscerentur, *Petro Balneorum* Comiti ejusque nepoti, qui cum *Galeatio* senserant, bello indicto, missoque in eorum fines *Jacobo Salviato* equestris ordinis satis firmo cum exercitu omnia illorum castella, paucos post ejus adventum menses deditione facta receperunt. *Andreinus* quoque *Ubertinus* partium Ducis fautor, acerrimusque *Florentinorum* hostis, *Valle Ambræ*, omnique majorum imperio pulsus est. In agrum quoque *Senensem* maritimum excursiones, prædæque factæ sunt, & *Castilionis Piscariæ* castellum in maris littore exædificatum per vim captum [64], pauloque post cum *Senensibus*, præsidio externo ejecto, civitateque in libertatem [65] redacta, pax firmata est. *Gabriel Maria* [66] vero *Pisarum* Imperio potitus, cum nullis legibus obnoxius tyrannorum more plurima infanda facinora, minimeque ferenda in dies patraret, odio civium contracto, sibi, suisque timens rebus *Florentiam* secreto misit, qui peterent, ut civem graviorem aliquem, quo cum de communi utilitate tractaret, ad se mitterent. Missus *Masus Albitius* equestris ordinis vir ingenti virtute, ad vicum *Pisanum*, quo *Gabriel* accesserat, cum amicitiam, societatemque illorum summopere appetere tyrannus videretur, ut *Florentinorum* umbra tutus pro arbitrio suo viveret, ita ab eo discessit, ut quæ postularet quam primum ad Senatum se renuntiaturum affirmaret: ignarus enim *Ga-* 1404
brielis voluntatis eo venerat, ut tantum mentem illius, animumque perspiceret: quæ omnia licet summa prudentia acta sunt, tamen ita occultis colloquiis agi haud potuerunt, quin eorum fama ad

50. *Ugolino Cavalcabovi*. Cremonæ Tyranno.

51. *Mutua cæde grassaretur*. Adeo ut Ghibellinorum caro laniariis affixa a Guelphis Brixiæ venderetur. *Cor. p. IV.*

52. *Comum intestina seditione*, &c. Post mutuam partium cædem debilitatæ urbis imperio potitus est Franchinus Rusconus, cui alia quoque oppida accessere, Franciscus Ballarinus *in Chronic. Epis. Comensium par. I. cap.* 20.

E 53. *Papia domestico odio lacerata*. A Beccariensibus in Guelphos pugnantibus. Tandem expulso Philippo Maria Vicecomite Faginus Canis noctu introductus eam occupavit, ac diripuit. *Cor. p. IV.*

54. *Placentia ob domesticas seditiones*, &c. Direptionis causa Placentinis deferenda, qui eam prius Manfredo de Scottis Civi, quo deinde ejecto, Ottoni Bontertio, tum Francisco Vicecomiti Mediolanensi tradiderunt. Boninsegn. *Hist. Flor. lib. IV.* Direpta vero est a Fagino Cane, Gabriele Fondulo, & Ottone Bontertio. Petrus Maria Campi *Hist Placentiæ p. III. lib. XXV.*

55. *Brixiam Pandulphus Malatesta occupavit*. Expulso Francisco Carrariensi, cum Joannis Vicecomitis nomine Brixiam, Bergomumque teneret Malatesta, Dominus ex Gubernatore factus est. Joann. Gobell. *Comm. Pii II.*

F 56. *Multaque præterea*. Novariam, Comum, Vercellas. Vide *Ann.* Ant Scip. Agnelli Maff. *lib. IX.*

57. *Prioribus dominis*. Expulso Vicecomite, deinde Petro de Rubeis, quocum dimidium urbis Imperium pactus fuerat. Angelus *Hist. Parm. lib. III.*

58. *Verona quoque*. A Guillielmo, Brunoro, & Antonio Scaligero muris perfractis capta, ut Hieron. a Corte *p. II. lib. XII.*

59. *Quamvis paucis diebus regnarint*. XIV. tantum diebus. Guillielmo enim veneno per Carrariensem sublato, Brunorus saluti fuga consuluit. Bugatus *Hist. Univ. lib. V.* Pugnæ laboribus fatigatum Guillielmum occidisse asserit Corte *Hist. Veron. p. II. lib. XIII.*

60. *Nam & Antonius Porrus*. Nec non Antonius Vicecomes, Joannes Pusterla, Mainus, Aliprandus aliique aut strangulati, aut a canibus dilaniati. *Cor. p. IV.*

61. *Ipsa Ducis mater*. Catharina Bernabovis Vicecomitis filia, uxorque Galeatii, a Joanne Maria ejus filio Medoaciæ oppido clausa, & veneno sublata. Camp. *Hist Crem. lib. IV.* & Boninsegn. *Hist. Flor. lib. IV.*

62. *Interficeretur*. Dum ad S. Gottardi templum pergeret, a Vicecomitibus, Pusterlis, Mainis, Aliprandis, Trivultiis, ut suos cognatos ab eo interfectos ulciscerentur, duobus vulneribus interfectus est, ejusque corpus meretricis cujusdam opera in eadem Ecclesia sepultum. Spelta *Hist. Papiæ* ubi de *Petro Crasso Ep. p.* 385. *edit Pap.*

63. *Audita Philippus fratris nece Mediolanum pergit*. Ex Arce Papiensi ubi velut in custodia detinebatur Philippus fugiens, Beatrice Tenda defuncti Fagini Canis uxore sibi desponsata, omnes ejus opera urbes a Cane possessas, occiso Cabrino Fondulo Cremonensi, & Joanne Vignato Laudensi tyranno recuperavit. Campi *Hist. Crem. lib. III. Cor. p. IV.* Fusius Blondus *Dec.* 3. *lib. I.*

64. *Per vim captum*. Egressis ad pugnam militibus, dum se reciperent, Florentini immixti oppidum capiunt. Boninsegn. *lib IV. Hist. Flor.*

65. *In libertatem redacta*. Expulso Georgio Carretto Mediolanensis Ducis nomine urbem tenente, die XXVI. Maji MCDIV. Senenses concilio advocato, Vicecomitis insignia omnia abradentes pacem cum Florentinis fecerunt. Malavolt. *Hist. Senen. p. II. lib. XII.*

66. *Gabriel Maria Pisarum Imperio potitus*. Quod ei Galeatius ejus Pater reliquerat.

1404 ad *Pisanos* perveniret, qui suspicati aliquid de urbis venditione actum, tumultum populi libertatem clamantis excitarunt [67], quare commisso certamine *Gabriel* superatus, una cum Matre, cujus potissimum consilio utebatur, in arcem confugit: qua defuncta, firmo ad custodiam [68] præsidio relicto *Serezanam* oppidum concessit, ubi de tradenda *Florentinis* urbe est
1405 agitatum. *Florentini* illius potiundæ spe oblata, *Ginum Capponum* virum prudentem, & ad perficiendam rem aptissimum, ad *Johannem* [69] cognomine *Buccicaudum*, *Genuam* pro Rege *Galliæ* obtinentem, cujus præcipue consilio *Gabriel* utebatur, Oratorem [70] mittunt, alterum vero ad *Gabrielem*, ut de conditionibus agitaret. Multis utrinque dictis, postulatisque, tandem amissa omni recuperandæ urbis spe, *Gabriel Buccicaudi* cohortatione, civitatem cum omni ejus ditione vendidit [71] *Florentinis*, *Serezana*, *Laventia*, nonnullisque ignobilibus castellis finitimis sibi reservatis. Recepta pridie kalendas Septembris, anno quinto supra mille quadringentos munitissima arce, *Ginus* [72] (quo auctore composita omnia erant) *Laurentio Rafacano* cum quingentis peditibus ad custodiendam arcem misso, eam tradidit, monuitque, ut diligenter arcis custodiæ incumberet, ostenditque qua ex parte capi posset, quæque pericula imminerent, nisi ad omnia remedia animus intentus paratusque esset facile illam amissurum, quæ ut caveret obtestatus *Florentiam* rediit. Verum post assertam libertatem cum *Pisani* ad expugnandam arcem, machinas, ac bellica instrumenta, balistas, catapultas, cæteraque his similia paravissent, paucos [73] infra dies, ignavia eorum, quibus arcis tutela demandata erat, contigit, ut ea parte [74] qua prædictum fuerat, ingrederentur: præfectis vero, militibusque præsidii causa relictis, non ad defensionem, sed ad fugam intentis, arx capta soloque tenus eversa. Inde *Pisanum* bellum difficile sane secutum est, tresdecim mensibus confectum. Arce diruta *Pisani* [75] Oratores *Florentiam* ad petendam pacem misere: Verum adeo eorum verba inferendis excedebant conditionibus; nam castella per *Gabrielem* tradita restitui [76] postulabant, ita præteritarum offensionum memoria renovata est, ut illis extemplo abire jussis, non de pace, aut fœdere, sed de bello omnium consensu agitaretur. Multa populum ad bellum contra *Pisanos*, tanquam necessario suscipiendum incitabant: primum emptio [77] optimo jure facta, ut non injuria, sed juste sumi arma viderentur, deinde arcis amissæ pudor incitabat animos, quod dedecus victoriæ futuræ gloria resarciendum putabant. Irritabat præterea antiquum [78] *Pisanorum* in eos odium, in quorum republica delenda, sæpius omnibus viribus incubuissent: addebantur præterea studia diversarum partium, quibus semper amicorum officia omnia præstitissent, hærentes [79] Imperatoribus, cæterisque, qui *Florentinæ* urbis imperium, aut ruinam quærebant: accedebant ad inimicitiam renovandam, plurima asperaque bella inter utrosque, majori odio, quam viribus gesta: neminem ad eam diem exercitum in eos duxisse haud ignorabant, cui non confestim sponte sua, opes, & auxilia subministrarint, existimantes Populi *Florentini* damna suo accedere emolumento: *Britannos* quoque [80] nuper, qui in *Italiam* transcenderant præmiis ab eo conductos *Florentinum* agrum multis calamitatibus vexasse: itaque cum sæpius rem *Florentinam* suis consiliis, atque opera nutantem, ac [81] dubiam reddidissent, operæ pretium visum est eam civitatem subigere, a qua in dies tot imminerent pericula, neque ulla certa spes esset illos adepta libertate æquiori erga se animo futuros: accedebat ad hæc maritimi portus [82] commoditas, qui in *Pisanorum* arbitrio situs, Mercaturas (& antea [83] periculum factum erat) impediturus videbatur: durum sane existimabant in *Pisanorum* arbitrio consistere, velletur ne, negotiatoribus suis eum portum patere: facultas quoque omnis externis hostibus belli inferrendi auferri, & perpetuæ quietis spes ostendebatur, in potestatem redactis his, qui & novorum bellorum semina præberent, & paci otioque adversi forent: quis enim credere posset, ab injuriis aliorum quieturos eos qui ipsi inter se nullo contenti statu, nullis firmis legibus, discordes, invicemque invidi domestica [84] semper factione mutuaque cæde patriam fœdarent? Facultas quoque urbis expugnandæ proponebatur, cum nudata omni subsidio, haud magna opera in potestatem redigi posset: neque enim ab Imperatore, aut Regibus, aut ullo *Italiæ* Principe auxilii ferendi ullam spem esse. Solos autem, cum impares essent viribus, non posse bellum diutius sustinere, & insuper existimandum esse eos mutuis injuriis incensos, antiqua factionum studia suscitaturos. Pacem igitur bello redimendam esse, nec prætermittendam inimicæ urbis expugnandæ occasionem datam. Hæc in consiliis, hæc vulgo jactata; civium animos ad bellum erectos acrius incenderunt, ut urbem tanto pretio emptam, æter- 1405

67. *Tumultum populi excitarunt.* Duce Remigio Glaccio, ut Ammirat. *Hist. Flor. p. I. To. 2. lib. XVII.*

68. *Ad custodiam præsidio relicto.* Thomasino Crivello, & Thoma Castellano præfectis. *Ammirat. ibid.*

69. *Johannem cognomine Buccicaudum.* Buccicaldum omnes pene auctores appellant, Gallice *Jean a Lanemgre Bucciquaut*, natione Gallus. Ammirat. *ibid.* & Ubert. Fol. *Hist. Gen. lib. IX.*

70. *Oratorem mittunt.* Nicolaum Barbadorum Buccicaudo, & Ginnum Capponum Gabriello Mariæ. Truncius *Ann. Pis. ad ann. MCDV.*

71. *Vendidit Florentinis.* 200. aureorum millibus acceptis. Malavolt. *Hist. Sen. lib I. p. III.*

72. *Ginus.* Cappo Florentinorum legatus arcem ab Ugone Celletterio Buccicaldi Vicario sibi traditam Rafacano dedit.

73. *Paucos infra dies.* Quinto ab arce Florentinis tradita. Truncius *Ann. Pis. ad ann. MCDV.*

74. *Ea parte qua prædictum fuerat.* Viæ, quæ mœnia circuibat, inferior porta exitum claudebat, per hanc Pisani ingressi; ut Matthæus Palmerius *Hist. de Captivit. Pisarum.*

75. *Pisani oratores.* Quinque missi.

76. *Restitui postulabant.* Nempe Librafactam, seu Ripafactam, & Sanctam Mariam in Castello. Boninsegn. *Hist. Florent. lib. IV.*

77. *Emptio optimo jure facta.* A legitimo Domino, cui Pisæ Patris testamento obvenerant.

78. *Antiquum Pisanorum in eos odium.* A primis usque temporibus post Romani Imperii declinationem ortum. Deinde Justiniano imperante cum pro Pontificibus in Gothos arma sumerent Florentini, ob ingenitum odium in Florentinos, Pisani Gothis adhæsere. Aliam sed ineptam belli caussam innuit Joann. Vill. *lib. VI. cap. 2.*

79. *Hærentes Imperatoribus.* Friderico primo, & Henrico septimo, & alii Friderico Henrici filio, rursusque Henrico, & Manfrido Friderici filiis, & Corradino eorum Nepoti.

80. *Britannos quoque, &c. conductos.* Britannorum manus, quæ cohors alba vocabatur, a Pisanis conducta. Philip. Vill. *lib. II. cap. 63.*

81. *Nutantem ac dubiam.* Cladibus illatis, & præcipue prælio Monticatinensi ann. MCCCXV. quo Florentinorum copiæ una cum auxiliaribus Tarenti Principis omnino deletæ, Florentiaque ipsa ab Ugotione *de la Fagiola* obsessa fuit. Vide *Gulielmum*, & Albrigetum *Cortusiorum Hist. lib. II. MS. apud* C. Manfridum de Comitibus P. V.

82. *Portus commoditas.* Liburni scilicet.

83. *Et antea periculum factum erat.* Jam vidimus in *lib. III.* cum Galeatii triremes Pisanum Portum essent ingressæ, ut Florentinas naves deprædarentur.

84. *Domestica semper factione.* Bergolinis, Raspantibus adversis.

85. *In*

1405 ternos prope *Florentini* nominis hoſtes, vi armiſque adorirentur. Indicto itaque omnium conſenſu bello, ac creatis Decemviris quorum de ſententia, auctoritateque gereretur, *Bertoldum Urſinum Soanæ* Comitem cum exercitu equitum, peditumque duodecim millium in hoſtes [85] proficiſci jubent, qui Montis *Piſani* [86] balneis expugnatis, atque incenſis, ad Vicum octo paſſuum millibus urbi propinquum pergit, oppidum juxta *Arnum*, muris turribuſque, tum loci natura, ad hoc arce difficili munitum, quod firma obſidione undique cinctum & circumvallatum, *Piſanum* agrum infeſtum reddebat, excurſioneſque (copiarum parte ad oppugnandum relicta) ad urbis uſque mœnia in diem fiebant. Urgebatur acrius oppidum, defenſabaturque egregie a *Piſanorum* præſidio, variaque tormenta bellica, machinæ baliſtæque, ac bombardæ muros verberabant: quotidie magna hominum cæde pugnabatur, acri certamine res gerebatur: qui intra oppidum erant conſiliis hoſtium variis obſtabant modis, adeoque præſenti animo reſiſtebant, ut pluribus menſibus Ducis negligentia artis militaris ignari obſidio protraheretur, quo poſt [87] ſex menſes dimiſſo, *Obizus* [88] *Garullus* ei ſuffectus eſt. Tota hyeme in obſidione vici, & recipiendis caſtellis, populationibuſque conſumpta, grave bellum externum, inteſtinum multo gravius effecit. Erant in Civitate factiones duæ, *Gibellinorum*, & *Guelphorum*, capita vero *Agnelli* [89] *Raſpantes* dicti, & *Gambacurtæ*, qui *Bergolini* cognominabantur. Pulſis *Gambacurtis* initio belli diverſarum partium urbem regebant. Viſum eſt itaque admodum utile ad urbis defenſionem *Piſanis*, odia inteſtina ſopiri, exuleſque in urbem reduci, quo facilius plurium conſilio, auxilioque munita civitas; defenderetur. Advocarunt [90] igitur *Johannem Gambacurtam* cum ſuæ gentis ſecta, qui in urbem reſtitui oblitteratis, ut videbatur, prioribus odiis firmataque inter eos jure jurando pace, publicæ utilitati conſulturi videbantur, addita religione, cujus vinculum frangere nefas, & ſceleſtum putatur: principes [91] enim factionum ſumpto ejuſdem Sacramenti fragmento fœdus inter ſe firmarunt. At paulo poſt repetita injuriarum memoria, neque pluris religionem, quam fidem faciens *Gambacurta*, occiſo *Johanne Agnello*, multiſque ex primoribus adverſæ factionis civibus [92] cæde ſublatis, tyrannidem urbis occupat, ſperans propter antiquam majorum ſuorum cum Populo *Florentino* amicitiam, ſe ejus voluntate tyrannidem retenturum. Stulte id quidem nimis, qui ſibi perſuaſiſſet tantum exercitum paratum eſſe, tantos ſumptus factos, tot labores ſuſceptos, ut ipſe urbis imperio potiretur. Rebus in urbe compoſitis, extemplo *Gambacurta* a *Florentinis* petit, ut fide publica oratores mittere liceret, cum vero reſponſum redditum eſſet,

illos ſe haud admiſſuros, niſi prius quod dicturi eſ- 1405
ſent ſignificaſſet, tunc quoque an daturi forent deliberaturos, ſpe excluſus omnia ad tolerandam obſidionem neceſſaria parat. Intentis omnium animis ad ſingula, quæ ad tutelam urbis ſpectarent, illa maxime angebat cura, ut frumentum undecumque in urbem comportaretur: nulli enim ambigebant obſidionem diutine ferri poſſe, ſi famem evitaſſent, quæ extremum malorum omnium videretur. In primis triremis una in *Siciliam* ad triticum vehendum miſſa, frumento onuſta, cum ad littus Vadæ hoſtes fugiens appuliſſet, incenſa eſt [93], & frumentum omne corruptum; quæ res haud parum terroris *Piſanis* incuſſit: ne tamen ad ultimum inopiæ adducerentur, triremes alias in *Siciliam* mittunt. Præparatis quæ pro maritimo commeatu agenda videbantur, ad curam terreſtris auxilii converſi, *Angelum Pergulenſem* cum equitibus mille in ſubſidium evocant, qui cum per agrum *Senenſium* maritimum adferendam opem *Piſanis* pergeret, prope *Volaterras* a *Florentinorum* equitibus ad id diſpoſitis interceptus acie victus eſt. Ipſe cum paucis fugæ conſuluit. Non multo autem poſt *Guaſpar Ubaldinus*, genere factiſque clarus, cum equitibus mille, & quingentis, peditibus quadringentis a *Piſanis* conductus, dum ad illos proficiſcitur, a *Ludovico* [94] *Innocentii* Pontificis nepote, hoſtiumque præfecto, prælio commiſſo fuſus, ac profligatus eſt. Mandatum præterea præfectis equitum, qui in locis urbi finitimis erant, ut omni ſtudio providerent, ne quid commeatus alteriuſve rei, quæ ad victum pertineret in urbem deferretur: & cum obſidio Vici *Piſani* præter opinionem traheretur longius, viſum eſt *Piſas* ipſas caput belli petendas atque obſidendas eſſe. Exiſtimabant enim nonnulli oppidum in primis obſideri a duce *Bertoldo* [95] cœptum eſſe, quo *Piſanis* ſpatium daretur ad convehendum frumentum, aliaque defenſioni utilia præparanda; itaque vis omnis belli in urbem converſa eſt. Sed cum vi-
deretur nulla re facilius, quam fame tantam, tam 1406
munitam urbem tam infeſtis civium animis expugnari poſſe, optimum factu viſum eſt providere; ut commeatibus terra marique intercluderentur: & terra quidem exercitus Duci negotium datum eſt, ut undique a commeatu invehendo prohiberet: multi deferentes capti pœnas dedere, quo metu perterriti cæteri ab importando abſtinuerunt. Ad maritimos autem commeatus prohibendos, pontem ſupra *Arnum* mare verſus urbi propinquum firmiſſimis lignis, ac trabibus erigunt, defixis in aqua ſudibus non parvæ craſſitudinis, quo aditus, exituſque procluderetur. In utraque fluminis ripa pontem caſtellis firmiſſimis, ne qua vis illum diſturbaret, muniunt, caſtellaque valido præſidio, ut hoſtibus diſſipandi pontis facultas adimeretur, firmant, duceque exercitus de-

85. *In hoſtes proficiſci jubent.* Die quinta Octobris, hora tertia noctis ex Aſtrologorum conſilio. Ammirat. *p I. To.* 2. *lib. XVII.*

86. *Montis Piſani Balneis.* Hoc eſt oppido Balneis propinquo, a quibus illi nomen.

87. *Poſt ſex menſes dimiſſo.* Bertoldus Urſinus, dum curando vulneri quod in Vici Piſani obſidione acceperat, operam daret, a Florentinis occaſione uſis dimiſſus.

88. *Obizus Garullus.* Seu a Monte Garullo, ut Ammirato placet, licet Obitium Carolum appellet S. Anton. *Tit* 22. *cap.* 4. §. 3.

89 *Agnelli, & Gambacurtæ.* Ex quorum familia Jacobus Agnellus, & Petrus Gambacurta Piſarum Domini.

90 *Advocarunt.* Vide Truncium *Ann. Piſ. ad ann. MCDV.* & Boninſegn. *Hiſt. Flor. lib. IV.*

91. *Principes factionis.* Raynerius Saccus Raſpantis, & Joannes Gambacurta Bergolinæ.

92. *Civibus cæde ſublatis.* In quibus filius Raynerii Saccii mari demerſus eſt, tametſi Gambacurtæ filiam tanquam pacis perpetuæ pignus matrimonio ſibi junxiſſet. Ammirat. *p. I. To.* 2. *lib. XVII.*

93. *Incenſa eſt.* Petrus Maringhius Florentinus exul natans, facemque manu tenens eam in triremem injecit, levibuſque acceptis vulneribus ad ſuos reverſus eſt, cujus præclari facinoris præmio urbi reſtitutus. Matthæus Palmerius *de Captiv. Piſarum.*

94. *A Ludovico.* De Summariatis, velĚlioratis Sulmonenſi, Innocentii VII. nepote. Leon. Aret. *Hiſt. Flor.* Pergulenſem a Ludovico victum, Ubaldinum vero a Sfortia de Cutignola ſuperatum, non a Ludovico aſſerunt Truncius *Ann. Piſ.* Boninſegn. *Hiſt. Flor. lib. IV.* Ammirat. *To.* 2. *lib. XVII.*

95. *Bertoldo.* Urſino dubiæ fidei viro, & ob hoc dimiſſo, ut vidimus.

96. *Lu-*

1406 declarato *Luca* [96] *Flisco Genuensi* omnes belli artes edocto, ab utraque urbis parte haud procul a mœnibus, ut omnem externi auxilii spem auferrent, castra locant, urbemque obsidione cingunt; utque cuncta ordine procedant, ex Decemviris *Masum Albitium* equestris ordinis, & *Ginum Capponum* ad exercitum mittunt. Statutum quoque, ut qui ob cædem, aliamve noxam capite damnati, aut exules facti usque ad finitum bellum stipendiis suis in castris militassent, aut alios suo nomine misissent condonata pœna restituerentur: multi reditionis spe convenere, ac summo usui in eo bello fuere. His rebus admodum territi *Pisani*, cum spes maritimi frumenti adempta esset, & undique terra obsessi forent, externam opem implorare coacti, ad *Ladislaum* Regem misere, qui urbem illi traderent, advocarentque ad eam civitatem defendendam, recipiendamque, quæ se ultro ei dedisset. At is deditione [97] rejecta, *nequaquam se cum Florentinis Pisanorum gratia bellum aliquod suscepturum*, respondit. Quo responso perculsa civitas (& jam fames increbrescebat) *Galliæ* Regi [98], seorsimque *Johanni Burgundiæ* duci [99] urbem obtulere, se suaque utrique libere dedentes. Rex *Florentinis* oppidum sibi oblatum, deditumque significans, Ducem belli, civesque qui gerendo bello præerant, per caduceatorem, ac litteras monuit, ut ab armis discederent, cum regiæ ditionis factum esset. Responsum est a *Florentinis emptam a se urbem esse ab eo* [100] *qui in illa summum jus imperiumque a patre relictum obtineret: Credere se si notum hoc Regi extitisset, nequaquam illum pro ejus modestia, animique æquitate quicquam quod injustum videri posset, postulaturum: emptionem optimo jure factam, & pecuniam persolutam, ut nulli sanæ mentis dubium esset æquo jure urbem ad eos spectare: neque civibus Pisanis ullum arbitrium permissum, se aut urbem dedendi: Venundatos enim, non sui, sed alieni juris esse, neque posse, quod legitime alteri datum esset, sine ejus voluntate in alterum per injuriam transferri. Commemorata sunt præterea mutua odia, Pisanorumque in Florentinos injuriæ, motaque ab illis bella, quibus Florentia maxima subisset pericula, ut necesse fuerit, si salvi esse vellent suisque rebus consulere, eam subdere urbem semper suis hostibus faventem, adversantem amicis: apparatus etiam belli summo cum impendio factus ostendebatur, quem credebant tam sapientem, tam justum Regem nolle pati, ut frustra (quod gravissimum foret) factus esse videretur. Cariorem insuper Regi esse debere urbem Florentinam, quam majores suos* [1] *instaurasse fama erat, certe auxisse semper, & conservasse constaret, ex quo apud eam regalis domus nomen continuo venerandum fuerit, quam Civitatem Pisanam, quæ non in Regis gratiam, sed in odium Florentinorum desperatis rebus quærat nunc in antiqua observantia, ac amicitia verbis discidia serere. Veruntamen missuros se ad Regem Oratores, qui ejusmodi rationibus docerent, Florentinos justum movisse bellum: Regem quoque, si id postularetur, sperarent auxilia daturum.* His verbis regis nuntius permotus, cum quæ intellexisset, Regi se renuntiaturum diceret, speraretque non ingrata illi fore, in *Galliam* revertitur. *Burgundiæ* Ducis caduceator paucos post dies adveniens, cum verbis minantibus Ducem, exercitumque inde confestim abire mandaret, obsidionemque solvere ejus urbis, quæ a civibus suo domino tradita extitisset, *Florentinorumque* [2] præfecti eisdem rationibus suam caussam tutarentur, virque levis, & ira fervidus commotus animo acrius insultaret, ac verbis minas, contumeliasque adderet, superbe ferociterque nimium loqueretur, lictores quidam jussi hominem veluti dementem in flumen [3] propinquum dejiciunt, qui circumstantium ope ne suffocaretur, abstrahitur. Triremes [4] interim ad observandas naves in *Siciliam* profectas paratæ, cum illæ frumento onustæ redeuntes intelligerent frustra se aditum in urbem undique obsessam tentaturas, obque id retrocedere vellent, orto adverso vento in portum rejectas parvo certamine cepere. Ereptum [5] frumentum dimissis navibus in castra, oppidaque quæ fame urgebantur, comportatum est: quo accidit, ut inopia ubique in copiam verteretur. Intenti ad omnem rei bene gerendæ occasionem *Pisani*, cum *Arnus* continuis imbribus præter solitum excrevisset, vim magnam ingentium trabium, quas eversis domibus ceperant in flumen detulerunt, ut in pronum delatæ pontem aquæ impetu dissolverent. Magna ex parte ceptis fortuna affuit, nam major illius pars disturbata est, adeo ut nulli ad alteros transitus daretur, eoque castella, & castra mutuo subsidio privarentur. Ea re animadversa cives magno [6] concursu ad id castellum, quod in ripa erectum erat, facto, omni conatu expugnare adorti sunt. Saluti fuere Præfecti [7] equitum duo, qui cum alia de causa [8] ferme soli flumen transissent, visa castelli oppugnatione, cum paucis equitibus, magnis vocibus jam jam adventare exercitum clamitantes, pugnantem populum aggressi sunt, adeoque se inter hostes immiscuere, ut uni ex [9] Præfectis equus occisus sit. *Pisani* credentes alias copias hostium affuturas (neque enim verisimile erat pauculos equites solos, sine spe subsidii majoris tantum Populum invasuros) territi ab oppugnatione destiterunt, fugientesque urbem repetunt: multi [10] ex eis capti, multi saucii interfectique sunt. Atrox enim ali- 1406

quan-

96. *Luca Flisco.* Suffectus Fliscus in locum Obicii Montisgarulli, qui ad sua tuenda reversus fuerat, in quæ Estensis irruerat.

97. *Deditione rejecta.* Pacti fuerant cum Ladislao Apuliæ Rege, ne Etruriæ rebus se immisceret, ipsique ex adverso promiserant, se nihil contra ipsum Romam occupare molientem facturos. Matth. Palm. *Hist. de Capt. Pisarum.*

98. *Galliæ Regi.* Carolo VI.

99. *Burgundiæ Duci* Caroli VI. patrueli.

100. *Ab eo qui, &c.* Hoc est a Gabriele Maria, cui a Galeatio hæreditatis nomine assignatæ fuerant Pisæ.

1. *Majores suos instaurasse fama erat.* De Carolo Magno intelligendum, de quo Ugolinus Verinus *de Illustr. Urbis Flor. lib. I.*

Egregios Carolus Romanæ stirpis alumnos
Fovit &c
Majoremque novis præcinxit mœnibus Urbem,
Templa resarcivit veteri decussa ruina &c.

Vide notas in *lib. I.*

2. *Florentinorumque præfecti.* Masus Albitius, & Ginus Capponus ex Decemviris ad exercitum missi.

3. *In flumen dejiciunt.* Nonnulli licet Scriptores publico Florentinorum jussu præcipitem actum referant Burgundiæ Ducis Caduceatorem, ut *Ammirat.* & Bugat. *Hist. Un lib V.* *Matthæo Palmerio* tamen libentius adhæserim, qui *lib. de Capt. Pisarum* narrat eum a Florentinis quibusdam paulo audacioribus, noctu in Arnum projectum; non enim in Burgundiæ Ducis contumeliam hoc publico jussu fieri potuit.

4. *Triremes interim.* Genuensium a Florentinis conductæ.

5. *Ereptum frumentum.* ad 2000. modia, ut Boninsegn. *Hist. Flor. lib. IV.*

6. *Magno concursu.* Eruptionis Dux fuerat Cola Matus, qui cum paucis Mercenariis equitibus Pisis erat.

7. *Præfecti equitum duo.* Sfortia, & Tartalea flumen, duobus tantum famulis comitantibus, trajecerant.

8. *Alia de causa* Non alia de causa, quam ut oppidum tuerentur. Nam flumen antea non trajecerant, sed visis hostibus ex adversa fluminis ripa cymbam Sfortia conscendens in subsidium advolavit, quem Tartalea æmulatione actus subsequutus est. Matthæus Palmerius *de Capt. Pis.*

9. *Uni ex præfectis.* Sfortiæ.

10. *Multi capti.* Fugientium nonnulli fessi, vel timore compulsi inter arbusta, vepresque se abdiderunt, qui a Florentinis capti sunt, una cum populi vexillis. *Matth. Palm. ibid.* *P. Bracciolinus.*

11. *Ma-*

1406 quandiu certamen fuit, *Piſanis* in ea expugnatione ſalutis ſuæ ſpem ponentibus, hoſtibus ſumma vi caſtellum defendentibus: quibus etiam hi qui in altero caſtello citra flumen erant, animadverſa caſtelli oppugnatione, aſcenſis lembis, naviculiſque quæ in promptu erant, trajecto fluvio opem ſociis tulere. Turbabant quam plura adverſa *Piſanorum* mentes, quibus ad deditionem compellerentur: Nam & maxima pars [11] oppidorum, quæ ſub illorum imperio erant, tum vi, tum fame a *Florentinis* recepta erant, & jam Vicus [12] poſt decimum obſidionis menſem in poteſtatem venerat, fames quoque rebus cæteris periculoſior populum urgebat, & tum maritimi, tum terreſtris auxilii ſpes ſublata animos civium debilitabat: jam conſumptis herbis, radicibuſque, immunda animalia mandere compellebantur, multique in diem ex plebe fame interibant. Hoc fœdo ſpectaculo territi *Piſani*, mulieres, ſeneque, & imbellem turbam ex urbe foras ejiciunt, qui a *Florentinorum* Præfectis in urbem [13] redire compulſi ſunt, quo maturius conſumptis cibis, neceſſitate urgente, aut tumultus excitaretur, aut urbis deditio fieret. His tot malis domiti cives, creſcente in dies fame, cum tabida corpora per vicos, moribundique ante oculos obverſarentur, omni deſperata ſubſidii ſalute, veluti ſtupidi incerta conſilia verſant animo, neque deditionem ſibi perſuadentes, neque valentes amplius famem ferre. Hanc ob rem ſibi metuens *Gambacurta*, penes quem tradendæ urbis [14] poteſtas erat, tandem oratores [15] noctu in caſtra, veritus ne ſi id populus reſciſceret, ſe invito urbem Legatis traderet, data publica fide, qui de conditionibus urbis dedendæ agerent, miſit. Re itaque pluribus noctibus cum Decemviris clam agitata, ad poſtremum pacti ſunt [16], ut aureorum quinquaginta millia *Gambacurta*, & oppida quæ de *Petro* Comite *Balnei* capta erant, inſulas præterea *Gorgonam*, *Caprariam*, *Gilium* reciperet: exules quoque *Piſani* omnes, qui ſuæ factionis erant reſtituerentur: civitate [17] inſuper familia *Gambacurtæ*, & immunitate, egregiaque domo *Florentiæ* donaretur; ipſe urbem, agros, oppidaque, & quicquid *Piſanorum* ad eam diem fuerat, libere *Florentinis* traderet: injurias, datis utrinque [18] obſidibus pro fide ſervanda, prohiberent. Hæc *Florentiæ* ad Senatum per *Ginum* renuntiata, & ſi gravia omnibus viderentur, cum haud ambigerent paucos infra dies famem compulſuram *Piſanos* ad deditionem, & per vim expugnari poſſe, 1406
tamen exiſtimantes ſatius eſſe incolumi, quam everſa urbe dominari, ac pacato ingredi, ne a militibus diriperetur; (populi decreto confirmatis omnibus) auctoritate publica *Ginum* in caſtra redire jubent, qui mature receptis caſtellis, oppidiſque, quæ in *Piſanorum* poteſtate erant, exercituſque præſidio in urbem immiſſo, quinto Idus Octobris, anno Salutis ſexto poſt mille trecentos, tertio decimo vero poſt bellum cæptum menſe, *Piſas* [19] per *Gambacurtam* occupat. Recepta ſummo cum otio urbe imperii æmula, ac ſub jugum redacta, panis abunde [20] omnibus datus eſt: nec hoſtile quicquam, aut aſperum in ea patratum. Poſt ingreſſam urbem, curiam in qua Magiſtratus ſummus erat, *Ginus* petiit, ab iiſque quæ per *Gambacurtam* acta erant, comprobari voluit, & claves portarum in ſignum deditionis tradi. Hæc tanta Fortunæ commutatio nonnullorum flexit animos ad contemplandam vanam, & parum [21] fidam rerum humanarum ſortem: Nam cum ab his, qui urbi præfuerant a *Gino* peteretur quid acturi eſſent, abire domo, & *Florentiam* ire juſſi, & qui ante cæteris imperari ſoliti erant, alterius imperio parere coacti ſunt. Poſtridie, cum Civitatis ſtatus eſſet conſtituendus, *Ginus* utile fore ratus, ad mitigandos civium animos, & ad ſpem futuri erigendos, concione advocata, *Neſcio Piſani cives* (inquit,) *veſtrone delicto, an noſtra virtute tantam urbem in noſtrum arbitrium Dei voluntas redegerit, ſed tamen exiſtimandum videtur, tanti numinis conſilio, & opera, veſtrorum tum adverſus Eccleſiam* [22] *Romanam, tum contra voſmet ipſos, tum erga nos quam plurium malorum facinorum memoria haud obliterata illis veſtram urbem ſubdidiſſe, quibus ſemper inimiciſſimi extitiſtis: nam ſcelus per vos in Dei Antiſtites, quos crudeli morte in mare ſuffocaſtis* [23] *patratum: & inteſtinæ ſeditiones, proditioneſque civiles mutuis ſemper odiis excitatæ, mala quoque permulta, quorum auctores* [24] *contra nos fuiſtis, ad vindicandam tantam iniquitatem, crudelitatemque ſummum Deum provocarunt. Quo enim animo, ut de nobis loquamur, erga Florentinos fueritis, ipſi teſtes ſumus, quos ſæpius nullum ob noſtrum delictum, ut libertatis* [25] *diſcrimen induxiſtis: nam vos, & Imperatorum* [26] *omnium contra nos inſurgentium ſedem, & auxilia præbuiſtis, & Britannorum* [27] *exercitus mea memoria per vos in Urbis noſtræ perniciem comparatos, fines noſtros*

11. *Maxima pars oppidorum, &c.* A Florentinis recepta fuerat, ut Tojanum, Mons Calvus, Mons Scutarius, Vivaria, Ghizzanus, Leolis, & Petiolum.

12. *Vivus in poteſtatem venerat.* Ea conditione ſe dederat, ni infra decem dies auxilium adveniret, quod cum minime adveniſſet, Florentinos excepit. *Matth. Palm. ibid.*

13. *Qui a Florentinis in urbem redire compulſi ſunt.* Captis prius pluribus, laqueoque ſuſpenſis, & fœminis, tonſa ad umbilicum veſte, ſigillo candente fronti inuſto ſignatis, ut refert Truncius *Ann. Piſ.* qui hoc a Florentinis factum putat, quod Piſani Florentinum militem aſini caudæ alligatum per urbem duci juſſiſſent.

14. *Tradendæ urbis poteſtas erat.* Quippe ejus tyrannidem occupaverat.

15. *Oratores noctu in caſtra miſit.* Bindum de Brachis, & Gaſparem Vajanenſem Piſanos cives, queis Boninſegnius *lib. IV. Hiſt. Flor.* addit Gambacurtæ fratrem olim Piſarum Archiepiſcopum, aliumqe ejuſdem familiæ virum, fortaſſe Bartholomæum

16. *Pacti ſunt.* Publico documento, a Bartholomæo Ghezzano Piſarum Notario die III. Octobris ſcripto in ſuburbio Piſano. *Truncius Ann. Piſ.* prope finem.

17. *Civitate inſuper. &c.* Non Gambacurta tantum, ſed & Laurentius Ciampolinus, Joannes de Brachis, & Bartholomæus Notarius, e Ghezzano, civitate donati.

18. *Datis utrinque obſidibus.* Qui in arce Librafactæ cuſtodiæ Fliſci, Tartaleæ, & Sfortiæ commiſſi ſunt. Eorum nomina recenſet Ammirat. *To. 2. lib. XVI.*

19. *Piſas per Gambacurtam occupat.* Advenientibus Florentinis Gambacurta obviam progreſſus ſagittæ ferrum, in Piſarum Dominii ſignum ei obtulit. Matth. Palm. *de Capt. Piſarum.*

20. *Panis abunde datus.* Ut multi nimia voracitate ſuffocarentur. *Ammirat.*

21. *Parum fidam rerum humanarum ſortem.* Cum ad hæc redacta fuerit urbs adeo potens, quæ Sardiniam, & Corſicam Saracenis expulſis, ſibi adjunxerat, nec non Elbæ Inſulam, Ptolemaïdem inſuper, & Genuenſes pene ipſos ſibi ſubjecerat.

22. *Adverſus Eccleſiam Romanam.* Adverſus quam Ludovicum Bavarum Imperatorem adjuverant, & Petrum Raimundum de Corbaria Pſeudopapam in ſuam urbem ſummo plauſu receperant.

23. *In mare ſuffocaſtis.* Advenientes ex Gallia & Anglia, ad Concilium a Gregorio Pontifice indictum anno 1327. Epiſcopos Genuenſibus triremibus advectos, Piſani Federici Imperatoris impulſu in mare dejecere. Joann. Vill. *lib. VI. cap. 2.*

24. *Auctores contra nos fuiſtis.* Conradinum Federici Imperatoris filium adverſus Florentinos evocaverant ann. MCCLXVII. & bis Florentinorum exercitum deleverant hoc eſt anno MCCCXV. & MCCCXLI.

25. *In libertatis diſcrimen adduxiſtis.* Exulibus præcipue Florentinorum juvandis, ex quo factiones in urbe incaluere.

26. *Imperatorum omnium.* Federici I. Henrici VII. Friderici II. Caroli IV. & Henrici VIII.

27. *Britannorum exercitum mea memoria, &c.* Quinque Britannorum millia Alberto Germano Duce a Piſanis conducta,

1406 *ſtros omni clade vexare juſſiſtis : vos nuper Viceco-mitum familiam, libertatem noſtram appetentem, omni ope juviſtis. Vos mercatoribus noſtris portu veſtro interdixiſtis, duplicatiſque vectigalibus urbe excedere coëgiſtis: vos Galeatium, quo nobis facilius imperaret, in dominum recepiſtis : multæ præterea injuriæ in noſtrum periculum emanarunt, quæ cum vobis nota ſint omittenda eſſe duxi. Unum minime prætereundum eſt, neminem unquam fuiſſe Populi Florentini hoſtem, qui non vobis fuerit amicus, cui non faveritis alacres, ac læti omnibus malis, quæ inferrentur nobis. Hæc cauſa maxime nos movit ad conſulendum ſaluti libertatis noſtræ, quam ſemper dubiam per vos reddi conſpiciebamus. Veſtris igitur meritis, veſtris operibus coactus eſt jure Florentinus Populus, ut eos ſibi aliquando ſubjiceret, qui ſe aliorum ſervos eſſe voluiſſent : Dei beneficio, & noſtra virtute effectum eſt, ut potiremur victoria, pacatoque urbem milites ingrederentur : a rapina, cædeque, & ſanguine temperatum eſt : nihil cuiquam ablatum : nulla vel parva injuria quis affectus: id egimus, uti non deleri tantam Civitatem velle, ſed conſervare acceptam videremur. Hoc vobis argumentum ſit, quo erga vos animo in pace futuri ſimus, cum belli tempore, & in victoriæ licentia, quæ ſolet eſſe inſolentior, tanta moderatione uſi ſimus, ſervantes urbem, quam delere jure belli pro arbitrio licebat : ſervati ad unum eſtis omnes, & bona ſua ſingulis conceſſa : cibus inſuper abunde datus, quo eſurientia corpora reficerentur: mittite Florentiam, qui adeant Senatum noſtrum, ac vos, veſtraque omnia illius judicio libere permittant; certior etenim ſum, humanitatem, & clementiam uberiorem apud illum, licet hoſtem quondam, reperietis, quam ſitis apud cives veſtros experti. Sciunt omnes Piſanum populum, non ſolum otii, & quietis, quæ civilium diſſenſionum quandoque cauſam præbeant, tempore; ſed in periculoſiſſimo quoque bello, quod ſolet etiam diſcordes cives ad communem ſalutem hortari, civilibus odiis* [28], *& in cæde civium ſævire ſolitum. Itaque haud dubium eſt ejuſmodi hominum quieti conducere, ut pareant melioribus, quandoquidem neque pacis, neque belli jura ſervare didicerunt, cum in otio diſcordes, in bello crudeles fuerint in perniciem Civitatis. Nunc ſub juſto imperio futuri, curate fidem ſervare, ac parere Magiſtratibus, qui nihil imperabunt, niſi quod juſtum, æquumque videri poſſit.* Cum hæc dixiſſet, ſurgens *Bartholomæus Ciampolinus* gratias egit, tum Deo primum, tum populo *Florentino*, ſuiſque legatis, quorum opera conſervati eſſent, multiſque in laudem humanitatis eorum dictis, qui ſe perire noluiſſent, cum belli jure liceret tum fame, tum incendiis, tum rapinis urbem delere, civitatem bello feſſam commendavit: tanta reſtare eorum erga ſe merita aſſerens, ut niſi ingrati videri cuperent, perpetua tanti beneficii memoria nomen eorum celebrare tenerentur. Dimiſſa concione, viginti oratores [29] a Civitate *Florentiam* miſſi, & ducenti præterea cives poſtmodum ire juſſi, futuri in urbe, quoad arx antiqua inſtauraretur, quæ biennio perfecta eſt. Civitatis regendæ cura Magiſtratibus, qui juri dicendo præeſſent, permiſſa eſt. Prætorum primus a Senatu *Ginus* [30] deſignatus, homo prudens, atque integer, qui ſicut bello gerendo, ita & pace gubernandæ urbi utilis videretur. Multum hæc victoria contulit *Florentinis*, tum ad famam, tum ad commoda, tum ad ſalutem. At in urbe poſt ſupplicationes omnibus templis, ac gratias Deo ſolemni pompa actas, aliquot dies ſumma cum lætitia acti. Dies quoque, qua urbs eſt recepta, quotannis equorum curſu celebris facta eſt. 1406
Biennio ab armis quieta civitate ſucceſſit bellum a *Ladiſlao Siciliæ* Rege contra *Florentinos* motum: cujus origo a Pontifice *Gregorio* [31] *XII.* orta eſt : promiſerat [32] enim, juraverat, voverat, dum de eligendo Pontifice diſputarent, ſe, ſi Pontifex factus eſſet, ſchiſma quod in Eccleſia annos amplius [33] tringinta viguerat, ſublaturum, Pontificatuque ſi opus foret ultro ſe abdicaturum. Multa initio egit, quæ ſigna oſtenderent animi haudquaquam a promiſſis abhorrentis, demum dulcedine dignitatis captum, tardantemque, ac tergiverſantem, & his qui ſervanda promiſſa aſſerebant, pacemque Eccleſiæ appetebant infeſtum, infenſumque, Cardinales, duobus [34] exceptis, qui & ipſi poſtea cæteros ſecuti ſunt (omnes hi *Lucæ* cum Pontifice erant) deſeruere, *Piſaſ*que urbem propinquam, cum jam ſibi ab eo [35] mortis inſidias intellexiſſent paratas, petivere. Eodem & alterius Pontificis *Benedicti* [36] Cardinales, concilii celebrandi cauſa convenerunt: in quo *Gregorius* interim a Cardinalibus deſtitutus, cum *Lucæ* eſſet, incertus *Florentinorum* animi, multis promiſſis favorem ſibi *Ladiſlai* conciliavit; qui in gratiam Pontificis, quem ex voluntate nactus erat ſibi obſequendi cupidum, *Florentinis* [37] ſcripſit velle ſe cum ſuis copiis *Lucam*, ut inde Pontificem educeret, proficiſci: petiitque, ut per eorum agrum ſine injuria, & maleficio tranſire liceret, commeatuſque, & hoſpitia præberent, addiditque ſe cum ipſis fœdere jungi velle : quæ omnia ab eo ad perturbandum futurum concilium dicebantur. Reſponſum tulit, ad eum miſſurum populum *Florentinum* oratores, qui ſecum de poſtulatis agerent. Erat Regis animus elatus imperandi cupiditate, & jam plura Eccleſiæ [38] oppida ipſamque [39] urbem occupaverat, cætera ſibi deſponderat,

ducta, queis uſque ad Florentiæ mœnia ventum eſt, anno MCCCLXII. Philipp. Vill. *lib. XI. cap.* 36.

28 *Civilibus odiis, & cæde civium.* Anno MCCCXIII. Piſana urbs bis direpta, & primores civium adverſis inter ſe factionibus ſublati. Deinde ann. MCCCXXXV. plebe cum nobilibus congrediente, atrox prælium fuit, & publica ſcripta, ejecta Poteſtate, igne abſumpta. Truncius *Ann. Piſ.*

29. *Oratores Florentiam miſſi.* Bartholomæus Scornus, Gherardus Compagnus, & Gaſpar de Lavaciana. Hos, cum Florentiam perveniſſent ante Dominorum ſedes, humi ſe abjeciſſe, terramque oſculatos obedientiam promiſiſſe, narrat Matthæus Palmerius *de Capt. Piſarum.*

30. *Ginus Capponus.* Primus Piſarum pro Florentinis Prætor, & Alamanus Adimarius primus ex Florentinis Piſarum Archiepiſcopus, deinde Cardinalis.

31. *Gregorio XII.* Antea Angelo Corrario Patr. Veneto, Cardinali Aquilejenſi, titulo Sancti Marci.

32. *Promiſerat enim, &c.* Adhibitis etiam notariis, & teſtibus confirmavit, ſuaque manu ſcripta Tabellionum notavit. Plat. *in Vita Greg. XII.*

33. *Amplius triginta.* Nempe ab anno MCCCLXXVIII., quo Urbanus VI. in Pontificem electus, uſque ad annum MCDVIII.

34. *Duobus exceptis.* Henrico ſcilicet Tuſculano Epiſcopo & Antonio tit. S. Potentianæ. Odor. Rayn. *Ann. Eccl. To.* 17. *ad ann. Chriſti MCDV.*

35. *Ab eo mortis inſidias intellexiſſent paratas.* Paratos enim fuiſſe compedes ad illos detinendos, & militibus ultra morem palatium repletum, teſtati ſunt Cardinales, queis ne Luca diſcederent, indictum eſt. Contra hæc ſentit Card. Baronius *To.* 2. *n.* 74. & Rayn. *To.* 16. nam nullæ inſidiæ Cardinalibus *paratæ*, & ſi inhibitus Luca diſceſſus fuit, hoc factum, ne cum Antipapa communicarent.

36. *Benedicti.* Benedicti XIII. hoc eſt Petri de Luna, qui ſibi hoc nomen aſciverat.

37. *Florentinis ſcripſit.* Epiſtolamque detulit Chriſtianus Caracciolus Ladiſlai Legatus. Scip. Ammir. *To.* 2. *lib. XVII. Hiſt. Flor. p.* 943.

38. *Eccleſiæ oppida.* Uti Aſculum, Firmum, Peruſium, Tudertum, Aſſiſium.

39. *Ipſamque urbem.* Romam, ejus mœnibus noctu perfractis, ut in Epiſt. Greg. XII. Senis data VI. Idus Sept.

1408 derat, si *Gregorium* ad se recepisset. Quapropter odio erant [40] illi Cardinales, & quicunque eis in peragendo Concilio faverent: exoptabat vir ambitiosus, & alieni cupidus Ecclesiæ vires distrahi; quas debiliores duobus fore, quam in uno Pontifice arbitrabatur: ob eam causam se *Gregorii* partes sequi simulabat, qui interim *Senas* per *Florentinum* agrum tutus repetiit, ibique urbem accepta [41] pecunia Regi tradidit. *Florentinorum* [42] oratores ad *Ladislaum* decreti, cum *Romam* venissent, petenti Regi ut & Cardinales suis urbibus pellerent, neque concilium admitterent, deque amicitia, & societate secum jungenda tractarent, utrumque negarunt: nam & in fœdere manifestæ insidiæ apparebant, cum ablata per injuriam a *Romana* Ecclesia tenenda essent, & viribus futuri in concilio Pontificis, suas quoque tutiores intelligebant. Neque enim dubium erat, quin novus creatus Pontifex omni ope instaret, ut amissa omnia aliorum ignavia recuperaret. Hoc responso indignato Regi, multaque minitanti, unum ex oratoribus *Bartholomæum Valorium* prompti ingenii respondisse ferunt, populum *Florentinum* a pluribus Imperatoribus, tyrannisque appetitam libertatem ad eam diem & conservasse, & suas auxisse opes, bellumque si inferretur, magno animo, & paribus viribus gesturos. Cum Rex ad ea, quibusnam copiis se tuerentur rogaret, tuismet respondit: quæ verba a Rege haud parvi existimata sunt, verente, ne quod postea accidit, a suis desereretur. Inde dimissis oratoribus, *Neapolim* ad extremum æstatis revertitur. Magnum timorem *Florentinis* antea incusserat apparatus Regis, incertique erga se [43] animi suspicio. Multa enim apparebant signa irati erga se, & dominandi cupiditate æstuantis. Hanc ob caussam, cum Sancti *Eustachii* Cardinale legato *Bononiensi* fœdus [44] renovatum, & duo oratores [45] ad Regem, qui principio veris ad urbem redierat, indeque cum magno [46] exercitu profectus agro *Senensi* appropinquabat, missi, jussique prius *Senas* ad confirmandos socios adire, auxiliaque pro libertate adversus Regem servanda polliceri. Constantissimi ad se tuendum inventi *Senenses*, & suos ad Regem oratores destinarunt, petituros (nam eorum oppidis [47] finitimus erat) quid sibi vellet hostilis profectio, cum nullum ob suum meritum ab eo Rege sibi bellum inferretur, cujus semper amicitiam coluissent. *Senis* digressi, Regem citra *Aquæpendentis* [48] oppidum juxta flumen *Paleæ* cum omnibus copiis proficiscentem invenere. *Florentini* priores, *mirari suum populum, cum omnium Progenitorum socii amicique semper extitissent, ac Carolum Primum Regnum appetentem etiam suorum civium auxilio adjuvissent, plurimumque ad victoriam contulissent; cum Roberto quoque, Patri insuper suo omnia amicorum officia præstitissent, secumque ad eam diem summa benevolentia amicitiaque fuissent, quænam ratio, quæve caussa eum impulerit ad Senenses socios eorum, fœderatosque bello appetendos: nullam certe, neque justam, neque honestam caussam afferri posse, cur nullo, præsertim ut* [49] *moris est gentium, indicto bello, eorum insultet agris: rogare, atque obsecrare, ut ab armis abstineat, vi atque injuria eos lacessere absistat. Si quid esset, quod ab eis postuletur, aut siquam injuriam in se profectam arbitretur, proferat: paratos se, aut diluere culpam, aut satisfacere, si qua in re se læsum putaret.* In eandem sententiam, & *Senensium* oratores loquuntur. Responsum ab Rege est, *scire se haud vulgarem amicitam inter suos majores, ac Florentinos viguisse, seque, non ut hostem* [50], *sed socium, atque amicum advenisse, neque eorum damna, atque incommoda appetere. Nonnulla esse, in quibus se offensum putet, quæ pro pace Italiæ corrigi quæreret.* Eadem, & *Senensibus* cum dicta essent, addidit *Oratorem se, tum Senas, tum Florentiam cum mandatis missurum; si postulatis suis annuerent, se quam primum abiturum*, spopondit. Hoc responso rediere domum utrique oratores, haud dubii, procul ab his quæ dixerat, Regis mentem esse: pacem ostentari verbis, re Imperium quæri, quod per duorum populorum dissensionem, si ea injici posset, se assecuturum putabat. Regius orator *Senas* missus, in plurium electorum civium (nam id postulatum [51] erat) conventu, propensum ad eorum amicitiam utilitatemque Regis animum testatus est, neque inimicum illis, sed amicum venisse: eorum libertatem neque appetere, neque minuere in animo esse, sed potius tueri. Rogare, ut *Florentinorum* societatem rejicerent, neve, se contra *Florentinos* eunti, pro scuto aut vallo in illorum tutelam præberent. Id *Florentinos* quærere, ut defatigati bello *Senenses* faciliores aditus illis darent ad se expugnandos: medii quiescerent nemini faventes, de regia potius, quam *Florentinorum* (qui pacta ex tempore servarent) fide securi. Odia etiam narravit, bellaque *Senensium* cum populo *Florentino* habita: non posse illorum animos curarum expertes esse, cum *Florentinam* Rempublicam pervalidam opibus, vicinam haberent: tempus advenisse dicebat, quo per illorum calamitatem tutiores esse possent, procul ab omni periculo futuri: multæ suspiciones injectæ sunt, multaque exposita, quibus suadere conatus 1408

ejusd. Pontif. ann. I. apud. Rayn. *To.* 16. *p.* 316. *Edit. Colon.*

40. *Odio erant illi Cardinales, &c.* Cum Siciliæ Regnum in hoc schismate, Gregorius Ladislao, & Benedictus Ludovico Andegavensium Duci concessissent, verebatur, ne utriusque Pontificis in Concilio abdicatione facta, Gallorum aliquis) in Pontificem eligeretur, qui Ludovico faveret. Hinc pro virili concilium impedire conabatur. Leon. Aret. *lib. II. ep.* 6.

41. *Urbem accepta pecunia Regi tradidit.* Immerito calumniam hanc Gregorio structam asserit Leon. Aret. *lib. II. epist.* 7. idque ex eo probat, quod idem Pontifex Ladislaum monuerit, ut ab ea discederet, pœnis indictis, ut *lib. II. epist. secr. p.* 118. apud Raynaldum *To.* 16. Addes insuper Romam a Paulo Ursino proditam: nam Ladislao pecunia conciliatus eam illi tradidit, qui triumphali more a Romanis exceptus est die XXV. Aprilis, ut Theodoricus Niemius *lib. III.*, & Collen. *Hist. Neap. lib. V.*

42. *Florentinorum oratores.* Laurentius Rodulphus, Philippus Magalotus, Jacobus Salviatus, & Bartholomæus Valorius. *Priorist. Flor.*

43. *Incertique erga se animi suspicio.* Quin immo certi contra Florentinos animi: indixerat enim illis, ut vel Pontificem ab auxilio a Ladislao petendo removerent, vel octo millia militum suo in agro expectarent. Petrus Boninsegn. *Hist. Flor lib. IV.*

44. *Fœdus renovatum est.* Ad annos decem, Joanne Prendebeno Cardinalis oratore ad hoc Florentiam misso pridie kal. Junias. Ammirat. *To.* 2. *lib. XVII.*

45 *Duo oratores.* Christophorus Spenus, & Rodulphus Petruccius.

46. *Cum magno exercitu.* Octo equitum, & septem millibus peditum.

47. *Eorum oppidis finitimus erat.* Castra enim maritima in ora posuerat prope ditionem Lecci Salimbenii. Malavolt. *Hist. Sen. lib. I. p III.*

48. *Aquæpendentis oppidum.* Inter Senas 40. & Volsinios Romam versus 10. pass. mill. cujus populi a *Plinio* Aquenses appellati.

49 *Ut moris est gentium indicto bello.* Tanti hoc faciebant Romani, ut *nullum bellum justum esse, nisi quod, aut repetitis rebus geratur, aut denunciatum ante sit, & indictum*, referat Cicero *de Off.*

50. *Non ut hostem, sed socium.* Imo vero ut hostem, quippe armatus venerat.

51. *Id postulatum erat.* Ideo plures ex civibus alloqui postulaverat Legatus, quia illos, quos penes summa auctoritas erat, sibi infensos putabat.

52. *Lon.*

1408 tus est, ut *Florentinorum* fœdere posthabito quieti suæ consulerent, Regique hærerent, cujus mens esset, ut quæcumque peterentur ultro facturum se polliceretur. Data est ex decreto civium responsio: *Senenses* semper Regis amicitiam optasse, inque ea permansisse hactenus, permansurosque quoad vellet salva Republica. Arbitrari se, Regem prudentem, quod suus honor, & dignitas postularet facturum, neque armis violaturum eos, a quibus nihil ad eam diem prodiisset præterita amicitia indignum. Id vero alienum videri postulare, ut socios amicos, quibus cum novo fœdere jureque jurando solemni juncti essent, quorumque fides perspecta esset, de se benemeritos repudiarent: non esse suæ consuetudinis, neque officii, jurisjurandi religionem, fidemque datam tam levem existimare, ut fœderatam facile abolerent, ignominiaque, & perfidia notarentur. Quæ enim dementia videretur hærere armato, & ei qui hostili more eos invasisset, ac ex tempore consilium caperet, cum relictis sociis, regii arbitrii esset, salvos ne, an perditos vellet? non sani consilii esse, abalienatis vicinis finitimisque, quibus cum quotidie vitæ mercia essent, mutuisque officiis fruerentur, externum, & longe [52] absentem Principem in novam asciscere societatem: raro enim longinqua præsidia in tempore oppressis subito opem ferre posse. Irent, ac Regi nuntiarent, tanti viri esse neminem per injuriam, aut dominandi cupi-
1409 ditatem armis lacessere, sed justam pacem iniquo præferre bello: neque eos armis iniquis impetere, a quibus nihil vel parvæ etiam contumeliæ accepisset: nullam tantam vim, ac rem tam gravem fore, quæ vincula fœderis cum *Florentinis* contracti abrumperet: se amicitiam, benevolentiamque Regis appetere, & quietem, quam belli discrimina, & labores malle. Quod si in sententia belli gerendi perstaret, sperare se Deum optimum, rerum humanarum judicem, & miserorum perfugium eorum causæ non defuturum. His dictis orator ad Regem in castra reversus est. Qui vero *Florentiam* missi erant [53], alia ratione causam suam egerunt: primo quidem *Perusinos* exules eorum opibus, & potentia allectos, adeo *Picenum* omne turbare, ut vectigalia [54] a Pontifice sibi concessa nulla exigendi facultas esset questi sunt: eos præterea cum Legato *Bononiensi* [55] quem pro hoste haberet fœdus percussisse, tum urbem *Pisanam* Cardinalibus pro concilio contra *Gregorium* verum Pontificem, & a se omnibus viribus tutandum in ejus contumeliam concessam: Tyranno [56] etiam *Lucensi*, quo cum fœdere junctus erat, dolo tentasse, *Caroli* castellum subripere: qua ex re bellum illi indictum a *Florentinis* videri. Postremo amicitiam, societatemque petiverunt: quæ omnia eo spectabant, ut metu belli, *Florentini* Concilio adversarentur, quo ipse liberius Provincias omnes *Romanæ* Ecclesiæ, quas plurimas ceperat, absque metu futuri Pontificis teneret. *Florentini* animo Regis perspecto, ut adversarium illi opponerent, Concilium fieri, & novum Pontificem creari studebant. Exquisitis civium sententiis responsum est oratoribus, Regias querelas haudquaquam veras,

A aut justas esse, sed caussam ab armato quæri aliquo figmento bellum contra eos movendi. Nam 1409
quo tempore exules *Perusini Picenum* infestassent, neque a se pecuniis adjutos, neque sollicitatos, sed liberos, suique juris fuisse, nullo a *Florentinis* accepto stipendio, sua sponte nullius impulsu extorres patria armis victum quærere, ut hominum militarium egentium moris esset. Itaque si quid ex alieno quæsierint, non *Florentinorum* opera, sed necessitate coactos fecisse existimandum videri. Legati fœdere, non suam, aut alicujus injuriam, damnumve quæsitum fuisse, sed utriusque saluti prospectum: neque in eo quærendi
B belli, sed pacis servandæ rationem habitam, nullam justam caussam prohibuisse, quin cum vicino, amicoque fœdus iniret, in quo quies omnium, & pax versaretur: nullam in eo Regis mentionem esse habitam, nilque contra eum in fœdere adscriptum. Nullam legem, nullum jus esse, quod prohiberet, ne vicini pro communi salute unanimes, & concordes essent. Quod Rex Legatum appellet inimicum, eam rem nuper exortam, & ignotam *Florentino* populo fuisse. *Lucensi* tyranno nullas quæsitas, aut paratas insidias, nullam injuriam illatam, nullum detrimentum, nec quicquam de suo per fraudem capi, cogitatum, nec eas *Lucensis*
C querelas, sed Regis figmenta esse: civitatem *Pisanam* pro Concilio decretam, commendatione, non detractione, benevolentia omnium, non odio, laude, non culpa Christi fidelibus dignum videri: magnam mereri gloriam putandum esse eos, qui concordiæ faverent, ac tam nefandum detestandumque schisma (quod singuli Christiani ob salutem animæ summopere expetere, & quærere tenerentur) tollendum curarent. Ad tam bonum opus, tam sanctum tam optabile perficiendum, non *Florentinos* tantum dare operam, sed omnes ferme Christicolas, Reges, ac Principes una mente intentos esse, omnesque gentes,
D quæ Christum colerent, præte tres *Hispanos* Reges, uniri Dei Ecclesiam velle, suosque ad id legatos [57] destinasse, ad eamque rem peficiendam suum studium polliceri. Laudent vero summopere *Florentinos*, qui sedem, ac domicilium pro tam optanda re præbuissent. Laudabilius facturum Regem, si illi faveret, quam si iis contemptis tanto bono adversaretur. Neque vero in odium Regis eam urbem pro concilio concessam, sed in Ecclesiæ utilitatem, quam si impugnare solus Rex vellet, videret, ne Deum malorum facinorum ultorem offenderet, cujus est tueri fideles suos, & præmia pro operibus referre. Fœ-
E deris vero postulationi, ut Regi constaret, id communi consensu factum, advocata magna [58] civium concione responderunt, neque æquum, nec honestum videri, neque jure permitti insciis sociis, quibus confœderati essent, aliquam novam societatem, aut fœdus coire; præsertim cum fœderibus quibus Legato & *Senensibus* juncti essent caveretur, ne quem in amicitiam recipere, nisi communi consensu fas esset: neque vero Regis postulata æqua videri, fœdere iis jungi velle, quorum in agro castra haberet, quosque hostili more invasisset, neque dignitatis sociorum esse, ut cum aperto hoste qui agrum eorum vasta-

52. *Longe absentem.* Neapoli morantem.

53. *Missi erant.* Unum tantum oratorem Florentiam missum a Ladislao, supra dixit Poggius, tum quando Rex addidit, *Oratorem se tum Senas, tum Florentiam missurum.*

54. *Vectigalia a Pontifice sibi concessa.* Ut sibi Ladislaus auxiliaretur, Pontifex sexaginta aureorum millia a Perusinis exigenda concesserat. Boninsegn. *Hist. Flor. lib. IV.*

55. *Legato Bononiensi quem pro hoste haberet.* Ladislai hostis ex eo fuerat Balthassar Cossa, quod Albericum Barbiani Comitem ejus præfectum suis oppidis spoliasset. Ammirat.
F *Hist. Flor. To. 2. lib. XVII.*

56. *Tyranno Lucensi.* Paulo Guinigio Montis Carol. oppidum auferre tentarunt Florentini.

57. *Legatos destinasse.* Eorum omnium qui interfuerunt nomina descripta habentur. *To. 22. de Schismate p. 115.* & apud *Rayn.* tanquam ex Biblioth. Barberina decerpta referuntur in *To. 17. Edit. Colon. Agrip. p. 369.*

58. *Advocata magna concione.* Seu majori, quam mos erat, ut de omnium civium voluntate constaret. S. Antonin. *p. III. Tit. 22. cap. 5. §. 5.*

 59. U-

1409 ſtaret de fœdere ageretur. Abiret ex ſociorum finibus, metuque, & periculo eos liberaret, tunc pacis & fœderis conditiones tractari poſſe, quas nunquam *Florentinus* ſi recte darentur eſſet recuſaturus. Redirent igitur, & Regi perſuaderent, ut honeſte id relinqueret, quod nulla honeſtate ſuſcepiſſet, alioquin cogerentur Regis injuriis impulſi in eam rationem deſcendere, quam ſuæ libertati profuturam arbitrarentur. Hæc reſponſa cum utrinque [59] legati in caſtra retuliſſent, indignatus Rex exercitum *Senas* admovit [60], ſi qua forte ſeditio in populo excitaretur. At omnes cives conſtanti animo Regis injurias tulere, nullaque in re, præterquam quod ſegetes in equorum pabulum demeſſæ ſunt, ejus arma *Senenſibus* obfuerunt. Verum cum jam commeatus [61] deeſſent omni ſpe deditionis deſtitutus, retroverſus *Aſcianum* petiit, quo fruſtra oppugnato ad *Florentinorum* oppida converſus, montem *Savinum* objecta ſpe per proditionem [62] ejus oppidi capiundi in primis obſedit, qua fruſtratus *Aretium* contendit, ac ad ſecundum lapidem in Vico, qui *Ulmus* dicitur, poſitis caſtris confeſtim, nil tale ſuſpicantibus civibus, ad urbem proficiſcitur. Imber procellæ repentinæ ſimilis cœlo demiſſus impedivit, quo minus extento curſu oppidum ingrederetur. A longe conſpecti quidam cum tumultum exciviſſent, ſublato ponte, portiſque clauſis oppidani muros conſcendunt; Cumque ad arma conclamatum eſſet, ad portam hoſti objectam citato agmine profecti urbem tutati ſunt, *Ladiſlauſ*que re infecta in caſtra reverſus eſt. Egregia eo die *Aretinorum* fides, ac virtus fuit, ſoli enim urbem defenſarunt, militibus qui in urbe præſidii gratia erant in arcem populi timore fugientibus. Decemviri animadverſa Regis *Aretium* verſus profectione, *Malateſtam* [63] *Piſaurienſem* exercitus Ducem, cum ſex equitum millibus, tribus peditum in hoſtes proficiſci jubent. Rex vero cum pluribus diebus eodem in loco ſtativa habuiſſet, atque inanem laborem a ſe ſuſceptum ſentiret, neque ab hoſtibus ſatis tutus videretur, motis caſtris in agrum *Cortonenſem* ad oppugnandam urbem contendit. Expugnatione vero illius diffiſus tum propter loci naturam, tum quia egregie a *Jacobo Giamfiliatio* equeſtris ordinis cuſtodiebatur, qui eo cum equitibus, peditibuſque quingentis belli principio a *Florentinis* Regis conſilia proſpectantibus, ut urbi ſociæ ſuccurrerent, miſſus erat, tanquam agris [64] bellum indixiſſet, omnem futuræ meſſis ſpem auferre ſtudebat; qua re animadverſa oppidani famem veriti, ſimul *Loyſium* tyrannum exoſi concitato populo ſe ſe Regi permiſerunt. Captus [65] tyrannus ad Regem in caſtra vinctus, una cum *Giamfiliatio* perducitur, qui magno pretio, pecunia ex ærario ſumpta a *Florentinis* redemptus eſt. His geſtis *Peruſiam* [66] primo petiit relictaque majori exercitus parte, quæ de Pontifice captis urbibus præſidio eſſet, *Neapolim* rediit. Dum hæc aguntur, *Alexander Quintus* [67] Pontifex, cum *Piſtorium* primo, ubi plures menſes reſedit, deinde *Bononiam* ſe contuliſſet, Regeſque omnes Chriſtiani, tribus *Hiſpanis* [68], & *Ladiſlao* exceptis, populi inſuper omnes, & univerſa *Italia*, ac ipſe Imperator, cujus ope Concilium peractum erat, illi parerent, magnum terrorem *Ladiſlao*, propter ea quæ ſecuta ſunt, incuſſit. Nam creato Pontifice ſentiens *Ludovicus* Rex [69] Dux *Andegaviæ*, qui poſt Patris obitum magnam Regni partem tenuerat, haud parvas diſſenſiones inter *Florentinos*, & *Ladiſlaum* excitatas, eique etiam Pontificem iratum eſſe, ratus veniſſe tempus, quo adverſus hoſtem *Italorum* ea præſidia ſuppeditarentur, per oratores de jungendo ſecum fœdere *Florentinos* poſtulavit, qui animadverſo hoſtili erga ſe *Ladiſlai* animo optimum factu putarunt externa ope vires hoſtium compeſcere. Cum nulla igitur paratior videretur via, quam hærere Regni competitori, qui maxime ab eo formidaretur, menſe Junio [70] inter *Ludovicum*, quem *Alexander* privato *Ladiſlao* Regem *Apuliæ* declararat, ac *Florentinos*, legatumque *Bononienſem*, ac *Senenſes* firmatum eſt fœdus, in cujus conditionibus nominatim cavebatur, quot equites, peditesque in gerendo adverſus *Ladiſlaum* bello ſinguli præberent. Suadebant omnes *Alexandro*, cum *Piſtorium* [71] veniſſet, ut cum omnibus, quæ plurimæ, paratæque erant copiæ, recta ad recuperandam urbem pergeret: ſed cohortatione, conſilioque Legati futura [72] prævidentis *Bononiam* urbem ſibi fatalem migravit. Interim fœderatorum equites, peditesque ad octo millia menſe Septembri *Romam* verſus Duce *Malateſta Piſaurienſi* profecti, Urbem veterem, *Flaſconem*, *Viterbium*, cæteraque omnia Patrimonii oppida *Romam* uſque recepere: pouloque poſt urbs ipſa, *Pauli Urſini*, qui a Rege defecerat opera, ad Pontificem rediit: Capta enim Tranſtiberina regione, reliquæ urbis cives *Ladiſlai* præſidio ejecto ſe ſe Legato Pontificis dediderunt: inde *Latium* petentes omnibus ejus urbibus partim ultro ſe ſe dedentibus, partim vi in poteſtatem redactis potiti ſunt. His actis *Malateſta* Dux *Florentiam* rediit. Secuta [73] interim *Alexandri* morte, Legatus 1409

59. *Utrinque legati.* Ideſt Florentia, & Senis reverſi.

60. *Senas admovit.* Ad mille paſſus. Petrus Boninſegn. *Hiſt. Flor. lib. IV.*

61. *Commeatus deeſſent.* Tanto exercitui alendo haud ſatis eſſe poterat quod a Peruſio, & Salimbeni oppidis deferebatur, cum alia omnia loca Florentinis fœdere conjuncta eſſent.

62. *Per proditionem oppidi capiundi.* Opera Fabiani Boſcoli Aretini, qui ejus in exercitu erat: Boninſegn. *Hiſt. Flor. lib. IV.*

63. *Malateſtam.* De Malateſtis Piſaurienſem Pandulphi filium.

64. *Agris bellum indixiſſet.* Unde Rex *Guaſtagrano* denominatus.

65. *Captus tyrannus.* Loyſius Caſalis a Ladiſlao captus, & in vincula conjectus veluti bellua, donec Peruſiæ, deinde Neapoli in carcerem miſſus fuit, ut Franciſci Caſalis a ſe interfecti pœnas lueret. Boninſegn. *Hiſt. Flor. lib. IV.*

66. *Peruſiam petiit.* Tanto a Peruſinis exceptus plauſu, ut florenos mille ad ludicra ſpectacula inſumpſerint. Pellinus *Hiſt. Per. p. II. lib. IV.*

67. *Alexander Quintus.* Antea Petrus Philargus, non Cretenſis, ſeu Græcus, ſed de Candia, Mediolanenſis ditionis. Card. Tit. Baſilicæ SS. XII. Apoſtolorum Pontifex in Piſano Concilio renuntiatus MCDIX. VI. kal. Junias. Niemius *lib. III. cap.* 52. Vide Dan. Papebrochium *in Propilæo ad Acta Sanct. in Conatu Chronico Hiſt. ad Catalogum Rom. Pontif. p. II. p.* 109 & 110.

68. *Tribus Hiſpanis, & Ladiſlao exceptis.* Hærebant Hiſpani Reges Petro a Luna, cujus affinis Ferdinandus erat Aragoniæ Rex.

69. *Ludovicus Rex Andegaviæ.* Filius Ludovici, qui in Italiam contra Carolum Apuliæ Regem, Ladiſlai Patrem deſcenderat. S. Anton. *p. III. Tit.* 22. *cap.* 5. §. 6.

70. *Menſe Junio.* Die XXVIII. pax firmata uſque ad ann. MCDXI. Ejus conditiones vide in Ammirat. *Hiſt. Flor. par. I. To.* 2. *lib. XVII.*

71. *Cum Piſtorium veniſſet.* Menſe Auguſto fugiens peſtem, quæ Piſis graſſari cœperat. Dominic. Boninſegn. *Hiſt. Flor. lib. IV.* prope finem.

72. *Legati futura prævidentis.* Balthaſſar Coſſa Bononiæ Legatus Pontificem valde ſenem brevi interiturum conjiciens, & Pontificatum appetens apud ſe illum detinebat cum omnibus Cardinalibus illi inſervientibus. Quin immo eum veneno tollere molitus fuerat, ut conſtat ex ſententia in Conc. Conſt. adverſus eum lata apud *Rayn. To. XVII.*

73. *Secuta Alexandri morte.* Quinto Idus Maji cum annum ageret LXXI. Pontificatus menſe decimo, non duodevigeſimo, ut Brietius *Ann. Mundi p. III. To.* 2. *Pariſiis*, cum enim ipſe fateatur *p.* 341. Pontificem creatum ſexto kal.

1410 gatus [74], qui *Bononiæ* erat, Pontifex eſt factus nomine *Johannes XXIII.* animo adverſus *Ladiſlaum* inimico, infeſtoque. Perculſus novi Antiſtitis dignitate *Ladiſlaus*, cum ſciret illum ſibi inimiciſſimum eſſe, *Ludovicum* vero Regni competitorem Pontifex detineret in *Etruria*, *Florentinorum* quoque vires reformidans, varia etiam adverſus ſe conſilia agitari animadvertens, ſibi cum *Florentinis* pacem omni ſtudio procurandam decrevit, cum arbitraretur ea aſſecuta ſuas vires firmiores, hoſtium vero debiliores fore. Itaque *Gabriele Brunelleſco Florentino* cive *Florentiam* miſſo, qui nomine ſuo eam peteret, ut facilius in amicitiam deſcenderent redditurum ſe, quæ in *Genuenſium* nave oneraria de illis ceperat, obtulit, *Cortonam*que pro amiſſis daturum. Primores civitatis prudentia, & rerum uſu præſtantes, quibus Regis mens ſatis perſpecta erat, vaſtuſque illius animus immoderata ſemper appetentis, non concordiæ cupiditate, ſed belli futuri timore, & aſtu, doloque [75] ab eo pacem quæri prædicabant, ſuadebantque ejus mentionem rejiciendam, belloque manifeſtum hoſtem perſequendum eſſe. Alii contra ſentiebant, accipiendum munus [76] urbis oblatum aſſerentes, cum pax, quæcumque daretur, potior bello foret. Demum civitas bellis feſſa, exhauſta pecuniis accipiendam pacem cenſuit, quæ multis utrinque agitatis, tandem per *Torrellum Pratenſem* Juriſconſultum, & *Angelum Philippi* filium *Pandulphinum*, ad id miſſos [77] oratores, conſtituta eſt: cui etiam *Senenſes* acceſſere. Pacis conditiones plurimæ dictæ; ne fœderi quod eis cum Pontifice, & *Ludovico* cæteriſque eſſet, ea pace derogaretur, utque *Ladiſlao*, aut urbem *Romam*, aut quicquam ex iis locis quæ citra ſunt, aut certo ſpatio propinqua capere, & tenere minime liceret, utque res per ipſum *Florentinis* mari ablatæ (eæ ſexaginta aureorum millia conficiebant) reſtituerentur, *Cortona*que [78] pro his populo *Florentino* traderetur, qua recepta, ac ſolemni more quintodecimo kalendas Februarii, decimo ſupra mille quadringentos anno publicata pace, ad *Ludovicum* Regem (is *Prati* erat) & ad Pontificem oratores [79] miſſi, qui cauſas afferrent firmatæ neceſſario pacis, adderentque nil detractum ſocietati, quæ adhuc vigeret. Ad *Ladiſlaum* [80] quoque oratores, qui de concordia inter eum, & adverſarios conſtituenda agerent, profecti. Sollicitabatur crebris oratoribus a *Romanis* Pontifex, ut ad urbem rediret, in qua ſedes antiqua *Petri* haberetur; ad 1410
hanc rem multis cohortantibus, menſe Martio *Romam* [81] petiit, ſeque copias omnes ſubſequi juſſit; *Ludovico* vero, ut ad urbem proficiſceretur perſuadet: eo cum veniſſet cum ſex equitum electorum millibus, hortante Pontifice fines Regni ingreſſus apud *Cepparanum* [82] conſedit, expectaturus pugnandi occaſionem. *Ladiſlaus* quoque cum magno exercitu in agro *Caſinate* juxta *Pontem* [83] *Corvum* in extremi Regni finibus caſtra
poſuit. Flumen duos [84] exercitus dividebat. Ut 1411
primum tempus opportunum viſum eſt, Pontificis [85] copiæ trajecto flumine *Ladiſlaum* aggrediuntur. Diutius magnum certamen fuit. Tandem victoria pro *Ludovico* ſtetit: acie victus [86] Rex menſe Julio cum paucis effugit, fuſuſque, fugatuſque exercitus magnaque ex parte captus e veſtigio de induſtria dimittitur: fugientem cum paucis Regem equitum Præfecti inſequi noluerunt. Hortabatur *Ludovicus*, cum victoria in manibus eſſet, ne *Ladiſlao* ſpatium ſe confirmandi darent: facile eſſe vincere fugientem, præſertim ſpoliatum exercitu, & prope ſolum, atque a ſuis deſtitutum. Sed *Paulus Urſinus* [87] cæterique equitum Ductores, qui bellum trahi, quam victoriam conſequi malebant, & *Ludovico*, & ipſi Pontifici parum fidi, procraſtinando tempus hoſti dedere ſe colligendi, exercitumque inſtaurandi. Nulli dubium fuit, quin ſi victum perſequi voluiſſent, aut *Ladiſlaum* [88] capi, aut debellari eo die potuiſſe. Sed præfectorum dolo vincendi occaſio eſt amiſſa. His Pontifici relatis, cum haud ignarus eſſet ſuorum culpa tantam victoriam e manibus delapſam, deſperanſque ſuos meliori fore animo quippe (qui vinci *Ladiſlaum* nollent) cum Rege [89] pacem conſtituit, maxime ad
eam motus, ut *Paulum Urſinum* [90] ulciſceretur, 1412
quo victoria impedita erat: quam Rex parvo ſervavit tempore, & Pontifici, & *Florentinis* occulte hoſtis. Quapropter æſtate [91] ſequenti, magno cum exercitu iter verſus *Latium* cepit. Erat ante *Paulus Urſinus* multis de cauſis odio Pontifici: propterea illum a ſe in ſpeciem cuſtodiendi *Piceni* cum ſuis equitibus ablegaverat, ſecreto Regi [92] ſignificans gratum ſibi fore, ſi *Paulus* (ut clam conventum erat) ſua opera tolleretur. Id Rex pollicitus locum fraudi oblatum non prætermiſit; ea enim ſimulatione apertius exercitum paravit, ſe *Picenum* oſtentans petiturum: & forſitan ita egiſſet, ut *Pauli* auxilio Pontificem priva-

kal. Junias anni MCDIX. & ſequenti pagina obiiſſe dicat quinto Idus Maji ann. MCDX. duodeviginti menſes intereſſe non poterant. Tenuiſſe autem Pontificatum menſes decem, & dies octo, teſtatur Odoricus Rayn. *Ann. Eccl. To.* 17. aitque ſe eruiſſe ex antiquis monumentis Joann XXIII. Tabulario inſertis, quæ ibi apponit ſub *ann. MCDX. To.* 17. *p.* 404. *Colon. Agrip.* Vide Gobel. *in Coſm. æt.* 6.

74. *Legatus, &c* Balthaſſar Coſſa Pontifex electus.

75. *Doloque ab eo pacem quæri.* Ut Florentinis non adverſantibus omnes vires in Pontificem, & Ludovicum Andegavenſem converteret, queis ſubactis deinde Florentinos peteret.

76. *Munus urbis.* Cortonæ.

77. *Ad id miſſos oratores.* Neapolim pro Florentinis: Florentiam vero pro Ladiſlao ad pacem jungendam Eques Monacellus de Anna miſſus. Ammirat. *Hiſt. Flor. par. I. To.* 2. *lib. XVIII.*

78. *Cortonaque pro his.* Una cum duobus oppidis Pierli, & Mercatole, ut *Ammirat. ibid.*

79. *Oratores miſſi.* Bartholomæus Popoleſchus, & Pallas Strozzius.

80. *Ad Ladiſlaum quoque oratores.* Criſtophorus Spinus Eques, Joannes Seriſtorius Doctor, & Aloyſius Pittus. Ammir. *p. I. To.* 2. *lib. XVIII.*

81. *Romam petiit.* Poſtquam ad annum Bononiæ moratus fuerat.

82. *Cepparanum.* Oppidum, ubi limes agri Romani, aliter Patrimonii S. Petri. Briet. *Parall. Geog. p. III.*

83. *Pontem Corvum.* Aliter *Fregellas*, urbem olim claram Latii, nunc oppidum Campaniæ.

84. *Flumen duos exercitus dividebat.* Liris, Latium a Samnio, & Campania dividens.

85. *Pontificis copiæ.* Sfortia Cotignola duce, qui primus Lirim trajecit, Collenut. *Hiſt. Neap. lib. V.*

86. *Victus Rex cum paucis aufugit.* Ladiſlaus ad caſtrum *Roccaſicca* non multum a pugnæ loco diſtans in rupe altiſſima ſitum ſe recepit. Theodoricus a Niem. *in Vita Joannis XIII.*

87. *Urſinus ceterique equitum ductores.* Scilicet Sfortia cum Urſino prædæ incubuere: noluit enim Urſinus Ladiſlaum penitus tollere: illo enim ſublato, & a bello, & a ſtipendiis ceſſabatur.

88. *Ladiſlaum capi, & debellari eo die.* Ipſe Ladislaus dicere ſolitus, ſe primo die, & vita, & Regno ſpoliari potuiſſe, ſecundo non quidem vita, ſed tamen regno, tertio nec vita, nec regno. Collenut *Hiſt. Neap. lib. V.*

89. *Cum Rege pacem conſtituit.* Die XXV. Junii. His conditionibus, ut Neapolitano regno potiretur: Sicilia, expulſo Aragoniæ Rege Gregorii fautore donaretur. Eccleſiæ ſignifer deſignaretur, aliaque quæ videre erit in Pign. *Hiſt. Princ. Ateſt. initio lib. VI.*

90. *Ut Paulum Urſinum ulciſceretur.* Qui trahi bellum ſtipendiorum cauſſa curabat.

91. *Æſtate ſequenti.* Anni MCDXII.

92. *Regi.* Ladiſlao.

93. *Haud*

1412 varet, nisi *Romanorum* exulum cohortatio ab ea
cogitatione illum avertisset: ii frequentes secum
erant, urbemque pollicentes impulerunt, ut *Romam* peteret. Securus sibi *Johannes* ob occultas
conventiones a Rege videbatur fore: timebat tamen nonnihil, cum *Latio* appropinquantem audisset, aversa a *Piceno* via, quoniam sciret, expertusque esset parum ab illo fidem servari solere. Haud tamen [93] ægre ferebat vulgari famam adventare ad Urbem *Ladislaum*, quo facilius excusare posset moram in *Germaniam* pro celebrando concilio transcendendi: necessarium enim videbatur pro defendenda urbe haud procul abire: neque vero ullo pacto arbitrabatur tam facile nullo negotio, aut accidit, *Ladislaum* urbe potiturum. Ita cum inter spem, metumque versaretur ani-
1413 mus dubius, neque tam repente [94] ullas copias
Ladislao opponendi facultas esset, ille ad mœnia urbis accessit, effractoque noctu ab exulibus [95] muro prope *Capenam* portam, ita ut libere equites ingredi possent, partem copiarum in urbem ire jussit. Mane capta Urbis parte, quæ deserta fere habitatoribus jacet, tumultuque ubique excitato, cum repellendi hostis spe destitutus esset Pontifex, diffisus [96] populo cum paucis [97] aufugit, seque *Florentiam* [98] contulit. *Ladislaus* absque certamine *Romam* ingreditur. Parabant se *Romani* ad defensionem: jamque ad duo millia equites ædificia ingressos, obstructis viis, ut neque progredi neque regredi possent, ceperant: Sed audita Pontificis fuga, dimissis equitibus omnique spe auxilii præcisa, se Regi permisere. Urbe potitus in primis Mercatores omnes *Florentinos* [99] per summam fraudem spoliavit. Nam cum illi tum mercaturas, tum pretiosiora quæque apud amicos in tumultu occultassent, ille data publica fide, quæ in perfidiam versa est, omnes cum suis rebus salvos fore, multis verbis hortatus unumquemque, ut bono essent animo, utque deposito timore
omni res suas ex consueto securi agerent, nil ab 1413
eo metuentes; quo factum est ut singuli sua domum referrent, cum tuti ab omni calamitate fide
Regia interposita viderentur. At ille qui pluris 1414
illorum spolia, quam suam fidem faceret, in captivitatem omnes adduci, bonaque eorum diripi imperavit. Scelestum facinus, non solum nomine Regio indignum, sed Pirata etiam nequissimo; quorum est in rapinis quoque promissam fidem servare. Post fugam Pontificis omnia ferme de *Romana* Ecclesia, præter *Bononiam*, a Rege occupantur. Inde veritus ne cum Pontifice [100] nova se adversus inirentur a *Florentinis* fœdera, pacem denuo [1] cum eis constituit: non ea quidem mente, ut in proposito perseveraret: quippe qui dominandi studio incensus cuncta perturbaret; sed ut pacis nomine negligentiores *Florentinos*, imparatioresque adoriretur. Siquidem paulo ante obitum amenti similis *Florentiam* sæpius appellans, *Florentiam* eundum esse dicebat, atque ad id reliquos hortabatur. Sed fatis volentibus, quibus hominum consilia sæpius interrumpuntur, ab armis cessatum, & pestis [2] iniqua ab *Italia* submota. Nam cum post factam pacem in æstatis fine *Romam* concessisset, in morbum [3] incidit, *Neapolimque* [4] triremi delatus diem suum obiit, maxima eorum, quibus formidini erat lætitia, quarto, ac decimo supra mille quadringentos anno. Libera *Ladislai* morte ab omni bellorum metu civitas, plurimum opibus, & divitiis crevit, decem ferme annos otio quietique dedita:
Ecclesia quoque *Romana*, quæ in tres Pontifices 1415
[5] scissa erat, creato *Constantiæ* [6] *Germaniæ* oppi-
do Pontifice *Martino Quinto Columnensi*, anno 1417
decimo, & septimo post mille quadringentos in pristinum statum [7] restituta. Qui ad *Italiam* rediens, cum *Florentiæ* pluribus resedisset mensibus, eaque mora parum *Florentinis* [8] amicus factus esset, *Romam* proficiscitur.

---

93. *Haud tamen ægre ferebat, &c.* Jam in Germaniam miserat Joannes Pontifex duos Cardinales Florentinum, & de Celantho, qui Constantiam ad Concilium habendum designaverant. Cum vero ipsum facti pœnituisset, metum ex Ladislai adventu simulans, Romæ se continebat, & Concilium, a quo sibi timebat, differendum judicabat. Dan. Papebroch. *in Conatu Chronic. Hist. ad Catalog. Rom. Pontif. p. II. p.* 110.

94. *Tam repente ullas copias. Non enim ullum certum Capitaneum deputaverat* (*ait* Theod. Niemius *in Vita Joannis XXIII.*) *unde Romani, & Curiales, qui occurrebant ad hostibus resistendum, ad lares proprios deficiente duce redierunt.*

95. *Ab exulibus muro.* Dormientibus custodibus, muris perfractis, summo mane juxta Ecclesiam S. Crucis Urbem ingressus est. Niemius *ibid.* apud Rayn. *To.* 17. *Ann. Eccl. Col. Agrip. p.* 430

96. *Pontifex diffisus populo.* Qui in contraria studia scissus erat: aliqui enim Ladislai partes sequebantur stipendio obstricti. *Niem. ibid.*

97. *Cum paucis aufugit.* Sutrium primo, deinde Viterbium, tum ad Faliscos, tum Senas migravit.

98. *Florentiam se contulit.* Urbem tamen non est ingressus, sed in quodam suburbano Episcopi Florentini loco moratus est: cum enim Florentiæ alii Pontifici, alii Ladislao faverent, diversis partium studiis ne motus aliquis oriretur, metuebat. S. Anton. *p. III. Tit.* 22. *cap.* 6.

99. *Omnes Florentinos, &c. spoliavit.* Licet, ut jam diximus, cum illis pacem fecisset. Vid. Collenutium *Hist. Neap. lib. V.*

100. *Cum Pontifice nova inirentur a Florentinis fœdera.* Noverat enim Pontificem Sigismundi Imperatoris, Hungariæque Regis opem petiisse, cui si Florentini accederent, pessime secum actum iri conjiciebat.

1. *Pacem denuo cum eis constituit.* Die XXII. Junii in Castris prope Assisium positis, præsente Henrico Lusignano Gallileæ Principe. Scip. Ammirat. *Hist. Flor. p. I. To.* 2. *lib. XVIII*

2. *Pestis iniqua.* Ladislaum pestem appellat, qui in Italia non secus ac pestis grassatus fuerat.

3. *In morbum incidit.* Non Romæ, sed Perusii febre correptus fuit Pellinus *Hist. Per. p. II. lib. II.*

4. *Neapolimque triremi delatus, &c.* Romam prius concessit, deinde Neapolim, Paulum Ursinum captivum ducens. Ibi autem obiit die VI. Augusti; Regni sui ann. XXIX. Collen *Hist. Neap. lib. V.*

5. *In tres Pontifices.* Gregorium, Benedictum, & Joannem.

6. *Creato Constantiæ Pontifice.* A Concilio creatus Pontifex Octo Columna S. Georgii Diaconus Cardinalis, Joanne ultro dignitatem abdicante, & concilii sententiam subscribente. Plat. *de Vit. Pontif. in Vita Joann. XXIV.*

7. *In pristinum statum est restituta.* Post schisma, sub Urbano VI. incœptum ann MCCCLXXVIII. & ad XL. annos protractum, tandem anno MCDXVII. Ecclesiæ pristina pax restituta est

8. *Parum Florentinis amicus factus esset.* Hujusce rei caussa in sequenti libro habetur.

POGGII BRACCIOLINI,
Florentini,
HISTORIARUM FLORENTINI POPULI LIBRI QUINTI EPITOME.

Foedus cum Philippo Mediolani *Duce a* Florentinis *feritur.* Genuam *ille intestinis agitatam odiis capit, bellumque in* Florentinos *movens eorum exercitum in* Flaminia *apud* Zagonaram *ingenti strage fundit.* Venetorum *auxilium* Florentini *sibi adjungunt*, Brixiaque *ductu* Carminiolæ *occupatur. Pax per Pontificem composita. Bellum a Vicecomite sub ipsa pacis initia renovatur; suumque ipse exercitum in* Venetos Florentinosque *ducit.*

LIBER QUINTUS.

1418 DIUTURNAM *Florentini* populi pacem, quæ decennio [1] ferme viguit, primum turbavit bellum, cum *Philippo* Duce *Mediolani* cœptum anno supra millesimum quadringentesimum vigesimo tertio, ita incerto gestum Marte, ut eos qui ante ferme pro victis habebantur, victoria secuta sit: Varia quippe belli diutius fortuna fuit. Id certe constat raro multis antea sæculis tanto militum numero, tot copiis, tanto apparatu, simul terra marique in *Italia* bellatum esse, ut paribus opibus, viribusque (hæ utrinque erant amplissimæ) neque minore odio sit certatum. Ejus initium belli cum Ducis culpa parum [2] jura pacis servantis contractum fuit, tum haudquaquam adversante Pontifice *Martino*, qui *Florentinos* non injuria exosus, opes eorum debilitari, frangique cupiebat: quæ ut notiora fiant, paulo videtur altius ejus origo repetenda. Recuperato post fratrem [3] interfectum *Mediolano*, plurimisque paternæ ditionis urbibus, quæ per tyrannos [4] occupabantur in potestatem redactis, ampliandi imperii cupidus *Philippus* animum adjecit ad oppugnandam *Genuam* variis factionibus [5] laborantem, cujus [6] Dux erat *Thomas Fregosus* Vir prudens, magnique animi, & ad resistendum parati. Veritus ergo a *Florentinis* subsidia illi suppeditatum iri, omni studio cum eis pacem quæsivit, & primo Sancti *Antonii* Abbatem ad tentandos *Florentinorum* animos, deinde sex Oratores, qui de pace aperte inter eos firmanda (cum jam pluribus annis tacita viguisset) tractarent, *Florentiam* misit. Summa postremæ legationis fuit: *nulli ignotum esse quantas attulerint* Italiæ *clades bella, quæ inter majores suos, & Populum* Florentinum *hactenus extitissent: optare Ducem, ut nedum submoverentur bellorum, quæ ori-ri possent occasiones, sed summa perpetuaque concordia inter eos statueretur, omnisque armorum a quibus Ducis animus abhorret tolleretur suspicio. Scire se* Venetos *semper pacis, atque otii cupidos fuisse: Pontificis animum sibi compertum esse si ea pax sequeretur, quo minus universa* Italia *in otio esset diutius quietura: sibi mentem immemorem esse præteritorum dissidiorum, quin potius meminisse post paternam mortem, cum* Gallia *omnis bello flagraret* [7] Florentinos, *cum parvo impendio plurimum damni inferre potuissent, ab armis cessasse: hortari se eos ad sumendam eam pacem quam singuli appeterent, cum omnibus esset profutura. Velle Ducem eos habere parentis loco, nec quicquam malle, quam notum omnibus gentibus esse, nihil sibi esse antiquius pacis, & quietis cupiditate: hanc se proculdubio majorum suorum ambitioni longe anteferre, quæ nihil aliud longo tempore peperisset, quam* Galliæ, *ac* Etruriæ *vastitatem; ab earum memoria abhorrere Ducis mentem testabantur, ocium, & quietem cæteris humanis præferentem rebus. Suadere* Florentinis, *ut eundem animum sumant, communique consilio provideant* [8] Italiæ *quieti:* His, aliisque in eam sententiam in frequenti Senatu recitatis, fuere plurimi, & seniores [9] præsertim, qui dicerent eam pacem tanquam infidam rejiciendam esse, & id, quod postea re ipsa compertum est, Legatorum verba plena insidiis videri, omniaque ad fallendum spectare: Non enim quæri a Duce sincerò animo, sed simulato pacem, quo facilius *Florentinorum* metu vacuus queat in quos velit insurgere: meminisse *Florentinorum* subsidiis excitatos, adjutosque [10] contra fratrem tyrannos, quod ne sibi quoque accideret, si quid novi tentaret, vereretur: Nequicquam standum esse promissis ejus, qui fidem ex quæstu pensitaret: Ducem aliud ore loqui, aliud occultum animo gerere: pacem ab eo ostentari, bellum intus

1. *Decennio ferme viguit.* Ab anno MCDXIII. usque ad annum MCDXXIII.
2. *Parum jura pacis servantis.* Cum enim in pacis conditionibus esset, ut Florentini a Gallia, Dux ab Etruria, & Piceno abstineret, Forumlivium occupare molitus est.
3. *Fratrem interfectum.* Joannem Mariam.
4. *Paternæ ditionis per tyrannos occupabantur.* Ut Cremona a Cavalcabove, & Laus Pompeja, cujus tyranni Joannes Vignati, & Cabrinus Fondulus interfecti. Vide Joannem Baptistam Villanovam *Hist. Laudis Pomp. lib. III.*
5. *Factionibus.* Fregosorum, & Adorniorum.
6. *Dux erat Thomas Fregosius.* Licet contra hunc, Ducem suum sibi exules elegissent Theramum Adornium. Ubert. Foliet. *Hist. Gen. lib. X.*
7. *Cum Gallia omnis bello flagraret.* A tyrannis omnes fere urbes occupatæ fuerant.
8. *Provideant Italiæ quieti.* Quietem Italiæ suadebat, & bellum in Genuenses moliebatur.
9. *Seniores præsertim.* Quorum Princeps Ginus Capponus qui hanc habuit Orationem. Ammirat. *To. 2. lib. XVIII.*
10. *Adjutosque contra fratrem tyrannos.* Ugolinum Cavalcabovem Cremonæ Tyrannum mille ducentis equitibus adjuverant Florentini. Præterea Petro Rubeo, cujus opera Parma a Joanne Maria Duce defecerat, militibus & pecunia præsto fuerant, ut est in superiore libro.

1418 tus latere, cui nulla pax, ſed cupiditas regnandi cordi eſſet: non quæri ab illo concordiæ fœdus, niſi ut quibus dominari cuperet omni ſpe externi auxilii deſtitutos in ſervitutem trahat: optare illum ſopiri pacis umbra *Florentinos*, quo ſecurius *Genuenſes* expugnet, ſimul atque hi in poteſtatem redacti ſint paternum dominandi animum ſumpturum: ardere illum cupidine regnandi, & ab eis incipere, qui eſſent proximiores. Quo enim jure *Genuenſibus* bellum intulerit, aut qua ratione appetat aliena, niſi cupiditatis impulſu? emerſuram paulo poſt eam flammam latius, quam Reipublicæ expediat, ſi pacis titulo incluſus ignis nutriatur: eandem filio [11] mentem fore, quæ fuerat Patri: expugnatis *Genuenſibus* [12] tranſlaturum illum arma in *Etruriam*, ſi qua detur facultas: conſultius videri, aut dubio, incertoque reſponſo remitti Oratores, aut præſidio adeſſe *Genuenſibus*, quo vicino bello diſtineatur, quam per ſimulatam pacem illos deſertos auxilio pati: tutiora ſemper conſilia dubiis eſſe præferenda; non tantum præſenti quieti, ſed futuræ quoque providendum eſſe. Alii dandam petenti pacem cenſebant, neque prætermittendam præſentem quietem futuri belli metu: neque vero *Genuenſibus* in poteſtatem redactis Ducem adeo potentem fore, ut ab eo occupandæ *Etruriæ* periculum immineat, cum omnis ejus Patria adeo diutinis, inteſtiniſque ſeditionibus, & bellis vexata jaceat, ut multis annis nequeat in priores vires exſurgere: poſſe fieri, ut vera ab Oratoribus dicerentur, neque deſperandum pacis illum fœdera ſervaturum, cujus nomen adeo mortales alliciat, ut abominandum videatur oblatam ultro repudiare: Cum Parente bellum geſſiſſe quondam per annos duodecim vario Marte, cujus opes, imperiumque longe, lateque etiam in *Etruria* diffuſum erat: multo facilius filio imbecilliori admodum obſiſti poſſe ſiquid inſaniat: neque enim ejus res adeo ſecundas eſſe, ut multis annis imperio *Etruriæ* vacare queat; tempora interim conſilia ſecum ferre. His variis orationibus agitatis, ſeu fatis volentibus, ſeu quia pacis nomen plurimos movebat, fœdus cum Oratoribus menſe Januario
1419 undevigeſimo ſupra mille quadringentos anno his conditionibus firmatum eſt: Ne Duci ultra *Pontremolum Etruriam* verſus, *Mutinam*que arma movendi, aut ultra *Cruſtulum* [13] fluvium verſus *Bononiam* ullas copias mittendi, urbeſve, aut oppida capiendi deditaque tenendi, auxiliaque cuiquam mittendi jus eſſet, nulloque fœdere ad ſocietatem
1421 cuipiam infra hos fines jungi poſſet. Pace conſtituta, ac ſolemnibus rite peractis Dux *Genuam* [14] longo bello, inteſtiniſque ſeditionibus debilitatam anno poſtmodum ſecundo, ac vigeſimo

poſt mille quadringentos capit. Ægre autem 1422
tulit emptum de *Genuenſibus* belli tempore *Liburni* portum, qui ditionis *Piſanorum* fuerat, propter [15] pecuniam illis ad uſum belli datam, quam poſtea occaſionem prætulit pacis violandæ cupiditati. Venerat interim *Florentiam* [16] ex *Germania Martinus* Pontifex, ubi plures commoratus menſes, ac publice privatimque verborum contumeliis [17] affectus, cum per vicos quædam in ejus contemptum publice a pueris decantarentur, neque id prohiberetur a Magiſtratibus, omnia viſus eſt æquo animo ferre: verum altius penetrarunt verba, quam ut facile obliterari poſſent. Erat tunc Civitas longa pace admodum opulenta: opes ampliſſimæ: pecuniis affluebant cives ſupra modum elati faſtu; & ut fieri ſolet, ex rerum copia orta ſuperbia, neque Pontificem vereri, neque quemvis alium magni pendere ſinebat, neque etiam advertere fortunæ varias mutationes, ejuſque infidam indulgentiam raro longiorem hominibus dari, quoque magis blandiatur, eo plus formidandam eſſe illius varietatem. Quod autem *Martinum* admodum offendit, favor erat *Brachio* [18] *Peruſino* bellicis artibus jam inde claro, multaſque urbes [19] Eccleſiæ occupanti, per *Florentinos* antea [20] præſtitus. *Concordia* deinde *Florentinorum* opera cum Pontifice nonnullis amiſſis oppidis receptis, facta, ad Urbem proficiſcitur, indignatus plurimum ob verborum contumeliam, quam facile extinguere potuiſſent, non repreſſam. Ægrius quoque tulit, ut eum ſæpius [21] querentem audivimus, in *Brachii* gratiam a *Florentinis* ſpretam amicitiam, ſocietatemque quam ſæpius poſtularat, qua in re viſum eſt ſuperbe nimium ſuam contemni auctoritatem. Anno poſt- 1423
modum *Alphonſus* [22] Sancti *Euſtachii* Cardinalis Legatus ad regendam *Bononiam* deſtinatur, cujus favore cum Duce belli origo manavit. Is enim animadverſa populi mobilitate defectionem timens, quo recentem ſtatum aliquo firmiori auxilio muniret, ſocietatis fœdere cum *Florentinis* jungi poſtulavit. Quo ob eam rem denegato, ne qua novæ contentionis, aut belli cauſſa oriretur, Legatus eo magis futuros metuens motus, idem quod ille ultra accepit, a Duce petivit: qua ex re malorum omnium eſt initium profectum. Nam violata per Ducem pace, cujus legibus cavebatur nominatim, ne *Bononiam* in ſocietatem recipere, aut aliquo fœdere cum ea jungi liceret, *Florentini* pacem ab eo non ſervatam per literas queſti ſunt. Dux ad ſimulandum, ac diſſimulandum promptus, miſſis *Florentiam* [23] Oratoribus cauſſam ſuam ea ratione tutari conatus eſt, ut diceret, non ad infringendam pacem cujus eſſet cupidiſſimus, ſed ad ſalutem Legati ſibi

11. *Filio mentem fore quæ fuerat patri.* Ut enim Galeatius, Veronæ, ac Patavii Dominis profligatis, Florentinos aggreſſus fuerat, ſic & Philippum, Genuenſibus ſubactis, in eos ſigna converſurum.

12. *Expugnatis Genuenſibus*, &c. Eodem argumento Scythæ a Dario petiti (ut eſt apud Herodotum) ſocios ad arma compellunt, quod nequeat hoſtis victoria ferox unius gentis exitio contentus eſſe.

13. *Cruſtulum fluvium.* Qui averſo e regione in Appennini jugis fonte oriundus Padum illabitur. Blond. Flav. *lib. I. Dec.* 3.

14. *Dux Genuam*, &c. Genua a Thoma Fulgoſio ejus Duce, qui ſe prius dignitate abdicaverat, Philippo tradita eſt, quod ſatius videretur, externo eam Principi concedere, quam evertendam ſuis exulibus relinquere. Ubert. Foliet. *Hiſt. Gen. lib. X.*

15. *Pecuniam illis ad uſum belli datam.* Centum, & viginti aureorum millibus Liburnum emptum adnotat Folieta ibid. ſed centum millibus tantum fuiſſe emptum kal. Jul. aſſerit Ammirat. *p. I. To.* 2. *lib. XVIII. p.* 991.

16. *Florentiam ex Germania.* E concilio Conſtantiæ Florentiam venit die XXV. Febr. MCDXIX.

17. *Contumeliis affectus.* Ea nefaria cantiuncula quæ omnium in ore verſabatur: *Papa Martino non vale un quattrino*, qua indignatus Pontifex Leonardo Aretino ejus a Secretis, ſe ita facturum dixit ut majorem eum pretio dignum Florentini arbitrarentur. Leon. Aret. *Hiſt. Flor. ſeu ſui temporis.*

18. *Brachio Peruſino.* Seu ex oppido Montonæ Peruſini agri. S. Antonin. *p. III. Tit.* 22. §. 1.

19. *Urbes Eccleſiæ occupanti.* Decem & ſeptem enumerat Pompejus Pellinus *Hiſt. Per. p. II. lib. XI.* queis addenda Roma ipſa, & Peruſium a Brachio occupatum.

20. *Favor per Florentinos præſtitus.* Pax ſcilicet Florentinorum opera cum Regina Joanna, & Brachio confirmata, quod plurimum Brachio aliis bellis implicito profuit. Brachius inſuper ſummo honore & apparatu a Florentinis exceptus eſt, & Civitate donatus. Scip. Ammirat. *p. I. To.* 2. *lib. XVIII.*

21. *Sæpius querentem audivimus.* Nam Poggius ejus a Secretis erat, & valde familiaris.

22. *Alphonſus*, &c. Ex Caſtilia oriundus, imo Caſtiliæ Regis affinis.

23. *Florentiam oratoribus.* Quorum Princeps Thaddæus Vimercatus.

24. *Fi-*

Pag. 116

1423 sibi timentis id a se factum esse, longaque oratione de suo ad servandam *Florentinorum* amicitiam animo differuere. Multis dictis, ut qui culpam excusare nequirent, abierunt. Animis dubiis, ac suspensis supervenit obitus *Georgii Ordelafii Forilivii* tyranni, qui superstitibus filio [24] impubere, & *Lucretia* uxore *Ludovici* [25] Principis *Imolæ* filia, decessit e vita, unde discordiarum exordia profecta sunt. Ea parum civibus fidens propter *Catharinam* quæ conjugis soror fuerat, & *Ghibellinæ* factionis viris favebat, paterno consilio in civitate regenda utebatur, quod ægre ferens *Catharina* [26] suos ad novas res hortari cœpit. *Lucretia* cum his quos sibi fidos putarat, quo filiis caveret, societatem antea cum *Florentinis* initam renovavit. Reliqui civium suadente *Catharina* in Ducis favorem inclinarunt, qui urbis illius capiundæ oblatam spem minime repudiavit. Igitur *Lucretiam* primo tentat, ut abrogata *Florentinorum* societate sibi hærere, & fœdus inire secum vellet: auxilia insuper pro filii tutela pollicetur. Illa in societatem cum *Florentinis* perstans benigne respondit, si casus tulerit se opes illius imploraturam: eadem & *Catharinæ* per [27] nuncios exponit, suadens in suam sectam vellet cedere, multoque plura ei quam *Lucretiæ* offert. Sata inter duas mulieres, civesque discordia, plures equitum [28] turmas in agrum *Bononiensem* contra pacis conditiones misit. Quod mirati admodum *Florentini*, & eam rem minime spernendam (ut majus incendium excitaturam) rati Legato [29] scripsere: mirari se quid sibi tam subitus tot equitum adventus vellet: haud recte ab eo factum, qui Ducis equites ad perturbandum otium in agro *Bononiensi* otiosos esse sineret: suspicari ob id aliquam occultiorem fraudem contra se a Duce machinatam esse: rogare ut eos missos faceret, quo omnis rerum novarum suspicio, & caussa abesset. Ad ea Legatus, eos equites a se evocatos respondit, quibus ad recuperandum [30] Castellum *Bononiense* uteretur: nullum ex eo *Florentinis* periculum imminere. Ridiculum id, neque verisimile (cum responsum esset) videri, tantum equitatum pro tam parvula re ex *Gallia* excitatum, diesque palam facturos quem ii dolum secum portarent: extemplo suspicionem *Nicolaus Estensis Ferrariensis* Princeps auxit, qui & ipse scripsit eos equites sua caussa venisse, qui paulo post *Lugum* oppidum *Forolivii* propinquum concessere. Ibi cum aliquamdiu morarentur, Dux solita calliditate, utrique & *Lucretiæ*, & *Catharinæ* seorsum scripsit, se ejus caussa misisse equites, quo volenti auxilio esse possent. *Lucretia* in *Florentinorum* societate repudiato Ducis fœdere perseverat. *Catharina*, quique cum ea sentiebant oblatis auxiliis freti, occasione sumpta, excitatoque [31] tumultu a *Lucretia* deficiunt, camptamque in custodiam tradunt, unde fugiens [32] *Forum Popilii* petit, Ducisque equites [33] in urbem recipiunt. Capta proditione civium urbe, varia *Florentinorum* consilia agitabantur, quidam bello vindicandam tantam injuriam censebant, quidam tentanda omnia priusquam ad arma deveniretur. Violatum pacis fœdus erat, transgressique longo intervallo fines in ejus conditionbus statuti: defendendam *Lucretiam* omnes vociferabantur, & vim vi repellendam: tunc tandem afferentes emergere fructus pacis tantopere a Duce hactenus petitæ. Quo autem facilius de bello si opus foret, agi posset, Decemviri sine provocatione creantur, qui e vestigio duos equitum [34] Præfectos cum sexcentis equitibus ad forum, *Popilii*, ut *Lucretiæ* præsidio adsint, mittunt. Ne autem inconsulto bellum appetere existimarentur, visum est in primis, & literis, & oratoribus queri de violata pace, si quomodo posset absque certamine res componi. Questi sunt igitur primum per literas cum Duce, pacem ab eo interruptam esse, cum sciret fœdere se, ne id faceret prohiberi: æquum videri, ut revocaret equites, urbemque relinqueret quam per injuriam cepisset: deinde *Ferrariensi* scripsere, ut Ducem ad servandam pacis fœdera cohortaretur. Ad ea rescripsit Dux, se per oratores, quos *Romam* missurus esset, responsurum: unum velle eos scire, se pacem optare: quæ vero commissa forent, præter suam [35] voluntatem accidisse. Oratores cum *Florentiam* venissent, multis verbis Ducem excusare conati sunt, afferentes illum omnino servaturum pacem, equites insuper revocaturum, ac urbem redditurum polliciti sunt, si eorum saluti, a quibus urbs tradita erat consuleretur: nolle enim cives qui secum sensissent, adversæ factionis judicium arbitriumque subire. Sperare se, si qui ex primoribus *Mediolanum* mitterentur, rem procul dubio esse conventuram. His dictis cum summam spem concordiæ ostendissent, *Romam* profecti sunt. *Florentini* misso ad Pontificem oratore *Marcello Strozza* juris scientia claro, variis Ducis fraudibus, Legatique injuriis longo ordine enarratis, cujus opera, & astu *Forumlivii* in *Philippi* potestatem, licet testantis *Ferrariensis* nomine eam urbem teneri, illo spreto venisset, cunctisque quæ per Ducem ad eam diem facta erant expositis, pluribus verbis *Martinum* hortatus est, ut urbem de suo captam, cum tempus daretur recuperare, & e tyrannorum servitute eximere vellet: quod facile videbatur fore, si in amicitiam, societatemque coirent, illique mandaret, ut exercitum domum revocaret. Vana omnia, etsi vera afferebantur, apud exulceratum odio in *Florentinos* animum fuere: ut qui *Philippo* faveret, & illos bello vexari summopere appeteret. Excusatione itaque usus, quod intentus omni cura in bellum [36] *Aquilanum* contra *Brachium* esset, nec 1423

24. *Filio impubere.* Thebaldo, decimum annum vix attingente. Blond. Flav. *Dec. 3. lib. I.*

25. *Ludovici Principis.* Seu Ludovici Aledosii Imolensis Vicarii, ut Sigismundus Marchesius *Hist. Foroliv. lib. VI.*

26. *Catharina.* Ordelafeæ gentis, Georgii defuncti soror, Bartholomæo Fregosio Genuensi nupta.

27 *Catharinæ per nuncios exponit.* Tentatum Catharinæ animum a Philippo, ac ea adjuvante Forumlivium captum refert Poggius, & cum eo S. Antonin. *Tit. 22. cap. 8. §. 1.* cui adhæret etiam Blondus Flav. *Dec. 3. lib. I.* Hoc tamen acriter impugnat Scipio Ammirat. *p. I. To. 2. lib. XVIII. p.* 1000. nunquam enim nec in archivis, nec alio publico in loco se comperisse ait, huic tractatui Catharinam interfuisse, aut operam ullam præbuisse.

28 *Plures equitum turmas.* Quadringentos equites Duce Sicco Montagnaneo Lugum mittit Philippus, quod oppidum Ludovicus Cunii comes Nicolai Estensis patrocinio fultus tenebat.

29. *Legato.* Bononiensi.

30. *Ad recuperandum Castellum Bononiense.* Quod Fregosius ab Antonio Bentivolio exule emerat.

31. *Excitatoque tumultu.* Ab Andrea Ludovici Moratino, & Nicolao Latioso die IV. Maji prima noctis vigilia. Sigism. March. *Hist. Foroliv. lib. VI.*

32. *Unde fugiens.* Fenestris cubiculi, in quo asservabatur, noctu dilapsa est una cum Matthæo Cimatore, & Amatore de Orciolis *ibid.*

33. *Ducisque equites.* Ut supra diximus, Sicco Montagnaneo Ductore.

34. *Duos equitum Præfectos.* Queis tamen præerat Pandulphus Malatesta, cui imperium concessum a Florentinis fuerat die XXIII. Augusti.

35. *Præter suam voluntatem accidisse.* Culpam enim Ferrariensi tribuebat, illius nomine paratis insidiis.

36. *Bellum Aquilanum.* Duo enim Aquilanæ ditionis oppida Brachius occupaverat, & diripienda militibus dederat

1423 nec rebus *Flaminiæ* vacare poſſet, eum miſſum fecit: eo tantum conceſſo, ut revocato *Alphonſo* Cardinalem *Senenſem* [37] (Pontificem maximum *Eugenium* nomine futurum) e *Piceno*, ubi Legatus erat, ad *Bononiam* gubernandam deſtinaret. Dum hæc utrinque aguntur, *Ferrarienſis* eam urbem ſuæ ditionis eſſe palam dictitans, per Oratorem [38] *Florentinis* nuntiat, ſi paterentur *Livii forum* a ſe, aut pueri, aut ſuo nomine teneri, curaturum, ut copiæ Ducis in *Galliam* redirent, quo fieret, ut omne belli ſemen tolleretur. Reſponſum eſt, non eſſe dignitatis Populi *Florentini* prodi ſtatum ſocii, & amici, quem tueri [39] ex fœdere debeant: rectius fore, ſi daret operam, ut oppidum impuberi filio reſtitueretur, neque enim aut ſuæ honeſtatis, aut Ducis eſſe, aliena rapere, neque eſſe prudentiæ ſuæ velle alienam culpam in ſuam traducere: aperte cognoſci hæc omnia a Duce fallendi gratia fingi, ut nulla in re pacem violaſſe videatur. His longe contraria paulo poſt Archiepiſcopus [40] *Genuenſis* ad urbem vadens narravit: mandatum ſibi ab eo aſſerens, ut *Florentinis* referat, ſi quæ fecerit, *Martini* gratia feciſſe: equites Pontifici auxilio miſſos urbem illius voluntate cepiſſe, tanquam locum idoneum, apud quem ſi quo proficiſceretur, quietem capere, & impedimenta tuto relinquere poſſet. Hujuſmodi artibus & aliam Dux adjecit, miſſo *Florentiam* Oratore [41] *Franchino*, juriſconſulto ſummæ auctoritatis viro, qui ſuis verbis diceret, ſe pacem omnino cum eis cupere, quacumque & Pontifex, & *Veneti* vellent conditione; quorum arbitrio pacis leges eſſet permiſſurus. Suaſit præterea, ut oratores ad Ducem mitterent, per quos ſperaret proculdubio rem facile componi poſſe. *Franchino* etſi minime Senatus crederet, parumque fidei haberet, cum ejus verba ad dolum ſpectarent; tamen, ne pacem oblatam ſpernere, aut bellum exoptare exiſtimaretur, extemplo *Bartholomæum Valorium* egregii animi, conſiliique virum, & *Nellum* [42] Juriſconſultum ad Ducem mittit, qui cum *Laudum* perveniſſent viginti millibus paſſuum *Mediolano* propinquum, Ducis juſſu ſe adire prohibiti ſunt: aſſerentis ſe, cum ex ea civitate, quæ peſtilentia [43] laboraret, venirent, niſi poſt quadrageſimum diem eos non auditurum: miſſurum tamen, qui cum eis ſuo nomine de poſtulatis agerent. Ad quæ [44] oratores, ad Ducem ſe, non ad alios ire juſſos reſpondent, neque peſtem ſe, ſed pacem ſecum ferre, quam ſi reſpueret armis decernendum eſſe. Deluſi re infecta oratores retroverſi civitatem ſummo adverſus Ducis fraudes odio incenderunt: Oratio *Bartholomæi* præſertim dolos detegentis animos omnium commovit, qui cum de legatione ſua, deque Ducis tergiverſatione ad populum referret, hujuſmodi habuit Orationem. *Si cum eo viro nobiliſſimi cives nobis res eſſet, in quo aliquid certi conſilii ineſſet, ac non in horam pro ſuo commodo ſententiam mutaret, dicerem fortaſſis aliqua ex parte ſuorum oratorum pacem præſeferentium verbis credendum eſſe. Sed cum bellum acerrimum inſtet nobis ab eo, qui nulla aut juris jurandi, aut fidei, aut fœderum jura norit, qui toties nos luſerit, ac fefellerit: qui in eo ludo ab adoleſcentia verſatus nullas, niſi decipiendi leges didicerit: non quid dicat, ſed quid agat, non quid loquatur, ſed quo ſpectet, non quid offerat, ſed quid obſervet, eſt animo advertendum. Pacis fœdera miſſis equitibus, ſocietateque cum Alphonſo Legato inita, abrupit: datam fidem ſolvit, jus jurandum ſolemne contempſit. Ea pro nihilo habuit, quæ apud alios ſanctiſſime obſervantur, quibus nulla majora habentur humana vincula inter mortales. Capto Livii foro, non ſua, ſed aliena id factum opera ſimulavit: nunc culpam in Ferrarienſem vertens, nunc præferens Pontificis voluntatem, quæ omnia procul a vero diſtant. Multis variiſque verbis, ac legationibus eluſi ſumus, multis fraudibus appetiti, multis dolis decepti. Nos vero quos ultro ſub pacis ſpecie ad ſe ire* [45] *perſuaſit, qua contumelia ſprevit, deſpexit, inauditos dimiſit? Omnia profecto hujus tyranni conſilia eo pertinent, ut receptaculum propinquum habeat, quo nobis bellum inferre, & parva impenſa vires noſtras debilitare queat. Parentis hic animum induit, & ejus veſtigiis hæret, qui nos ſemper per pacis ſpeciem oppreſſit: hæc fuit cauſſa quærendæ quondam nobiſcum pacis, ut ſubactis Genuenſibus liber vicinorum metu in nos arma facilius verteret. Bello hæc immanis ambitio reprimenda eſt, quæ æſtuat imperandi cupiditate, proinde fraudes virtute ſunt, & viribus ſuperandæ, non dolo, ſed aperto marte tam variæ inſidiæ reprimendæ. Paremus igitur quæ ad bellum gerendum ſpectent, ne ſerpens ille nos imparatos deprehendat, & a ſe tanquam nullius conſilii homines deluſos glorietur: pacem interim ſi vera, non ficta afferat, minime repudiemus, eo tendant conſilia, atque opera noſtra, ut libertatem conſervemus, ut non moviſſe bellum, ſed motum inviti, tractique repreſſiſſe videamur.* Hac legatione renuntiata, conſpectoque Ducis ad decipiendum animo, & a concordia alieno de gerendo bello decrevere. *Martinus* Pontifex, qui rebus Ducis ob potentiam *Florentinorum* timebat, & quia *Brachius* vir bello egregius, & ætatis ſuæ Dux maximus, reique militaris ſcientia omnium judicio princeps, ſperabatur (id enim pollicitus erat) cum tribus equitum millibus *Florentinorum* auxilio venturus, conſpiciens majorem excitari belli molem, quam quæ per Ducem ferri poſſet, *Antonium* [46] *Luſcum* virum prudentia, & eloquentia ſingulari, Oratorem ad Ducem pro iteranda pace deſtinavit. At dux conſuetis uſus artibus, omnem præteritorum culpam a ſe rejiciendo, illamque in *Ferrarienſem* transferendo, cujus opera urbs capta eſſet, omnino pacem ſe velle 1423

exaſperato in Pontificem animo. Rayn. *Ann. Eccl. To. XVIII.*

37. *Cardinalem Senenſem.* Gabrielem Condulmerium patria Venetum.

38. *Per oratorem.* Joannem Strozzium equeſtris ordinis Florentinum, quem apud ſe educatum & Ferrarienſi civitate donaverat, & opibus auxerat. Blond. Flav. *Dec. 3. lib. I.*

39. *Quem tueri ex fœdere debeant.* Inito in Ladiſlaum Siciliæ Regem fœdere, cautum in eo fuerat, ut ſocii invicem contra omnes ſibi auxiliarentur. Moriens præterea Ordelafus unus ex fœderatis Lucretiæ uxori præceperat, ut filium Florentinorum patrocinio commendaret.

40. *Archiepiſcopus Genuenſis ad urbem vadens.* Petrus dictus Petrochinus Papienſis, ab Epiſcopatu Terdonenſi ad Novarienſem tranſiit; ab hoc vero ad Genuenſem Archiepiſcopatum vocatus eſt anno MCDXXIX. Hunc pro Mediolanenſi Duce legatione apud Florentinos functum refert Ughelius *Ital. Sacr. To. 4. Col. 1239.*

41. *Oratore Franchino.* Caſtilionenſi.

42. *Nellum.* Martinum Saminiatenſem Juriſconſultum.

43. *Quæ peſtilentia laboraret.* Florentiæ enim quædam peſtilentiæ ſigna apparuerant teſte Ammirat. *p. I. To. 2. lib. XVIII.*

44. *Ad quæ Oratores, &c.* Tanto contemptu loquutos fuiſſe Oratores negat *Ammirat. ibid.* ſed reſponſum hoc a Poggio confictum ait, oſtenditque ex eo præcipue, quod oratores Thaddæus Vimercatus, & Franchinus ab ipſo Duce miſſi, pronam Domini ſui voluntatem ad pacis conſilia teſtati fuerant, & ad calumniæ ſibi intentatæ expurgationem.

45. *Ad ſe ire perſuaſit.* Per Archiepiſcopum Genuenſem.

46. *Antonium Luſcum.* A ſecretis Martini V. & Poggii collegam, uti compertum eſt ex Baptiſta Poggio *in Orat. Card Capranicæ. Miſcell. Balluz. To. 3.* Luſcum ſecum colloquentem fingit Poggius ipſe, ubi *de Ruina urbis Romæ. Viſebamus* (inquit) *ſæpe deſerta urbis, Antonius Luſcus vir clariſſimus, egoque, &c.*

1423 le affirmavit, ſed urbis reddendæ nequaquam penes ſe arbitrium eſſe. *Ferrarienſis*, & ipſe novi belli dedecus fugiens per oratorem *Florentinos* monet, atque obſecrat, ut pro reintegranda pace, cujus Dux cupidus eſſet Legatos ad ſe mitterent: mandata enim ab eo habere, quibus pacem aperte polliceatur, qui conditionibus antea petitis aſſenſurum ſe promittat. Miſſis legatis Dux cæteris omiſſis in eo perſtabat, ut qui ſecum ſenſiſſent, tuto, & abſque noxa in urbe ſalvis bonis eſſe liceret, ſecurique ab alterius factionis injuria forent: hos & antea Dux *Antonio* pollicitus erat, quod haud inique videbatur peti. *Florentini Brachii* promiſſis multa pollicentis freti, ſpe victoriæ, omnes ejuſmodi aſpernabantur conditiones, liberum civium arbitrium *Lucretiæ* filioque permitti poſtulantes. Facile omnia conveniſſent, niſi cives nonnulli nimium ad arma præcipites victoriam ſibi perſuaſiſſent. Ignari profecto, quam ſit periculoſum felicem ſibi fortunam ſpondere. Pluribus ergo diebus variis collocutionibus nequicquam conſumptis, cum ad interponendam moram ea agi viderentur, data ſpe fruſtrati *Florentiam* redeunt. Cum variæ excurſiones, rapinæque utrinque in *Flaminia* fierent, *Ludovicus Alidoſius*, neque Duci, neque *Florentinis* aperte favens amiſſa *Imola* captibus [47] ad Ducem perducitur. Capta eſt ea urbs proditione militis, qui ad hoſtes tranſiens, cum compertum haberet, quæ arcis pars haud ſatis firma præſidiis eſſet, qua arte, & loco capi poſſet edocuit, ducemque ſe itineris præbuit: cumque ob aeris intemperiem, hyeme vi frigoris aqua foſſæ arcem circumdantis obriguiſſet gelu, adeo ut iter tutum præberet adeuntibus, nonnullos pedites ſecum cum ſcalis ducit, in arcemque, cum ſomnus alte vigiles nil tale verentes oppreſſiſſet, evadit, atque obtruncatis cuſtodibus, cæteros qui in ſubſidiis erant dato ſigno mœnia ſcandere jubet, captaque arce cum magno numero hoſtes introiſſent, urbe noctu potiuntur. Tantam [48] calamitatem ab umbra paterna poſt ejus obitum multis antea annis *Ludovico* prædictam, tempuſque urbis amittendæ, & diem deſignatam ferunt, ut a me in libris de varietate fortunæ pluribus deſcribuntur. *Imola* amiſſa, iterum ad Pontificem legatio decernitur, quæ duas jam urbes ſuæ ditionis a Duce occupatas doceret, rogaretque denuo pro communi pace, ut urbes eas repeteret; non enim de propriis, ſed Eccleſiæ oppidis certamem eſſe, quod iis recuperatis facile ſedaretur. Ille ex veteri [49] odio cupidus Ducis augeri vires, quo *Florentinorum* (ut ajebat) ſuperbia reprimeretur, cum ſua conſuetudine non eſſe id ſibi integrum propter [50] *Brachii* bellum reſpondiſſet, ſatisfeciſſe tamen quoad potuerit eorum precibus, cum Legatum [51] illis longe acceptiſſimum *Bononiam* miſerit, in incepto perſtabat: paulo poſt tamen
Ducis precibus victus, qui Legatum nimis fa- 1324
ventem [52] *Florentinis* apud volentem incuſabat,
hominem removit, & Archiepiſcopum [53] *Arelatenſem Ludovicum* (qui poſtea Cardinalis ab eo
eſt factus) urbi præfecit. Diverſis in locis dum 1424
hæc aguntur, *Florentini* deſperata tantopere quæſita pace, ad bellum gerendum converſi, poteſtatem Decemviris ejus adminiſtrandi pro Reipublicæ ſalute permiſere. Multa interim inter cives variis ſententiis jactabantur: aſſerebant ex primoribus plurimi, neceſſarium ad tuendam libertatem videri bellum ſuſcipi adverſus Ducem, cum levis, aut nulla potius fides in eo eſſet habenda, quam tam aperte ſæpius irritam feciſſet. Captam contra fœdus urbem ſociam, atque vicinam, & dum ſe pacis cupidum oſtentat, quo remiſſiores eorum animos reddat, proditione *Imolam* ſuo imperio adjeciſſe: proclivem eſſe eum ad dejerandum, qui tam parvi faceret juris jurandi auctoritatem. Plena dedecore ſolere videri principia delinquendi; cum vero labi ſemel cœperis facilem curſum ad nequitiam dari: deterius videri tot [54] legationes illuſas, tot verba dolis abſumpta, quam abruptam fidem: retinere Ducem paternum odium adverſus *Florentinam* libertatem: ſimulaſſe illum ſe pacis cupidum, quo vires amiſſas inſtauraret: poſtea ſimilem ſui evaſiſſe: renovare illum cœpiſſe odia cum progenitoribus habita, & majoribus viribus majores inimicitias exercere: compeſcendam dominandi libidinem jam ſurgentem: obſtandum principiis eſſe: facilius enim naſcenti malo obviam iri poſſe, quam corroborato: nullo pacto tolerandam tanti [55] hoſtis propinquitatem: quæcunque ab eo ad eam diem ſint dicta eo ſpectare, ut tanquam conniventes, ac dormientes *Florentinos* facilius queat fallere. Non literas, non oratores, non ſuaſores, non querelas ullius momenti apud illum fuiſſe, ſed in dies nova parari tendicula, quibus Reſpublica *Florentina* ſuis laqueis innecti queat: parandas e veſtigio copias eſſe, in *Flaminiam*que mittendas, quibus mordacis ſerpentis aſtus incaſſum evadant. At vero nonnulli ex ſenioribus qui pacem malebant, maturius conſulendum cenſebant, minimeque inutilem dicebant, aut perniicioſam parvi temporis moram videri, ſi conſilio regatur, cui nil tam adverſum habeatur, quam feſtinatio. Ducem aperte profiteri pacem cupere ſe, Pontificiſque [56] decreto pariturum: quod equites ſui egiſſent corrigi, emendarique poſſe, cum ſe inſcio dicat eos auxilium deprecantibus tuliſſe. Expectandum igitur paulum, ſi quo modo locus daretur reſarciendæ pacis. Legationibus mittendis, objiciendis, purgandiſque criminibus circumacto fere anno, cum Ducis equites horrentis pacem *Flaminiam* vaſtarent, Decemviri, qui prioribus ſuffecti erant, decreto bello *Pandulphum* [57] *Malateſtam*, *Urſum* [58] *Urſinum*, *Lu-*

47. *Captivus ad Ducem perducitur.* A Zanone Juſtinopolitano circumventus.

48. *Tantam calamitatem ab umbra paterna, &c.* Quin imo dum anteriori ad eam calamitatem die librum evolveret a Patre ſcriptum, in eam incidiſſe paginam in qua ejus exitium deſcribebatur, narrat Blondus *fine Dec.* 3. quod tamen haud fide dignum puto.

49. *Ex veteri odio.* Quod Florentini Brachio faviſſent, ſibique injurii fuiſſent, dum Florentiæ morabatur, ut jam dictum eſt.

50. *Propter Brachii bellum.* Studium nempe liberandi Neapolitani Regni, & recuperandi Patrimonii S. Petri a Brachio occupati vires Pontificias exercebat. Vid. Pellinum *Hiſt. Peruſ. lib. XI. p. II.*

51. *Legatum longe illis acceptiſſimum.* Gabrielem Condulmerium Cardinalem remoto Alphonſo Cardinali S. Euſtachii, quem ut ſibi adverſum accuſaverant Florentini.

52. *Legatum nimis faventem Florentinis.* Inſcio Pontifice fœdus inierat cum Florentinis Legatus. Nam Imolæ & Forilivii occupatione territus Bononiæ timere ceperat. Girard. *Hiſt. Bonon. lib. XXIX.* & Sigonius *Hiſt. Epiſcop. Bonon. lib. III.*

53. *Archiepiſcopum Arelatenſem Ludovicum.* De Alamanis Sabaudienſem.

54. *Tot Legationes illuſas.* Præſertim cum Bartholomæum Valorium, & Nellum Florentinorum legatos ſe adire non paſſus eſt, peſtis ſuſpicione dolum tegens.

55. *Tanti hoſtis propinquitatem.* Urbibus enim paullo ante occupatis, Forolivii, & Imola, propinquior Florentinis factus erat

56. *Pontificiſque decreto pariturum.* Pontificem Florentinis infenſum noverat, ideo illius arbitrio ſe ſuaque committebat.

57. *Pandulphum Malateſtam.* Caroli Ariminenſis Principis fratrem.

58. *Urſum Urſinum.* A Monterotundo.

1424 *Ludovicum* [59] *Obitium Lucensem*, *Nicolaum Tolentinam*, *Arditionem* [60] *Carrariensem*, pluresque [61] præterea Præfectos rei militaris peritos, cum sex equitum, peditum vero tribus millibus mercede conducunt, Ducemque belli *Carolum Malatestam*, virum bello, & pace insignem declarant, qui coacto in unum exercitu castra prope *Livii forum* metatus est, si qua occasio per seditionem se offerret urbis recipiendæ. Castella quoque [62] aliqua expugnavit: prædæ parum fuit, cum omnia pecora, agrestesque in urbem comportatis eorum rebus refugissent. Summum erat Decemvirum studium in exercitu comparando, quo superior *Philippi* copiis esset. Sed non minor inerat cura, ut favore exulum *Genuensium* urbem tam validam amitteret: quorum exhortationibus adducti, triremes quatuor, & viginti sub *Henrico Alphonsi* Regis *Aragonum* fratre, *Lucæ Albitii Masi* equitis filii opera, comparant, quæ portum ingressæ, si qui tumultus in urbe civium factione orirentur, nihil profecere: Plus etenim apud illos odium [63] in *Catalanos*, naturali, & insita inimicitia, æternoque pene hosti valuit, quam exulum benevolentia, quæ haud dubie res in urbe novari coëgisset, illosque admisisset, si aliis auxiliis innixi reditum procurassent. *Thomas* enim *Fregosius* haud multo ante tempore Dux patriæ una cum [64] ejectis, cum ad mœnia accessisset, civesque ad liberandam servitute urbem hortaretur, affirmaretque si præsentem occasionem amitterent, frustra eos postmodum Deorum auxilia imploraturos, tentatis frustra omnibus, capto [65] *Delphini* portu, quod reliquum æstatis erat oram utramque maritimam frequentibus incursionibus infestam reddiderunt. *Carolus* interea cum *Forumlivii* obsideret, cives ægre passi vastari late agros, seque intra mœnia clausos teneri, majora subsidia ad se tuendos (nam ad eam diem sexcenti [66] tantum equites urbis subsidio aderant) a Duce petunt. Missi extemplo equitum quatuor millia, *Angelo Pergulensi* Duce: qui copiis omnibus in unum coactis *Zagonaræ* oppidum, quod Comes [67] *Albericus* tenebat fœdere cum *Lucretia* vinctus, obsedit, sibique quo tutius ad urbem pateret iter, expugnandum statuit: castris juxta positis, ac fossa circumducta summa illud vi oppugnare adoritur. *Albericus* diutius oppidum tueri a se posse adversus tot copias diffisus, *Caroli* opem ad tollendam obsidionem imploravit: qui multum ad belli famam conferre arbitratus, eam obsidionem sua opera tolli, vesperi cum omnibus copiis castra movit. Sed e vestigio iter ingressis tanta vis aquæ cœlo die noctuque missa est, eæque noctis tenebræ incubuere, ut summo cum labore decem millia passuum conficerent: plures aqua redundantes itinere fatigati in via constitere: alii per ignotas semitas delati longius procul a sociis aberrarunt. Tandem cum paulo post [68] exortum Solem in conspectum hostium ventum esset, subito in aciem nullo adhibito ordine descenderunt. Nam cum major pars quidam firmandis castris, alii sumendo cibo, & quiete fessis danda occupati essent, reliqui, & in his *Arditio* nulla sumpta quiete, neque curatis corporibus repentino impetu in hostes irruerunt, eisque fuga dissipatis ad prædam relicto hoste conversi sunt, spatioque illi se a fuga colligendi, inque prælium redeundi dato, agmine facto victores spoliis intentos aggreditur. Quibus superatis, & alii subinde equites auxilio suis antea fugientibus occurrunt. Haud dubium est *Carolum* victoria potiturum fuisse, si cæteri Præfecti priorum impetum secuti essent: sed dum cunctantur, dum imperium Ducis expectant, ab hostibus profligati terga vertunt. Æquo Marte aliquandiu pugnatum est. Demum *Florentini*, tum itineris nocturni labore, tum certamine, limoque terræ (omnia enim imber occupaverat) viribus exhausti superantur, & hostis prius ad locum ubi *Carolus* erat pervenit, quam ille suos fugatos animadvertisset: cujus prudentia admodum desiderata est, cum neque loco, neque tempore rem fortunæ commisisset. Plures, inter quos ipse *Carolus* [69] capiuntur; multi salutem fuga sibi paravere. *Ursus* [70], ac *Ludovicus* eo in prælio occubuerunt. *Pandulphus Ravennam*, *Tolentinas Cæsenam* deferuntur, reliqui in hostium potestatem devenerunt. Ea victoria elatus *Angelus* [71] *Cæsenam*, *Ariminum*que petens, multis in ea regione oppidis, & castellis receptis, *Ariminum* haud dubie cepisset, nisi *Philippus* [72] id prohibuisset. Nam, ut *Carolus* est ad eum deductus, non pro captivo, aut hoste habuit, sed ut tutorem sibi, fratrique a Patre relictum veneratus est. Abire illum primo quo vellet, venarique, quo exercitio admodum delectabatur, permittens haud multo post variis decoratum donis in patriam remisit. Fuit *Carolus* [73] vir, tum belli, tum pacis artibus egregius, & priscis illis majoribus meo judicio comparandus: maxima in eo erat auctoritas, tum plurimis virtutibus, tum morum optimorum gravitate contracta: Studiis præterea literarum deditissimus, & disserendi cum viris doctrina, & ingenio præstantibus, quibus admodum utebatur cupidus. Fortuna tantum in bello, & felicitas pugnandi defuit, quæ prima in Imperatoribus requiruntur. Tanti [74] exercitus clade, quæ anno quarto & vigesimo supra mille quadringentos accepta est, Decemvi- 1424

59. *Ludovicum Obitium.* Lucensem appellat Poggius Ludovicum, quia a Luca oriundum, qua ejus majores a Gibellina factione expulsi Pratum venere post annum MCCC. Civitate vero Pratensi, & honoribus præcipuis donati sunt, ut ter Priores urbis fuerint renunciati, ut videre est in eorum stemmate quod mihi communicavit Clar. Vir. *Abb. Joann. Baptista Casottus*, qui hæc etiam in sua quam elaborat Prati historia fusius adnotabit.

60. *Arditionem Carrariensem.* A Brachio una cum ducentis equitibus Florentinorum auxilio missum.

61. *Plures præterea Præfectos.* Rannuccium scilicet Farnesium, & Christophorum Lavellum. Ammir. *To. 2. lib. XVIII. p.* 1010.

62. *Castella quoque aliqua.* Ut Sadoranum, & Flumanum. Marchesius *Hist. Forolrv. lib. VI. p.* 364.

63. *Odium in Catalanos.* Ab anno MCCXCI. ad hæc usque tempora non intermissum. Odii origo non aliunde est, quam ab auxilio Pisanis occulte in Genuenses præstito. Bellum ex Genuensi navi a Catalanis capta initium habuit. Renovata odii, & belli causa est propter Ligusticam oram a Petro Aragonensi Rege, qui Sicila potitus erat, devastatam. Quod ut ulciscerentur Genuenses Catalauniæ oram ipsi quoque Duce Antonio Grimaldo sunt populati, & apud Baleares cum hostibus congressi eos fuderunt. Foliet. *lib. V. & VI.*

64. *Una cum ejectis.* Quos inter Nicolaus, & Joannes Ludovicus ex Fliscorum gente.

65. *Capto Delphini portu.* Nec non Segesto, & Monelia oppidis in Orientali ora sitis.

66. *Sexcenti, &c.* Sicco Montagnaneo ut diximus Ductore.

67. *Comes Albericus.* De Cunneo.

68. *Post exortum solem.* Die XXIV. Julii.

69. *Carolus capitur.* Ab equo pugnando dejectus.

70. *Ursus.* Ursinus in aquæ pluvialis stagno demersus, & Ludovicus Obicius occisus. *Ammirat. lib. XVII.*

71. *Angelus.* Pergulensis.

72. *Philippus.* Carolum Malatestam captivum benigne excepit, deinde honoribus cumulatum liberumque dimisit.

73. *Fuit Carolus, &c.* Ejus elogium videre est in *Hist. Ariminensi Cæs. Clementini lib. VIII. p.* 223. & in Blondo Flavio *Dec. 3. init. lib. II.*

74. *Tanti exercitus clade.* Florentinos exercitu, & ducibus spoliatos subigere facile potuisset Philippus, si arce Mediolanensi, ubi morabatur, egressus rei bene gerendæ occasionem non amisisset. ut Flav. *Dec. 3. lib. II.*

75. Bra-

1424 viri novis comparandis copiis omni studio intenti *Oddonem Brachii* [75] apud *Aquilam* commisso prælio interfecti filium adolescentem cum exercitus paterni reliquiis, qui equites ad mille ducentos erant, conducunt: cumque Præfecti munia nequaquam obire per ætatem posset, *Nicolaum Piccininum* alæ equitum sub patre Præfectum, cujus consilio in rebus gerendis uteretur ei attribuunt: qui cum in *Etruriam* venisset, in *Valle Lamonis* incursione facta ab agrestibus, ac *Montanis* ita interclusus, ut neque regredi, neque progredi posset, pugnando interficitur; reliquis aut captis, aut dissipatis *Nicolaus* [76] *Faventiam* captivus perducitur, quam *Guidantonius Manfredus Mediolanensis* in eo bello partes secutus regebat. Eum *Nicolaus*, qui in libera custodia erat, hortari, ac monere non destitit, ut *Florentinis* potius propinquis, quorum opera promptiori ad se juvandum uti posset, quam longe absenti, cujus auxilia in adversis tardiora futura essent, faveret: majoris enim pendendum esse propinqui hostis metum quam spem auxilii procul remoti. Accesserat antea *Guidantonius Mediolanum*, ut *Carolum* [77] avunculum bello captum salutaret, videretque: ubi in multorum præstantium virorum cœtu cum de rebus in *Flaminia* gestis sermo exortus coram Duce esset, ac *Guidantonius* partam victoriam laudibus tolleret, sibique ex ea non nihil gloriæ vindicaret, castigatus est acriter verbis a *Carolo*, asserente illum stulte nimium fecisse, qui Ducis amicitiam ab se longinqui, & a quo nihil unquam beneficii percepisset, *Florentinis* proximis, quorum Respublica [78] diuturnior esset futura, & a quibus in suos nonnulla extarent merita, prætulisset. Quæ verba cum penitus pectori hæsissent, facile apud eum coaluere. Accessit ad flectendum animum, quod ingentia Ducis promissa nullo in loco apparebant, & Decemviri, tum pecuniis, tum pollicitationibus impulerunt, ut meliora consilia secutus descisceret ad tutandam Rempublicam *Florentinam*, quæ maxime eo bello opera illius sustentata est, ac defensa: omnis enim ferme belli moles in *Faventinos* conversa est, & Duce defectionis injuriam ulcisci quærente, & *Florentinis* pro illius urbis salute, tanquam pro communi patria pugnantibus. *Nicolaus* quoque dimissus, copiarum omnium, quæ sub *Oddone* militaverant Dux [79] declaratus. Post acceptam calamitatem, pluraque amissa castella *Renaldus Albitius*, *Veriusque Quadagnius* oratores ad Pontificem decernuntur, qui petant, ut Urbes per Ducem captas, etiam se adjutoribus recuperaret: sublatas esse defuncto *Brachio* quas antea retulisset difficultates: facillimum fore, si animum intendat, Ducis copias *Flaminia* pelli, eamque restitui in Ecclesiæ ditionem pos-

A se. Quererentur quoque nimios favores per Legatum *Bononiensem* contra *Florentinos* hostibus suis impendi, quibus arma, equi, vestes, commeatus, liberum iter subministraretur, suis vero his omnibus interdici, plusque odii ab eo in se, quam ab adversariis ostentari. Periniquum videri tantas suppeditari opes illi, cujus Pater, avus, Patruus, majores omnes semper hostes se *Romanorum* Pontificum præbuissent, eorumque [80] imperium occupassent: oppugnari autem eos, qui omni ope Sacrosanctam *Romanam* Ecclesiam defendissent, quarum rerum recens [81] adhuc extaret memoria: rogare Pontificem, ut illi man- 1424
B det, si aut nequeat, aut nolit *Florentinis* adesse, saltem ab injuria abstineat: postulare Pontificis dignitatem, ut se æquum judicem nulli faventem parti inter armis decernentes præbeat, quamquam æquius videretur, & Pontificis officio dignius his favere, qui pro restitutione rerum suarum sumpsissent arma, quam cum eo sentire, qui bona Ecclesiæ usurpasset. Hæc quoque Legatio a *Martino* contemta est, asserente quamvis *Brachius* sublatus esset, ut *Perusium* tamen, cæterasque Urbes *Romæ* propinquas quas ille inique possedisset, recuperaret, curam rebus cæteris præferre; quod ad Legatum vero attineret, displicere
C sibi, ait, si in partem Ducis declinaret: scriptorum se tamen, ut neutri faveat parti; quo responso perspectum est, cupere *Martinum* bellum protrahi, & in eo Ducem superiorem esse. Alii subinde legati *Venetias* missi, *Pallas Strozzius* eques, & *Johannes Medices*, qui dolos [82], & fraudes Ducis in violandis pacis fœderibus exponerent, cum per varias simulationes, dissimulationesque duas Ecclesiæ urbes ceperit, multaque præterea sociorum suorum oppida, quo ex propinquis locis *Florentinos* invaderet: palam a suis dictitari, non depositurum arma Ducem, quoad paterni imperii in *Etruria* urbes, & loca recupe-
D rarit, quæ omnia partim Pontifici, partim populo *Florentino* parerent. Cogitarent [83], consultarentque quid agendum foret: non esse tutum [84] augeri potentiam Ducis varia versantis animo, & a fortunæ [85] beneficio animum sumentis: reprimendum videri furentis ambitiosi impetum, cui nec sua, nec aliena satis videantur. Illum verbis offerre pacem, re bellum gerere acerrimum: non positurum cupiditatem dominandi, si *Tusciam* subegerit, sed majora, ut est captus hominum, animo versaturum, quo *Genuam* omni auxilio derelictam expugnaret: fecisse postea cum eis ad decennium pacem, quo securus a *Venetis*,
E *Florentinos* debellaret: eos si sibi obedientes fecerit, *Venetos* proculdubio appetiturum, quo paternas [86] urbes recipiat. Ideo cum sint prudentissimi futuræ tempestati, dum tempus detur, pro-

75. *Brachii apud Aquilam interfecti.* Cum mentitis vestibus, ne ab hostibus in se unum tendentibus agnosceretur, pugnaret, a Perusinis exulibus quos urbe ejecerat agnitus, occisus fuit. Leon. Aret. *Hist. Ital. rer. Summont. lib. IV. cap. 3. Corius vero p. IV.* refert Brachium ad deditionem invitatum a quodam Fulginato, & ab eo, cum se dedere noluisset, occisum. Hujus elogium habetur in *Dialogo* Benedicti Accolti Aretini *de Præstantia Virorum sui ævi. Parmæ p. 25.*

76. *Nicolaus Faventiam captivus, &c.* Una cum Francisco ejus filio, Matthæo Castellano Florentinorum Commissario & Comite Nicolao Ursino. Ammirat. *p. I. To. 2 lib. XIX.*

77. *Carolum avunculum.* Ex sorore nepos Caroli Guidantonius.

78. *Quorum Respublica.* Reipublicæ vita, quam Regum diuturnior

79. *Dux declaratus.* Nonnulli Nicolao Piccinino Oddonis tribuunt, qui eum e medio tollere sit molitus, ut summam imperii auctoritatem sibi deferendam curaret. Vid. Ammirat. *p. I. To. 2. lib. XIX.*

80. *Eorumque imperium occupassent.* Bononia præcipue ab Archiepiscopo primum, deinde a Galeatio occupata.

81. *Recens adhuc extaret memoria.* Pisis enim concilium ad schisma tollendum haberi siverunt, & in Ladislaum pro Pontifice arma sumpserunt.

82. *Dolos & fraudes Ducis, &c.* Suis in Orationibus contra Ducem, exordium ab ejus fraudibus & dolis sumit, ut auditorum animos in ejus odium commoveat; & ab iis, quæ velit, facile exprimat.

83. *Cogitarent, &c.* A sui periculi consideratione.

F 84. *Non esse tutum augeri potentiam ducis.* Imitatur Poggius *Xenophontem lib. V* ubi Cligenes Orator Græcos omnes in Olynthios movere studens ait: ἐννοήσατε δὲ καὶ τόδε, πῶς εἰκὸς ὑμᾶς, πολὺ μείζονος ἀθροιζομένης δυνάμεως μὴ ἀμελεῖν, καὶ ταύτης οὐ κατὰ γῆν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ θάλατταν ἰσχυρᾶς γιγνομένης. Hoc est *non esse sanæ rationis, cum longe major potentia in unum coalescit & maxime terra marique confirmatur, eam negligere, ac minime curare.*

85. *A Fortunæ beneficio animum sumentis.* Sic Xenophon. *ibid.* καὶ γὰρ ἴσως ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἅμα τῷ δύνασθαι, καὶ τὰ φρονήματα αὔξεσθαι τῶν ἀνθρώπων. Nempe *Deus scilicet effecit quod una cum potentia hominum animi crescant.*

86. *Paternas urbes.* Veronam, & Vincentiam, quas Galeatius

1424 providendum videri. Salubre eſſe obviam [87] ire futuris periculis, & præoccupare venturæ tempeſtatis damna: aut enim pace quieti *Italiæ* conſulendum eſſe, aut bello inſanam temeritatem contundendam. Se quidem optare pacem, quam ſi Dux reſpuat, armis decernendum fore potiusquam ſerviendum. Reſponſum eſt, Oratores [88] ſe, qui de pace agerent ad Ducem miſſuros, qui cum ad eum veniſſent verba ambigua, & dolis plena retulerunt. Ad *Sigiſmundum* quoque Imperatorem Legati profecti, qui injurias erga ſe Ducis narrarent, hortarenturque ad coronam in urbe capiendam. Ad eam rem, & pecuniam in ſumptus, & milites pollicerentur. Dum hæc a Pontifice, & a *Venetis* poſtulantur, *Pergulenſis* partitis copiis in agrum *Florentinum* ingreſſus, *Porticum* oppidum a ſe captum diripit. *Doadola* deinde, *Caſſiano*que, & compluribus caſtellis *Flaminiæ* in poteſtatem redactis *Caſtrocarum* obſedit: reliqui in vallem *Balneam* deſcendentes, cum quædam caſtella ſe illis dediſſent, omnia rapinis, incendiis, ſpoliis, cæde nullo ſexus diſcrimine fœdarunt. Arcem *Gorzani*, ad quam cum omni ſupellectili pretioſiori, *Gherardus* [89] *Gambacurta* ejus Oræ Princeps confugerat, diutius oppugnatam deſperata victoria reliquere: obſidio quoque *Caſtricari* adveniente hyeme omiſſa eſt. His actis *Pergulenſis*, dimiſſis in hiberna militibus accerſitus ad Ducem abiit. *Florentini* augendis copiis intenti *Berardinum Ubaldinum*, virum armis nobilem in eorum præſidium cum duabus turmis equitum exciverunt, qui Decemvirum juſſu *Faventiam* profectus eſt. *Philippus* interim, ut novo bello *Florentinos* diſtineret, in *Etruriam* ad *Caroli Malateſtæ* oppidum, quod *Burgum ſepulchri* vocant, eos equites quos *Angelus* habuerat, pluresque præterea miſit, quibus *Guidonem* præfecit *Torellum*, ut agrum *Aretinum*, vicinaque oppida infeſta bello redderet. *Franciſcum* vero *Sfortiam*, quem patre defuncto Pontificis [90] opera cum duobus equitum millibus conduxerat, in *Faventinos* ire juſſit, quo duplici bello hoſtium diſtractæ copiæ ſuis impares robore eſſent. Ad ejus regionis tutelam, ne deſtituta præſidio videretur deſtinatus *Ubaldinus*, plurimis levibus præliis cum hoſte commiſſis, demum *Torelli* aſtu in inſidias [91] pugnando deductus, cum diu ſummis utrinque viribus certatum eſſet, tandem numero, & viribus impar hoſte ſuperante capitur: multi eo prælio ceciderunt: pluribus captis, pauci fuga evaſere. Non minor hæc, quam apud *Zagonaram* adverſo tem-
1425 pore accepta plaga multorum animos terruit, cum omnis ea ora ad victoriam Ducis mentem flexerit. Is qui ſecutus eſt annus, qui fuit quintus, & vigeſimus ſupra mille quadringentos, difficilis ſane, formidoloſuſque *Florentinis* fuit. Nam & plura [92] *Aretini* agri caſtella ad hoſtem defecere, & *Nicolai Piccinini* ad Ducem tranſitus rem *Florentinorum* admodum debilitavit. Cum enim *Nicolaus Tolentinas* ſubſidio *Aretinis* miſſus eſſet, *Piccininus* quoque eo cum ſuis copiis ex *Flaminia* ire juſſus, iter per ſuperiorem *Arnum* præmiſſis equitibus feciſſet, exploratis & ſitu, & munitionibus oppidi, cum in *Aretinum* agrum veniſſet, relictis *Florentinis Torello* hæſit, ſive majoris ſpe præmii, ſive (ut ipſe aſſeruit) Decemvirûm multa pollicentium, parva ſervantium injuriis impulſus. Tanti ducis tranſitione, quam falſo *Faventiæ* inter eum, & *Philippum* firmatam quidam auctores ſunt, maxime *Florentini* ſunt conſternati, cum ſuæ vires diminutæ, & hoſtis auctæ eſſent: neque enim dubium erat, quin ſi *Torellus Piccinini* conſilium ſecutus eſſet, magnam calamitatem *Florentina* Reſpublica acceptura fuiſſet: hortabatur namque hominem, cujus ſuprema in ea regione poteſtas erat, ut e veſtigio in *Vallem Arni* oppidis refertam, mediamque *Aretium* inter, & *Florentiam* deſcenderet; profligato enim *Ubaldino*, nullum præſidium hoſtibus in his locis eſſe; facile fore, ut omnibus ejus regionis oppidis potirentur. Sperare ſe primo impetu cuncta conſternata metu, ſuiſque auxiliis diffidentia in poteſtatem ventura; quod ſi accideret, ſecluſa a præſidio *Florentinorum Aretina* civitas, omnique ſpe deſtituta ad Ducem deficeret: *Cortonam* quoque *Aretinorum* exemplum ſecuturam. Et haud dubium, ſi ejus conſilio *Torellus* ſtetiſſet, magnum rerum motum in eis locis fuiſſe futurum, territis præſertim omnibus, & ad reſiſtendum repentino hoſti imparatis. Sed dux cautus, necdum ſatis fortunæ fidens, incertæ ſpei tutius conſilium prætulit. Itaque in eiſdem locis captis pluribus caſtellis, tota hieme eſt commoratus. Dum hæc inter ſpem metumque agitantur, tres a *Florentinis* oratores ad Pontificem mittuntur, *Renaldus Albitius*, *Nellus* jureconſultus, *Angelus Philippi* filius *Pandulphinus*, oratum, ut pacem inter ſe, & hoſtem pro *Italiæ* ſalute componeret. Hi multis verbis ad ejus officium, dignitatemque, cum Pater eſſet communis omnium Chriſtianorum, ſpectare affirmabant, primum tutari civitates, & provincias *Romanæ* Eccleſiæ ſubjectas, eaſque a tyrannis eruere; deinde auctorem, & arbitrum eſſe pacis, cum ſciret qui fructus ex bellis prodeant, & martem eſſe communem, ſæpiuſque eos, qui primo viciſſent, mutata poſtmodum fortuna victos ſuccubuiſſe: debilitatam eſſe multorum [93] proditione ſuam Rempublicam, ſed adhuc multum ſupereſſe virtutis, & virium, & pecuniarum, quibus exterorum, ſi ſua deeſſent, auxilia implorarent. Miſſus inſuper *Venetias Laurentius Rodulphus*, omnis divini humanique juris peritus, ac magnæ in Republica auctoritatis, qui eos ad ſocietatem, & commune fœdus contra potentiam tyranni hortaretur, quem doceret non eſſe eo animo, ut rebus ſuis, & parta de ſe victoria acquieſcat: raptum illum dominandi cupiditate, ad violandam contractam ſecum pacem; ſimul ac *Florentinos* debellaſſet [94], arma adverſus *Venetos* moturum. Deſtinaſſe illum ſibi *Italiæ* imperium, quod ut facilius conſequi poſſet, *Genuenſes* primum ſubegiſ-

---

leatius moriens Joanni Mariæ teſtamento reliquerat.

87. *Obviam ire futuris periculis.* Potiuſque anticipare, quam expectare inſidias, ut *Thucydides lib. I in Oratione Corcyreorum ad Ath.* καὶ προεπιβουλεύειν αὐτοῖς μᾶλλον, ἢ ἀντεπιβουλεύειν.

88. *Oratores &c. ad Ducem miſſuros.* Ob hanc rem plures enumerat oratores ad Philippum a Venetis miſſos Petrus Juſtinianus *Hiſt. Ven. lib. VI.* hoc eſt Andream Contarenum, Laurentium Bragadenum, & Nicolaum Maripetrum. Nova quin etiam Legatio per Petrum Corrarium eloquentiſſimum virum miſſa.

89. *Gerardus Gambacurta.* Aurum omne ex Piſarum venditione a Florentinis exactum una cum ſupellectile illuc adduxerat.

90. *Pontificis opera.* Licet a Florentinis duplex oblatum foret ſtipendium. *Cor. p. V.*

91. *In inſidias pugnando deductus.* Apud Anglarium fugam ſimulantes hoſtes Ubaldinum in inſidias deduxere, ibique ex latebris prodiens Guido Torrellus incautum oppreſſit.

92. *Plura Aretini agri caſtella.* Adverſi hujus prælii fama Tifernates, & Petramalenſes ad defectionem excitavit. De Aretio, & Cortona actum quoque fuiſſet, ni Piccinini illic commorantis opera in fide manſiſſent. Blond. Flav. *Dec. 3. lib. II. Cortus p. V.*

93. *Multorum proditione.* Nempe Comitis Alberici, Chriſtophori Avellii, Actii de Comitibus de Romena, Guelphi Comitis de Doadola, Antonii Franciſci de Pontadera, & Nicolai Piccinini, qui omnes in prætorio palatio proditorum more pede ſuſpenſi depicti fuerunt. Scip. Ammir. *p. I. T. 2. lib. XIX.*

94. *Ac debellaſſet, arma adverſus Venetos moturum.* Eodem argumento utuntur Corcyræi, apud *Thucydidem lib. I.* ut Athenienſes adverſus Corynthios moveant, ſibique belli ſo-

1415 egisse, quo par eis classe maritima esset: plures insuper urbes paternæ ditionis, quæ defecissent, in potestatem redegisse. Appetisse deinde debiliorem partem, ut ea victa validiores aggrederetur. Ideo illum societatem cum *Venetis* exoptasse, quo *Florentinos*, si adversus eos arma movisset, destituerent: sed tanti facturum *Venetorum* fœdus, quanti fecerit *Florentinorum*: nullam fidem habendam esse verbis, aut promissis ejus, qui tam aperte se contra pacis conditiones fefellisset. Proinde dum *Florentinis* adhuc vires suppeterent, id susciperent bellum, quo summa gloria, ingentes opes, magnum imperium illis pararetur. *Veneti*, etsi vera quæ dicerentur videbantur, tamen ex Senatus auctoritate respondent: antiquam *Philippi* amicitiam [95], societatemque obstare, quo minus fœdere jungantur: oratores tamen ad eum se missuros ex principibus civitatis, qui eum ad pacem hortentur, moneantque, ut ab armis desistere velit, ne quod jure nequit, vi & injuria assequi velle videatur. Legati *Mediolanum* profecti, ut renuntiarunt Ducem verbis rem protrahere, & diem ex die ducere, aliudque [96] hominem quam lingua ostentaret, pectore versare, extemplo nonnulla incessit suspicio, ne parta victoria, quam animo conceperat, omnis belli moles in se converteretur. Suspensos itaque consilii, & incertos animos erexere verba *Francisci Carminiolæ*, qui invidia, communi regnorum malo, maximis rebus gestis extra Ducis fines profugerat. Is cum omnia Ducis consilia calleret, affirmavit proculdubio illius esse animum, ut subactis [97] *Florentinis* ad *Venetos* transferret arma, multisque verbis persuasit, ut dum facile illius consiliis obviam iri posset, curam libertatis suæ servandæ susciperent. Orator quoque *Laurentius* [98] hortando, monendo, suadendo, futura monstrando pericula jam multorum animos flexerat. Quod intelligens Dux, multorum quippe jam sententiæ vulgatæ erant, denuo oratoribus [99] *Venetias* missis; iisdem quibus se pacis cupidum simularat artibus rem protrahebat. Eis vero qui penes Pontificem erant, ut de reconciliatione *Florentinorum* agerent, mandat, suspicatus fore, quod summopere appetebat, dum pax tractando differretur, se quibus vellet conditionibus *Florentinos* in *Etruria* oppressos obstricturum. At *Laurentius* eorum quæ in urbe agebantur ignarus, occulta, & ad dolum spectantia Ducis verba, consiliaque evolvens, quæ antea ab eo dicta erant, pluribus recensebat, orans *Venetos*, ut privatæ [100] quoque libertatis, quæ sua deperdita in discrimine versaretur, rationem haberent. Notam esse Ducis mentem, qui quo magis ostentat verbis pacem, eo magis ad belli curam spectaret: Ducis fidem ex se cognoscere vellent, quos ille fallaci semper pacis commemoratione decepisset; nequaquam fore contentum infinitæ ambitionis virum patriæ suæ spoliis: majora illum appetere: nullam fidem [1], nullum jusjurandum apud eum sanctum esse: majora ausurum, si prima succedant: proinde de salute propria cogitarent: *Venetorum* agi rem ea societate; qua profecto aut utraque Respublica ab illius insidiis tuta redderetur, aut Ducis vires minuerentur. Quæ verbis sæpius iterata multorum civium mentem inclinarunt ad firmandam cum *Florentinis* societatem. Legati vero *Philippi* non ab eo, sed a *Florentinis* testabantur pacem abruptam esse, cum *Liburni* portus castello empto, *Thomam* [2] *Genuensium* Ducem, cui bellum intulerat, grandi pecunia juvissent. *Laurentius* manifestum id, novumque calumniandi genus asseverabat: nulla enim lege, nullo instituto, nullo fœdere prohiberi *Florentinos* emere portum, qui paulo antea *Pisanorum* finium extitisset, quæ cum omnibus humanis, divinisque a *Gabriele Galeatii* filio ducentis millibus aureis empta fuisset. Itaque nullam censeri debere injuriam cuiquam factam esse, si *Pisanorum* jura præter justitiam occupata propriis sumptibus recuperassent: nihil a Duce ineptius afferri posse, quo a se exorti belli culpa amoveri queat. *Carminiola* interim, qui *Tarvisii* morabatur, astu [3] Ducis veneno appetitus, re per ancillam detecta, ac sceleris auctore securi percusso, *Venetias* profectus palam *Philippi*, qui se immeritum veneno tollere curasset, iniquitatem questus est, multa differens de infesto illius erga *Venetos* animo, non pacem, sed bellum pectore versantis, quod in tempus magis opportunum differret. Arriperent ergo occasionem, & oblatam in tempore perfundandi serpentis dolo, & nequitia miscentis omnia facultatem: se duce si uti velint, vires tyranni in arctum redigi posse, & eo deduci, ut ne minimum quidem periculi ab eo imminere queat. Cum variæ civium sententiæ essent, partim præsenti, partim futuræ paci consulentium, tandem & *Laurentii*, & *Carminiolæ* consiliis moti de societate agere cœperunt. Oratoribus itaque Ducis responsum: per Legatos se illi antea significasse, nisi infra *Galliæ* metas, quas suo beneficio dilatarit, acquiescat, *Venetos* ei hostes futuros: qua in sententia tum etiam perstare, eaque perseverare in animo esse, nisi ab armis discedat. Illi rem verbis trahere spe pacis, quæ *Romæ* inter Ducem, *Florentinos*que jam pro confecta habebatur. Ægre ferebat Dux, *Venetos* præter fœdus antea inter eos initum sibi belli gerendi leges imponere, præscribereque, quibus terminis acquiesceret, omnique opera & summo cum studio pacem firmare cum *Florentino* populo studebat, ut rebus *Etruriæ* compositis in *Venetos* arma trans- 1425

fer-

---

societate conjungant, imo eisdem pene verbis. ἢ περικαταλαμβάνοντας ἡμᾶς νῦν, ἐς τὴν ὑμετέρην ἐπιχειρήσειν.

95. *Philippi amicitiam societatemque obstare, quo minus fœdere jungantur: oratores &c.* Idem responsum Romani dedere Campanis auxilium adversus Samnites petentibus. *Auxilio vos Campani dignos censet Senatus, sed ita vobiscum amicitiam institui par est, ne qua vetustior amicitia ac societas violetur. Samnites nobiscum fœdere juncti sunt &c. Legatos, sicut fas jusque, ad socios, atque amicos precatum mittemus, ne qua vobis vis fiat.* Liv. lib. VII.

96. *Aliudque quam lingua ostentaret, pectore versare.* Hujus notæ homines præ ceteris ab Achille perosos refert Homerus *lib. IX.* Iliad.

Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς Ἀΐδαο πύλῃσιν,
Ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ βάζει.

97. *Subactis Florentinis ad Venetos transferret arma.* Imitatur Poggius *Herodotum lib. VII.* ubi Athenienses, & Lacedæmonii Gelonem Siracusarum Tyrannum in suas partes adversus Xerxem traducere tentant, hoc præcipue argumento: *Neque enim speraveris Persam, si nos victor prælio everterit, in te non esse venturum: quin immo hoc ante caveris.*

98. *Laurentius.* Rodulphus Florentinus.

99. *Oratoribus Venetias missis.* Beltrando Lumponiano; & Joanne Aretino, qui Galeatii fuerat ab Epistolis.

100. *Et privatæ quoque libertatis.* Non enim majori argumento, quam libertatis tuendæ Venetos moveri posse putabant Florentini, quod nunquam servitutem passi essent.

1. *Nullam fidem, nullum jusjurandum, &c.* Eadem ratione Lacedæmonii apud *Herodotum lib. VIII.* Athenienses in Mardonium sollicitant. ἅπερ εὖ τυγχάνετε φρονέοντες ἐπιστάμενοι, ὡς βαρβάροισί ἐστι οὔτε πιστὸν, οὔτε ἀληθὲς οὐδέν. Quod idem est ac, *Si recte sapitis, nihil barbaris esse, neque fidum, neque verum.*

2. *Thomam.* Fregosium.

3. *Astu veneno appetitus.* A Joanne Luitprando Mediolanensi qui exul Tarvisii morabatur. Huic Dux & reditum, & pecuniam pollicitus erat, dummodo Carminiolam veneno tolleret; quo ab ancilla detecto, Luitprandus capite mulctatus fuit. Blond. Flav. *Dec. 3. lib. II.*

1425 A ferret; quam rem & ipsi veriti societate cum *Florentinis* jungi exoptabant: sed lentius id agebatur, quo meliori sua conditione in leges fœderis veniretur. *Florentinorum* quoque animi ad eorum societatem, quam ad pacem Ducis semper dubiam, quamvis leges dicerentur æquissimæ, proniores erant. Pontifex, ut audivit *Venetos* ad eam societatem proclives, quam ad eam diem rejecerat, quærebat, ac suadebat pacem, non tantum suo, quantum amicorum consilio impulsus. Erant enim plures infensi *Venetis*, quorum vires (quoniam auctoritatem Pontificis contemnere, atque insolentius abuti rebus Ecclesiasticis viderentur) B diminui cupiebant. Et jam de pace, ignorantibus [4] *Florentinorum* Legatis quæ *Venetiis* agerentur, conventum erat; ut utrinque ablata restituerentur, utque equites peditesque omnes in *Galliam* redirent; cum literæ a Decemviris superveniunt imperantes in octavum diem rem procrastinando protrahi: interim *Laurentio* significant, nisi infra biduum de societate amicitiaque decernat, *Romæ* per Pontificem cum hoste de pace actum esse: itaque mature facto opus esse, ne siquid præter spem eveniret, sibi non prædictum affirmarent. His renuntiatis, *Veneti* haud ignari *Philippi* animum a se alienum, & ad ulci- C scendum paratum, e vestigio omnibus posthabitis, fœdere [5] icto, in amicitiam, societatemque * ad Ducis vitam veniunt, conditionibus adjectis, ut communibus stipendiis sexdecim equitum, octo peditum millia belli tempore conducerentur, classisque [6] maritima, & in *Pado* haberetur: utque pacis, ac belli arbitrium penes *Venetos* esset: quæ in *Gallia* caperentur *Venetis*, in *Flaminia* & *Etruria Florentinis* cederent. *Parma* quoque, si expugnaretur, aut a *Philippo* deficeret, *Nicolao Ferrariensi*, qui cum *Francisco Mantuæ* Regulo fœderi ascriptus erat, adjiceretur; Isque *Florentinorum* exercitus dux declararetur, D summaque imperii penes illum esset. Vulgato fœdere, cui *Amedeus Sabaudiæ* Dux *Philippi* opes, ac potentiam veritus, *Senensesque* accessere, legatisque ex Urbe [7], pace Ducis rejecta, *Florentiam* revocatis, omni aliarum rerum cura omissa, ad bellum parantur; *Nicolaumque Tolentinatem* ducem belli peritissimum, nonnullos præterea præfectos, cum sex equitum, tribus peditum millibus in *Galliam* auxilio *Venetis* mittunt, qui collectis undique copiis, ac valido, præstantique exercitu comparato, ducem *Carminiolam* designant, virum ea tempestate rei militaris præclarissimum, ac odio [8], ut prædica- E bat, adversus *Mediolanensem* acerbo. Antea tamen quam novi quicquam tentarent *Veneti* (nam & *Alphonsus Aragonum* Rex *Philippum*, *Genuensesque* exosus, fratrem cum classe haud parva adversus *Genuenses* se missurum in illorum gratiam promiserat) iterum a Duce per [9] oratores postulant, ut infra *Galliæ* fines se teneat, pacem, ac concordiam cum *Florentinis* firmatam servare velit, cujus se sponsores fore in futurum affirmant, si ut palam dictitabat illos eam violaturos dubitaret: quæ ad eam diem bello occupasset restitueret: ni pareat bellum indicant. Copiæ interim omnes 1425
in agrum *Veronensem*, & loca *Brixiæ* propinqua ire jussæ. Dux perplexe, ut certa sententia ex ejus verbis elici nequiret, dato responso; nequaquam ea belli denuntiatione territus, & ipse copias, quæ dispersæ erant, contrahit: equitatum, peditatumque omnem, qui in *Etruria*, *Flaminiaque* bellum gerebat, accersit, nihilo quam antea inconsultius rem gerens, sed pristino more seclusus, conspectumque hominum fugiens bellum per internuntios administrabat. In magno ab utrisque apparatu studens *Carminiola* aliquo egregio facinore initium fieri decertandi, arcis *Brixiæ* sublimioris custodes pecunia, & ingentibus promissis ad desciscendum allicere conatus, cum id parum processisset, *Guelphorum* [10] secta Duci maxime adversa in suam sententiam traducta, nocte muris [11] effractis cum magna exercitus parte urbem ingressus, eam regionem, quam *Guelphi*
tantum inhabitant, occupat, quo die (sic enim 1426
constitutum erat, ut Duci pluribus locis se tuendi necessitas imponeretur) *Ferrariensis* agrum *Parmensem* depopulatus, magnam hominum pecorumque prædam abigit. At *Philippus* veritus, ne dux sagax *Carminiola* aliquem dolum in civitate *Brixiæ* sibi suspecta moliretur, ad prohibendos novos motus, ac cives metu in officio continendos, præfectum [12] alæ equitum ad urbis præsidium proficisci jubet, qui urbis defectione audita, in eam partem, quæ a *Ghibellinis* incolitur, profectus, eos diversæ factionis odio in fide continuit. Hujus urbis, quoniam summis viribus, maximoque odio & defensa, & expugnata longiori obsidione fuit, necessarium videtur situm paucis describere, ut quæ urbem tam munitam, tam validam difficultas expugnandi fuerit, legentibus constet. *Brixia* tribus millibus passuum in circuitu patens, tres firmissimas arces continet. Prima in monte qui urbi imminet sita, separata a mœnibus, duplici latoque muro, ac frequentibus turribus cingitur. In ejus medio area ampla est, inque ea turris ingens egregii operis a reliquis ædificiis disjuncta. Paulo inferius ab utraque muri parte murus altissimus ducitur frequentibus turribus, qui alteram, ampliorem que efficit arcem a civibus inhabitatam. Ab ea ad inferiora urbis loca, ad portam usque, quæ *Garzetta* dicitur & ipsa operis munitissimi, urbem dividit murus latissimus frequentibus propugnaculis distinctus: ab hoc muro & alius ad dexterum latus ad portam Pilarem productus, quo efficitur tertia, & nova arx secundæ juncta. Infra hanc planities est ad quartam fere urbis partem, duabus fere portis distincta, in qua *Guelphi* habitant; cætera urbis loca a *Ghibellinis* incoluntur. *Carminiola* igitur urbis regione, cui nova arx imminet, deditione recepta, eam una cum civibus e vestigio, quo tutiores ab incursu militum propinquæ arcis essent, fossa lata, profundaque, ad hæc pluribus additis castellis, ac firmo præsidio communivit. At *Philippi* [13] copiæ prope *Brixiam* obequitabant, viribus (nondum enim omnes convenerant) impares hosti, ne-

4. *Ignorantibus Florentinorum legatis.* Dum a quibusdam Florentinis legatis Romæ de pace ageretur, ab alio Venetiis de bello agebatur, eo consilio, ut si Veneti societatem rejecissent, pax fieret.

5. *Fœdere icto.* IV. Decembris die.

6. *Classisque maritima.* Ut Ligusticam oram invaderet.

7. *Ex urbe.* Nempe Roma, ubi de pace cum Pontifice agebatur.

8. *Odio adversus Mediolanensem acerbo.* Ipse enim de Duce benemeritus, & ob res gestas insignis, Torello in ducendis ordinibus subjici noluit; nec satis æquo animo Genuæ F Præfecturam Cardinali Insulano sibi suffecto tradiderat.

9. *Per oratores.* Melius per oratorem: solum enim Franciscum Serram Decemvirum a secretis oratorem missum invenio.

10. *Guelphorum secta, &c.* Hujus principes Petrus, & Achilles Avogari.

11. *Muris effractis.* Non muris, sed porta, S. Joannis effracta. *Baptista Sacchius* vulgo Platina *Hist. Mant. lib. V.*

12. *Præfectum alæ equitum.* Oltrandum cum cohorte miserat.

13. *Philippi copiæ.* Francisco Sfortia Duce.

14. *Ac-*

1426 nequaquam acie dimicare audebant. Commeatum tamen turribus in eam partem urbis, quæ *Mediolanensi* parebat, inque arces ad tolerandam diutinam obsidionem deferri curabant. Verum *Ferrariensis* consilio, ut ea invehendi frumenti facultas demeretur hosti, coactis sex hominum millibus, duplici fossa difficilis operis viginti pedes lata, duodecim profunda, a porta quam ceperat amplius duobus passuum millibus, ad montem usque, in quo, ne ab hoste occuparetur, castellum erexerant, *Carminiola* parat cingere, erecto medio aggere inter utranque fossam, qui pro vallo esset. Continuo tamen ea fossæ portio, quam mane cœperant, eadem die perfecta, propugnaculis interjectis muniebatur. Vigiles quoque adhibiti, qui aditu hostes prohiberent. Mensibus duobus perficiendis fossis absumptis, facultateque omni comportandi in urbem commeatus sublata, conversus *Carminiola* ad expugnandas arces, quæ tum situ, tum muris, turribusque erant firmissimæ, *Garzetta* oppugnata, eam primam ex his, quæ tenebantur a *Philippo*, in *Venetorum* redegit potestatem. Plures enim dies oppugnationibus continuis fessi custodes, simul vexati bombardis, atque omni telorum genere attriti, omnique subsidio desperato se se dediderunt. Hac recepta, arcem novam inferiorem, quæ sextam ferme urbis partem occupat, aggressus est. Eam tanto militum ardore, tot præliis, tot machinis oppugnavit, ut decem continuis diebus, nulla quiete, nulla ab asperrimis pugnis, nulla a vulneribus intermissione neque die, neque noctu data, cogerentur fessi labore, vulneribus debilitati defensores, octo dierum inducias ad se dedendos petere. Sed omni via subsidii ferendi seclusa, arcem tradidere, ea conditione, ut liberi cum suis rebus abirent. Dux interea *Philippus* accersitis [14], quæ in *Etruria* erant; copiis mandat, ut restitutis [15] quæ de Pontifice erant urbibus, oppidisque, cætera firmis munirent præsidiis. Erat equitum numerus circiter quatuor millium, peditum mille, qui cum ad flumen *Scultennæ* (*Panarium* incolæ vocant) pervenissent, a transitu [16], dispositis in ulteriore ripa equitibus, prohibiti, inferius prope *Viniolam* oppidum descenderunt, ubi ponte juncto, flumen nullo inhibente transeunt, seque cum reliquis *Philippi* copiis conjungunt. Comparato, ac in unum coacto præpotenti, egregioque exercitu, in quo quindecim millia equitum, peditumque censebantur, imperator illi datus *Carolus* [17] *Malatesta Pisauriensis*, cum ad liberandam obsidione *Brixiam* proficisceretur, *Philippi* præfectis sententias variantibus, singulisque consilium suum cæteris omnibus præferentibus, parum profecit. Alii enim oppugnandas novas munitiones, vallum rescindendum, fossam replendam censebant: alii obsidione cingendam urbem, ne commeatus ad hostes deferri posset, & fame postea, quia vi nequibant, ad deditionem compellendos. Quidam majoris animi, fortunam belli experiundam esse dicebant. Quam sententiam secuti reliqui fossam vallumque magno conatu aggressi, irrito labore, multis acceptis vulneribus eam oppugnationem reliquerunt. *Carminiola* enim defendendo vallo robustissimos milites præposuit, eruptionibusque factis hostes in castra, pluribus occisis aut captis, redire coëgit. Expectabant, qui urbem, atque arces tuebantur, ut his subveniretur; videbant enim *Philippi* equitatum, peditatumque magno numero haud procul a mœnibus in campis esse tamquam certum auxilium laturos, ideoque summa vi se oppugnantibus resistebant. Verum cum post commissum certamen veluti victos abire viderent, continuis lacessiti præliis, & vulneribus confecti, desperata salutis spe defecere animis. Qui Pilarem asservabant portam, ea relicta in proximiorem arcem muro continuo se se receperunt: ejus quoque custodes haud multo post, cum aliquandiu repugnassent, tandem fame urgente, dierum decem inducias pacti, arcem reliquere. Secundam deinceps adorti, cum qui eam defensabant nulla humana adjutos ope arcis amissæ milites conspicerent, se pro derelictis habitos, & ipsi omni spe auxilii præcisa, paucos post dies eadem conditione, qua priores, arcem omnium maximam tradiderunt. Restabat oppugnatio montanæ [18] arcis, quæ tum loci natura, tum mœnibus, & frequentibus turribus, & militum robore perdifficilis videbatur. Sed diversarum machinarum multitudo, ad hoc bombardarum magna vis turrim in medio sitam, crebris verberibus disjecit, tum reliqua ædificia ictu lapidum contrivit. Tolerata duos amplius menses obsidione, præsidio, arce tradita, abeundi est facultas permissa, urbsque omnis in potestatem redacta, octavo [19] postquam obsideri cœpta erat mense, in expugnandis arcibus, muris, & turribus summa industria adhibita. *Philippi* copiæ agrum *Brixiensem* frequentibus populationibus vastabant, dispositis per oppida militibus, qui illa ab hostibus tutarentur. Id vero in expugnatione *Brixiæ* post devictam urbem perarduum fuit, comportatio scilicet commeatus, quo civitas aleretur. Nam & messem omnem in equorum pabulum equites consumpserant, & *Philippo* omnia urbi propinqua parebant loca, ut nullus frumenti invehendi daretur aditus. *Benaci* vero lacus oppida, præter angulum quendam, cujus parva arx *Venetorum* ditionis erat, adversa *Venetis* expugnari nullis ad id præparatis navibus nequibant. Constans fama est, culpa præfectorum *Philippi* eam urbem non esse recuperatam. Nam cum liber aditus ad illam esset, facile fossam prohibituros fuisse ajunt, nisi certamen dignitatis [20], æmulationisque, dum quilibet suum consilium alterius spreta sententia exequi nititur, inter eos ortum, facultatem, spatiumque perficiendi operis hosti per ignaviam præbuisset. Dum cunctantur, dum de ferendo auxilio disceptant, rei bene gerendæ, impediendique operis occasio [21] est amissa: & quod ne fieret facile prohiberi poterat, id perfectum, munitumque expugnare frustra tentarunt. Dum *Brixia* pari pene conatu expugnatur, & defenditur, nullis nondum certis indiciis, quo se fortuna inclinaret, *Paulus Guinisius Lucæ* tyrannus, sperans aliorum bellis sua augeri, confirmarique, equitibus sexcentis diversis ex locis coactis, eo consilio, ut ejus stipendia sequerentur, qui omnium pene judicio victoriam consecuturus esset, arbitratus tanto beneficio liberius suis civibus dominari posse, cum existimaret 1426

14. *Accersitis copiis.* Quæ sub Angelo Pergulensi militaverant.

15. *Restitutis quæ de Pontifice erant urbibus.* Nempe Imola, & Forolivii.

16. *A transitu &c. prohibiti.* A Nicolao Marchione Estensi, qui Scultennæ Mutinensis fluvii ripam tuebatur.

17. *Carolus Malatesta.* Qui pridem Florentinorum dux adversus Ladislaum fuerat.

18. *Montanæ Arcis.* Cujus præfectus Antonius Landrianus. *Corius p. V.*

19. *Octavo postquam obsideri cœpta erat mense.* Aprili obsessa, & Novembri in potestatem redacta.

20. *Dignitatis æmulationisque certamen.* Inter Franciscum Sfortiam, & Nicolaum Piccininum.

21. *Occasio est amissa.* Angelo Pergulano amissæ Brixiæ culpa illata fuit, qui ab omnibus præfectis rogatus nunquam perfringendis operibus impetum fieri permisit.

1426 ret *Mediolanensem* superiorem fore, fortunamque A pro eo pugnare, rejectis *Florentinorum* postulatis, qui mille equitum præfecturam filio detulerant, *Ladislaum* maximum natu filium ad eum in castra ire jussit. Qua ex re & *Venetis*, & *Florentinis* summa adversus eum indignatio coorta est; eaque postmodum causa fuit, ut fœdere pacis excluderetur, quoniam [22] nulli aperte favisset. Ferunt *Franciscum Foscarum*, *Venetorum* Ducem, virum prudentissimum, pace facta *Florentinis* oratoribus dixisse, eos recte facturos, si memores *Pauli* injuriarum, insanum tyranni consilium ultum irent. Decemviri interea, cum *Philippi* copiæ *Etruriam* reliquissent, summa in recuperandis a- B missis castellis cura adhibita, partim vi expugnarunt, partim postmodum pacis conditionibus receperunt. At *Veneti Brixia* occupata, ad expugnanda oppida, castellaque ejus agri omni ope intenti, ad ea loca quæ circa *Benaci* lacus littus sunt exercitu circumducto (jam enim omnis ea regio sponte in partes *Philippi* concesserat) nonnullis vi captis, faciliorem comportandæ annonæ aditum præbuerunt. His rebus *Carminiola* intento, *Martinus* Pontifex, cujus opera bellum antea protractum erat, cum quæ animo conceperat vana apparerent (fama namque frequentior fuerat, & multorum sententia, illum ante fœdus cum *Venetis* ictum C de industria exoptasse, ut bellum vigeret, neque concordia statueretur, quo *Florentini* longo, ac diutino bello fatigati, viribusque exhausti *Philippi* odio se suaque sibi dederent) amissa *Brixia*, veritus, ne Dux reliquarum quoque urbium discrimen subiret, mente ad pacem conversa, literis *Mediolanensem*, *Venetos*, ac *Florentinos* exhortatus ad arma deponenda, ut intellexit minime eam omnes refugere, Cardinalem [23] Sanctæ Crucis *Nicolaum*, virum sanctissimum, ad *Venetos*, quibus quocumque modo belli componendi arbitrium permissum erat, Legatum misit: qui cum cives concordiam haud horrere intellexisset, *Amedei* quoque, & *Flo-* D

1427 *rentinorum* auctoritatem, qui socii erant, secuturos dicerent, *Mediolanum* petens, ubi *Philippum* pacis cupidum, ut ex verbis hominis elici poterat, comperit, singulorum oratores *Ferrariæ* convenire jussit: quo in loco multis utrinque summa animi contentione agitatis, tertium tandem post mensem kalendis Januariis pax solemni more firmata est. Conditiones dictæ, ut *Brixia*, divina humanaque omnia, valle quadam excepta, ac quæ circa *Ollium* ditionis *Cremonæ* essent, *Bergomum* insuper, omnisque ejus ager *Venetis* cederent: quæ *Florentinorum* ante bellum fuerant, restituerentur: *Amedeus* [24] vero bello capta teneret: E Quibus, ut acquiesceret *Philippus*, *Mediolanum* reversus Cardinalis illum hortatus est: *Ut rationem temporum haberet: Satius esse partis alicujus, quam totius imperii jacturam subire: prudentis viri esse parere tempori, a quo consilia omnia sumenda essent, & cui parere sapientes vellent. Utile proculdubio fore adversæ fortunæ cedere, cujus arbitrio humanæ res regi viderentur: non in eodem statu semper omnia futura: accidere posse, ut minori impensa recuperet amissa, quam quæ sunt perdita. Denique eam esse* 1427 *Pontificis mentem, ut quacunque conditione præsentibus consulat rebus: se quoque illi suadere concordiam, utque Pontificis auctoritatem sequatur.* At vero Dux tum *Florentinorum*, qui se Pontifici restituere urbes Ecclesiæ quærentem impedierunt, superbiam incusabat; tum *Venetorum*, quibuscum fœdere junctus erat, aliena occupandi cupiditatem plurimum querebatur. Sed Legati viri gravissimi verbis commotus in datus pacis conditiones descendit. Hæc ea æstate utrinque facta. Accepto per Ducem pacis fœdere, *Carminiola* ad recipienda oppida profectus, a mœnibus omnium repulsus est, jurejurando pro nihilo habito, ac legibus pacis a Duce contemptis. Creditur Legati viri integerrimi sanctissimique auctoritate motum eas accepisse conditiones quamvis invitum, cujus suasionibus contra ire vereretur, postmodum pœnitentia ductum insita animi varietate sententiam mutasse, & ea quæ condonabantur duxisse satius amittere bello, quam per speciem timoris relinquere. Quod ægre ferens Legatus, Ducisque inconstantia offensus *Romam* rediit. Variis moribus variaque a reliquis natura Dux fuit, & nova in diem consilia versans, nulli credere penitus, nulli fidere, promissorum haudquaquam fidelis custos, quem dilexerat paulo post a se rejiciebat. Callidus, & ingenii sagacis, mobilisque, ut qui in bello pacem, in pace bellum cuperet, suo innixus consilio spernebat cæteros, semper procul a conspectu hominum reclusus [25], atque omnia per internuntios agens. Antequam *Brixienses* ab eo deficerent, quidam eorum quæ parabantur haud ignarus *Mediolanum* profectus Duci nuntiari jussit, esse quædam minime contemnenda, quæ cum eo communicare sine arbitris opus esset, rogare, ut quæ afferret ex se audiret. Ille more suo, cum quæ dicturus venisset, ex amicis cuidam referri imperasset, alter vero *Philippo* tantummodo necessario ea edenda respondisset, cum in sententia perstaret, indignabundus confestim abiit, affirmans non multos post dies nuntii spreti pœnitentiam Ducem acturum, ac subinde ejus civitatis rebellio, amissioque secuta est. Initio præterea belli *Mediolanensium* optimates *Philippo* magnam [26] auri vim obtulisse ferunt, si curam belli gerendi eis permitteret, utque providerent, ne quid ab hoste caperent detrimenti: illum vero omnes suspicientem, ac nulli prorsus credentem, obstantibus adulatoribus oblatam pecuniam repudiasse, asserentibus præcludendam populis omnem belli gerendi facultatem; eam enim ad appetendam libertatem optimam viam esse. Itaque sive suopte ingenio parum in promissis firmo, seu aliorum [27] bellum paci præferentium impulsu (utrunque enim traditur) abjectis concordiæ legibus (& jam hyems erat) armis [28] se tutari, atque hostem aggredi parat: multos enim equites conduxerat, quos *Veneti* firmam fore pacem existimantes, ut parum utiles missos fecerant, quibus ille fretus agrum *Mantuanum*, quo omnem timoris suspicionem amoveret, incursionibus, popu-

22. *Quoniam nulli aperte favisset.* Imo quia aperte favisset Mediolanensi, cujus auxilio sub Ladislao ejus filio sexcentos equites miserat.

23. *Cardinalem S. Crucis Nicolaum.* Albergatum ex Sacra Carthusianorum familia, Episcopum Bononiensem. Sigonius *de Episcop. Bonon. in B. Nic. Alberg. lib. III. Ejus Vitam scripsit* Jacobus Zenus, Feltrensis, ac Bellunensis Episcopus *Col. Agrip. apud Joann. Kinchium* 1618. F

24. *Amedeus vero.* Allobrogum Dux, qui Venetis adhæserat. Hic ille est qui defuncta uxore in Sancti Mauritii monasterio secessit, & deinde in schismate contra Eugenium, Antipapa fuit nomine Felix. Hunc Poggius invectiva quam acerrima exagitavit.

25. *Reclusus.* In Abbiatæ oppido. Blond. Flav. *Dec. 3. lib. III.*

26. *Magnam auri vim obtulisse.* Quæ decem millibus equitum & totidem peditum colligendis sufficeret. Petr. Justin. *Hist. Ven lib. VI.*

27. *Aliorum bellum paci præferentium impulsu.* Non alia de caussa ad pacis consilia animum appulisse Ducem animadvertit *Ammiratus*, & cum eo *Blondus*, aliique, quam ut Venetos a Florentinis removeret, & Carminiolam, dum pace facta ad suum oppidum pergeret, insidiis occuparet: quod cum ex voto non cessisset, pacem fregisse. Ammirat. *p. I. To. 2. lib. XIX.*

28. *Armis se tutari, &c.* Classem apud Brixiam reparando, & Ligures extorres Genua arcendo.

29. *Mon-*

1427 pulationibuſque vaſtavit. Id facinus tum *Venetos*, tum *Florentinos* ad inſtaurandum bellum acriores reddidit, ac paratiores: hinc enim fidei adeo palam violatæ injuria, hinc *Mantuani* damna ſtimulant ad ultionem animos. Parato itaque novo equitatu *Veneti*, *Florentinorum* additis copiis, brevi magnum conficiunt exercitum. In amicitiam præterea, ac belli ſocietatem *Montisferrati* [29] Regulum, ac *Orlandum Palaviſinum*, qui *Philippi* fines hoſtili more invadant, aſciſcunt. *Amedeus* enim innata avaritia pecuniæ, & ſtipendii recipiundi cauſa fœderi aſcriptus, neque bello, neque paci utilis erat. *Genuenſium* quoque exules operam polliciti, ut patriam a *Philippi* ſervitute vindicarent, unico prælio ſuperati [30] ſunt. *Philippus* vero exiſtimans in eo rem verti, ut qui prior arma inferret, victoriam ex hoſtibus reportaret, copiarum parte agrum *Brixienſem* populando, urendoque tecta multiplici calamitate affecit: claſſe quoque in *Pado* flumine confeſtim parata, caſtella quædam, in queis *Caſale* [31] majus fuit, terra navibuſque (ea ſecus aquam ſunt) expugnata cepit. Jam ſuperiori loco *Mediolanenſis* fortuna eſſe videbatur; non enim *Venetorum* copiæ *Carminiolæ* ad [32] balnea ob adverſam [33] valetudinem profecti conſilio uti poterant, quo abſente *Venetorum* non eodem quo antea conſilio viribuſque res gerebatur; cum *Veneti*, ut hoſtium viribus obſiſterent, paratis e veſtigio navibus longis triginta, nautiſque impoſitis bellis maritimis exercitatis, ac inſtructis machinis omnibus, atque armamentis, quæ ad hoſtium munimenta oppugnanda pertinerent, imperatoreque *Bembo* [34] maritimæ expeditionis peritiſſimo declarato, *Padum* ingreſſi, ad hoſtium naves militum virtute, & navigandi, rerumque navalium inſcitia inferiores curſum dirigunt, primoque impetu adverſariorum [35] claſſe ad *Brixellum* in fluminis ripa ſitum fugata, obſidionem ſolvunt. Capto enim proditione oppido, quod *Venetis* parebat, arcem in fide permanentem forti animo ſe defenſantem oppugnaverant, machinaſque, ac varia ad diruendam arcem tormenta ex *Cremona* comportaverant: quibus omnibus recepto oppido potiti, naveſque hoſtiles inſecuti, commiſſo [36] certamine in fugam verſas ſuperant, octoque captis, paulo poſt *Cremonam* verſus profecti, repagula, oppugnaculaque [37] omnia fluminis aſcenſum prohibentia magno certamine removent. Parta ubique victoria, cum milites imperio ducis neglecto relictis navibus, prædatum in agrum *Cremonenſem* deſcendiſſent, palatique nullo ordine vagarentur ſpoliis agreſtium intenti, præfectus [38] equitum in urbis tutelam relictus diſſipatos aggreditur, multis captis, trecentis occiſis, reliquos turpi fuga ad naves compulit. Relicta *Cremona* claſſem *Ticinium* verſus cum *Venetus* moviſſet, veritus inſidias *Cremonam* revertitur, exiſtimanſque eiſdem copiis eodemque præfecto defendi urbem, acceptam injuriam ulciſci parat. Dum milites cautius exponit populabundos majorique quam antea equitatu (novi enim [39] advenerant equites) repulſus parva jactura ſuos revocat. Et jam æſtas aderat, cum *Carminiola* recuperata valetudine *Patavium* [40] venit. Inde *Brixiam* petens quinto ab urbe lapide cum paucis conſedit copiis, omnibus quas interim *Veneti* ſcripſerant, ſe ſequi juſſis. Ex omni exercitu cum ad decem equitum millia in urbem inſcientibus hoſtibus miſiſſet, *Albericus* vero *Cunii* Comes, nonnullique *Philippi* equitum præfecti ab *Octolingo* oppido, quod duodecim millibus paſſuum diſtat *Brixia*, prodeuntes, uſque ad urbis portas excurſione facta, cum omnis generis onerati præda redirent, emiſſo [41] ex urbe equitatu, & præda recuperata eſt, & ex præfectis [42] unus cum equitum parte captus. Eadem die *Carminiola* urbem ingreſſus ſecundum id equeſtre prælium factum permoleſte [43] tulit: exiſtimabat enim, ſi ſe duce eruptionem feciſſent, captis omnibus facile oppidum expugnari potuiſſe. Menſe inde Martio cum exercitu, in quo equitum quindecim, peditum millia ſex cenſebantur, calonum, curruumque magno numero ad commeatum, & bellicas portandas machinas addito, profectus, *Montemclarum* opulentum oppidum obſedit, quo pluribus præliis tentato, cum egregie defenderetur, ex eo loco ad *Octolingum* caſtra movit, ſperans perfacile ſe oppido potiturum. Sed nocte præcedente ad mille [44] equitum *Mediolanenſium* oppidum ignorante *Carminiola* intrant, qui ſe intra portas continuere, quoad hoſtes metarentur caſtra. Hi per negligentiam (nihil enim hoſtile timebant) ducis eorum parum providi ad repentinos motus culpa, diſſolutiuſque quam par erat curantes corpora, otio, quietique indulgebant, vagi incompoſitique tamquam in pacato forent. Solus *Johannes* [45] *Strotius*, eques *Florentinus*, quem præfectum turmæ equitum *Ferrarienſis* (id [46] enim ex formula debebat) ad exercitum miſerat, in 1427

29. *Montisferrati Regulum.* Joannem Jacobum.

30. *Unico prælio ſuperati ſunt.* Non uno tantum prælio, ſed duobus, nempe maritimo, & terreſtri ſuperatos Genuenſium exules, qui Thomæ Fregoſii ductu convenerant, refert *Ubert. Folieta.* Primo prælio magna cum cæde ab urbis mœnibus, amiſſis ſcalis repulſi, ſecundo ad Vervetiam oppidum victi, una triremi fugata, & tribus captis. Foliet. *Hiſt. Gen. lib. X.*

31. *Caſale majus.* Cremonenſis agri oppidum, cui Gabriel Piſanus Venetorum nomine præerat, ut Pigna *lib. VI. Hiſt. Princip. Ateſt.*

32. *Ad balnea* Patavina exercitui propinquiora, ut putat Blond. *Dec.* 3. *lib. III.* Ad balnea Senenſia profectum aſſerit Pigna *lib. VI. Hiſt. Princip. Ateſt.* cujus ſententiam probaverim, tum quia paulo infra ait Poggius *Carminiolam recuperata valetudine Patavium veniſſe*, tum quia Laurentius Saxolus Pratenſis, inſignis Philoſophus, ac Medicus, curam Carminiolæ ad balnea Senenſia egit.

33 *Ob adverſam valetudinem.* Quod equo apud Tarviſium decidiſſet, ex quo nervi debilitati, & febri, lateriſque dolore correptus fuit.

34. *Bembo.* Franciſco.

35. *Adverſariorum claſſe.* Cui Pacinus Euſtachius Ticinenſis præerat.

36. *Commiſſo certamine.* Quarto a Cremona lapide octo galeones (ut vocant) ſubegit Bembus coram Piccinino, qui in fluminis ripa ſuos ad pugnam voce, & geſtu extimulabat.

37. *Oppugnacula omnia fluminis aſcenſum prohibentia.* Tria in Pado caſtella erexerant Philippenſes, quæ ita flumen clauſerant, ut paucis militibus cuilibet magnæ claſſi tranſitus poſſet in interiora Galliæ impediri. Petrus juſtin. *Hiſt. Ven. lib. VI.*

38. *Præfectus equitum.* Chriſtophorus Lavellanus. Campi *Hiſt. Cremon. lib. III.*

39. *Novi advenerant equites.* Inſcio Bembo cohors equitum duce Nicolao Guerrerio Cremonæ præſidio addita. Blond. Flav. *Dec.* 3. *lib. III.*

40. *Patavium venit.* A balneis Senenſibus.

41. *Emiſſo ex urbe equitatu.* Per Nazaream portam a Petro Lauredano in Franciſci Bembi Veneti imperatoris locum ſuffecto. Petr. Juſtin. *Hiſt. Ven. lib. VI.*

42. *Ex præfectis unus.* Perinus Tortonenſis, cui Tarco cognomen erat, cum 150. equitibus captus.

43. *Permoleſte tulit.* Ob invidiam, quod alienis hoc actum auſpiciis fuiſſet.

44. *Ad mille equitum.* Philippus mille equites noctu Octolingum mittit una cum Guidone Torrello, Chriſtophoro Lavellano, & Nicolao Guerrerio.

45. *Johannes Strotius, eques Florentinus.* Qui factioni Petri de Albizis adhærens, Florentia expulſus ad Nicolaum Ateſtinum confugerat, a quo ſummo honore exceptus equitum præfectus declaratus eſt. Scip. Ammirat. *Hiſt. Flor. p. I. To.* 2. *lib. XIX.*

46. *Id enim ex formula debebat.* Ex formula fœderis.

1427 in armis cum suis tantum perstabat, in omnes casus pro exercitus salute intentus. Conspecta ab oppidanis negligentia, eruptione post meridiem (& æstus increbuerat) facta, magno impetu castra nullis munitionibus firmata invadunt. Solus cum suis *Johannes*, conserto cum hostibus prælio, rem substentat, & dum parvo numero cum majoribus hostium copiis pugnat, occubuit [47]. Illi magna strage edita, ad mille quingentos ex equitibus captis, tandem excitatis [48] e somno militibus intra oppidum se recipiunt. *Carminiola* deinceps, quo ab hostium incursu castra tutiora forent, curribus, ii ad duo millia erant, circumsedit. Considerans autem oppidorum agri *Brixiensis* expugnationem longiorem fore, ne reliquum æstatis inutili bello consumeret, *Cremonam* obsidere statuit, opinatus ea capta, & reliqua in potestatem ventura. Ut autem a *Mantua*

A commeatus, machinæque usui belli, atque obsidioni necessariæ *Pado* commodius in castra deferri possent, arcem *Binam* supra *Ollium* cum ponte sitam maximo labore exercitus vi cepit, impositoque præsidio valido, firmatis muris, atque arce, quæ crebris machinarum ictibus confracta erat, instaurata, prope *Cremonam*, secundum *Padi* ripam ad sextum lapidem castra posuit. Quibus rebus perterritus admodum *Philippus*, omnibus, qui se, suaque salva vellent, sequi jussis, quod nunquam antea fecerat [49], *Cremonam* contendit, lustratoque exercitu viginti amplius millibus hominum (multi enim undique ad eum B confluxerant) prope hostem tribus passuum millibus castra locavit. Eorum præterea, qui secuti erant, equitum, peditumque ingens numerus, sed plurima minime apta bello multitudo. 1427

47. *Occubuit.* Ab irruentibus hostibus suffocatus, ut Pigna *Hist. Princip. Atest. lib. VI.*

48. *Excitatis e somno militibus.* Cum prætorianorum manu ipso Carminiola accurrente.

49. *Quod nunquam antea fecerat.* In Abbiatæ oppido, ut diximus, semper occlusus.

POGGII BRACCIOLINI,
Florentini,

HISTORIARUM FLORENTINI POPULI LIBRI SEXTI EPITOME.

Vicecomitis prælium cum fœderatis in Cremonensi *agro.* Franciscus Sfortia Binæ *oppidum occupat, adveniente vero* Carminiola, *relinquit.* Philippi *exercitu apud* Maclovium *profligato, pax denuo fit. Bellum a* Florentinis *in* Lucenses *movetur. Vicecomes cum* Senensibus Lucæ *auxilia mittunt, e-* C *jusque Tyrannus dolo capitur.* Florentinorum *copiæ ad* Lucam *cæsæ, eorumque ager depopulatus. Cum* Florentinis Veneti *junguntur, & in* Pado *superantur.* Genuenses *navali pugna a* Venetis, Florentinisque *subjiciuntur.* Carminiola *a* Venetis *capite mulctatur.*

LIBER SEXTUS.

ERECTIS omnium Ducis adventu ad pugnam animis, ne frustra advenisse videretur, utque aliquod suæ virtutis opus quisque ederet, quo benevolentiam Principis iniret, hosti pugnandi copiam fecere. *Carminiola* apud *Summum* (id nomen est villæ) habens castra, minime abnuit certamen, sed eductas acies in hostem promovit. Pluribus horis (& finis mensis Junii erat) collatis signis, acriter est pugnatum, nullam in partem belli fortuna inclinante: tandem fessis diutino prælio omnibus, æquo marte discessum est. Fertur signo receptui dato, utriusque [1] exercitus milites bellando immixtos fuisse, ut variæ equitum turmæ ad suos se recipere opinantes, in hostium [2] ferme manus incau-

D te, vi exorti pulveris devenirent; cum neque signa inspiciendi, neque suos præter vocis sonum internoscendi daretur facultas. His apud *Cremonam* gestis, cum *Amedeus*, *Montisqueferrati* Regulus, aliquot equitum turmis omnem *Mediolanensem* agrum usque ad urbis portas depopularentur, coactus *Philippus* rebus suis consulere, relicto exercitu, *Mediolanum* cum [3] paucis copiis revertitur, cujus adventu parvo equitatu hostium impetus est repressus. Diffisus *Carminiola* tantam urbem tanto exercitu munitam obsideri a se posse, *Casale* petit, jusso [4] classis *Venetæ* præfecto eo naves deducere, quo facilius expugnaretur. E *Franciscus Sfortia*, haud inferior *Philippi* equitum præfectus, abeuntem exercitum insecutus, postquam nulla in parte capi a se hostem posse vidit, itinere ad *Binam* flexo, expugnatis arcibus, impo-

1. *Utriusque exercitus milites.* Septuaginta millia militum in utrisque castris censebantur, ita ut post Romani Imperii casum nunquam amplius tanta Italorum multitudo ad arma simul coierit.

2. *In hostium fere manus incaute devenirent.* Nec milites tantum, sed ipsi duces; Carminiola enim equo sublapso pedes diu pugnavit, Mantuanus in mediis hostibus solus stetit, Sfortia nullo ex suis comitante ad castra usque Venetorum pervenerat; qui omnes capi potuissent, nisi pulveris exorti beneficio effugissent. Pigna *lib. VI.* Ammirat. *p. I. To. 2. lib. XIX. p.* 1038.

3. *Cum paucis copiis.* Quibus præerat Ladislaus Guinisius, Pauli Lucæ Tyranni filius. Pigna *lib. VI.*

4. *Jusso classis Venetæ præfecto.* Petro Lauredano, non Francisco Bembo, ut Blondus *Dec.* 3. *lib. III.* Bembo enim post Padanum prælium gravi morbo correpto, cum militiæ vacare nequiret, suffectus Lauredanus, ut refert Petr. Justin. *lib. VI.*

5. Im-

poſito [5] præſidio, in caſtra redit. Ea re per *Carminiolam* comperta, confeſtim cum expeditis equitibus *Binam* advolat, ſi forte ibi *Franciſcum* offenderet, quem cum abiiſſe cognovit, denuo arces expugnat: cumque ejus cuſtodes e muris antea præcipitatos audiſſet, ſuo quoque juſſu milites a *Franciſco* impoſiti in flumen dejiciuntur, ſtatimque ad *Caſalis* obſidionem, quod firmo præſidio defendebatur, reverſus, oppidum terra flumineque [6] circumdatum oppugnat, non muro, ſed alto, denſoque aggere cinctum, ideoque locus ab ictu lapidum tutus. Turris excelſa portæ imminens, quæ ad *Padum* ducit, machinarum lapidibus quaſſata, cum in ſubjectam corruiſſet foſſam, ac per illius ruinas ingredi milites niterentur, veriti oppidani, ne vi capti præda eſſent hoſtibus, ſalutem pacti, ut cum ſingulis veſtimentis abire liceret, deditionem [7] fecere. Quo recepto aliquamdiu eo loci exercitus caſtra habuit. Interim ſimulans ſe ad varia loca oppugnanda cum exercitu aditurum, hoſtes eo in ſubſidium profectos ſæpius eluſit, indignantibus illis, ac ægre ferentibus, nullo certo conſilio ſe uti poſſe. His ſæpius ſimulatis, demum *Maclovium* oppidum majori ex parte paludibus circumdatum ſubita obſidione cingit, ea mente, ut ſi hoſtes ad tollendam obſidionem pergerent, difficultatibus locorum adducti facile ſuperarentur. Id ægre major [8] pars Ducis præfectorum ferens, rem [9] indignam clamitant, ſinere hoſtem, quæ velit loca petere, nulloque obſiſtente oppugnare: concedi eo modo audaciam hoſti, ſuis minui: dedituros ſe ſe omnes, ſimulac ſenſerint obſidionem, niſi ſubſidium ſubmittatur: prodi cauſam ejus, cujus ſtipendiis militarent, ſi ſua, ut hoſti libitum fuerit, capi libere permittatur. Tentandam igitur belli fortunam, neque ſinendos fideliſſimos populos ludibrio ſimul, & libidini hoſtium eſſe: vociferare omnes in bellum: armis *Venetum* appetendum magis loci ſitu, quam viribus fidentem. Quidam [10] ætate, & diſciplina militari peritiores, maturo, non præcipiti conſilio utendum cenſebant: hoſtium res eo in loco deductas, ut una ſolum via, & ea perangusta, & ſinuoſa ad eos adiri queat, quæ magis pediti, quam equiti uſui eſſet: reliqua omnia aquis paluſtribus teneri, haudquaquam equiti pervia: obſecrare, ut eam ſententiam rejiciant: hoſtem [11] cunctando magis, quam decertando vinci poſſe: ſi ſecus ageretur, magnam ex eo venturam calamitatem. *Carolus* [12] exercitus dux neque ætate, neque uſu doctior, juniorum, quos Hectoras appellabat, voluntatem ſecutus, aggredi hoſtem ſtatuit: ſingulos præfectos in ordinem ſtructa acie ire jubens. *Carminiola* ſuos excipere hoſtium adventum, conſertoque prælio pedites [13] in paludem adire, haſtis, ac ſagittis a lateribus ferire hoſtem mandat; quæ res maximo momento victoriæ fuit: non enim poterat aut egredi e via, aut vitare crebros ictus, quibus patebant latera. Quum aliquandiu haud æquis artibus pugnatum eſſet, ſuperati tandem hoſtes in fugam verſi ſunt: præfecti ferme omnes evaſere cum equitatus parte. *Carolus* [14] captus eſt; & cum eo ad millia equitum octo: impedimenta omnia amiſſa, quæ maxima habita eſt jactura. Haudquaquam ambigitur, *Philippum* eo die imperio ſpoliari potuiſſe, ſi *Carminiola* captos equites detinuiſſet: omnes enim fere nobiliores, & bello utiles in poteſtatem venerant. Sed dum obſequitur præſentibus moribus, dum cunctatur, dum prædæ partiundæ vacat, dum equites liberos demittit (credo *Philippi* adverſæ fortunæ miſertus) victoria de manibus lapſa eſt. Actum enim de ſtatu Principis illius erat, ſi præfectos fugientes inſecutus e veſtigio parta victoria, caſtra *Cremonam* admoviſſet. Tantus enim tumultus inceſſerat omnes, tanta rerum deſperatio animis hominum inerat, tanta victoriæ fama veris falſa adjiciens increbuerat, ut proculdubio plurimi in *Venetorum* ditionem ſponte venturi fuiſſent, omni ſpe fortunæ melioris præciſa. Poterat libere obſidere *Cremonam*, ponte *Abduam* nullo obſiſtente jungere, & populatis agris ad ipſum *Mediolanum* regni caput arma proferre: quæ omnia ab eo neglecta præbuere *Venetis* immutati animi, proditioniſque [15] ſuſpicionem. Nam dum expugnandis, recipiendiſque *Brixienſis* agri oppidis, atque ad leviora circumagendo exercitu, tardeque omnia exequendo tempus terit, ſpatium dedit *Philippo* exercitus inſtaurandi. Quum enim præfecti, equiteſque ad unum integri omnes rediſſent, facile fuit equorum, armorumque jacturam reſarcire. Arma, & veſtem *Mediolanenſes*; equos, diverſarum urbium cives, oppidani quoque permulti ſubminiſtrarunt. Pecunia undecumque contracta. Reparato exercitu præfecti *Philippi* continuis incurſionibus infeſti *Carminiolæ* oppida expugnanti impedimento erant, quo minus victoria uteretur. Quamvis autem *Philippi* copiæ parum diminutæ eſſent, ſuamque rem ſummis viribus tutarentur, tamen multa timens, ſibique diffidens *Philippus*, *Sigiſmundum* Imperatorem in ſuum auxilium excivit: utque terrorem ſuſpicionemque *Venetis* injiceret, *Perbrunorum Scalam*, cujus majores *Veronæ*, *Marſilium Carrarienſem*, cujus pater, avuſque *Patavii* imperitaverant, ut in *Italiam* ad recuperandas avitas urbes exercitum traducerent, hortatur, ſperans eorum auſpicio eas civitates a *Venetis* deſcituras. Ab *Amedeo* vero datis per cauſam matrimonii (filiam [16] enim ejus occulte deſponderat) *Vercellis* [17], pacem redemit, quo ab ea parte tutior omnes copias *Venetis* opponeret. Cum autem externa auxilia ad terrendos hoſtes evocata non ſatis in promptu eſſent, quo facilius ad pacem deſcen-

5. *Impoſito præſidio.* Venetorum militibus in ſubjectum flumen projectis.

6. *Flumineque.* Oleo.

7. *Deditionem fecere.* Inſcio Antonio Piſano oppidi præfecto.

8. *Major pars Ducis Præfectorum.* Præcipue Sfortia, & Piccininus.

9. *Rem indignam clamitant ſinere hoſtem, &c.* Non diſſimiliter Minutius Magiſter equitum Fabium Dictatorem incuſabat, quod Hannibalem impune in ſocios graſſari pateretur Liv. *Dec. 3. lib. II.*

10. *Quidam ætate & diſciplina militari peritiores.* Pergulenſis, & Torellus.

11. *Cunctando magis quam decertando vinci.* Fabius Maximus ex eo Cunctator dictus, quod cunctando, non pugnando Hannibalem ſuperaſſet. De quo Virgilius *Æneid. lib. VI.*

Quo feſſum rapitis Fabii? tu Maximus ille es.
Unus qui nobis cunctando reſtituis rem.

12. *Carolus exercitus dux.* Carolus Malateſta Piſaurienſis, non Ariminenſis, quem ſupra Florentinorum ducem fuiſſe comperimus, ut adnotat Cæſar Clementinus *Hiſt. Arimin. in Vita Caroli p. II. lib. VIII.*

13. *Pedites in paludem adire, &c.* Nec non duo equitum millia Tolentinate Duce ad Terentianum paludis latebris ſe occultare jubet. Petrus Juſt. *in fine lib. VI.*

14. *Carolus captus eſt.* Una cum Angeli Pergulenſis filio.

15. *Proditioniſque ſuſpicionem.* Nec immerito ex hoc ejus ſupplicii cauſſam ortam adnotat Sabellicus *Enead. lib. II.*

16. *Filiam enim ejus.* Mariam, *ut Corius p. V.* licet Pignonius *in Arboris Enodatione*; ubi de Amedeo VII. nomen reticeat.

17. *Datis, &c. Vercellis.* Ab Amedeo occupatæ fuerant Vercellæ, reſtitutæ vero Philippo dotis nomine, quod ejus filiam uxorem duxiſſet. Rurſus tamen Amedeo a Philippo conceſſæ. Bugat. *Hiſt. Med. lib. V.*

18. *Non-*

1427 ſcenderent, cum *Martino* Pontifice per oratores egit occulte, ut veluti ſua ſponte eam quæreret. Obierant inſuper nonnulli [18] ex ſuis præfectis, qui in re militari admodum præſtabant; ut multis ex cauſis pace ſibi opus eſſe cenſeret, deſtituto iis viris, in quibus maxime reſideret belli cura. Ineunte hyeme Legatus idem, qui prioris concordiæ auctor fuerat, Cardinalis [19] Sanctæ Crucis, ad componendam pacem miſſus, juſſis omnibus quos inter bellum erat, oratores *Ferrariam* decernere, ipſe eo proficiſcitur. *Florentini*, ut qui pro augendo aliorum imperio certarent, pacem optabant. *Amedei*, qui jam occulte cum *Philippo* convenerat, oratores haudquaquam *Philippi* poſtulata improbantes paci aſſentiebantur. Veneti inter ſpem, metumque dubii, debilitari hoſtem cupiebant: hinc eos impenſa, communiſque mars, ac belli eventus incertus, & *Carminiolæ* jam ſuſpecta fides urgebat ad pacem: hinc ambitio, & majorum rerum appetitus bellum trahere ſuadebat. *Philippi* quoque ea poſtulata erant, quæ omnem belli timorem excutere viderentur. Oratores ſinguli, ut juſſum erat, *Ferrariam* ſunt profecti. Interim quamvis hyems eſſet aſperrima, tamen a *Carminiola* multu oppida tum in *Cremonenſi*, tum in *Brixienſi* agro ex hoſte capta. Re pacis contentionibus variis diutius protracta; tandem Legati [20] virtute, auctoritateque poſt quintum fere menſem, qua de agi cœptum eſt, conſtituitur Aprili

1428 menſe anni XXVIII. ſupra MCCCC. his conditionibus, ut *Brixia* cum omnibus ejus ditionis oppidis, caſtelliſque, etiam quæ ad eam diem *Philippus* poſſideret, iis quoque additis, quæ de *Cremonenſibus* cepiſſent; *Bergomum* quoque cum omnibus ſuis uſque ad *Abduam*, *Venetorum* juris eſſent; utque quæ de *Florentinis* teneret, infra certam diem reſtituerentur. A *Venetis* dicti ſunt ſocii *Mantuanus*, *Ferrarienſis*, *Montisferrati* [21] Princeps. A *Florentinis*, *Senenſibus*, nonnulliſque extremæ *Liguriæ* Dominis fœdere cautum eſt, & paci conſultum. Adjectum præter hæc, ut uxor, liberique *Carminiolæ*, qui in *Philippi* poteſtate ad eam diem fuerant, bonaque per eum poſſeſſa reſtiuerentur. *Lucenſis* [22] tyranni nulla mentio facta; verbis tantummodo ſignificatum, eum pro amico ab utriſque haberi: relictique indiſcuſſi termini finium agri oppidorum, quæ ex *Cremonenſium* ditione *Venetis* tributa erant, cujus rei arbiter dictus eſt *Ferrarienſis*. Nemo tunc ambigebat, tanto deſiderio confecta pace *Florentinis*, quietem ab armis longinquam fore, eoſque adverſos ab omni bellorum ſtrepitu in otio quieturos: ſed aut fatis ita jubentibus, aut civium, quibus Reipublicæ damna queſtui erant, libidine, novis calamitatibus aditus eſt patefactus: & qui enixius quam reliqui pacem appetiverant, bellorum ſumptus improbantes, quique præterita pericula, tum varias fortunæ vices horrere debebant, inconſulto impetu, minimeque juſto incepto ad bellum *Lucenſe* haudquaquam neceſſarium biennio fere præter omnium ſpem proſilire. 1428 Nam poſt pacem factam, exercituque dimiſſo, *Nicolaus* [23] *Fortebraccius Florentinorum* equitum alæ bello *Gallico* præfectus, coactis militibus, qui miſſionem ægre ferebant, magna manu agrum *Lucenſem* populabundus adoritur, cauſam neſcio quam prætendens inanem, neque eam quæ armis diſceptanda foret. Occupabat ejus urbis tyrannidem, ut antea diximus, *Paulus Guiniſius*, qui in *Philippi* bello nulli hærens præcipue extra pacis fœdera relictus erat. *Nicolaus* [24] ſpontene ſua prædandi cauſa, an nonnullorum, ut vulgo jactabatur, *Florentinorum*, quibus bella potiora pace erant, ſuaſu, arma in *Paulum* moverit, incertum relinquo: ut tamen opinet id *Florentinorum* quorundam conſilio actum, publicum decretum, quo poſtmodum adverſus tyrannum bellum ſumptum fuit, efficit. Inſperato bello laceſſitus *Paulus*, idque *Florentinorum* opera fieri addubitans, per oratores [25] *Nicolai* injurias queſtus, petit, 1429 ut ſe velut amicum tuerentur auxilio, aut ſi id grave videretur, ne hoſti ope, pecunia, ſubſidiove faverent: Scire enim ſe non eſſe unius equitum præfecti vires adeo validas, ut diutius in armis, ſuis opibus poſſet perſiſtere. Reſponſum ambiguum datum eſt: neque tyranno fauturos ſe, cum fœdere exceptus eſſet, neque inimicitiam [26] armati, & ad bellum parati provocaturos. Quicquid *Nicolaus* egerit, ultro nullius impulſu egiſſe: non eſſe ſuæ auctoritatis dimovere illum ab incepto. qui ſui juris eſſet, & *Florentinis* amicus. Ratus quod futurum erat, *Paulus*, veritusque *Florentinorum* calliditatem, qui alieno nomine ſecum certarent, ad *Mediolanenſem*, & ad *Venetos* miſſis oratoribus, *Nicolai*que injuria expoſita, ſubſidium poſtulat. Captis nonnullis de *Lucenſi* agro caſtellis, cum tyranno vires ad defenſionem deeſſent, ingraveſcente in dies bello, hortatus eſt *Florentinos Nicolaus* ad eam urbem a tyranno eripiendam. Facile id quidem teſtabatur fore in civitate nullo præſidio ſuffulta: ſe quidem, ſi pecunia, favoreque ſibi aſſiſterent, infra paucos menſes urbem illis traditurum. *Philippus* quoque, ſive ad ineundam cum Populo *Florentino* gratiam, ſive ut eos novo rerum diſcrimine implicaret, ad id bellum cohortatus, equites ſi opus ſit, & auxilia pollicetur. Re *Florentiæ* inter paucos primum tentata, bellumne adverſus tyrannum ſumendum eſſet, ſæpius quæſitis conſiliis, variis ſententiis diſceptrabatur, partim nova reprobantium bella, quietemque ſuadentium, partim id probantium certamen, ex quo civitatis opes, tanta urbe in poteſtatem redacta, ampliores futuræ eſſent. Major populi pars tyranni perdendi odio bellum affectabat: ſibi enim perſuaſum habebant, agrum uberrimum, opu-

---

18. *Nonnulli ex ſuis præfectis*? Angelus Pergulenſis, Fabricius Capuanus, Siccus Montagnaneus, & Antonellus Mediolanenſis. Blond. Flav. *Dec.* 3. *lib. III.*

19. *Cardinalis Sanctæ Crucis.* Nicolaus Albergatus Bononienſis, ut alibi dictum eſt, in cujus obitu Orationem habuit Poggius, quam ut ineditam P. Georgius Carthuſianus edidit *Coloniæ Agrippinæ ann.* 1618. licet una cum aliis Poggii operibus Baſileæ vulgata fuiſſet *ann.* 1638. *apud Henricpet.*

20. *Legati virtute, auctoritateque.* Illi enim ab omnibus delata componendæ pacis autoritas fuerat, quod ſanctiſſimum virum noviſſent.

21. *Montisferrati Princeps.* Nec non Ornandus & Antonius Pallavicinus.

22. *Lucenſis tyranni nulla mentio facta.* Attamen ut amicus habitus eſt. Ideo de eo mentionem haberi noluerunt Florentini, quia in eum bellum meditabantur, ut injuriam ulciſcerentur auxilii Philippo præſtiti, ad quem Ladiſlaum filium cum 400. equitibus miſerat.

23. *Nicolaus Fortebraccius.* Montonenſis, Braccii præſtantiſſimi ducis ex Stella ſorore nepos.

24. *Nicolaus ſponte an Florentinorum ſuaſu &c.* Quod dubium relinquit Poggius, apertiſſime refert *Baptiſta Bevilacqua* Veronenſis, qui in Lucenſi bello equitum ductor fuerat, ut ex ejus *MS.* apud me. Habet enim, iniquum Florentinorum primoribus viſum fuiſſe, quod Nicolaus Lucenſem aggrederetur, ſed populi impulſu a Lucenſi abhorrentis factum fuiſſe, ut Braccius ad Florentinorum ſtipendia vocaretur, dummodo oppida Lucenſi erepta Florentinis cederet.

25. *Oratorem.* Jacobum Vinitianum, qui licet publice pro Lucenſi loqueretur, privatim tamen Florentinos in eum excitabat, magna ingrati animi ſignificatione; nam capite damnatus Lucenſis benignitate & vitæ & honoribus reſtitutus fuerat. *Scip.* Ammir. *p. I. To.* 2. *lib. XIX.*

26. *Inimicitiam armati.* Nicolai Fortebraccii.

27. *Sti-*

1429 opulentissimam urbem usui fore, designatis præsertim pluribus magistratibus, ad quos cives quæstus gratia aspirabant: nonnulli varia inter se se jam officia partiti erant, potius ad prædam, quam ad Reipublicæ decus, aut amplitudinem intenti. Prudentiores seniores, qui ut rem inhonestam, difficilemque horrebant, asserentes incertos esse bellorum eventus, neque semper fortunam votis respondere, civitatem præterea, bello recenti exhausto ærario, pecuniis haud abundare: necessario paulo post seram pœnitentiam suscepti belli secuturam. Tandem convocato Senatu, cum sententias exquirere placuisset, *Renaldus Albitius* ex equestri ordine populi voluntatem secutus, in hunc modum disseruit: *Scio, Florentini cives, hanc Rempublicam diuturno bello fatigatam otio egere, & quiete, a turbine armorum semotam. Sunt enim duo hæc, quibus maxime gaudent populi, non solum salutaria, sed etiam necessaria, adeo ut qui hæc improbent, non videantur suæ urbis consulere saluti; sed longe prospiciendum est, diligenterque cavendum, ne dum otio, & quiete frui quærimus, in majora, neglectis quæ possunt accidere, pericula incidamus. Ea enim saluberrima esse nequeunt, nisi depulso timore belli, certa detur ratio otii, & quietis futuræ, sine quibus nequit pax esse diuturna: otium quippe, & tranquillitas semper appetenda sunt, nisi in his lateat suspicio majoris, & occultioris mali, quod nobis hac neglecta occasione imminere videtur: siquidem ille nactus sit tempus, quo timorem conceptum procul a se propulsare valeat. Scitis belli, quod nobis cum Duce Mediolanensi fuit, Paulum Guinisium fautorem, & adjutorem contra nos licet occultum fuisse. Nostis illum, nobis spretis, qui societatem ejus quæsivimus, & filium suum cum equitum ala in auxilium hosti misisse, & juvisse pecunia. Scitis hunc tyrannum nobis semper infensum, neque palam, sed hostili semper animo lætatum nostris rebus adversis, secundis anxium. Proximo certe bello hostis partes secutus, contra nos erat moturus arma, nisi Venetorum societas ejus vesanos impetus retardasset, ut si ab oppugnatione nostra destitit, non voluntati, sed metui, non amori, sed timori sit tribuendum; cumque nostra stipendia* [27] *ultro oblata contempsisset, minori commodo, dignitateque ad Philippum transiit, quo major illi sua ope nos oppugnandi facultas esset. Nunquam ille nobiscum fœdere jungi voluit, quoniam semper alienus vixit a nostra salute: neque id fortasse mirum. Natura enim ita est comparatum, ut tyranni oderint Respublicas, cum nonnisi deperdita libertate regnare queant. Nihil est magis inter se contrarium, quam servitus, & libertas, quam Respublica, & tyrannis, qua nulla est publicæ utilitati infestior. In altera legibus vivitur, alteri pro legibus est libido. Quo ille pacto nos tractaret, si adesset facultas, qui propriæ matri eripuit libertatem pessundatamque tenet in vilissimi mancipii modum? hunc nisi, cum tempus datur, tollamus penitus, observabit ultionis tempus memor Nicolai injuriarum, quas nobis auctoribus sibi illatas asseverat. Semper ad vindicandam injuriam paratus erit, si quis emerserit ad nocendum casus; nihil erit, quod ab eo negligatur, modo vos possit perdere: hostes nostros sibi, odio nostri constituet dominos: malens se perire, quam nos salvos esse. Est præterea urbs illa propinqua Pisanæ urbi, quæ quanta cura propter incertos rerum casus retinenda sit, quis ignorat? Tollenda sedes est nostris hostibus, ex qua non parvum nobis discrimen imminere censendum sit. Nullus præterea ex Gallia nobis incumbere timor potest, nisi per civitatem Lucensem, quam scimus ab externis sæpe fuisse possessam. Præterea utilitatem, quæ plurima futura est civibus nostris, tum fertilitate terræ, tum maris opportunitate. Nam quod quidam otium, & quietis spem præseferunt, ipsi testes sumus, quanto damno nobis constat pax* [28] *olim cum Philippo facta. Bellum atrox, periculosumque ex pace est ortum, & adeo ancipiti status nostri discrimine, ut in periculum ventum sit libertatis: itaque non semper pax salutaris fuit, sed ea, ex qua requies longinqua spectetur, non cui indicium fraudis insit. Quapropter cum sit tutissimum providere, ne quis obesse queat, & id facile videatur, quoniam omni externa ope tyrannus destituitur, vos hortor, quibus Reipublicæ cura est, quique otium appetitis, ut accipiatis quod offertur ultro, quodque parva impensa brevi tempore Nicolaus se daturum spondet. Ampliores erant opes Pisanæ urbis, cum illam a Gabriele Vicecomite emimus: opulentior certe, & civium numero, ac virtute, fortunisque validior; & tamen post amissam arcem decreto bello, omnes rerum, & temporum difficultates constantia & virtute superavimus, eaque urbe potiti sumus, quæ antea nobis fuerat inimicissima, ut non voluntate ducti, sed extrema* [29] *necessitate coacti deditionem fecerint. Itaque postmodum securi ad hanc diem ab his viximus, a quibus quotidie aut suo, aut alieno marte oppugnabamur. Itidem quo securius fruamur pace, hic a nobis tyrannus est exterminandus: neque est ut existimet aliquis, illo mortuo Lucenses libertatem esse recuperaturos. Extant plures filii, quorum* [30] *major penes Philippum est, cujus præsidio in tyrannide perseverabit: hæc haud incerta discrimina si evitare cupimus, delenda est vobis inimica tyrannidis sedes. Et quidem perfacilis victoria spondetur nobis, & haud magni laboris opus, cum imparatus ille sit, nullo* [31] *neque suo, neque externo subsidio munitus. Odio est* [32] *præterea omni populo, ut verisimile fiat nolle illum pro tyranni salute pugnare, quin potius illius exitium exoptare, ut iniquam excutiat servitutem. Id vero non parvi ducendum videtur, quod via, & facultas Mediolanensibus Ducibus in Etruriam transcendendi præcludetur: cum duo* [33] *veluti claustra, quibus ad oppugnandam nostram Rempublicam adiri possit, fuerint hostibus intersepta. Ideo, cives præstantissimi, id bellum mea sententia suscipiendum decerno, quod neque diuturnum erit, neque magno negotio transigetur. Commoda vero tot, tantaque ex hac victoria parabuntur, ut nulla majora ad præsens videantur optanda.* 1429

His dictis cum varius in concione sermo esset tum eam aspernantium orationem, tum laudantium, senioresque, & qui prudentia, & rerum usu præcellere existimabantur, ut inutilem, & iniquam, maximique discriminis impugnarent; neque civibus conducere novis in diem bellis immisceri affirmarent, ne tamquam inquieti homines pacem atque otium odisse viderentur: tandem *Nicolaus Uzanus* quietem armis præferens hujuscemodi habuit orationem. *Vetus sapientium virorum sententia est, cives præstantissimi, eos qui in hujusmodi locum ad consultandum accedunt, libe-*

27. *Stipendia ultro oblata.* Et duplo majora, quam quæ a Philippo habuit.

28. *Pax olim cum Philippo facta.* Cum Genuam in suam potestatem redegit, ut nos inde potentior urgeret.

29. *Sed extrema necessitate.* Fame ita urgente, ut in dies plures enecti occumberent.

30. *Quorum major.* Ladislaus equitum præfectus.

31. *Neque suo, neque externo subsidio munitus.* Non suo, quia equitum turmam Vicecomiti auxilio miserat; non externo, cum Vicecomes longe abesset, & pace facta milites dimisisset.

32. *Odio est præterea omni populo.* Interfecto Lazaro Guinisio, libertatem sibi adsciscere tentaverant Lucenses, cum Paulus Ducis copiis adjutus tyrannidem occupavit.

33. *Cum duo veluti claustra.* Pisæ, & Luca.

1429 beros ab omni morbo animi, nullique perturbationi obnoxios esse debere, eaque & sentire, & loqui, quæ jure existimentur Reipublicæ profutura. Itaque optimus mihi quidem ille civis esse videtur, qui paci, & tranquillitati consulens omnes suas cogitationes ad publicam referat salutem. Et certe nos omnes id in sententia dicenda sequi oportet, quod certa conjectura assequi possis salutarem, ac felicem exitum habiturum: neque si qua spes inanis futuri boni ostentetur, statim prosilire ad agendum quippiam, cujus [34] postea necesse sit pœnitere, ac dicere, quod turpissimum est viris sapientibus, non putaram. Nam qui in rebus dubiis, & periculo proximis exploratum sibi finem, certumque futurorum exitum pollicentur, raro sui desiderii compotes fiunt; cum præsertim rerum humanarum, & maxime bellorum dominam [35] constet esse fortunam, cujus est eludere nostras cogitationes, & eas præcipue, quarum sit finis in ejus libidine situs. Quare ea mihi deliberatio videtur censenda esse optima, quæ procul absit a temeritate fortunæ. Certus sum, prudentissimi cives, clarissimi, atque integerrimi viri Renaldi orationem sincero animo dictam eo spectasse, ut eam Reipublicæ (neque enim aliter sua virtus requirit) conducere arbitraretur. Multis verbis populum ad id bellum, quod utile, exigui temporis, minimique sumptus putat futurum, cohortatus est. Verum quoniam de re agitur gravissima, & disceptando veritas elicitur, æqua feret mente, si alienæ a sua sententiæ auctor ero. Mihi quidem tutiori, meliorique consilio videntur uti, qui pacem [36] bello præferunt, ac post diuturnos armorum tumultus, variaque e quibus emersimus pericula, quietem & otium a bellis, ac tributis conferendis fessi quærunt, ac post longos tempestatum fluctus portum ingredi conantur, quam qui spreta pace bella ex bellis serentes quietem aspernantur, potiusque procelloso mari gaudent, quam tranquillo. Etenim bella suscipi (sicuti placet prudentibus) debent, ut in pace vivamus, non ut post præsentis mali finem aliis novis turbinibus minime necessariis implicemur. Hoc enim esset in continua calamitate, ac miseria versari, si semper futurorum, quæ incerta sunt, metu ad arma inferenda prosiliremus: quæ quantum ex voto procedant, paulo ante sumus experti, ut admodum mirer non horrere nos omnes belli nomen, si mentem ad præterita [37] pericula referamus. Bellum nuper cum Philippo difficile, ac periculosum gessimus, in quo futuri eramus inferiores, nisi [38] aliorum ope, auxilioque illius potentia contusa esset. At nos id [39] bellum quod facile sopiri poterat, alacres ultro suscepimus, longo lascivientes otio, tamquam parvi temporis, & haud magnæ impensæ, exploratæque victoriæ, ut omnes dicebant futurum. Id fortuna postmodum præter spem nostram, & gravissimum reddidit, & temporis longioris, & magno cum civium detrimento. Eodem pacto bellum de quo agitur, qui facili, atque brevi exitu confici posse

A augurantur, longe sua opinione falluntur, ignari incertos esse bellorum exitus, martemque communem. 1429 Verum levis impensa quæ potest videri, exhaustis nostris viribus, & pene superiori bello consumptis? Poterat hoc dici, si recentes, non fessi bellum susciperemus. Parvus labor ingens est debilibus corpore, & brevis via longo fatigatis itinere videtur esse longissima. Exinanita pecuniis civitas, quodcunque etiam leve tributum, gravissimum judicabit, pertæsa [40] tot sumptuum, quot nuper subire coacta est. Quid enim causæ attulimus olim, cum pace nobis opus esse prædicaremus, nisi civitatem auro, & argento inanem ob diuturnos, ac graves belli sumptus B ad tributa solvenda obduruisse? Gravis ergo, non levis sit quævis jactura pecuniarum necesse est, & non facile ferenda; facilitatem vero, aut brevitatem belli perficiundi, qui sibi despondet, longe a recto abest judicio. Multa enim possunt in diem emergere: mutabiles quippe sunt hominum mentes, quæ adversari poterunt cogitationibus nostris: plura præter spem evenire, quæ bellum longius trahere, & difficillima reddere queant, quæ videntur facillima: multa tempus, multa casus, multa fortuna, [41] multa rerum varietas secum ferunt a nostris consiliis remota, in quibus tamquam certis defigere mentem parum prudentis, & nimium de fortunæ pote- C state sibi spondentis esse videtur. Quis enim vestrum novit, quid sit suscepto bello eventurum? quæ sors illius eveniat nobis? quis novit hominum partim novas res appetentium, partim invidorum, partim sibi prospicientium voluntates? Vereor profecto ne livor, odium, timor, æmulatio plures nobis adversantes excitet. Quis divinare potest, an Philippus, vir inquietus, suas copias subministret tyranno, non tantum illius causæ favendi cupidus, quantum fugiendi [42] molestias militares? cui exploratum est, an Pontifex infenso adversus nos animo, sit eam urbem nobis subjici permissurus? Cui manifestum, an Senenses [43] de sua libertate soliciti, sibique timentes D pro tyranni defensione nobis bellum inferant? Quis tam prudens, tam exquisito consilio, ut sibi certam victoriam spondeat? Quis fortunam semper in bellis dubiam, ac dominantem secundam sibi fore polliceatur? Multa, variaque sunt discrimina, quæ bellorum casus secum portant, ut majorem timorem incutere, quam spem ullam debeant afferre. Nam quod otium, & quietem ita laudavit vir optimus Renaldus, ut in eis belli suspicionem latere asseveraret: nulla tam recta, tam sancta res reperietur, quæ non in pejorem flecti partem disputando queat: nulla tam justa, tam probanda, quæ perversas iniquorum calumnias, & malignitatem non recte E interpretantium possit effugere. Nulla est virtus, quæ sit a detractoribus libera. Quod certius bonum, quod salubrius [44] pace? quod Deo acceptius reperitur? Quid otio, & concordia utilius, quid optabilius quiete? At nos hæc omnia altercando, & retractando in contrarium videmus trahi; & quæ bo-

34. Cujus postea necesse sit pœnitere. *Sapientis est proprium, nihil quod pœnitere possit facere.* Cicero Tusc.

35. *Dominam constet esse fortunam.* Sic *Cicero in Orat. pro M. Marcello. Maximam vero partem quasi suo jure fortuna sibi vendicat.*

36. Qui pacem bello præferunt. *Melior enim certa pax quam sperata victoria. Pax vel injusta utilior est quam justissimum bellum.* Cic. de Off.

37. *Ad præterita pericula.* Cum fuso apud Zagonaram exercitu, & Carolo eorum duce capto in libertatis discrimen adducti fuerint.

38. *Nisi aliorum ope.* Venetorum scilicet, ad quos confugerant.

39. *Id bellum quod facile sopiri poterat.* Sermo est de bello Forilivii caussa, suscepto, quod declinare poterant, illis parcendo, a quibus Lucretia Ordelaffea expulsa fuerat. Id Mediolanensi postulanti responsum a Florentinis fuit, *non esse suæ dignitatis his acquiescere.*

40. *Pertæsa tot sumptuum, quot nuper subire coacta est.* Post pacem factam Volaterranorum defectio, & Ludovicus Marradi Dominus tributa solvere detrectans ad bellum valde sumptuosum rursus Florentinos adegerunt. Poggium increpat *Ammirat. p. I. To.* 2. quod hæc non referat, quæ in ejus ætatem inciderunt.

F 41. *Fortuna, rerum varietas multa ferunt a nostris consiliis remota.* Concordat cum dicto Ciceronis. *Fortuna efficit multa improvisa nobis propter obscuritatem ignorationemque caussarum.* in Acad. Quæst.

42. *Quam fugiendi molestias militares.* Si enim Lucensi copias tribuat, Florentinos oppugnabit sine ulla belli molestia, quæ tota penes Lucensem erit.

43. *Senenses.* Florentinum nimis propinquum extimescebant, qui jam Pisis captis omni pene ex parte eos circundabat.

44. Quid salubrius pace? *Et nomen pacis dulce est, & res ipsa salutaris.* Cic.

45. *Aut*

1429 *honesta apparent, a multis turpia, & quæ utilia, incommodis plena reputari. Nos profecto rationem secutos ejusmodi inanes suspiciones effugere oportet, & eis quoad datur uti bonis, quæ divina potius quam humana recte appellentur. Ego quidem pacem, & otium appetens hujus belli eventum infelicem horreo: tyranni vero secundam fortunam extimesco; cum haud dubie credendum sit, Deum magis fauturum repellenti injuriam, quam inferenti; magisque se, suaque tutantium saluti, quam oppugnantium cupiditati prospecturum. Non est profecto, non est aut æqua causa, aut justa, quæ nos impellat ad Lucense bellum: nisi fortasse justam causam bellorum, dominandi cupiditatem judicemus. Si non sensit nobiscum, aut noluit, aut non* [45] *potuit, aut sibi, & patriæ quieti prospexit, procul a bellis esse voluit. Quod consilium haudquaquam reprehendendum videtur. Id ille egit, quod præsens tempus tunc postulabat, quod saluti suæ conducere arbitrabatur. Nunquid ille nostro arbitrio consilium de sua re erit capturus? Liberum est hominum sua administrandi arbitrium. Quod si qua est data nobis indignandi occasio adversus eum, qui ad hostem nostrum, filium armis suffultum misit, quid meruit civitas universa semper ejusdem factionis, ut plurimum* [46] *socia, & amica nobis? nunquid plecti pro tyranni, quem summopere oderunt, culpa merentur cives? Si eo pulso ad nos civitas quæsitum mittat, quænam ratio sit propter quam eos armis in servitutem redigere quæratis, a quibus nulla in re aut læsi fuistis, aut lacessiti: quid his respondebitis? quam honestam belli causam afferetis? nullam certe, nisi ambitionis crimen, & imperandi summam cupiditatem. At nullo neque divino, neque humano jure permittitur per injuriam, & iniquitatem aliena usurpare. Justa causa debet esse bellorum, quæ aut pro injuriis propulsandis, aut suis repetendis suscipi debent, aut pro patria conservanda, & horum bellorum felices esse exitus solent. Injusta vero arma raro victoria comitatur; infamia, dedecus, opprobrium, odium sequi solet. Quam ille nobis injuriam infert? quid eripuit nostri? quod bellum patriæ intulit, ut hæc armis sint vindicanda? Si Pisanam urbem vi & armis cepimus, id optimo a nobis jure factum est. Nam primo* [47] *ab eo cujus vendendæ jus, potestasque erat, empta est: tum eam invasimus urbem, quæ ut plurimum hostili erga nos animo semper fuit, & odio fere immortali, a qua multa nobis discrimina summa cum nostra pernicie emerserunt. At Lucensis civitas contraria Pisanis semper natura fuit. Nam & alterius* [48] *factionis partes secuta est, & nunquam nos appetiit bello, sed multis* [49] *bellorum calamitatibus nobiscum sensit, ut abominandum* [50] *videatur nos velle eam subigere urbem, quæ plura in nostram Rempublicam merita recensere queat. Nihil est in hominum vita iniquius, aut perniciosius ingratitudine, quæ omnia complecti scelera videtur; neque enim aut amicitiæ jura tueri, aut venerari parentes, aut Deos colere, aut alicui beneficio respondere ingratus potest. At quid ingratius reperias, quam bene de nobis meritos armis pessundare, & ejus moliri servitutem civitatis, quæ* [51] *ne nos serviremus, omni ope, auxilioque pugnavit. Quamobrem hortor vos, oroque, ut non tam repente hoc bellum suscipiatis, ejus præsertim verbis freti; cui* [52] *bella quæstui sunt; cujus nil refert, victine, an victores abeamus: cujus maxime interest bellum trahi longius, quo plus stipendiorum accipiat a nobis: qui id offert, quod dandi nullam habet potestatem. Mea quidem opinio est, ab injustis armis abstinendum esse, potiusque pro honore nostro præteritas tyranni injurias æquo animo tolerandas, quam propter illius odium civitatem de nobis optime meritam oppugnandam. Deum oro, ut eam vobis mentem in deliberando præstet, quæ sit consentanea & honori nostræ Reipublicæ, & saluti.* 1429 Varius deinde diversa sententium animus fuit, pro ut privatum quenque commodum trahebat; tamen ut sæpissime contingit, melior pars a majori superata est; bellumque decretum Decembri mense, nono & vigesimo post mille quadringentos anno, Decemvirique, [53] qui bello præessent, quoniam haud longius trahi posse arbitrabantur, ad sex menses creati. Maxime populum ad id bellum incitasse dicitur memoria *Ladislai* a tyranno in Ducis auxilium, dum præcipue bellum arderet, destinati. Alii quorundam civium ambitionem, cupiditatemque, quibus bella usui erant, opesque eorum aliorum damno augebantur, plus æquo valuisse tradunt, *Nicolaum*que privati cujusdam civis consilio ad arma tyranno inferenda motum, cui confestim scriptum est, ut quod bellum antea sponte sua movisset, & auctoritate populi *Florentini* administraret. *Berardinus* [54] quoque *Ubaldinus* cum pluribus equitum turmis ad id bellum denuo conductus, multæque equitum, ac peditum alæ scriptæ. Ad purgandos vero *Florentinos* ab injuria suscepti belli, ad Pontificem *Martinum*, ad *Philippum*, *Venetos*, *Senenses*, *Bononienses*, & ad *Ferrariensem* oratores missi. Omnes perplexe responderunt, excepto *Philippo*, qui rem laudavit, suamque [55] in *Florentinorum* gratiam ad id bellum est operam pollicitus, callido quidem animo, quo nova molestia vexarentur. *Paulus* posteaquam *Florentinorum* consensu se oppugnari animadvertit, legationesque auxilium postulantes fuisse irritas, in primis *Senenses* solicitavit, si quo pacto excitari possent, ad belli societatem suadendo [56]; hortando, monendo. Testabatur, *se devicto, Florentinos Senarum imperium appetituros. Eisdem armis eorum libertatem ablaturos, quibus sibi imperium eripuissent. Expergiscerentur, dum tempus, & facultas daretur consulendi, dumque saluti suæ prospicere facillime possent: nullo pacto illis caveri posse, si victoria potiatur Florentinus: neque quieturam Luca capta, neque ulla pacta, aut fœdera servaturam eam gentem, apud quam nihil sanctum esse, aut in-*

45. *Aut non potuit.* Quomodo enim Paulus Guinisius, qui Mediolanensis auxilio Luca potitus fuerat, ei poterat adversari?

46. *Ut plurimum socia.* Ut etiam in bello Pistoriensi fœderi ascripta anno MCCCLXX. nec non deinde anno MCCCXCV.

47. *Ab eo cujus vendendæ jus, & potestas erat.* A Gabriele Maria, cui Pisæ e Galeatii testamento obvenerant.

48. *Alterius factionis.* Ghibellinæ.

49. *Multis bellorum calamitatibus nobiscum sensit.* Ut anno MCCLX. in Senensi bello, ann. MCCLXXXIX. in bello Aretino, & Pisano.

50. *Ut abominandum videatur, &c.* Si nihil turpius quam cum eo bellum gerere cum quo familiariter vixeris, ut ait *Cic. in Philip.* quid si cum eo bellum geratur, a quo beneficia semper acceperimus?

51. *Ne nos serviremus, omni ope auxilioque pugnavit.* Contra Henricum Imperatorem Florentiam ann. MCCCXII. obsidentem.

52. *Cui bella quæstui sunt.* De Nicolao Fortebraccio sermo.

53. *Decemvirique ad sex menses creati.* Carolus Federicus, Nerius Capponus, Leonardus de Bardis, Alamanus Salviatus, Andreas Sachettus, Bartholomæus Cenducius, Joannes a Stufa, Martinus Lucæ, Martini Notarius Joannes Puccius, & Henricus a Cursu. Ammirat. *p. I. To. 2. lib. XIX.*

54. *Berardinus Ubaldinus, della Carda* appellatus.

55. *Suamque, &c. operam pollicitus est.* Auxilium Florentinis est pollicitus, & Franciscum Sfortiam cum omnibus militibus ad Lucensis stipendia ire jussit, eum se dimisisse simulans.

56. *Suadendo; hortando, &c.* Eisdem prorsus argumentis Florentinus legatus belli societatem in Philippum Venetis suaserat, ut in præcedenti libro.

1429 *inviolatum ambitio ſineret, & avaritia. Cum egeant, aut aliquo in periculo verſentur, multa illos polliceri ſolitos: tranſacto periculo, nulla promiſſa, nulla pacta, nulla conventa ſervari, ſed omnia pro eorum utilitate penſari: veroſimilius videri Florentinos ſtudioſius appetituros eam* [57] *urbem, quacum manus ſæpius conſeruiſſent, & quæ quæſierit ejus calamitatem, quam quæ ſemper in fide, ſocietateque vixiſſet.* Hæc pluraque alia in eam ſententiam dicta excitarunt *Senenſium* animos jam ſua ſponte titubantes ad conſultandum, quid rebus ſuis conduceret. Et infenſa, & dubia eis erat *Florentinorum* potentia, neque dubitabant, quin devicta ea urbe in ſe a *Florentinis* arma moverentur. Multæ ad id ſuſpiciones eos impellebant, & ea præcipue, quod audierant *Florentiæ* nonnulla in vulgus jactata, ac decantata verba, quibus haud obſcure bellum *Senenſibus* nuntiabatur. Igitur e veſtigio oratores tum *Venetias*, tum *Florentiam* mittuntur. Hi ut hortarentur ad omittendum bellum nulla juſta cauſa ſuſceptum, ne cogerentur per vim oppreſſo *Lucenſi* opem ferre; alteri ut rogarent, ut pacis componendæ auctores eſſent, ſimulque peterent utrum ſe adjuturi forent, ſi a *Florentinis* oppugnarentur. A noſtris reſponſum eſt, haud [58] injuria illatum tyranno bellum, tum quia *Ladislaum* in rebus eorum dubiis adverſus ſe miſiſſet hoſti, tum quia falſa calumnia culpaſſet tyrannus, *Nicolaum Florentinis* hortantibus ſe armis appetiſſe: æquum videri ei, cum injuſte, & per alterius injuriam queratur, juſtam dari cauſam criminandi: ſe cum *Senenſibus* antiquum ſervaturos fœdus, nihilque acturos, quod ab eorum ſocietate alienum eſſe cenſeretur. *Venetorum* oratio fuit, ſi a *Florentinis* in *Senenſes* intentarentur arma, non [59] poſſe ſe æquo jure illorum libertatem tueri, cum in fœderibus contractæ pacis ſocii a *Florentinis* ſint adſcripti. Reverſi oratores cum quæ acta erant expoſuiſſent, maxima cura civitatem invaſit, cœptumque tractari, quo maxime modo tyranno opitularentur. Nam ſi is ſuccubuiſſet, & *Florentinorum* vires timebant, & auxilia deſperabant, cum neque *Mediolanenſem*, neque *Venetos* ſibi
1430 confiderent fauturos. *Nicolaus* interea, atque *Ubaldinus Lucenſem* agrum tum populationibus, tum oppidorum, quæ multa ceperant, præda infeſtum reddebant. At tyrannus [60] cum fluctuantes *Senenſium* animos ſenſiſſet, pecunia ſe illos impulſurum in ſuum ſubſidium ratus, grandem vim auri *Senas* miſit, qua equites, peditesque contra *Florentinos* conducerentur; & cum plures pecunias ſe daturum promitteret, e veſtigio de inferendo bello ſtatuerunt. *Antonio Petruccio* [61] optanti, quærentique comparandi militis negotium datum, qui *Romam* profectus, copiiſque haud abnuente Pontifice ſcriptis, cui bellum *Lucenſe* permoleſtum erat, ac mari eis *Lucam* delatis, aliis quoque in agro *Bononienſi* paratis, quæ paulo poſt ad *Florentinos* defecere, *Lucam* proficiſcitur. Cum hyems adventaret, quieſque tam apud eos, qui obſidione urbem cinxerant, quam apud obſeſſos fore videretur, *Antonius* [62] *Senenſis Florentinis* adverſus, cui a Republica defendendi tyranni cauſa demandata erat, *Genuam* ac *Mediolanum* profectus: & *Genuenſes* & *Philippum* ad præſidia *Guiniſio* præſtanda hortatus eſt. Superbiam inſuper, ambitionemque *Florentinorum* culpabat, qui dominandi cupiditate ſemper cum finitimis decertaverint: minime in eorum rem videri aſſerebat eam urbem ſubjici populo *Florentino*: dari aditum terra hoſtibus pugnandi cupidis invadendi *Liguriam*, & in *Galliam* tranſeundi. Multaque in eam ſententiam diſſeruit, quæ *Philippum* moverunt in auxilium tyranni, & ejus a pace ad belli curam mentem convertere. Sed calliditate, aſtuque, non aperto conſilio uſus, *Franciſcum Sfortiam* & tyranni, & *Senenſium* ſtipendiis conductum auxilium obſeſſis ferre cum duobus equitum millibus mandavit. Ab *Antonio* inſuper plures piratæ *Catalani* [63] pecuniis receptis omne *Piſanum* littus infeſtum reddentes, expoſitis militibus, onuſti omnis [64] generis præda ad naves revertuntur. At *Florentini*, cum nullæ, aut parvæ *Lucenſem* copiæ ad eam diem tyrannum tutarentur (nondum enim ulla [65] ſubſidia advenerant) obſidere urbem, & commeatu prohibere parant. *Nicolaus* igitur, & *Berardinus* partitis copiis binis [66] caſtris cinxere urbem, ſinguliſque portis ſingulæ ſtationes erectis caſtellis oppoſitæ, permultæque machinæ ad diruendos muros additæ. Ex contemptu hoſtis negligentia in caſtris, ut fit, ſecuta eſt, omniſque rei militaris cura omiſſa. Qua re animadverſa, delectæ juventutis cives, tum mercenarii [67] milites ad duo millia ſub ortum ſolis eruptione facta *Nicolaum* adoriuntur, pelluntque caſtris, & in fugam vertunt; fuiſſetque magna clades eo die accepta, niſi eruptione audita *Berardinus* (nil enim minus timebatur) ſubſidio fugientibus occurriſſet, cujus adventu hoſtes nonnullas bombardas ſecum raptim ferentes in urbem revertere. Tentatis omnibus, cum neque obſidione, neque præliis tyrannus ad deditionem compelleretur, alia ratione expugnare urbem ſtatuunt, auctore *Philippo Brunelleſco*, maximo omnium ejus tempeſtatis architecto. Is opus aggreditur difficile ſane, ac laborioſum, quod incaſſum evaſit. Nam regionem urbi propinquam contemplatus, primum flumen *Auxerim* oppoſitis repagulis reprimere ab aquarum curſu, ita ut in immenſum excreſceret, deinde lata foſſa aquam in urbem inducere, tum cæteros rivulos in alveum fluminis derivare ad augendam aquæ vim, quo plana urbis aquarum inundatione mergerentur, ſtatuit. Sed nil uſui contulit ſuſceptus labor. Nam cives poſtquam veluti diluvium ſibi parari intellexerunt, præaltis aggeribus circum urbem, qui vim aquarum exciperent, e regione fluvii erectis, id periculum declinarunt. Deductas enim verſus urbem aquas rejecerunt aggeres, quibus ſecuri cives, fa- 1430

57. *Eam urbem.* Nempe Senas.

58. *Haud injuria illatum tyranno bellum* Florentinos excuſat Poggius, quos tamen autores reliqui criminantur; non enim bellum Guiniſio movere poterant, quem ut amicum exceperant, licet de eo in fœdere nulla mentio eſſet. Nulla porro poſt pacem injuria ab eo Florentinis illata fuerat

59. *Non poſſe ſe, &c. cum in fœderibus contractæ pacis, &c.* Optima licet Venetis oblata eſſet occaſio cum Senenſibus, & Lucenſibus fœdus ineundi; hiſque ſociis & Florentinos debellare poſſent, & Piſano portu potiri ad maritimas expeditiones tutandas peropportuno, nihil tamen apud eos plus valuit, quam ratio fœderis.

60. *Tyrannus.* Lucæ Paulus Guiniſius.

61. *Petruccio optanti, quærentique.* Non gloriæ, aut lucri cauſſa Guiniſio auxiliari ſtudebat Petruccius, ſed ut Florentinorum injuriam ulciſceretur, qui eum Prætoriæ Lucæ dignitati inhiantem, alio Lucenſibus propoſito, expulere. *Ammirat. lib. XX.*

62. *Antonius Senenſis.* Petruccius.

63. *Piratæ Catalani.* Sex triremibus Lucenſi auxilio fuere.

64. *Omnis generis præda.* Navem in ipſo Liburni portu prædati ſunt. Blond Flav. *Dec. 3. lib. IV.*

65. *Subſidia advenerant.* A Philippo, & a Genuenſibus, qui licet Mediolanenſi parerent, multa tamen ſuo arbitrio & autoritate agebant. *Ammirat. lib. XX.*

66. *Binis caſtris cinxere urbem.* Ad orientem, ac meridiem diſpoſitis.

67. *Mercenarii milites.* A Petruccio conducti. Hanc Lucenſium eruptionem, & pene Fortebraccii cladem omittit Joan. Bapt. Bevilaqua Veronenſis *MS. de bello Lucano*, in quo ſe equitum ductorem fuiſſe aſſerit, hocque, ne ſuæ & Bracci famæ officeret.

68. *Lo-*

1430 facta eruptione diſturbatiſque hoſtium operibus aquas ad caſtra *Fortebraccii* defluere compulerunt, qui magno ab aquis accepto incommodo, locum [68] mutare compulſus eſt. Erant interea apud *Mediolanenſem* Ducem *Venetorum*, [69] ac *Florentinorum* legati, hortantes inter cætera, ut nil novi ageret, quo pax violata cenſeri poſſet. Præſenſerant enim animum ſuapte natura mobilem, atque inconſtantem, de mittendo *Lucenſibus* ſubſidio agitare: qui unum in ore, aliud in pectore habens, nil ſibi antiquius pace reſpondit, nilque acturum ſe, quo turbatæ ab eo quietis, aut otii ulla oriretur ſuſpicio: ideoque præfectos equitum, quibus ad eam diem ſtipendia ſubminiſtraſſet, miſſos eſſe facturum. Callidum id reſponſum fuit, cum pro evitanda belli ſuſpicione eis ſe commeatum daturum diceret, quos ad bellum *Lucenſe* antea deſtinaſſet. Occulte igitur egit cum *Franciſco*, ut ſpreto [70] armorum otio miſſionem flagitaret. Is magnopere, tamquam [71] in re nova, multis verbis palam contendit a Duce, ut abire liceret: velle ſe *Beneventum* proficiſci, quoniam ſibi conducere arbitrabatur bellis, quæ in regno *Neapolitano* orta dicebantur, intereſſe. Accepta clam pecunia, cum equitibus, peditibuſque veris principio *Parmam* verſus movit: ubi ſuos expectare ſimulans, præmio omnibus, qui ſe ſequi vellent, propoſito multos ex compoſito a Duce dimiſſos conduxit. Magna coacta manu, cum plures ad eum conveniſſent, ne pro profectione *Beneventum* propoſita *Lucam* peteret, dubitabatur; ſed quia veriſimile erat illum ex animo loqui, quod optabant, facile plures credebant. Et jam *Mediolanenſis* dolo militiæ venia impetrata, *Antonius Pontadereus*, vir audax, & in *Florentinos* animo infeſto, cum octingentis equitibus Ducis ſtipendio, ut dictitabant, defunctis *Lucam* profectus omnia ferme caſtella a *Fortebraccio* capta in poteſtatem redegerat, animumque, & vires tyranno addiderat: cum *Sfortia* nequicquam tentatis omnibus via *Parmenſi*, ut Alpes ſuperaret (ſaltus enim omnes ab ea parte firmiſſimis præſidiis tenebantur) *Pontremolum* deflexit, tutoque in *Etruriam* deſcendit cum plurimis equitum turmis, peditibus octingentis. *Lucæ* appropinquans *Nicolaum* obviam prodeuntem commiſſo prælio fudit. Qua ex re *Florentinorum* copiæ retro *Piſas* [72] verſus tribus paſſuum millibus ceſſere, caſtellis quibuſdam portis urbis oppoſitis cum præſidio relictis, quæ *Franciſcus*, cum *Florentini* acie certare nollent, brevi tempore expugnavit. Dolum Ducis conſpicati Decemviri, majoribus copiis exercitum auxere: *Franciſcus* cum ſpe prædæ, tum ut hoſtis potius ſuis tuendis, quam alienis oppugnandis operam cogeretur impendere, una cum tyranni [73] filio *Vallem Nebulæ*, regionem pacatam atque opulentam, ingreſſus *Stilianum* oppidum captum

A magna vi diripuit. Urgente deinde commeatus inopia *Lucam* reverſus, cum ſtipendia a tyranno peteret, iſque avarus, & magna ex parte pecunia exhauſtus procraſtinando tempus tereret; a Decemviris vero ad relinquendum tyrannum pecunia ſolicitaretur, non ut fidem ſolveret, ſed ut poſt ſemeſtre, quo conductus fuerat, *Beneventum*, ut palam prædixerat, diverteret, tyrannus quoque magnis promiſſis ad urbem tradendam alliceretur: cuncta ordine *Philippo* per internuntios ſignificat. Ille damnata hominis avaritia, qui imperio privari, quam pecunia carere mallet, ſolicitatus præterea a *Senenſi* ad ſpoliandum urbe tyrannum, aſſerente maximam auri, argentique vim ab eo poſſideri, ingentis ſpe prædæ ductus, ſimul veritus, ne ad *Florentinos* deficeret, conſilium arripit, mandatque *Franciſco*, curet, ne quid privatæ collocutiones afferant detrimenti, & *Senenſi* quoque datum eſt negotium tyranni capiendi, ſi quid moliretur novi. Erant in *Florentinorum* caſtris, qui adulterinis [74] literis *Franciſcum*, ac tyrannum in mutuum odium acuerent, alteri alterius ſecreta conſilia detegere ſimulantes; qua ex re aucta utrinque proditionis ſuſpicione, malevolentiaque non minima contracta, *Franciſcus* decrevit tandem populum ad defectionem impellere. Communicata cum *Senenſi* [75] ſe, ac occulta cum *Florentinis* tyranni colloquia culpans, facile cives ad rebellandum commovit. Præſtituta [76] die *Antonius* acceptis ſatellitibus, arcem ſub negotii ſpem ingreſſus tyrannum [77] cum filio capit. Direpta [78] ſupellectile, pecunia multo minor fama, partim ad *Philippum* miſſa, partim uſui reſervata. Captivi [79] duo ad Ducem miſſi. Civitas reſtituta libertate, antiquos magiſtratus creat. *Franciſcus* ſimulata profectione, quo promiſſa a *Florentinis* pecunia daretur, a *Senenſibus* poſtulat, ut oppida, quæ paternæ ditionis fuerant, ab eis poſt obitum occupata reſtituerent: quod ſi negligerent, armis jus ſuum vindicaturum. Hac ſpe *Florentinis* injecta, grandem [80] illi pecuniam perſolvunt. Acceptis quoque a *Lucenſibus* nummis, ſe veris principio reverſurum pollicetur: inſtare etenim hyemem, quæ tum eis tum ſuis equitibus ex annonæ caritate gravis admodum futura eſſet: ſed in tempore ſe affore promittit. Inde profectus converſo itinere *Galliam* verſus, *Mirandolam* oppidum petit. Poſt recuperatam libertatem *Lucenſes*, legatos *Florentiam* mittunt, pacem orantes, quam pulſo tyranno ſe habituros ſperarent: rogare ut potius ſuorum quondam erga *Florentinum* populum meritorum meminiſſent, quam injuriarum tyranni, quæ ſe invitis, ac flentibus accidiſſent: ſe æquis conditionibus poſtulare pacem, quæ utrique populo videretur profutura: commemorare pericula bellorum, & varios fortunæ caſus, ac dicere certam pacem ſperatæ victoriæ præferen- 1430

68. *Locum mutare compulſus eſt*. Ligneis caſtellis in hoſtium poteſtate relictis, quibus dirutis, Lucenſes oppida plura recepere, & Florentinum agrum depopulati ſunt. Malavolt. *Hiſt. Sen. p. III. lib. II.*

69. *Venetorum, ac Florentinorum legati*. Andreas Contarenus, & Laurentius Medices.

70. *Spreto armorum otio*. Pace enim facta, arma otiabantur.

71. *Tamquam in re nova*. De qua ſcilicet nullus clandeſtinus ſermo habitus eſſet, ſed ex ſe tantum prodiret.

72. *Piſas verſus, &c.* In Ripæfractæ collem, qui medius Piſas inter, & Lucam natura loci munitiſſimus erat, exercitum reduxerunt.

73. *Tyranni filio*. Ladiſlao natu majori.

74. *Adulterinis litteris*. Simulato amicorum charactere confictis.

75. *Cum Senenſi*. Antonio Petruccio, nec non cum Petro Cinnamio, & Joanne Chivizzano Lucenſibus civibus.

76. *Præſtituta die*. Paulum Guiniſium lecto recumbentem captum refert *Joann. Bapt. Bevilaq.* a Petruccio, cui arcis ingreſſus patebat: huic enim ſe totum crediderat Guiniſius.

77. *Tyrannum cum filio capit*. Tyranni filius non a Petruccio, ſed a Franciſco Sfortia captus fuit, qui Lucenſis eventu audito, Ladiſlaum ejus filium apud ſe in caſtris degentem detinuit, ut *Bevilaq.* ſupra citatus, & Malavolt. *Hiſt. Sen. p. III. lib. II.* Ammirat *lib. XX.*

78. *Direpta ſupellectile*. Quæ ſexaginta aureorum millibus cenſebatur, ob margaritas præcipue, quæ pene omnes Mediolani oppignoratæ, ut ex eis ſtipendia militibus perſolverentur. Sed pretioſiſſima quæque ſibi duces reſervarunt. Baptiſta Bevilaqua *de Bello Lucano MS.*

79. *Captivi duo ad Ducem miſſi*. Paulus Guiniſius cum Ladiſlao filio, qui infelici exitu defecere.

80. *Grandem illi pecuniam perſolvunt*. Dementiæ Florentinos arguit *Ammiratus*, aliique ſcriptores, quod pecuniam Sfortiæ perſolverint, ut diſcederet, cum hyeme adveniente diutius jam morari nequiret. Diſceſſit vir callidus, Guiniſii ſpoliis, Lucenſium, Florentinorumque nummis ditatus.

81. *No-*

1430 rendam. Responsum tulere non deserturos bellum *Florentinos*, quod justis ex causis suscepissent, non libertatem ab illis partam, sed novam [81] tyrannidem quæsitam esse: proinde abirent, ac præsenti tempori consulerent, meliori conditione futuri, si urbem sponte traderent, quam si coacti vi, & armis superarentur. Legati dato responso *Lucam* reversi, a *Philippo* & a *Francisco* spe subsidii oblata populum ad defensionem hortantur, asserentes Dei opes minime defuturas. At Decemviri *Francisci* discessu, omni *Lucam* præsidio spoliatam cito in potestatem venturam arbitrati, novis conductis copiis, auctoque exercitu, denuo urbem obsidione cingunt, castellisque pro numero portarum ædificatis, cives & fame, & continuo labore fessos urgent acrius, adeo ut obsidionem minime laturi amplius viderentur. *Philippus* vero, qui bellum ad eam diem aluerat, cum non ignoraret *Florentinos* in belli sumptus auro, argentoque exhaustos, jam pertæsos cœpti, quo illos novo fatigaret bello, cum *Genuensibus* [82] egit, ut *Lucenses* primum in fidem reciperent: tum a *Florentinis* peterent, ne hostilia arma in eos inferrent, qui societate, & amicitia [83] secum juncti essent. Igitur post contractum fœdus oratores *Florentiam* mittunt, postulantes, ut a bello desisterent, neque sociis molesti essent, quos sibi tuendos suscepissent. Ad ea responsum est, mirari populum *Florentinum*, civitatem natura servam, neque tunc sui juris, sed alteri subjectam petere quod eorum arbitrii minime foret: nihil enim a *Genuensibus* agi posse, quæ ad publicam rem spectarent, nisi quatenus ab eo, qui eis imperaret permitteretur. Ideo docerent, si quid a Duce *Mediolani* eorum domino, de ea re mandatum esset: non enim eorum esse juris, aut velle aut nolle quicquam, nisi quantum a Duce tribueretur. His verbis legati admodum irritati animo abiere, minitantes paucos infra dies cognituros illos liberine, an servi forent, confestimque cum *Genuam* rediissent, *Nicolaum Piccininum*, *Philippi* exercitus ducem præstantissimum, qui in hybernis apud *Ligures* erat, rebus omnibus jam antea a *Mediolanensi* instructis, subsidio *Lucensibus* mittunt. Dum hæc parantur, obsidioni urbis intenti *Florentini* ducem belli *Guidantonium Feretranum*, *Urbini* Comitem, sua, [84] & majorum gloria clarum, cum sex equitum, peditum vero quatuor millibus, præter auxiliares copias, quæ Decemvirorum jussu ad id bellum convenerant, creant: ejusdemque [85] nominis *Faventinum* principem, qui sub *Feretrano* militaret, conducunt. Interea *Philippi* conspecta fraude *Veneti*, qui *Genuensium* nomine *Nicolaum* adversus *Florentinos* missum intelligerent, per oratorem apud Ducem queruntur, violata esse ab eo pacis fœdera, qui præter conventa præfectos suos variis fallaciis, confictisque tabellis in auxilium *Lucensium* ire jussisset: non enim tanta calliditate id machinamentum fuisse actum, quin aperta vestigia appareant, omnia ea consilia a se profecta. At ille consueta simulatione, nulla sua opera id factum fuisse testabatur; *Genuensium* opus esse, qui socio, & amico auxilia decreverint. Neque vero id a se potuisse prohiberi. Quamvis enim sub ditione forent, nullo tamen pacto, nulla lege vetari, quin cui velint, propriis sumptibus auxilio esse queant. In multis enim libertatem illis concessam, qua suo jure uti possent; licere quoque & *Venetis* secundum fœderum formulam subsidia *Florentinis*, quæ velint, mittere. Hoc dato responso, cum *Venetias* orator revertisset, haud ignaris *Philippi* consilii (palam enim erant) *Venetis* visum est nil dum novi tentandum esse. Suadebatur tamen a *Florentinis*, ut bellum instaurarent, cum magna pars præfectorum, qui sub *Philippo* militabant, abesset. At illi prioris belli impendio debilitati decrevere haudquaquam novo destineri bello. Interim *Piccininus Mara* flumine trajecto, ad *Petram sanctam Lucensium* oppidum venerat. *Guidantonius* vero cum exercitu pro ripa *Auxeris*, quæ *Lucam* spectat, castra posuerat, fossaque circumdederat, quo munitiora ab eruptione civium forent. *Piccininum* vis aquæ (media enim fere hyems erat) transitu prohibebat, cujus copiæ ad duas [86] ferme legiones conficiebant. Erat in castris *Piccinini* rerum omnium, quæ navibus a *Genuensibus* subvehebantur, copia. Apud *Florentinos* vero ex difficultate annonæ comportandæ summa inopia, adeo urgente fame, ut multi desertis sponte castris abirent, quidam ad hostes transirent; quæ res consultandi causam Duci, ac præfectis [87] dedit, mutandusne locus esset, an fortuna certaminis expectanda. Dum dubiis animis tempus consultando terunt, *Auxer* paulum imminutis aquis facultatem præbuit fluminis transeundi. Præmiserat ad ripam fluminis *Nicolaus* agasones, jumentaque cum frumento, quod superato fluvio in urbem fame oppressam comportaretur. Dubitanti tamen, ac paulum hæsitanti, an aquam ingrederetur (ignarus enim quo loco transeundum esset in armis stabat) fortuna quæ in rebus humanis maxime dominatur, tuto trajiciendi occasionem insperato attulit. Nam dum *Florentinorum* equitum [88] præfectum cum turma suorum noto vado in ulteriorem ripam transgressum prædandi cupidum vidit, nonnullisque nil tale suspicantibus improviso captis ad suos se recepisse (longo etenim intervallo ab exercitu divisi tamquam in tuto vagabantur) excitato tumultu *Piccininus* opem laborantibus ferens, eodem itinere, quo hostes trajecerant, paucis milites ad pugnam hortatus, ipse in primis aquam ingressus (& jam vesper erat) ad hostes cum equitatu omni pervenit, superataque [89] fossa, *Florentinum* exercitum fere incompositum, commisso prælio, parvo labore fudit, ac fugavit: plures quoque ex urbe subsidiariæ cohortes, ut auxilio suis essent, egressæ, præcipue ad victoriam contulerunt. Profligatis omnibus, ac pene ad unum captis, *Feretranus* ipse fuga saluti consulens, pluresque præfecti *Pisas* post solis occasum pervenere. Clade nuntiata, quam nonnullorum præfectorum [90] discordia acceptam ferunt, qui mu- 1430

81. *Novam tyrannidem quæsitam esse.* Et longiori tempore duraturam, potentiore domino, nempe Mediolanensi Duce.

82. *Cum Genuensibus egit ut Lucenses, &c.* Ne ut fœdifragus accusaretur, Lucensibus auxiliatus non est, sed Genuenses occulte solicitavit.

83. *Amicitia juncti essent.* Lucensium enim Genuenses duo oppida, Petram sanctam, & Mutronium sibi oppignorata tenebant.

84. *Sua, & majorum gloria.* Quorum plurimi exercitus duces fuerunt, ut Comes Guidus, Nulfus, Bonus Pisanorum, Nicolaus & Guidantonius Florentinorum. Rosa aurea a Pontifice hunc donatum refert Ammirat. *Hist. Flor. lib. XVIII.*

85. *Ejusdemque nominis Faventinum Principem.* Guidantonium Manfredum.

86. *Duas ferme legiones conficiebant.* Sex peditum, tria equitum millia habebat. Ammirat. *lib. XX.*

87. *Duci ac præfectis dedit.* Una cum tribus Florentinis Commissariis, qui nuper advenerant.

88. *Equitum præfectum.* Carafellum, qui ut jumenta frumento Lucæ ferendo onusta prædaretur, flumen transierat.

89. *Superataque fossa.* Castra circumeunte.

90. *Præfectorum discordia.* Fortebraccio haud æquo animo ferente Feretranum Comitem eo in facinore sibi præferri, quod

1430 mutuis odiis diffidentes segniter, otiose, negligenter, contumaciter omnia agentes, non tantum non vincere, sed vinci volebant, pro nihilo pendentes propriam dignitatem, atque honorem, aut Reipublicæ pericula; tantus timor *Pisis*, ac tumultus fuit (territæ quippe, & consternatæ omnium mentes erant) ut si eo castra hostium post victoriam movisset *Nicolaus*, urbem procul dubio absque ullo certamine fuerit capturus. Castris cum omni tormentorum, bellique apparatu, impedimentis quoque omnibus captis, nonnullis interfectis, pluribus vulneratis, equis ad quatuor millia in suam potestatem redactis, recipiendis quæ defecerunt castellis *Piccininus* intentus, rejectis omnium sententiis, *Genuensium* præcipue, qui nullo impediente *Pisas* metu attonitas petere, inde *Florentinum* in agrum prædabundum descendere suadebant, in armis stabat, satis a se factum affirmans, qui obsidionem solvisset, & fame urbem liberasset: cumque sibi abunde *Philippi* mens perspecta esset, eo consilio cuncta agentis, ut nulla in re pax violata censeri posset, commeatu ex propinquis locis in urbem comportato, præparatisque rebus omnibus ad cives reficiendos, & tolerandam obsidionem, si qua vis ingrueret, aut si a *Philippo* ad se defendendum revocaretur, hostium consilia expectabat. At Decemviri, tanti exercitus strage accepta, convocato duce, ac equitum præfectis, instaurandis copiis summa ope intenti, curam reparandi exercitus his attribuunt. Tum suspicione orta, ne *Senenses* pro *Lucensium* salute, quam cum sua conjunctam dicebant, arma sumerent, oratorem [91] una cum *Venetorum* legato *Senas* mittunt, qui pro veteri amicitia, societateque peterent, ut bello abstinerent, neve pro aliena quiete suam in discrimen deducerent; otiosi belli eventum, quod minime ad eos spectet, tamquam ex specula prospicere velint. Satius esse cum finitimis, ac propinquis amicitiam servare, quam externos, & procul a se remotos tueri. Sibi cum *Senensibus* pacem, & fœdus esse: caverent diligenter, ne quid agerent, quod utrisque non parvæ calamitatis origo esset futura. Creatus consulto populi Capitaneus (ita summum urbis magistratum appellant) *Antonius Petruccius*, antea ut retulimus a *Senensibus* ad excitandos tum *Philippum*, tum *Genuenses* pro ferendo *Lucensibus* subsidio missus, asperum responsum dari oratoribus jussit. Non esse in *Senensium* rem, ut *Luca Florentini* populi ager fieret: ex eorum enim incendio facile se, suaque conflagrare posse: propinquorum damno propriam calamitatem pendere: ea occupata urbe, facile in se versuros arma. Se tamen ex

1430 tempore id consilium capturos, in quo salus patriæ contineretur. Oratoribus dimissis extemplo
1431 *Philippi* [92] voluntatem otium aspernantis secuti, cum *Genuensibus* his legibus fœdus ineunt, ut communi impendio bellum pro *Lucæ* libertate suscipiant; *Ludovicumque* [93] *Plumbini* Principem suscepti a *Florentinis* beneficii immemorem (testamento enim tutores a patre relicti imperium illi conservarant) Pontificis opera in amicitiam, societatemque recipiunt. His rebus moti Decemviri *Franciscum*, qui *Mirandulæ* hyemaverat, una cum *Venetis* magnis pollicitationibus ad sua stipendia traducere conati sunt. Cum eorum populatis (exquisitæ enim conditiones afferebantur) assentiri videretur, *Philippus* transitionem tanti viri ad hostes veritus, oblato [94] filiæ nondum nubilis matrimonio, hominem ab eo proposito avertit, inque suas traduxit partes. Suspensis *Venetis*, *Florentinisque* ad movendum *Philippo* bellum; *Martini* [95] mors Pontificis, qui Ducis causæ admodum faverat, eo qui secutus est anno supervenit; quæ res spem, metumque multis, iis præsertim, qui novorum eum auctorem consiliorum habuerant, incussit. Creatus deinde *Eugenius* [96] *Quartus* Pontifex maximus, patria *Venetus*, multorum animos auxit; nonnullorum debilitavit. Accesserant *Romam* de more gratulatum Pontifici, *Philippi*, *Venetorum*, ac *Florentinorum* legati, petentes maxime, ut auctorem præberet se pacis servandæ. Is acrioribus verbis singulos ad pacem hortatus, se hostis loco illum habiturum minitatus est, qui pacis fœdera violasset: deprecantibus præterea *Florentinis*, *Michelettum Cutiniolam* cum equitibus mille, ut eis subsidio belli esset (inopia enim equitatus urgebantur) concessit. *Senas* [97] insuper Cardinalem *Bononiensem* Legatum, qui eos ab armis, & bello movendo deterreret misit; quæ res Ducis pacem horrentis animum a Pontifice abalienavit, causamque præbuit multarum *Eugenii*, quibus postea vexatus est, calamitatum. Aucti novo equitatu *Florentini* rursus *Lucam* infestis armis aggrediuntur. Qua permoti re *Genuenses* [98] portum *Pisanum* duabus onerariis navibus & quinque triremibus ita infestum reddidere, ut *Pisas* aut mercaturas advehendi, aut exportandi facultas præcluderetur. At *Veneti Philippi* pertinacia prospecta, animumque bello, quam paci aptiorem, nascenti malo occurrendum esse rati, renovato [99] cum *Florentinis* fœdere, cui *Monferrati* [100] Princeps, & *Pallavisinus* [1] accessere, *Carminiolæ* exercitus duci in *Brixiensi* agro copias recensenti, ut bellum, *Mediolanensi* inferat, mandant. *Philippus* vero veritus, quod priori [2] bello re ipsa comper-

quod suis auspiciis inceptum fuerat. Florentinis vero culpam tribuit Ammirat. *p. I. To. 2. lib. XX.* qui Feretrano duo millia peditum juxta Montem magnum locari jubenti obtemperare noluerint.

91. *Oratorem una cum Venetorum legato.* Duos oratores a Florentinis Senas missos, Rodulphum Perruccium, & Galeotum Riccasolanum, una cum Antonio Contareno Venetorum legato, refert Malavolt. *Hist. Sen. lib. II. p. III.*

92. *Philippi voluntatem secuti.* Qui per Franciscum Spinulam suum legatum ad bellum in Florentinos solicitaverat, frustra obnitentibus contra Marcello Strotio, & Laurentio Rodulpho Florentinis oratoribus.

93. *Ludovicumque Plumbini Principem.* Male Poggium Plumbini Principis filio Ludovici nomen tribuisse adnotat *Ammirat. lib. XX.* cum Jacobus fuerit appellatus. Ita sentit etiam Ubert. Fol. *Hist. Gen. lib. X.* & cum eo omnes pene Scriptores, Blondo excepto.

94. *Oblato filiæ nondum nubilis matrimonio.* Blancam Mariam filiam unicam, sed viro adhuc immaturam, quippe quæ vix octavum annum attingeret, Sfortiæ desponderat, pollicitus, nisi mascula sibi proles obtigisset, totius Principatus hæreditatem.

95. *Martini mors Pontificis.* Apoplexia percussus decessit. In cujus æneo sepulcro in Basilica Lateranensi posito hæc habentur. *Martinus Papa V. sedit annos XIII. menses III. dies XII. obiit anno MCCCCXXXI. die XX. Februarii, temporum suorum felicitas.*

96. *Eugenius IV.* Antea Gabriel Condulmerius Venetus, Gregorii XII. nepos. Hujus elogium videre est in S. Antonin. *p. III. Tit. 22. cap.* 10. & in *Platin.* in ejus Vita. Prædictum ejus patri Pontificatum, nec non ipsi asserit Philelph. *in Orat. ad Jacobum Antonium Marcellum*; & Pius II. seu Æneas Sylvius *in Europ. cap.* 58. Vid. Rayn. *Ann. Eccl. To.* 18. *sub ann.* 1431.

97. *Senas insuper Legatum Bononiensem.* Ex Corraria Gregorii XII. gente. Ut Senenses, cujus urbis Episcopatum tenuerat Eugenius IV. peculiari honore prosequeretur, licet eos ad se gratulatum accedentes de pace alloquutus fuisset, attamen rursus Legatum Bononiensem sibi sanguine conjunctum ad eos misit.

98. *Genuenses.* Bartholomæo Furnario duce. *Ubert. Foliet. Hist. Gen. lib. X.*

99. *Renovato cum Florentinis fœdere.* Quarto kal. Decembris anni MCDXXV. Venetiis inito.

100. *Monferrati Princeps.* Joannes Jacobus.

1. *Pallavisinus.* Rolandus.

2. *Priori bello.* Anni MCDXXVII. Quo Ducis copiæ penitus deletæ fuerant, Carolo Malatesta ejus præfecto capto, Brixiaque in Venetorum potestatem redacta.

3. *Ad*

1431 pertum habebat, ne *Carminiola* aliqua insigni clade initium belli faceret, dispositis per oppida hosti propinqua, quibus prospiciendum existimabat firmis præsidiis, saluti suæ consuluit. Patefacta enim conjuratione, qua arcis *Laudæ* præfecti proditione illius equites admittebantur, ac consciis tanti sceleris supplicio affectis, oppidum servavit, utque hostem suis ulcisceretur artibus, *Suncini* arcis custodi imperat, ut eam se *Carminiolæ* die constituta traditurum simulet. Transactis conditionibus, quo tempore, quaque ratione arcem proderet, cum ad præscriptum [3] tempus cum magna exercitus parte noctu accessisset *Carminiola* [4] nonnullosque ex suis in arcem admisisset, *Nicolaus Tolentinas*, ac *Franciscus* cum copiis prodeuntes, hostem nil tale veritum invadunt, qui acri commisso certamine, ad mille equitibus amissis, pluribus interfectis, fuga salutem petens in agro *Cremonensi* urbem obsessurus constitit. Dum hæc a *Venetis* aguntur, *Piccininus* cum audisset bellum in *Gallia* suscitatum, *Genuensium* castellis *Lucæ* propinquis, & quæ receperat, omissis, agrum *Pisanum* ingressus una cum *Antonio Pontadereo* viro impigro, & maxime *Florentinis* infenso, quem a *Philippo Lucensibus* subsidio missum diximus, nonnullis expugnatis, ac deditione sponte facta, receptis oppidis, exulum *Pisanorum* opera, qui undique spe patriam libertatem recuperandi ad eum confluxerant, ac proditione urbem solicitarant, civesque ad id studium suum pollicentes illexerant (in quos more majorum re palam facta, animadversum est) *Pisas* cum exercitum frustra admovisset, relicto *Antonio* cum copiis exulumque cohorte, qui fines *Pisanos* incendiis, excursionibusque vastarent, bellique terrores omni ex parte *Florentinis* inferrent, a quibus omnis fere *Pisana* nobilitas [5] *Florentiam* evocata erat, in *Volaterranos* flexit, primoque adventu pluribus castellis captis, castra posuit. *Michelettus* enim ad opem ferendam *Volaterras* missus & illius impetus comprimebat, & ne late prædabundus vagaretur, coercebat. Interim monendo, ac solicitando, ut *Senenses* ex fœdere arma adversus *Florentinos* moverent, obtinuit tandem, ut fide interposita, cum primum hostili more in illorum agrum impetum fecissent, duo equitum millia a *Philippo* promissa se illis missurum, ut in *Vallem Ambræ* improviso descenderent: quibus mature factis, *Alberico Cunii* Comite cum equitibus mille ex *Gallia* a *Nicolao* evocato, ac *Senensibus* præsidio relicto, ipse paratis omnibus quæ oppugnandis urbibus erant necessaria, in *Vallem Elsæ* proficiscitur. Inde spe injecta *Aretii* potiundi, magnis itineribus eo contendit. Egregia ad eam diem fide fuerant *Aretini*, amicoque in *Florentinos* animo post affectum tantæ urbis imperium contenti rebus suis, præsenti fortunæ acquiescebant, meliori conditione sub alieno viventes imperio, quam cum sui juris civibus suis serviebant. Unus *Mariottus* obscuro ortus genere, sed cui divitiæ animos facerent, rerum novarum cupidus, & aliorum fortunis invidens inventus est, qui de prodenda urbe consilia cum *Piccinino* agitaret, illumque in spem adduceret oppidi potiundi. Verum re per quendam ex conjuratis detecta, appropinquante hoste, cum omnis juventus ad defendendam patriam una mente concurreret, isque omnia consilia sua patefacta, ad hæc urbem firmo teneri præsidio animadverteret, retro castris motis, agris, villisque incensis, pleraque castella vi, nonnulla dedentibus se oppidanis recepit. De proditoribus *Aretii* supplicium sumptum: indici vero præmia persoluta, & a *Senensibus Vallis Ambræ* tria [6] oppida capta. Interea cum *Cremona* binis obsideretur castris, copiæ vero *Philippi* diminutæ essent, quoniam *Tolentinas* [7] ad *Florentinos* transierat, atque ad *Eugenium*, ut illi succurreret, missus erat, *Piccininus* ex *Etruria* ad reprimendas hostium vires, qui validum exercitum confecerant, revocatur. Erant in *Venetorum* exercitu ad millia hominum quatuor & viginti. *Philippi* quidem copiæ nequaquam pares. Classem quoque majorem *Veneti*, quam superiori anno, in *Pado* paraverant navium LX. inque ea decem peditum millia præter remiges, aliamque locaverant calonum multitudinem, quæ ferme pedites æquabat, *Nicolaum*que [8] *Tarvisinum* ducem belli designarant. *Philippus* quoque & ipse classem in *Ticinio* instruxerat, sed paulo numero inferiorem, militibus tamen, bellique apparatu disparem; *Johannem*que *Grimaldum Genuensem* navalium rerum peritissimum, quo imperatore uterentur, illis præfecerat. At in *Etruria*, cum *Albericus* [9], qui omnibus copiis *Florentinum* agrum populabundus intraverat, acie victus, ac fugatus, ad mille equitibus apud *Collem* oppidum amissis, a *Micheletto* superatus esset, omnia secunda *Florentinis* esse, nihil timere, ac parta victoria facilem sibi propitiamque fortunam despondere videbantur, revocato præsertim *Alberico* a *Philippo*, cui maxime [10] suspectus erat. *Fortebraccius* vero rei bene gestæ gloria irritatus, ac *Michelettum*, se posthabito, primum apud *Florentinos* dignitatis gradum tenere indignatus, illis relictis *Tifernates* [11] invasit, Pontifici pollicitus illam se urbem (ab eo enim [12] desciverat) in ditionem Ecclesiæ redacturum: cujus defectione *Florentinorum* equitum vires paulo exhaustæ, lentiusque jam in *Etruria* gestum bellum. Apud *Cremonam* vero certabatur acrius, & cum *Venetorum* exercitus numero, ac robore præstaret, visum est *Philippi* præfectis classicæ expeditionis fortunam experiri. Provocabant singulis diebus *Philippi* equites levibus præliis hostem, quo animus illorum averteretur ab armandæ classis suspicione. Statuto vero tempore *Nicolaus*, ac *Franciscus* præcipui *Philippi* duces naves conscendunt, impositis lectis ex omni equitatus robore viris, qui de more armati adversus navales milites impares armis, tutiores, ac certamine potiores essent. Erat *Venetorum* classis ad certamen prompta, sed ignara *Phi-* 1431

3. *Ad præscriptum tempus.* Matutina luce.

4. *Nonnullosque ex suis in arcem admisisset.* Ex composito introducti in arcem Carminiolæ milites, sed longe pluribus ex suis munitam, ut ipse Carminiola sine suspicione accederet.

5. *Pisana nobilitas Florentiam evocata.* Non nobilibus tantum, sed civibus omnibus a quintodecimo usque ad sexagesimum annum ut Pisis discederent imperatum ad exonerandam suspecta multitudine civitatem. Petr. Justin. *Hist. Ven. lib. VII.*

6. *Tria oppida capta.* Ad quatuordecim enumerat Malavolt. *Hist. Sen. p. III. lib. II.*

7. *Tolentinas ad Florentinos transierat.* Cum duabus cohortibus, indignatus quod Sfortiam militari dignitate sibi parem, Piccininum vero superiorem pati deberet, cum summum ei imperium promissum fuisset.

8 *Nicolaum Tarvisinum.* Non Tarvisinum, hoc est ex Tarvisii urbe, sed Trivisanum ex patritia Trivisanorum familia.

9. *Albericus.* Cunii Comes auxilio Senensibus missus.

10. *Cui maxime suspectus erat.* Delatum Philippo fuerat Albericum in hostium insidias de industria copias duxisse. Brevi enim ad Florentinos transiturus curabat, ut cladem, quam apud Zagonaram primo bello Florentini ejus caussa acceperant, ejus quoque opera compensarent.

11. *Tifernates.* Seu Civitatem castelli.

12. *Ab eo enim desciverat.* eique imperabat Guidantonius Urbinas.

1431 *Philippi* naves (eæ [13] *Cremonam* appulerant) viris equo merentibus munitas; cumque ipso aquæ impetu *Philippi* classis in hostem ferretur, & ipsa forti animo se ad prælium expedit, atque hosti obviam procedit. Commissa pugna, acrique certamine, pluribus utrinque interfectis, cum thoraces ferreos milites indutos cum cassidibus, armatosque navalibus bellis insuetos viderent, ducesque in primis etiam pugnantes cognoscerent, *Tarvisinus* & ipse pro tempore rebus suis prospiciens, extemplo *Carminiolam*, quo in statu, periculove res *Venetorum* versetur, monet; postulat, obsecratque ni hostem victoria potiri velit; opem ferat; mature facto opus esse: facile id peragi posse, cum castra haud longe posita sint: ni accederet, frustra postmodum fortunam, cæteraque omnia incusaturum. Ille seu dolo, ut plures suspicati sunt, seu superbia, cujus erat impotentior, *Veneti* postulata contempsit, addita verborum contumelia; suo illum consilio ad eam diem rem navalem administrasse: suismet viribus certaret. Destitutus suorum auxilio *Venetus*, cum ad noctem usque pugnam protraxisset, tandem quatuor amissis navibus suos revocavit. Postera die auctis viribus *Philippi* præfecti, majoribusque in naves impositis copiis, diluculo ad hostem pergunt. Atrox, atque asperum certamen fuit: nec absque multorum cæde peractum: nam altera alteri navi inserta, veluti collato pede pugnabatur: saxis, verutis, sagittis, gladio, igne certabatur: ardentes volutabant faces, omnia cæde, & sanguine redundabant, nullusque fugæ relinquebatur locus. Ad hæc bombardæ multos mortales cadere compellebant: vulnera, & sanguis ante ora obversabantur: nec quicquam, præterquam de inferenda cogitabatur morte. Aderant exercitus duces, naviumque singularum præfecti, cujusque virtutis, aut ignaviæ testes, hortando, ac monendo, ne tantam opprimendorum hostium occasionem oblatam amitterent, eamque fortunam quam sibi quisque facerent sperarent. Victoriam (modo viri essent) in manibus esse. Tandem cum ad multam [14] diem pugnatum esset, *Philippi* classis integris, ac novis bellatoribus munita *Venetos Carminiolæ* [15] culpa, qui eos suo destitui auxilio passus est, superat, atque in fugam vertit. Quinque tantum naves ex tanta classe evasere. Reliquæ cum omni bellico apparatu in potestatem hostium venere: ad duo millia ex utraque acie, quod raro antea contigit, desiderati sunt: præda ingens fuit, partim distributa militibus, partim in castra convecta, duæ de xxx. ex majoribus navibus *Papiam* subductæ gratum *Philippo* spectaculum præbuere, ut qui *Venetos* maritimis expeditionibus assuetos navali prælio superasset. Magnum ex amissa classe detrimentum *Venetis* accessit; ad quadringenta enim aureorum millia ea calamitas existimata est. Non tamen minuit ea clades animos *Veneti* Senatus, sed acrius ardentiusque belli curam suscipere coegit. Nam e vestigio nulla adversa conterriti fortuna, duce *Petro Lauretano*, cujus virtus pluribus navalibus claruerat pugnis, triremes viginti parvo tempore instructas, paratasque in mare inferum adversus *Genuenses* misere, quo acceptam ab illis contra pacis antiquæ fœdera injuriam [16] ulciscerentur. *Genuenses* ad famam paratæ *Venetorum* [17] classis & ipsi quatuor & viginti triremes, ac onerariam navem ex navalibus deducunt, illisque ducem *Franciscum Spinolam* virum primarium, magnæque inter suos auctoritatis præficiunt. Appropinquaverat *Genuam* classis hostium ad millia passuum decem in sinum, quem *Rapallum* [18] vocant, una cum quatuor *Florentinorum* longis navibus, *Paulo Rucellario* duce electo, instructis milite, & pluribus *Genuensium* [19] exulibus, nobilitate gentis claris, quorum opera magno usui eo bello *Venetis* fuit. Re in urbem nuntiata, jussus *Spinola* in hostem ferri, libens, speique plenus (ut qui præteritam victoriam versaret animo) in conspectu adversariorum delatus suos corpora curare, arma expedire, seseque ad pugnam parare jubet. Præmissa deinde oneraria nave, quæ terrore incusso disjiceret suo impetu triremes, hostem [20] petit. Is simulata fuga, cœpit cedere, ut insequendi veluti fugientes cupiditate *Genuensis* incensa classis omisso ordine secura dissiparetur. Inde repressa [21] fuga in primam prætoriam navem conversæ triremes a suis inflecti remos, vela converti, atque hostes aggredi jubent, quem impetum impavidus *Genuensis* excepit. Pugnabatur congressis navibus utrinque [22] præsenti animo, atque viribus. Tres *Venetorum* triremes a *Genuensibus* premebantur, quas capiendi spe ductus *Spinola*, proram ad eas vertit. Tum *Florentina* navis una, cui *Ramundus Manellus* maritimæ expeditionis expertus præerat, suorum conspicatus periculum, magna remorum [23] vi infertur in *Genuensem*, latusque impetens, parum abfuit deterfis remis quin eo impetu prætoria submergeretur. Acerrimo tamen edito prælio, cum utrique pro victoria certarent, inque ea fortunam belli versare existimarent, tandem *Manelli* virtute miles hostis navem ingressus pluribus vulneratis, multis ex omni parte amissis superatam, devictamque capit. Quo facto cæteræ metu consternatæ, duce [24] in adversariorum potestatem redacto, haud incruento marte octo amissis navibus in fugam versæ [25]. Diutius tamen magnis utrinque viribus, majoribus odiis certatum est, *Venetis* vincere assuetis, acceptamque *Genuensium* opera in *Pado* cladem ulcisci cupientibus; *Genuensibus*, ne minoris viderentur, quam hi, qui in classe *Philippi* pugnassent summa vi pro victoria certantibus. Major tamen victoriæ pars penes *Florentinos* stetit, qui devicta prætoria

13. *Eæ Cremonam appulerant.* Ut in antiquo Poëmate cui titulus *Nuovo Marte della Vita di Niccolò Piccinino cap.* 30.

Elli erano trentaquattro Galeone.
Nel Pò tirate con magna potenza
Sopra Cremona inver Pizichatone

14. *Ad multam diem.* Pridie kal. Junias.

15. *Carminiolæ culpa.* Cujus sibi conscius ne majus in facinus prolaberetur, Veneti ad eum misere oratores, qui ejus fraudem fortunæ tribuerent. Interim vero in tempus opportunius vindictam compararunt. Sabell. *Ennead. X. lib. II.*

16. *Injuriam ulciscerentur.* Genuenses enim suis navibus Joannis Grimaldi ductu Philippum in Pado adjuverant.

17. *Paratæ Venetorum classis.* Quæ jam Liburnum appulerat, ut quinque Florentinorum triremibus aucta in Genuenses se conferret. Petr. Justin. *Hist. Ven. lib. VII.*

18. *Rapallum vocant.* Seu Caput Montis, promontorium oræ orientalis Genuensis.

19. *Genuensium exulibus.* Quorum Principes Jacobus Adornius, & Antonius Fliscus.

20. *Hostem petit* Classem Venetam ad ædem Divi Fluctuosi vigesimo a Genua lapide obviam habuit.

21. *Inde repressa fuga.* Fugam simulaverat Lauredanus, ut prætoriam Genuensium navem insequentem in altum perduceret, & aliarum præsidio spoliaret.

22. *Utrinque præsenti animo, atque viribus.* Antiquis æmulatione imperii revocatis odiis.

23. *Remorum vi infertur in Genuensem.* In ultima enim acie procul a ceteris constiterat, subsidio, quo res posceret, adventura. Exorti ergo venti beneficio utens in prætoriam navim ex transverso irrupit. Ubert. Foliet. *Hist. Gen. lib. X.*

24. *Duce, &c. in potestatem redacto.* Francisco Spinola.

25. *In fugam versæ.* Undecim portum Delphinum subierunt, ex duabus reliquis, una Genuam, altera Plumbinum appulit.

1431 ria nave principium victoriæ præbuerunt: in aliis quoque expugnandis egregiam operam navantes magnam sunt laudem consecuti. Egregia ex hostibus parta victoria. *Lauredanus* fugientes haud insecutus, satis a se factum dictitans, si pro victis abirent, militibus ferme octingentis in ea pugna desideratis, ad duo millia vulneribus confectis (quod unum maxime ab insequenda classe tardavit) *Pisas* rediit. Dux hostium, naviumque præfecti *Florentiam* [26] primo, tum *Venetias* missi. In *Etruria* quoque res prospere a *Micheletto* gesta. Recuperatis namque nonnullis de *Volaterranis*, ac *Pisanis* oppidis, ea regione, qua iter in *Florentinum* est agrum, quo tuta omnia ab incursionibus hostium essent, liberque in urbem aditus, ad *Vicum Pisanum* (nam *Pontadereus* cum exulum manu ex castellis *Lucensium* vicinas oras infestas populationibus reddebat) stativa habuit. His mari, terraque in *Etruria* feliciter gestis, nil in *Gallia* ea æstate memoratu dignum est actum. Suspecta fide *Carminiola* apud *Venetos* erat, tum aliis de causis, tum propter auxilium laboranti classi denegatum. Dissimulantes tamen omnia asseverabant singula ab eo maturo consilio facta, in fortunam devictæ classis culpam rejicientes: quæ omnia ea mente ab eis agebantur, ne illius animus a consiliis belli averteretur, quanquam in diem magis signa immutati animi ostenderentur. Nam principio autumni capiendæ urbis *Cremonæ* facultatem oblatam sua culpa omissam tradunt. Delituerant apud *Cremonæ* pomœria noctu *Venetorum* militum cohortes plurimæ, ac tamdiu quieverant, quoad murorum excubiæ circa diluculum custodias relaxantes somno se darent; tum scalis admotis cum murum ascendissent, nullo impediente propugnacula quædam turresque [27] præsidio valido firmarant. Venerat ad tertium ab urbe lapidem cum exercitu *Carminiola*, peditatu silentio noctis, ut cæteris subsidio foret, præmisso: primi, qui murum ascenderant venturo freti præsidio, e muro eisdem scalis desiluerant, ortoque ad clamorem occurrentium certamine, vi portam propinquam ceperant: repellentes cives, militesque, qui eo defendendæ urbis gratia confluebant, duos dies cum portam a se captam defendissent, tandem nullo suppetias ferente deserti a reliquis, vigilia, labore, & vulneribus confecti, desperata salute, amissa porta, virili animo occubuere. Facillime, ut traditum memoriæ est, ea urbs capi potuisset, si *Carminiola* exercitum ad mœnia admovisset; sed dum deliberabundus sedet, dum simulato metu insidias, & inanem timorem ostentat, & milites fortissimos inique perdidit, & id egit, ut causam præberet suspicionis, qua postmodum supplicio capitis afficeretur. Nihil enim illi cum

tanto exercitu timendum videbatur, cum paucæ 1431
militum cohortes biduo portam absque discrimine tenuissent. Et jam autumni tempus continuis imbribus molestum maxima in castris equo- 1432
rum strage advenerat; cum *Carminiolæ* exercitu in hyberna dimisso, *Piccininus* omni *Genuensium* littore occidentali, quod auctore [28] *Barnaba Adurno* patria extorre a *Philippo* defecerat, non [29] sine crudelitatis nota in potestatem redacto, arma in *Johannem Jacobum Monferrati* Regulum convertit, atque intra paucos dies exustis agris, incensis villis, omnique clade vastatis regionibus, triginta oppidis spoliavit, ac desperatis rebus ad *Venetos* fugere compulit. Inde in *Cremonensem* agrum descendens, duo [30] oppida de *Venetis* juxta *Padum* cepit: quæ res majorem in modum *Venetos* adegit, ut pro certo haberent *Carminiolam* animo a se alieno esse. Cum enim in propinquo plura oppida forent, in quibus in hybernis essent milites magno numero divisi, ut facile his succurri posset, tamen veluti res sua minime ageretur, suos in otio continuit. Hæc tam aperta corrupti animi ostentatio *Venetos* compulit, ut secreto de illius supplicio (jactabantur enim vulgo multifariam ejus deprehensæ proditiones) agitarent: qua in re miranda Senatus *Veneti* taciturnitas, & priscæ virtuti comparanda videtur; nam cum ducenti [31] ferme viri consilio [32], quo ejus de pœna est actum, interfuissent, ad octavumque mensem ea res variis altercationibus, ac sententiis protracta esset, nunquam tamen vel parva ejus suspicio emanavit. Vocatus una cum *Mantuano* [33] *Venetias* per speciem tractandæ pacis, cum urbi propinquaret, multi præclari viri de more obviam prodeuntes ad Principis ædes magna pompa eum deduxere. Ibi primo congressu benigne exceptus; cum per consilii capiendi causam ad noctem usque collocutio differretur, omnibus qui eum secuti erant abire jussis, ipse in carcerem conjicitur. Quæstionibus habitis, literisque [34] productis, ad hoc domesticis testibus proditionis, ut ajunt, convictus, vigesimo [35] postquam captus fuerat die in foro inter duas [36] columnas, ore ne loqui posset occluso, capite punitus est. Justitia in eo, summaque severitas viguit. Latrocinia, furtaque in castris acerrime vindicavit; prædonibus infensus, honoris vero cupidus multorum supplicio vias tutas a latronibus etiam inter arma reddidit. *Venetorum* [37] mores pertæsum, a fide prolapsum dicunt. Quidam [38] nulla culpa mortem meruisse tradunt, sed ejus superbiam in cives *Venetos* contumeliosam, exosamque omnibus, præbuisse causam necis. Quod verisimile ferunt, cum os ejus adeo obductum fuerit, cum duceretur ad pœnam, ut ne verbum quidem proloqui potuerit, neque ulla mor-

26. *Florentiam primo.* Liburnum classis delata est, ut se reficeret; Florentiæ autem propinqui Veneti illuc captivos custodiendos miserunt, donec Venetias ducerentur, ubi in carcerem conjecti sunt. Reliquam nautarum, militumque turbam libere dimissam testatur Ubert. Foliet. *Hist. Gen. lib. X.*

27. *Turresque præsidio valido firmarant.* Cavalcabovis opera Venetis faventis S. Lucæ castellum occupatum fuerat, nec non urbis porta. Campi *Hist. Cremon. lib. III.*

28. *Auctore Barnaba Adurno.* Qui cum trecentis equitibus, & octingentis peditibus aliaque agrestium turba Sextum usque perrexerat. Ubert. Foliet. *lib. X.*

29. *Non sine crudelitatis nota.* Multos enim jugulari jussit, reliquosque nulla ætatis, aut sexus, aut sacri ordinis ratione habita sub hasta vendidit. Ubert. *Foliet. ibid.*

30. *Duo oppida de Venetis*, Turricellam, & Bordellanum, quæ prius Cremonensibus erepta fuerant.

31. *Ducenti ferme viri.* Inter quos non pauci beneficiis, & spirituali affinitate Carminiolæ adstricti.

32. *Consilio.* Vulgo *de Pregadi.*

33. *Una cum Mantuano.* Joanne Francisco Gonzaga.

34. *Litterisque productis.* Ex literis ejus interceptis infidelitatis crimine damnatus.

35. *Vigesimo.* Quinto kal. Majas.

36. *Inter duas columnas.* Vulgo *della Piazzetta*, suppliciorum loco.

37. *Venetorum mores pertæsum.* Licet a Venetis summis honoribus cumulatus fuisset, immo patritia nobilitate insignitus anno MCDXXVI. *MS. de Venetis familiis, & eorum stemmatibus* apud me.

38. *Quidam nulla culpa mortem meruisse tradunt.* Mortis caussam Carminiolæ divitiis tribuit *Corius p. V.* quæ (ut ait) non parum Venetos ad belli sumptus juverunt. Verum scriptores reliqui pene omnes infidelitatis in Venetos arguunt, his præsertim nominibus: 1. quod post Maclodii pugnam cum Philippi imperium everti deleto ejus exercitu potuisset, captivos omnes dimisisset, & Soncino obsidendo de industria immoratus fuisset. 2. quod in Padana pugna Trivisano auxilium denegasset, unde Venetorum maxima clades. 3. quod Cremonæ portam tenentibus Venetis opem ferre noluisset, ut urbem illam Duci servaret.

39. *Obscu-*

1432 mortis cauſa ſit prolata. Utcunque ſit, dux belli ſuæ ætatis præcipuus fuit, & obſcuris [39] ortus parentibus propria virtute ad maximam [40] gloriam, & ſummum imperium evectus; dignusque qui majoribus illis ſine dubio rei militaris ſcientia comparetur. Tanti ducis interitu mentio pacis de qua per oratores *Ferrariæ* agebatur ſublata, atque in bello perſeveratum; cujus gerendi cura omnis *Mantuano*, tribuſque [41] ex ſenatorio ordine patritiis civibus a *Venetis* conceſſa. Sed dum tardiuſcule armorum munia ſuſcipiunt, *Piccininus* fortunam etiam *Carminiola* præſente cœptam proſecutus, cum multa de *Cremonenſium* agro oppida recepiſſet, dum pontem, quo *Olium Veneti* junxerant tranſiturus oppugnat, & ſine galea in primam aciem profectus ſuos ad pugnam adhortatur, ſagitta occiput ictus, ex equo moribundo ſimilis cecidit, qui militum manibus ſummo omnium mœrore relatus in caſtra, cum is nervus, quo læva pars corporis alitur, læſus eſſet, certiſque ſignis appareret ſagittam veneno illitam eſſe, ingenti medicorum cura adhibita, ac uſu balneorum addito, ſiniſtro tamen latere debilitato, in futurum claudicavit. *Piccinini* morbus res *Philippi* ſecundas compeſcuit, pluraque oppida opulenta, quæ præſente *Carminiola* defecerant, a *Venetis* recepta ſunt, quædam machinis expugnata. *Johannis* [42] inſuper *Jacobi* ad *Venetos* adventus, aſſerentis *Philippi* opes, & animum eo bello imminutum, multum animi ad gerendum bellum adjecit. At in *Etruria Tolentinas* aucto equitum numero, veniaque a Pontifice, cujus ſtipendia merebat, impetrata, pecuniis acceptis [43] ad *Florentinos* tranſiens *Soanam Urſinorum* oppidum profectus, populata maritima *Senenſium* regione, *Groſſetum* uſque in agrum *Florentinorum* deſcendens, copiis cum *Micheletto* conjunctis, communique conſilio bellum adminiſtrans, multa de *Senenſibus*, atque omnia ferme, quæ ditionis *Piſanæ* amiſſa erant, recuperavit. Cum *Toporium* [44] perveniſſent, ubi plures *Philippi* [45] equitum præfecti cum magno equitatu in *Senenſium* fines tranſituri convenerant, hoſtibuſque pugnandi copiam facerent, illi vero haud certandi occaſionem oblatam detrectarent, præparatis omnibus pro tempore neceſſariis, acie commiſſa ingentibus animis prælium ineunt, eo conſilio utrique, ut niſi victoria parta non diſcedant. Non majori itaque odio, nec majoribus viribus ad eam diem tanto bello in *Etruria* pugnatum. *Philippi* tamen exercitus quamvis numero ſuperior, magna accepta ſtrage, victus fugatuſque eſt. *Bernardinus* [46] dux, *Antoniuſque Pontadereus* equitibus ſupra mille amiſſis fuga ſaluti conſuluerunt; haud multoque poſt, cum victor exercitus ad *Pontis Adheræ* oppidum proficiſceretur, nullo cum labore eo potitur. 1432

39. *Obſcuris ortus parentibus.* Colono patre natus prope Carminiolæ oppidum, unde illi cognomen inditum, cum antea Franciſcus Buſſo appellaretur. Jovius *Elog. Vir. Illuſt.* & *Albertus* in ſua Italia. *Chieſ. Hiſt. Pedem.*

40. *Ad maximam gloriam.* Philippo Mediolani imperio ejus opera reſtituto. Genua per eum capta. Brixia Venetis acquiſita, &c. Vid Bugat. *Hiſt Univ. lib V.*

41. *Tribus ex ſenatorio ordine patritiis.* Duobus tantum, nempe Georgio Cornelio, & Marco Dandulo. Petr. Juſtin *Hiſt. Ven. lib. VII.*

42. *Johannis inſuper Jacobi ad Venetos adventus.* Montisferrati Marchionis, qui Alpes tranſgreſſus per Taurinos in Germaniam, dein Venetias ſe contulit, ut Venetorum auxilio ditionem a Piccinino ſibi occupatam recuperaret. Agnel. Maff. *Hiſt. Mant. lib. V.*

43. *Pecuniis acceptis ad Florentinos tranſiens.* Anno ſuperiore ad Florentinos tranſierat Tolentinas, a quibus Pontificis auxilio adverſus Columnenſes miſſus, pace facta ad priores dominos reverti negabat, niſi eodem ac Michelettus Cotignola ſtipendio conduceretur. Quo impetrato, pro Florentinis ſtetit.

44. *Toporium.* In agro Volaterrano.

45. *Philippi equitum præfecti* Antonius Pontadereus, præfectus Vicenſis, & Bernardinus a Carda. Malavolt. *Hiſt. Senen. p. III lib. II.*

46. *Bernardinus dux.* Seu Bernardinus a Carda ex Ubaldinorum gente, qui a Florentinis ad Philippum defecerat, ſumma ingrati animi nota, cum ab ultimo ordine ad ſummum militare imperium ab eis evectus fuiſſet. Ammirat. *Hiſt. Flor. p. I. To. 2. lib. XX.*

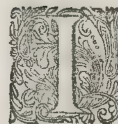
POGGII BRACCIOLINI,

Florentini,

HISTORIARUM FLORENTINI POPULI LIBRI SEPTIMI EPITOME.

A *Post illata, acceptaque a Florentinis damna, Sigismundus Imperator Romæ a Pontifice coronatur. Pax variis agitata sermonibus, tandem cum Vicecomite, Venetis, Florentinisque componitur. Eugenius Pontifex, Roma amissa, Florentiam ignotus petit. Nicolaus Piccininus hostes apud Imolam fundit. Lucensium in Florentinos bellum. Lucæ obsidio. Pax fit, sed a Philippo violatur. Piccininus in Gallia adversa fortuna utitur. Verona ab eo capta, & a Francisco recuperata. Vittelescus Patriarcha in carcerem conjicitur, ibique moritur. Piccininus in Etruriam exercitum ducit.*

LIBER SEPTIMUS.

1432 Nter hæc Imperator *Sigismundus* cum e *Germania Romam* profecturus, *Philippi* [1] exhortationibus in *Etruriam* descendisset, *Lucæ*que plurima illius promissa frustra expectaret (affirmaverat namque inter cætera suis, cum copiis, opibusque ad urbem deducturum) *Hungari*, *Boemi*, *Germani*que equites, peditesque ad duo millia, qui eum sequebantur, cum *Florentinum* [2] ducem patentibus, apertisque campis in propinquo castra habere audissent, lectis ex omni equitatus robore sexcentis, additis prætera *Lucensibus* auxiliariis, portis egressi, hostes improviso invadunt. Unus maxime præ cæteris ætate, & viribus ferox audendum aliquid memoria dignum arbitratus, admotis equo calcaribus magno impetu ad tentorium ducis profectus, ut paludamento insigni ornatum aspexit, *Micheletum* esse pro certo existimans, clavam ferream ingenti spiritu elatam in caput ejus demisit. At ille subito, insperatoque hoste haud territus, cum præsertim galea caput tectus nulla ex parte læsus esset, in barbarum repente conversus, eum gladio transfixum obtruncat. Milites repentino tumultu perculsi, arreptis armis in barbaros feruntur: dissipatos pluribus interfectis in fugam vertunt. Id *Sigismundus* cum non sua culpa factum excusasset, post duos menses pacato similis, & Pontifici, ac *Florentinis* infensus *Senas* petiit: cum tamen ante ejus profectionem corruptis segetibus, ac plantis ad unam succisis, omnis *Lucensium* ager igni ferroque, nulla belli crudelitate omissa, a *Florentinis* in ejus conspectu vastatus esset. Tenebant ad eam diem *Senenses* castella, quæ in *Valle Ambræ* ceperant, in queis oppidum erat mu-

B nitum, quod *Caput Silvæ* appellant, proditione captum in finibus *Vallis Arni* superioris, unde 1432
variis hostium incursionibus ex propinquis locis in dies præda abducebatur. Suaserant Imperatori *Senenses*, ut arma adversus *Florentinos* sumeret. Ille imparatus bello, ut qui pacem præsetulisset, suis si qui vellent *Florentinos* oppugnandi arbitrium permisit. Quidam ad tuendum id oppidum accessere: plures in arce, cui nomen est *Castellina* (octo millibus passuum a *Senis* ea abest) simulata proditione deprehensi pœnas dedere: multi occisi sunt: plures truncati membris suæ temeritatis testes *Senas* reversi. Quinque menses
C jam *Senis* degerat *Sigismundus*, cum missis [3] ad *Eugenium* legatis, qui de se coronando agerent, certis [4] conditionibus inito fœdere, *Romam* [5] mense Januario proficiscitur, anno secundo & trigesimo supra mille quadringentos. Locus ipse postulare videtur, postteaquam *Sigismundi* mentio incidit, ut paucis de hoc novo Imperatoris coronandi more differamus. Coronabantur [6] prisco tempore laurea corona, qui ob devictas bello urbes, aut subactas provincias, exercitusque hostium fugatos, ac cæsos a Senatu, vel ab exercitu Imperatores appellati triumphabant. Qui mos ab antiquis *Romanis* servatus amissa quoque liber-
D tate a tyrannis, quos Cæsares aut Imperatores appellabant, retentus est: ideoque & ipsi ter quaterque, aut amplius se Imperatores dictos gloriabantur; idque summæ dignitatis loco monetæ inscribi mandabant. Eam coronam prisci illi triumphales viri ob virtutem meriti diebus solemnibus, aut ludis publicis honoris gratia gestabant. Cæsar [7] ipse Dictator gestandæ singulis diebus laureæ jus a senatu impetravit. *Carolus Magnus* apud *Latinos* ob ejus [8] in sacrosanctam *Romanam* Ec-

1. *Philippi exhortationibus.* Mediolani commorantem Sigismundum ferreo diademate coronandum, ut in Etruriam transiret, a Philippo solicitatum putarem. Sed Pigna *lib. VI. de Princ. Atest.* refert, Philippum in oppido se usque ad ejus discessum continuisse, nullamque inter eos officiorum consuetudinem intercessisse.

2. *Florentinum ducem.* Michelettum de Attendulis.

3. *Missis ad Eugenium legatis.* Episcopo Curiensi, & Guaspare Schlik Cancellario.

4. *Certis conditionibus.* Se venturum Viterbium ad Pontificem cum propria duntaxat familia; fidem suam Pontifici ex consueta Cæsarum formula præstiturum; ditionem Ecclesiasticam non invasurum, & alia quæ in Rayn. *Ann. Eccl. ad ann.* 1433.

5. *Romam mense Januario proficiscitur.* Pridie vero kal. Junias a Pontifice coronatus est. S. Antonin. *p. III. Tit.* 22. *lib. X.* §. 1.

E 6. *Coronabantur, &c. qui ob devictas urbes.* Sic ob Græciam servituti ereptam Phocioni nihil quicquam præter coronas publico decreto datum. *Pascalius de coronis lib. I.*

7. *Cæsar ipse dictator, &c.* Calvitie ambitionem tegens. *Ex omnibus decretis sibi a Senatu populoque honoribus non aliud aut recepit, aut usurpavit, quam jus laureæ coronæ perpetuo gestandæ* Sueton. *in ejusd. Vita.*

8. *Ob ejus in Romanam Ecclesiam & Pontifices merita.* Subegerat enim Desiderium Langobardorum Regem, qui Ecclesiæ urbes occupaverat, & Constantinum fratrem Pseudopontificem tuebatur. Cotofrid Viterb. *Chronic. part.* 17. & Joann. Linturius *Chronic. Germanic. lib. VII. in To.* 2. *Pistoris.*

9. *A*

1432 Ecclesiam, & Pontifices merita adeptus imperium primus, & a *Romanis* dictus est Imperator, & a *Leone* [9] Pontifice coronatus; atque hinc nova coronandi a Pontificibus Imperatoris consuetudo est exorta. Qua vero [10] corona *Carolus*, & qui ab eo manarunt, usi fuerint, incertum. Duo autem, quos ipsi, coronati, vidimus, *Sigismundus*, ac *Federicus* auream coronam margaritis gemmisque distinctam semicyclo supra caput in crucem reflexo per *Eugenium*, ac *Nicolaum* Pontifices apud Divi *Petri* Basilicam capiti impositam ad *Lateranensium* sacras ædes euntes, redeuntesque ingenti pompa, apparatuque veste sacerdotali gessere. Inolevit autem usus, vel abusus potius, ut ante coronationem *Romanorum* Reges, postea vero Imperatores dicantur, quasi minoris fuerit Regem esse, quam Imperatorem. Quæ summa, ac barbara perversitas dicenda est: nam Regium [11] antiquissimum nomen est, & apud *Romanos*, dum liberi erant, propter *Tarquinii* superbiam execrandum; Imperatorium vero in libera civitate consuetum, ac laudabile, cujus gloria plurimi fuere nobilitati: neque post actum triumphum id nomen residebat, sed hi viri triumphales appellabantur. *Marcus Cicero* orator, ut innumerabiles prætermeam, Imperator est ab exercitu dictus, cujus triumphus belli civilis clade impeditus est. Hæc scripsi, ut plane constet quantum distet hæc fucata nullam ob rem præclare gestam coronatio ab illa vera, quæ alicujus singularis in bello virtutis gratia concedebatur Nam eligendi Imperatoris nova extat inventio, & a *Gregorio* [12] *Quinto* ex *Germania* oriundo Pontifice maximo anno salutis tertio ac millesimo adinventa: quæ consuetudo *Italorum* ignavia ad hanc diem perseverat. Nunc ad institutum revertamur. Post *Sigismundi* ex *Lucensium* agro discessum *Florentini* coactis in unum copiis instructoque exercitu, *Senensium* fines ingressi, incensis villis, agris vastatis, præda hominum, pecorumque ingenti abacta, ac omni circa urbem ora devastata, ita ut nihil quod usui esse posset integrum relinqueretur, *Caput* [13] *Silvæ* obsidione cingunt. Quod cum acriter multis in locis oppugnaretur, tandem post sexagesimum diem pluribus utrinque magna edita cæde amissis, desperato subsidio, salute impetrata receptum [14]. A *Genuensium* [15] vero exulibus accepta a *Venetis* classe, orientale littus, nonnullis expugnatis oppidis, rapinis, incendiisque afflictum, *Ligurum*que naves triremibus tribus tempestate in *Siculo* freto absumtis in patriam reversæ. At in *Gallia Venetorum* fortuna cum belli ducibus immutata. *Bordellanum*, quod præsente *Carminiola* defecerat, vi expugnatum, deletumque proditionis pœnas dedit. *Romanengum* præterea, ac *Fontanella* opulentissima castella admotis castris recepta. *Suncinum* deinde exercitus ductus difficiliorem præbuit expugnationem. Admotæ bombardæ, ingentesque machinæ murum undique diruerunt. Oppidani, & simul milites defendendi causa eo missi pro muris aggeres præaltos, & fossas profundas, quibus tutarentur oppidum, instituerunt. Crebra erant undique prælia: ad hæc variis tormentis in oppidum saxa emittebantur, adeo domos disturbantia, ut sub dio habitare cogerentur, multique lapidum ictu cadebant: saucii præterea plurimi erant, & ob eam rem rariores coibant ad defensionem: malo tandem coacti post secundum obsidionis mensem se se dediderunt, ea tamen conditione, ut milites omnes secure abire cum suis bonis permitterentur. Arx deinde munitissima brevi tradente [16] eam custode recepta est. Inter hæc *Ferrariensis* [17] hortante *Philippo Venetias* profectus, Senatum multis verbis, rationibusque ad concordiam cohortatus, cum animo haud alieno a pace viderentur, id egit, ut legatos [18] ad se *Ferrariam* mitterent, apud quos pacis, ac belli arbitrium esset. Missi & a *Florentinis Pallas Strotius* equestris ordinis vir insignis, *Petrus Beccanusius*, *Johannes Eugubinus* Jureconsulti, ac *Nero Dietisalvius*. *Mediolanenses* [19] quoque oratores evocati. Dum altercationibus variis apud *Ferrariensem* res tractata *Venetorum* ambitione protrahitur, interim multis præliis in convallibus circa *Bergomum*, *Brixiam*, *Comum* pugnatum est; pluraque oppida a *Venetis* capta, ac *Georgii Cornarii* culpa haud parva clades in *Valle Tulina* accepta est; in quam cum magna equitum, [20] ac peditum manu majoris audaciæ, quam consilii dux incautius progressus, neque locis neque hostibus exploratis, a tergo, & a fronte clausus profligatus est, equitibus mille & ducentis amissis, cum vix trecenti [21] per difficilia loca hostium manus effugissent, & ipse, & quinque [22] equitum præfecti absque certamine capti in *Piccinini* potestatem devenere. Ea res Senatum movit, ut *Franciscum* Principem *Mantuanum* belli ducem crearent, qui, mense Decembri accepto exercitu cum *Camonicam Vallem Guelforum* auxilio recepisset, in propinqua oppida milites in hiberna distribuit. Pax interim variis agitata sermonibus tandem *Ferrariensi* [23] pro amico, atque arbitro se gerente, tertio ac trigesimo post mille quadringentos anno, Aprili [24] mense firmata est: conditiones dictæ, ut *Philippus Glarea Abduæ* (id nomen regionis est) oppidisque, ac locis cederet; quæ de *Brixiensi*, *Bergomensi*que ditione post pacis mentio- 1433

9. *A Leone Pontifice coronatus.* Quem a Romanis in carcerem conjectum pontificiæ sedi restituerat.

10. *Qua vero corona, &c. incertum.* Aurea corona coronatum asserit Joannes Linturius *in Append. ad Fasciculum Temporum Werneri*; nec non Urtisius *Fragment. Hist. Anonymi*, qui ait hoc contigisse anno Chr. DCCC. in ejusdem natali die ante altare B. Petri.

11. *Regium antiquissimum nomen.* A Nini usque temporibus, qui Assyriorum Rex erat.

12. *Gregorio V. ex Germania oriundo.* E Saxonia, patre Othone: Bruno antea vocatus fuit. *Sanctionem* (ait Plat. in ejusdem vita) *hic retulit de eligendo Imperatore, nempe solis Germanis licere Principem deligere, qui Cæsar, & Romanorum Rex appellaretur; Augustus vero, & Imperator, si eum Romanus Pontifex confirmasset.*

13. *Caput Silvæ obsidione cingunt.* Palantes Florentini ad oppidum accessere, imparatum occupare putantes, sed Petrus Turcus arcis custos, agrestibus undique collectis, eos adortus, partim occidit, partim cepit, vexillumque ipsum ereptum in arcem detulit. Malavolt. *Hist. Sen. lib. II. p. III.*

14. *Receptum.* Opportune quidem, nam eo vix recepto, duo peditum millia cum sexcentis equitibus ipso Sigismundo duce auxilio venere. Ammirat. *p. I. To. 2. lib. XX.*

15. *A Genuensium vero exulibus.* Baptista Fulgosio, seu Fregosio, exulum ductore juvante, Veneti Genuæ portum subeunt Ubert. Foliet. *Hist. Gen. lib. X.*

16. *Tradente eam custode.* Pecunia corrupto, ut Blond. Flav. *Dec. 3. lib V.*

17. *Ferrariensis.* Nicolaus.

18. *Legatos ad se Ferrariam mitterent.* Fantinus Michael a Venetis missus.

19. *Mediolanenses quoque, &c.* Philippi nomine Franciscus Gallina Ferrariam adiit. Petr. Justin. *Hist. Ven. lib. VII.*

20. *Equitum, ac peditum manu.* Cum tribus militum millibus Cornarium ingressum, Piccininus ab eo antea pene subactus, nihil tale putantem aggressus est. *MS. anonymi apud me.*

21. *Vix trecenti* Via sibi per medios hostes facta, audaciores mortem effugere. *Ibid.*

22. *Quinque equitum præfecti.* Thaddæus Atestinus, Cæsar Martinengus, Italus Forojulianus, Baptista Capitius, & Antonius Martinascus.

23. *Ferrariensi pro amico, atque arbitro.* Nullum a Venetis Ferrariensi arbitrium permissum, sed eo ut amico usi sunt, qui Venetias ter se contulit ut Senatum adiret.

24. *Aprili mense.* Die octavo Aprilis. Pigna *de Princip. Atest. lib. VI.*

 25. *Post*

1433 tionem [25] cepisset, ablataque a *Montisferrati* Prin- A
cipe singula restitueret, ageretque cum Duce
Sabaudiæ societatis [26] jure, ut ab eo capta redde-
rentur, utque *Palavisinus* pro socio a *Philippo*
haberetur: *Etruriæ* omnis imperio abstineret: in-
fra *Pontremolum*, *Mutinen.*emque agrum non exer-
citus mittere, aut quicquam sibi vindicare posset;
nec ullum fœdus, aut amicitiam novam sociis in-
sciis inire. *Florentinorum*, [27] *Senensium*que belli
tempore utrinque occupata ad priores dominos
ad trigesimum diem redirent: ni restituerentur,
jus fasque esset ea repeti bello, cui *Philippus* nul-
lum auxilium præstaret. *Loysius* quoque *Vermius*
paternum imperium, quod in *Placentino* agro ma- B
jores sui tenuerant, recuperaret. Captivi [28] o-
mnes liberi essent; *Lucenses* vero quæ fervente bel-
lo amiserant, receptis oppidis, libertate frueren-
tur. *Plumbini* [29] Regulis suis contentus rebus ac-
quiesceret, neque ullam in societatem præter-
quam *Florentinorum* venire liceret, utque cuncta
a sociis, ac fœderatis bello capta redderentur.
His legibus confecta pace, [30] ac die certa ei com-
probandæ præfixa, cum viderentur res diutius
quieturæ, *Italia*que confecta diutino bello respi-
ratura; *Mediolanensis*, vir mobilis, ac in eadem
sententia minime perstans, insita rerum novarum
cupiditate bella ex bellis serendo, per speciem C
Francisci ad *Brutios*, & in *Apuliam* mittendi, ut
quæ hæreditario jure tenebat, contra *Alfonsum*
Regem tueretur, *Picenum* [31] omne de Pontifice
occupat, armisque sibi vindicat. Ex quo secu-
tum est, ut altero post factam pacem anno de-
sciscentibus [32] ab eo *Philippi* opera *Romanis*, ex
urbe [33] clam abire, & mari *Florentiam Eugenius*
petere cogeretur; qui *Bononiam* [34] primo, post-
modum *Ferrariam* profectus, *Florentiam* [35] ad
Græcorum [36] Concilium celebrandum reversus est,
quo tempore multa adversus illum a *Philippo* ten-
tata, alienoque [37] nomine, atque auspicio, ne
fœdera violasse existimaretur, acta sunt; cumque D
Bononienses auctore *Baptista Cannetulo* ab eo de-
scivissent, Pontifexque, ut eam urbem recupe-

raret, copias tum suas, tum *Venetorum*, *Floren-* 1433
*tinorum*que *Nicolao Tolentinate* duce in eos misis-
set, signis collatis, cum acriter pugnatum [38] es-
set, nostri a *Piccinino*, qui cum *Philippi* exercitu
sociis opem laturus accurrerat, superantur, tri-
busque equitum millibus amissis, Dux *Tolentinas*
[39] *Mediolanum* captivus abducitur. Tandem cum 1434
naturæ repugnare difficillimum esse animo versa-
ret, nullusque locus diverticulis, ac simulationi-
bus relictus esset, otio maxime infensus ad aper- 1435
tum prosilivit bellum. Nam post *Genuensium* de-
fectionem, qui *Thoma* [40] *Fregosio* eorum Duce au-
ctore anno pacis factæ secundo ab eo desciverant,
cum urbis recuperandæ facultas, spesque adem-
pta foret, *Piccininus* ex *Parmensi* agro in *Tusciam*
cum tribus equitum millibus descendit, *Sereza-
nam*que, quod oppidum *Genuenses* nullo [41] jure
tenebant, vi cepit. Exinde pluribus captis, at-
que direptis castellis *Lucam* contendens, pacem
abrumpere cives invitos coegit, nonnullaque ab
eo in *Pisano* agro oppidula nullo obsistente hosti-
li more vastata. Quo timore compulsi *Florentini* 1436
Franciscum [42] quem magna ex parte suis opibus
sustentabant, ex *Piceno* evocatum in *Pisanos* cum
exercitu, ut eorum fines ab hostium incursione
salvos præstaret, mittunt. Simulabat *Piccininus*
se regnum petere *Neapolitanum*, quo *Alfonso* Re- 1437
gi auxilio esset, transitumque *Arni* fluvii para-
bat, quo *Florentinorum* agros popularetur; præ-
dixerat enim militibus stipendia postulantibus, se
in eam regionem ducturum, in qua ex præ-
dæ copia facile ditarentur. At *Franciscus* cum in
Etruriam venisset, citeriorem fluminis ripam ob-
servans, omnes aditus, ne qua hosti pateret transi-
tus, præcludebat. Ille ea spe ductus, cum bi-
mestre in eis locis consumpsisset, *Lucam* rever-
sus in rerum omnium inopia hyemem transegit,
eo consilio, ut *Baptistæ Fregosio* subsidio esset,
pollicenti se fratrem urbis imperio spoliaturum,
si præstituto tempore exercitum ad urbem admo-
veret. Quæ res successisset [43] profecto, fortuna
res novas moliente, nisi civium conspiratio Tho-
mam

25. *Post pacis mentionem.* Dictum est supra, dum Ferrariæ de pace ageretur, Venetos cum Piccinino congressos.

26. *Societatis jure.* Nec non affinitatis, quippe filiam ejus uxorem duxerat.

27. *Florentinorum*, *&c.* Omnia Pisanæ, & Volaterranæ ditionis oppida Florentinis redderentur.

28. *Captivi omnes liberi essent.* Omnes restituti præter Georgium Cornelium, qui morbo ex dolore animi contracto post initam pacem decesserat. Ad Venetum Senatum legati Bartholomæus Imperialis, & Franciscus Gallina a Philippo missi, qui hoc jurejurando affirmarent. *MS. ibid.* licet eum veneno sublatum, ejusque epitaphio in S. Helenæ æde sculpto confirmet: referat Petr. Justin. *Hist. Ven. lib. VII.* E

29 *Plumbini Regulus.* Ludovicus.

30. *Confecta pace*, *&c.* Ad pacem Venetos compulsos ait *Corius initio p. III.* quod copiarum duce carerent, Carminiola sublato. Quod sane quam falsum sit, cum Poggius, tum ceteri omnes scriptores ostendunt. Franciscus enim Mantuæ Princeps in Carminiolæ locum suffectus fuerat.

31 *Picenum omne occupat.* Fraudulenter, jactans sibi a Basileensi Concilio, ut Ecclesiasticam ditionem occuparet, in itinere mandatum fuisse. Rayn. *Ann. Eccles. To. XVIII. ann.* 1433.

32. *Desciscentibus ab eo Philippi opera Romanis.* Nicolao Fortebraccio Columnensium auxilio misso qui pontem Milvium, & portam Flaminiam occupaverat. *Ibid.*

33. *Ex urbe clam abire.* S. Benedicti veste indutus una cum Valentino monacho navicula per Tiberim delatus, sagittisque appetitus ad Hostiensem turrim appulit. Blond. *Dec.* 3. *lib. V.* & Plat. *in ejusd. Vita.* F

34. *Bononiam primo.* Se ab Hostia Civitatem veterem delatum, deinde Pisas, & Florentiam narrat ipse Pontifex in Epist. ad Joannam Siciliæ Reginam, nec non in sequenti ad Basileenses apud Rayn. *To.* 18. *ann.* 1433. Nullam vero in his sui per Bononiam transitus mentionem facit.

35. *Florentiam.* Ingressus est nono Julii die.

36. *Ad Græcorum Concilium celebrandum.* Quod antea Ferrariæ incæptum pestis caussa Florentiam delatum est. In eo de Græcis Romanæ Ecclesiæ conciliandis agebatur, qua de caussa Joannes Palæologus, & Josephus Constantinopolitanus Patriarcha Florentiam se contulerunt.

37. *Alienoque nomine*, *&* *auspicio.* Nempe Basileensis Concilii nomine, & Fortebraccii auspicio.

38. *Cum acriter pugnatum esset.* Nullum hoc neque incruentius, neque magis pudendum prælium. Quatuor in eo tantum occubuerunt, triginta leviter vulnerati, tres vero equites, & mille pedites capti. Petr. Justin. *lib. VII.* Ammirat. *lib. XX.* & Laurentius Spiritus Perusinus in Poemate *De gest. Nic. Piccinin. lib. II. cap.* 53.

Qui non si fece mai per niuno conto
Voltarsi colle spade ad far difesa;
Ma ciaschuno a campare, e fugir pronto.

39 *Tolentinas Mediolanum captivus.* Suo munere egregie functus cum timore perculsos retinere nequiret, in adversam fluminis ripam tranavit, ubi equo dejectus, armorumque pondere oppressus, captus fuit. *Ammirat ibid.*

40. *Thoma Fregosio auctore.* Defectionis auctor Fregosius haud esse potuit, cum patria exularet, sed primores Genuensium ad eum Sergianæ morantem misisse qui ad civitatis libertatem recuperandam accenderent, refert Ubert. Foliet. *Hist. Gen. lib. X.* Poggius vero auctorem appellat, eo quod ipsi auctoritas a primoribus demandata fuisset. Caussa defectionis, nimium acre Philippi imperium, & nimis contumeliosum, victoriæ præsertim in Alphonsum ab ipsis partæ & lucro, & gloria fraudantis. Franciscum Spinulam defectionis auctorem vult Pigna *lib. VI.* & Petr Justin. *lib. VII.* una cum *Sabellico.*

41. *Nullo jure tenebant.* Restituendum enim erat Thomæ Fregosio juxta pacis conditiones. Ammirat. *Hist. Flor. lib. XX. p.* 1087.

42. *Franciscum.* Sfortiam.

43 *Quæ res successisset.* Publicas ædes occupaverat Baptista Fregosius, absente fratre; sed Thomas civium auxilio fultus fratrem comprehensum, quem capite plectendum omnes dictitabant, humaniter dimisit, pietate injuriam ultus. Ubert. Fol. *lib.* X.

44. *Prius*

1437 mam tutata, Baptistam ex urbe ejecisset. Quo tempore *Nicolaus* relicta *Etruria Genuam* magnis itineribus contendit. Ea discessione *Franciscus*, castellis quæ de *Pisanis* perdita erant recuperatis, agrum *Lucensem* populabundus ingreditur, atque omnia ferro, & igne perturbans prius ferme [44] deperdita *Lucensium* oppida cepit, quam *Nicolaus* ad ferendam opem rediret. Is enim ex *Liguribus Parmam* ingressus, dum reficiundis militibus, parandoque commeatu, quo fame laboranti ubi subveniret, diutius immoratur, cives in extremum fere discrimen perduxit. Nam *Florentini* post pacem ab eis interruptam, *Nicolai*que discessum ad omnes urbis portas lignea excitaverant castella, quibus & cives exitu, & externi importatione frumenti privarentur. Munierant insuper loca, & montanos saltus, ex quibus *Piccininus* obsessis opem ferre posset. Erat in urbe præfectus [45] unus *Philippi* cum ala equitum, & peditibus trecentis a *Nicolao* urbis præsidio relictus, qui in tanta rerum omnium inopia versabatur, ut sæpius sit ab eo de tradenda urbe cogitatum. Sed venturi quamprimum auxilii data spes, tum multorum legatorum cohortationes, quos ad diversa loca pro impetranda pace destinarant, ne animo deficerent impulere, suadentes, ut nulla recusarent incommoda, cumpræsertim difficultates omnes quantumvis graves potiores servitute essent. Præparato tandem commeatu *Nicolaus* per montes asperos *Lucensis* oræ, inter *Pontremolum*, *Serezanam*que descendit. Cum autem *Franciscus* omnes ferme ad urbem aditus tum fossis, tum vallis, captis nonnullis humilioribus castellis, præclusisset, *Nicolaus* ad oppidum *Bargam* divertit tum loci natura, tum defensoribus munitum. Id positis castris cum obsideret, militesque nil hostile timentes (xxx. enim passuum millia *Franciscus* aberat) custodias obirent negligentius, maximam prope cladem accepit. Nam missus a *Francisco* cum levis armaturæ peditatu præfectus [46] incompositos de improviso adortus hostes, & simul qui in præsidio oppidi erant ex composito [47] portis egressi, majorem quam pro numero tumultum excivere. Aspera dimicatio fuit: tandem fusi, fugatique *Nicolai* milites: *Ludovicus* [48] adolescens *Mantuani* filius, qui custodiæ castrorum præerat, accepto vulnere captus est, reliquus exercitus facto globo, armis sumptis suis auxilio occurrit. Præfectus, direptis quæ paratiora ad manus venerunt, ad *Franciscum* cum *Ludovico* rediit. Obsidio postmodum ab hostibus relicta. Instabant apud *Florentinos Veneti*, ut quando *Luca* in eorum potestatem procul dubio ventura esset, *Franciscus* ad se mitteretur, ut additis copiis flumine *Abdua* ponte juncto *Mediolanensem* agrum depopularentur: fore, ut Dux propinquo fatigatus bello curam servandæ *Lucæ* abjiceret. Verum cum id impetrare nequivissent, id enim tentari opinio pervaserat, quo *Lucenses* obsidione liberarentur, ipsi suis viribus fabricato ponte exercitum traducere parant; quem procul dubio transmisissent, nisi maxima vis aquæ continuata procella cœlo missa rem disturbasset. Paratis omnibus, ac ponte curribus convecto, cum ea regione, quæ *Bergomensi* agro propinquior est, eum firmare decrevissent, præfectum magni animi [49] virum cum equitum turma nando in ulteriorem fluminis ripam evadere jubent, ut illius auxilio pons attolleretur. Is itaque lintribus pedite superimposito flumen ingressus, impetuque omni aquæ superato, diluculo in terram expositis copiis, cum nulla daretur facultas inundatione aquarum, quas nocturnæ pluviæ in immensum excreverant, palos, aut trabes in alveo sistendi, lembique pene aquarum gurgitibus absorberentur, ac nullus illorum usus esse posset, lucente vero die fama vulgata esset transisse flumen hostes, omnis generis [50] hominum facto concursu, coactus est præfectus, ne suos proderet hosti, salutem nando quærere, neque enim a suis flumine disjunctis ullum auxilium poterat ferri. Præmissis militibus omnibus, cum partim trajecisse aquam, partim absorptos gurgitibus vidisset, ipse ultimus [51] flumen ingressus equo natante ad suos pervenit. Fabricandi pontis spe præcisa, *Veneti* cum a se renovatum contra Ducem bellum cernerent, *Mantuanum* belli ducem designatum in regionem *Glareæ Abduæ* traducere exercitum mandant, atque eo loci sita oppida expugnare. Quod cum subito præsensisset *Nicolaus* a *Philippo* redire jussus, confestim relictis rebus cæteris, quarta die cum ad *Padum* pervenisset, integrum diem eo trajiciendo moratur; tertiis mox castris in hostium venit conspectum. Qua illi re commoti in loca palustria, ad quæ unicus erat aditus, se contulere, omni pugnandi facultate hosti ablata; inde pabuli difficultate compulsi, motis castris apud oppidum *Bulgeriam Bergomensis* agri consedere. Hos montibus superatis adortus *Nicolaus*, pulsis loco *Venetis*, ad sexcentos [52] armis, commeatu, reliquisque rebus exercitui necessariis onustos currus intercepit. Conspicantes *Veneti* eorum consilia secus ac rati erant cecidisse, & *Nicolaum* viribus superiorem, rursus a *Florentinis* petunt, ut *Franciscum* in *Galliam* rebus suis subsidio contra *Piccininum* mittant: quod cum difficile factu existimarent, ob frequentem famam quæ in ore omnium versabatur, id quæri, ut obsidione *Luca* liberaretur, neque in rem *Florentinam* esset, tam longe talem ablegari belli ducem, impetrarunt, ut *Regium Lepidum Franciscus* peteret, ac *Parmensem* [53] (quo defendendæ illius urbis causa *Nicolaus* ab oppugnatione *Bergomi* evocaretur) popularetur agrum. Ceperat enim, demolitusque erat nonnulla de *Bergomo* castella, acriter incumbens urbis illius expugnationi. Sed cum nosset *Franciscum Regium* petiisse, timens *Philippi* rebus, e vestigio *Parmam* relicto *Bergomo* concessit, majore Ducis copiarum parte ad se eo convenire jussa: fabros præterea lignarios plurimos, currus, ac jumenta pontibus ligneis, scalis, commeatuique ferendis accommodata ferens, palamque jactitans se ad solvendam obsidionem *Lucensem* iter sumpturum. Hoc apparatu territi *Florentini*, cum *Venetis* egere, ut *Franciscum Lucam* reverti permitterent, quo facilius *Nicolao* obsisti posset; quod *Veneti* facile concessere, satis sibi factum exi- 1437

44. *Prius ferme deperdita, &c. cepit.* Excepto Castelleone, ut Blond. Flav. *lib. VIII. Dec.* 3.

45. *Præfectus unus.* Philippus Nazareus.

46. *Præfectus* Petrus Brunorus.

47. *Ex composito portis egressi.* Noctu de præfecti adventu moniti oppidani sub ortum solis in hostes prosiluere.

48. *Ludovicus adolescens Mantuani filius qui, &c.* Cupiditate gloriæ ductus ad Piccininum confugerat Ludovicus, & dum Franciscus ejus pater Venetorum imperator erat, hic adversus eum militabat; ex quo adeo exarsit Franciscus, ut eum exhæredaverit, ne Veneti se autore filium hoc egisse opinarentur, memor recentis Carminiolæ eventus. Baptista Sacchius vulgo Platina *Hist. Mant. lib. V.*

49. *Magni animi virum.* Gattam Mellitam.

50. *Omnis generis hominum facto concursu.* Ludovico Severinate duce, cui illius oræ cura demandata fuerat.

51. *Ultimus flumen ingressus.* Horatii Coclitis exemplo.

52. *Ad sexcentos.* Quingentos tantum enumerat Blondus *lib. VIII. Dec.* 3.

53. *Parmensem, &c. popularetur agrum.* Licet a Venetis conductus Sfortia, in Philippum pergere negabat; se enim cum eo fœdere inito teneri dicebat, ne Padum transiret.

54. *Gui-*

1437 existimantes, belli molem a se in *Tusciam* translatam. *Franciscus* igitur superato per *Mutinenses* montes *Apennino Lucam* rediit. Secutus diversis itineribus *Nicolaus* montium qui interjacebant jugis appropinquavit. Quamvis autem peditatu plurimum posset *Franciscus*, tamen veritus tum hostis versutias, tum varias rerum vices, intercidebat, obsepiebatque interim loca singula per quæ *Nicolao* transitus daretur: quo tamen tutius obsisteret hosti, augeri a *Florentinis* copias suas enixe postulavit. Sed cum nulli essent in promptu equites, a *Venetis* petunt, ut *Guidantonium* [54] *Manfredum* cum equitibus quingentis *Francisci* auxilio mittant. At is odio adversus *Venetos* concepto cum jam missionem postulasset, re facile concessa ad *Franciscum* transiit, qui auctis copiis, & a *Florentinis*, & a *Venetis* præteriti temporis merita stipendia (pari enim [55] sumptu fuerat conductus) poscebat. A *Florentinis*, quam primum ei satis est factum. *Veneti* ob denegatum antea ad se *Francisci* aditum indignati, decreverant nulli, exceptis qui in *Gallia* militarent, stipendia præbere; ideoque variis adductis causis, cur nihil ab eis, nisi certa conditione deberetur, multa [56] adversus eum oblocuti sunt: quæ altius quam quisquam ratus esset, in pectus hominis descenderunt. Hæc omnia cum plures existimarent, idque haud ambiguum esset eo spectare, ut *Franciscus* ira percitus obsidionem solveret, *Florentini*que turpiter rejecti ea urbe, quam summis viribus, & infinitis sumptibus oppugnarant, minime potirentur, semperque pro augendo illorum imperio ex antiqua consuetudine decertarent, cum *Francisco* his difficultatibus adducti agunt, ut donec *Venetorum* erga se voluntatem de solvendis pecuniis, cæterisque rebus perspectam haberent, postulata differret. Namque ille paulum commoto animo turbatus, quæ a *Venetis* debebantur, a *Florentinis* petierat, signaque reconciliati cum *Philippo* animi præ se tulerat, oratoresque ejus ad se missos præter opinionem benigne exceperat, & humaniter eos allocutus nullam neque verbis, neque nutu simultatem, aut odium adversus eum ostendebat. Missus itaque confestim ad *Venetos* civis amplissimus, summa prudentia, & virtute insignis *Cosmus Medices*, ad id munus potissimum electus, tum quia in Republica præstans, tum præcipue acceptus [57] *Venetorum* Duci, multisque civibus summa benevolentia conjunctus, quo potissimum oratore rem communem absque difficultate cum *Venetis*, ac *Francisco* transigi posse sperabant. Is *Venetias* profectus variis rationibus summa cum prudentia in Senatu disseruit: *Ita illius* [58] *fidem promereri, qui omnibus posthabitis maximo rerum suarum incommodo Regium profectus esset, ut a Piccinino securi saluti suæ consulerent, ut promissa, ac*

A *debita stipendia recipiat: Nibil majore reprehensione in privato, nedum in tanta Republica dignius, quam datam fidem fallere, & jusjurandum, quod ita sanctum apud majores fuerit, ut sacramento tantummodo in maximis Reipublicæ periculis contenti fuerint: satisfecisse se jamdiu Francisco secundum fœderis formulam: id unum restare, ut quod promiserint (nisi perfidia notari velint) exsolvant: Periculum esse maximum, ne veluti contemptus transitionem ad Philippum faciat, qua sola re haud dubium esset illius fortunam, opesque impofterum firmiores, ac superiores fore.* At *Veneti* dominandi cupiditate elati, ac jam tum *Italiæ* imperium sibi animo despondentes, ut qui *Florentinorum* opibus parvo tempore *Tarvisium*, *Brixiam*, *Bergomum* pluraque opulentissima oppida in *Gallia* de hostibus cepissent, ægreque ferrent bellum non nisi in *Gallia* geri, quo jure belli capta illis cederent; ad hæc *Lucam* in potestatem nostram redigi permoleste ferentes [59], sociorum vero damna pro nihilo ducentes, amicitias pro utilitate pensantes, & aliorum bonis invidentes, fidem, ac legati cohortationes contempserunt: qui indignatus legationis suæ & fidei haud habitam rationem *Ferrariam*, ubi *Eugenius Græcorum* Concilium tenebat, revertitur. Missus subinde *Venetias* & alter orator *Julianus Davanzatus* equestris ordinis postulatum eadem quæ *Cosmo* fuerant mandata, responsum [60] redditum esse contumelia plenum, veluti in sociorum contemptum renuntiavit: Nuptiarum [61] apud se tempus esse, quæ dies amplius quindecim suspensos cives tenerent: difficile esse festos dies civitate agente aliquid peragi. Interea *Piccininus* nequicquam *Apennini* transitu tentato, commeatu quem *Lucam* comportaturus erat, carrisque omnibus *Castilionem* (id oppidum de *Lucensibus* in *Apennini* jugo situm est) missis, agrum *Mutinensem* petit per *Bononienses* fines, aut per *Flaminiam* in *Etruriam* descensurus. Inde *Bononiam* versus iter ingressus ad *Eugenium* mittit, qui petant, ut sine injuria, & maleficio per loca *Romanis* Pontificibus subjecta transire liceat. Quod cum impetrasset, spem dedit *Eugenio* certam se contra *Franciscum* exercitum ducturum, ut illius [62] tyrannide oppressa provincia tandem Pontifici restitueretur. Fide utrinque publica interposita, *Nicolaus Bononiam* prætergressus pacato similis, ut ne vestigium quidem ullum belli extaret, positis apud *Indicem* fluvium via *Flaminia* castris, cum fingeret se in *Etruriam* trajecturum, *Astorgio Manfredo* cum duabus equitum turmis ad obsidendum *Oriolum* [63] *Florentinorum* in *Flaminia* oppidum præmisso, ipse e vestigio secutus oppidum vi expugnatum hostili more diripuit. Desperato *Venetorum* auxilio [64] *Franciscus* anno octavo ac trigesimo post mille quadringentos jam antea tentatam cum *Philippo* concordiam firmat, haud ab-

1437 / 1438 (right margin)

54. *Guidantonium Manfredum.* Plures ductores Venetis indignatos asserit *Blondus* Pauli Throni verbis, qui eos ad Senatum partim negligentiæ, partim perfidiæ accusavit; unde multorum defectio orta est.

55. *Pari enim sumptu fuerat conductus.* Licet de fœdere cum Florentinis, Venetisque in Philippum inito, cui Genuenses quoque post defectionem accessere, nihil referat Poggius; attamen hoc innuere videtur, dum ait Sfortiam *pari sumptu a Venetis, & Florentinis conductum.*

56. *Multa adversus eum oblocuti sunt.* Quin immo Andreas Maurocenus Venetus ad exercitum legatus Franciscum trans Padum pergere negantem publico jussu dimisit. *Corius p. V.*

57. *Acceptus Venetorum Duci, multisque civibus.* Florentia exulans Cosmus Venetiis tribus annis immoratus, nobilium animos sibi devinxerat. Ammirat. *lib. XXI.*

58. *Illius fidem.* Francisci Sfortiæ.

59. *Permoleste ferentes.* Immerito Venetos objurgat Poggius, cum neque moleste tulissent Florentinos Pisas occupasse, nec auxilium Senensibus in Florentinos Lucam obsidentes petentibus præbuissent.

60. *Responsum redditum esse contumelia plenum.* Contumeliose loquenti contumeliosum jure responsum redditum est; namque & Florentinorum beneficia Venetis exprobravit, & exitum rei pœnitendum minatus est.

61 *Nuptiarum tempus esse respondit.* Hoc quidem a Poggio confictum arbitror, cum a Veneti Senatus gravitate alienum sit. Responsum esse ait *Petr. Just. Blondus*, & *Sabell.* Venetos promissa soluturos fuisse stipendia, si promissam Venetis operam Sfortia navasset; sed cum pro Florentinis semper stetisset, ab eis stipendia postularet.

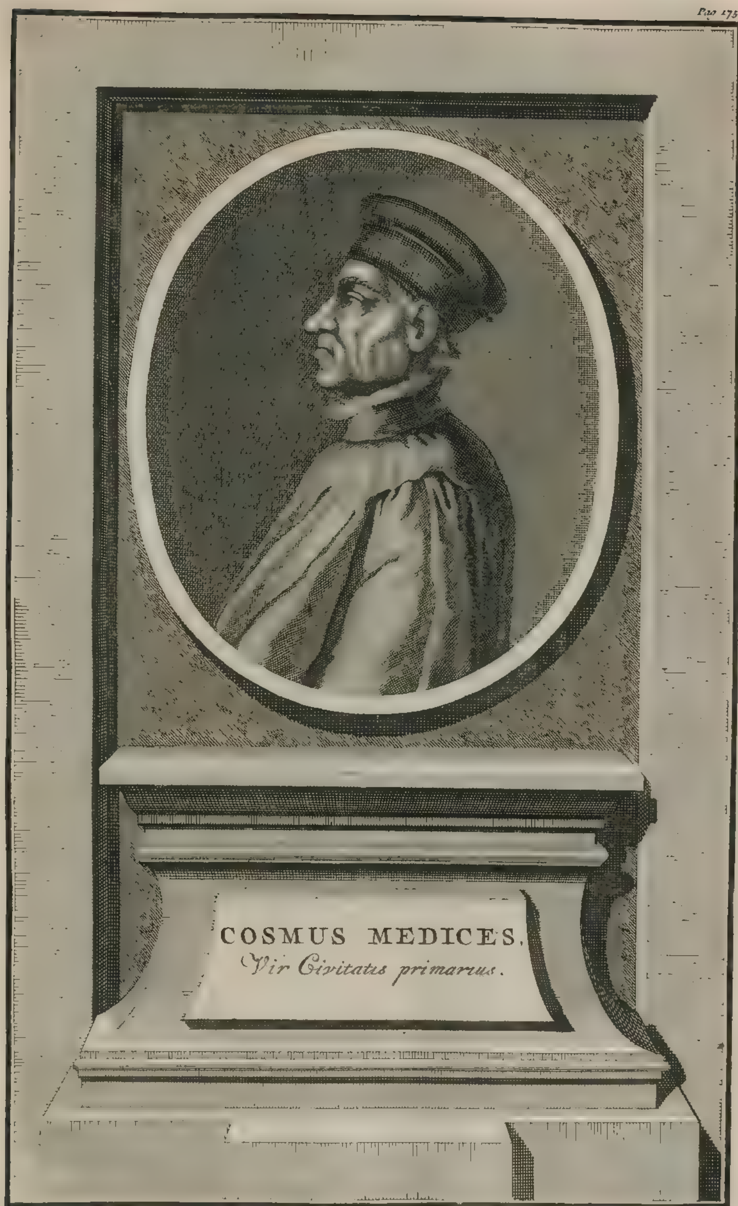
F

62. *Illius tyrannide oppressa.* Sfortiam Flaminiæ Marchionem, & Ecclesiæ Vexilliferum Eugenius declarare coactus fuerat, ut sibi eum conciliaret, quem nimis verendum hostem expertus fuerat. Oblata vero occasione Piccinini opera eum subigere studebat. Rayn. *Ann. Eccl. To.* 18. Pigna *lib VI.*

63. *Oriolum* seu *Aureolum.* Castrum agri Faventini inter Faventiam, & Mutilum, 4. pass. mill. utrinque distans.

64. *Veneterum auxilio.* Nempe pecunia.

65. *Sup-*

COSMUS MEDICES.
Vir Civitatis primarius.

1438 abnuentibus *Florentinis*, qui cognita illorum mente, cum res suæ in arcto versarentur, & hinc instaret hostis acerrimus, hinc *Lucæ* potiundæ ablata spes videretur, propter occulta tum consilia, tum præsidia, quæ illi per suam invidiam suppeditabantur [65], suasores ejus fœderis fuere. Cernebant enim se a sociis præter spem destitutos, solos a *Philippi* copiis oppugnari, & omnem belli impetum in se esse conversum. Fœderis leges, nulla de [66] *Florentinis* publice mentione habita (ut quibus per *Franciscum* cavebatur) variæ fuere: inter cætera, ut ei *Philippus* certam pecuniam intra constitutam diem solveret, tum ut ex *Florentinorum* agro copias omnes revocaret, utque suæ ditionis per hostes capta restituerentur: *Lucenses* liberata bello patria, fœdus pacis in decennium cum *Florentinis* firmarent, castellaque, & oppida amissa *Florentinis* cederent; fines eorum intra sextum lapidem includerentur: quos agros, quas possessiones aliis quibuscunque in locis possiderent, optimo jure tenerent: eosque, qui armis alterum lacesserent, se bello persecuturum testatus est, oppugnaturumque pacis violatores. Filia [67] quoque *Philippi Francisco* desponsa. Multa præterea *Francisci* nomine adjecta, quibus nulla in re fœderi, quod *Venetos* inter, & *Florentinos* ictum erat, derogabatur. His peractis, cum principibus *Florentini* Senatus aliquo beneficio alliciendi *Lucenses* ad delendam contractam jam animo dominandi suspicionem viderentur, utque omnis præteriti belli memoria aboleretur, paxque aliquo vinculo astricta perpetua esset, *Montis Caroli* oppido decem millibus passuum urbi propinquo, & *Mutroni* portus arce reservata, reliqua omnia jure belli capta fœdere icto *Lucensibus* dono dederunt. Magna videbantur inter *Philippum*, ac *Florentinos* reconciliatæ gratiæ jacta fundamenta. Verum animus illius quietem horrens, spretis omnibus, quæ in fœdere continebantur, nihil eorum, præterquam de danda pecunia, & revocandis militibus servavit. At *Nicolaus*, cum *Oriolo* [68] excessisset, idque suo præsidio destitutum *Florentini* recuperassent, in finibus agri *Forolivienfis* castra posuit; inde *Ravennam* [69], quæ a *Venetis* tenebatur, profectus, cum eam [70] oppugnasset, deditione [71] tandem facta urbem recepit, relictoque ibi præsidio, *Imolam*, *Forlivium*, *Bononiam* [72] præter fidem datam proditione civium cepit. Quæ dum contra *Eugenium* aguntur, *Gattamelata*, vir strenuus, atque impiger rei militaris, *Venetorum* dux est factus; nam *Mantuanus* contracto in *Venetos* odio, quod se veneno eos appetiisse diceret, ad *Philippum* [73] desciverat; acceptoque exercitu in agrum *Bergo-*

A *mensem* profectus, omnibus locis, quæ a *Nicolao* occupata fuerant, in potestatem redactis, agrum *Cremonensem* (& jam flavescebant fruges) late populatur. Ea re motus *Nicolaus* contractis in unum copiis, præsidioque a se captis urbibus imposito, ipse confestim magnis itineribus *Pado* transmisso, *Casale* majus, agri *Cremonensis* oppidum, quod *Veneti* tenebant, obsidione cingit; unde vigesimo quo oppugnari cœperat die muris, turribus, tormentorum crebris ictibus dirutis, dedentibus [74] se oppidanis recipit. Solicitabat agri *Brixiensis* accolas *Nicolaus* ad defectionem, intentusque erat, si qua posset arte *Gattam*, qui
B in ulteriori *Olii* ripa transitum ejus dispositis frequentibus equitum, peditumque stationibus prohibebat, intercipere. Ad removendam transeundi suspicionem, pontem *Bimæ* [75] valida arce ab utroque latere munitum comportatis machinis se fingit oppugnaturum. Pluribus deinde diebus in fallendo, si posset, hoste nequicquam consumptis, demum ad id antea in *Pado* præparatum pontem in *Olium* introduxit: navibusque juncto ponte, partem copiarum, quæ *Mantuano* [76] jungerentur præmisit: ipse per agrum *Mantuanum* flumen cum reliquo exercitu transire in ulteriorem partem aggreditur, ea spe, ut clam junctis
C copiis *Gatta* ex improviso opprimeretur: & successisset res, nisi miles ex hostibus [77] captus imminens periculum aperuisset. Eo timore *Gatta* motis signis proxima *Brixiæ* oppida confestim petit. Duodecim passuum millia aberat, cum apud hostes illum in tuto esse præmissi equites nuntiant. *Nicolaus* omnibus copiis *Mantuani* opera trans *Olium* [78] traductis, omnia ferme *Brixiensis* agri oppida segetes amittendi metu (& kalendæ Juliæ erant) se se illi sponte dedentia cepit. *Mons Clarus* tantum, *Urcei*, ac *Palatiolum* in fide manserunt. Tam subito, atque insperato *Gattæ* ad urbem adventu, qui castra [79] ad
D quintum lapidem munierat, tum oppidorum defectione conterritis civibus, cum pars exercitus ad custodiendam urbem missa esset, ab diversa civium factione asserente satis ad tutandam urbem sibi solis virium adesse, rejecta est. Duæ factiones *Ghibellinorum* [80], *Guelphorum*que civitatem distinebant, utrique summa vi postulabant, 1439
ut arces sibi custodiendas demandarent. *Guelphi* maxime contendebant id sibi concedi, rationibus præcipue freti, quod diversarum partium viri pro *Philippo* starent: motus itaque varios concitarunt, & haud procul a seditione, & vi aberant, adeo ut ferro rem dijudicaturos appareret, nisi
E Prætoris *Veneti* virtus (is *Franciscus* erat [81] *Barbarus*, vir prudentia, & eloquentia præditus) sua-

65. *Suppeditabantur.* A Senensibus.

66. *Nulla de Florentinis publice mentione habita.* Cautum enim fœdere cum Venetis percusso erat, ne unquam illis inconsultis de pace agerent, eorumque arbitrio starent.

67. *Filia quoque Philippi Francisco desponsa.* Blanca, quæ jam illi promissa fuerat, cum adhuc viro matura non foret, ut jam adnotatum est præcedenti libro. Dotis nomine Dertona, & Asta Pompeja datæ. *Corius p. V.*

68. *Cum Oriolo excessisset.* Una cum præsidio. Noluit enim palam ejus deditionem facere. Mutilanenses hoste vacuum Florentinorum nomine occuparunt. Blond. Flav. *Dec. 3. lib. VIII.*

69. *Ravennam quæ a Venetis.* Nondum a Venetis, sed ab Hostasio Polentano tenebatur, cum ea Veneti potiti sint anno tantum MCDXLI. ut Desiderius Spretus *lib. III. de magnitudine, excidio &c. Ravennæ*, & cum eo Rubeus *Hist. Ravenn. lib. VII.* refert.

70. *Cum eam oppugnasset.* Venetis, qui auxilio venerant, resistentibus.

71. *Deditione tandem facta.* Ab Hostasio invitis civibus, & tribus aureorum millibus Piccinino persolutis. *Rubeus ibid.*

72. *Bononiam.* Donatiana porta potiti Bentivolienses Piccininum introduxere.

73. *Ad Philippum desciverat.* Non veneni suspicione, ut ipse dictitabat, sed eo quod summam imperii auctoritatem uni illi non permisissent, sed duos Provisores addidissent, quibus inconsultis nihil agere posset. Ita refert *Baptista Sacchius.* Venetis ceteroquin non satis æquus, *Hist. Mant. lib. V.*

74. *Dedentibus se oppidanis.* Veneto præsidio in triduum abire concessum est.

75. *Bimæ*, seu *Binæ.* Castellum a Casali 12. milliaribus distans, cujus arces in utraque Olii ripa munitissimæ. Blond. Flav. *Dec. 3. lib. VIII.*

76. *Quæ Mantuano jungerentur.* Etsi a Venetis discedens Franciscus Gonzaga, se nunquam in eos arma moturum promiserat; contra fidem tamen Philippo adhæsit. Petr. Just. *lib. VII.*

F

77. *Miles ex hostibus captus.* Beretha Gotholengensis, quem Piccininus ad Brixianos agrestes solicitandos miserat. Blond. Flav. *Dec. 3. lib. VIII.*

78. *Trans Olium traductis.* Patefactis Marchariæ, & Canneti pontibus, quos Mantuanus tuebatur.

79. *Castra ad quintum lapidem.* Ad Balneolum.

80. *Ghibellinorum, Guelphorumque.* Quarum principes Martinengi, & Avogari.

81. *Franciscus Barbarus.* Cum de tanto viro scriptarum re-

1439 suadendo, hortando, monendo, pericula ostentando omnem compressisset tumultum. Non enim utile civitati asseverabat, neque id præsens tempus postulare, ut altera factio, velut invisa, ac suspecta a custodia urbis rejiceretur. Excitari enim perniciosum incendium, si parte civium contempta, reliqui servandæ urbis curam susciperent: dari profecto ex ea suspicione cæteris causam defectionis. Difficillimum in rebus dubiis esse, tum externos, tum maxime domesticos evitare hostes: magistratui ergo urbis sine cujusquam injuria, aut contumelia, & ex *Veneti* Senatus dignitate custodiam permittendam videri. Quod cum cives assentirentur, suscepta rerum omnium curà Prætor, diffidentes animos variis sermonibus confirmat: novis [82] præterea conjungit matrimoniis, quo præcipue pacto cum in fide perstarent cives, Prætoris virtute saluti urbis provisum est. *Gatta* cum inter [83] *Mincium* amnem, & lacum *Benacum* teneret exercitum, illumque a suis intercludere omni ope *Piccininus* conaretur, eo consilio, ut aut liberior proxima quæque loca facile expugnaret, aut præcisis commeatibus hostes fame conficeret; junctis copiis, ac in unum [84] contractis, copiam pugnandi facturus, mature *Nicolao* occurrit. *Clesius* fluvius, qui admodum excreverat, inter exercitus, certe majori odio, quam viribus prælium inituros, certamen diremit. Dum hæc aguntur, *Mantuanus* cum quatuor millibus equitum, peditumque in castra *Nicolai* venit. Commoti tanto hostium numero *Veneti*, simul veriti, ne qui ex eorum præfecti ad *Mantuanum* deficerent, parte exercitus per municipia distributa, reliquas [85] copias *Brixiam*, ut illius urbis præsidio essent, reduxerunt. Qua ex re præbita *Nicolao* facultate quo vellet castra circumferendi, multa oppida de *Venetis* tum suopte ingenio, tum partium [86] studio recipit. *Mantuanus* vero inter *Athesim*, *Minciumque Veronensis* agri castella plurima nullo labore capit. *Valisium* custodis arcis proditione occupat. *Johannes Malavolta Senensis*, *Venetorum* equitum præfectus, cum proditionis ignarus cum trecentis equitibus intrasset oppidum, amissis equitibus, solus atque inermis *Brixiam* rediit. Paucos deinde post dies in ulteriorem oram *Veronam* versus traductis militibus, omnia ejus regionis castella triduo in potestatem nullo obsistente redigit. *Montani* [87] insuper complures, qui variis inhabitabant convallibus, gens mobilis, atque inconstans, transiere ad *Philippum*. Missi tamen a *Venetis* eo nonnulli præfecti [88], & quidam contrariæ factionis viri, exsultantes victoria hostes magna edita cæde fuderunt. Alia in parte *Nicolaus Clario* opulento oppido deditione populi potitus, sexcentos equites cum præfectis [89] ad ejus loci custodiam missos cepit, spoliavitque, inde *Roadum* duxit: quo cum *Gatta* celeriter venisset, signis collatis inter utrunque exercitum ab ortu solis ad occasum usque æquo [90] marte pugnatum est. Nox inter fessos labore prælium diremit, incertos victine, an victores abirent. Cum terrestri bello impares *Philippi* copiis essent *Veneti*, classem, quam maximam ferebant tempora, parare in *Pado* adversus *Mantuanum* decernunt: quo discrimine perculsus ille ad sua tutanda revocaretur, & simul ut cæteris in fide perstantibus augeretur animus. Ei classi, quæ centum & sexaginta quatuor navium explebat numerum ad varios belli usus fabricatarum, dux *Petrus* [91] *Lauredanus*, vir ea tempestate & pace, & bello clarus, præficitur: has naves majores, sexaginta aliæ minores secutæ sunt usui necessaria ferentes. Ingens erat [92] classis apparatus, tum variis machinis, tum omni tormentorum genere ad expugnanda oppida, sive terra, sive aqua decertandum foret. Redeunti ad *Roadi* obsidionem *Nicolao* & ipsius oppidi, & aliorum [93] complurium paucos intra dies ultro deditio est facta. *Venetorum* copiæ, duce *Gatta*, majore ex parte *Brixiæ* moram trahebant. Ob eam rem parabat obsidere urbem *Nicolaus*, confisus eam se per inopiam commeatus fame expugnaturum. Quod timentes *Veneti*, cum *Gattæ* facultatem novos conscribendi milites dedissent, quibus *Piccinini* vires retardari possent, decrevere, ut *Gatta* cum majore equitum parte quo posset itinere *Veronam* [94] peteret, utque in ea, atque aliis urbibus opportuna disponeret præsidia. Noctu igitur cum quinque electorum virorum millibus urbe egressus ad *Mincium* venit, tentaturus, si quo daretur modo, flumen vado transire: quod cum diversis in locis quæreret, *Mantuani* milites per stationes fluvii ripam observantes cum ad arma visis hostibus conclamassent, territus ille, retroque, ne interciperetur [95] ab hoste, versus, tanta celeritate *Brixiam* contendit, ut die noctuque haud intermisso itinere, nullum neque quiescendi, neque cibi capiundi concederetur, spatium. *Nicolaus* desperans urbem fame ad deditionem compelli posse, frequenti præterea militum numero munitam, difficilem præbere expugnationem, exercitum ad oppugnandos *Urceos* novos duxit. Quatuordecim diebus in ea oppugnatione frustra consumptis, nullaque per vim illius potiundi spe proposita, præfecti [96] equitum, cui ea custodia demandata erat, proditione oppidum recipit. Magnam ea res *Brixiensibus* desperationem incussisset, nisi *Francisci Barbari* virtus & antea principum civitatis animos invicem conciliasset, & tunc conjurationem ad se delatam non vindicando, ne irritarentur civium animi, sed cavendo, ac dissimulando declinasset. Cum suaderent omnes *Gattam* cum equitatu, peditatuque pro defensione urbis retinendum, solus *Franciscus* patriæ salutem, ne defensoribus nudata pa- 1439

rum fama celeberrimo nullus ex coævis scriptoribus siluerit, nihil insuper addam iis, quæ in Poggii Vita perscripsi.

82. *Novis præterea conjungit matrimoniis.* Diffidentibus affinitate conjunctis, nec non Paride Ludronio præpotenti viro Leonardi Martinengi opera Petro Avogaro conciliato.

83. *Inter Mincium, &c.* Apud Bidiciolum, a Benaco, Mincio, & Brixia æquali distans spatio.

84. *In unum contractis copiis.* Hoc est militum non minus vigintiquinque millibus, in quibus duodecim millia peditum a Barbaro auxilio missa. Blond. *Dec. 3. lib. IX.*

85. *Reliquas copias.* Quas Gattæ auxilio missas diximus superiori nota.

86. *Tum partium studio.* Salodium Benaci præcipuum oppidum a Pedemontanis Philippo traditum. *Blond. Flav. ibid.*

87. *Montani insuper complures.* Camonicæ Vallis Antonii a Beccharia impulsu exciti.

88. *Nonnulli præfecti, &c.* Joannes Contes, Bartholomæus Colleonius, & Leonardus Martinengus cum montanis suæ factionis hominibus.

89. *Cum præfectis.* Guerrerio Martiano, & Michaele Gritti.

90. *Æquo marte pugnatum est.* Quamvis Piccininus ad montana dispositis militibus in Gattam pugnantem nec opinatum impetum fecisset, nihil tamen territus exercitum continuit. Blond. Flav. *Dec. 3. lib. IX.*

91. *Petrus Lauredanus.* Qui de Genuensibus victoriam retulit.

92. *Ingens erat classis apparatus.* Fuse narrat Pigna *de Princip. Atest. lib. VII.*

93. *Et aliorum complurium.* Bomadenses, Paterniani, Monticulani, Guglanenses, Orniani, Brienses, Tropienses Piccinino se dedere.

94. *Veronam peteret.* Thaddæi Atestini fidei ac virtuti Brixia commissa. Baptista Sacchius *Hist. Mant. lib. V.*

95. *Ne interciperetur.* Ignaviam suam sæpius accusavit Piccininus, qui prædæ intentus hostem evadere permisisset. *Vit. Nic. Piccin.*

96. *Præfecti equitum.* Petri Lucensis CC. equitum præfecti. Blond. Flav. *Dec. 3. lib. IX.*

97. *In-*

1439 pateret hosti, cæteris præferens rebus, illum hortatus est, ut modico relicto præsidio reliquas copias, non qua prius tentarat via, sed per montes, superatis propinquis paludibus, *Veronam* traduceret. Quam sententiam ut meliorem secutus ille per montes asperrimos, infestosque [97] hostibus, *Tridentum* versus, perque saltus præcipites, & pene invios quatriduo profectus, cum pluribus in locis ferro via facienda esset, tandem pluribus præliis circiter octingentis equitibus amissis, labore ingenti, continuoque *Veronam* pervenit: quæ res plurimum ad confirmandos civium animos contulit. Interim cum maxima omnium expectatione classis parata esset, timens [98] rebus suis *Nicolaus*, *Ferrariensis*, incertus enim erat quos primos esset appetitura, duo millia [99] equitum, quingentos pedites adversus externam vim, si qua ingrueret, conduxit, *Eugenii*que [100] Pontificis, qui tum *Ferrariæ* erat, opera restituto *Rovico* [1] cæterisque ejus regionis castellis, quæ ad quadraginta [2] annos pignoris titulo *Veneti* possederant, fœdere renovato ad illos transiit. At classis ingressa *Padum*, dum moratur diutius, quam belli gerendi ratio poscebat, *Mantuano* tempus datum est ea loca, quibus classis obesse poterat, muniendi, ac præsidio firmandi. Castellis enim egregie juxta aquam munitis, ingentibusque palis, catenis colligatis juxta ripam triplici ordine defixis, quibus navium ad terram accessus impediretur. Ad hæc frequentibus propugnaculis castellisque in oportunis locis distributis, ex quibus in continentem prohiberetur discessus: arce præterea *Hostilia* in *Padi* ripa, [3] *Sermione*que fluviali oppido omnibus artibus, tum defixis palis, tum stationibus, tum catenis ferreis ad arcendas naves communitis, omnem fluminis suæ ditionis ripam variis refersit tormentis. Dum hæc a *Mantuano* adversus classem geruntur, *Piccininus* per exploratores certior factus *Gattam* procul abesse, oblatam *Brixiæ* capiundæ facultatem ratus, omni conatu obsidioni urbis incumbens castris prope positis, aquarum [4] venis, quibus cives utebantur succisis, fluminibus quoque, & propinquis rivis (quo penuria aquarum animis deficerent) derivatis, tria [5] castella oportunis in locis quo facilior esset oppugnatio circa urbem erigit. Erumpebant quotidie cives adversus castellorum custodes, multaque plurimorum cæde, & sanguine edebantur certamina, cum *Nicolaus* gloriæ cupidus, atque in omnes belli eventus summa cura intentus, arbitratus, aut vi, cum pauci milites urbem defensarent, aut fame, aut obsidionis tædio cives se dedituros, omnibus copiis eo contractis, simul magna agrestium coacta manu, ad hæc variis machinis, bombardisque [6] comportatis urbem undique obsidione cinxit. At præfectus equitum *Brixiæ Thaddæus Estensis* vir impiger, ac bello utilis, & Prætor [7] *Franciscus*, in quibus urbis defensio stabat, reductis in ordinem militibus, descriptoque per centurias populo, eruptione [8] facta cum in fugam hostes qua venerant, vertissent, magna strage edita in urbem redeunt. Quo veluti contemptu indignatus *Nicolaus* aucto militum numero, cum crebriores bombardas, quibus mœnia turresque dejicerentur disposuisset, pluribus insuper in locis varia tormenta, ac machinas ad prosternendos urbis muros collocasset, paucis diebus adeo frequentibus ictibus quassati, ac confracti sunt ut desperata salute cives de deditione cogitarent. Sed Prætoris diligentia singulis in locis præsidia præfectosque distribuentis, ad defendendam patriam urbem, Uxores, liberos, fortunas, templa, nominatim unumquemque appellans hortabatur: eos præterea quorum fides suspecta erat, in ea urbis loca, quorum de fide minime ambigebatur ire ad tuendam urbem jussit, tamquam ibi majori futuros utilitati. Qua prudentia factum est, ut omnes in fide præstantes uno animo obsidionis laborem, cunctaque pericula subituros se pro salute patriæ sponderent. Pluribus diebus aspera prælia cum hoste sunt commissa, quibus utrinque cadebant permulti: cum enim magna murorum pars machinis dejecta esset, ex ipsis ruinis cum hoste cominus pugnabant cives, quod illis aliquandiu maximo labori, ac discrimini fuit: nam præter labores, ac vulnera quæ interdiu pugnando subibant, noctu instaurationi murorum absque ulla quiete vacandum erat, & desperatio quædam mentes eorum incesserat tamquam lassitudine adductas. Sed fœminarum [9] virtus virorum vices subeuntium, plurimum profuit ad salutem: ipsæ enim viris permixtæ in opere versabantur, asperrima quæque pro patriæ salute subeuntes. Verum cum ea res haud satis firmo præsidio esset, aggere densissimo qui pro mœnibus esset ab interiori parte, murorum altitudinem adæquabant. Cuniculi quoque in urbem ab hoste acti, sed nullo cum civium detrimento: ipsi simili opere conatibus ostium occurrentes, igne, fumo, ferro eorum labores irritos reddiderunt. Tentata præterea a *Nicolao* alia ratio capiundæ urbis; nam murorum [10] partem a fundamentis defossam versus civitatem propellere, ac per eas ruinas urbem ingredi parabat. At præfecti ad singula intenti animadverso hostium opere, civium militumque opera, lignis, ac trabibus impulsum supra hostes murum in ruinam egere. Quo casu multi mortales ex hostibus oppressi interierunt. Compertum est fœminarum potissimum operam plurimum in defendenda urbe valuis- 1439

97. *Infestosque hostibus Tridentum versus.* Ab Alexandro Mazoniæ ex Polonorum Ducibus Tridentino Episcopo, Friderici III. Imper. avunculo, montani homines in Venetos concitati, ut Philippo gratiam rependeret, qui Ripam Tridentini juris jam occupatam libere Episcopo concessisset. Jan. Pyrrhus Pincius *lib. III. de Vitis Pontif. Tridentinorum.*

98. *Timens rebus suis Nicolaus.* Venetos jure sibi infensos metuebat, quod ejus impulsu Franciscus Gonzaga a Venetis defecisset.

99. *Duo millia equitum.* Guido Antonio Manfredo conducto, & Borso filio spurio, qui apud Sfortiam erat, cum DC. equitibus revocato. Pigna *de Princip. Atest. lib. VII.*

100. *Eugenii Pontificis opera* Venetos exorantis, ne armorum terrore Græcorum jam inceptum Ferrariæ Concilium dissolveretur, quod Græcus Imperator futurum denunciaverat.

1. *Rovico.* Seu Rhodigio cum ejus Policinio, vulgo *Polesine di Rovigo.*

2. *Quæ ad quadraginta annos pignoris titulo, &c.* Non XL. sed XLV. annis oppigneratum Rhodigium Veneti tenuerant, cum ab anno MCCCXCIV. quo eis datum fuit, usque ad MCDXXXIX. quo restitutum XLV. anni fuerint elapsi. Scutatorum 50. millibus oppigneratum una cum Abbatia, aliisque Policinii oppidis fuerat, restitutum vero est Nicolao, non plus decem scutatorum millibus persolutis. Nicolius Orig. *Rhod. lib. II. & III.*

3. *Sermioneque.* Seu Sermedo.

4. *Aquarum venis.* Unde aquam in urbem deducebant ad usum & ornamentum.

5. *Tria castella.* Terra lignisque compacta.

6. *Bombardisque comportatis.* Quindecim *quarum minima* ait Blondus *lapidem trecentarum librarum emitteret.*

7. *Et prætor Franciscus.* Barbarus, de quo supra, nec non Christophorus Donatus urbis Præfectus.

8 *Eruptione facta.* In Appollonianam ædem, in qua peditatum locaverat Italianus. Blond. *Dec. 3. lib. IX.*

9. *Sed fœminarum virtus.* Brayda ex Avogara gente illustris matrona, in centurias ceteris mulieribus distributis virilem tuendæ patriæ operam navavit. Corte. *Hist. Veron. p. II. lib XIV.*

10. *Murorum partem a fundamentis defossam.* Turrem Mombellanam jam labantem, fundamentis bombardarum impetu succisis. Blond. Flav. *Dec. 3. lib. IX.*

1439 luisse, magnamque tulisse laudem conservatæ patriæ. Non enim solum viris arma opportuna subministrabant, sed ipsæ etiam armatæ pro viris pugnabant, aut inferentes vulnera, aut repellentes. Locum certe quemdam a civibus labore defessis desperatione quadam desertum solæ occurrentes fœminæ, ac locum tutantes hostes paulum repressere, quoad integri succedentes fessis prælium instaurassent. Non virorum eas, non filiorum, non fratrum, vel interemptorum, vel sauciorum dolor a tutela urbis, aut murorum defensione avertit. Urgebat præterea cives pestis valida, qua plurimi interibant; neque ea quoque animos debilitavit. Placuit ex ea causa emittere ex urbe voluntarios. Magna, & imbellis multitudo viri, mulieres, puerique urbem [11] deseruere. Fuit [12] Prætoris & illa haud parva cura, mortuos publica impensa sepeliendi, saucios adhibitis medicis curandi, infirmiores sustentandi, quæ prudentia, pietasque incolas omnes ardentiores reddidit ad certamina ineunda, & accipienda pro tutela patriæ vulnera. Plura a *Nicolao* licet frustra tentata ad urbem expugnandam (nam aquarum ductus, fistulasque in urbem fluentium interrupit, rivos haud procul ab urbe defluentes deflexit, muros diruit, cuniculos egit, continuis præliis, laboribusque cives, ac milites fatigavit) hominem ira percitum irritarunt, ut omnibus copiis, viribusque per Turris *Mombellanæ* ruinam urbem ingrederetur. Commisso acerrimo utrinque prælio, cum patriæ periculum ante oculos versaretur, defendentiumque virtus, & fortitudo obstinatis ad mortem animis audaciam hostium superaret, aliquot horis aspera, crudelique pugna certatum est. Pluribus vulneratis, amplius ducentis ex hostibus desideratis, ex defensoribus ad quadraginta. Omissa eo loci pugna *Nicolaus* ratus oppidanos labore defessos corpora quieti daturos, e vestigio ad aliam [13] urbis partem oppugnandam cum omni exercitu advolat. Ibi quoque cum diutius aditum frustra tentasset, constanti civium animo, atque egregia opera urbem defendentium, eam oppugnationem reliquit. Peribant ex suis militibus multi, plures vulneribus debilitabantur, ut jam graviter tam molestam, ac diuturnam obsidionem ferrent. Sed persistebat in incepto *Nicolaus*, siquo modo voti compos fieret. Sæpius igitur diversis in locis, quæ commodiora expugnationi videbantur, comportatis variis ad usum capiundæ urbis machinis, asperrima [14] prælia sunt commissa. Sed multis ubique pereuntibus, cum *Nicolai* equites, peditesque partim sagittis, partim ictu lapidum occisi, confractique, ac prostrati essent, plures e muris dejecti præcipites, sociorum quoque turbam, tum cæsam, tum igni, ac ferventi aqua semiustam conspicerent, sublato clamore Ducem increpabant, qui tot præclaros viros veluti pecora certæ morti nulla cum spe vincendi addixisset: nequaquam se amplius vitæ discrimini incassum oblaturos testabantur. Itaque tum suorum vocibus, tum desperatione urbis expugnandæ motus relicta (& jam finis mensis Decembris aderat) *Brixia*, exercitum [15] in hiberna distribuit. Octingentos amplius ex civibus, ex mercenariis militibus ducentos, ex hostibus ultra duo millia ea in oppugnatione cecidisse tradunt. Ne tamen omnino omissa obsessio putaretur *Italianus* [16] cum duobus equitum millibus in captis a se oppidis ad impediendos commeatus relictus, variis excursionibus, nulla ad respirandum quiete data, urbem, atque agros infestos reddebat. Soluta obsidione urbis, præcipua *Venetis* eo comportandi frumenti cura erat. *Nicolaus* quoque ad id maxime instabat, ne quid ad victum spectans deferri posset. Erectis enim frequentibus in convallibus, montibusque castellis, fossis insuper obductis, omnem ademerat devehendæ annonæ facultatem. Conatus [17] est tamen *Gatta* variis artibus, ut in urbem frumenta supportarentur, quæ omnia non absque defendentium detrimento in itinere per *Nicolaum* intercepta sunt. Accepta tamen est apud pontem *Sarchæ* fluvii per *Italianum* clades, qua & præsidium [18] captum est, & filius [19] interfectus: reliqui ad montem cum refugissent, commissa cum *Venetorum* præfectis pugna, profligati sunt. In ea ad mille hominum ex *Philippi* militibus occubuere; qua victoria paulum res *Venetorum* est restituta. Postea vero quam obsessis itineribus omnis ferendi subsidii *Brixiæ* aditus præclusus erat, alia, & difficilior ratio a *Venetis* subveniendi fidelissimæ urbi excogita est. Res profecto ardua, & digna quæ litterarum monumentis mandetur. *Lacus Benacus* [20] ex quo *Mincius* fluit, *Veronæ* [21], *Brixiæ*que fines interjacet. Ejus [22] longitudo triginta millibus passuum, latitudo vero decem protenditur. Extremus angulus ad *Tridentum* vergit: hujus [23] in littore circum plurima sunt oppida castellaque satis opulenta. Ubi *Mincius* [24] lacu egreditur, oppidum est *Piscaria Veronensis* agri, quod a *Mantuano* tenebatur. Ut ergo quæ *Venetorum* ditionis erant expugnarentur facilius, simul ne qua daretur hosti facultas annonam per aquam *Brixiam* comportandi, plures minores naves per *Mincium* in lacum *Nicolaus*, *Mantuanus*que transmisere. Horum conatibus, ut obstarent *Veneti*, utque urbs in fide conservaretur, triremes duas, pluraque minora navigia per *Athesim* supra *Veronam* ad viginti passuum millia remiulco traxere: in- 1439

11. *Urbem deseruere.* Quod salubritati, & annonæ plurimum profuit. Baptista Sacchius *Hist. Mant. lib. V.*

12. *Fuit prætoris &c.* Duo licet Veneti forent, ut diximus, præsides, de Barbaro tantum loquitur, a cujus prudentia & consilio alter minime discedebat.

13. *Ad aliam urbis partem.* Quæ S. Appolloniæ ædem respicit.

14. *Asperrima prælia, &c.* Maximum tamen omnium id, quod ad Ravarrotum commissum est.

15. *Exercitum in hiberna distribuit.* Cum antea quater urbem aggressus esset, ut in *Blondo*, *Platina*, & *Petro Justin.*

16. *Italianus.* Forojulianus.

17. *Conatus est tamen Gatta.* Per montes Tridentinorum, sed ab Italiano frumenta comportantes obsessi captique cum sarcinis fuerunt. Blond. Flav. *Dec. 3. lib. IX.*

18. *Et præsidium.* Quod in Ponte constituerat.

19. *Et filius.* Italiani interfectus, & cum eo Petrus Capotia equestris ordinis, Polonus, Tridentini Archiepiscopi copiarum ductor. Hæc autem gesta a Gerardo Dandulo, & Paride Ludronio. Petr. Just. *Hist. Ven. lib. VII.*

20. *Benacus.* De Benaco *Virgil. 2. Georgic. Fluctibus, & fremitu assurgens Benace marino.*

21. *Veronæ Brixiæque fines interjacet.* Eo in loco, cui *Campio* nomen. De quo *Dantes Infer.* 20.

Lugo è nel mezzo la; dove l' Trentino.
Pastore, & quel di Brescia, e 'l Veronese
Segnar poria; se fesse quel camino.

22. *Ejus longitudo, &c.* 35. millium pass. latitudo 19. ut *Jodocus Bergani*, Monacus S. Zeni, de quo Hieronymus a Curte. Utcunque sentiat *Poggius*, & cum eo *Blondus*, *Strabo* 500. stadiorum longitudinem, & 30. ejus latitudinem esse testatur, quorum prima 63. milliaribus, secunda 4. æquivalet: quod aperte falsum quidem nostris temporibus.

23. *Hujus in littore.* Quo vix tota Italia aliud pulchrius tum odorum suavitate, tum arborum fertilitate, tum variorum piscium copia præcipue: illi autem *Ripæ Salodiensis* nomen

24. *Ubi Mincius lacu egreditur.* Ex Benaco Mincius effluit, imo Benaco ipsi, ubi rapidius fertur, *Mincii* nomen inditum, juxta illud *Dantis Infern. lib. XX.*

Tosto che l'acqua a correr mette cò,
Non più Benaco, ma Mencio si chiama
Fin a Governo dove cade in Pò.

25. *Ad*

1439 inde ex flumine deductas, junctis turribus machinisque subditis camuleis usque ad lacum [25] quendam parvulum montibus propinquum sex millibus terra funibus perduxerunt, eoque naviculæ dissolutis compagibus super [26] impositæ turribus sunt convectæ. Est mons [27] arduus, asperque, qui lacui imminet, homini etiam inermi ascensu difficilis: magna igitur agrestium operariorumque undique contracta manu cæsis arboribus, effractisque saxis interciso monte amplam quanta triremis esset latitudo maximo labore viam munivere; inde funibus, variisque ad id præparatis ædificiis maximo conatu per mille passus ad summum traxere montis. In eo parva planities jacet, qua facilior navium fuit comportatio. Restabat labor omnium difficillimus, naves per abruptum, præcipitemque scopulum, atque invium ad stadia quatuor deorsum per densas arbores in subjectam planitiem dimittendi. Erat præceps descensus, & præruptus, eoque opus difficilius. Repleta igitur arboribus, ac lapidibus quæ interjecta erat convalle, excisis, & dimotis saxis iter impedientibus triremes paulatim retinaculis demissæ sunt, atque inde in lacum [28] protractæ. Multo laboriosiorem quam fuerat ascensus, plures difficultates descensum præbuere: Necesse enim erat dimitti crassioribus restibus paulatim naves ne suo pondere præcipitarentur. Spectandum [29] opus, & apud priscos [30] illos, quorum facta admiramur maximi extimandum. His in lacum deductis, annona ad aliud littus, indeque jumentis per *Brixianos* montes magna cum difficultate itinerum in urbem delata famem sedavit. Quæ ad *Brixiæ* statum pertinebant compositis, haud ignorabant *Veneti Mediolanensem* numero, & virtute militum superiorem proxima æstate, sicut accidit, *Veronam*, aut *Vincentiam* oppugnaturum: cumque non esset, unde novi milites compararentur, id unum suarum rerum præsidium sperabant fore, si *Franciscus* ex *Piceno* in eorum auxilium accerseretur; quod propter contractam cum eo in negandis pecuniis debitis offensionem difficile ducebant. Non tamen diffidebant illum ad suas partes trahi posse, *Florentinorum*, quibus amicissimus erat, opera. Verebantur tamen, ne id a *Florentinis* impetrarent, memores quanto cum fastu, & sociorum contemptu nuper & *Cosmo* [31] & *Juliano* [32] oratoribus de communi salute agentibus respondissent. Suppudebat a *Florentinis* orare subsidium, faterique se eorum ope egere. Necessitas tamen pudorem excussit, missoque *Florentiam Jacobo* [33] *Donato* oratore, qui *Cosmo*, *Laurentio*que fratri (hi primarii civitatis habebantur) summa familiaritate conjunctus erat, mandant, ut ab eis, cæterisque civibus, qui ad id opportuni viderentur, contendat, dent operam, ut *Franciscus* mature eis subsidio submittatur. Audito legato, cum consultus Senatus esset, ac magna ex parte infida *Venetorum* societas judicanda esse videretur, amicitiaque illorum ut inutilis rejicienda, cum semper ex commodo suo eam pensitarent, ac tamdiu in ea perseverarent, donec res propria ageretur, ubi visum esset insciis sociis pacem inirent, & nova fœdera: tamen animo *Philippi* inconstantiam versantes, quem nihil eorum quæ ex fœdere debebat servasse ajebant, haud maximo labore postulatis annuerunt; sæpius enim fidem illius dubiam, & instabilem animum experti victorem contra *Venetos* esse nolebant. Nam si futura ex præteritis pensanda sunt, verosimile erat illis superatis se quoque pro libertate certaturos. *Eugenius*que Pontifex interim ex *Ferraria* [34] *Florentiam* profectus, oratoris precibus motus publica interposita fide, se quæ de *Romana* Ecclesia teneret (id enim petebatur) *Francisco* conservaturum, caussam fœderis maturandi præstitit, quod in quinquennium his conditionibus firmatum [35] est. Ut *Venetorum*, *Florentinorum*que dux unicus belli esset, quatuorque equitum, & duorum peditum millium stipendia [36] sibi penderentur. Utriusque insuper Reipublicæ tum conductæ, tum conducendæ copiæ sibi parerent, utque *Nicolaus Ferrariensis* cum mille quingentis equitibus, quorum *Guidantonius* esset præfectus, & *Borsius Nicolai* filius cum equitibus mille simili stipendio sub *Francisco* militarent. Publicato fœdere *Piccininus* arbitratus facile *Veronam* a se capi posse, antequam ei subveniri a *Francisco* posset, coactis in unum extemplo copiis, ut primum per anni tempus licuit, atque a *Benaci* ora profectus, pluribus in locis *Mantuani* ope *Athesim* traducere exercitum conatus, ac sæpius ab hoste repulsus, tandem ductorum, quibus id negotii demandatum erat, ignavia ponte navibus juncto in ulteriorem ripam evadit. Transgressus flumen, *Limacum* [37] primo opulentum oppidum cum aliquandiu summis viribus oppugnasset, facta deditione capit. Eodem modo *Baldum*, plurimaque [38] de *Veronensibus*, ac *Vicentinis* castella tum sponte, tum vi in potestatem redigit. Omnibus ferme agri *Veronensis* oppidis potitus una cum *Mantuano* obsidere urbem tum natura loci, tum copiis, tum fide civium munitam statuit; annona tantum, quæ summa erat in caritate, vacuam. Interea juxta *Benacum* fortuna paulum *Venetis* favit. Nam cum *Italianus* magno cum equitatu ad *Madernum* oppidum descendisset, tum *Brixiensium* [39] copiis, quæ oppidis *Venetorum* subsidio venerant, tum militibus [40] quos triremes vexerant occurrentibus, cum ab or- 1439

25. *Ad lacum quendam.* Divi Andreæ appellatum. Blond. *Dec.* 3. *lib. XIX.*

26. *Super impositæ turribus.* Seu vehiculis.

27. *Est mons arduus.* Ubi *Penetra* Castellum ejus in cacumine situm est, ex quo Monti nomen.

28. *In lacum.* Benaci.

29. *Spectandum opus.* A Cretensi quodam, cui nomen Jarbolus, excogitatum.

30. *Apud Priscos illos quorum facta admiramur.* Nempe Xersis, qui Athon, Hannibalis qui Taurinum montem exciderunt; Augusti Cæsaris qui naves per medium Corinthyacum Isthmum in alterum mare compulit; Nicetæ Basilii Imperatoris ducis, qui cæsaris exemplum sequutus est.

31. *Cosmo.* Mediceo.

32. *Et Juliano.* Davanzato.

33. *Jacobo Donato.* Ut Blondo placet, cujus causa in errorem tum *Poggius*, tum *Petrus Justinianus* ductus. Missus est enim Andreas Donatus, quod Florentinis acceptus crederetur, quippe qui ann. MCDXXXIII. apud eos legatus cum esset, Florentina civitate donatus fuerat. Ammirat. *p. I. To.* 2. *lib. II* Quin *Blondus* paulo infra non satis memor ait, *Andream Donatum, qui Venetias interea reversus, Patavium Prætor advenerat.* Reversum vero Florentia Andream Donatum, & Patavii præfectum creatum refert Hyeron. Corte. *p. II. lib. XIV.*

34. *Ex Ferraria Florentiam profectus.* Ann. MCDXXXIX. XXII. Januarii pestis caussa quæ Ferrariæ inoleverat, ut Platina *in Vita Eugenii.*

35. *Firmatum est.* Ann. MCDXXXIX. XVIII. Februarii, cui Eugenius Pontifex, & Genuenses accesserunt, *Simoneta* teste. *Sabellicus*, & cum eo Atestinarum rerum scriptores Nicolaum quoque adjungunt. Adjungit & Capponius, non tamen, ut socium, sed ut ad stipendia vocatum.

36. *Stipendia sibi penderentur.* 220. scutatorum millia, quorum nonaginta millia Florentini, cetera Veneti persolverent. Hyeron. Corte *p. II. lib. XIX.*

37. *Limacum*, melius *Lemniacum*, & *Portum*, oppida in adversa Athesis ripa posita, 24. a Verona pass. mill.

38. *Plurimaque castella.* Ceretam, Sanguinetum, Leonicum; Montembellum, Brendolam, Pontechium, Montorsum, &c. Bapt. Sacchius *Hist Mant. lib. V.* & alii apud Hieronymum a Corte *Histor Veron lib. XIX.*

39. *Brixiensium copiis.* Petro Avogaro duce.

40. *Militibus quos triremes vexerunt.* Petro Zeno, Caroli cla-

1439 ortu solis ad vesperam usque dimicatum esset, fusus, fugatusque multis interfectis, & ipse dejectus equo noctis beneficio [41] evasit. Quadringenti in ea dimicatione capti, in queis equitum præfecti [42] tres haud ignobiles fuere. Hæc apud *Veronam*, & *Benacum* principio æstatis vario marte gesta. At vero *Franciscus* præparatis copiis, eæ ad sex millia erant, *Piceno* relicto per agrum *Ferrariensem* ad vicum [43] quendam tribus passuum millibus antiquæ *Adriæ* propinquum venit. Inde impedimentis alio itinere præmissis, ipse per ligneos pontes tum in *Pado*, tum in paludibus junctos navibus, adhibitis etiam galeonibus, qui ab hostium incursu transitum tam variis locis tutarentur, in agrum *Patavinum* [44] copias transmisit, quibus in terram expositis, confestim dux belli peritissimus quam primum *Venetorum* præfectos omnes cum [45] reliquis copiis ad se convenire jussit, ut juncto exercitu hostem victoria exultantem reprimeret. *Nicolaus* cum *Veronam*, admotis ad mœnia machinis, bombardisque ad muros diruendos, summa vi oppugnaret, audito *Francisci* adventu desperata victoria obsidionem relinquens, ac omni expugnationis apparatu *Mantuam* remisso, ad oppidum *Suavium*, quod in potestate erat, exercitum duxit. Duo erant itinera, quibus *Veronam* adire posset, alterum per montes, alterum per planitiem inter urbem, & montes sitam. Montium transitum arduum reddebant castella, & ea frequentia, quæ *Nicolao* parebant. Planitiei vero aditum lata impediebat fossa multis munita propugnaculis, turribusque, quinque millibus passuum longitudine a *Suavio* montano oppido in subjectas ad *Athesim* paludes magno auxiliariorum, quos undique conciverat, labore ducta, opus vel apud antiquos commemorandum. Id eo consilio a *Nicolao* factum, ut utraque via prohiberetur *Francisco* aditus ad liberandam obsidione urbem. Erat *Venetorum* exercitus quatuordecim millium equitum, peditum vero sex. *Nicolao* haudquaquam pares erant copiæ: quæ res metum injecerat, ne summam belli fortunæ crederet. At *Franciscus* *Leonicum* [46] oppidum in primis stadiis viginti *Nicolao* propinquum, validoque munitum præsidio, in ejus ferme conspectu obsedit. Cum aspero prælio muros adoriretur, oppidanique rebellionis conscientia ultimum supplicium veriti omnia pericula, tamquam pro vita certantes subirent, plures equites, & in his præfecti duo [47] graviter saucii adeo ad iram *Franciscum* commovere, ut ni se dederent, excidium patriæ, oppidanis in captivitatem adductis, minaretur. Acrius igitur instauratis viribus ad expugnationem intentus, cum nil quietis daretur obsessis, tandem illos desperata salute compulit ad deditionem, veniam potius ea oblatione sperantes, quam si vi capti forent. Recepto oppido *Franciscus* ira deposita existimans sola clementia cæteros quoque, qui descivissent, illorum exemplum secuturos, omnibus ut parcerent [48] militibus indixit. Quæ mansuetudo minime sapientem ducem fefellit: parvo enim labore cuncta ferme de *Veronensibus*, ac *Vicentinis* ad eam diem capta ad *Venetos* rediere. Cum vero *Suavium Franciscus* peteret, comperit *Nicolaum* copias ibi contraxisse, eo animo, ut quacunque, sive planitie, sive montibus hostis *Veronam* pergeret, transitum impediret. At ille, priusquam *Nicolaus* suspicari posset, qua iter esset facturus, juxta montem in loco quem *Rognam* vocant, consedit, missisque *Veronam*, qui milites, ac populum ad invadenda montana castella cohortarentur, ipse per montes, qui ad quindecim passuum millia protenduntur, aciem direxit, expugnatisque iter impedientibus castellis, ac partim direptis, partim præsidiis impositis, *Veronam* nullo hoste obvio proficiscitur. Sed cum in urbe pestilentia ingrueret, transmisso *Athesi* ad tertium lapidem, via qua itur *Hostiliam*, castra mense Augusto locat. *Nicolaus* timens, ne a reditu intercluderetur, incensis propugnaculis, castellisque omnibus in fossa erectis, & ipse *Athesim* transit. Qua ex re *Franciscus* e vestigio ad oppugnandum *Suavium* concessit: quod oppidum, cum aliquandiu summa vi defensum esset, tandem fessi vulneribus incolæ una cum præsidio se se dedidere. Eo recepto ad cætera, quæ adhuc in *Philippi* perstabant fide exugnanda *Vicentinum* agrum petit. Recuperatis, quæ defecerant, locis *Athesim* reversus, ac eodem quo antea loco castris positis, summa ei cura commeatus *Brixiam* convehendi erat. Etenim præter famem bellumque, quæ biennium jam urbem vexabant, accedebat & pestis ingens, singula per se mala perniciosissima admodum terrentia cives. Deferebatur tamen ex *Benaco* per montanas semitas ad cives annona licet pauca, & quæ ad alendam urbem minime sufficeret, ex quo, & herbis undequaque conquisitis, & fœdis etiam animalibus plurimi sedare famem cogebantur. *Nicolaus* qui castra in plano locaverat, quo iter ad *Brixiam* præcluderet, audiens *Venetorum* naves secundum *Benaci* littus seductas, milites vagos ferri, ac negligentius custodiri omnia, cum paucis equitibus castris egressus ad lacum pergit, coactisque propinquis copiis, nautas, ac milites nil tale veritos aggreditur, commissoque prælio, & naves, & milites omnes præter paucos capit, quos fuga per montes tutos fecit. Deletis navibus, cum *Nicolaus* in castra revertisset, *Franciscus* ineunte hyeme bidui juxta *Athesim* iter emensus ea, qua naves traductæ erant, via ad lacum profectus data opera, ut classis ex materia, quæ multa erat littori propinqua, de integro restauraretur, quæ brevi tempore constructa plurimo usui fuit, circa lacum, qua parte ad [49] *Veronam* vergit, tum *Venetorum*, tum *Philippi* castella plurima inter se partium studio bellantia fere omnia in potestatem suam redigit. Qua re motus *Nicolaus* adverso littore suis auxilio accurrens ad extremam lacus oram quæ *Tridentum* respicit, apud oppidum, quod *Ripam* dicunt, parva cum manu consedit, annona *Brixiam* prohibiturus. Cum varia utrinque juxta lacum inirentur certamina, demum justa acie, ac signis collatis pugnatum est diutius. *Nicolai* copiis superatis, fusisque, multi [50] capti sunt, plu-

clarissimi illius viri filio eis imperante. Petr. Justin *lib. VII.*

41. *Noctis beneficio evasit.* Salodium petens.

42. *Præfecti tres.* Nicolaus Guerrerius, Antoninus Trivultius, & Gerardinus Tertius. *Blond. Flav.*

43. *Ad vicum quendam.* Ghorium appellatum.

44. *In agrum Patavinum.* Ad Concas, ut vocant. Petr. Just. *lib. VII.*

45. *Cum reliquis copiis.* Nempe cum duodecim millibus militum, queis Gatta præerat, Montagnanamque tuebatur.

46. *Leonicum.* Agri Vicentini oppidum.

47. *Præfecti duo graviter saucii.* Petrus Brunorus, & Troilus.

48. *Ut parcerent militibus indixit.* Solus adversus omnes scriptores *Pactius Ariminensis*, militibus nihil vetitum, asserit.

49. *Veronam, &c.* A Nicolao Tolentinate, qui præsidio Veronæ erat, lignea hostium propugnacula jam capta fuerant.

50. *Multi capti sunt.* Præcipui Carolus Gonzaga Marchionis filius, Cæsar Martinengus, & Sagramorus Vicecomes. *Corius p. V.*

51. Ni-

1439 plurésque ad vicina castella, montesque fugere. *Nicolaus* [51] pro temporis angustia *Turrim* propinquum oppidum [52] confugit, ac noctu per hostium stationes clam a *Germano* milite, quem post debilitatum latus semper secum habere solitus erat, delatus humeris, nonnullis conniventibus, periculum evasisse traditur; qui ægre acceptam ferens ignominiam, copiis in unum redactis, *Franciscum* ex ea regione pellere studebat. Quod præsentiens ille, tribus millibus retrocedens loco editiore [53] communivit castra: ita spes in irritum cessit. Cum parum succederent *Nicolai*, prudentis, ac solertis ad omnia ducis, adversus *Franciscum* consilia, relicto lacu cum majori exercitus B parte *Veronam*, injecta spe urbem per deditionem recipiundi, redit, ac per arcem, quam *Civitatulam* veterem appellant, urbem ingressus, præter arcem [54] veterem edito in colle sitam, ac inter alias munitissimam; & pontem illi subjectum, eam omnem in potestatem suam dedentibus se civibus redegit. Post *Nicolai* discessum, *Franciscus* cum ascendisset montes, itinere versus *Tridentum* sumpto, montanis quæ desciverant castellis recipiendis intentus accepit *Veronæ* defectionem. Variæ suorum præfectorum, militumque erant sententiæ. Suadebant quidam, *abjiciendum esse ejus urbis recuperandæ consilium, & aliarum* C *saluti, custodiæque vacandum: hostes magno numero tenere civitatem, ex qua difficillimum foret eos ejicere: ignotum esse, quo animo cives essent; Nicolaum ad omnia præcavenda ducem sagacem, simile veri esse singulos obsepisse aditus, quibus urbi succurri posset: videri satius Vincentiam petere ac Patavium easque ab hoste tutas reddere.* Ab aliis alia tum pericula, tum difficultates adeundi variæ afferebantur, quibus facultas omnis auxilii ferendi præcluderetur: *Iter aliqui nivibus, montibusque impeditum* afferebant, *quibus longum iter conficiundum erat. Viam amplius quadraginta millibus passuum interjectam, per quæ loca nedum tantis frigoribus a-* D *spera, hyeme, glacie, ac nivibus oppleta, sed ne æstate quidem aditus facilis foret. Quamnam spem dari fatigatis itinere equitibus, equisque, integros quietique deditos superare dimicando? Satis verendum esse, ne urbis jacturæ detrimentum suorum militum adderetur: quæ extrema pernicies Venetorum futura esset.* His aliisque multis in eamdem sententiam dictis, Dux *cæterorum* [55], *suam, Venetorumque salutem expostulare* dixit, *ut quamprimum ad recuperandam ab hoste urbem contenderet: non requirere tempus verborum disceptationem, sed subveniendi celeritatem, in qua omnia reposita viderentur: ubi* E *facto sit opus, nequaquam verba serenda esse.* E-vestigio itaque cum electis equitibus, peditibusque (& jam vesper erat) per montes coopertos nivibus iter faciens ad primam noctis horam octo millibus passuum confectis parum quieti [56] temporis dedit. Deinde ante diluculum, nihil enim ea nocte, aut equi pabuli, aut homines cibi sumpserant, longa confecta via in planitiem ad flumen *Athesim* descendit, vigintique millium con-

A fecto itinere montem [57] iterum conscendens, duodecim millium passuum emensa via *Veronam* pervenit. Qui in arce [58], quam nondum ceperat hostis, erant, adventu suorum cognito multa lætitiæ ob insperatum subsidium signa dederunt. Qua ex re præfecti quidam hostium moti cum parte exercitus porta [59] qua venturus erat *Franciscus* egressi, prælium commisere. Diutius est aspera certatum pugna: urgente tamen *Francisci* milite, ac ardentius pugnante, dare terga hostes compulsi sunt. Immixti victi, victoresque una, prosequente *Francisco*, urbem ingrediuntur; quo tumultu tantus reliquos terror invasit, ut relictis B omnibus usui necessariis, quæ in urbem comportarant, confestim quarto post captam urbem die, veriti ne ab hostibus intercluderentur, simul paucitate militum, & adversantibus civibus eam se tenere posse diffisi, cum omnibus copiis *Piccininus*, *Mantuanus*que noctu [60] abierunt. Recuperata *Verona Franciscus* (qua jure *Venetorum* status est conservatus) adversariorum prædam (multa enim per varia loca nihil adversi suspicantes reliquerant) militibus suis in instaurationem eorum, quæ veniendo amiserant, distribuit. Sunt qui opinentur, voluntate, atque opera *Philippi*, ne in *Mantuani*, cui ex fœdere si capta foret debe- C batur, ditionem veniret, urbem fuisse amissam: maluisseque redire ad hostes civitatem tam amplam, quam illius viribus accedere. Id certe suæ voluntatis indicium haud parvum fuit, omnibus suis equitum præfectis circa *Brixiam* gerentibus bellum mandasse, ne fines *Brixienses* egrederentur, aut *Nicolao* parerent: se enim inconsulto *Veronam* aggressum esse. His gestis *Franciscus* ad *Benacum* reversus ad reficiendas de integro naves, quibus *Brixienses* ab inopia frumenti sublevarentur, enixius operam dedit; accitis operariis, ex materia propinqua haud priore inferior classis instauratur, quæ ad frumenta comportanda, & ad D ejus regionis tutanda oppida plurimum opis tulit. Montes inde ad *Brixiam* pertinentes ascendens, plura quibus transitus commeatus ferentium impediebatur, castella recuperavit. Animadvertens autem *Nicolaus* summis defendi *Brixiam* viribus, majorique omnium rerum diligentia, neque expugnandæ civitatis duce [61] *Francisco* spem dari ullam, consilium sumpsit in *Etruriam* adversus *Florentinos* transcendendi. Tradunt nonnulli id *Philippi* factum voluntate, ut *Johannis Vitelleschi* Cardinalis, quem Legatum Pontificis secum contra *Florentinos* conspirasse ajunt, copiis jungeretur. Alii ea mente in *Etruriam* transisse ferunt, E quo *Franciscus* opem *Florentinis*, relicto *Venetorum* bello, cogeretur ferre. Et id verisimile videbatur, cum equitibus peditibusque ad *Franciscum* missis, pauci admodum in *Tuscia* milites 1440 forent. Annus erat salutis supra quadragesimum millesimus quadringentesimus cum *Nicolaus* assumptis selectorum equitum, peditumque millibus quinque, Februario mense trajecto *Pado* reficiendis macie confectis equis, *Placentino*, *Par-*

men-

---

51. *Nicolaus*, &c. Sunt qui Nicolaum ab equo dejectum, captumque afferant, sed ex industria dimissum. *Ammirat. ibid.* Alii sacco involutum militis humero, tanquam sarcinam, extra hostium castra delatum referunt. *Laurentius Spiritus* Perusinus in Poemate de gestis Nicolai Piccinini, cui titulus *Novus Mars*, *lib. II. cap.* 57.

Fecesi dentro un saccho per huom morto
La notte trare fuor molto nascoso
Portato di lontan per fino al porto.

52. *Turrim propinquum oppidum.* Non Turrim, sed Tiennium, ut *Corius*, *Blond. Hyeron. a Corte*, *Ammirat. Plat.* &c.

53. *Loco editiore.* Montibus Ripæ oppido imminentibus. Blond. Flav. *Dec.* 3. *lib. X.*

54. *Præter arcem veterem.* Et præter S. Felicis arcem, in F quam Veneti præfecti Antonius Diedus, & Victor Bragadenus se receperant. Cort. *Hist. Veron. lib. XIX.*

55. *Cæterorum.* Hoc est aliorum fœderatorum.

56. *Quieti temporis dedit.* In pago S. Ambrosii, in quo frigoris vi multi militum periere. Ammirat. *lib. XXI.*

57. *Montem iterum conscendens.* Ut tutiori ab hostibus via, utpote magis aspera milites traduceret.

58. *Qui in arce*, &c. In arcibus, ut ex superiori nota.

59. *Porta*, &c. Quæ S. Felicis arcem respicit.

60. *Noctu abierunt.* Porta S. Crucis egressi Vigasium petierunt, relicto Joanne Gonzaga Mantuani Principis fratre, qui tragula circa Felicianam arcem ictus, occubuerat. Petr. Just. *lib. VII.*

61. *Duce Francisco.* Barbaro Brixiæ Præfecto.

62. *Bo-*

1440 *mensique* agro paulum substitit. Lento postmodum gradu (nam navibus itinera asperrima, & pene invia reddebantur) mense Martio copias *Bononiam* [62] perduxit: statuerat vero ante profectionem, quo quique præfecti loco bellum pro *Philippo* gererent. Quosdam enim *Brixiam* armis infestam reddere, alios obsistere circa lacum hostibus, nonnullos *Veronam*, quo *Franciscus* missis in hiberna copiis hyemandi gratia concesserat, continuis populationibus jussit lacessere. Sed major rerum moles, quam præ se ferret *Nicolaus*, *Florentinis* parabatur: in ipsam enim *Florentinam* urbem, in ejus libertatem evertendam insidiæ quærebantur. Erat tunc in urbe *Roma* cum exercitu *Johannes* [63] Cardinalis Patriarcha *Alexandrinus*, Pontificis Legatus, summo in *Florentinos Venetosque* odio, sed adeo Pontifici carus, ut omnium *Romanæ* Ecclesiæ populorum imperium teneret. Odii causam præbuere millia aureorum viginti antea Cardinali ea conditione data, ut *Apenninum* cum suis copiis transiret, opem sociis contra *Philippum* laturus. At ille accepta pecunia, *Florentinis*, ac *Venetis* præter datam fidem contemptis, animum ad obsidendum *Fulginium* convertit: quam urbem diutius obsessam proditione [64] civium cepit. Hanc injuriam questi apud Pontificem sociorum legati ad iram, atque odium Patriarcham concitarunt. Augebat insuper iram indignatio in *Franciscum*, a quo e *Piceno* ejectus erat, concepta; quem belli ducem factum gravissime ferebat. Per internuntios autem clam Pontifice cum *Philippo* inito fœdere postulavit, ut *Nicolaus* posthabita *Brixia* ad expugnandum ipsum belli caput veniret. *Florentinis* nullos, præter admodum paucos milites adesse, neque dari unde novi conscriberentur. Haud magno negotio improvisam urbem vel posse opprimi, vel datum iri exulibus reditum in patriam. Permulti enim erant, qui contra *Venetos* Duci faverent *Philippo*: sibi quatuor millium equitum, duorum peditum exercitum esse. Si *Nicolao* jungeretur, haud dubiam in manibus victoriam fore. Vulgata, & an vera incertum, fama est, si ex voto res cessisset, illum subactis *Florentinis*, & *Eugenio* per occultam mortem sublato, Pontificatum sibi vindicaturum. Quicunque tamen ejus fuerit animus futurus, fœdus certe cum *Philippo* ab eo sancitum de inferendo *Florentinis* bello, quod interceptis [65] literis compertum, maturandæ Patriarchæ mortis causam præbuit. Nam quorundam opera, quibus & patriæ, & Pontificis salus erat cæteris antiquior, quo die urbem exibat, in ponte juxta *Adriani* sepulchrum captus [66], atque in arcem vulnere [67] accepto perductus, aliquot post dies expiravit. Eodem fere tempore & Patriarcha præmiserat exercitum, ipse paulo post secuturus, & *Nicolaus* quamvis iniquo anni tempore *Bononia Flaminiam* petens quædam [68] de *Florentinis* capta castella *Guidantonio Manfredo* tenenda dedit. Existimans vero jam tempus adesse, quo *Apenninum* superaret, per saltum, quem divi *Benedicti* incolæ dicunt, transitu frustra tentato, paulum regressus per *Vallem Amonis* fluvii, quamvis nives plurimæ, quas per loci accolas submoveri jubebat, essent impedimento; ubi *Marradi* [69] castellum *Florentinorum* militibus firmatum erat, pervenit: quo in loco facillime propter montium asperitatem aditu prohiberi poterat. Nam unica tantum, & ea arcta via accessus patebat, ni varii generis milites præsidio [70] saltus positi audito *Nicolai* adventu adeo pavore consternati essent, ut vix hoste conspecto relicta loci custodia in præcipitem fugam versi liberum aditum hosti dedissent. Dejecto *Florentinorum* præsidio, & *Apennino* superato, in *Mugellum* descendit, castellumque parvulum *Politianum* obsidens, aliquando ibi stativa habuit, multisque ab eo frustra præliis est oppugnatum. Erant cum eo *Florentini* exules, quorum consilio utebatur, permulti, quod civibus, Pontificique, quibus *Philippi*, ac *Nicolai* notæ versutiæ erant, eosque semper hostes fuerant experti, magnum timorem incussit. Itaque post Patriarchæ obitum Pontifex fœdus contra *Philippum* cum *Venetis*, ac *Florentinis* iniit, ea inter cæteras conditione, ut paribus sumptibus administraretur bellum. In primis *Ludovicum* [71] Archiepiscopum *Florentinum*, quem postea Cardinalem creavit, virum magni animi, ingeniique, ac solertis, & ad res gerendas prompti cum pecuniis *Romam* pro Legato misit ad eas copias quæ a Patriarcha instructæ erant, quam primum in *Tu ciam* deducendas. Erant exiguæ admodum copiæ *Florentinis*, neque quibus hosti obviam iri posset: eæ vero omnes prope urbem morabantur. Erant cives, tum propter exules, nequi eorum gratia novi in civitate motus orirentur, tum propter *Nicolai* vires de urbis salute anxii [72] dubiique. Non enim tantum *Mugelli* oppida hostibus videbantur exposita, sed urbis quoque salus (nam ad quartum usque lapidem excursiones hostium fiebant) adire discrimen videbatur. Urgebat præterea annonæ [73] caritas, quæ solicitos tenebat solito gravior cives, ut si *Nicolaus* ad ea loca ex quibus [74] advehebatur, quod facile poterat, exercitum duxisset, magnum ex inopia cibi tumultum fuisset excitaturus. Sed raro fortunam sequuntur hominum consilia, paucique illius beneficio utuntur. Dum *Nicolaus* humiliora [75] petit, fortuna rei bene gerendæ de manibus elapsa est. 1440

62. *Bononiam perduxit.* Ubi 20. aureorum millia ei persoluta. Blond. *Dec. IV.*

63. *Johannes.* Vitellefchi, patria Cornetanus, Cardinalis Florentinus.

64. *Proditione civium cepit.* Conrado Trincio, urbis Tyranno, Cardinali tradito.

65. *Interceptis litteris.* Apud Politianum oppidum, & Pontifici delatis.

66. *Captus.* Ab Antonio Ridio S. Angeli arcis præfecto, cui hoc ab Eugenio demandatum fuerat.

67. *Vulnere accepto.* Dum enim Cardinalis denudato ense ab insidiis evadere, concitato equo, tentabat, in summa cervice unco ferro vulneratus est; cujus vulneris dolore vigesimo post die defecit, tumulatusque est in Ecclesia S. Mariæ supra Minervam. Rayn *Ann. Eccl. ad ann.* 1440.

68. *Quædam de Florentinis capta castella.* Cassianum, Porticum, Terdocium, Aureolum, Mutiliana. Blond. Flav. *Dec.* 4. *lib* I

69. *Marradi castellum.* In Alpium pede situm, quæ Etruriam a Piceno dividunt.

70. *Præsidio saltus positi.* Bartholomæo Orlandino Florentino cive præfecto. Ammirat *lib. XXI.*

71. *Ludovicum.* Mediarotam, cognomento Scarampum, Patriarcham Aquilejensem, origine Patavinum (*Garimbertus* in ejus Vita *lib. I.*) Hunc in demortui Vitelleschi, Florentini Archiepiscopi, ipsis petentibus Florentinis, Eugenius suffecerat. Rayn. *Ann. Eccl. ad ann.* 1440. *Ammiratus* hunc Pontificis medicum fuisse, ipsique valde familiarem asserit, quod & Ciaccon. *in Eugen. IV.*

72. *Anxii dubiique.* In centurias ipsi distributi cives, armis arreptis, militum munere fungebantur.

73. *Annonæ caritas.* Quam augebant agrestes omnes, qui Florentiam confugerant. Blond. *Dec.* 4. *lib. I.*

74. *Ex quibus advehebatur.* Per Marinam Vallem Pisis Florentiam annona advehebatur. Ammirat. *lib. XXI.*

75. *Humiliora petit.* Nempe parvi momenti castella, Florentiæ potiundi occasio elapsa est.

POGGII BRACCIOLINI,

Florentini,

HISTORIARUM FLORENTINI POPULI LIBRI OCTAVI EPITOME.

Piccininus *infesto exercitu* Florentinorum *opes affligit, ab iis vero apud* Englarium *superatur.* Puppii *Comes* Casentino *imperio a* Florentinis *spoliatur. Pax inter* Philippum *&* Venetos Florentinosque *per* Franciscum Sfortiam *conciliata. Pontificis in* Sfortiam *bellum.* Sfortia Piceno *expulsus.* Eugenii Philippique *mors.* Alphonsus Neapolitanus *Rex in* Florentinos *arma vertit.* Fede- A ricus Urbini *Comes* Florentinorum *dux designatus. Pax fit cum* Alphonso. Mediolano Sfortia *potitur.* Alphonsus Ferdinandum *filium in* Florentinos *mittit. Hi cum* Sfortia *fœdere inito* Andegavensem *Ducem ex* Gallia *contra* Alphonsum *advocant. Post varios belli eventus pax* Neapoli *constituitur fœdusque cum multis* Italiæ *Principibus feritur.*

LIBER OCTAVUS.

1440

ADversum populo *Florentino* B martem fore cum plures arbitrarentur, plusque timoris quam spei inesset; multa enim propter varios rerum casus animo volvebant: inter civitatis principes, & publicis in concionibus agitari cœptum est, revocandusne *Franciscus* in *Etruriam* ad auxilium ferendum, an iis quæ aderant copiis urbis salus tuenda esset. Censebant quidam tutioribus standum consiliis, quod fore videbatur, si *Franciscus* cum parte exercitus accerseretur. Dubium esse, ne *Nicolaus* aut castellum, aut aliquam belli sedem vel vi, vel exulum gratia, quod foret perniciosissimum, recipiat: facile C obsessurum itinera si velit, quibus frumenta subministrentur: ignotam esse populorum voluntatem semper ad pejora mobilem, & ut plurimum fortunam respicientem, præsertim ubi ingruat fames, quæ omnem timorem abjicere ex animis consueverit: etiam bestias sævire solitas, lacessente fame. Si paulum *Nicolao* fortuna indulserit, novos timendos esse hostes, qui ut plurimum in rebus dubiis, & ad levem fortunæ auram exsurgant: orientia quæque mala facilius contundi solere, quam cum majoribus viribus nituntur. Non enim de aliquo oppido, aut castello, sed de patria, de urbe, de Republica certamen esse. Ideo videri tutius imminens discrimen vitare, quam in eum deduci lo- D cum, ex quo haud facile emergi queat. Alii majoris animi, nec consilii minoris ab ea sententia diffidebant, arbitrantes nullo pacto *Franciscum* esse revocandum; utebanturque rationibus, quæ plurimum verisimiles videbantur: nihil esse, quod magis optet *Nicolaus*, & id semper eum sperasse, quam ut per *Francisci* discessum *Brixia* ejus nudata præsidio *Philippo* subjiciatur, quod procul dubio si ille abeat fit futurum. Eam profecto si *Philippus* ceperit, & reliquas vicinas urbes capturum: *Francisci* enim consiliis, viribusque & retentam ad eam diem *Brixiam*, & *Veronam* sua virtute de manibus hostium ereptam: cupere *Philippum* ejus ducis auxilio privari *Venetos*, cujus opera ad eam ho- E ram ipsorum servatæ opes essent: non suis, sed alienorum fisum viribus superasse *Apennini* juga *Nicolaum* propter Patriarchæ fœdus. Nunc ea destitutum spe remissurum animos, neque fortunæ, quæ plurimum

in bello potest, & in qua versaretur *Philippi* salus, periculum facturum. Solere in ejusmodi tumultu majorem motum, quam pro re excitari: diem mitigare timorem, & graves res usu leviores videri: præsto futuras Pontificis [1] copias, quæ ferme sint hostibus pares: adequitasse quondam ad urbis *Romæ* mœnia cum exercitu *Hannibalem*, ut ab oppugnanda *Capua* ad defendendam patriam exercitum revocarent, quam tanti ducis adventu nequaquam Consules omisissent. Nullo igitur modo *Franciscum* accersendum esse, sed præsentibus copiis Rempublicam tutandam, urbesque, & oppida præsidio firmanda: neque enim siqua castella ab hoste quocunque modo capiantur, libertatis minimum imminere periculum: reditura omnia in fidem, cum deferbuerit *Nicolai* impetus, quem necesse sit in hostili terra fieri in dies remissiorem, præsertim tam [2] procul a domo militantis. Diversis dictis sententiis, decretum est, eo qui ad urbem esset exercitu defendendam patriam esse. Penes *Politianum* castra habenti *Nicolao* mors [3] Patriarchæ nunciata dolorem simul, & pavorem incussit. Nam & consilia secum inita in irritum cesserant, & suis tantum copiis diffidebat debellari *Florentinos* posse: retrocedere turpissimum ducebat, & sua laude indignum. Ulterius igitur progredi statuit, & aliquod memorandum audere facinus, anteaquam vires hostium augerentur: quæ opinio *Francisci Puppii* Comitis rebellione est confirmata. Qui cum eo erant *Florentini* exules, promissa totius *Casentinatis* oræ (cujus majorem tenebat partem) ditione, ut a *Florentinis* deficeret pellexerunt [4]. Ille immemor se ab eo populo, quem sibi pater tutorem moriens reliquerat, ad eam diem opibus auctum, & dignitate, seque eo ipso tempore, quo *Nicolaus* in *Mugellum* descendit, præsidem, custodemque ejus regionis adversus hostes designatum, missis ad eum variis tormentis, machinisque, quibus ab impetu hostili tutus esset, ex amico hostis factus ad adversarios descivit. Motis [5] igitur castris *Nicolaus Casentinum* ingreditur. *Bibiena* oppidum, castellaque omnia *Florentinæ* ditionis parvo capta labore Comiti traduntur. Inde *Sancti Nicolai* castello, sexto supra trigesimum oppugnationis diem recepto, cum reliquis Comiti concedit. Plures *Piccinini* prudentiam requirunt, qui in ignobili oppidulo tantum temporis terens rei bene geren- 143[illegible]

1. *Pontificis copias.* Earum duce Ludovico Mediarota, Archiepiscopo Florentino.
2. *Tam procul a domo.* Non a Perusio ejus patria, sed Mediolano.
3. *Mors Patriarchæ.* Vitellefchi.
4. *Pellexerunt.* Non his promissis eum descivisse inquit Machiavellus, sed suasione Raynaldi Albitii exulis sibi amicissimi. *Ammiratus* vero *lib. XXI.* a Florentinis descivisse ait ira in Cosmum Mediceum, qui ejus filiam sibi nurum fieri respuisset.
5. *Motis igitur castris* Politiano, duodetrigesimo, ex quo consederat, die potitus est, ut Blond. Flav. *Dec.* 4. *lib. XI.* licet *Ammirat. ibid.* nullatenus potitum asserat.

1440 rendæ occasionem amisit. Nam interim animis hominum ab hostili terrore confirmatis, & spatium *Florentinis* concessum est novos milites conscribendi, & Legato Pontificis *Ludovico*, qui *Florentinis* favebat, ad copias per varia dispersas loca contrahendas, ac præparandas facultas concessa. His accessere equitum præfecti [6] duo a *Francisco* via *Mutinensi* in *Etruriam* missi, quæ res civium erexit animos, & spem attulit posse præsentibus copiis Rempublicam defendi. *Ludovicus* equitatu, ac peditatu Pontificis, quem quatuor millium electorum hominum dicebant, magno in unum coactis studio, majori diligentia magnis itineribus in *Aretinorum* finis pervenit, ubi & suæ, & reliquæ copiæ coierunt. *Nicolaus* cum ad *Burgi Sepulchrum* venisset, recepto oppido *Tifernum* profectus est, ac civibus nequicquam ad deditionem tentatis in agrum *Perusinum* transiit: ibi aliquandiu veluti in pacato commoratus, pecuniaque, & commeatu sublevatus in otio quievit. *Franciscus* interim certior factus *Nicolai* vires *Florentinis* haud terrori esse (equitum quippe, ac peditum numero superiores erant) ponte supra *Mincium* juncto, traductoque exercitu, oppida, & castella singula (ea ad triginta ferebantur) quæ aut sponte defecerant ad *Nicolaum*, aut vi capta erant, ea æstate expugnavit: illa insuper, quæ olim *Mantuanus* de *Veronensibus* occuparat, in potestatem redegit. Sæpius etiam [7] secunda cum hostibus prælia commisit, in quibus ad mille & quingentos equites captivos abduxit. *Brixiæ* quoque annonam tum comportatum frumentum, tum nova messis, quam liberi ab hoste in urbem convexerant, reddidit leviorem. Ad hæc juxta lacum classe expugnata, nonnulla oppida in *Venetorum* ditionem redegit. Qua fortuna usus, ponte juncto, transmissa *Abdua*, cuncta ferro, ignique, præda ingenti abacta, populatur. Dum hæc in *Gallia* geruntur, Pontificis, *Ludovico* duce, *Florentinæ* que copiæ, ut *Nicolao* opponerentur, cum apud *Aretium* in unum convenissent, *Anglarium* profectæ juxta oppidum in colle castrametati sunt, prohibituri *Nicolai* ex ea ora populationes. Ille cum *Perusium* volentibus civibus paucisque comitantibus ingressus [8] esset, paucos post dies accepta [9] pecunia ad obsidendum *Tifernum* redit, urbem commeatus inopia laborantem, quam procul dubio dedentibus se civibus recepisset, nisi equitum præfecti [10] duo a *Ludovico* missi de improviso per medias hostium stationes in urbem penetrassent. Venerat major quam pro re sparsus rumor in *Gallia* commutatam esse fortunam, equites *Philippi* captos, oppida amissa, prostratas acies, liberatam obsidione *Brixiam*, quæ amissa erant loca *Francisci* virtute recuperata, & ipsi jam *Philippo* discrimen imminere [11]: revocatum quoque per literas crebris nuntiis a *Philippo Piccininum*, mandatumque, ne acie confligeret. Quare permoti *Nicolai* equites, *Galli* præcipue totius exercitus robur, cum quæ afferrentur, ac vulgo jactarentur, vero simillima viderentur, salutem patriæ aliorum calamitati præferentes, sparsim fremere, rerum suarum curam non esse negligendam: aut sibi commeatum det *Nicolaus*, aut ipse in *Galliam* redeat: satius videri sua tueri, quam aliena appetere: consectari eos castella quædam rustica, ac montana, ut opulentissimam regionem, fertiles agros, villas frequentes, opimam prædam, domos, uxores, liberos nulla vincendi spe proposita hostium libidini exponant. Hujusmodi vocibus *Nicolaus* permotus, cum propediem aut omnium rerum copia beatos se eos facturum respondisset, aut subituros quem casum prælii fortuna dedisset, motis a *Tiferno* castris ad *Burgum* pervenit, ea mente, ut insidiis, & calliditate hostes superaret. Consueverant initio *Florentinorum* præfecti diligentius pabulatores structis, paratisque equitibus mittere, ne quid a propinquo hoste de improviso detrimenti caperetur, servare vigilias, insidiasque præcavere. Sed parum in ea diligentia est perseveratum. Ad tertium kalendas Julias, qua die *Petri*, & *Pauli* Apostolorum dies festus agitur, cum equites permulti pabulatum negligenter, & absque ullo issent præsidio, omnes autem in castris (& æstus erat fervens) stratis corporibus quieti indulgerent, licentiamque ferret disciplina militaris, *Nicolaus*, cui hæc erant nota, relictis impedimentis, expedito milite duplici instructus acie, una qua pabulatores, altera qua ipse castra peteret, citato gradu, velut ad exploratam victoriam, in hostem ferebatur. Norant Decemviri *Nicolaum* & nuntiis, & literis a *Philippo* revocatum, ideoque mandarant exercitus duci, ne quo pacto manus cum illo consererent: satis videri si nullo Reipublicæ detrimento salvis rebus omnibus necessario relicta *Etruria* in *Galliam* revertatur. Quod cum *Piccinino* haud ignotum esset, adversarios ad pugnam allicere studebat; sperabat enim cum a diversis [12] ducibus, ac præfectis hostium exercitus regeretur, vitium in militari disciplina perniciosissimum, fore, ut nequaquam in capescendo certamine in unam sententiam convenirent, sed quemlibet pro arbitrio proprio consilio staturum. Eoque illos absque ordine in prælium euntes sperabat facile superari posse, præsertim insperata acie, nullis id suspicantibus circumventos. Diem præterea sibi elegit festum, quo sciebat solere observari omnia incuriosius; & fortasse successisset consilium magna *Florentinorum* clade, nisi *Michelettus* dux veteranus, ac prudens armatus equo ascenso lustrans castra, omniaque circumspectans, adventum hostis ex colle ubi oppidum est ex moto pulvere perspexisset. Est planities, quæ ad *Burgum* pertinet subjecta colli quatuor millium passuum: ad hanc respiciens ex sublata nube pulveris, atque adesse *Nicolaum* cum suis copiis clamitans, arma omnes capere jussit, accersitisque suis in primis ad pontem quendam in via extructum descendit, quo videbatur hosti transitum dari. Eo & reliqui præfecti confestim accurrunt de genere pugnæ consultantes. Tribus aciebus [13] rem geri placuit, & quis cuique præesset decretum. Subsidiariæ cohortes cum signis apud Legatum relictæ, qui si opus foret laborantibus subsidio esset: pedites, ac sagittarii juxta ripam *Tiberis* latera hostium ferire jussi. Inito prælio, varie, diuque æquis viribus pugnatur, tum hoste ob præteritas victorias elato, ac turpissimum vinci ducente, tum nostris pro ulciscendis injuriis, consequendaque ejus belli gloria nihil laboris periculique recusantibus. Aderant hortatores, tum Legatus, tum seniores [14] præfecti, quorum diligentia, & virtus eo maxime die laudata est. Cum omnia consilia, cum vires, cum ad suos cohortandos, laudandosque singula expertus esset *Nicolaus*, summi ducis munia obeundo, tandem equites ejus cum longo itinere, tum pugnando fessi vertunt terga. Victus, fugatusque cum paucis *Burgum* petiit, reliquis aut captis, aut per varia loca dispersis: numerus utrinque pugnantium octo millium equitum fuisse traditur, ad mille, & octingenti capti, & in his præfecti [15] haud vulgari fama plures: qui omnes postridie armis, atque e-

6. *Præfecti duo.* Bosius, & Troilus.

7. *Secunda prælia.* Apud Urceos, Suncinum, & Jenepaltam vicum.

8. *Ingressus esset.* Non alia de caussa ingressum in urbem petiisse, quam ut matrem & senem, & ægrotantem videret, ait Pellin. *Hist. Per. p. II. lib. XII.*

9. *Accepta pecunia.* Et decem aureorum millia ei persoluta, & Perusii Dominus factus est. *Pellin ibid.*

10. *Præfecti duo.* Troilus, & Paulus Molarianus Patritius Romanus cum 300. equitibus. Blond. Flav. *Dec. 3. lib. XI.*

11. *Jam discrimen imminere.* Cum Mediolanensem ditionem Sfortia jam ingressus fuisset.

12. *A diversis ducibus, & præfectis.* Nempe a Ludovico Pontificis Legato, a Micheletto Sfortiæ præfecto, & ab Joanne Paulo Ursino Florentinorum duce.

13. *Tribus aciebus rem geri placuit.* Ad æmulationem invicem excitandam.

14. *Seniores præfecti.* Et cum his Florentini Commissarii Bernardus Medices, & Ginus Capponus.

15. *Præfecti &c. plures.* Præter quosdam ultro dimissos capti sunt Astor Manfredus, Ludovicus Parmensis, Romanus Cremonensis, Sacramorus Vicecomes, Antonellus, & Danus a Turre.

16. *Per-*

1440 equis amissis ad suos rediere: ad quadraginta interempti ex militibus *Nicolai*: permulti [16] vulneribus confecti sunt: plura hostium signa militaria *Florentiam* in speciem victoriæ delata. Oppidanorum *Burgi* magnus numerus, ut qui velut ad certam prædam *Nicolaum* secuti erant, capti, ac pretio redempti. Visus est non ea qua solitus erat prudentia *Nicolaus* uti, qui suos duodecim [17] millium itinere confecto, nullo quieti dato spatio, in discrimen certaminis adduxisset: sed victoriæ spe id ab eo actum esse dicunt, quo imparatiores hostes aggrederetur. Ipse [18] ea nocte, cum parum somno tribuisset, postridie relicto [19] oppido per *Flaminiam Mediolanum* concessit, crebro dictitans actum fuisse de *Philippi* imperio, si præfecti veteranique milites, in quibus exercitus robur erat (ii quadringenti numerabantur) aliquandiu detenti in captivitate forent. At ipsi [20] liberaliter accepti, dimissique eorum ducem consecuti sunt. Hac victoria perculsi *Burgi* accolæ, veritique, ne in eos asperius animadverteretur, quoniam a Pontifice descivissent, missis oratoribus veniam precantibus se se Legato dedidere. Gratissima ea victoria tum *Eugenio*, tum *Florentinis* fuit, quamobrem & Deo supplicationes solemni pompa pluribus diebus festis actis *Florentiæ* decretæ, & a Pontifice ob liberatam bello *Etruriam*, ac de inimicissimo hoste partam victoriam Legatus [21] Cardinalis designatus est. Post hæc exercitus in *Casentinum* ductus, ut *Francisci* [22] injurias ulciscerentur, qui parvo tempore omnibus spoliatus castellis, obsessus *Puppii*, urgente fame ea conditione, ut incolumi cum liberis, rebusque suis abire liceret, deditionem fecit. Periit ea familia e statu rerum dejecta, quæ Comites *Guidi* appellatur, post quadringentesimum, quam in *Italiam* cum primo *Othone* (ut ferunt) venerat annum. In ea multi præclari fuerunt viri, & plurimis oppidis, castellisque tum in *Casentino*, tum *Valle Arni* superiore longo tempore imperitarunt. *Montem Varchium* nobile oppidum tenuerunt, quod *Guidoguerra* moriens liberum reliquit. Plura insuper castella, quibus demolitis, *Terranova* [23] oppidum splendidum facta est, alter possedit *Guido*, & *Marcoaldus* Comites, ob sævam tyrannidem imperio pulsi, annis amplius centum viginti. Culpatur merito ultimi Principis *Francisci* temeritas, qui nullam ob justam causam ad *Philippum* transitionem fecerit, ignarus Respublicas, optimis præsertim fundatas legibus, diuturniores unius hominis vita esse solere. Genus illi perantiquum erat, ac nobile, dignitas, atque opes non contemnendæ, hæreditas majorum ampla; sed virum nimis fortunæ blanditiis fretum majorum cupiditas præcipitem egit: qui dum aliena appetit, suis amissis, patria extorris inopia consenuit, posteris futurus

documento, fidem servandam esse, & in rectis 1440
consiliis constantiam habendam. Expugnata insuper, & recepta sunt, *Montechium* oppidum, & arx *Valialla*, qua per lacunas ponte transitur, per *Anfrosinam* mulierem, & familiam *Petramalæ* semper *Florentinis* inimicam antea longo tempore possessa. Hæc in *Etruria* ea æstate gesta. *Franciscus* vero secunda fortuna usus plura [24] oppida de *Mantuano*, & *Cremonensibus* expugnavit. Nam præter arces [25] tres pone *Olium* vi captas, *Piscariam* [26] insigne oppidum, situ amænum, atque arce munitissimum vi tormentorum quassatum diutius, ad deditionem coegit. Pluribus deinde castellis *Mincio* trajecto potitus est. Reversus *Mediolanum Nicolaus* reparandis militibus intentus, data a *Philippo* potestate magnam pecuniarum vim hortando, cogendo, auferendo, nullo rerum, aut hominum habito discrimine, brevi tempore coegit. Multis quibus nummi deerant, arma, equos, vestes imperavit. Instauratum brevi equitatum per hiberna [27] divisit. Copiis itidem *Franciscus* per loca de hoste capta hyemandi causa distributis, frumentaria re comparata, & exercitus commeatui, & oppidorum saluti prospexit. Excitatis utrinque ad bellum animis, *Nicolaus Estensis Ferrariæ* Princeps nullarum eo bello partium illata pacis mentione, ac oratoribus [28] ad Ducem, & fœderatos missis, cum nulli eam aspernari viderentur, tandem variis utrinque postulatis nulla certa sententia res est protracta. *Philippi* filia *Blanca* ante *Francisco* desponsata [29], *Nicolai* adhortationibus *Ferrariam* summa cum pompa, atque honore mittitur, ut ea tamquam pacis sequestra summoto bello concordia firmaretur. Sperabatur enim *Franciscum*, reliquosque ad pacem procliviores fore, cum viderent *Philippum* paratum stare promissis, & antea *Francisco* matrimonio junctam uxorem cum dote [30] tradi. At cum is novisset ad instaurandum bellum *Nicolai* apparatum, alieni consilii ignarus, ut ad omnes conatus, insidiasque paratior esset, neve quid incommodi per socordiam a *Piccinino* acciperetur, *Johannem* fratrem cum quatuor equitum millibus *Suncinum* (id oppidum præcipue hosti oppositum est) proficisci jussit. *Nicolaus* idibus Februariis cum equites peditesque in agro *Placentino Cremnonensique* ad decem millia comparasset, transmisso *Pado* reliquas, quæ in *Cremonensi* 1441
erant, copias sibi jungit. Simulans vero se oppidum *Urceos* petiturum, ad sinistram flexit. Noctu postmodum longo itinere confecto rediens, flumen [31] ad *Rodianum* omni nudatum præsidio trajecit. *Venetorum* exercitus cum *Nicolai* copiis impar esset, ad oppidorum custodiam conversus, quatuor in locis *Urceis*, *Suncino*, *Clario*, *Palatiolo*, ut ab ho-

16. *Permulti vulneribus confecti sunt.* Unum tantum hominem interemptum asserit *Macchiavellus*; quod falsum omnes auctores, & præcipue *Blondus* coævus testis ostendit. *Dec.* 3. *lib. XI.*

17. *Duodecim millium.* Passuum.

18. *Ipse ea nocte, &c.* Adeo acceptæ cladis dolore perculsus fuit Nicolaus, ut referente *Lagisiano* bis gladium in se converterit, nisi ut hoc averteret, Iacobus ejus filius paterno lateri semper adhæsisset. Justin *Hist. Ven. lib. VIII.*

19. *Relicto oppido* Burgi, quo confugerat.

20. *At ipsi, &c.* Eodem modo Carminiola captivos dimittendo, Venetis totius Lombardiæ imperium ademit.

21. *Legatus.* Ludovicus Mediarota Cardinalis factus, & Presbyterali titulo S. Laurentii in Damaso insignitus. Ciaccon. *in Eugen. IV.*

22. *Francisci.* Puppii Comitis, qui, ut supra dictum est, a Florentinis defecerat.

23. *Terranova.* Natale Poggii solum.

24. *Plura oppida.* Ita ut in ea agri parte, quæ Mantuam Brixiamque respicit, solum Casale Majus in Padi ripa Philippo relictum fuerit. Blond. Flav. *Dec.* 3. *lib. XI.*

25. *Arces tres.* Asulam, Canetum, & Marcariam.

26. *Piscariam insigne oppidum.* De qua Dantes *Infern. lib. XX.*

Siede Peschiera bello, e forte arnese.
Da fronteggiar Bresciani, e Bergamaschi,
Onde la riva intorno poi discese.

27. *Per hiberna divisit.* In Picenum Guidantonio Manfredo, & Francisco ejus filio ducibus. Blond. Flav. *Dec.* 3. *lib. XI.*

28. *Ac oratoribus ad Ducem, &c.* Ipse Nicolaus Atestinus Mediolanum se contulit. Pigna *lib. VII.*

29. *Ante desponsata* Sed quæ, ut diximus, viro immaturo apud patrem remanserat.

30. *Cum dote.* Cremona, & Pontremulo dotis titulo assignatis.

31. *Flumen.* Olium.

hoste tuta essent, consedit. At *Nicolaus* exercitu ad oppugnandum *Clarium* ducto, oppidanisque obsidionem nequaquam ferentibus, prodito octingentorum equitum præsidio, ad deditionem compulsis (maxima omnium rerum jactura, quæ ad id temporis *Francisco* obtigisset) *Palatiolum* venit; quod perfugiente in arcem præsidio, primo adventu cum cepisset, ejus oppugnatione cæteris permissa, ipse ad alia oppida [32] recipienda pergit, quæ plurima ejus regionis non expectato *Nicolao* se se illius arbitrio permisere. Septimo obsidionis die arce *Palatioli* capta, præsidium incolume cum impedimentis abire permissum est: quæ singula tanta celeritate facta sunt, ut *Franciscus*, qui spe pacis de qua agitabatur, *Piscariæ* [33] ferme otiosus residebat, uno tempore & *Piccininum* in armis esse, & ea omnia amissa cognosceret. Quare auditis quæ ab hoste gerebantur, ad se equitatum, peditatumque omnem diversis in regionibus hyemandi causa dispersum, convenire jussit. Vulgaverant hostes, ad debilitandos, alienandosque populorum animos *Franciscum a Venetis* interfectum, ideoque illius oræ transitionem ad *Philippum* esse factam: quæ fama cives *Brixienses* paulum titubare coegit: non enim fieri posse credebant, ut vivo illo tanta calamitas apud *Clarium* aut accepta, aut inulta esset; neque passurum solertissimum, ac victoriis florentissimum ducem fuisse tam libere, tam licenter, tam impune hostem, qua velit, vagari: siquæ vero afferrentur literæ hominem vivere incolumemque esse, pro confictis, simulatisque habebantur. Hac *Franciscus* fama motus, nondum coactis copiis falso rumori occurrendum ratus, cum trecentis tantum equitibus *Brixiam* petiit, cujus adventu confirmati civium animi summa alacritate eum suscepere. Ibi paucos dies commoratus, *Veronam* ad milites ex hibernis educendos rediit. *Nicolaus* pluribus oppidis, variis in regionibus, quæ tum defecerant, tum oppugnata se illis permiserant, receptis equites hyemis asperitate, pabulique inopia confectos per loca a se capta distribuit. Ipse *Mediolanum* ad augendum exercitum, ut par numero, ac viribus *Venetis* esset, proficiscitur. *Philippus* interim arbitratus *Franciscum* proprio perculsum periculo necessario impelli, ut si sua salva esse vellet, copias distraheret, cum *Alphonso* [34] Rege egit, ut loca [35], quæ olim a patre in regno possessa teneret, bello repeteret: facile expugnari posse omnia, si exercitus tantummodo admoveatur. Qua [36] occasione cupidissime arrepta Rex, motis armis, extemplo quæ illius ditionis erant, cuncta haud magno negotio nudata defensoribus cepit. Sed nil profuit ea res *Philippo*, nisi quatenus illa *Francisco* auferrentur. Nam ipse nunquam copias aliqua ex parte minuit, ac tantam paterni imperii jacturam, ut fidem servaret, æquo animo tulit: neque eo damno motus, bellum quod suis auspiciis gerebatur sui commodi gratia deseruit. Verum equitum sexdecim, peditum septem millium contracto exercitu, cui *Micheletus* [37] patruus, *Venetorum* dux designatus, præerat, *Brixiam* petens, transmisso *Mella* flumine, *Cignanum* [38] adiit, quo in vico *Nicolaum* cum decem millibus equitum, tribus peditum consedisse noverat, ut ei pugnandi copiam faceret: at ille detractans certamen locum munierat fossa, quam aqua decurrente impleverat. In via vero ad vicum ferente currus, crassioraque ligna iter impeditura disposuerat, ne invitus pugnare cogeretur. Hujus munitionis ignarus *Franciscus* cum exercitu progressus, præclusa cum hoste decernendi facultate, asperum [39] certamen commisit: sed multis ex suis, qui in locum iniquum subierant, amissis, signo receptui dato, satis sibi factum ob belli famam, opinionemque existimavit, palam fieri ultro ab se hostem ad pugnandum provocatum, non armis, sed loci fiducia fretum congressum refugisse. Ea fama id est assecutus *Franciscus*, ut multorum animi populorum excitati ad *Venetos* desciscerent. Nam e vestigio *Minervium*, pluraque castella ultro se dedentia recepta sunt. Pons quoque *Olii* deditionem fecit, quorum exemplum imitati complures se sponte dedidere. *Franciscus* cum in agrum *Bergomensem* exercitum duxisset, expectans quo tenderent *Nicolai* consilia, *Jacobum Vicensem* illius oræ præfectum cum mille equitibus, peditibus sexcentis cognovit *Martinengum* amplissimum oppidum missum; quos ut una cum oppido caperet, alio se iturum fingens, quo destinaverat, flexit iter, oppidumque confestim corona cingens, latam fossam insuper in planitiem, quo tutior ab hostili incursu esset, induxit. Omnis quoque generis machinas, tormentaque comportari jussit, quibus muri solo æquari solent. *Nicolaus*, ut obsessis ferret opem, contractis [40] undecumque militibus, mille passus prope hostem castris positis, ea & fossa, & aqua communivit: sæpiusque propter hostilia castra instructa acie obequitans pugnandi facultatem præ se ferebat. At *Franciscus* remisso priori ardore manum cum hoste conferendi, urgebat oppidi expugnationem. Norat enim *Nicolaum* non dimicandi voluntate, sed solvendæ obsidionis causa ostentare decertandi potestatem. Utriusque erat opinio in ejus solius oppidi, aut expugnatione, aut defensione totius belli fortunam consistere: ideoque castra utraque novis in diem subsidiis augeri, ut non de unico agi oppido, sed de summa rerum periculum verti videretur. In vigesimum diem obsidione protracta præter spem omnium pax [41] subito secuta est. Agitata antea erat occulte & ad eam proniorem *Philippum* reddebat nulla victoriæ spes, & imminens status sui discrimen. Ferebatur [42] enim meliori vincendi spe oppidi *Franciscum* niti, quam *Nicolaum* defendendi. Itaque in varia tractus [43] consilia *Philippus*, nulla superandi hostes spe oblata, tutiorem tandem partem secutus est. Ex insperato cum maxime vigeret bellum, *Franciscus* soluta obsidione, exercitum pacato similis in castra reduxit, illis, qui in

32. *Ad alia oppida.* Minerbii, & Pontis Olii.

33. *Piscariæ ferme otiosus residebat.* Venetias profectus fuerat Sfortia, ut res gestas Senatui exponeret, pacemque suaderet. Petrus Justin. *lib. VIII.* & *Corius p. V.*

34. *Alphonso Rege.* Neapolis.

35. *Loca, &c.* Trojam, aliasque civitates in Apulia. *Comment. Pii II. lib. II.*

36. *Qua occasione, &c.* Multum enim Philippo Alphonsus debebat, quod bello navali a Genuensibus captus, Mediolanumque perductus, non solum vita, ac libertate donatus, sed regiis muneribus a Philippo cumulatus fuerat.

37. *Michelettus.* Attendulus in Mellitæ locum (qui Patavium desperata salute accesserat) Sfortia petente, a Venetis suffectus. *Corius p. V.*

38. *Cignanum.* Duodecim pass. mill. Brixia dissitum.

39. *Asperum certamen* Quo Cavalcabos vir fortissimus occubuit, Troilusque vulneratus est. Major cædes utrinque edita fuisset, ni nox adveniens eos diremisset. Justin. *Hist. Ven. lib. VIII.*

40. *Contractis undecumque militibus.* Ad viginti millia. *Justin. ibid.*

41. *Pax sequuta est.* Urbano Rosano, & Guidobono Dertonense eam cum Sfortia Philippi jussu conciliantibus.

42. *Ferebatur, &c.* Nihil minus. Nam Piccininus Philippo scribens, se Sfortiam cum toto exercitu capturum promiserat; clausus enim undique fame urgebatur. Ammiratus. *lib. XXI* & Corius *p. V.*

43. *In varia tractus consilia.* Piccinino iratus, qui Placentiam donari sibi cupiebat, & postulabat, timensque ne devicto Sfortia imperiosior evaderet. *Corius ibid.*

44. *Per*

1441 in oppido incluſi erant, libera quo vellent & abi-
re, & morari permiſſa facultate. Poſtridie decem
dierum datis induciis duces ambo inermes cum
inermi comitatu in pratis proximis amice, huma-
niterque, data invicem, ac reddita ſalute, collo-
cuti in mutuum amplexum occurrunt, multaque
benevolentiæ ſigna verbis oſtendentes, ac geſtu,
præſentes omnes in admirationem traxere. Mi-
rum erat eos cernere, quos inter multa invidiæ,
ac æmulationis, odiique expreſſa veſtigia longo
tempore apparuerant, adeo concordi eſſe animo,
& ad mutuum amorem prompto. Prior Nico-
laus, *Non ſuo*, *aut parentum odio*, inquit, *neque*
vindictæ, *aut ulciſcendæ injuriæ cauſa*, *quam nul-*
lam ab eo acceperit, *ſed honoris*, *ac gloriæ inter eos*
certamen fuiſſe. Utrunque boni ducis officio functum,
qui pro eorum, *quibus militabant ſalute bellum ex fi-*
de adminiſtrarint. Ex ſumma contentione ſummam
pacem ſecutam, *quam optabat utriſque commodo*, *&*
ſaluti fore. In eandem ferme ſententiam Franci-
ſcus ait: *Laudis*, *& famæ quærendæ gratia*, *arma*
a ſe contra Philippum pro Venetis, *ac Florentinis*
ſumpta, *ſeque ea fide ſuſcepiſſe*, *ac geſſiſſe belli cu-*
ram, *quæ in optimo duce requiratur : pacem ſaluta-*
rem videri, *quæ mentes omnium ad concordiam tra-*
duxiſſet. Præteritas utrinque injurias perpetua obli-
vione eſſe abolendas. Se quidem quoad honos, *& fi-*
des pateretur, *ſemper in Philippi*, *ſuique poteſtate*
fore. Ab hoc digreſſi ſermone, ambo ad ſuos re-
diere, e veſtigioque *Venetos*, ac *Florentinos Fran-*
ciſcus per literas [44] certiores facit, quæ illum cau-
ſa primum ad inducias, deinde ad certam ſpem
pacis, ad quam eos pro communi quiete, quoad
poſſet, hortaretur, impuliſſet: finem bellorum,
aut pacem, aut victoriam eſſe. Interea haud de-
ſperata victoria ad pacem videri confugiendum
Suſcipi enim bella, ut concordiam pariant; quæ
ſi afferatur honeſta, minime videri repudiandam:
multa bellis imminere pericula: vincere homines,
& vinci pro fortunæ arbitrio ſolitos: plurima di-
ſcrimina, inſperataque in acie verſari : in pace o-
mnia tuta eſſe, quæ incertæ victoriæ cupiditate
non eſſet a ſapientibus viris aſpernanda. Se a
Philippo conſtituendæ pacis arbitrum quibus velit
conditionibus factum : cui rei ita *Philippus* fide
publica, jurequejurando aſtrictus eſſet, ut nulla
componendæ concordiæ fraus, aut dolus ſubeſſe
queat. Sibi quidem perſuaſum eſſe, *Philippum*
ab his quæ a ſe decernerentur, minime receſſu-
rum: afferrent ipſi quæ viderentur jure poſtulan-
da, quæve rejici haud honeſte poſſent: omnia il-
lum, quæ de *Brixienſibus*, aut *Bergomenſibus* poſt
priorem pacem cepiſſet, redditurum. Filiam
quoque *Blancam*, ut antea deſpondiſſet, uxorem,
Cremonam inſuper atque omnia ejus agri oppida,
Pontremolum quoque dotis nomine ſibi traditu-
rum. Cum multa in utraque Republica variis
ſententiis agitata eſſent, viſum eſt tandem obla-
A tam pacem, veluti rem tutiorem, accipiendam 1441
eſſe, quæ anno primo & quadrageſimo poſt mil-
le quadringentos per *Franciſci* his legibus firmata
[45] eſt : Ut capta poſt pacem proximam utrinque
reſtituerentur : *Genuenſes* pro ſociis haberentur:
Mantuano nonnulla ex ſuis belli tempore capta
redderentur [46] : quæ *Venetorum* ditionis ante bel-
lum fuerant, ad illos redirent : multa præterea,
quæ ad ſocios, fœderatoſque pertinerent, adjecta.
Uxor [47] *Franciſco*, & promiſſa dos tradita. Tu- 1442
lit ægre admodum *Eugenius* Pontifex *Bononiam*,
cæteraque *Flaminiæ* loca, cum ex fœdere belli
ſocius eſſet, non fuiſſe ſibi reſtituta; idque *Fran-*
B *ciſci* culpa factum accuſabat, qui cæteris ſociis,
ſe poſthabito, de amiſſis reſtituendis caviſſet; in
eoque ſuam auctoritatem neglectam, ac ſpretam
quærebatur, *Franciſco* tantum, penes quem libe-
rum ejus pacis arbitrium fuiſſet, infenſus, ac
magno adverſus eum odio incitatus. Tradunt
quidam *Franciſcum* de *Bononia* [48] reddenda Ponti-
fici tractaſſe; ſed *Philippum* alienum ab ea ſen-
tentia fuiſſe, idque ab eo negatum, ne animo in-
quieto, & parvo tempore uno in conſilio per-
ſtanti, ſemina diſſenſionum deeſſent, utque ali-
qua nova rerum perturbandarum occaſio relin-
quereretur. His conditionibus habita pace, *Itali* 1443
C fermè omnes admodum lætati ſunt, cum exiſti-
maretur a ſingulis, inter tales duces populoſque
firmata concordia, omnem ferme *Italiam* ab ar-
mis quieturam. *Franciſcus Cremonæ* [49] celebratis
de more nuptiis cum Uxore in *Picenum* reverti-
tur. Nulla res videbatur fore tanta, qua tam ſo-
lèmni fœdere pax facta violaretur. At *Philippi*
pacem quietemque exoſi, ſemper novis ſtudentis
rebus calliditas modum excogitavit belli de inte-
gro excitandi. Nam poſteaquam *Franciſcus* in
Picenum venit, vir otii impatientiſſimus, *Eugenio* 1444
per internuntios perſuaſit, ut illum [50] ea provin-
cia, quam contra ſuam voluntatem teneret, ex-
D pelleret. Ad id tum copias [51] ſuas, tum pecu-
nias pollicitus, *Eugenii* animum ad bella procli-
vem, & *Franciſco* ob non reſtitutam *Bononiam* 1446
maxime infenſum, promptumque ad injurias ul-
ciſcendas perpulit, ut ei bellum moveret : quod
ut facilius ex deſiderio ſuccederet, fœdere ſe-
cum, & cum Rege [52] *Aragonum Alphonſo* inito,
eorum præſidiis, Regis præſertim, qui in *Pice-*
num venit, eam provinciam pulſo *Franciſco* recu-
peravit. Ipſe [53] deinceps a *Philippo* mobilis ani-
mi in *Galliam* evocatus, cum omnibus copiis ad
eum [54] proficiſcitur. Ante receptum *Picenum*
Eugenius contra *Florentinos* quoque, quoniam ho-
E ſti ſuo [55] auxilia ſubminiſtraſſe dicebantur, ma-
jora verſans animo, occulte conſpiravit, ob eam-
que cauſam *Alphonſum* a regno adverſus *Florenti-*
nos excivit, exiſtimans, ſi ſuis, ſi Regis, ſi *Phi-*
lippi tribus exercitibus illos adoriretur, facile eam
urbem in quas vellet conditiones adductum iri.
Rex

44. *Per litteras.* Ipſe Sfortia una cum Florentinis legatis Venetias ſe contulit, cum penes Venetos arbitrium pacis & belli foret. Juſtin. *lib. VIII.*

45. *Firmata eſt.* Caprianæ, quo Pontificis, Venetorum, ac Florentinorum legati convenerant. *Juſtin ibid.*

46. *Redderentur.* Præter Aſolam, Lonatum, & Piſcariam. Platin. *Hiſt. Mant. lib. VI.*

47. *Uxor*, *&c.* Longe a Cremona mille paſſ. in æde Divi Sigiſmundi deſponſata eſt Blanca, & Sfortiæ dotis nomine Pontremolum, & Cremona tradita. Campi *Hiſt. Cremon. lib. III.*

48. *Bononia*, *&c.* A Piccinino jam occupata.

49. *Cremonæ celebratis.* Die XX. Octobris, de quibus pulcherrima Oratio a Lanfranchino Caſtilioneo habita eſt. *Campi ib.*

50. *Ut illum*, *&c.* Oderat Generum, ut Venetis nimis faventem.

F 51. *Copias ſuas.* Quibus Guillelmus Monferratus, & Carolus Gonzaga præerant. Plat. *de Vit. Pontif. in vita Eug. IV.*

52. *Cum Rege Aragonum Alphonſo.* Qui libenti animo fœdus iniit; timebat enim ne pace facta Sfortia ad ſua oppida recuperanda, quæ illi anno elapſo occupaverat, in ſe arma converteret.

53. *Ipſe* Nempe Alphonſus.

54. *Ad eum proficiſcitur* Neque ſolus, neque cum copiis Mediolanum Alphonſus ſe contulit; nam Tibur profectus eſt, legatoſque ad Philippum miſit, qui excuſationem afferrent; ſed nihil apud Philippum iracundi animi virum profecerunt. *Corius par. V.*

55. *Hoſti ſuo.* Sfortiæ quem Florentini juverant. Conqueſtus eſt Eugenius Ludovico Cardinali ſcribens, dum ait. *Cum jam pluribus annis iniquitatis filius Franciſcus Sfortia*, *communitatis Florentiæ favoribus*, *ope*, *&* *præſidiis ſuffultus*, *&c.* Rayn. *Ann. Eccl. ſub. ann.* 1446. Ammirat. *lib XXII.*

 56. *Ti-*

1447 Rex *Tibur* [56], propinquam *Romæ* urbem, menſe Februario accedens, tempus belli gerendi obſervabat. Interim *Eugenius* primo, eodem menſe [57], anno ſexto & quadrageſimo poſt mille quadringentos, tum *Philippus* altero anno, Auguſti menſe moriuntur. Creato [58] *Nicolao Quinto* Pontifice maximo Regem ſuſpenſum, dubiumque animi, retrone cederet, an deſtinatum ſequeretur bellum, *Senenſes* [59] duo, quorum per civiles diſſenſiones opes alebantur, adeunt: ii novas res appetentes, Regi, ut mentem ad *Etruriæ* imperium adjiciat, ſuadent. Quod aſſerebant procul dubio fore, ſi *Senas* profectus, ea urbs (& id facile pollicebantur) in poteſtatem veniret. Haud magno labore quæ afferebantur credita, *Simonetti*que a *Florentinis* defectione, in quo eorum præſidium verſari credebant, confirmata ſunt, ac ſpes facta, cuncta proſpere ſucceſſura. Erat enim unicus quingentorum equitum, quibus *Florentini* ſtipendia darent, præfectus; ideoque cum ad Regem tranſiſſet, ſimile videbatur vero, milite externo deſtitutos, cum neque [60] præſens auxilium eſſet, neque cito accerſiri daretur facultas, aliqua inſigni calamitate affici. Verum utraque fruſtratus eſt ſpe; nam cum æſtate tranſacta cum duodecim millibus hominum, magnoque belli apparatu *Senenſes* pervaſiſſet, ac per oratores poſtulaſſet, ut ſibi tamquam amico urbem ingredi liceret: cives quod ſuum erat in alterius ponere arbitrio haud tutum cenſentes, neque dubium eſſe exiſtimantes, quin ſi urbem ingrederetur, multorum animi, plebis præſertim ad levem auram mobilis, tum promiſſis tum pretio corrupti in Regis voluntatem inclinarent, tumultus populares veriti, contra ſpem oblatam ingreſſu prohibuere. Commeatum tamen exercitui ſe daturos polliciti ſunt, ſuiſque militibus, ſi cui quid uſui eſſet, urbes, & oppida eorum ingrediendi facultas conceſſa eſt. *Florentini* cum nihil a Rege ſuſpicarentur mali (neque enim ulla res interceſſerat, quæ Regis animum juſte ad bellum provocaret, neque illud more gentium indictum erat, niſi quo die primum populari agri eorum cœpti ſunt) poſtquam illum agro *Senenſi* propinquantem, præfectique [61] defectionem audiere Decemviros creant, qui provideant, ne quid a Rege detrimenti capiatur. Illi tumultuario milite, quem paucis diebus ſummo ſtudio comparaverant, loca *Senenſibus* finitima pro temporis anguſtia muniunt, *Federicum*que *Feretranum*, *Urbini* Comitem, virum bello, ac pace egregium, ſocium atque amicum in primis, conducunt; qui cum equitibus mille, peditibus optato tempore, ſumma celeritate ſubſidio *Florentinis* veniens, ad corroborandos civium animos, & cohibendas hoſtium incurſiones maximo præſidio, ac ſaluti fuit. *Alphonſus* interea *Senenſium* perturbatus reſponſo, magnaque [62] ſpe dejectus, agros *Florentinorum Senenſi* contermi- 1447 nos haud adverſantibus illis late populatus, captiſque duobus [63] caſtellis ignobilibus minimo cum præſidio relictis, alterum vi, deditione alterum, in *Volaterranos* flexit. Inde cum *Florentinorum* equites Duce *Federico* extremum agmen caperent, diſperſique per oppida, ut ab hoſtili oppugnatione tutiora eſſent, inſtarent, nec vagari late ſinerent: urgente hyeme per *Senenſium* fines maritimam oram petens, *Caſtilionem Piſcariæ* mari, ac ſtagno propinquum paucos poſt obſidionis dies dedentibus ſe oppidanis recepit. Arx deinde cum plures menſes (& hyems erat aſpera) defendi potuiſſet, præfecti [64] ignavia eſt tradita. Poſt hæc in hiberna diſtributo per oppida exercitu, ipſe in locis [65] maritimis conſedit. Ea hyeme ab incurſione hoſtium, niſi latronum more, quieta loca, præter pauca *Florentinorum* fuere. Æſtate ſequen- 1448 ti, ne tantis copiis nihil actum eſſe videretur, *Plumbini* oppidum mari proximum, ac opibus validum, non abſque data ſpe brevi ejus potiundi, expugnare adoritur. Magno apparatu ad occidentem caſtris poſitis oppidum [66] circumſedit, utque commeatus exercitui ſuppeteret (neque enim omnia uſui neceſſaria a *Senenſibus* [67] poterant perferri) claſſem, qua *Neapoli* tum annona, tum inſtrumenta bellica ad proſternendos muros ſubveherentur, paravit: ita & res frumentaria abunde in caſtris erat, & bombardæ ingentes, aliaque tormenta delata ſunt. Caſtra ab hoſtium incurſu tum militibus, tum loci natura munita erant: nam mari propter paratam claſſem nil timeri poterat; a continenti tum ſtagna, tum montes difficiles aditu intercedebant; qua adiri ad caſtra poterat, foſſa, & repagulis munierant. *Renaldus Urſinus*, magni vir animi oppido imperabat, qui Regis antea explorato animo, frumento, militibus, armis, diverſiſque ad reſiſtendum machinis egregie oppidum firmaverat, fœduſque cum *Florentinis* inierat, a quibus nihil, quod ad defendendum oppidum pertineret, prætermiſſum eſt. Nam & commeatum [68] invehi, & peditibus oppidum tueri curabant, conducto inſuper ad quatuor millium virorum equitatu, regiones caſtris propinquas tutas ab incurſu hoſtium præſtabant: & niſi inter quoſdam equitum præfectos ſimultas, atque invidia, dum de dignitate contendunt, ſuborta foret, haud inultas *Alphonſus* injurias tuliſſet. Data eſt enim ſæpius facultas nocendi caſtris, ſi communi conſilio rem aggredi voluiſſent: ſed dum quiſque alterius ſpreto conſilio ſuum rebus gerendis præfert, oſtenderunt eam veriſſimam haberi ſententiam, plurium [69] imperium in gerendo bello pernicioſum, & in magnarum rerum adminiſtratione ad unum deferri imperium debere. Præter equites, peditesque Regi oppoſitos, a Decemviris inſuper in *Piſano* portu trire-

56. *Tibur.* Urbem olim Latii, nunc agri Romani 16. mill a Roma in ortum diſtantem.

57. *Eodem menſe.* Februario, VII. kal. Martias. Pontif. ann. XVI. ætatis LXVII. S. Antonin. *p. III. Tit.* 22. *c.* 11. § 17. *Platina* aliique, ætatis anno LXIV. occubuiſſe referunt.

58 *Creato*, &c. Pridie nonas Martias intra duodecim dies a defuncto Eugenio, novus Pontifex electus Thomas Sarzanus a Sarzana Lucenſi agro, qui Nicolaus V. dictus eſt.

59. *Senenſes duo* Quorum princeps Antonius Petruccius. Malavolt. *lib. III. p. III.*

60 *Cum neque præſens auxilium eſſet.* Præſens auxilium adfuiſſe teſtatur Ammirat. *p. II. Hiſt. Flor lib. XXII.* deficiente enim Simonetto, Urbini Comes cum mille peditibus, & octingentis equitibus ſupervenit.

61. *Præfectique* Simonetti.

62. *Magnaque ſpe dejectus.* Urbis potiundi, quod facile ſibi ſuaſerat.

63. *Duobus caſtellis.* Ceninæ, & Ripomerantiæ. Ammirat. *p. II. lib. XXII. p.* 55.

64. *Præfecti ignavia.* Bernardi Aringherii, qui abſens capite damnatus eſt. *Ammirat. ibid.*

65. *In locis maritimis.* In Aquæriviæ oppido.

66. *Oppidum circumſedit.* kal. Juliis.

67. *A Senenſibus poterant perferri.* Qui Plumbini Regulo auxiliari tentabant, quippe amico, ſuæque tutelæ commendato.

68. *Commeatum invehi.* Quatuor triremibus tercentos pedites una cum commeatu Plumbinum invexere, dum aberat Alphonſi claſſis. Ammirat. *lib. XXII.*

69. *Plurium imperium in gerendo bello pernicioſum*, &c. Quod & *Torquatus Taſſus in lib. I.* innuit.

Ove un ſol non impera . . . .
. . . .
. . . .
Ivi errante il governo eſſer conviene.

70. *Eo-*

1448 remes quinque, quibus & oppidi maritimam oppugnationem cohiberent, & classi regiæ ad subvehendos in castra commeatus impedimento forent, paratæ sunt. Eæ *Plumbinum* profectæ cum in conspectum hostium venissent, non exploratis eorum [70] viribus, non cognito navium numero, nulla rei bene gerendæ expectata facultate, pugnandi copiam e vestigio fecere. Ingens certamen, & anceps diutius pugna fuit: primo impetu naves quædam regiæ captæ in quas dum milites ex suis triremibus insilirent [71], hosti in eas defensore vacuas transeundi locum dedere. Plures numero triremes regiæ erant; ad hæc minores naves illis aderant. Demum subministrante in horam Rege parvis navigiis novos, ac recentes in classem milites (nam prope littus gerebatur res) cum integri sauciis, fessis succederent validi, haud parva [72] utrinque cæde *Florentini* superantur. Duabus captis triremibus, reliquæ in fugam versæ *Pisas* redeunt. Eam cladem præfecti [73] culpa, maritimæ pugnæ penitus inscii, qui neque loco, neque tempore in conspectu exercitus hostium temere decertavit, acceptam ferunt. Elatus ea victoria Rex, cum mare tutum ab hoste relictum esset, acrius ad diruendos machinis muros instabat. Verum quod interdiu ceciderat, noctu ab oppidanis reficiebatur. Aggere præterea interius, quo à lapidum jactu firmiores essent, muri corroborabantur. Sæpius etiam variis præliis victoria tentabatur, sed defendentium virtus hostium vires superabat. Pollicitus quoque *Renaldo* est *Alphonsus*, pro unico oppido plura se illi, atque ampliora, adjecta etiam pecunia, in regno daturum. Quæ omnia ab eo contempta sunt, certum imperium dubiis promissis præferente. Ita æstate integra ferme in ea oppugnatione [74] nequicquam absumpta, fesso labore, incommodisque exercitu, ac multis affecto vulneribus, necessitas *Alphonsum* compulit ad omittendam obsidionem. Missa terrestri [75] itinere majori exercitus parte, ipse *Castilionem* profectus classe [76] *Neapolim* petit. Poterant *Florentinorum* præfecti nullo ordine abeuntes, atque incompositos magno cum detrimento hostes insequi, nisi satis abunde factum duxisset Senatus noster, illos rebus omnibus amissis turpiter fugere. Mirum erat videre equos, hominesque prope urbem iter facientes, confectos macie, sordidos veluti silvestres, quosdam ferme nudos, præmissis equis, pedibus redire. Agi deinde per *Nicolaum* [77] Pontificem de pace cœptum est, tentataque Regis voluntate, cum ad concordiam inclinaret, *Florentinis* persuasit, ut oratores [78] *Neapolim* mitterent: sperare se procul dubio omnia conventura. Qui prius ad Pontificem, tum ad Regem profecti pacem composuere. In conditionibus aliquamdiu variis sententiis certatum, æquum censentibus oratoribus, *Castilionis* arcem per injustum ereptam bellum restitui. Rex se nequaquam pro sua dignitate id ex pacto facturum dicere. Est tamen per eos, qui consilio Regi aderant, haud dubia spes [79] oblata, illum ad eam ultro reddendam liberalem fore. Decreta omnia aboleta, hactenus ab altero in alterius damnum, injuriamve facta. Immunitates quoque, ac exemptiones negotiatoribus restitutæ, quibus in Regis ditione *Florentini* antea usi essent. Id est præterea fœderi adjectum, ut siqua imposterum dissensio, discordiave ex quavis causa Regem inter, ac *Florentinos* emergeret, ejus cognoscendæ jus, arbitriumque in solo esset *Nicolao* Pontifice, ad quem omnis futuræ controversiæ haberetur provocatio; utque nulli liceret alterum armis incessere, aut appetere bello, nisi ex decreto Pontificis, & ejus sententia prospecta. Ingens quoque pecuniæ pœna injuncta est fœderis violatori. Anno quinquagesimo supra mille quadringentos his aliisque legibus firmata pace, cum in otio quieturus *Florentinus* populus videretur, *Venetorum* ambitione simul, & *Alphonsi* ampliandi imperii cupiditate, novo bello, insperatoque est provocatus. Quod sane periculosissimum fuit, & maximis viribus gestum; nam validæ utrinque opes erant, & pari odio dimicabatur. Ad cujus originem explicandam paulo videtur ab instituto digrediendum. Defuncto [80] *Mediolani* Duce absque heredibus *Philippo*, cum cives libertatem asseruissent, *Veneti*, qui post ejus mortem ad *Galliæ Cisalpinæ* imperium aspirabant, *Placentiam*, *Laudam*que urbes [81] per intestinas factiones occupavere: cæterasque vicinas urbes facile in suam redegissent potestatem, utpote novam Rempublicam non satis firmam viribus arbitrati, nisi *Mediolanenses Franciscum*, qui in propinquis locis erat, a *Philippo* ante obitum accersitum, ducem belli adversus *Venetos* sibi delegissent. Is e vestigio occurrens hostibus, in primis *Placentiam* obsedit, expugnavitque [82], licet firmissimo *Venetorum* præsidio, & duabus arcibus munitam. Sed animi magnitudo *Francisci*, virtusque superavit omnia, quæ multa proposita erant discrimina. Unica pugna, & ea admodum aspera urbem maximo vitæ discrimine sola vi cepit. Nam cum muri partem, qua oppugnabatur, obequitans, milites ad prælium, & ascendendos scalis muros hortaretur, equo bombardæ lapide ad terram prostrato, ipse telis, sagittisque hostium, ac saxis, utpote in fossa jacens lacessitus, concursu suorum ad casum ejus supervenientium vix interitum evasit: nec tamen propterea ardorem remisit pugnæ, sed surgens instabat ardentius oppugnationi, cohortationique suorum; donec multis cum hostium, tum suorum interfectis, virtute militum urbem cepit, ac diripiendam militi concessit: pauloque post arces deditione [83] facta recepit. Trajecto deinde *Abdua* flumine, apud oppidum *Caravagium* ab eo obsessum, *Venetorum* exercitum commissa acie prostravit [84]. Fusis fugatisque hostibus, 1448

70. *Eorum viribus.* Decem triremes aliasque corbitas fuisse narrat *Capponius*, sex tantum triremes, & tres corbitas enumerat Barthol. Facius *lib. IX. de Gestis Alph.*

71. *Insilirent.* Prædæ intenti.

72. *Haud parva utrinque cæde.* Usque ad noctem pugna protracta. Ammirat. *p. II. lib. II.*

73. *Præfecti &c.* Hujus nomen Ammiratus ipse se ignorare fatetur: præfectus vero hostium fuit Garzerarius Rechessensius Hispanus. Barth. Facius *lib. IX. de Gest. Alph.*

74. *In ea oppugnatione.* Haud diligenter narrat *Barth. Facius ibid.*

75. *Terrestri itinere.* Per Senensem agrum confecto. Malavolt. *p. III. lib. II.*

76. *Classe Neapolim petit.* Cajetam classe petiit, deinde terrestri itinere Neapolim. Ammirat. *lib. XXII.*

77. *Per Nicolaum Pontificem.* Qui Joanni Cardinali Morinensi munus hoc injunxit. Rayn. *Ann. Eccl. ad ann.* 1448.

78. *Oratores.* Jannotius Pandulphinus, & Francus Sacchettus missi. Barth. Facius *lib. IX. de Gest. Alph.*

79. *Spes oblata.* Vanam fuisse spem exitus probavit. *Barth. Facius ibid.*

80. *Defuncto Mediolani Duce.* Apoplexia correptus occubuit mense Augusto, ut *S. Antonius* narrat. Alii alio fato sublatum volunt, inter quos *Corius* fluxu sanguinis. Vide Gobel. *in Comm. Pii II. lib. I. & 3.*

81. *Urbes.* Guelphi eas, missis ad id legatis, Venetis dedidere. *Corius p. V.*

82. *Expugnavitque.* Disjectis muris ingressus Sfortia, Gerardum Dandulum, & Thaddæum Atestinum cum mille peditibus, qui paulo ante urbis præsidio advenerant, cepit. Petr. Justin. *Hist. Ven. lib. VIII.*

83. *Deditione facta.* A Thaddæo Atestino, qui illuc confugerat Placentia, ubi captivus detinebatur. *Corius p. V.*

84. *Prostravit.* Navalem classem, cui Andreas Quirinus præerat, apud Casale subactam igne absumpsit, deinde Michelettum apud Caravagium superavit, captis Guidone Rangono, Jacobo Catelano, Matthæo Capuato. *Corius ibid.*

85. De.

1448 bus, magnaque ex parte captis, *Brixiam* obſedit, quam ad ſe tradendam ſuadendo potius, quam viribus allicere conabatur. Varie tum *Venetorum*, tum *Mediolanenſium* animos ea victoria verſabat. *Veneti*, ne capta *Brixia*, quam amiſſo exercitu defenſare difficile videbatur, & reliquarum inſuper urbium ad defectionem ſpectantium diſcrimen ſubirent, addubitabant; & *Mediolanenſibus* ſuſpicio injecta erat, ne *Franciſci* validiores opes in ſuam pernitiem verterentur. Quo timore ab eis ſecreto cohortatos *Brixienſes* fama eſt, ne ſe *Franciſco* dederent. Exorta inter eos ſimultate, *Venetis* occaſio data eſt de pace [85] cum eo agendi, quam ſibi neceſſariam iniqua etiam conditione ducebant. Itaque fœdere inito, *Lauda* [86] oppido conceſſo, & ſimul tribus equitum millibus, & certa pecunia [87], ſi in *Mediolanenſes* arma verteret, ad triennium promiſſis, ad eam expeditionem hominem cohortati ſunt, ut a ſe omnia belli pericula avertentes, *Franciſcum* novo, & minime facili implicarent bello. Quibus pollicitationibus confiſus, bello *Mediolanenſibus* indicto, auxilio *Venetorum Papia*, pluribuſque præterea oppidis receptis, ipſam urbem [88] fame compulſam quam primum ſe recepturum ſperabat. At *Veneti* timentes, ne ſi tantæ urbis, taliſque regionis imperio potitus, non eum quem cupiebant, modum ſtatueret cupiditati: mutato conſilio, copiiſque ſuis revocatis, denegata pecunia, ſocietatem cum populo [89] *Mediolanenſi* adverſus *Franciſcum* coierunt. Exiſtimabant enim eum nequaquam ſuis opibus id bellum geſturum diutius, & ſimul ſibi perſuaſerant *Mediolanenſes* longo perfractos bello, *Venetorum* potius, qui amici, ſociique eſſent, quam *Franciſci* & hoſtis, & irati imperio ſe, ſuaque permiſſuros. Hac defectione perturbatum *Franciſcum*, ſuaſque penſitantem vires, multaque animo rerum pericula verſantem, *Coſmus Medices*, vir præſtantiſſimus, maximis in Reipublicæ pace, ac bello gerendis rebus verſatus confirmavit, cujus pecunia [90], opibus, conſilio innixus in oppugnanda urbe perſeveravit; majorique animo bellum gerens, eam multis tandem feſſam calamitatibus, quamvis renitentibus *Venetis*, populi excitato [91]
1449 tumultu, in quo & ipſe legatus [92] *Venetus*, ut non ſani conſilii auctor, occiditur, ſe dedentem [93] capit, anno nono & quadrageſimo poſt mille quadringentos; e veſtigioque reliquis locis, quæ ad *Philippi* regnum ſpectarent, in deditionem receptis, Ducis nomen [94] aſſumpſit. Conturbati

ea victoria *Veneti*, arbitratique Ducem ab adoleſcentia bella ex bellis ferendo rei militaris ſcientia clarum, armis ad eam diem, exercitibuſque ſuccinctum, laudis, & gloriæ cupidum ſibi propinquum haud ſatis tutum rebus ſuis fore: quo ille modo aut e ſtatu ejiceretur, aut redderetur infir- 1449
mior, conſultabant. Igitur cum *Alphonſo* inita 1450
[95] ſocietate, facultatem *Florentinis*, reliquiſque, qui ſocii in ea aſcribi vellent, reliquerunt. Per oratores [96] quoque eos, ut ſecum ſentiant, hortantur. Omnis ea machinatio eo pertinebat, ut novus Dux, nondum firmato imperio, externa ope deſtitutus, armis parto imperio pelleretur, ipſique *Galliæ* ſoli Principatum tenerent. Animadverſa a prudentioribus, & his paucis civibus *Venetorum* mente in Senatu, obtinuerunt, ut oratoribus reſponderetur [97], cum pax ubique fo-
ret, nullo novo fœdere opus eſſe. Quo reſpon- 1451
ſo conturbati *Veneti* cum ægre ferrent veluti [98] certam prædam e manibus ereptam, converſi ad belli curam, publico edicto ſtatuerunt, ut qui in ſua urbe, ſuiſque finibus negotiarentur, *Florentini* omnes pellerentur [99], quos ſecutus *Alphonſus*, ſui regni uſum & iis interdixit: quæ decreta inhumaniſſima [100] viſa ſunt, & longe priori amicitiæ, fœderique contraria; qua re admiratus eſt admodum *Florentinus* omnis populus, a *Venetis*, quibuſcum pace juncti eſſent, & ad quorum ampliandum imperium nec laboribus, nec ſumptibus ſumma cura adhibita pepercissent, iniquiſſimam legem promulgatam, cum ſatis noſſent illorum opibus, auxilioque *Brixia* ſe, ac *Bergomo*,
maximaque præterea *Galliæ* parte potitos. Igi- 1452
tur Legati ad *Venetos* decreti ſunt percontatum tam inſolitæ, tam iniquæ rei cauſam, & ſimul expoſtulata decreti immanitate, ut hortarentur ad pacem, & priorem amicitiam conſervandam. At ii, qui jam ſpe ſibi victoriam deſpondiſſent, aditum [1] ad ſe oratoribus, negata fide publica, ne quid de communi quiete agi poſſet, prohibuerunt; quod etiam apud barbaros culpandum videretur. Quibus rebus *Florentiam* renuntiatis, deſperata *Venetorum* concordia, variiſque contumeliis laceſſiti, extemplo omni aliarum rerum cura poſthabita, ut aliorum invidiæ, & ambitioni obviam iretur, ſimulque re ipſa demonſtraret, pacem bello redimendam eſſe, vireſque conſilio non deeſſe, fœdus cum *Franciſco*, auctore & ſuaſore *Coſmo*, licet multis adverſantibus, renovant [2]; quo haud dubie *Florentinæ* Reipublicæ ſalus ſtetit. Nam ſi *Venetis* hæſiſſent, Dux procul

85. *De pace cum eo agendi.* Angelo Simonetto pro Sfortia, & Jacobo Antonio Marcello una cum Paſchali Maripetro pro Venetis eam agitantibus. Petr. Juſtin. *lib. VIII.*

86. *Lauda &c.* Dummodo ille caſtella, & captivos reſtitueret. *Corius p. V.*

87. *Pecunia.* Tredecim aureorum millia in ſingulos menſes promiſſa *Ibid.*

88. *Urbem fame compulſam.* Caſtris enim in ſuburbio poſitis, undique urbem circundantibus, nihil importari poterat.

89. *Cum populo Mediolanenſi.* Henricum Panigarolam Venetias miſerant Mediolanenſes, qui ante Ducis pedes provolutus, ne ſe civeſque ſuos Sfortiæ poteſtati permitteret, precatus eſt. *Corius. p. V.*

90. *Cujus pecunia.* Florentina Reſpublica 25. aureorum millibus Sfortiam prius juverat, dein Coſmus Medices majore auri pondere eum ſublevavit. Ammiratus *p. II. lib. II.*

91. *Excitato tumultu.* Ob frumenti inopiam.

92. *Legatus Venetus.* Leonardus Venerius Marci filius, qui Mediolanenſes in Sfortiam confirmaverat, occiſus eſt a Guaſpare, vel Joanne Stampa civibus Mediolanenſibus. Comment. *Pii II. lib. III. Corius p. V.*

93. *Se dedentem capit.* Ducalibus inſignibus ei ultro a populo oblatis. *Comment. Pii II. lib. I.*

94. *Ducis nomen aſſumpſit.* Die XXV. Martii ann. MCDL. Camp. *Hiſt. Cremon. lib. III. Cor. ibid.*

95. *Inita ſocietate.* Licet antea mari congreſſi fuiſſent, attamen per Victorem Maripetrum fœdus inierunt, ad quod confirmandum ab Alphonſo Venetias miſſi Ludovicus Todius, & Antonius Panormita. Barth. Facius *de Geſt. &c. lib. IX.*

96. *Per oratores.* Unum tantum oratorem, nempe Matthæum Victurium Florentiam miſerunt Veneti, a Florentinis vero duo Venetias miſſi, Jannotius Pittus, & Lucas Albitius. Ammirat. *lib. XXI.*

97. *Reſponderetur.* A Coſmo Mediceo cive ſuæ Reip. principe.

98. *Veluti certam prædam.* Venetis Mediolanenſe imperium e manibus ereptum, ob auxilium a Florentinis Sfortiæ præſtitum.

99. *Pellerentur.* Diebus 20. ad diſceſſum conſtitutis.

100. *Inhumaniſſima viſa ſunt.* Quin immo optimo jure facta, cum vigente pace, Florentini Sfortiæ Venetorum hoſti pecuniam publice dari decreviſſent. Quid ergo, ſi in fœdifragos animadverſum fuit? Adde a Florentinis legatos gratulatum Sfortiæ de adepto imperio miſſos. Ammirat. *lib. XXII. Corius p. V.* ne Venetis utar Scriptoribus.

1. *Aditum ad ſe oratoribus, &c. prohibuerunt.* Non enim inſcio Alphonſo Rege fœderato cum Florentinis communicare licebat. *Ammirat. lib. XXII.*

2. *Renovant.* Ad annos decem pro communi defenſione. *Amm. ibid.*

1452 A cul dubio in novo imperio, & viribus exhausto succubuisset, ex quo & nobis postmodum illorum arbitrio parendum erat. Venerant interim in *Venetorum*, *Alphonsi*que societatem *Sabaudiæ*, *Monferrati*, *Carpi*que (quorum oppida *Parmam* cingunt) Principes, conveneratque inter eos, ut *Florentinos* longe inferiores bello Rex, ipsi Ducem, tanquam eorum viribus imparem, adorirentur, ea spe ut tot finitimis hostibus circumventum facile debellarent. Quapropter copiis in unum [3] contractis, rebusque omnibus ad bellum necessariis comparatis, flavescentibus frugibus agrum *Cremonensem* populantur. In hos *Francis*- B *cus*, *Ludovico Gonzaga Mantuæ* Regulo in amicitiam recepto, delatus, exercituque in hostium fines traducto, primo impetu *Bimam* castellum, quod flumen *Olium* ponte jungit, ut transitus fluvii ad hostem pateret, de *Venetis* capit, pluraque [4] deinceps castella expugnata occupat: inde structa acie fortunam belli tentaturus ad hostes pergit, ea spe, ut victoriam parta ingenti præda consequatur, cum apud illos nullus esset certus [5] exercitus dux: sed vicissim plurimi imperarent. At illi prælium detrectando, bellumque trahendo, ac cunctando suas res firmiores fore arbitrantes, omne certamen consulto evitabant: utque præliandi spem præciderent, paludes, quæ *Bri*- C *xiam*, *Bergomum*que interjacent, petunt, eo animo, ut nulla rerum conditione discrimen fortunæ committant. *Franciscus* pluribus de *Brixiensibus* castellis captis, castrisque [6] in conspectu hostium positis, observaturus siqua pugnandi occasio forte offerretur, aggredi nullo modo illos poterat, cum & copiæ suæ iis oppositæ, qui cum *Venetis* sentiebant, plures in partes distractæ, & hostium castra vallo, ac fossa egregie munita, & saltus occupati essent. Haud parva tamen ea æstate jactura ab *Alexandro* Ducis fratre accepta est, qui cum mille equitibus *Laudam* urbem profectus, D ut eam omnem oram tutam ab hostium incursione redderet, provideretque, ne quid detrimenti caperent, magnam equitum partem incuria amisit. Nam confecto ferme itinere, cum prope pontem *Cerreti* consedisset, nullisque firmatis stationibus, nulla insidiarum habita cura, vagi, dispersique equites quietem in otium resoluti sumerent, eos aggressi de improviso hostes [7] nullo certamine superant. *Alexander* facto suorum globo, viaque ferro patefacta, manus hostium effugit: hi quoque, qui pabulandi causa procul profecti erant, cognita suorum strage, evasere, reliqui omnes capti. Ea victoria admo- E dum lætos hostes, ac præ gaudio lascivientes fortuna haud multo post mentem mutare coegit. *Alexander* enim cupidus præterita damna resarcire, ac acceptam ulcisci injuriam, cum eosmet a quibus detrimentum acceperat ad loca palustribus aquis tuta divertisse compertum haberet, copiis de integro, quas pro tempore potuit, paratis, plures sarmentorum, atque arbustorum fasces secum deferre peditem jubet, quibus in aquam conjectis locum pervium pediti facit: equites aquas superant. Cum hostes dormientes comperissent, ignis tormentorum, pulvere adhibito, in tentoria passim jactus, subita flamma tabernacula corripit: equi, impedimentaque singula, milites quoque permulti miserabiliter igni pereunt, plures seminudi, inermesque per devia, & nox erat intempesta, evadunt. *Alexander* maximo *Venetorum* damno jacturam ultus, qua venerat rediens ad fratrem [8] revertitur. At in *Etruria Ferdinandus Alphonsi* Regis filius ex forma fœderis cum decem millibus [9] equitum, quatuor peditum *Federico* [10] *Urbini* Comite exercitus duce in agrum *Cortonensem* descendit. Erat enim id temporis *Ferdinandus* adolescens, & illius consilio regebatur. Nam præter eloquentiam summam, ac humanitatem, plurimas corporis, animique dotes egregias a natura tributas, rei militaris scientia in illo homine principatum obtinebat, adeo ut omnibus ætatis suæ Ducibus par haberetur. Nam consilium in agendo, celeritatem in conficiendo, prudentiam in judicando quis ignorat? quæ omnia tanta in eo erant, ut aliquem ex priscis illis summis viris cunctis imperatoriis artibus instructum ea tempestate repræsentare videretur. Sub hoc duce *Ferdinandus* in militiam profectus late ea regione populata, *Aretium* versus iter ingressus ad sinistram flectens, *Fojanum Aretini* agri oppidum, quo sibi veluti sedem gerendi eligeret belli, obsidet: oppidani [11] cum constanti se defenderent animo, mulierum quoque mira esset virtus, virisque haud inferiores fortitudine se præberent, tandem post quadragesimum obsidionis diem magna ex parte confractis muris, Viris, ac fœminis lassitudine, ac vulneribus confectis, desperato [12] subsidio se ei dedidere. A *Florentinis* interea creatis [13] Decemviris, equites, ac pedites ad sex millia scribuntur, in quibus *Astorgius Manfredus*, *Sigismundus Malatesta* [14], variique insuper equitum nobiles ductores accepto stipendio auxilio venere. *Ferdinandus* relicto *Fojano*, impositoque [15] præsidio, per agrum *Senensem* a quibus ob *Florentinorum* odium fovebatur, populata omni qua transibat ora finitima, in agri *Florentini* finibus ad arcem, quam *Rencinam* vocant, pervenit, qua septimo die præfecti deditione capta, ad *Castellinam* quatuor millibus passuum arci propinquam castra posuit: nulloque intermisso tempore variis tormentis oppidum oppugnat. *Sigismundus* exercitus dux cum omnibus [16] copiis ad montem, quem Imperialem vocant, *Bonitio* [17] imminentem, castris positis, cum præcipue locum sibi delegerat, tum 1452

---

3. *Copiis in unum contractis.* Quindecim equitum, & sex peditum millibus. Petr. Justin. *Hist. Ven. lib. VIII.*

4. *Pluraque deinceps castella.* Pradelboinum, Manerbium, Quintianum &c. Plat. *Hist. Mant. lib. VI.*

5. *Nullus esset certus exercitus dux.* Certum Venetorum ducem tunc fuisse Gentilem Leonessium, & quidem celeberrimum, constat ex Petro Just. *lib. VIII.* & Pigna *lib. VII.* Plat. *Hist. Mant. lib. VI.*

6. *Castrisque in conspectu*, &c. Ad Quintianum. *Plat. ibid.*

F 7. *Hostes.* Carolus Montonius Bracchii filius Venetorum præfectus Alexandrum Sfortiam superat. Sabell. *Dec. 3 lib. V.*

8. *Ad fratrem.* Franciscum Mediolani Ducem.

9. *Decem millibus equitum, quatuor peditum.* Duo tantum peditum, & sex millia equitum refert Barthol. Facius *de Gestis Alph. lib. IX.* Octo equitum, & quatuor peditum millia Platina *Hist. Mant. lib. VI.* Viginti peditum, & sex equitum millia *Collenutius a Costo* merito objurgatus.

10. *Federico Urbini Comite.* Huic Baptista Poggius patris Historiam dicavit.

11. *Oppidani.* Petrus Somma cum CC. militibus oppidum tuebatur.

12. *Desperato subsidio.* Pactus enim fuerat Petrus Somma, se Ferdinando oppidum dediturum, ni intra octo dies auxilium superveniret. Ammirat. *lib. XXII.*

13. *Creatis Decemviris.* Non hoc anno, sed superiori. Hi fuere Cosmus Mediceus, Nerius Capponus, Angelus Acciajolus, Lucas Albitius, Otho Nicolinus, Castellus Quaratesius, Dominicus Boninsegnius, Franciscus Orlandus, Julianus Particini, & Bartholomæus Francisci. Ammirat. *lib. XXII. p.* 68.

14. *Malatesta.* Nec non ejus frater Dominicus Cesenæ dominus, Angelus Simonetta, Michael Cutiniola, Thaddæus Manfredus, Carolus de Oddis. Clementinus *p. II. lib IX.*

15. *Impositoque præsidio.* Quadringentorum equitum.

16. *Cum omnibus copiis.* Ad sex hominum millia. Platin. *Hist. Mant. lib. VI.*

17. *Bonitio.* Seu Poggio Bonitio. Briet. *Parall. Geog.* ubi de Etruria.

1453 tum ne caperetur ab hoste (nam facile communiri poterat in totius oræ illius pernitiem) tum ut præsto posset, sive *Pistorium*, sive quam aliam partem peteret hostis, obviam prodire, obstareque, ac extrema vestigia carpere, ne longius vagarentur. Oppidum interim non satis valido præsidio firmatum cum nullo respiramento ad quietem dato variis operibus, atque machinis oppugnaretur, timerent vero plurimi, ne diutina obsidione, ac lassitudine confecti oppidani deficerent, *Aquilanus* quidam vir magni animi, cognomento *Travaglinus*, pedibus stipendia faciens, multis oneratus promissis, turma peditum ex omni numero selecta, simulata ad hostes fuga, non multos post dies observato tempore in oppidum improviso confugiens & obsessorum confirmavit animos, & adversariorum debilitavit. Itaque amplius mensem omnibus frustra tentatis, hyemis intemperie fatigati, illius potiundi spe abjecta retrocessere; solutaque obsidione, ac motis inde castris, qua proficiscebantur regionibus late vastatis, in *Senensium* loca mari propinqua, ubi commeatus, & pabuli copia abunde erat, in hiberna concessere; quibus ex locis crebræ in *Florentinorum* agros a *Ferdinandi* exercitu, quibus sola præda pro stipendio erat, incursiones per hyemem factæ. Ab *Alphonsi* quoque classe agri *Volaterrani* arx munitissima Vada nomine, præfecti [18] proditione capta, qui pecunia accepta, hostes, ut primum in conspectum venerunt, admisit. Dum hæc aguntur, *Florentini* cum grave ducerent solos se cum *Mediolani* Duce tantam rerum molem ferre (nam contra *Alphonsi*, *Venetorum*que opes terra marique pollentium pugnandum erat) in ulteriorem *Galliam* ad Regem [19], cujus majores plurima in eorum Rempublicam beneficia contulerant, summaque illis amicitia affecti fuerant, legatum *Angelum Acciajolum* [20] equestris ordinis civem amplissimum, & ad omnes tum pacis, tum belli artes prudentissimum, Regique admodum notum mittunt: cujus [21] oratione Rex motus cum *Florentinis*, & *Francisco* fœdere icto, cum audisset *Sabaudiæ* Regulum conjunctis *Allobrogibus* summa cura cuncta parare, ut *Mediolanensi* bellum inferant, cum duodecim equitum millibus magnis itineribus, quo illorum motus compesceret, ad *Rodanum* pervenit, quo ex loco extemplo certis nuntiis negotio dato, literis bellum iis indicit, ni arma deponant, & ab injuriis desistant. Mirari se summopere aciem eos adversus illum struere, qui secum fœdere junctus esset. At illi inscios se ejus fœderis testati, mature imperio paruerunt. Tanti Regis profectio tum ad salutem, tum ad belli famam, quæ plurimum ad victoriam valet, multum Duci contulit. Sequens annus, & rebus gestis & pace, quæ bellum secuta est, insignior fuit, *Angeli*que [22] opera, qui orator in *Galliam* accesserat, *Renati* Regis ad *Italiam* adventus secutus est. Qua ex re secundiores res Ducis factæ, ad quærendam æquis conditionibus pacem proclives *Venetos* reddidere. Interea cum hiberno rigore terra late nivibus operta, Dux exercitum in loca quæ de *Venetis* cepisset, in hiberna distribuisset, ac *Mediolanum* petiisset, vere appropinquante a Decemviris major, quam antea, fit belli apparatus, *Alexandrum*que *Sfortiam* data pecunia cum mille quingentis equitibus in *Tusciam* accersitum copiis suis conjungunt. At *Renatus*, cui persuasum ab *Angelo* erat, auxilia sua, auctoritatemque maxime ad victoriam conferre, in qua & sua quoque res versaretur, cum debellatis *Venetis* facile *Florentinorum*, & *Francisci* opibus in *Neapolitano* regno omnia perturbari possent, ac recuperari, quod non multo [23] ante tempore ab *Alphonso* ablatum fuerat; duobus electorum equitum millibus comparatis, ac egregie omnibus rebus bello necessariis instructis (cum quæ offerebantur, verosimilia viderentur) æstatis initio Alpes superasset, si per [24] *Sabaudiæ* Ducem, qui auro a *Venetis* corruptus, saltus omnes per quos transeundem erat, occuparat, licuisset. Qui cum diutius a *Renato* nullis precibus flecti posset, frustraque literis, & oratoribus tempus terere appareret, necessitate urgente, diverso itinere profectus, æstatis in fine *Saonam*, inde *Genuam* mari cum paucis, atque ad *Franciscum* venit. Equites postmodum *Ludovici*, *Caroli Septimi Galliæ* Regis filii opera, qui se ducem illis advenientibus præbuit, in *Italiam* descendentes, se se *Renato* junxere; qui copiis cum *Francisco* junctis, in *Brixiensi* agro, eodem in loco, quo priori anno castra [25] posuerunt. *Veneti* vero dedita opera omne certandi discrimen evitantes, & ipsi quibus [26] antea paludibus, firmarunt castra, eo consilio, ut diuturnitate belli pecuniis exinanitum, & lassitudine affectum *Franciscum* deficientibus viribus debellarent, & quod proximo anno speraverant, præsenti præficerent. Diutius itaque cum *Jacobus* [27] *Piccininus*, *Nicolai* filius, paterni nominis gloria, & rebus gestis clarus, florente ætate juvenis, consilio vero, & animi indole egregius *Veneti* exercitus dux, & *Franciscus Sfortia* suspensis animis starent ex alterius factis consilia sumpturi, *Florentini* valido confecto exercitu [28], in quo ad sex equitum, totidem peditum millia censebantur, omni studio intenti, ut quæ amiserant recuperarent, quamprimum per anni tempus facultas data est, eductis in campum copiis primi *Rencinam* profecti, obsessam parvo post tempore recipiunt. Inde copiis omnibus *Fojanum* ductis, prope oppidum castris positis, illud firmis præsidiis obsident. Sexcenti [29] regii equites, peditesque mœnia summa vi defensabant. Post paucos tamen dies variis oppugnationibus, sed maxime lapidibus, quæ a tormentis conjiciebantur, effracta porta, disjectaque murorum parte, titubantibus regiis, defensionemque desperantibus, impressione facta, oppidum est una cum præsidio captum. Direptis bonis, præda victoribus concessa, castellum libidine, atque avaritia militari incensum est, hostes ad unum capti. Spoliato incensoque oppido, cum equitum præfecti (neque enim dux unus erat certus) singulis ferme parere alteri, aut subesse renuentibus, parum in bel- 1453

18. *Præfecti*. Rubei Attavanti Florentini civis, qui Olcinæ classis imperatori cum octingentis militibus arcem obsidere fingenti ultro se dedidit. *Ammirat. lib. XXII. p. 74.*

19. *Ad regem*. Carolum VII.

20. *Acciajolum*. Una cum Francisco Venturio. *Ammir. ibid.*

21. *Cujus oratione Rex motus*. Spoponderant enim Florentini, si Renatum Andegavensem Ducem, & jam Neapolitanum Regem, sibi auxilio misisset, se suam operam ad regnum recuperandum illi præstituros. *Ammirat. ibid.*

22. *Angelique opera*. Acciajoli, qui rursus in Galliam una cum Mediolanensi legato missus fuerat.

23. *Non multo ante tempore*. Anno MCDXLII. Junio mense, Neapoli potitus est Alphonsus, per aquæductum militibus urbem ingressis. Collenutius *Hist. Neap. lib. VI.*

24. *Per Sabaudiæ Ducem*. Ludovicum Amedei filium. Pingonius *August. Taurin. Hist.*

25. *Castra posuerunt*. Apud Manerbium, per caduceatorem bello indicto. Petr. Iust. *Hist. Ven. lib. VIII.*

26. *Quibus antea paludibus*. Quæ Brixiam, Bergomumque interjacent.

27. *Jacobus Piccininus*. Qui in defuncti Gentilis Leonessii locum a Senatu suffectus fuerat. *Justin. ibid.*

28. *Exercitu*. Emanuelem Appianum Plumbini Regulum cum 1500. equitibus nuper conduxerant. Ammirat. *lib. XXII.*

29. *Sexcenti*. Quadringenti tantum, ut supra adnotavi.

30. *Si*

1453 bello administrando concordes, malle trahi rem, quam pro victoria decertare viderentur, instantibus *Florentinis* legatis, quos varios etiam superiori anno Decemviri destinarant, ut eorum consilio gereretur bellum, tandem in æstatis fine ad *Vadam* recuperandam abeunt. Obsidione posita, cum hostibus neque animus, neque vires ad defendendam sua ope arcem diutius suppeterent, post mensem desperatis auxiliis suam, rerumque suarum salutem pacti eam tradidere, quæ diruta est, nequando in posterum hostis receptaculum esset. Hoc apparatu, atque his viribus per *Ferdinandum*, ac *Federicum* capta, in potestatem redacta sunt. In *Gallia* vero *Franciscus*, cum in hostium agro diutius fuisset, ac nonnulla de *Venetis* oppida sub suo redegisset imperio, in eo solum versabatur, ut castra castris conferret, ac signis collatis pugnaret. At *Veneti* in castris otiosi sedentes, bellum detrectando, trahendoque Ducem inopia confectum diutino bello facile vinci posse arbitrati, in aciem copias educere, ac fortunæ summam rerum committere non ausi, exercitum intra munimenta continebant. Verum autumno appropinquante cum duobus maximis exercitibus castra in conspectu fere habentibus æstatem omnem transegissent, *Renatus*que auxilio venisset, necessitate acti tabernaculis correptis, ac in quo diutius steterant, loco derelicto, commeatus gratia *Veronam* versus juxta *Benacum* concessere: qua ex re *Francisco* facultas data est, ut omissa omni decertandi cura, ad *Brixiam* occupandam mentem converteret: quod fieri posse tantis viribus conjunctis non magno labore existimabat. Itaque castris cum *Renato* motis, *Urceos* oppidum nobile obsessum, summis expugnatum viribus ad deditionem compulit: Pontem *Vicum*, qui ab eo defecerat, vi captum præda militi concessa diruit, brevique omnem *Bergomensem*, ac *Brixiensem* agrum tanto terrore ac tumultu involvit, ut partim metu, partim *Venetorum* odio castella ad quadraginta occuparit, ac in fidem susceperit. Jamque summa hyems aderat, & Rex ob aeris intemperiem *Mediolanum* concesserat: *Francisci* tamen animus victoriæ cupidus, *Asulam* oppidum opulentum obsidere, atque expugnare statuerat. Bis cum exercitu eo proficiscentem tanta nivium, ventorumque, atque imbrium vis ingruens militum oculos, oraque verberantium suborta est, ut præ frigore, ac tempestate retrocedere, & sententiam mutare cogeretur. Itaque copiis ad castella de hoste capta in hiberna deductis, *Renatus* cum suis in *Galliam* relicto *Johanne* filio rediit. Constans inter omnes fama est, si *Renato* [30] liber ad *Italiam* patuisset aditus, adversam ejus belli sortem *Venetis* subeundam. Nulli enim dubium videbatur, quin, si Vere novo *Renati* copias *Franciscus* secum educere potuisset, loco in quo se tamdiu *Veneti* continuerant, ut postea contigit, pellere eos, & longius progredi compulisset: quo pacto *Bergomum*, & *Brixiam* cogente fame, auxilioque destitutas facile expugnasset. Illud quoque nequaquam ambigitur, suis tantum viribus *Franciscum Venetis* imparem, haud longiori tempore tantam vim belli potuisse ferre: præsertim *Florentinis* tam graves in milites sumptus jam aperte detrectantibus: 1453
frequens præterea erat opinio, qui primi hibernatum issent, veluti suis diffidentes rebus pro victis habitum iri. Utrinque tum ad præsidia adversus hostes, tum ad hibernandum traducto exercitu, raræ per anni tempus excursiones in agros hostiles factæ. Sopierat frigus omnium fe- 1454
re mentes, & quasi laborum pertæsi pacem plures appetebant: cum *Nicolaus* Pontifex maximus insita otii, & quietis [31] cupidine, ut tandem si posset *Italiam* pacatam redderet, ac bellis finem imponeret, cunctarum partium oratores ad se vocat. Ad quem a *Florentinis Johannotius Pittus*, & *Bernardus Junius* equestris ordinis viri mittuntur. Sed adeo adversa invicem petita sunt, ut diu frustra quæsita sit, neque spes facta, pacem repugnantibus iis, quibus odio erat, componi posse, Rege bellum protrahi exoptante, novasque adjiciente in diem leges, ac multa ad bellum pollicente, quibus *Venetos* ab ea cogitatione averteret. At illi Regis calliditate perspecta, arbitrantis aliorum dissensiones & calamitatem, auctoritatem viresque sibi adjecturas, diversis rationibus eam quæsiere. Et sumptus enim belli, & licentiam exosis militarem, cum victoriam desperassent, pacis incesserat cupido: iisdem difficultatibus & Ducem, & *Florentinos* implicari, distinerique censebant. Non enim jam occulte, sed palam *Florentiæ* audiebantur voces bellorum impensam execrantium, eosque detestantium, qui belli quam pacis dicerentur cupidiores. Pacem igitur omnibus exoptantibus, temporum insuper, in quibus res omnis consistit, opportunitate confisi *Veneti*, Religiosum [32] quendam probum (ut ducebant virum) regio oratore [33], qui tum *Venetiis* belli, quam pacis cupidior degebat, inscio, ad *Franciscum* mittunt, qui animum ejus pertentaret: quem cum quietem haud horrentem retulisset, in eademque sententia *Florentinos* esse pro certo haberent, per eundem de conditionibus agitant, ac demum secreto fœdere, cum varia omni ex parte postulata essent, conveniunt; missoque ad *Franciscum* oratore, doctrina, & probitate claro, *Paulo* [34] *Barbo* Pontificis *Eugenii* Nepote, pacem, in qua & *Florentini* per [35] oratorem, qui apud Ducem erat, accessere, firmant mense Aprili, anno quarto & quinquagesimo supra mille quadringentos, ea præcipue lege, ut *Brixiensis*, *Bergomensis*que agri per *Franciscum* capta, *Cremonensis* vero a *Venetis* occupata illius imperio parerent, cui ante bellum serviverant: utque exules captivique factionum, ac civilium seditionum causa facti liberarentur, bonaque [36] sua recuperarent, ac frui illis libere possent, sociique, ac fœderati utrinque dicti eodem jure, quo cæteri tenerentur. Multa [37] præterea, ut omnium bellorum semina, & injuriarum causas tollerent, quæ ut minime necessaria omittenda viderentur, ascripta. Paci vero ut auctoritas, dignitasque adderetur, oratores ad *Venetos* decreti sunt, *Johannotius Pandulfinus* equestris ordinis, & *Petrus Cosmi* filius, viri primarii civitatis, qui exponerent: *Non videri satis ad communem quietem pacem esse constitutam, sed societatem insuper, & pristinam amicitiam culpa temporum intermissam communis*

30. *Si Renato liber &c.* A Ludovico Taurinorum Duce, ne in Italiam Renatus descenderet, aditu prohibitus est.

31. *Et quietis cupidine.* Ut pace inter Christianos Principes firmata, eos in Mahometem, qui nuper Byzantio potitus fuerat, excitaret.

32. *Religiosum quendam.* Fratrem Leonem Camertem. ut *Corius p. V.*

33. *Regio oratore.* Ludovico Podio.

34. *Paulo Barbo.* Petri Barbi fratre, qui deinde Pontifex electus fuit, Paulus II. vocatus, anno MCDLXIV.

35. *Per oratorem.* Dietisalvium Neronem.

36. *Bonaque sua recuperarent.* Florentini Castilionem Piscariæ, & Gavorranum ab Alphonso non recuperarunt, ut *Ammiratus* in fine *lib. XXI. p. 78.*

37. *Multa præterea.* Inter quæ, ut Carolus Gonzaga in pristinum dignitatis ac benevolentiæ statum a Ludovico restitueretur, Platina *Hist. Mant. lib. VI.*

1454 *nis utilitatis cauſa renovato fœdere ſtabilie idam eſſe Nam duabus Rebuſpublicis idem ſentientibus neminem in Italia formidandum, aut exiſtimandum quempiam in futurum novas res moliturum. Ita pace diutiſſima frui utriſque civibus licere.* His dictis, cum quæ afferrentur, vera apparerent, novum fœdus, ſocietatemque cum eis, ac *Mediolanenſi* [38] coierunt, quibus comprobandis locus Regi [39] eſt ſervatus. His peractis, viſum eſt æquum eſſe ad *Alphonſum* honoris gratia legatos a ſingulis decerni, qui hanc communem *Italiæ* pacem ineundam cum cæteris ſuaderent, ne, nulla de majeſtate ſua mentione facta, ſe ſpretum queri poſſet, neve cui daretur occaſio turbandi ocii, aut de novo bello cogitandi. Itaque a *Venetis* [40], & *Franciſco* [41] oratores, a *Florentinis* vero *Bernardus Medices*, & *Dietiſalvius Nero* miſſi. Pontificis quoque nomine *Dominicus* [42] *Sanctæ Crucis* Cardina-

A lis *Firmanus*, vir ſummæ prudentiæ, atque auctoritatis, ut cohortando, monendoque apud Regem pacis, & concordiæ arbiter eſſet, Legatus eo proficiſcitur. Cum omnes *Neapoli* conveniſſent, diutius re agitata, cum multæ injectæ diſſenſiones legatorum ſapientia ſublatæ eſſent, pax tandem, cui & Pontifex [43] aſcribi voluit, eademque fœderis lege teneri, conſtituitur, nonnullis [44], quæ ad Regem pertinerent, conditionibus additis. Id inter cætera decretum, ut ſi qua impoſterum diſcordia inter eos quocumque modo excitaretur, Pontifex ejus judicandæ jus, poteſtatemque haberet; neque cuiquam arma adverſus alium ſumere jus eſſet, niſi poſtulato

B prius, expectatoque Pontificis decreto. Data publica per omnes fide, jurequejurando ſancita, 1455
pax [45] denuo *Neapoli* firmatur, anno ferme poſt ſuperiorem pacem.

38. *Mediolanenſi.* Qui hac de cauſſa Guernerum Caſtilionenſem, & Nicolaum Arcimboldum legatos miſerat. Ammirat. *Hiſt. Flor. lib. XXIII.*

39. *Regi.* Alphonſo.

40. *A Venetis.* Hieronymus Barbadicus, & Zacharias Triviſanus.

41. *A Franciſco.* Bartholomæus Vicecomes Novarienſis Epiſcopus, & Albericus Mallectus,

42. *Dominicus.* Capranica, vir ſanctitate clarus, cujus vitam pereleganter ſcripſit Baptiſta Poggius, quæ habetur in *Miſcell. Steph. Balutii To.* 3.

43. *Pontifex aſcribi voluit.* Ut ſocius, & ut ſequeſter.

44 *Nonnullis &c.* Nempe ut Alphonſo in Genuenſes, ac in Sigiſmundum Malateſtam arma movere liberum integrumque eſſet.

45. *Pax denuo Neapoli firmatur.* Iiſdem conditionibus, quibus a Venetis apud Laudum cum Franciſco, ac Florentinis facta fuerat, paucis tantum verbis ad regiam oſtentationem mutatis, ut adnotat Barth. Facius *lib. X. de Geſtis Alph. I.*

F I N I S.

O R A T I O

in Funere

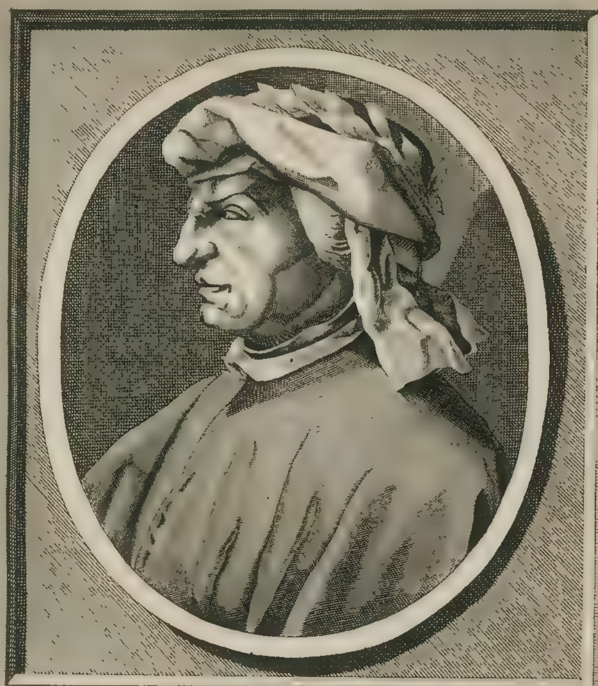
LEONARDI ARETINI

a POGGIO habita.

Ann. 1441.

HOdiernus, Florentini, dies atque hic publicus mœror communi voluntate ſuſceptus declarat quanta hujus præſtantiſſimi atque omni laude digniſſimi viri virtus extiterit, & quàm cara & grata univerſæ ſit civitati, cùm videamus omnes magiſtratus hujus urbis, omnium ordinum conſenſum, univerſum populum ad ornandam hanc funeris pompam una mente ſuis decretis ultro in eandem ſententiam conveniſſe. Nullus eſt enim qui ſe civem eſſe exiſtimarit, qui non ſuum ſtudium atque operam præſtiterit ad cohoneſtandas hominis exequias optimè de repub. meriti, & ejus cui parem rara ſecula protulerunt. Magnum quippe & præclarum hoc teſtimonium virtutis eſt & laudis, & mea ſententia plurimi æſtimandum. Is enim juſtus & verus eſt honor qui ſoli virtuti ſponte conceditur & rectè factis, non qui aliunde quæritur, aut precibus eſt aut ſuffragiis hominum mendicatus. Non generi, non majoribus, non parentibus Leonardi, non amicis rogantibus, ii honores tribuuntur, ſed probitati, prudentiæ, continentiæ, integritati vitæ; ut non externo opere quæſitus, ſed à ſola virtute profectus appareat. Itaque cùm cetera vitæ commoda nobis quærenda ſunt, tum verò maximè virtutis ratio omni conatu appetenda, cùm tanta illius cultoribus tum vivis tum mortuis ſint honoris præmia conſtituta. Licèt autem ſatis fructus virtutis in ipſa virtute poſitus videatur, tamen ad laudem quoque confert & poſteritatis memoriam ab his diligi, coli, ornari prædicari qui & ipſi in laude vixerunt. Sed mihi pietas præcipuè civitatis, tum celebris hoc in ornando funere civium frequentia maximè laudanda eſſe videtur, qui hujus ſingularis viri memoriam tam grata ſignificatione benevolentiæ proſequantur. Quæ res tum ſpectat ad mortui gloriam ſingularem, tum vivos excitat ad capeſſendum eum vitæ curſum quem propter conſpiciant hunc civem tales honores conſequutum ac tam carum reip. extitiſſe. Quamvis autem Leonardi virtus nullius externa laudationis opera egeat

LEONARDUS ARETINUS.

Orator et Historicus insignis.

egeat ad se ornandam, quippe qui sibi vivens laudem peperit immortalem, tamen præstandum est à nobis debitum officium amicitiæ nostræ, quæ jam ampliùs annis quatuor & quadraginta inter nos similium studiorum cursu cœpta semper viguit sanctissimè absque ulla querela aut benevolentiæ intermissione. Solent quandoque inter amicos dissensiones, jurgia, & contentiones exoriri, ut intermissio quædam benevolentiæ fieri videatur. Sed nostra semper inviolata permansit animorum conjunctio, quorum amorem nullius unquam dissidii causa distraxit. Et id quidem jure inter nos contigit. Ea namque vera est ac stabilis amicitia quam optimarum artium studium & bonorum morum similitudo contraxit; quæ quoniam mutua benevolentia & officiis fovetur, necesse est ut ita sit firma ac diuturna. Et licèt ab omnibus doctis ac eloquentibus viris hoc munus postuletur ut famam ejus qui hujus seculi nostri & doctorum omnium maximum fuit ornamentum celebrem reddere ad posteros debeant, tamen id præcipuè à nobis suo quodam jure videtur exigere jus nostræ amicitiæ & voluntatum studiorumque conjunctio; ut in quem vivum summa beneficia contulimus, defuncti quoque memoriam aliquo munere afficiamus. Sed antequam de eo quod proposui dicere aggrediar, paucis mihi queri liceat de communi omnium nostrum conditione, quæ mihi in angusto nimis & in incerto rerum statu videtur esse posita, deque fatorum injuria, quæ me omnibus his privarunt quos mecum ab ineunte adolescentia litterarum studia summa caritate & benevolentia devinxerunt. Nam primò communem doctorum omnium parentem Colutium Salutatum humanissimum ac doctissimum virum, tum Robertum cognomento Rufum, deinde Nicolaum Nicolum, viros omni litterarum genere & humanitatis studiis præstantissimos, deinceps omni virtute virum celebrem Laurentium de Medicis, pluresque alios summa mihi amicitia conjunctos eripuit nobis. Restabat hic unus veterum studiorum & quasi renascentis olim Academiæ Socius, quocum non solùm studia sed cogitationes quoque communicare solitus eram, revocans sæpe sermones nostros ad illam prioris ætatis nostræ jocunditatem, cùm omnes hi viverent quos modò nominavi. At hunc quoque in ipso fructu laborum suorum interceperunt, ostenderuntque nihil extremo die esse incertius, nihil hac nostra infirmius vita. Et quidem hic obitus nos admonet magis de futuro quàm de præsenti tempore esse cogitandum. Incertus est enim ac dubius status vitæ, fragilis hominum natura, corpus imbecille & quod multos subeat casus. Nam si, ut inquit Varro, homo bulla est, eo magis senex. Erat Leonardus noster septuagenarius, tamen valido corpore ac robusto, quippe qui raro adversam valitudinem sit expertus, ut nihil ei ad præsens quàm mors repentina extimescendum esse videretur. Sed nihil nos fallit magis quàm quòd nemo adeo senex est quin annum, ut scribit Cicero, speret se esse victurum. Quo fit ut longiùs quandoque trahamus res nostras quàm deceat viros sapientes & cogitata vitæ ratio postulet. Mors enim à tergo instat, & conatus nostros, quamvis honestos, in medio apparatus interscindit atque abrumpit, & omnia secum aufert, nisi quæ virtute & vitæ bonitate fuerint comparata. Itaque perbeati meo judicio illi æstimandi sunt, quorum vita non hac brevitate temporis circumscribitur, quæ omnibus animantibus est communis, sed ad posteros longo intervallo virtutum beneficio propagatur. Quamvis autem nihil sit in morte mali, neque post ipsam quidem, his qui justè & rectè vixerunt, (nam in ea vitæ anteactæ viri boni præmia adipiscuntur, totaque vita sapientis nihil aliud quàm mortis meditatio esse debet) tamen dolendum est nobis, qui reliqui sumus talium virorum præsidio & virtute privati. Etenim mors non his deflenda aut misera videri debet qui diem obeunt, si justitiam coluerunt, sed illis potiùs qui supersunt. Illi enim fortunæ omne arbitrium effugerunt, his novarum rerum impetus pertimescendi. Illi suum finem, in quo est vitæ perfectio, sunt sortiti; aliis asperum iter agendum. Quò verò meliores habentur fines quàm ea, quæ ad finem spectant, eò sapientis mors melior perfectiorque quàm hæc vita æstimanda est. His mors gravis esse debet quorum vita morti est similis, nulli virtuti conjuncta. Quibus autem perpetua laus & gloria vitæque anteactæ fructus proponitur, ii mortem æquo animo ferunt, tamquam laborum finem & præmia meritorum. Quoniam verò (ut jam redeamus quò nostra defluxit oratio) illius laudes sumus prosequuturi, cujus nulla pars vitæ laude vacavit, ita eas distribuemus ut tum vitam omni commendatione exactam, tum opera quæ in nostram utilitatem edidit recenseamus. Natus est hic Aretii civitate admodum antiqua ac maximè nobili & olim inter capita Ethruriæ, cùm ea potens viris armisque esset, æstimata. Hæc olim urbs adeo opibus virisque magnifica & opulenta fuit, ut eam solam quondam P. Scipioni ad bellum Punicum proficiscenti triginta millia scutatorum pollicitam esse, galeas totidem, pila, gæsa, hastas longas millia quinquaginta, summamque pari cujusque generis numero expleturam, secures, rutra, falces, alveolos, moles, quantum in quinquaginta longas naves opus esset, tritici centum & viginti millia modia, & viaticum decurionibus remigibusque allatura T. Livius refert. Magna profectò potentia, amplitudo, opulentia ejus civitatis censenda est, quæ tantum ad belli Punici expeditionis attulit quantum universa Ethruria vix hodie possit efficere. Sed & nostris quoque temporibus duabus rebus quibus honor & fama præcipuè acquiritur semper claruit, militari gloria, & studiis litterarum. Multos illa civitas nobiles & egregios in re mi-

[Margin: Vide Aretin. lib. 1. epist. 1. & seqq.]

[Margin: T. Livius lib. 28.]

militari viros, ut de superioribus sileamus, nostra ætate protulit, plures litterarum studiis in omni genere doctrinæ præclaros, quorum pars diem suum obiit, pars Dei beneficentia ad communem eloquentiæ & sapientiæ usum nobis reservavit; qui cùm sint vobis notissimi, eorum nomina, ne eis blandiri videar, prætermitto. Unum non præteribo, quod forsitan multis ignotum est, Franciscum Petrarcham virum doctissimum ac sapientissimum, cujus ingenio plurimùm debemus, patria, ut ipse testatur, Aretinum fuisse. Itaque maximas civitati illi docti omnes & habere & agere gratias debent, quæ Musarum domicilium videtur nostris temporibus extitisse. Certè ab eis humanitatis & sapientiæ studia exculta maximè sunt atque amplificata. Et genere Leonardus minimè claro fuit. Sed quod natura non attulit, virtus elargita est. A se ipso enim nominis claritatem ac generis nobilitatem traxit, quæ vera est & perfecta nobilitas. In quo enim virtutum splendor consistit, in eo ingenua ac perfecta nobilitas inest, non exteriùs proficiscens, sed nascens domi, non alieno sed proprio beneficio parta, non majorum opera, sed suis vigiliis, laboribus, studiis acquisita. Nam qui genus jactat suum, ut tragicus inquit, aliena laudat. Et quidem quanto præstat lumen præbere aliis quàm alieno splendore lucere, tanto satius est sibi peperisse nobilitatem quàm alteriùs munere accepisse; si tamen accipi potest, & non sibi quisque nobilitatem comparat virtutum gloria & rectè factis, ex quibus maximè nobilitatis aura resplendet. Itaque sive, ut Aristoteli videtur, ei nobilitas virtute & opibus comparatur, hic egregiè nobilis evasit; sive ut Stoicis placet, sola virtus illam parit, satis abundè nobilitatus est & claritate nominis per ora omnium pervulgatus. Ab ineunte adolescentia Latinas litteras in patria percepit; & cùm animo majora quædam conciperet, Florentiam se contulit, in qua uberior discendi facultas & amplior consequendæ laudis campus esse videbatur. Ibi quadriennio juri civili operam dedit. Quo in studio cùm plurimùm profecisset, supervenit Manuel Chrysoloras ex urbe Constantinopoli, Græcorum omnium sapientia & eloquentia tum facilè princeps, qui studia Græcarum litterarum, quæ jamdiu in Italia oblita & sepulta erant, apud nos primus excitavit. Et cùm plures ad ejus doctrinam confluerent, haberenturque cœtus præstantiores, Leonardus illorum gloria commotus, cùm in eo studio magnam laudem propositam videret, posthabita juris civilis cura, adhæsit Manueli; brevique effecit ut omnes coauditores tum bonitate ingenii, tum studio diligenti facilè superaret. Exercebatur tum Latina in Græcum sermonem, tum Græca in Latinum convertens. Sed cùm utraque in lingua adeo profecisset, ut eloquentia excelleret omnes, qui tum doctissimi habebantur, labores verò suos tantummodo laudari, nihil verò sibi afferre emolumenti cerneret, & premebatur inopia, ut qui tenui esset censu, rediit ad disciplinas juris civilis, quæ suis cultoribus opes & divitias pollicentur. Querebatur sæpe mecum pro nostra familiaritate se invitum & necessitate compulsum relinquere ea studia ex quibus magnam sibi gloriam paratam omnes prædicabant, & ad eam scientiam quæ jam antiquasset se everti; præsertim cùm tanquam studiorum suorum primitias jam quædam opuscula edidisset summa cum eloquentia & omnium commendatione. Accidit interea ut ego ad curiam Romanam proficiscerer, Bonifacio IX. Pontifice, fieremque paulò pòst quàm accesseram litterarum apostolicarum scriptor. Quod officium & utile est & honestati dignitatique conjunctum. Successit anno post Innocentius VII. defuncto Bonifacio in pontificatu. Et cùm antea Leonardus, qui illam legum molestiam effugere cupiebat, primò verbis, deinde litteris egisset mecum, ut curarem, ut in curiam accersiretur ad aliquod exercitium, ex quo victum honestum posset consequi, mihi verò cum his, qui essent Innocentio proximi summa esset necessitudo, laudando Leonardum, & orationis elegantiam virtutemque præ ceteris extollendo, ac simul quædam ejus scripta ostentando, effeci, ut is, licèt ignotus tum Pontifici tum ceteris, ab Innocentio Secretarius fieret, duorum præsertim opera, qui Pontifici etiam carissimi, mihique satisfacere cupiebant. Qua in re multas ac graves contentiones suscepi adversùs quosdam, qui illud idem summopere ambiebant. Sed ego omnia pro amico subeunda esse judicans, & illius desiderio satisfacere cupiens, nullum laborem, nullam diminutionem honorum, nullam malevolentiam pro nostra conjunctione declinandam putavi. Meis itaque litteris accitus ad Urbem, paulòque pòst meorum opera Secretarius effectus, ostendit vera esse, quæ à me de eo ferebantur; brevique se in Pontificis, qui humanissimus erat, benevolentiam insinuans, illi acceptissimus fuit. Eodemque officio, quod semper summa integritate, fide, innocentia administravit, Gregorii quoque atque Alexandri & Johannis tempore, cujus pontificatus quæstuosissimus fuit, functus est, multasque tum pecunias Johannis indulgentia contraxit. Sed cùm Johannes esset Bononiæ, Leonardus accitus est à vobis in Cancellarium. Quo in officio paucis mensibus præfuit. Nam tum novi exercitii difficultas, tum majoris spes emolumenti, eum coëgerunt ut abdicato officio, ad prioris exercitii vitam rediret. Romam, in qua Johannes Pontifex aderat, profectus est. Paulòque pòst uxorem duxit adolescentem optimam, ex qua unicum filium suscepit, quem mœstum & sordidatum flentemque videtis. Tum ad Urbem rediens, Pontificem sequutus est quoad Constantia civitate Germaniæ, quò Concilii causa accesserat, aufugeret. Hîc cùm cerneret Johannem præcipitem se agere, mul-

Vide Aretin. lib. 1. epist. 1. 2.

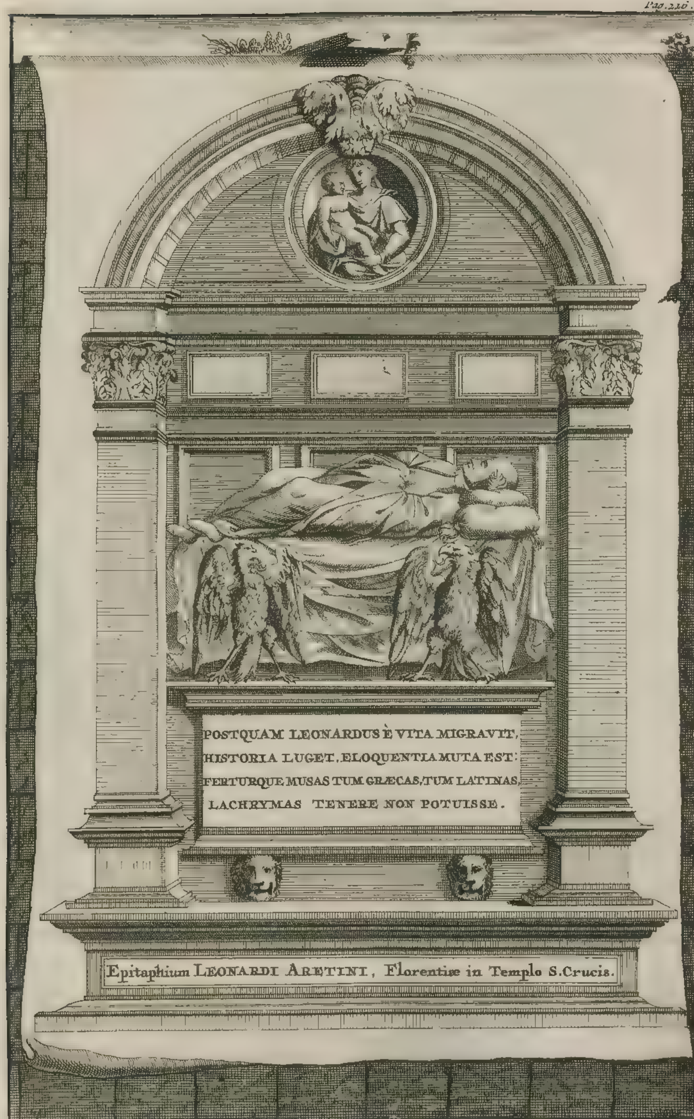
Vide Aretin. lib. 3 epist. 12.

ta verò tum pericula illum sequentibus impendere viderentur, finem illius sequendi sibi constituens, Florentiam reversus est. Et cùm litteris ac scribendi rure contentus, ac honesto otio frueretur, iterum cancellaria ei à vobis demandata est; quæ summa cum laude atque auctoritate usque ad extremum vitæ tempus ab eo gesta est. Functus est etiam summis magistratibus civitatis. Nam bis ex Decemviris summo civium favore factus fuit, vexillumque societatis tribus gessit, ac ex Prioribus unus creatus est. Ad id quoque (quod præcipuum est in civitate) vexillum pervenisset, nisi mors vivendi finem attulisset: quæ licèt in ætate provecta contigerit, tamen acerba dici potest atque immatura, si virtutes ejus consideretis, si mores, si scribendi utilitatem, si gravitatem, si prudentiam, si otium quod semper ad scribendi curam utilitatemque viventium conferebat. Quæ omnia nobis dies unus abstulit, eumque abstulit quem, si fas esset optare, oportebat fieri immortalem. Quia autem duo genera sunt hominum qui procul à laude militari vitam honestam sequuntur, alterum eorum qui animum suum applicant ad rempub. gubernandam, inque ea administranda labores pro communi utilitate suscipiunt, alterum eorum qui otio dediti litterarum quiescunt procul à turbine populari, utrumque Leonardus noster est summa cum laude complexus. Nam otii fructus uberrimos nobis & quamplurima ingenii sui monumenta reliquit. Rei etiam publicæ curas gubernandæ adiit; in qua ita versatus est, ut summa continentia, integritate, & virtute, atque innocentia nemini cesserit, & præstiterit multis. Magna hæc summi ingenii argumenta sunt & præstantis naturæ insignia, cùm in otio tantum reipub. muneribus sit impartitus quantum qui nihil aliud agunt, & tanta conscripserit quanta ne illi quidem assequuntur qui procul à reip. laboribus summa in quiete consenescunt. Vita fuit per omnem ætatem parcissima ac severa. Summa vixit æquitate, continentia animi, modestia, justitia, ut qui neminem unquam lacessierit injuria, nemini maledixerit. Amicis præsto erat, si quid ejus opera uti vellent. Prudentia ac gravitas in eo viguit singularis. Quod ei tempus à litteris supererat & à reip. negotiis, tum privatæ rei impartiebat, tum cœtui amicorum, quibus admodum delectatus. Domi severus, foris humanus fuit. Morosior paulùm difficiliorque habitus est quàm studia humanitatis & doctissimi viri ratio postulare viderentur. Sed morositatem parcitatemque à natura contraxit, virtutes sibi studia ac scribendi agendique diligentiaque pepererunt. Verùm quod multis vitio tribuitur, id ego in viris doctis minimè judico reprehendendum. Non enim aliquando non sibi nasci hominis est virtute præstantis, sed trunci potiùs ac stipitis insulsi. Quidam tarditate mentis & stupore quodam pigrescunt, nihil sentientes, etiamsi more bubulorum stimulo pungantur. Quod non virtutis videtur esse, sed stupiditatis. Nam excitata ingenia prompta vigentia necesse est commoveri quandoque ad breve tempus; & aut aliorum timiditate aut injuria aut errore subita quadam indignatione excitari, id magis naturæ ingentis ac perspicacitatis esse videtur quàm aut dissimulare passionem, ut multorum qui se bonos haberi volunt mos est, aut omnino non commoveri, quod nulla virtus præstat, sed mores aut callidi aut hebetes sensus aut ignari. Non autem subita effervescentia & repentina quædam indignatio, quæ nemini noceat, est vituperanda, sed potiùs commendanda. Excitat enim animum, & ingenium solet reddere perspicacius. Hæc vitæ ratio viri optimi fuit, quam paucis prosequuti sumus, ut ad ea quæ majora sunt, quæque mihi secundo loco proposueram dicenda, veniamus. Cum adhuc Græcis auctoribus Florentiæ vacaret, transtulit sermonem quendam beati Basilii, quem habuit ad discipulos instituendos mira dicendi suavitate, ut non traducta oratio, sed à se profecta videretur. Deinde summa elegantia dialogum quendam edidit, in quo cum primo libro viros præstantissimos doctissimosque Dantem, Franciscum Petrarcham, Johannem Boccatium, eorumque doctrinam, eloquentiam, opera impugnasset, secundo in superioris excusationem ipsorum & virtus laudata est. Et vita Tiberii & Cai Gracchorum, Pauli Æmilii, Catonis posterioris, Sertorii quoque & Ciceronis ex Plutarcho Latinas fecit. Sed vitam Ciceronis non tamquam interpres sed velut à se editam composuit, multa addens à Plutarcho prætermissa. De laudibus hujus florentissimæ urbis edidit librum unum. Transtulit præterea libellum Xenophontis de tyranno, ex Platone verò Gorgiam & Phœdonem & epistolas quasdam. Ex Aristotele autem œconomicam, in cujus explanationem quædam edidit, ac ethicorum & politicorum libros, in quibus rejecta barbarie pravorum translatorum, ita ad verbum ferè sententias exprimit ut facilè intelligi queant à Latinis. Insuper Aristotelis vitam scripsit multis ex auctoribus tam Græcis quàm Latinis contractam. Commentaria quoque primi libri belli Punici ex Polybio Græco historico duobus libris expressa reliquit. Ex Procopio historiam Gotthorum quatuor libris complexus est. Volumen quoque epistolarum & plura opuscula, velut de militia, contra hypocritas nostri temporis, separatim historiam; multaque præterea composuit in quibus dicendi elegantia & summa ingenii vis apparet. Sed quod sibi summam etiam laudem omnibus affert seculis, historia est de rebus Florentinorum duodecim libris scripta. Orsus est eam paulò supra trecentesimum annum, à quo tempore res populi Florentini certiores ex superiorum scriptis reperiuntur, opus certè luculentum, & quo fama nomenque Florentinæ urbis in æternum ad po-

posteros certo & maximæ auctoritatis scriptore demandabitur. Non autem quod proposuerat ad extremum deduxit. Nam cùm constitueret ad hæc nostra tempora usque historiam prosequi, bella solummodo quæ cum priori Duce Mediolani gessimus conscripsit, reliqua perficere conantem mors interrupit. Hujus historiæ causa singulare à vobis est ei virtutis præmium constitutum, quod & gratæ & ob susceptum beneficium civitatis memoriam præberet & alios excitaret ad commendanda gesta ejus urbis quæ tam memorem se præstaret bene erga patriam meritorum. O civitatem egregiam! O rempub. & summis laudibus extollendam! O dignam maximo imperio urbem, in qua tanta doctrinæ præmia exposita esse videamus! Neque ullam esse rempublicam, ullum populum, ullos Principes, apud quos studiis humanitatis & eloquentiæ deditis majora virtutis munera sint concessa, apud quos tantus habeatur optimarum artium studiis honor. Nam cùm primùm domicilium Leonardus Florentiæ elegit historiamque cœpit contexere, civitate à vobis & certa censûs quantitate, quæ etiam ad filios manaret, in civitate donatus est. Eadem immunitas & Carolo quoque Aretino summa eloquentia atque sapientia prædito postmodum concessa. Postremò quoque & mihi, licèt in doctorum aut eloquentium numero minimè sim censendus. Sed tamen mihi, eadem similium studiorum de me concepta opinione, idem muneris tribuistis. Leonardi verò, quæ antè ad tempus concessa erat, immunitatem in laborum suorum retributionem perpetuam effecistis. Tantum abest ut hanc rempub. pœniteat gratias beneficii reddidisse, ut illud majore liberalitate voluerit esse accumulatum. Ubinam gentium audimus tanta beneficia cives, tam propensam in ornandis viris excellentibus civitatem, tanta suffragia eloquentiæ studiis impensa? Hæc verò præstans humanitate ceteris gentibus communis bonarum artium patria dici debet & dicendi artis officina, quæ humanitatis doctrina præditos recipit, colit, fovet, & summis honoribus ornat, tum dum spiritum trahunt, tum etiam dum vita sunt functi. Apud Athenienses olim magna copia fuit scriptorum qui eorum res gestas suis vigiliis ornarunt, tum Græci, tum peregrini; sed nullum eorum legimus aliqua ab Atheniensibus suorum laborum præmia publicè consequutum. Romanorum facta ac dicta multa præclara ingenia conscripsere. Ennium tantùm civitate donatum accepimus opera P. Scipionis. Nullum ex reliquis, cùm plures fuerint, comperimus aliquo à repub. munere affectum, cùm sua in tradendo posteritati Romanorum memoria vitam & operam collocassent. Hæc sola inter ceteras urbes, tamquam sapientiæ domicilium & studiorum optimorum auctrix, admirabili quadam virtute & animi excellentia Pierum, qui primus ejus gesta suis scriptis in lucem prodere est aggressus, maxima beneficia in vivum, singulares honores in mortuum collocavit, ostenditque quam accepti ii sibi essent quorum opera in suo honore & laudibus versaretur. Magnum hoc in reliquis incitamentum ad capessendum id doctrinæ genus in quo qui elaborant, maxima suorum laborum vigiliarumque sunt præmia consecuti. Major illorum consolatio quibus civitatis indulgentia fuit tam propensa ut singuli munere fungerentur maxima civium gloria, quorum nomen reddetur scriptorum studiis & tali beneficentia immortale. Sed quoniam Leonardus iter nobis ostendit, tum virtutibus suis, tum ingenii præstantia, ad laudem & gloriam consequendam, hortor eos quorum vitæ ratio est à literis aliena ut ejus virtutem, continentiam, probitatem, caritatem erga patriam imitentur. Licet enim etiam sine litteris civem esse præclarum & eum rempubl. tum consilio atque opere juvare. Nam & apud priscos illos & apud posteriores fuere permulti absque ulla doctrina excellenti virtute præditi, qui res & bello & pace præclaras magna cum laude gessere. Et cum virtutis laus in actione consistat, continentiam, probitatem, innocentiam, animum in consulendo liberum, in agendo diligentem potiùs quàm scientiam civitas desiderare atque appetere videtur. Verùm litteræ si accedant, minimè sunt repudiandæ, sed appetendæ potiùs si desint, quoniam afferunt summum ornamentum earum cultoribus, & ad res agendas doctiores ac perfectiores solent reddere. Illos verò quibus Musæ sunt cordi, quique bonarum artium studiis deduntur, obsecro ut eum vitæ cursum quem cœperunt, dicendo scribendoque prosequi omni conatu atque animi contentione nitantur, sectenturque illius vestigia cujus laudes in cælum consensu omnium efferuntur, in primis autem virtutem colant & habeant vitæ ducem, sine qua & litteræ contemnendæ sunt, & doctrina omnis videtur esse repudianda. Nam quibus pluris est scientia quàm virtutis indagatio, ii viri evadunt callidi & perniciosi & tum reipubl. tum ceteris inutiles. Longè enim errant illi à quorum mentibus abest virtus suorum actuum atque operum moderatrix, doctrinamque ad salutem hominum comparatam ad perniciem gentium convertunt. Re enim honesta abutuntur ad scelus & perfidiam, & tamquam virginem castam videntur prostituere in nefarios usus. Itaque omnes qui viri magni & ceteris præstantiores esse volunt nomenque suum reddere clarum, litterarum studiis & doctrinæ exercitia virtutum adjungant, eaque ad reipub. & ad singulorum utilitatem conferant. Præstat enim indoctum civem esse quàm malum, minùsque malus civis rudis quàm doctus qui rempubl. perturbat & nocet civitati. Qui autem hæc duo enixè amplectuntur, necesse est ut primùm beata vita fruantur, quæ virtute & rectè factis acquiritur, tum verò assequantur memoriam nominis sempiternam,

postre-

Pag. 226.

Epitaphium LEONARDI ARETINI, Florentiæ in Templo S. Crucis.

postremò felicitatem futuræ vitæ, quæ eſt vera & perfecta felicitas, quamque omnes debemus appetere, conſequuntur.

Epiſtola POGGII ad GUARINUM, in qua ſcribit *Quintilianum* ſeſe apud Monaſterium S. Galli, ac *Aſconium Pedianum* adinveniſſe, ob quod communi Rhetorum utilitati gratulatur.

POGGIUS GUARINO VERONENSI *Sal. pl. d. Licet inter quotidianas occupationes pro tua in omnes humanitate & benivolentia ſingulari commodum ſemper tibi mearum litterarum adventum eſſe non ignorem, tamen ut hiſce perlegendis præcipuam quandam præſtes attentionem. Te majorem in modum obſecro: non quidem ob eam cauſam, ut aliquid in me ſit, quod vel ſumme otioſus requirat; ſed propter rei dignitatem, de qua ſcripturus ſum; quam certe ſcio, cùm ſis longe peritiſſimus, non parvam tibi ceteriſque ſtudioſis hominibus eſſe allaturam animi jocunditatem. Nam quid eſt (per Deum immortalem!) quod aut tibi, aut ceteris viris poſſit eſſe jocundius, gratius, acceptius, quam cognitio earum rerum, quarum commercio doctiores efficimur, & quod majus quiddam videtur, elegantiores? Nam cùm generi humano rerum parens natura dederit intellectum ac rationem; tanquam egregios duces ad bene beateque vivendum, quibus nihil queat præſtantius excogitari; tamen haud ſcio, an ſit omnium præſtantiſſimum, quod ea nobis elargita eſt uſum atque rationem dicendi, ſine quibus nec ratio ipſa, neque intellectus quicquam ferme valerent. Solus eſt enim ſermo, quo nos utentes ad exprimendam animi virtutem a reliquis animantibus ſegregamur. Permagna igitur habenda eſt gratia tum reliquorum liberalium & artium inventoribus, tum vel præcipue his, qui dicendi præcepta ac normam quandam perfecte loquendi ſuo ſtudio & diligentia nobis tradiderunt. Effecerunt enim ut qua in re homines ceteris animantibus maxime præſtant, nos ipſos & homines antecelleremus. Hujus autem ſermonis ornandi atque excolendi cum multi præclari, ut ſcis, fuerint Latinæ Linguæ auctores, tum vel præcipuus atque egregius* M. Fabius Quintilianus*: qui ita diſerte, itaque abſolute ſumma cum diligentia exequitur ea, quæ pertinent ad inſtituendum perfectiſſimum oratorem, ut nihil ei vel ad ſummam doctrinam, vel ſingularem eloquentiam meo judicio deeſſe videatur: quo uno ſolo, etiamſi Cicero Romanæ parens eloquentiæ deeſſet, perfectam conſequeremur ſcientiam recte dicendi. Is vero apud nos antea (Italicos dico) ita laceratus erat, ita circumciſus, culpa, ut opinor, temporum, ut nulla forma, nullus habitus hominis in eo recognoſceretur. Tute hominem vidiſti hactenus* lacerum crudeliter ora;

Ora manuſque ambas populataque tempora, raptis
Auribus & truncas inhoneſto vulnere nares.

Dolendum quippe erat & ægre ferendum, nos tantam in hominis tam eloquentis fœda laceratione jacturam oratoriæ facultatis feciſſe. Sed quo plus tunc erat doloris & moleſtiæ ex ejus viri mutilatione, eo magis nunc eſt congratulandum, cum ſit in priſtinum habitum ac dignitatem, in antiquam formam atque integram valetudinem noſtra diligentia reſtitutus. Nam ſi M. Tullius magnum præ ſe fert gaudium pro M. Marcello reſtituto ab exilio; & eo quidem tempore, quo Romæ plures erant Marcelli ſimiles, domi foriſque egregii ac præſtantes viri: quid nunc agere docti homines debent & præſertim ſtudioſi eloquentiæ, cum ſingulariſſimum lumen Romani nominis, quo extincto nihil præter Ciceronem ſupererat; & cum modo ſimili lacerum ac diſperſum non tantum ab exilio, ſed ab ipſo pæne interitu [1] *revocaverimus? Nam me hercule! niſi nos auxilium tuliſſemus, neceſſe erat illum propediem interiturum. Nam neque eſt dubium virum ſplendidum, mundum, elegantem, plenum moribus, plenum facetiis fœditatem illius carceris, ſqualorem loci, cuſtodum ſævitiam diutius perpeti non potuiſſe. Mœſtus quidem ipſe erat ac ſordidatus, tanquam morti rei ſolebant: ſqualentem barbam gerens ac concretos pulvere crines: ut ipſo vultu atque habitu fateretur ad immeritam ſententiam ſe vocari. Videbatur manus tendere, implorare Quiritum fidem, ut ſe ab iniquo judice tuerentur; poſtulare & indigne ferre quod qui quondam ſua ope, ſua eloquentia multorum ſalutem conſervaſſet, nunc neque patronum quempiam inveniret, quem miſereretur fortunarum ſuarum; neque qui ſuæ conſuleret ſaluti, aut ad injuſtum rapi ſupplicium prohiberet. Sed quia temere perſæpe eveniunt, quæ non audeas optare, ut inquit Terentius noſter, fortuna quædam fuit cum ſua, tum maxime noſtra, ut cum eſſemus Conſtantiæ otioſi, cupido inceſſeret viſendi ejus loci, quo ille recluſus tenebatur. Eſt autem Monaſterium S. Galli prope urbem hanc millia paſſuum XX. Itaque nonnulli animi laxandi, & ſimul perquirendorum librorum, quorum magnus numerus eſſe dicebatur, gratia eo perreximus. Ibi inter confertiſſimam librorum copiam quos longum eſſet recenſere,* Quintilianum [2] *comperimus, adhuc ſalvum & incolumem, plenum tamen ſitu, & pulvere* [3] *ſqualentem. Erant enim non in Bibliotheca libri illi, ut eorum dignitas poſtulabat, ſed in teterrimo quodam & obſcuro carcere, fundo ſcilicet unius turris, quo* [4] *nec capital. quidam rei damnati retruderentur. Atqui ego pro certo exiſtimo, ſi eſſent qui hæc barbarorum ergaſtula, quibus hos detinent viros, rimarentur ac cognoſcerent more majorum, ſimilem fortunam experturos in multis, de quibus jam eſt conclamatum. Reperimus præterea libros tres primos & dimidiatum quarti* C. Valerii Flacci Argonauticon, *& expoſitiones tanquam thema quoddam ſuper octo Ciceronis Orationibus* Q. Aſconii Pediani, *eloquentiſſimi viri, de quibus, ipſe meminit Quintilianus. Hæc mea manu tranſcripſi & quidem velociter, ut ea mitterem ad Leonardum Aretinum & Nicolaum Florentinum.* [5] *Habes, mi ſuaviſſime Guarine, quod ab homine tibi deditiſſimo ad præſens tribui poteſt. Vellem potuiſſem etiam librum tranſmittere; ſed Leonardo noſtro ſatisfaciendum fuit. Verum ſcis, quo ſit in loco, ut ſi eum voles habere, puto autem te quamprimum velle, facile id conſequi valeas. Vale & me, quoniam id mutuo ſit, ama. Conſtantiæ XVII. KL. Jan. Anno Chriſti M CCCCXVII.*

1. *In avitam patriam*, addit Mabillon.
2. *Reperimus.* Mabill.
3. *Refertum.* Mabill.
4. *Ne vita quidem damnati detruderentur*, Mabill. *ne capitales quidem rei*, Menag.

5. Addit Mabillon: *qui cum a me hujus theſauri adinventionem cognoviſſent, multis a me verbis Quintilianum per ſuas literas quamprimum ad eos mitti contenderunt.* Hæc in noſtro codice deſiderantur.

FRANCISCI BARBARI EPISTOLA AD POGGIUM,

In qua gratias agit ob varia & utilia Reipublicæ Literariæ allata.

ETsi præclari facti tui conscientia & eruditorum hominum, de quibus bene meritus es, tanta etiam voluntate contentus sis; tamen pro ea litterarum necessitudine, qua non mediocriter devincti sumus, nostra interesse putavi tibi gratias agere, ut humanissimum hoc officium tuum minime silentio præterirem: cùm illorum indicium librorum ad nos dimisisses, quos opera & diligentia tua nobis & posteris recuperasti, ut privatim & publice maximo gaudio & gratulatione frueremur. Nihil enim prope gratius ac jocundius indicari potuisset, quam id, quod communiter ad laudem tuam, quæ (ut debet) nobis carissima est, & ad humanitatis & doctrinæ amplitudinem maximum in modum pertineret. Quis tantum in bonos omnes studium, tot pro communi utilitate labores, tot immortalia beneficia, nisi ingratus esse & haberi velit, tacitus cogitare posset, non intelligo. Tu Reipublicæ causa quid facturus esses facile declarasti; cum te non vis hyemis, non nives, non longitudo itineris, non asperitas viarum, ut monumenta literarum e tenebris in lucem erueres, retardarunt. Tu Tertullianum, *tu* Marcum Fabium Quintilianum, *tu* Q. Asconium Pedianum, *tu* Lucretium, Silium Italicum, Marcellinum, *tu* Manilium Astronomum, L. Septim. Valerium Flaccum, *tu* Caprum, Eutychium, Probum, Grammaticos, *tu complures alios Bartholomæo Collega tuo adjutore vel fato functos vita donastis, vel longo, ut ajunt, postliminio in Latium reduxistis. Quo factum est, ut in medio desiderii tui cùm a me abesses, te potissimum isthic esse gauderem. Quidni, cum nihil tibi propemodum honorificentius ac doctis viris acceptius assequi potuisses, quam ut antequam postulares, majora quam velles, plura quam sperares vetustatis monumenta in squalore latentia ad eruditorum hominum conspectum retulisses. Lycurgo summo viro gloriæ datum est, cum primus Homerum variis in locis per frusta dispersum, quem apud Creophyli pronepotes integre servatum invenerat, ex Asiâ totum in Græciam reportasset. Si quid illi doctissimi homines, ubicunque sunt, sapiunt, nonne civicam tibi coronam, quæ vitæ ac salutis a te restitutæ testimonio sit, debent, cum tua virtute factum sit, ut deinceps immortalitatem facile sperare possint: præsertim cum non modo clarissimi viri, sed etiam infimus quisque civis conservatores suos hoc honore dignos judicarit. Aesculapium inter Deos relatum accepimus, postquam cum alios nonnullos, tum Hippolytum supremum vitæ diem functum, aliquot tamen post annos moriturum, ab inferis revocavit: cui si populi, nationes, provinciæ sacras ædes dicaverunt, quid vobis (nisi hoc consuetudo jam pridem abolevisset) faciundum putarem, qui tot illustres ac sapientissimos viros mortuos inperpetuum resuscitastis? quorum ingeniis ac institutis non solum nos, sed etiam posteri bene dicere ac honeste vivere poterunt. Si his, qui castella, urbes, provincias, receperant, triumphum dari majores nostri censuissent, & ego dignitate ac auctoritate & gratia tantum possem, quantum hi, qui fuerunt amplissimi in literario senatu & in æde Musarum, te triumpho dignissimum decernerem; quippe cum eorum doctrina & ratio humano generi longe plus adjumenti afferre possit, quam aliquorum illustrium ducum res gestæ attulerunt. Nam ut hæ paucos indices aliquando ut unam civitatem & unam*

A *interdum provinciam ab imminentibus periculis cum magna mortalium occasione deliberaverunt & a frugalitate ad omne libidinis genus plerumque converterunt; sic humanitatem & disciplinam, quæ ad bene beateque vivendum & ornate dicendum accommodatæ sunt, non modo privatis rationibus, sed urbibus, nationibus, universis denique hominibus non mediocres utilitates afferre posse dubitandum non est. Athenienses enim cùm Apollinem opinione sua sapientissimum Deum consulerent, responsum retulerunt: Se præstantissimos cives habituros, si quod optimum ac pulcherrimum esset, liberorum suorum auribus imponerent. Quod cum doctrinam, quæ libero homine*

B *digna, liberos facit, prætenderet; id Indorum gemmas male & aurum interpretati sunt; cùm id non ad probitatem, non ad continentiam, non ad constantiam, sed ad avaritiam, cupiditatem, libidinem ac levitatem propensiores reddat. Cato ille perfectus, Ciceronis sententia, Stoicus, cum ex Asia Athenodorum gravissimum Philosophum deduxisset, plus sibi gloriæ, quam Cn. Pompeio ac L. Lucullo deberi censuit, quod inermis ex Asia honestiora spolia retulisset, quam ipsi maximis copiis, magnis rebus gestis, essent consecuti. Ex quibus ille superior Mithridatico bello, cum Possidonii doctissimi viri visendi ac salutandi causa domum venisset, fores percuti de more*

C *a lictore vetuit, ac fasces litterarum domicilio submisit; is cujus imperio ortus occasusque parere didicerat. Quid multa? Nonne Cæsar Dictator M. Tullium hostem quondam suum omnium triumphorum majorem lauream adeptum esse confessus est? Quid quod majores nostri eadem corona Poetas & eos, qui triumpharent, dignos esse censuerunt? Innumerabilia exempla sunt, quæ hic loci, ne infinitus sim, prætermitto. Nec ab honore collegæ & tuo quispiam alienior esse debet, quod M. Marcellus & P. Scipio curru triumphali invecti non sunt, cum Syracusas & Hispanias sine magistratu in potestatem redegissent; quod te & Bartholomæum ad hoc munus obeundum summi &*

D *honestissimi ecclesiæ Romanæ Pontificis delectos publice dimiserunt. Quod si Q. Fulvio Capua capta & Opimio Fregellanis ad deditionem compulsis triumphus decretus non pro recuperatis, quæ aliquando Reipublicæ fuissent, laurea decerni jus esset; quis ita de rebus male sentiet, ut vos vel honore statuæ dignos non putet, cum Olympionicis qui nunquam ex se, sed ex lateribus & lateratis suis nobilitati sunt, statuas dicatas acceperit, vos autem ingenio & industria ea perfecisse cognoscat, quæ nisi per homines & peritos & diligentes effici non potuissent. Præterea Sex. Pacuvius Taurus, Ædilis plebejus, cùm unam Sibyllarum statuam, duas autem M. Messala, quæ*

E *juxta rostra positæ fuerant, restituissent, & plerique sacras ædes ac privatas domos refecissent, non mediocrem laudem adepti sunt; Vos vero quid non estis consecuti, cum Oratores, Poetas, Historicos, Astronomos, Grammaticos, qui jam sine ulla dubitatione deleti erant, restituissetis? Profecto non usitatus honos ac pervulgatus vobis tribuendus est, sed novi singularesque debentur. Ignominia econtra notandi sunt illi Germani, qui clarissimos viros, quorum vita ad horum memoriam sibi commendata esse debuit, quantum in se fuit, vivos diuturno tempore sepultos tenuerunt: quod si prudenter factum est, quid negligentius? si ex sententia, quid crudelius?*

F *An quisquam ita invidus esset, ut vos exornari nimium a me censeat? Quos autem orno? Eos nempe, qui hujus litterariæ reipublicæ plurima adjumenta atque ornamenta contulerunt. Libero patri veteres aram dicare, templa collocare, & hecatombas facere voluerunt, qui reperiundi vini usus auctor fuisset, quod plerumque libidinis, furoris, insaniæ instrumentum est. Nos vero præstantissimorum librorum inventoribus vel mediocrem honoris gradum nega-*

ga-

gabimus? Profecto si majores nostri novitati invidissent; nec virtutem, nec industriam multis ac præclaris monumentis honestassent, nobis tot bene dicendi præcepta, tot bene vivendi exempla defuissent. Constat statuam C. Terentiæ sive Suffeciæ virgini Vestali decretam fuisse, ut poneretur ubi vellet, quia nescio quid campi Tiberini gratificata esset Populo Romano: quæ femina si hoc fortunæ munere tanto honore donata est, quis iniquum putarit, si tibi & collegæ non loricatam, non equestrem, non inauratam, sed togatam & æream in æde Camœnarum decernerem. Vellem, Poggi carissime, ut omnes vel exemplo meo curam & industriam, ac diligentiam tuam in imitationem dignam, non invidiam putarent. Profecto nisi hic honestissimus prorogandi memoriam hominum mos prorsus sublatus & antiquatus esset, honorificentissimis verbis hujus monumenti causas complecterer ipsa scriptura, sed quoniam hanc veniam nobis & ætatis nostræ & reipublicæ status non præbet, vel senioris illius Catonis mei consilio contentus eris, qui suas res gestas non marmoreis ac argenteis imaginibus, quæ tempestate & vetustate intereunt, sed diuturna civium suorum memoria in perpetuum commendavit. Hæc si tecum cogitabis, æquiori animo & majori consolatione nostrorum temporum injuriam feres. Quid enim magnificentius ac præclarius assequi poteras, quam immortalia hæc tua merita non latere in tenebris, nec esse abdita; sed cum in luce Europæ tum in oculis Germaniæ provinciæ, atque in auribus omnium gentium & nationum esse posita? Quantum & illud est, quod in hoc communi gaudio vobis omnes gratulantur, vobis gratias agunt, quod curas vestras in Reipublicæ dignitatem ac utilitatem defixistis? Quo fit, ut sperem, quemadmodum cerasa Luculliana, Zizypha Papiniana, cum alter e Ponto post Mithridaticam victoriam, alter e Syria in Italiam detulisset, & quemadmodum mala ab Appio e Claudia gente Appiana & pira a Mallio Malliana cognominata sunt; sic hæc litterarum scientia, quæ vestra ope ac opera e Germania in Italiam deferetur, aliquando & Poggiana & Monte-Politiana vocabuntur. Cur autem id sperem? Quod si peregrini quidam frutices, retentis vocabulis, transmigrationis suæ auctoribus æternam memoriam propagaverunt, quid de vobis exspectari par est, qui hos honestissimos & singulares humanitatis & disciplinæ fructus ad nos attulistis. Accedet ad gratiam, cum uberrimam laborum tuorum mercedem suscepturus sis, si quando, quod maxime vellem, is in universam rempublicam summam potestatem habebit, cui in doctrina, cui in virtute, cui in laude percipienda ab ineunte ætate plurimum studii fuit & temporis. Erit enim sapientis Pontificis Max. beneficiis vestram memoriam persequi & magna vobis præstare, quandoquidem non parva in hoc genere a vobis accepit, quæ eo majora judicio meo censeri debent, quo minus erant exspectata. Sententiam de te & collega non levem & republica dignam dixisse videor: si quis tamen eorum, qui favent laudi tuæ, honorificentiorem dixerit, in eam me iturum facile recipio; hac tamen mea te contentum fore existimo, cum pro tua singulari prudentia eum honestum tibi triumphum videri putem, cum bene de republica meritis, verbis testimonium, ac consensu spectatissimorum hominum datur. Hæc hactenus. Reliquum est, ut te moneam & horter, ut incumbas toto animo & studio omni in eam rem, & reliquam illam peregrinationem, ad quam, ut ad optimum ac doctissimum Guarinum Veronensem scripsisti, probe te comparaveras, ne ullam publicæ & amplificandæ tuæ dignitatis occasionem deseras ac prætermittas. Majus enim quoddam a te Romanæ litteræ, quam adhuc præstiteris exspectant; quod in eam spem abductæ sunt, (ad hoc enim natus esse videris) ut per te Ciceronis *de Republica, &* Varronis *divinarum ac humanarum rerum, &* Crispi, & Livii *libros, &* Catonis *Origines (ut ceteros omittam) recepturæ sint. Quare, Poggi suavissime, perge, ut cœpisti: nihil tibi sit antiquius, quam quod in his studiis & liberalissimis artibus conducere judicabis. Hi labores quietem, & hæc impensa gloriæ & fortunæ tuæ fructum quam amplissimum reddent. Quod eo diligentius tibi faciundum est, quod & valitudo Bartholomæi nostri hoc tibi munus magis necessarium efficit. Cum enim illius operam ac vigilantiam non parum his litteris allaturam sperarem, nescio quo casu suo, & fato nostro magna ex spe decidimus. Quamobrem omnes in te conversi sumus, quemadmodum vectores sæva tempestate vexati & cunctis navalibus armamentis nudati oculos in sacram anchoram vertere soliti sunt. Tu igitur solus pro tua cetera diligentia tantum proficis, ut hac tua cura & industria Bartholomæi valitudinem ad hoc munus minus graviter feramus, quæ certe literatis hominibus permolesta est. Id vero nisi tu conficias, quis alter exspectationi nostræ respondeat, nescio; & tu communi utilitati & tuæ dignitati defuisse videberis. Quam quidem ad rem ut commodius navare operam queas, quæcunque inveneris, modo digna judicaris, ut scribi cures, & rogo & oro: quid invenisse enim prodest, nisi inventis uti liceret. Nam ut illud plerumque fortunæ, sic hoc virtuti attribui justis ex causis solet: nec indecorum erit beneficium tuum tueri, cujus fundamenta non opinione solum feceris, sed re quoque ipsa auxeris & confirmaveris. Andronici Rhodii vetus vocabis exemplum: nam cum Sylla Apelliconis Bibliothecam Athenis Romam misisset, eique Tyrannionem Grammaticum præfecisset, Andronicus adhibitis librariis & Aristotelis & Theophrasti libros, qui pæne ignoti erant, conscripsit, eosque doctissimis hominibus misit, unde ferme reliqua omnia exempla nata sunt; & ipse apud posteros diligentia sua nobilitatus est: quod tibi quoque faciundum esse judico. Ita enim videri videor: omnes qui favent Poëtis, Oratoribus, Historicis, Philosophis, Mathematicis, qui Latinis denique literis dediti sunt, tuas in laudes certaturos, quod non parvi genus ornamenti censeo. M. Varronis, librorum, qui primo Romæ constituti sunt, curam habentis, ab Asinio Pollione imago posita est, quæ sibi, judicio meo, non minus honoris attulit, cum a principe oratore ac cive amplissimo sibi collocata esset, quam cum eundem classis præfectum Pompejus ille Magnus confectis piratis navali corona donavit. Quod si fortunarum tuarum ratio impedimento sit, hujus impensæ partem in me & alios, qui veteris sciptura vestigia colimus, arbitratu tuo conferas: tibi enim non modo velut censori parendum statui, sed extra ordinem munus hoc sine provocatione decrevi. Quare voluntati meæ, & honestissimæ peritorum omnium expectationi satisfacies. Quod de tanto singulari in nos amore scribis, gratissimum est: hunc & tu fovebis, & ego quibuscunque potero rebus augebo. Vale. Ex Venetiis pridie Nonas Julias Anno Christi M. CCCC. XVII.*

INDEX
NOMINUM AC RERUM.

Bri-

G.

I.

Jo-

L.

M.

N.

Ni-

R.

S.

T.

V.

Ve-

EMENDANDA.

Pag. 129. lin. 15. pro equi- *lege* equites, pag. 136. lin. 10. pro datus *lege* datas.

NOI REFORMATORI

dello Studio di Padoa.

Havendo veduto per la Fede di Revisione, & Approbatione del P. F. Tommaso Maria Gennari Inquisitore nel Libro intitolato : *Poggii Historia Florentina nunc primum in lucem edita, &c.* non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Attestato del Segretario Nostro; niente contro Prencipi. & buoni costumi, concedemo Licenza a *Gabriel Hertz* Stampatore, che possi esser stampato, osservando gl'ordini in materia di Stampe, & presentando le solite copie alle Publiche Librarie di Venezia, & di Padoa.

Dat. 15. Luglio 1715.

(Carlo Ruzini K. Pr. Ref.

(Alvise Pisani K. Pr. Ref.

Agostino Gadaldini Segr.

F I N I S.

2-3-7
82 fis

